„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV. évf. 1. szám
2003. február
150,– Ft

A piac vallása

Ki fizet kinek az EU-ban?

Kell-e nekünk az Európai Unió?

Interjú a globalizációról

Tiltakozás az új amerikai politika ellen

Moha-mese

Könyv-ismertetések

Búcsú Hampel Károlytól

Vasárnapi elmélkedések

Éhezés vagy osztozás?

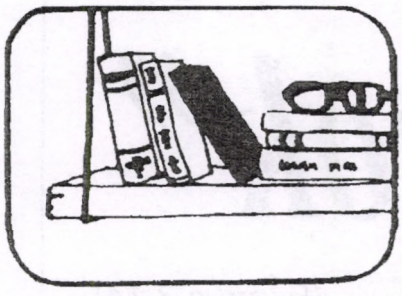

Reimer Gronemeyer

Intim viszonyunk a ganéjjal

Egy-egy menő focicsapat piaci értékét nyomtatásban olvashatjuk, amikor kitrombitálják a milliós nagyságrendű átutalási összegeket. Mások karrier-tanácsadójukat kérdezik meg, hogy megtudják, mekkora a piaci értékük. Mindenki fontolja meg – halljuk a jó tanácsot –, mennyit ér. Például ha egy új munkahelyen leendő fizetéséről kell tárgyalnia.

El tudom képzelni, hogy a futballmenedzserek fejében létezik olyan lista, amely sorrendben tartalmazza – piaci értéküknek megfelelően – a világ legjobb játékosait. Az USA professzorainak esetében ezt „ranking”-nek, rangsorolásnak hívják: A rangsorolás abban a listában csapódik le, amely a tudósokat teljesítményeik – publikációik, díjaik, kedveltségük – szerint állítja sorba. Folyóirataink bemutatják a száz legjobb ügyvédet és a száz legjobb orvost. Elképzelem, hogy egy szép napon össze lehet állítani az összes ügyvédek, az összes orvosok, az összes futballisták, az összes professzorok listáját. A művet végül azzal lehetne megkoronázni, hogy összeállítják a világ teljes népességének piaci értéklistáját. Hogy egy európai bank vezetőségének magas a piaci értéke, tudjuk. Hogy egy szudáni falu lakóinak gyakorlatilag nincs piaci értékük, szintén tudjuk. A világ népességének piaci értékét számba vevő durva hálóval tehát már rendelkezünk. Ez legvégül megengedné, hogy kiszámítsuk az emberiség teljes piaci értékét, amely aztán talán tízbillió euró körül lenne.

Azok az emberek, akik nem tudnak megszabadulni a kritizálástól, talán azt fogják mondani, hogy ez mégiscsak valami globális rabszolgapiacra emlékezteti őket. Végül is nem egy-egy ember piaci értékéről tárgyaltake annak idején a frissen felfedezett Amerika rabszolgapiacain? De hát éppen ez a helyzet: A csúcssportolók esetében edzett emberi hússal kereskednek, a professzorok esetében az agy szürkeállományának piaci értékét határozzák meg. ***A piaci érték örökös emlegetése azt sejteti, hogy közeledünk a globális rabszolgapiachoz.***

Az a derűs gondolatnélküliség, amellyel manapság a „piaci értékről” beszélnek, az emberség visszafejlődését jelzi. *Paul Virilio* francia szociológus így írja le megérzését: ***„Visszafelé megyünk, mégpedig egyre gyorsabban.”*** Szinte senki sem botránkozik meg azon, hogy embereket árcédulával látnak el. ***Az emberiség visszafejlődése haladásnak mondja magát.*** A humanitás fáradságosan összehordott szigetei azonban ténylegesen elsüllyednek, és valamennyien egy nihilista Jeges-tengerben kapálódzunk.

Platón óta mindig voltak olyanok, akik filozófiailag küzdöttek az ember humanizálásáért. Hogyan lehet meggyökereztetni az emberben a szépet és a jót? Milyennek kell lennie a világnak, hogy az ember erényes lehessen? ***Az ember jelleme és személye iránti kérdést most nyilvánvalóan kipipálták mint jelentéktelen dolgot;*** egyszerűen eltűnik ez a kérdés, és ***átadja helyét a piaci érték kérdésének,*** amely a felszín, a dizájn, az eladhatóság kérdése. Mihelyt egy ember piaci értékéről beszélünk, az illető áruvá vált. Ez visszalépés és előrelépés egyidejűleg. Visszalépés – hiszen ezzel a szóval lemondunk az emberbarát személy és az élhető társadalom iránti vágyakozásunkról. Előrelépés – hiszen ezzel a szóval végérvényesen érvényre jut a közgazdaságtan mint új világuralkodó, és alávet magának minden individuumot: azok valamennyien egy globalizált piaci esemény nyersanyagaivá válnak ebben a fogalomban.

A piaci érték új szó: ***törmeléke*** annak ***az új, diadalmas világvallásnak,*** amely nedves gyapjútakaróként terít be minket. Ennek a vallásnak a megalapítói a ***„chicagói fiúk”***, akik azt kiáltják bele a világba: A piac önmaga fog szabályozni mindent, ha nem korlátozzuk mindenhatóságát, és ha hagyjuk, hogy működjék, ahol és ahogy akar. A „chicagói fiúk”, ***a neoliberalizmus ősatyjai*** – ha jól látjuk – ***új istent kiáltottak ki, és ezt az istent világpiac néven imádják az emberek. Az első igazi világvallással van itt dolgunk***, mivel éppen ott tartunk, hogy sikerül neki minden kontinenst és minden földi viszonyt megragadnia. Az új vallás még az ég piaci értékét is felfedezte: a NASA, az amerikai világűr-hatóság éppen most kínálta föl, hogy égi reklámfelületeket bocsát rendelkezésre – persze csak azok számára, akik meg tudnak vásárolni maguknak egy darab eget. Ha a csillagsátor elhalványul fölöttünk, mert a Coca-Cola vörös, vagy a Microsoft világoskék emblémáját kell olvasnunk, akkor immár tudjuk, hogy mindenki fölött a piaci érték világít, s az igazgatja az emberek sorsát.

Ennek az új vallásnak a Betlehemе tehát ***Chicago***; bizonyára ott állt a jászol, ott ragyogott egy jelentéktelen felhőkarcoló fölött a csillag, amikor a közgazdászok fejében megszületett az új vallás – ahogyan egykor *Zeusz* fejéből kipattant *Pallasz Athéné*. Mindenesetre Athéné szép volt. A piac szuperlény, ő az eljövendő isten – de csúnya isten. Teremtményei azzal tűnnek ki, hogy hisznek a maguk piaci értékében. ***Katedrálisai a tőzsdék, papjai a spekulánsok, teológusait pedig a gazdaságtudományban kell keresni.*** Ez a gazdaságtudomány nagyjából az asztrológia szintjére esett vissza – jegyzi meg találóan *Horst Kurnitzky* A szent piac c. könyvében –, hiszen nem vesz tudomást a társadalommal és az egyénnel kapcsolatos ismeretekről, miközben a könyvelésre, a befektetési tanácsadásra és az üzemgazdaságra korlátozódik; vagyis olyan technikákra, amelyek figyelmen kívül hagynak minden társadalmi összefüggést, és ezáltal a gazdaságtudományok mágikus jellegét nyilatkoztatják ki.

A keresztények szemében az ember Isten képmása. A piac vallása ezt majmolja: Számára az ember a piac képmása, amiért is legfontosabb tulajdonsága – piaci értéke. Csekély nyugtalanságot lehet tapasztalni amiatt, hogy ily módon ***az embert Isten képmásából árcédulával ellátott áruvá alacsonyították le,*** olyan áruvá, amelynek fel kell kínálkoznia és meg kell állnia a helyét a piacon. Két olyan ember írta le halálos fenyegetésként a piacot mint világvallást és a *Homo sapiens* áruvá alacsonyítását, akik nyilván tudják, mit beszélnek. *II. János Pál pápa* azt mondja: „A piaci kapitalizmus minden idők legsikeresebb vallásává vált.” *Soros György*

befektetési menedzser pedig attól fél, hogy „a laissez-faire kapitalizmus korlátlan fokozódása, és az, hogy a piac értékei ellepik az élet minden területét, nyitott és demokratikus társadalmunk jövőjét fenyegeti”.

Igencsak furcsa kor ez a kezdődő 21. század. Az utolsó két ember, aki még szájára veszi a kapitalizmus szót, és kritizálja azt, a pápa és egy tőzsdespekuláns.

Tudjuk, kik az új vallás alapítói. Tudjuk, hogy ***az új vallás az Újvilágból jön,*** ahogy az illik. Tudjuk, hogy ***ennek a vallásnak a Zeuszát, Allahját, Istenét „piacnak” hívják***. Ismerjük papjait és teológusait. De mi fekszik itt az oltáron, mit mutatnak be áldozatul ennek az istennek? Mit őriznek a díszes szentségtartókban? Nos – ***pénzt, dohányt, zsozsót, suskát, manit őriznek és mutatnak be áldozatul.*** Már az óbabiloniak is tájékozottak voltak a mammont illetően. Tudták, hogy az arany a pokol ganaja. „A régi kultúrákban, a mítoszban, a mesében, a babonában, a tudattalan gondolkodásban, az álomban és a neurózisban a pénz mindig a legintimebb viszonyba kerül a szarral”, mondja *Sigmund Freud*, és így folytatja: „Ismert dolog, hogy az az arany, amelyet az Ördög a szeretőinek ajándékoz, távozása után szarrá változik.”

Ha ez a helyzet, akkor fel kellene tudnunk ismerni, hogy ***a pénz a trágyalé egyik halmazállapota, és mindenki, akinek mestersége a pénz, trágyalében úszkál;*** hogy mindenki, akinek sok pénze van, trágyalébe fullad bele, és hogy minden olyan emberi kapcsolat, amelyet monetarizálnak, trágyalétől bűzlik; hogy a New York-i, a londoni, a frankfurti, a hongkongi és a tokiói tőzsde egy-egy pöcegödör. Ma már látjuk, hogyan bugyog a trágyalé naponta egyre jobban minden hasadékból. A tv-híradókban ma már úgy hirdetik ki a tőzsdei árfolyamokat, mint valamikor a pápai enciklikákat: ezek az árfolyamok aztán azzá a futószalaggá válnak, amely hamarosan minden kép alatt ott halad majd – még akkor is, ha egy Shakespeare-drámáról vagy egy tv-istentiszteletről van szó. A tőzsdei árfolyamok iránt korábban – emlékezetem szerint – szivarozó, buta emberek érdeklődtek. Ma benyomulnak a hírekbe, az újságok szalagcímeibe. A közgazdaságtan kitör ketrecéből. Egykoron jelképesen be volt zárva az újságok gazdasági rovatába, most kimászik az első oldalra, és begyűrűzik a tárcába, amelyben színházi intendánsok, bayreuth-i énekesnők és médiacárok piaci értékét beszélik meg. ***Eszme még soha nem volt képes olyan szívóhatást kifejteni, mint a piac eszméje,*** úgyhogy mindent beszippant és fölszív magába, ami ellenszegül a közgazdaságosításnak. ***Minden céggé változik,*** mondhatnánk: az állam, a szimfonikus zenekar és az egyén is. Ezt ritka arcátlansággal *Gary Becker* neoliberális közgazdász gondolta végig. „A szerelemben csak a haszon számít”, mondja, „csak jól szemügyre kell vennünk a szerelmet, és rögtön látjuk.” *Sappho* szerelmes verseitől *Petrarca* Laurához írt szonettjeiig – mindig csak a cselekvők által észre nem vett költség-haszon-számítás volt a mozgatórugó. Vajon csodálkozhatunk-e még, hogy ezt a felfogást, amely egy kézmozdulattal lesöpri az ókor és a nyugat egész történelmét, Stockholmban Nobel-díjjal jutalmazták?

A szerelem megvetése ***együtt jár minden olyan műveltség megvetésével, amely nem növeli az ember piaci értékét.*** Az iskoláknak és egyetemeknek az a feladatuk, hogy konténerként elképzelt ismereteket töltsenek bele az emberekbe. Minél több van bennük, annál értékesebb a személy. Olyan információknak kell bennük lenniük, amelyek naprakészek, és amelyek a rugalmas és gyorsulásra képes típus felszereléséhez tartoznak. ***Ezért lehet manapság szemérmetlenül humántőkéről beszélni.*** A gazdasági növekedés a jövőben mindenekelőtt a *szürke anyagtól* függ, azaz a jól dresszírozott agyvelőtől. Egy szóval, az Európában és Amerikában élő emberektől azt várják el, hogy változzanak át *eleven tőkévé*.

Minden nagy filozófust, minden jelentős vallást a pénz megvetése jellemez. Ebben egyek, legyen szó akár Jézusról, akár Buddháról, akár Senecáról vagy Schopenhauerről. A pénz akadály a boldogsághoz és az üdvösséghez vezető úton. ***Ma világtörténelmi fordulat kortársai vagyunk: az új világvallás keretei között most válik először nevetségessé a jóra és szépre, az erényre és üdvösségre törekvés.*** A közgazdaságtan nekilátott, hogy mindent lenyeljen, ami eddig önállónak tekintette magát – éppen most nyeli el, emészti meg és semmisíti meg az etika utolsó darabkáit. A közgazdaságtan agresszív gyomorsavai üzemgazdasági oldattá változtatják át a morális kérdéseket, a megemészthetetlen morális maradékból pedig ürülék lesz.

Megkérdezhetjük, vajon ez nem a kereskedők kései bosszúja-e *Platón* ellen. Ő ugyanis, mint ismeretes, olyan ideális állam tervét alkotta meg, amelyben mindenkinek a maga szerepét játssza mint filozófus, harcos vagy őr – adottságainak és képességeinek megfelelően. A végén, egy mellékmondatban azt mondja Platón: Azok pedig, akik semmire sem alkalmasak, semmire sem képesek, üljenek a piacon, és adjanak el árukat. Erre még a parasztoknak sincs idejük, mondja a filozófus, mert valami fontosabbat kell tenniük: zöldséget és gyümölcsöt kell termeszteniük. Manapság ***a kereskedők*** megfordították a viszonyokat: ***átalakították a világot a saját képükre, és már nem a filozófusok és erénytanaik számítanak, hanem a piaccsinálók és tanításuk a piaci értékről;*** a filozófusok és a szellemtudományok művelőinek helyét a sarokban jelölték ki, és azt mondják nekik: Mivel semmire sem vagytok képesek, felőlünk ücsörögjhettek itt, és gondolkodhattok. Így legalább senkinek sem ártotok.

A Platón által olyannyira megvetett kereskedők egyébként odavethetnének még egy érvet a sarokban gubbasztó filozófusoknak. Nevezetesen megkérdezhetnék: Tulajdonképpen mire mennétek nélkülünk? A nyugati kultúra szépsége, ételeink rafinériája, a filozófiai hagyományok sokfélesége – mindez voltaképpen nem a kereskedésnek, tehát a piacnak köszönhető? Mik lennétek ti a mi Indiába tett útjaink nélkül, az arabokkal fenntartott kapcsolataink nélkül, a gyarmatáruk nélkül? Sosem láttatok volna sem borsot, sem krumplit, fogalmatok sem lenne sem a számolás művészetéről, sem *Konfuciusz* gondolatvilágáról. Tehát legyetek hálásak! Hol lennétek ti, ha mi nem érvényesültünk volna? A piac védelmezőinek ebben kétségtelenül igazuk van. Amennyire nyomasztó a piac kezdődő egyeduralma, annyira elképzelhetetlen a kultúra története a piac nélkül. Újdonság azonban, hogy ***manapság olyan piaci történéssel van dolgunk, amely semmilyen morális határt és megkötöttséget nem akar elismerni***. A 19. század okosabb vállalkozói – amikor is a piac először vett nagy, világot átfogó lendületet – elég pontosan tudták, hogy a piacnak morális alakmásra van szüksége, hogy kordában tudja tartani kannibalisztikus farkasvonásait. Az állam és az egyház enyhítette a piaci történést, és azokat támogatta, akiknek a piaci értéke – ahogyan ma mondanánk – feneketlen mélységbe hullott: az özvegyeket, az öregeket, a rokkantakat. A chicagói fiúk és neoliberális sleppjük a legszívesebben ripityára taposná ezeket az oszlopokat. ***A szociális háló – mondják – csak a teljesítőkészség megbénulásához és elernyedéséhez vezet.*** És kezdenek ily módon érvényre jutni, mivel az állam

egyre gyengébbé válik ezekkel az érvekkel szemben. Az ember naprakész akar lenni, különben – hangzik a fenyegetés – a konszernek más, morálisan szabályozatlan régiókba tűnnek el. Ezért veszíti el befolyásolási lehetőségeit az állam, ***ezért kell fékevesztett piacgazdaságról beszélni, ezért válik a piaci érték kortársaink fő antropológiai ismertetőjegyévé*** – ahogyan a szekerce tartozott a kőkorszaki ember hatalmi jelvényei közé. A politikai elitek alig mernek már valami mást tenni, mint hogy a piac száját figyelik, és utána szajkózzák, amit az elébük ad: deregulálás (a szabályozás leépítése), flexibilizálás (rugalmassá tétel), globalizálás (világméretűvé tétel): ez a piacvallás szentháromsága – Atya, Fiú és Szentlélek.

Zygmunt Baumann brit szociológus így írja le mai helyzetünket: Olyan repülőgép kabinjában ülünk, amely hatalmas sebességgel halad előre – de pilótaülése üres. Senki sem irányítja ezt a repülést. Az ellenőrizetlen gazdasági darwinizmus egyre nagyobb és nagyobb sebességet idéz elő – anélkül hogy felismerhető lenne valamilyen cél. Egyébként az okosabb menedzserek megértették ezt, a helyzet veszélyessége világos számukra. ***Annak a világtársadalomnak, amelyet a mohóság és a verseny irányít, szükségképpen meg kell semmisítenie önmagát, mivel a könyörtelenség vált irányelvévé.*** Az okosabb menedzserek azonban semmin sem tudnak változtatni, mivel az utasok között senki sincs, aki vezetni tudná a repülőgépet. Az okosabb menedzserek tudják, hogy rajtuk is érvényesül a kényszer: a legjobb, és ezért a legkönyörtelenebb üzleteket kell megkötniük, és ezzel le kell hengerelniük minden versenytársukat, akiknek minden pillanatban áldozataivá válhatnak. Maguk is cápák, de folyton a nyomukban van egy még nagyobb cápa, hogy elkapja őket. Hogyan is végződhetnék ez másképp, mint egy általános nagy öldöklésben? Ebben a szabályozatlan konkurenciaharcban senki sem képes erkölcsi önkorlátozásra. Kitől indulhatna ki a jövőben a piac ellenőrzése, amely a piac gyengébb résztvevőit védelmezné? Ki lehetne még azok ügyvédje, akiket a piac hurrikánjának általános tombolása maga alá temet, vagy hajléktalanná tesz, vagy a társadalom peremére szorít? Ezt a tornádót nem csupán előre jelzik, ez már tombol. Halljuk csak, miről tájékoztat az ENSZ:

- Több mint 100 millió ember hajléktalan.
- Egy milliárd ember nem képes kielégíteni legelemibb fogyasztási igényeit sem.
- A világ hetven országában ma alacsonyabb a fogyasztás szintje, mint huszonöt évvel ezelőtt.

Miközben az egyik oldalon folyamatosan süllyed az emberek piaci értéke, a másik oldalon az abszurditásig fokozódik:

- A világ 15 leggazdagabb személyének vagyona ma meghaladja Fekete-Afrika teljes bruttó nemzeti összтermékét.
- A világ 225 leggazdagabb embere akkora vagyonnal rendelkezik, mint az emberiség fele összesen.

A gazdagok és a szegények közti olló egyre szélesebbre nyílik. *Ivan Illich*-hel azt mondhatnánk: Voltaképp mindegy, milyen gazdagok a gazdagok. Az igazán rossz az, hogy az utóbbi évtizedekben elrabolták a szegényektől annak lehetőségét, hogy fenntartsák magukat – tehát azt a lehetőséget, hogy maguk gondoskodjanak táplálékukról. De hát éppen ez az a titkos kényszer, amely a piaci érték fogalmából indul ki: Senkit sem hagy ki, senki ne vonja ki magát, mindenkinek alá kell vetnie magát az új istennek, a piacnak. ***Azért ragadják el a világ szegényeitől önmaguk táplálásának képességét, hogy függővé váljanak az élelmiszerellátástól, vagyis a piactól.*** Piaci értékük nulla, de nullaként be vannak kötve a piacba. ***Az indiai vagy afrikai kisparasztnak nincs piaci értéke. Az nyomornegyedek élelmiszerszállítmányoktól függővé tett lakóinak van piaci értékük, még ha az negatív is:*** ők integráltak, függők, részévé váltak a világvallásnak.

Természetesen nem újdonság, hogy ***az embereknek különbözők az életesélyeik, és az sem újdonság, hogy vannak gazdagok és szegények. Új dolog viszont, hogy eltűnik ennek a kritikája.*** Az ókor gazdag embere ki volt téve a hordóban lakó *Diogenész* vagy *Seneca* kritikájának. A gazdagságkritikát Jézus és a korai szerzetesek töviskén szúrták bele a hanyatló ókor és a feltörekvő kereszténység testébe. A középkori teológia és az újkori filozófia sosem mentette föl a gazdagokat e kritika alól. Csak most jut érvényre e kritika kiküszöbölése. A politikában és a gazdaságban eltüntetik a gyorsítás akadályait, hogy kiszolgálják a naprakészség parancsát. A külső akadályok eltüntetésének felel meg annak szükségszerűsége, hogy az egyének belsejéből is eltávolítsák azokat az akadályokat, amelyek útjában állnak a gyorsításnak. A „piaci érték" fogalmának az a titka, hogy ez a fogalom az az eszköz, amellyel ezeket a belső akadályokat lebontják mint valami középkori városfalat. Amit egykor jellemnek neveztek, a belső gyorsítás korában fő- fő akadállyá válik. *Arisztotelész* azokat dicséri, akik *habozva és tétlenül* mennek keresztül a világon. Manapság aligha lehet ennél rosszabbat híresztelni valakiről. Habozva és tétlenül: az a bankigazgató, az a konszern- menedzser, az a miniszter vagy az a püspök, aki belekapaszkodna ezekbe a szavakba, azonnal eltűnne a piacról, piaci értéke a feneketlen mélységbe süllyedne.

A jellem, amelyet az ókor óta újból és újból, és mindig nagy fáradsággal a jó eszméjével, a *summum bonum*-mal kapcsoltak össze, ***ma fölöslegessé válik.*** Helyébe a gyorsítás ellentmondást nem tűrő felszólítása lép. ***Az erény eszméjét kidobják, mint a kávézaccot.*** Ezért a személyt többé nem lehet *imago Dei*-ként, Isten képmásaként elgondolni, hanem egy hatsávos autópálya mintájára tervezik meg. A *Homo modernissimus*-t nem a jó keresésével lehet szemléltetni, hanem azzal, hogy körbe-körbe száguldozik a Forma-1-es gyűrű aszfaltján. Azt a füstoszlopot, amely egykor a zsidó nép előtt haladt a pusztában, az a ciklikus sistergés helyettesíti, amellyel a versenykocsik levágják az örökké azonos kanyarokat, miközben követi őket a kamera tekintete, amelyen a sebességtől megszállott nézők milliói csüngenek. A Forma-1 bűvöletét csak akkor lehet megmagyarázni, ha tudatosítjuk, hogy annak látványát kapják, amivé nekik maguknak is lenniük kell ebben a világrendben: gyorsulásra képes bádoggá. Hogy őrjítő gyorsasággal forogjanak körbe-körbe, hiszen ebben a száguldásban a rajt és a cél végül is ugyanazt jelenti. ***Öncélú gyorsulás, irány nélkül.***

A jellem likvidálása olyan lényt léptet színre, amely az ütközés törvényének kitett részecskeként érzékeli önmagát. Miután Isten és a Jó veszendőbe ment számára, ez a lény szükségképpen kezd megvakulni a Te-vel, az Embertárssal szemben is. Ez elkerülhetetlen – mert a Jó eszméje nélkül a másikat nem lehet többé embertársként érzékelni, hanem már csak versenytársként. Ez a lény behúzza vallási és interaktív érzékelőit, és olyan monád (önmozgással rendelkező, önálló szellemi lény) alakul ki, amely csak a tőzsdei sikerben, a fitnesz-stúdióban vagy a horrorvideóban képes elevennek megtapasztalni önmagát. ***Mivel ez a lény elvágta azokat a köte-***

leket, amelyek Istenhez és felebarátaihoz kötötték, elveszíti az Énjét is, mivel az Én csak akkor valósulhat meg, ha az isteni vagy emberi Te rezonancia-felületeként jelenik meg. ***Az individualizmus radikalizálásából így következik rögtön az individuum pusztulása.***

Ebben a szóban, hogy „piaci érték", az ember legsajátabb lényege elleni végérvényes támadás rejtőzködik. Az ember átalakítása a termelés átalakítását követi. A merev taylorista rendszernek, amely a futószalag melletti munkában fejeződött ki, vége. A futószalag számára közömbös volt a dolgozó belső élete. A munkadarab ritmusra érkezett, és ritmusra kellett elvégezni rajta az esedékes tennivalót. A hierarchiának és a munkamegosztásnak ez a kora elmúlt, helyébe együttműködő munkaformák lépnek. Most az alkalmazottak kreativitása és elkötelezettsége iránt van kereslet. ***Az egyes munkatársaknak mintegy vallási kötelességük, hogy bevessék erőiket a vállalkozás céljainak megvalósulásáért.*** Ezért emlegetik a piaci értéket; a piaci érték az a feszítővas, amelynek segítségével feltörik az individuum belső akadályait, hogy hozzáférjenek az emberi erőforrásokhoz. ***Ez a folyamat régóta nem korlátozódik már a termelés területére.*** Az óvoda és a börtön, a színház és a múzeum, az egyetem és az iskola, a szeretetszolgálat és a munkásjóléti intézmény, az ifjúsági munka és az öregek ellátása: ***minden a piaci érték uralma alá kerül.*** A professzor tanításának értékét fölbecsülik; a betegápoló beüti a számítógépbe a haldokló ágyánál végzett tevékenységeit; a drogterapeutát tízperces személyiség-erősítő gyakorlatokra tartják. Ahogy az egyik vadnyugati film hőse lovának nyergéhez kötözött egy koporsót, amikor belovagolt a közeli kisvárosba, ma úgy vonszolja a piaci érték a koporsót a társadalomba, hogy mindent elsüllyesszen benne, ami még él. A piaci érték emlegetése mögött a társadalom átfogó elgleccseresedése és kihűlése figyelhető meg. Tulajdonképpen az a cél, hogy a társadalom és az egyén számára semmi más ne számítson már, csak az üzemgazdasági számítás.

Ilyesmi még nem létezett az emberiség történelmében, és igencsak kérdéses, hogy lakhatók-e az életnek azok a területei, amelyeket már csak üzemgazdasági feltételek tartanak össze. Rögtön világossá válik ez, ha a gyerekekre pillantunk. A gyerekek nem tudnak emberré válni, ha nem szereznek tapasztalatot arról, hogy olyan szeretetet és jóindulatot kapnak, amelyet nem kell kifizetniük. ***Az a nevelés, amely a gyerek eljövendő piaci értékét állítja középpontba, szükségképpen szörnyeket fog létrehozni.***

Nyomasztó ez a forgatókönyv? Bizonyára, de magában rejti azt a reményt is, hogy a szörnyű vihart sugárzóan fényes nap követi majd. Utódaink talán egészen másképp döntenek. Talán elhatározzák, hogy ledöntik azt a világot, amelyet kaptak, és emberbarát otthon építenek a helyébe. Ez ugyan csoda lenne – de ***hinni kell a csodákban:*** A pénz által uralt világban miért ne kezdhetne el hirtelen egy ellenjáték világítani, és miért ne bontaná ki erőit? Egy olyan ellenjáték, amely az összeköttetések helyett a barátságra, az elvevés helyett az adásra épít, s amely a versenytárs helyett az embertársat fedezi fel? Ez megtörténhet. Várakozzunk hát rá!

Forrás: Publik-Forum, 2001/21

A szerző teológus és szociológus, egyetemi tanár Giessenben.

Éliás Ádám

Unionizmus helyett konföderalizmust!

A Kétezred-év és Ezredév ünnepének évében ajándékot nyújtott át nekünk a magát Európai Uniónak nevező pénzhatalmi szervezet: ország-értékelést készített Magyarországról. Amióta megkaptuk, az egyébként szavakban Magyar Milleniumot ünneplő teljes magyar közhatalmi elit úgy viselkedik, mint a 6/B a bizonyítványosztás után (elnézést kérek a 6/B-től, mert ott biztos, hogy nemcsak stréberek vannak!): politikusok, pártok és minisztériumok egymás szavába vágva igyekeznek megigazulni, és a többiek hitványságát bizonyítani ennek az értékelésnek a mérlegén. Nyilván ennek is megvan a társadalompszichológiai célja: a csatlakozás magától értetődő, végérvényesen eldöntött voltát hipnotizálni, hogy amikor a népszavazásra sor kerül, már ne szabad emberek megfontolt ítélete, hanem egy öntudatában, döntésképességében megbénított társadalom felülről diktált látszatvéleménye jelenjék meg. (Ez már jól bevált a NATO-csatlakozás bűnös félelem-propagandájában). Érdekes, arra a hírre, hogy várhatóan családok tízezreit fogják majd kilakoltatni, korántsem támadt ilyen sürgés-forgás a politikai elit köreiben – pedig ez az igazi ország-értékelés.

Kétségtelen, hogy az európai köztudatban mára már evidens értékek – emberi jogok, kisebbségvédelem stb. – jelen vannak normaként az értékelésben, de az embernek az a benyomása, hogy manipulatív módon használják a normákat, s alibiként szolgálnak arra, hogy a lóláb szépen legyen csomagolva, amikor kilóg.

Mert a lóláb brutális nyíltsággal, arcpirító szégyentelenséggel kilóg: az Unió kritika tárgyává teszi, hogy a kormány és a parlament nem tett hatékony lépéseket a magyar jegybank függetlenségének továbberősítése érdekében. Tehát azt, ami már tűrhetetlen évek óta, nevezetesen az MNB függetlensége a magyar társadalom érdekeitől és a demokratikusan választott magyar közhatalomtól, s ezzel egyidejűleg szolgai függősége a nemzetközi pénzhatalomtól, ezt a hazaárulásnak minősíthető helyzetet az Európai Unió szerint tovább kell erősíteni.

Mi más ez, mint a pénzgyarmatosítás gátlástalanul nyílt önleleplezése? Úgy látszik, az urak már nem tartják fontosnak a finom, szépítő fogalmazást. Vajon miért? Talán úgy ítélik meg, hogy a magyar társadalom olyan mértékben elvesztette tartását, hogy érdekeinek semmibevétele után már érzékenységére sem kell tekintettel lenni? Hálásak vagyunk ezért az önleleplezésért. A frontok és a felelősség ezután már tisztán, egyértelműen látható. Senki nem mondhatja többé, hogy nem tudta, vagy nem gondolta.

Ugyanakkor alkalom ez arra is, hogy egészen vázlatosan áttekintsük,

milyen eszmék szervezik az euro-atlanti integráció folyamatát (az Európai Unió ennek csupán egyik eleme), mi az, amit rossznak ítélünk e folyamatban és eszmerendszerben, s milyen más eszméket kínálunk, ajánlunk ezekkel szemben alternatívaként.

Nem szeretjük az unionizmust, amelynek lényege: mindenki föladja önmagát, s valamilyen egyesítő-egységesítő elv közös érvényre juttatásával egy már jelleg nélküli masszává olvad. Az ilyen folyamatot külső integráló erő szervezi és kényszeríti ki, amelynek hatalmában van az egyesítő-egységesítő elveket és az ezeket érvényre juttató gyakorlatot meghatározni. Az Európai Unió unionizmusa esetén ez a külső integráló erő az észak-atlanti pénzhatalom. Szellemieszmei muníciója materialista összképet mutat: központi üzenete és ígérete a materiális jólét, a fogyasztás élvezetének határ nélküli fokozása, s e legfontosabb cél érdekében jogcím formálása a világ kirablására, a fehér ember civilizációjának magasabbrendűsége alapján. Mindehhez egy ál-liberális (hamisan szabadelvű) ízlésvilágból táplálkozó ideológiai kenet társul, amely érzelgős lepedékként hivatott beborítani az alapelvek brutális materializmusát, s amelyet nem átallnak olykor „kereszténységnek" minősíteni. Ennek elemei azonban önmagukért beszélnek, például a gyermek jelenthesse fel az édesapját a bíróságon, ha kap egyet a fenekére, vagy hogy homoszexuálisok házasságot köthessenek, s gyermeket fogadhassanak örökbe stb. Fontos hangulati eleme ennek az unionizmusnak a gőg: a globális viszonyulási rendszerben ők vannak a középpontban és legfelül, mindenki hozzájuk méri magát, a feltételeket mindenre (nemcsak a csatlakozásra!) vonatkozóan ők szabják, s a presztízs érdekében finanszírozzák a hatékony propagandát annak a látszatnak globális sulykolása érdekében, hogy mindenki, kezét-lábát törve, hozzájuk akar tartozni.

A tisztánlátás érdekében, a fenti ideológiai összkép jellegének érzékelése céljából döntően fontos a különbségtétel a liberalizmus és az ál-liberalizmus között. Az euro-atlanti unionizmus lépten-nyomon a liberalizmus eszméire hivatkozik. Valójában semmi köze a szabadságeszme történelmi kibontakozásához és érvényesüléséhez, az emberiség egyetemes történelmének egyik legmagasztosabb vonulatához. A szabadságküzdelmek szellemi és gyakorlati hősei sziklaszilárd, életáldozatig menően is következetes erkölcsiséget képviseltek, és semmilyen emberellenes hatalommal nem alkudtak meg. Az utóbbi évtizedekben magukat liberális politikai erőnek nevező csoportok – itthon és külföldön –, az erkölcsi szabadosságba és a pénzhatalmi világrendszer ideológiai és aktuálpolitikai kiszolgálásába siklatták ki a liberalizmus magasztos eszmevilágát. Mindkettő az emberi lény és társadalom rabságához vezet: az erkölcsi szabadosság tönkretesz minden emberi tartást és értéket, a nemzetközi pénzhatalom pedig, rafinált álcázással ugyan, de egyértelmű módon a társadalmak újragyarmatosítását hajtja végre. Mindez pontosan ellentéte a szabadságeszme érvényesülésének. Nem kétséges tehát, hogy a mostani liberálisok csak bitorolják ezt a nevet a szabadságeszme lejáratása céljából, és hogy azt a tévképzetet ültessék el az emberek tudatába, hogy a szabadság egyenlő a fogyasztás élvezetével, az erkölcsi szabadossággal és a pénzhatalmi elvű társadalmi-gazdasági rendszer globális uralmával. Ezt átlátva nem szabad a liberalizmust elvetnünk: nem más az, mint eszmei őseink szabadságvágyának és a mi szabadságvágyunknak a kifejeződése, és végső soron az evangélium megszabadulást hirdető kozmikus üzenetéből fakad. Viszont az e fogalmat napjainkban bitorló személyeket és csoportokat következetesen álliberálisoknak kell neveznünk, rámutatva, hogy nem ők, hanem mi képviseljük a szabadságeszme érvényesítéséért folyó tényleges küzdelem időszerű kezdeményezéseit.

Azt sem szeretjük az unionizmusban, hogy az egyes országok hatalmi klikkjeinek egyezkedését állítja be úgy, mintha ez az adott országok együttműködését jelentené. A képmutatóan „harmonizációnak" nevezett folyamatokban nem egyéb történik, mint az alávetettség „önkéntes", belső intézményesítése pénzügyi, gazdasági, jogi téren. A „teljesítmény" itt úgy értendő, hogy melyik ország hatalmi klikkje milyen előrehaladást mutat törvénykezésben, jogszerkezetben, pénzügyi struktúrában stb., az alávetettség intézményesítése terén. Néhány tucat, de legfeljebb pár száz ember szorgos tényked ése a gyarmatosító adminisztrációban olyan minősítést kap az Uniótól, mintha az az adott ország „teljesítménye" lenne, miközben a társadalmak 99%-a – egyelőre – bénultan és némán szemléli a képtelen sürgés-forgást.

Az a történelmi méretekben is elképesztően botrányos alkotmányjogi helyzet állt elő, hogy miközben a társadalom még egyetlen szót sem nyilvánított arra vonatkozóan, hogy akarja-e az uniós csatlakozást, a demokratikusan hatalomba került erők az ország egész jogrendjét már hozzáigazítják a csatlakozási feltételekhez, azzal az alibi-hivatkozással, hogy mindez amúgy is, a csatlakozás nélkül is a magyar társadalom érdekét szolgálja. (Ugye emlékszünk még: nekünk kellett saját érdekeink szempontjából jónak tartanunk a proletár internacionalizmus mindenekfeletti érdekeit, most a pénzhatalmi internacionalizmus [divatosan szólva: globalizmus] érdekeit kell a saját érdekeinkkel azonosként szolgálnunk!)

A fentiek illusztrálására jól szolgál az a minden normális jogérzékű ember számára felháborító tény, hogy a közhasznú szervezetekről szóló 1997. évi CLVI. törvény 26.§ C pontjában, amely „a társadalom és az egyén közös érdekeinek kielégítésére irányuló” tevékenységeket – mint közhasznú tevékenységeket – sorolja fel, a 19. tétel így hangzik: „az euro-atlanti integráció elősegítése”. Tehát prejudikálja a népszavazás eredményét, vagyis törvény formájában törvénytelenséget követ el. Itt tartunk: a társadalom meggyőzése és célirányos, közvetlen akaratnyilvánítása előtt a hatalom jogszabályok sokaságába építette be az uniós csatlakozás „virtuális” tényét. Ez kimeríti a politikai bűnözés, a társadalom szellemi-erkölcsi-jogi gúzsbakötésének tényállását. Nem tudom, mit tesznek majd az urak, ha a társadalom esetleg mégiscsak nemmel szavaz az uniós csatlakozásra.

Mi mást ajánlunk.

Az euro-atlanti unionizmussal szemben a közép-európai konföderalizmust szorgalmazzuk, de alapvetően és általában az államok együttműködését meghatározó alapelvként is a konföderalizmust ajánljuk. Ennek lényege, hogy minden együttműködő fél megtartja önmagát, önmaga szuverenitását, s a szabad, szuverén államok érdemi együttműködése fogja közösségbe az országokat. Az együttműködés lényegi területe azonban nem a hatalmi dimenzió, amelyben államküldöttségek egyezkednek, hanem az érdemi szint, a különböző országok mindennemű „alsó szintű” szervezeteinek egymás felé fordulása, egymással történő közvetlen kapcsolatépítése, konkrét, közös kezdeményezései. (Jó példa erre a nemzetközi vasúti rendszer. Egyik vasúttársaság sincs alárendelve a másiknak, sem valami közös központnak, a vonatok mégis rendben közlekednek Oszlótól Ankaráig.) A hatalmi szintnek annyi a dolga, hogy minden módon segítse az ilyen elvű és gyakorlatú együttműködést, de sem magát, sem a társadalmat nem általthatja azzal, hogy maga megvalósíthatja az együttműködést. Mert hiába térnek vissza a küldöttségek a „gyümölcsöző” tárgyalásokról elégedetten, ha az érdemi szint, a társadalmi-emberi szint mozdulatlan marad az együttműködésben, sőt esetleg éppen az egymás iránti negatív indulatok kezdenek erősödni.

Az integrációt kikényszerítő erőként pedig elutasítunk minden külső, idegen, lelki-szellemi alkatunkkal és érdekeinkkel ellentétes agressziót, akármilyen kifinomultan álcázott formában jelentkezzen is.

Ehelyett a nemzetsorsba írt tényekből szükségszerűen következő, regionális jellegű és a nemzetek közötti vonzódásból fakadó, spontán, érzületi jellegű integráció realitását fogadjuk el, és ajánljuk a társadalom figyelmébe. A földrajzi elhelyezkedés, a történelmi múlt és a kulturális eredmények nem változnak véleményektől, ízlésektől és ránk erőltetett, absztrakt fogantatású elvektől. A regionális, de konföderatív jellegű és minőségű integráció tehát szükségszerűség, mert annak alternatívája csak egymás folyamatos pusztítása lehet a végzetes beteljesülésig. És mindenkit figyelmeztetnünk kell, aki illúziókat táplál: egy idegen, a térségre kényszerített integráció nem oldja fel ezt a súlyos, sorsba vágó alternatívát, legfeljebb csak elodázhatja, minden évvel csökkentve a pozitív kibontakozás esélyét.

A proletár internacionalizmus és az antant erőszakos integráló ereje – mint látjuk – nem teremtett igazi békét és együttműködést a Szovjetunió, illetve Jugoszlávia és Csehszlovákia népei között, de a „trianoni integráció” ugyancsak észak-atlanti eredetű rendszerében részt vevő országok között sem. Most is, ahelyett hogy időt hagynának a világ organizátorai e térség népeinek, hogy – szabadon idézve József Attilát – „rendezhessék végre közös dolgaikat”, s ebből az egyébként bizonyára kínos-keserves-gyötrelmes, de egyedüli igazi megoldást és jövőt ígérő rendezésből kibontakozhassék a megbékélés és a konföderális szellemű együttműködés – ehelyett e térségre újra ráront az észak-atlanti pénz- és külhatalmi gőzhenger. Nagyobb szembenállást eredményez a népek között, mint valaha volt, s mint valami megváltó kreatúra rákényszeríti az országokat a maga diktálta, „üdvözítő” integrációra. Hová vezethet ez a belülre kerültek, a bentiek és kintiek, a kintiek viszonyában? A nemzeti önazonosságot, önmegtartást a legrafináltabb, legügyesebb politikai elit sem teheti semmissé, a legkörmönfontabb nemzetközi szerződések által sem. Az ugyanis nem függ tőle, bármennyire szeretné is; ha ideig-óráig tetszhalálba bénítják is, újraéled. Egy mesterséges integráció – nagyon is valószínű – szétesése vajon mit eredményezne a nemzeti önazonosságukat újraérvényesítő népek között? Ha azonban olyan, konföderális szellemű integráció valósulna meg, amelyben a népek csorbítatlanul megtarthatják nemzeti mivoltukat, megsemmisülne a régió legveszedelmesebb időzített bombája: a nemzeti mivolt egymással szembeni kiélése. A nagyhatalmakkal kialakítandó viszonyrendszert illetően pedig annak a szükségszerűségnek kellene érvényesülnie, hogy a földrajzi közelséggel hatványozottan erősödjék az együttműködés, sőt barátság. Közvetlen közelünkben a nagyhatalmak közül Oroszország van. Végzetes következményekkel járna a magyarság számára az oroszokkal való végleges, intézményesült ellenségesség. Az aktív, sokszálú, konkrét együttműködés viszont sokkal szilárdabb garanciája lenne biztonságunknak, mint az Észak-Atlanti Szerződés. Tudjuk, hogy ezt nehéz elfogadni olyan nemzedékeknek, amelyek sorsukban, múltjukban hordozzák a sérelmeket, de mert sorsba vágónak érezzük, ki kell mondanunk: éppen most van ideje, hogy megbékélésből fakadó, tényleges egyenrangúságon alapuló barátságot alakítsunk ki Oroszországgal. Ez a jövő magyar nemzedékek életbevágó érdeke.

Mindez természetesen nem változtat azon, hogy a távoli országokkal is a lehető legaktívabb együttműködésre kell törekedni.

Van azonban egy másik erő is, amelyet a jelenlegi nemzetközi hatalmi körök gondolkodása szinte teljesen figyelmen kívül hagy, meglehet szándékosan.

Ez pedig az érzületi alapon működő spontán integrációs hajlam az egymáshoz vonzódó nemzetek között. Ha például a magyar külpolitika aktívan, kezdeményezően lépne fel a magyar népet különösen szerető finnek, lengyelek, bolgárok és törökök irányában, minden esély megteremtődhetne egy olyan észak-déli tengelyű konföderációs-integrációs folyamat elindítására, amely erősítően egészítené ki a regionális integrációt, s jótékony egyensúlyozó szerepet tölthetne be az észak-atlanti és az eurázsiai hatalmi tömb között. Ha pedig ehhez a tengelyhez a valójában vele sorsközösségben lévő Németország is kapcsolódnék, Közép-Európa visszanyerhetné erejét és jelentőségét – a világ üdvére. Nehezen tudjuk elhárítani a gyanút: Netán éppen ezt akarja megakadályozni a globális uralomra törő észak-atlanti hatalom – önmaga és a világ kárára?

Ami pedig az ezeket az eszméket tápláló szellemi forrást illeti: meggyőződésünk, hogy egy Krisztus-követő civilizációs fordulat nélkül előbb-utóbb megpecsételődik a fehér ember földi története. Semmilyen egyház vagy felekezet mellett nem agitálunk: nem az egyházakról, és semmiképpen nem az egyházak hatalmáról, hanem Krisztus élő valóságáról van szó, arról, hogy mennyire képes az emberiség a belső és külső berendezkedésben az evangélium igazságát érvényesíteni.

A szerző az Összefogás a Fennmaradásért Mozgalom szóvivője

Forrás: Fennmaradás Társadalmi Irattár

Meddig pénzeljük még az Európai Uniót?

A közhiedelemmel ellentétben a számok azt mutatják, hogy Magyarország támogatja az Európai Uniót, és nem fordítva. Ezért teljességgel megalapozatlan az EU részéről minden olyan törekvés, amely azt célozza, hogy csatlakozásunk után kisebb arányban részesüljünk bármilyen támogatásból, mint amennyi a mostani tagországoknak jár majd akkor.

Magyarország 1990-re nemzetközi szinten elérte azt, hogy az ipari termékek terén (néhány érzékeny cikket, pl. a textilt kivéve) gyakorlatilag fejlődő országként kezeljék, vagyis a magyar ipari termékekre az Egyesült Államok, Kanada és az EU tagországai nem vetettek ki vámot. Magyarország azonban megvámolhatta és meg is vámolta az ezekből az országokból származó ipari termékeket. Az elbírálás alapja az volt, hogy a gazdasági fejlettség szintje Magyarországon jóval alacsonyabb volt, mint az említett országokban. Ez a különbség az elmúlt évtizedben tovább növekedett, ugyanis Magyarország bruttó hazai terméke (GDP) csak 2000-ben érte el az 1990. évi szintet, tehát gazdasági fejlettsége 2000-re további 10 évvel maradt el az iparilag fejlett országokhoz képest. (Természetesen tudjuk, hogy a helyzet ennél bonyolultabb, hiszen a gazdaság szerkezetében számottevő változás, főleg korszerűsödés történt. Ez azonban állításunkat nem kérdőjelezi meg, hiszen ugyanakkor az iparilag fejlett államok még nagyobb léptékben korszerűsítették gazdaságukat.)

Az Európai Unió a csatlakozás egyik feltételéül szabta, hogy Magyarországnak le kell építenie az EU-ból származó ipari termékekre kivetett vámot, és 2001-től már semmiféle ilyen vámot nem vethet ki – mintha gazdaságilag már egyenlő fejlettségi szinten lennénk. Tehát az elbírálás egyenlő lett, jóllehet a gazdasági fejlettség szintje közötti különbség az elmúlt 10 év alatt tovább nőtt. Ráadásul a célt, vagyis a belépés időpontját és ezzel a kilátásba helyezett támogatást az EU egyre távolabbra tolta, és a támogatás remélt összegét is folyamatosan apasztja.

A helyzetet tovább rontja, hogy az EU-val történt megállapodás alapján Magyarország köteles vámot kivetni a FAK országaiból származó, főleg nyersanyagjellegű importra. Ez önmagában még előnyös is lenne, hiszen a vámok a magyar költségvetés bevételeit növelnék. Azonban a valóságban az EU-beli cégek különféle pénzügyi műveletekkel ellensúlyozni tudták ezt a terhet, és így elérték, hogy az áru többnyire EU-beliként – például osztrák kereskedőkön keresztül, „átcsomagolva", osztrák áruként – vámmentesen érkezik hozzánk. Ugyanakkor Ausztria és más EU-beli országok a saját áruikkal ellentételezik ezt az importjukat. Ezzel az ún. közvetítői kereskedelemmel, amit az utóbbi években dinamikusan növeltek, az EU-országok cégei gyakorlatilag elvették Magyarország fejlődő országbeli és volt KGST-piacainak jelentős részét. Az onnan érkező termékek most az EU-országok cégein keresztül, gyakran fizikailag is többletutat téve jönnek a magyar piacra, jelentős többletköltséget és környezeti terhelést okozva. Legjobb példa erre az orosz földgáz importja, melynek egy része Szlovákián és Ausztrián körbeszállítva nyugatról érkezik Magyarországra, és ellenértékét az orosz fél osztrák árukban kapja meg. (Ráadásul a körbeszállítás költségét is a magyar fogyasztóval fizettetik meg, és mindez még felesleges környezetterheléssel is jár.)

Az EU-ból származó importot tekintve a vám- és a hozzá kapcsolódó áfa-bevételek összege az 1994. évi szinthez viszonyítva 1995 és 2000 között 8,3 milliárd euróval csökkent (ebből csak 2000-ben 1,6 milliárd euróval), tehát ilyen összegű költségvetési bevételtől estünk el az említett időszakban. Ezt a kiesett bevételt a hazai gazdaság és lakosság terhelésével (adók, járulékok növelése, juttatások elvonása) kellett folyamatosan ellentételezni, és így az import versenyképessége durván számolva kétszeresével (2000-ben például 3,2 milliárd euróval, azaz 800 milliárd forinttal) javult a hazai termeléssel szemben. Ez a tény is hozzájárult ahhoz, hogy a hazai munkaképes lakosság foglalkoztatottsági szintje rendkívül alacsonyra süllyedt, és kisebb ingadozásokkal jelenleg is ott van.

Fontos tudnunk, hogy az EU-val szemben az Egyesült Államok egyes magyar termékekre egyoldalúan nyújtott és nyújt továbbra is vámkedvezményt.

Megjegyezzük, hogy az EU-hoz csatlakozni kívánó összes országot a fentebb ismertetett okok miatt sújtó kár összegét – diplomáciai körökből származó értesülésünk szerint – évi 20 milliárd euróra becsülik. A magyar adatok kivetítésével hasonló nagyságrend következtethető ki.

Magyarország jelentős támogatást nyújtott az EU-nak a délszláv háború során. A nagyrészt az EU követelésére bevezetett embargó, csakúgy, mint maga a háború, gazdaságilag a volt jugoszláv tagállamokon kívül Magyarországot sújtotta a legnagyobb mértékben. Ezen károk összegének becslésére több számítás készült, az eredmények középértéke mintegy 3 milliárd euró. Az embargó bevezetésekor az EU illetékesei szóbeli ígéretet tettek arra, hogy valamilyen módon kártalanítanak majd bennünket, erre azonban eddig semmilyen konkrét összeget nem említettek, illetve „elfelejtettek" visszatérni a témára.

A Magyar Országgyűlés 1991-ben törvényt fogadott el arról, hogy a külföldi tehergépjárművekre díjat kell kivetni: tonna-kilométerenként 3 forintot. Az Európai Közösség rendkívül erőteljes nyomást gyakorolt az akkori magyar kormányra, hogy a díj alól mentességet élvezzenek az EU fuvarozói, illetve az EU-val kapcsolatos közúti áruszállítás. Ennek hatására a magyar kormány meghátrált, és jelenleg már a hazánkban közlekedő külföldi tehergépjárművek 95 százaléka nem fizeti ezt a díjat. Bár az EU annak idején csekély ellentételezésként írásba adta, hogy a díjat a forint/ECU árfolyam változásának megfelelően reálértéken szinten tarthatjuk, az EU hathatós nyomásgyakorlása következtében ez sem következett be. (Sőt, 2001-ben olyan újabb megállapodást kellett aláírnunk, amely még tovább növelte a kedvezmények mértékét.) Számításaink szerint mindennek következményeképpen 1992 és 2001 között a külföldi kamionok összesen 2,7 milliárd euró (közel 700 milliárd forint) díj megfizetésétől mentesültek, viszont ennél nagyobb kárt okoztak országunk környezetében és infrastruktúrájában. Felvethető, hogy a magyar közúti fuvarozók mindennek ellentételezéseként szintén kapnak kedvezményeket az EU országaiban. Ez igaz, azonban a magyar fuvarozóknak nyújtott kedvezmény becsléseink szerint a felét sem teszi ki annak, amit a külföldiek kapnak nálunk. Továbbá mélységesen erkölcstelennek és a piacgazdaság elveivel gyökeresen ellentétesnek tartjuk, hogy az EU-beli fuvarozók által előidézett károkat nagyrészt a magyar adófizetők, míg a magyarok által előidézetteket az EU adófizetői fedezik, ahelyett hogy az EU egyik alapelve, „a szennyező fizet" elv alapján a költségeket az okozók fizetnék meg.

Legutóbb az EU arra kötelezett bennünket, hogy országos közútjaink megengedett tengelyterhelését 11,5 tonnára emeljük a jelenlegi 10 tonná-

val szemben. Ez az intézkedés – amennyiben a gyakorlatban is megvalósul – a magyar adófizetőknek több mint 300 milliárd forintjába kerül majd, miközben a közúton közlekedők csupán néhány tízezrelékének az érdekeit szolgálja, és ezen belül is elsősorban az EU-beli fuvarozókét, sőt azon belül is csak igen kis hányadukét.

A fuvarozók részére kikövetelt kedvezmények az EU számára az olcsóbb külkereskedelem elérését szolgálta, vagyis a keleti piacok könnyebb meghódítását.

Végezetül hasonlítsuk össze a fenti számokat az EU-tól kapott támogatással (PHARE, ISPA stb.). Ez utóbbi teljes összege 1991 és 2001 között mintegy 1 milliárd euróra (250 milliárd forintra) tehető. Ráadásul ezen összeg nagy részét olyan feltételekkel nyújtják, hogy annak még a kötelező magyar része is az EU-beli vállalatokat és szakértőket gazdagítja.

Pavics Lázár

A szerző a Levegő Munkacsoport szakértője.

Forrás: Magyar Nemzet, 2002. március 2.

Kell-e nekünk az Európai Unió?

Szinte naponta halljuk „bölcs” politikusainktól, hogy az Európai Unióba belépésünk szükséges voltát nem lehet megkérdőjelezni, mert az egyértelműen, vitathatatlanul üdvös az ország, s annak minden lakója számára.

Megtanulhattuk, hogy akkor járunk el helyesen, ha minimum kételkedve fogadunk minden ilyen kijelentést, s a nagy hangerővel sulykolt belépést pártoló szlogenekkel szemben higgadtan megfogalmazzuk ellenérveinket, hangot adunk aggályainknak, mert a politika fölötti civil kontroll csak így érvényesülhet.

Vállalva tehát a nemzet- és hazaellenességgel, valamint a hozzá nem értéssel való megrágalmaztatás ódiumát (tudva, hogy a „hozzáértő” politikusok mennyi vért, verítéket és könnyet okoztak az elmúlt évszázadokban az emberiségnek), sorakoztassunk fel néhányat a belépés ellen szóló érvek közül.

1. Az Európai Unió mint integrációs szervezet gazdasági unió, s ilyenként nem jótékonysági szervezet, hanem egy olyan tömörülés, amelyben a neoliberális piacgazdaság törvényei, normái érvényesülnek (a nemzeti piacok teljes felszabadítása, a maximális profitra törekvés, a nemzetek fölötti vállalatok érdekeinek tökéletes kiszolgálása), így azok az össztársadalmi érdekek figyelembe vételével működő, kulcsfontosságú hazai vállalatok sem maradhatnak sokáig talpon, amelyek a közlekedés, a kutatás és az energiaszektor területén eddig elkerülték a soknemzetiségű óriáscégek mohó száját.

2. Valószínűsíthető, hogy a belépést követő rövid időn belül az árak uniós szintre emelkednek, a bérek növekedése viszont – a gazdaság nem megfelelő teljesítményére való hivatkozással – **el fog maradni ettől.**

3. Az ismertté vált direktívák szerint a magyar mezőgazdaságra sem vár nagy jövő: **az Unió az új belépőknek a jelenlegi tagok számára nyújtott agrártámogatásnak csak 25%-át kívánja nyújtani,** ami kevés a felzárkózáshoz, így a magyar termelők tömeges tönkremeneteléhez, a magyar termőföld idegen kézre kerüléséhez fog vezetni.

Az értékes, csak ránk jellemző hungaricumok előállítása helyett **a nagybirtokokon megvalósuló olcsó tömegtermelést kívánják ránk kiosztani az EU vezetői.**

4. Elgondolkodtató az a tény is, hogy belépés esetén **az ország életét érintő döntések kb. 70%-át az országot nem ismerő, Brüsszelben székelő eurobürokraták fogják meghozni.**

5. Minden jel szerint **a 10 új belépő csak másodrendű tagországnak fog számítani,** amit az is bizonyít, hogy munkavállalóik a jelenlegi tagok területén csak sok éves átmeneti időszak után vállalhatnak korlátozás nélkül munkát.

6. A leendő új uniós határ a vízumkötelezettség miatt **meg fogja nehezíteni a kapcsolattartást** a határon túli magyarság nagy részével: a vajdasági és a kárpátaljai magyarokkal.

7. **Nyugati és északi határunk légiessé válása megkönnyíti a bűnözők mozgását, az illegális veszélyes hulladék-szállítmányok hazánkba érkezését,** a műkincsek, valamint védett állat- és növényfajok kicsempészését, a külföldi vadászok törvényellenes tevékenységét.

8. **Az Unió egy olyan torz, neoliberális értékrendet készül ránk erőszakolni, amely az eddigieknél is jobban szétzilálja a társadalom szöveteit.**

Jó példát szolgáltatnak erre az elmúlt nyár Diák-szigeten történt eseményei: A homoszexuálisok olyan sátrat kívántak felállítani a rendezvények helyszínén, amellyel a szexuális élet általuk képviselt beteges válfaját szándékoztak népszerűsíteni. A területileg illetékes kerületi polgármester megtiltotta a sátor felállítását, az Unió budapesti képviselője azonban felülbírálta döntését (milyen jogon?), és ünnepélyesen megnyitotta azt.

*

Megfogalmazódik a kérdés: Ha ennyi gond, aggály merül fel a belépés kapcsán, akkor ki miért támogatja azt?

Az EU-adminisztráció és a tagállamok kormányai a mögöttük álló nemzetek fölötti vállalatok érdekeit kívánják szolgálni a kibővítés támogatásával, ily módon juttatva azokat olcsó munkaerőhöz és megnövekedett piachoz.

A hazai pártok, politikusok azért támogatják az EU-ba való belépésünket, mert fennmaradásuk, politikusi létük függ ettől. (Ellenkező esetben a média által gerjesztett és irányított hecckampány elsöpörné őket.)

Ezért folytatnak e rendkívül fontos, az ország jövőjét befolyásoló kérdésben korrekt tájékoztatás helyett egyoldalú kampányt a belépés mellett. Egyik fő szlogenjük, hogy „nincs élet az Európai Unión kívül”. Ehhez képest meglepő ténynek tűnhet, hogy a Föld két leggazdagabb országa – Svájc és Norvégia – történetesen európai, de egyik sem tagja az Európai Uniónak.

A média azért van EU-taggá válásunk mellett, mert ugyanazok tartják kezükben, mint a tansznacionális cégeket: a kör tehát bezárult!

Mi hát a teendő?

Tömegnyomással el kell érni, hogy a politikai pártok ne tudják visszavonni ígéretüket az EU-ba való belépésünk ügyében tavasszal tartandó ügydöntő népszavazást illetően, s **ezen a népszavazáson nemet kell mondani erre az elhibázott tervre.**

Ezt követően Európa és a világ többi országával egyenrangú félként együttműködve, értékeinkre támaszkodva és azokat megőrizve kell keresni hazánk boldogulását ezen a glóbuszon.

Zámbó Zoltán

A szerző gimnáziumi tanár.

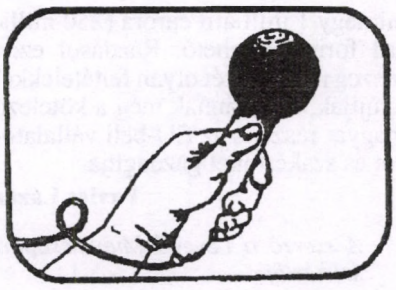

Meg kell mentenünk a világot a globalizációtól!

Interjú Franz Josef Hinkelammerttel és Ulrich Duchrow-val

Nem túlzás-e, amikor Önök a halál gazdasági rendszerének nevezik a globális kapitalizmust?

Duchrow: Egyáltalán nem, amikor például a Harmadik Világban megalkusznak azzal, hogy emberek halnak meg, mivel ott a világkereskedelmi törvény értelmében tilos jutányos árú másolatokat készíteni a nyugati gyógyszerekről. Vagy amikor konszernek szabadalmaztatják a parasztok vetőmagjait, aztán eladják nekik, amivel éhezőkké teszik őket. Vagy amikor Bush úr odaáll, és azt mondja: „A Kyoto-i Szerződés káros a gazdaságunkra, tehát nem írom alá.” Az is nyugtalanító, hogy ezeket a környezetünk és életünk alapjai elleni, nyilvánvaló bűnöket politikailag szentesítik, anélkül hogy Európában hangosan tiltakoznának.

Az emberi jogok és a piaci jogok egyfajta versenyének vagyunk ma tanúi?

Hinkelammert: Jelenleg mindenekelőtt a szociális jogok, valamint a táplálék biztonságához, a munkához és a vízhez való jog semmibevevését tapasztaljuk. Ezek a jogok mára „piactorzítóvá” váltak, ami tényleges megszüntetésüket jelenti. Az utóbbi évtizedekben teljes rendszerességgel folyt a társadalmi kilátástalanság, sőt a reménytelenség kultúrájának kialakítása. Szeptember 11-ét csak annak a reménytelenségnek a hátterében érthetjük meg, amely a kétségbeesés kultúrájává válik, és aztán hatalmas robbanással kitör. Ezért van szükségünk alternatívákra. Az alternatívák élet-halál kérdésévé váltak.

Milyen vezéreszmének kellene uralnia ezeket az alternatívákat?

Hinkelammert: Olyan világra van szükség, amelyben mindenkinek helye van, és olyan tulajdoni rendre, amely mindenkinek teret enged. Ez a világ lehetséges, de politikailag szisztematikusan lehetetlenné teszik. Az a feladatunk tehát, hogy ismét lehetségessé tegyünk egy lehetetlenné tett világot. A ténylegesen globálissá vált világot meg kell mentenünk az állítólagos „globalizálóktól”, mielőtt azok végképp elpusztíthatnák. Mert amit ők globalizációnak neveznek, azt valójában a világ globális kirablása, az ember és a természet globális kifosztása.

Mik a fennálló tulajdoni rend alternatívái?

Hinkelammert: Az az első dolgunk, hogy megkülönböztessük a birtokot és a tulajdont. A birtok nem tulajdon; a polgári társadalmak előtti világban – például az amerikai bennszülöttek körében – létezett birtok, de nem létezett tulajdon. Amikor az európaiak meghódították a kontinenst, meglepődve állapították meg: Itt nem létezik tulajdon. Az emberek meghatározott tulajdon nélkül éltek, de nagyon is voltak elképzeléseik a birtokról. Ma pedig a nagy tulajdonosok már egyáltalán nem emberek, hanem vállalkozási bürokráciák! Nos, *birtok* a házunk, az autónk és azok a tárgyak, amelyekkel körülvesszük magunkat, és amelyek jelentenek valamit számunkra. De ha ezen túlmenően *tulajdonunk* is van, akkor ez részvényekben fekvő tulajdon, és mi nagy bürokráciák tulajdonostársai vagyunk. A szellemi tulajdon pedig olyan gonosz szellemeké, mint a Mercedes vagy a Toyota. Hiszen ma *jogi személyekről* beszélünk. Ezeket a jogi személyeket Daimlernek és Toyotának hívják, s ezek a jogi személyek érvényre juttatják a magántulajdonnal kapcsolatos jogaikat. Ez a fejlemény abból fakadt, hogy a magántulajdon önállósult a birtokkal szemben.

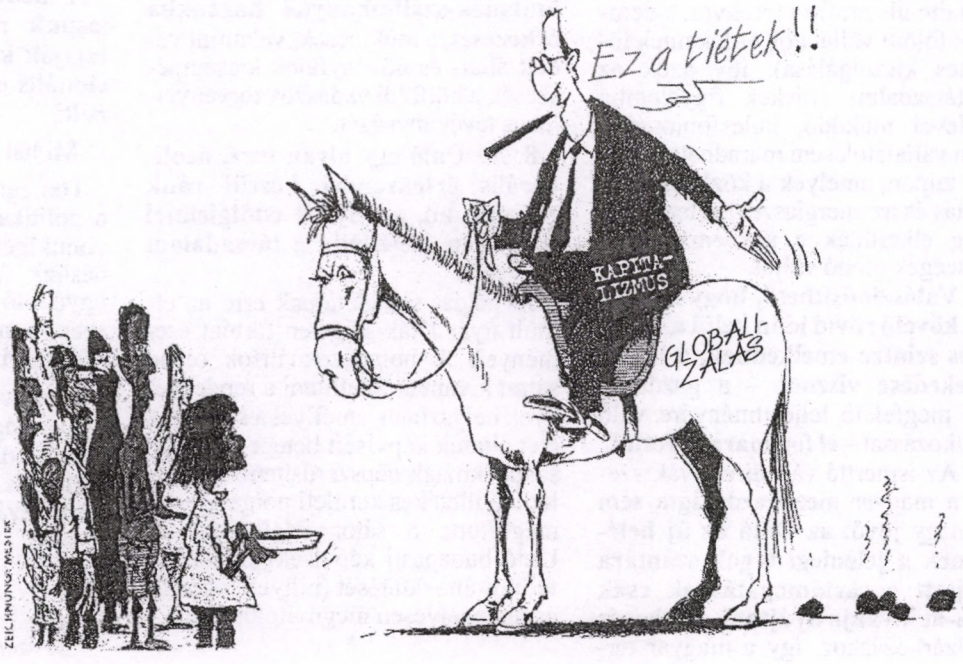

Hogyan lehetne változtatni a magántulajdon jogának abszolutizálásán?

Duchrow: Víziónk abból indul ki, minek van használati értéke a konkrét élet szempontjából, mi szolgálja ténylegesen az életet. Ennek nagyon is vannak történelmi mintaképei, sőt korunkban is. Carlo Schmid szociáldemokrata politikus például érdekes lépést tett ebben az irányban, amikor a háború után új alkotmány készült. Azt javasolta, hogy az alkotmány „a személyes létfenntartást vagy a saját munkát szolgáló tulajdonra” korlátozza a tulajdon védelmét. Sajnos az amerikaiak, és végül az Adenauer-kormány is megfúrta ezt az előremutató elképzelést. De jó, ha tudjuk, hogy a háború utáni időszakban létezett a közösségi gazdálkodás melletti állásfoglalás, és ezt csak egy szavazatnyi többséggel vetették el. Ettől fogva a tények hatalma mozgatta a további magángazdasági fejlődést egészen a mai neoliberalizmusig.

Mindazonáltal rögzítettük az alkotmányban a tulajdon társadalmi kötelezettségét. Az alaptörvény 14. §-a kimondja: „A tulajdon kötelez. Használatának egyúttal a közjót is kell szolgálnia.”

Duchrow: Igen, de pontosan az alkotmánynak ezt az értékét viszi ma az abszurditásig az, hogy a tulajdon védelmét például gazdasági befektetések és gazdasági személyi jogok formájában a Világkereskedelmi Szervezet (ennek kettős tornyát rombolták le szeptember 11-én) határozza meg és betonozza be.

Alternatívát jelenthetne-e az állami tulajdonhoz való visszatérés?

Duchrow: Nem. Bár nagyon is értelmes lehet, hogy bizonyos termelési egységek államiak, mások pedig nem. Nem létezik vagy-vagy abban az értelemben, hogy van csak magán, vagy csak állami. Ehelyett ismét alakíthatónak kellene lennie a tulajdonnak. El kell fordulnunk a tulajdon-biztosítás abszolutizálásától.

Hinkelammert: A termelőeszközök magántulajdona nagyon is szolgálhatja az életet, amíg szavatolják azt a kritériumot, hogy „mindenkinek helye van”. A tulajdon kérdésében meg kell válnunk az abszolút elvektől. Kritériumokra szükség van, elvekre nincs.

Mire irányuljon hát a tulajdon kérdése?

Duchrow: Megpróbálunk a konkrét életből kiindulni, és ismét a közjó szerint tájékozódni. *Alulról jövő tulajdoni rendnek* nevezzük ezt, és úgy véljük, hogy az adott helyzetnek megfelelően különféle tulajdonformák szolgálhatják az életet. Ha valóban az emberek konkrét élete az a pont, ahonnan kiindulva kell alakítani a gazdaságot, akkor világos, hogy azoknak a tulajdonjogoknak, amelyeknek a konkrét élettel kapcsolatos eszközökhöz és szolgálatokhoz van közük, a kommunákból, a helyi szituációkból kell kiindulniuk. Sőt, odáig megyünk, hogy a Bibliával összhangban követeljük: egyetlen darab föld se kerüljön magántulajdonba, hanem maradjon közösségi tulajdon. Aztán bérbe lehet adni a helyben lakó embereknek vagy vállalkozásoknak. Vannak persze másfajta lehetőségek is: például a kooperatív tulajdon, ahogyan azt a Mondragon nevű baszk ipari kooperáció sikeresen gyakorolja évtizedek óta.

Léteznek olyan javak, amelyeknek alapvetően nem lenne szabad magánkézbe kerülniük?

Duchrow: E tekintetben a svájci reformközgazdász, Hans Christian Binswanger álláspontján vagyunk. Ő először is azt mondja, hogy a környezeti javak közös javakat alkotnak, amelyekkel nem lehet szabadon rendelkezni, s a tulajdoni rendet ennek megfelelően ehhez kell igazítani. Azt is javasolja, hogy a javak előállítását a közjóra mint minden gazdaság céljára és sarokpontjára kell vonatkoztatni. A javak előállítása mellett a legfőbb cél a személyes kibontakozás és a vállalkozás valamennyi résztvevőjének gazdasági biztosítása legyen. Ezenkívül szavatolni kell a beleszólási jogokat, valamint azt, hogy a vállalkozás tulajdonát igen széles körben osszák meg a munkavállalók között.

A Harmadik Világ országai hogyan érvényesíthetnek ilyen mélyre ható reformokat a globalizáció trendjével szemben?

Hinkelammert: A Dél szemszögéből *tudatos protekcionizmust* tartunk szükségesnek. Ennek meg kell óvnia gazdálkodásukat a világpiac kemény versenyétől, hogy helyre tudják állítani az önellátás lehetőségét, illetve újjá tudják éleszteni mind a helyi, mind regionális gazdálkodási formákat.

Önök azt várják, hogy az egyházak határozottan és félreérthetetlenül állást foglaljanak a kapitalizmus totalizálása ellen. Reménykednek-e e tekintetben?

Duchrow: Itt sajnos inkább az a tapasztalat érvényesül, hogy „már az is nehéz, hogy felébresszünk valakit, aki alszik, de szinte lehetetlen, hogy felébresszük azt, aki *alvónak tetteti* magát”! Számos egyházi közösség egyszerűen – egyenesen határozatilag – vonakodik attól, hogy az ökumenikus konzultációs folyamatban foglakozzék a szorongató politikai kérdésekkel, és szembeszálljon a gazdasági igazságtalanságokkal és a természetpusztítással. Dél egyházaiból e tekintetben sokkal erősebb ösztönzések érkeznek. Azonkívül jól tenné az egyház, ha jó példával járna elöl a földdel, a birtokkal, a pénzbefektetéssel kapcsolatos alternatív bánásmódot, illetve az egyházon belüli munkaügyi struktúrákat illetően.

Sokan úgy érzik, a globális fenyegetések maguk alá gyűrik őket, s ezért inkább félrenéznek.

Duchrow: Ezért mindig szívesen tanácsolom, hogy ki-ki keressen egy kicsi működési területet a sok lehetséges közül, olyat, ahol különösen érintettnek érzi magát. Ha az ember egyetlen ponton mélyre ás, mindig kielégítőbb, mint ha azt hiszi, hogy mindennel törődnie kell. És aztán úgyis kikerülhetetlenül belebotlik a strukturális problémákba, s azok minden vonatkozásban végső soron azonosak. Nagyon reménykedővé tesz engem, hogy mostanában szövetségek születnek az új és a régi szociális mozgalmak, például a szakszervezetek között. Túl a pártokon, mindenütt derengeni kezd, hogy itt a politikai szuverenitás visszaszerzéséről van szó, az adópolitikától kezdve egészen egy olyan jogrend megalkotásáig, amely ismét lehetővé teszi azt a világot, amelyben mindenkinek helye van, mégpedig emberhez méltó helye!

Forrás: Publik-Forum, 2002/11

Erdősítünk

Stemmer úr, az encsi kályhás, szakértő szemmel nézegette az egykori konyha közepén álló, megbontott, kotlóstyúk alakú kemencét. Fiatal segédje azon fáradozott, hogy eltávolítsa a bontásból eredő agyagtörmeléket. „Ne kézzel szedegesd az agyagot” – mondta a mester –, „alá kell férni a lapátnak is. Ez, itt, alul, vályog” – nyilatkozta. „Oda kell figyelni a segédmunkásokra, mert maguktól nem jönnek rá a dolgokra, s nem is igyekeznek. Gyakran kell nógatni őket” – fejezte ki elégedetlenségét a Dunántúlról Kelet-Magyarország felső csücskébe nősült szakember.

„Hogy megy az ipar?” – kérdeztem, mint korábbi ügyfele. Abban az időben sejteni lehetett, hogy újból szokás lesz cserépkályhát rakatni. Ő maga is jó érzékkel összevásárolt több, selejtezésre ítélt kályhát, és a szerencsés jövő reményében tárolta őket műhelyében. Igen, az emelkedő energiaárak miatt az emberek ismét elkezdték felhasználni a korábban kihajigált vagy össze sem gyűjtött fűtőanyagokat, kitisztították a régi kutakat, hogy azokból is húzzanak vizet a drágáló vezetékes víz kiegészítésére.

„Nem túl jól” – hangzik a válasz. „A módosabbak közül elég sokan vezetik be a gázt, a szegényebbeknek pedig nincs pénze cserépkályhára. A feleségem is” – aki keramikus – „csak annyi csempét készít, amennyit be tudunk építeni.” „Én pedig úgy látom, hogy szépen fejlődik a város” – jegyzem meg. „Nem mondhatnám” – így ő – „legjobb lenne eltüntetni.” „Nono, ne vicceljen, mindenfelé szép, sőt elegáns házak épülnek, emeletes lett a korábban földszintes közjegyzői iroda is.”

„A közjegyző nem minden” – viszonozza. „Ipar nincs, ami volt, megszűnt, mezőgazdaságból nem lehet megélni. Megmondta a holland, hogy erdősíteni kell ezt az országrészt, egészen a határig. Három aranykoronás földön ne akarjunk búzát termeszteni.”

„Van ez hat koronás is” – vágok vissza. „Aztán miféle ember volt ez a holland, talán protestáns lelkipásztor?” Kérdésem nem volt alaptalan, mivel az utóbbi évtizedekben, Aggtelektől a zempléni hegyeken át egészen a szatmári részekig, gyakran találkozhattunk holland rendszámú autókkal, erdőt járó turistákkal, falukban dolgozó szociális munkásokkal. Némelyek rövidebb-hosszabb időre le is telepedtek, hogy megpróbáljanak segíteni az itt élőknek. A református lelkipásztorok hagyományos holland kapcsolatai adtak alapot e látogatásoknak, illetve az anyagi segélyeknek. A mester közlését hallva, kézenfekvő volt a vallási rokonságra gondolni.

„Dehogyis lelkipásztor” – mérgelődött Stemmer úr –, „az unió embere. A gazdasági emberek nem viccelnek.” Ezzel a mester berekesztette a tárgyalást, és tovább vizsgálgatta, hogy vajon teljesen vályogból van-e a kemence alja. Ó, igen, az Európai Unió embere itt is jelen van, s míg Pannóniába pumpálják a tőkét, Hunniának az erdősítést javasolják. Vadászházak épülnek majd, melyekbe külföldiek vagy újgazdagok járnak, a helybelieknek az orvvadászat jut. Erre egyébként minden előfeltétel megvan. Mogyoróskára egyszer kiszállt a karhatalom, és több tucat bejelentetlen puskát szedett össze. A kiváló közegek azonban nem érték be ezzel, hanem – meglepetésszerűen – rövid idő múlva újabb razziát tartottak. Az óvatlanul lépre ment falubelieknél majdnem ugyanannyi fegyvert találtak. Így élünk errefelé.

Erdősítünk.

„Még elfogadható lenne” – vélte Stemmer úr –, „ha gondot viselnének rá. Megfelelően gondoznák a meglévőt, ültetnék a csemetéket, gyorsan növő fákat telepítenének. Most szemetes, csúnya, rosszul kezelt az erdő, terv nélkül termelik ki a fákat, irtanak. A tarvágások eróziót idézhetnek elő.”

Bizony, ez így van – gondolom –, nemcsak itt, az Isten háta mögött, ahol inkább csak a haragosok kölcsönös feljelentéseiből derülnek ki a dolgok – egyébként a kutya se törődne az egésszel –, hanem a Kékestetőn vagy a budai, a pilisi hegyek bükköseiben, ami már tényleg kiszúrja az emberek szemét.

Az erdők helyes gondozásán túl van itt egy másik kérdés is. Ha valakinek volt alkalma arra, hogy elég lassan – mondjuk, kerékpárral – induljon el az Alföld északi széléről felfelé futó völgyek valamelyikén, akkor láthatta, miként változik meg a táj, hogyan igyekszik a kis falvak sora a látóhatáron kéklő hegyek felé. A szikszói református templomtól is indul egy völgy a gömör-szepesi érchegység felé. Maga a templom állhatna Lőcsén, Késmárkon vagy Bártfán is. Ha majd megváltozik a táj, eltűnik az eddigi szántott-vetett környezet, akkor hátrább lép a történelemkönyvekben egy nép ma még felidézhető élete, évszázadok öröme, szomorúsága.

Eközben Sanyi, a bicegő járású rakacai cigány égetni való szemetet tol végig az utcán. Ingén láncon lógó vörös csillag: kiváló dolgozó jelvény eredeti formában. Korábban alapot ásott, keményen megküszködött a nagy eperfa árokba benyúló tuskójával. „Te vagy az összes romák gyöngye” – dicséri meg a ház gazdája, s bizony nem túl gyakori ez az értékelés ezen a vidéken, ahol egyesek túl gyorsan megszokták a segélyből élést. A szomszéd falu vegyesboltjának lépcsője majdnem kiér a kocsiútra, rajta felnőttek, néha teljesen pucér gyerekek. A bolt, persze, nem működik, hiszen sorozatban törték fel, megélni akaró boltos még csekély készletet sem kockáztat. Van olyan kereskedő, aki úgy csökkenti gondjait, hogy minden este hazaviszi az árut az autójával, és legfeljebb pár csomag száraztésztát, néhány doboz gyufát, gyerekeknek való savanyúcukrot tart az üzletében. Egyszer, tapasztalatlanul, kenyeret keresve – amelyből Magyarország e megyéjének átlagos falujába csak annyit hoznak naponta, vagy inkább kétnaponta, de lehet, hogy hetente, amennyit megrendelnek – felmentem a Felsővadász felső szélén lévő maszek boltba, mivel csak az volt még nyitva. Szerencsém volt, kaptam egy kétnapos kenyeret, melynek korát nem is leplezte az eladó. Ezt is szívességnek tekintettem, s hogy neki is okozzak örömet, kértem tőle ráadásként egy üveg nescafét. „Nem tartok” – válaszolta, de kérdő tekintetemet látva hozzátette: „Ezek itt szegény emberek, uram, nem isznak nescafét.”

Mintha pofon csaptak volna. Soha nem felejtem el a boltos tárgyilagos szavait.

Mi marad hát a friss kenyeret, esetleg hentesárut kereső családnak? Buszra ültetni a kommunista Horn jóvoltából ingyen utazó nagymamát. Ő majd elmegy a tíz-húsz-negyven kilométerre fekvő városba, s onnan tér vissza szatyorjaival, megküzdve a járműre való feljutás nem könnyű harcát. Lehet, hogy még tejet is hoz – dobozzal vagy zacskóval –, hiszen

fogynak a tehenek. Megszűnik a tejbegyűjtés ezen a tájon is, ahol pedig 25 évvel ezelőtt oly gyakran bonyolódtunk bele kerékpárjainkkal az este hazatérő csordába. Aki a fogyásra kíváncsi, kérdezze meg az egész aktív életét itt töltő állatorvost. Ő, aki A falu B családjának megnevezésekor megmondja, hány tehén van a háznál, hosszú időre visszanyúló pontos statisztikával tud szolgálni.

Majd erdősítünk.

Azt, ugye, mindenki tudja, hogy a dolgokat többfelől lehet nézni. A társadalomnak van egy szemlélete a mindennap más öltönyben, gyakorta zsebredugott kézzel járó emberek irányából, s van egy másik, azok felől, akik egész évi munkájukkal és beruházásukkal kevesebb jövedelemhez jutnak, mintha ugyanazt a pénzt nem a földbe, vetőmagba, hanem bankbetétbe helyeznék. Ez az „alantas” szemlélet azok osztályrésze, akiknek nincs reményük kitörni a szegénység lefele húzó spirálisából.

De talán térjünk vissza az élmunkás cigányemberhez. Nagyjából 15–20 kilométerről kerékpározik át mindennap, hogy hazavigye az 1700 forintos napszámot. Ő nem várja a jószerencsét a vegyes- vagy italbolt lépcsőjén ülve. Földet csákányozni, talicskázni, tuskót kiszedni, maltert keverni nem finom munka, de hát csinálja. Végigdolgozza a napot, s este hazaviszi saját tulajdonú „szolgálati” biciklije. Nézem, amint döcögve tolja a szemetestalicskát. Ezzel az emberrel szót tudtam érteni, mert mindketten tudtuk, hogy milyen nehéz boldogulni a vizes, agyagos földdel. Azzal a férfivel is szót tudnék érteni, aki egyszerű, de tiszta ruhában szállt fel a buszra feleségével és öt gyerekével, hogy néhány faluval odébbra utazzon. Icuka nővérem is szót tudott érteni a nem fehérbőrű, nem szőke és nem kékszemű emberek zömével.

Igen, Ica nővérem több mint 40 évet dolgozott nővérként az egészségügyben. Még húszéves sem volt, amikor elkezdte a mátraházai szanatóriumban, dolgozott a háború idején a lévai és kassai hadikórházban, s folytatta a miskolci kórházban, egy helyen végig. Végigjárta a szakma valamennyi lépcsőfokát. Tudott felkelni mindennap fél ötkor, átgyalogolni a fél városon a munkahelyéig.

„Idefigyelj, Jóska” – mondta a rutinos egészségügyis hangján –, „nekem nincs különbség cigány vagy nem cigány között. A cigányok is lehetnek tiszták, ugyanúgy szót lehet érteni velük, mint másokkal. Ők is tudnak hálások lenni, ha törődsz velük, amikor bajban vannak. Csirkefogó pedig mindenütt akad” – zárta le, idős főnővérként, a tematikát.

Erdősíteni és szót érteni.

Az első könnyebbnek látszik. Kijön az Unió embere, és rámutat a műveletlen földekre, a korábbi koncepciók alapján kivágott gyümölcsösök helyére. Ezeken a helyeken megszűnik a termelés, kezdődhet az erdősítés. Nincs gond, a kisparcellák tulajdonosai úgyis meghalnak, hiszen a szakemberek szerint 15 éven belül legalább 20 kis falu fog eltűnni Borsod megye térképéről. Az erről szóló megrázó olvasmány, Borsod-Abaúj-Zemplén megye területrendezési terve, elöregedésről, elnéptelenedésről, a települési funkciók elsorvadásáról, a szolgáltatások hiányáról, tájleépülésről, az értelmiségi réteg eltűnéséről, spontán erdősödésről, összefüggő válságövezet kialakulásáról beszél. Ha nem erdősítünk terv szerint, majd megy az magától. Ami rendes erdő, azt a kárpótlási jegy értékének tizedrészéért veszi meg valaki, s kitiltja belőle az embereket. Ez nem csereháti specialitás. Telkibánya környékén, Ágasváron vagy Piliscsabán egyaránt megjelentek az új világ jelképei, a magánterület, magánerdő feliratú táblák, megtoldva – a tulajdonos lelkülete szerint – egyéb figyelmeztetésekkel: erdőőrrel, kutyával, fegyverrel őrzött terület. Gyakorta visszaemlékszem Svájcban élő, 68-as emigráns cseh barátom szavaira, aki elmondta, hogy azért szeret Magyarországon barangolni, mert itt még gondtalanul lehet sétálni az erdőkben, Svájcban viszont minden magántulajdonban van.

Folytathatnám egy országrész pusztulásának további leírásával. Írni kellene arról, hogy van olyan falu, ahova nem jár közlekedési eszköz – talán visszaállítják – vagy ahova csak napjában egyszer megy járat, s a postáért két faluval odébb kell menni. Még a telefoncápák reklámja sem vigasztalja az embereket (a bolt 10, a posta 15, a benzinkút 20 kilométerre van, de az asztalon ott a mobiltelefon!), mivel sokfelé nincs térerő sem. Minek és kinek? Folytathatnám a panaszáradatot, dehát ez – jellegénél fogva – amatőrmunka. A megyei rendezési terv szakszerű – Romhányi Tamás szerint 13 tervező és 7 felkért szakértő írta alá a potenciális halálos ítéletet –, azt kell olvasni. Én csak egy magányos megfigyelő felületes észrevételeit teszem közzé, miközben rokonszenvezem azzal a néhány belvagy külföldi vállalkozóval, akik még megpróbálnak életet lehelni a tájba.

Bízva tehát abban, hogy mindig lesznek józsemű és jóakaratú gazdasági szakemberek, elmondom azt, hogy nehezebbnek tartom a másik feladatot, a szót értést. Ettől több függ, mint az, hogy egy ország területének hány százalékát fedi erdő. Nemcsak egy növekvő népcsoport helyzete és jövője függ ettől, hanem – vele együtt – a befogadó országé is. Így van, mert nemcsak szót kell érteni egymással, nemcsak beszélgetni kell egy kerítés két oldalán állva, de el és be is kell fogadni egymást, ha nem akarunk kiszámíthatatlan, de megjósolható rossz elé nézni. Nem kétséges, hogy országunk már kettészakadt a sikeresek és a sikertelenek társadalmára. de a sikertelenek társadalma

egyes helyeken másban is különbözik a többiekétől, mint pénztárcája vastagságában. Amint az amerikai négerek társadalma sem csak anyagiakban válik el a fehérekétől. Ismét a szakemberekre bízva a lehetséges párhuzamok feltárását, az elmúlt évszázadokra visszamenő történeti elemzést, azt mondom el, amit ma érzek.

Nem megy a befogadás. Nem ment a szocialista évtizedekben, amikor beleérzés hiányával költöztettek családokat más falvak portáira, vagy bérlakások emeleteire. Az egyikből szomszédviszály származott, a másikból megrongált vagy továbbadott lakások. Gyökerek kiszakítása egyfelől, meg nem érlelt civilizációs ugrás másrészt. Életbe lépnek a védekezési mechanizmusok is. A falu önkormányzata inkább megveszi a gazdátlanná vált házakat, nehogy idegenek költözzenek oda. Élmunkás cigányunk is szeretett volna átköltözni a munkahelyével szomszédos faluba. Nem sikerült neki. Mert hát ő, igen, ő rendes, de majd jön utána egy tucat ismeretlen. Igazában, persze, nem tudjuk, miért kell nyugtalankodni, hiszen van itt 20–40 halálraítélt falu, majd adnak azok helyet az élőknek, és megoldódik az elhelyezés. Így gondolkodik némely kormányzati tisztviselő és néhány cigány vezető. Más vezetők viszont ellenzik, amint már húsz évvel ezelőtt is ellene voltak az ilyen terveknek, amelyek – mint mondják – gettóba kényszerítenék a cigányságot. Az ígért megélhetési lehetőségek sem jelentenek biztonságot. Kockázatos dolog szegénységre szegénységet telepíteni. Megfelelő szintű és irányú ipar telepítése vagy visszatelepítése lenne fontos. Nem finom elektronikai gyár telepítéséről kellene álmodozni, hiszen Nógrádban sem találtak kétszáz olyan embert, aki alkalmas lett volna ilyen munkára. Ha magánvállalkozókat akarunk látni, jó ha tudjuk, hogy az itteniek nagy része híján van a legegyszerűbb termelőeszközöknek. Tőkét kell hozni, munkát kell adni azoknak, akik akarnak dolgozni. Megalapozottan. Bíró András alternatív Nobel-díjas cigány kalauzaival járja a vidéket. Sok pénze van, de ajándékot nem ad. Az semmire sem jó. Szelényi Iván évente megfordul a szinte teljesen cigány Csenyétén, Ladányi János rendszeresen elhozza hallgatóit, hogy bevezesse őket a szociográfia mindennapjaiba. Jól összefér Csenyéte és Los Angeles vagy a Yale egyetem, ha valakit érdekelnek az emberek. Szakember hát lenne a helyszínen és a távolban is. De az ördög a részletekben, azaz bennünk, az idegrendszerünkben, a másoktól való félelmünkben van, hogy rosszabbat, azaz gyűlöletet ne mondjak. Egyébként a jelenkori történelem is mutatja, hogy nagyon nehéz átmenni a feudalizmusból a polgári demokráciába. Államalkotó nemzeti öntudatunk régóta küszködik a kisebbségek avagy a kisebbbségi helyzet elfogadásával. Kevés sikerrel, pedig ez nemcsak jelen témánk, hanem a kárpát-medencei gyűlölködés megszüntetése szempontjából is alapvetően fontos.

Negyven évvel ezelőtt Amerika nehezebb helyzetben volt, mint mi most. Polgárháborútól kellett tartani a radikalizálódó emberjogi mozgalmak miatt. Nem kívánom egyszerűsíteni a helyzetet, s nem akarom egy ember érdemének betudni azt, ami sokak egyetértésével született meg, de mégiscsak azt láttuk, hogy egy karizmatikus, erőszakot elutasító kisebbségi vezető, Martin Luther King képes volt arra, hogy irányt és módszert adjon a tömegek törekvéseinek. Amikor tehát a szót értésről és az elfogadásról gondolkodom, azt kérdezem: Lesz-e nálunk is, lesznek-e nálunk is tehetséges, mély lelkiségű, erőszakmentes és beleérző kisebbségi vezetők, akikben minden jóakaratú ember megtestesítve láthatja a társadalom egységének munkálóit? King lelkipásztor volt, és ha az egyházak akarnak érdemleges dolgot tenni a társadalomért, akkor rá kellene tudniuk mutatni soraikban valakire vagy valakikre, akik vállalnák a kiváló példák szellemében való munkálkodást. Amint Abernathy lelkész tette, vagy Jesse Jackson. Talán nem felülről kellene jönniük ezeknek az embereknek, hanem az érdekeltek közül. Nem biztonsági emberek kíséretében, hanem veszélyt vállalva. Enélkül Kingnek sem ment volna. A kockára tett, a feláldozott élet többet ér minden világi vagy vallási erőnél, tekintélynél. Kell a pártsemleges élet, amely megvásárolhatatlan napi politikai célok számára. Ha van értelme a százféle vallási hit és ceremónia mellett valamilyen meggyőződésnek, akkor ezért van. A halál által történő megszabadítás miatt.

Elkomolyodott írásom hangvétele, ideje derűlátóbbnak lenni. Remélem, nem bántottam meg senkit ügyetlen összehasonlítással, valótlan vagy bizonytalan adatokkal pedig nem is akartam dobálózni. Műfaját tekintve inkább „egy természetjáró feljegyzései" kategóriába szeretném sorolni művemet, semmint tanulmánynak tekinteni. Előjelzésnek barátaim számára. Hiszen már alaposan benne vagyunk egy folyamatban, de vannak tájékozódási pontjaink is. Ladányi szerint, ha az összes magyarországi cigány feljönne Budapestre, még mindig kisebb arányban lennének a városban, mint a feketék – ma afro-amerikait mondunk – Chicagóban vagy Los Angelesben. Jó lehetőségeink vannak, hogy kialakítsuk a helyes együttélés formáit. Kisebbségi kérdések megoldásában a többség felelőssége a nagyobb. Miért ne hasznosítanánk az elmúlt fél évszázad tapasztalatait? Lehet hivatkozni a francia nemesség (van ilyen), a lengyelek vagy a zsidók második világháború utáni újjáéledési törekvéseire, lehet beszélni szaporodásról, abortuszról, lehet általában nagy búslakodásokat csapni nemzetünk fogyásáról, a következő évszázadért – és nem négy évért – felelős politikus azonban mégiscsak az ideológiailag fertőtlenített valóságból indul ki: a mai többségnek és kisebbségnek együtt kell élnie úgy, hogy ez az arány egyelőre a kisebbség javára változik. Ha nem akarjuk tönkretenni gondolkodásunkat ködös eredet-mítoszokkal és irreális álameszmékkel, akkor – az Isten szerelmére – hagyjuk abba faji búslakodásunkat, vegyük elő a vonatkozó statisztikákat, és ideológiailag csak ahhoz ragaszkodjunk, hogy ne tegyünk másnak olyat, amit magunknak nem szeretnénk. A mások, persze, ne elvbarátaink legyenek, mert akkor frászt sem ér az egész. Így írom le: frász. Nem látom, hogyan lehetne istentelenséggel vagy hazafiatlansággal vádolni ezt a minimálprogrammot.

Megint visszaestem az értekező stílusba, pedig történeteket akartam mesélni. Azzal vetek véget írásomnak, hogy emlékeztetek Bill Clinton balkáni látogatására a délszláv háború idején. Az elnök felkereste az ott állomásozó amerikai katonákat, majd velük ebédelt. Az asztalnál, az elnök egyik oldalán egy fekete bőrű – mondjuk – őrmester ült. A képet közölte a sajtó, mindenki láthatta. „Mondd, öregem, el tudod ezt képzelni valamilyen magyar viszonylatban?" – kérdezte egy kollégám. "Elképzelni, el tudom" – válaszoltam én.

Merza József

A mi nevünkben ne!

Erkölcsi állásfoglalás

Ne engedjük odáig fajulni a dolgokat, hogy azt mondhassák: az Egyesült Államokban élő emberek tétlenek maradtak, amikor kormányuk korlátlan háborút hirdetett, és szigorú elnyomó intézkedéseket vezetett be. Ennek a nyilatkozatnak az aláírói felszólítják az USA népét, hogy álljanak ellen a (2001. szeptember 11. óta tartó) politikának, mivel az komoly veszélyt jelent a világ népessége számára.

Hisszük, hogy a népeknek és államoknak joguk van sorsukat saját felelősségükre meghatározni – mégpedig a hatalmas államok minden katonai kényszerétől szabadon. Hisszük továbbá, hogy mindazon személyeknek, akiket az Egyesült Államok kormánya letartóztat vagy bíróság elé állít, ***ugyanolyan*** joguk van tisztességes perre, mint bárki másnak. Hisszük, hogy kérdéseket kell feltenni, kritikát kell gyakorolni és az eltérő véleményeket ki kell fejezni. Az a felfogásunk, hogy a szabad véleménynyilvánítás értéke folytonos veszélyben van, és ezért meg kell védelmezni.

Hisszük, hogy azoknak az embereknek, *akiknek van lelkiismeretük, felelősnek kell érezniük magukat azért, amit kormányuk tesz*. Eleve ellene kell szegülnünk annak az igazságtalanságnak, amit nevünkben követnek el. Ebben az értelemben fellebbezünk minden amerikaihoz, és kérjük, hogy ÁLLJON ELLEN annak a háborúnak és elnyomásnak, amelyet a Bush-kormányzat szabadított rá a világra, és fog még ezután rászabadítani. Mindez igazságtalan, erkölcstelen és törvénytelen. Mi elhatároztuk, hogy az emberek oldalára állunk, bárhol éljenek is a világban.

Mi is megrettenve követtük 2001. szeptember 11-e félelmetes eseményeit, mi is meggyászoltuk az ártatlan ezrek halálát, és csak fejünket ráztuk a csaknem hihetetlen pusztítás horror-képei láttán – még ha közben önkéntelenül azokra a képekre is gondoltunk, amelyek Bagdadból, Panama Cityből vagy – egy nemzedékkel korábban – Vietnamból jutottak el hozzánk. Más amerikaiak millióihoz hasonlóan mi is fájdalommal telve kérdeztük: Hogyan történhetett meg ilyesmi? De alig kezdődhetett meg a gyász, amikor országunk legfőbb vezetői már szabadjára engedték a bosszú szellemét. Fölvázolták a „jó kontra rossz” leegyszerűsítő üzenetét, és elterjesztették az éppoly fortélyos, mint megfélemlített hírközlő eszközök révén. Azt mondták nekünk, árulással határos, ha megkérdezzük, mi volt ezeknek a rettenetes eseményeknek az oka. Egyszerűen megállapították: Nincsenek jogos erkölcsi vagy politikai természetű kérdések. Azt mondták: Az egyetlen lehetséges válasz a ***háború kifelé***, s az ***elnyomás befelé***.

A Bush-kormányzat valamennyiünk nevében – gyakorlatilag kongresszusi ellenszavazat nélkül – megtámadta Afganisztánt. De nemcsak ezt tette, hanem fel is hatalmazta önmagát és szövetségeseit, hogy bárhol és bármikor katonailag beavatkozzanak. Ennek brutális következményeit mindenütt láthatjuk – a Fülöp-szigeteken éppúgy, mint Palesztinában, ahol az izraeliek páncélosai vagy buldózerei a halál és a pusztítás ösvényeit húzzák meg. Most pedig az USA-kormányzat „végső háborúra” készül fel Irak ellen – az ellen az ország ellen, amelynek végső soron semmi köze sincs a szeptember 11-i horrorhoz. Milyen világ lesz az, amelyben az USA kormányának gyakorlatilag *biankó felhatalmazása van* arra, hogy ott dobjon le bombákat, ott vesse be katonai kommandóit vagy oda csempéssze be gyilkosait, ahol csak akarja?

Az USA-kormányzat a mi nevünkben *kétosztályos rendszert vezetett be* saját országunkban: vannak olyan emberek, akik számára legalábbis elméletileg elismerik a jogrendszerünkben megfogalmazott alapvető jogokat, és vannak olyanok, akiket – úgy látszik – semmilyen jog nem illet meg. A kormányzat több mint ezer bevándoroltat tartóztatott le – és azóta titkos helyen tartja fogva őket, meghatározatlan időre. Százakat toloncoltak ki, és további százak sínylődnek változatlanul börtönökben.

Ez arra emlékeztet, amikor a II. világháború alatt hírhedt internálótáborokba terelték a japán származású amerikaiakat. Évtizedek óta először fordul elő, hogy a bevándorlás során ismét kiszűrnek bizonyos nemzetiségeket, és külön elbánásban részesítik őket.

A kormányzat a mi nevünkben az elnyomás leplét terítette a társadalomra. Az eltérő véleményű művészek, értelmiségiek, professzorok megtapasztalják, hogy nézeteiket hamisan közlik, vagy ellenségesen lépnek fel azokkal szemben, vagy éppenséggel teljesen elnyomják azokat. Az ún. hazafias törvény igen messzire nyúló felhatalmazásokat ad a rendőrségnek a házkutatásokat és letartóztatásokat illetően. Ha egyáltalán ellenőrzi valaki a rendőrséget, akkor csupán titkos bizottságok.

A végrehajtó hatalom a mi nevünkben lassan, de biztosan olyan feladatokat és funkciókat ragadott magához, amelyek tulajdonképpen a többi kormányzati ág területére tartoznak. A végrehajtó hatalom parancsára katonai bíróságokat állítottak föl – olyan katonai bíróságokat, ahol korlátozott bizonyítási kötelezettség van érvényben, illetve a vádlottaknak nincs joguk ahhoz, hogy normális bíróságokhoz fellebbezzenek. Az elnök ***egyetlen*** tollvonására bármely csoportosulást ***terroristának*** nyilváníthatnak.

Komolyan kell vennünk országunk legfőbb katonai vezetőit, amikor olyan háborúról beszélnek, amely egy egész generáción át zajlik majd – és amikor új belpolitikáról beszélnek. Hiszen időközben nyíltan ***imperialista*** politikát kezdtünk folytatni kifelé, befelé pedig olyan politikát, amelynek az a célja, hogy korlátozza a jogokat. Az utóbbi hónapok eseményei halálos görbét írnak le – ezt végre fel kell fognunk, és megfelelő ellenállást kell tanúsítanunk. Mert túlságosan is gyakran fordult elő, hogy emberek addig vártak, amíg már túl késő volt a hatékony ellenálláshoz.

Bush elnök kijelentette: Vagy velünk vagytok, vagy ellenünk. Mi azt feleljük: Védekezünk az ellen, hogy Ön jogtalanul az egész amerikai nép nevében merészel beszélni. Nem fogunk lemondani arról a jogunkról, hogy kérdéseket tegyünk fel, és nem mondunk le a lelkiismeretünkről – még az Ön biztonsággal kapcsolatos, üres ígéretei kedvéért sem. NEMET MONDUNK A MAGUNK NEVÉBEN! Megtagadjuk, hogy bármi közünk is legyen ezekhez a háborúkhoz, és visszautasítunk minden olyan feltételezést, hogy ezeket a mi nevünkben és érdekeinkben is folytatják. Ellenkezőleg, mindenütt a világban kezünket nyújtjuk azoknak, akik ettől a politikától szenvednek. Szolidaritásunkat szavakkal és tettekkel is ki fogjuk fejezni.

Minden amerikait arra hívunk fel, hogy fogjon össze, és nézzen szembe ezzel a kihívással. Üdvözöljük és támogatjuk a jelenlegi tiltakozást és a kritikus kérdéseket – jóllehet nagyon is tudatában vagyunk annak, hogy ***sokkal*** többre lesz szükség ahhoz, hogy valóban megállítsuk ezt a vérszomjas bálványt. Azoknak az izraeli tartalékosoknak a példája ösztönöz és lelkesít minket, akik nagy személyes kockázatokra készen kijelentették, „van határ”, és következetesen megtagadják, hogy hozzátegyék a maguk részét a Jordántól nyugatra fekvő területek és Gáza megszállásához.

Hivatkozunk az Egyesült Államok történelmére, amely sok példát ismer az ellenállásra és a lelkiismereti döntésre – kezdve azokkal, akik föllázadtak a rabszolgaság ellen, egészen azokig, akik küzdöttek a vietnami háború ellen, akár úgy, hogy nem engedelmeskedtek a parancsoknak, akár úgy, hogy megtagadták a katonai szolgálatot, vagy szolidárisan az azt megtagadók mellé álltak. Ne engedjük meg tehát, hogy a külvilág kétségbeessék hallgatásunk és passzivitásunk miatt. Ehelyett fogadjuk meg: Küzdeni fogunk a háború és az elnyomás gépezete ellene, és másokat is felszólítunk arra, hogy minden erejével megállítsák azt!

*Ez a felhívás a **New York Times** 2002. szeptember 19-i számában jelent meg, és sok befolyásos személyiség írta alá; címük: Not In Our Name, 158 Church Street, PMB 9, New York, NY 10007-2204; www.nion.us.*

Embernek lenni

Hegyi Béla író, filmrendező, orvos. 1937-ben született, 1956-ban érettségizett, majd orvosi, művészettörténeti, filozófiai, esztétikai és filmművészeti tanulmányokat folytatott. 1968-ig orvosként dolgozott, azután különböző folyóiratok főszerkesztője, ill. napilapok egyik vezető szerkesztője volt. Tizennyolc önálló kötete jelent meg, harminckét film – dokumentum-, kisjátékfilm, etűd, portrésorozat stb. – írója és rendezője.

65. születésnapjára adta ki az Alterra Kiadó **Utólag** c. kötetét, amely verseit és rövid lélegzetű „elmélkedéseit” gyűjti egybe, valamint egy „groteszk játékot” (A paradicsom kapujában) és egy „drámai játékot” (Túl az utópián) tartalmaz. Ferenc testvér és Devil úr párbeszéde c. írása lapunk idei áprilisi számában is megjelent már.

Aki békés, derűs, felszabadult, netán idilli hangulatot vár az irodalomtól, esetleg azt, hogy az elnyugtassa az élet számos gondja-baja közepette, véletlenül se vegye kezébe ezt a kötetet. Aki azonban szívesen szembenéz az emberlét festetlen valóságával, az egyes ember és az emberiség kínzó problémáival, hiányaival és vágyakozásaival, teljesség- és transzcendencia-igényével, és kész mindezekről komolyan, a morális létezés vállalásával elgondolkodni, annak jó szívvel ajánlható.

A kötet írásaiban vissza-visszatérnek az egyéni élet küzdelmei, vívódásai, csalódásai, elégtelenség-érzései. Mintegy ezek összegzésének, „általánosításának” tekinthetjük az Embernek lenni c. verset:

Embernek lenni nem boldogulás,
Embernek lenni – tapasztalás.

Embernek lenni nem eshetőség,
Embernek lenni – felelősség. (...)

Embernek lenni sírás és kudarc,
Embernek lenni szomorú harc.

Embernek lenni nem emberi gond,
Embernek lenni égi dolog. (...)

Hegyi Bélát azonban az egyéni létezés kérdéseinél is jobban izgatja az ember társadalmi léte és közös sorsa. Külön ciklusban foglalkozik az ötvenes évek drámai és tragikus eseményeivel, és igen nagy terjedelemben korunk, sőt a várható jövő vészterhes jelenségeivel. Szókimondása nemcsak pontos leírása a korjelenségeknek, hanem bátor tett is:

...egykor a Sztálin ekéje
szántott belénk, ma pedig bilincs
a banktőke rajtunk. (...)

Pártvezérek tőkések lettek,
vad ateisták vallásosak,
kapitalistaként feszengenek
volt kínzóink, hóhéraink sokan. (...)

A többség feledi, hogy hazánk
a hajléktalanok, szegények
országa lett, hol kultúránk
ápolatlan, züllik, tévelyeg. (...)

(Galgóczi)

Táj c. versében a pusztuló fák miatt búsongó költőt így „vigasztalja” képzeletbeli beszélgetőtársa:

– Ne bosszankodjál, öregem!
Helyettük annyi szép terem:
marketek és centerplazák,
multiplexek, Hut-Hut pizzák,
Burger King, McDonald's áldás,
Tesco, Auchan and Campona,
Penny Fashion avagy Cora...
Akciófilm, akcióhős,
Lényeg, hogy az FBI győz...
A táj sem maradhat a régi,
Amerika megígéri
új korszakát a világnak,
Ázsiának, Európának.
Mindenki tekintse magát
szabadnak, hisz globalizált,
az ember csak akkor ember,
ha pénze van, árut termel.
Nem fontos, hogy ki miben hisz,
csak az adó, csak a biznisz...

Érthető hát, ha a kötetben talán az ökológiai katasztrófa réme szólal meg a legsúlyosabban, mindenekelőtt Túl az utópián c. egyfelvonásos drámai játékában, a versek közül pedig leginkább a Posztumusz égboltban:

Minek ez, minek ez, minek az?
Minek a tél, a nyár, a tavasz,
minek a hó, a szél, az eső?
Már mindent befed a temető. (...)

Minek az ész, csaló bölcselet?
Nincsen Föld alatt, nincs Föld felett,
a világ pusztaság, sivatag,
nincsenek felhők, sem madarak.

Nincsen itt élet, nincsen halál,
a semmi sokkos vigyázzban áll,
a bolygók közül hiányzik egy:
helyén finom csillagpor pereg. (...)

Csak tisztelettel állapíthatjuk meg, hogy (joggal) apokaliptikus látásmódja és életérzése ellenére Hegyi Béla nem hogy nem válik nihilistává, hanem megőrzi a létezés egészének értelmébe vetett hitét. Hullámzás c. kis elmélkedésében így ír az emberi élet jelképének tekinthető hullámzásról:

...mennyi örvénylés, mennyi sodrás! Mennyi halálos feltámadás, és mennyi életbe sűrűsödő halál! Egyenként, egymásba futva, összegabalyodva. Elenyésznek a parti sziklákhoz érve, beissza keserű tajtékjukat a föld. Külön-külön halandók mind. De együtt: a teljes Létezés. Holtukban is halhatatlanok, mert maga a hullámzás, minden körülmények között, minden vészterhes széljárást kiállva, a hullámzás örökre megőrzi a tengert...

Hite azonban nem olcsó és semmire sem kötelező hiszékenység, hanem tettekre sarkalló elkötelezettség:

Hová, minek?

gyermekeimhez
égigérő fának,
beteg anyám
imazsámolyának,
feleségem
napja erejének,
barátom mellé
szőlővenyigének,
idegenek elé
vakot vezetőnek,
megfáradtak közé
panasztemetőnek...

Talán nem tévedünk, ha másik egyfelvonásosa, A paradicsom kapujában alapján azt gondoljuk, hogy Hegyi Béla számára az emberlét végső feloldása és megoldása csak „odaát” következik be, ahol „minden maradéktalan”, „nincsen hiányunk, félelmünk, szorongásunk”, s „a nyugalomnak és biztonságnak illatárja vesz körül”. Mindazonáltal kívánjuk neki, hogy ebből már „ideát” is megélhessen annyit, amennyi egyáltalán lehetséges.

Gromon András

Az ismertetett kötet megvásárolható a Libri boltjaiban és az Írók Könyvesboltjában.

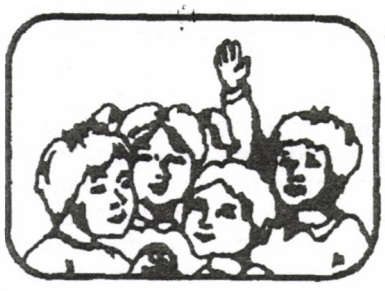

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Rajzverseny

Ha jól emlékszem, kilenc éves voltam, amikor a második félév elején így szólt hozzánk a tanító bácsi: „No, gyerekek, pályázatot hirdetek. Rajzpályázatot. Aki pályázik, rajzoljon egy falusi udvart. A hat legjobb rajz díjat nyer, egy-egy könyvet. Lesz egy első díj, két második és három harmadik. A rajzokat legkésőbb azon a napon kell beadni, amikor utoljára jöttök az idén iskolába. A képeket hárman fogjuk elbírálni: a nógrádverőcei festőművész bácsi, a másik tanító bácsi meg én.”

Abban az esztendőben Kutykurutty cimborámmal szoktam hazamenni az iskolából. Ezen a napon, amikor magunkra maradtunk, és rákanyarodtunk a hegyi ösvényre Törpeháza felé, Kutykurutty határozott hangon kijelentette: „Megnyered az első díjat!”

Magamnak se volt kétségem felőle, hogy megnyerném, se a völgybeli falucskában, se Törpeházán nem volt gyerek, aki úgy, vagy jobban rajzolt volna, mint én. Tudta ezt a tanító bácsi is; amikor az első díjat említette, egyenesen rám nézett. Mégse volt kedvem pályázni. Meg is mondtam Kutykuruttynak, miért nincs: „Nem lelkesít a téma. Már nagyon sokszor rajzoltam falusi udvart, és nem is illenék pályáznom. Szép dolog volna-e a nyúltól, ha versenyt futna a csigákkal?”

Múltak a hetek, hónapok, és egy reggel a tanítás megkezdése előtt így szólt a tanító bácsi: „Ez idén tehát holnap jöttök utoljára iskolába. Aki még részt akar venni a rajzpályázaton, holnap okvetlenül adja be a képet!” Rám nézett és elmosolyodott, majd azt mondta: „Tovább már ne javítgassa!”

Ugyanazon a napon az utolsó óra közepe táján egyszerre csak kopogtattak a tanterem ajtaján. Ambrózi bácsi, a falucska fuvarosa jött be, és nagy, lapos csomagot tett fel a katedraasztalra: „A festőművész úr küldi ezt Verőcéről, levél is van hozzá!” A tanító bácsi elolvasta a levelet, és mosolygott: „No, gyerekek, jó hírt mondok a mi rajzművészeinknek! Néhány nappal ezelőtt itt járt nálam látogatóban a festőművész bácsi, megnézte a már beadott rajzokat, és már ezek is annyira tetszettek neki, hogy arra kért, hadd ajándékozza ő a pályázat első díját. Eszerint tehát nem két második díj lesz, hanem három. Az első díj pedig nem könyv lesz, hanem ez.” Felemelte a küldeményt, és lejött vele a katedráról. Legelőször is hozzám lépett. Felém tartotta, és úgy mosolygott, mint aki biztos benne, hogy amit mutat, az az enyém lesz. Én azonban nem bírtam mosolyogni. Megdöbbenve meredtem rá a nyitott tetejű, lapos fadoboz tartalmára, és képzeletemben ököllel vertem a homlokom: Ó te könnyelmű! Ó te ostoba! – mert olyasmit küldött a festőművész bácsi, amit én már többször is bámultam vágyakozva budapesti üzletek kirakataiban. Egy óriás színeskréta-készletet! A doboz három sorában legalább száz pasztellkréta feküdt. Minden színből nyolc-tízféle árnyalat. Kutykurutty megértette, miért vagyok komor, szótlan, és hazafelé menet így szólt: „Semmi baj, cimbora! Hiszen van még egy egész délutánod!” Rábámultam. Mindaddig eszembe se jutott, hogy amit hetekig javítgattam volna, azt egyetlen délután csapjam össze. Kutykurutty nevetett: „Miért bámulsz ilyen csodálkozva? Te olyan jól rajzolsz, hogyha csak ma délután ülsz is neki, akkor is te győzöl a pályázaton.”

Hallgattam. Arra gondoltam, semmi értelme se lenne elkészítenem a képet, mert egészen bizonyos, hogy rengeteg hibát találnának rajta, és úgysem adnám be. De ugyanakkor folytonosan láttam is lelki szemeimmel a gyönyörű színeskészletet. Most már nem bírtam szabadulni attól a gondolattól se, hogy HÁTHA... Hátha sikerül egyetlen délutánon is úgy megrajzolnom és kiszíneznem a falusi udvart, hogy elégedett leszek vele, és nyugodt lélekkel beadhatom.

A hibák egy részét már rajzolás közben észrevettem. De ahhoz, hogy kijavítsam azokat, vázlatokat kellett volna készítenem lovak előre nyúló nyakáról és még sok egyébről, erre azonban nem volt időm. Mindössze annyit tehettem meg, mert a kertünkben, a ház mögött rajzoltam, hogy a körülöttem kapirgáló csirkékre vetettem egy-egy pillantást. Eleinte azzal nyugtattam magam: A színezéskor majd helyreüthetem, amit a ceruza hibázott. De mire elkészültem a rajzzal, már tudtam, hogy ez csak önáltatás. Az uzsonnaasztalnál Gyopár bátyám kérdezősködésére már csak azt feleltem: „Rossz lett a rajz. Nincs is értelme, hogy kiszínezzem.” Felsoroltam a hibákat is, de Gyopár leintett: „Á, ezek olyan hibák, amelyeket csak te veszel észre, senki más. Okvetlenül színezd ki!”

Ezzel persze nem nyugtatott meg – a hiba akkor is hiba, ha csak én tudok róla –, mégis kiszíneztem a rajzot. De színezés közben legalább ugyanannyi hibát vettem rajta észre, mint addig. Érdekes, hogy örültem a sok hibának. Mert minél több rajta a hiba, annál könnyebb lesz ellenállnom a csábításnak, hogy beadjam. A színes kréták képzelt képét ugyanis egész délután szinte világosabban láttam magam előtt, mint a valóságos képet a kerti asztalon.

De amikor elkészültem a színezéssel, és már alkonyodott, boszszankodtam: „Hát miért is töltöttem ezzel az időt, hiszen tudtam én már délben is, hogy kevés nekem erre egyetlen délután.” Hátradőltem a padon, pihentem, és most már nyugodtan így szóltam a képhez: „Nem adlak be, te vacak, de nem ám!!”, de már rezzentem is össze, mert közvetlenül a fejem fölött nagyot kiáltott Kutykurutty: „Remek! Kitűnő! Te leszel a győztes, egészen bizonyos!”

Én azonban kijelentettem: „Tele van hibával, nem adom be!” Erre azzal válaszolt, hogy felkapta a képet, lerohant vele a házunkba –

én persze utána –, és mutatta lelkendezve szüleimnek, Gyopárnak: „Tessék ezt megnézni! Ez a kelekótya nem akar pályázni vele!”

Átszáguldott a képpel meg velem a maguk házába is. Szülei, nagyanyja, testvérei határozottan állították, lehetetlen, hogy ne ez nyerje az első díjat. Idősebb bátyja pedig, Nagykaratty – minthogy egyre a hibámat emlegettem, ezzel terelt e beadás felé: „Hát persze, hogy vannak hibák! Talán olyanok is, amelyeket észre sem veszel. De nem vagytok ti festőművészek, hanem gyerekek!”

Visszafelé még megmutatta Kutykurutty az utcán több kistörpének és nagytörpének is. Mindenki áradozott, hogy milyen gyönyörű a kép. Aztán bevittük mihozzánk, letettük az asztalkámra, én meg kijelentettem: „Hát jól van, beadom.”

Egy kis vacsora előtti csatangolásra indultunk Törpeháza környékén. Nagyon vidám voltam, futkostam, ugráltam, még énekeltem is. Egy ideig azt hittem, attól vagyok ennyire jókedvű, hogy mégis enyém lesz az a sokféle égszínkék, búzakék, fűzöld, méregzöld, ásványzöld, citromsárga, narancssárga, piros..., de egyszerre csak ráeszméltem, hogy másnak örülök. Annak, hogy nem kell aznap, hogy nem kell azonnal beadnom a képet, hanem reggelig még elhatározhatom, csakugyan beadjam-e. Nagyon jólesett közölnöm Kutykuruttyal: „Tulajdonképpen mégse volna szabad beadnom.” Felsoroltam néhány hibát is: „Ott van például a kislány az öntözőkannával. Olyan nagy kannát nem bír az arca magasságában tartani. Az édesanyja meg nem lendíti a dézsát, hanem csak tartja. Úgy pedig nem zúdul ki belőle a víz. Végül kijelentettem: "Nem adom be."

Kutykurutty megállt: „De ha biztos, márpedig biztos, hogy ez a rajz lesz a legjobb, akkor nem tudom megérteni, miért ne adhatnád be.”

„Nem tudod megérteni, pedig milyen egyszerű. Azért nem adhatom be, mert meg tudnám csinálni jobban is.” Kutykurutty dühbe gurult: „De csak akkor tudnád, ha volna időd: de már nincs!” Kesernyésen nevettem: „Annak viszont én vagyok az oka. Ha heteken át javíthattam volna, és látnám, hogy jobban már nem tudom megcsinálni, nyugodt lélekkel beadnám. De az utolsó délutánon csapni össze, tudni, hogy jobban is meg bírnám rajzolni, és mégse kijavítani, mégis beadni: nem lenne tisztességes dolog!”

Jólesett megmondanom szüleimnek is, amikor vacsora közben szó került rá: „Nem adom be.”

Gyopár felfortyant: „Azt nagyon rosszul tennéd: túlzottan lelkiismeretes vagy!” Villant ugyan a fejemben a biztos tudás: tisztesség dolgában lehetetlen túlozni – magamban mégis meginogtam: Talán csakugyan ostobaság lenne nem szerezni meg a pasztellkészletet! Határoztam is magamban: „Hát jól van, beadom!”

Amikor már Gyopár is, Ugribugri is ágyban volt, én még mindig ott ültem hálóingben az asztalkám mellett, és néztem a képet. Hátha nincsenek is meg rajta azok a hibák! Hát igen nagy hibákat fedeztem fel. Az egyik a kép túlságosan ízléstelen tarkabarkasága volt. A másik, hogy kirakatra emlékeztetett. Játékbolt-kirakatra, amelyben minden árucikket kiraktak. Minden bábut és minden állatocskát. Ezen még el is nevettem magam, és ismét határoztam: „Jaj dehogy is adom be ezt a tákolmányt! Eszem ágában sincs!" De tüstént gyötrődtem is: „És a pasztellkészlet? Hát mégse szerezzem meg?”

Látta Gyopár, hogy nevetek, mosolygott ő is, és kiugrott az ágyából: „Na, most már feküdj le, reggel tovább gyönyörködhetsz benne.” Elfújta a lámpát.

„Gyönyörködni! Hiszen még színe sincs! Se nem napfényes, se nem borongós. Tarkabarka.”

„Persze, hogy tarkabarka! Éppen ez a hatásos benne! Attól szép!”

Mégis ezzel a gondolattal dőltem be az ágyba: „Hát jól van, beadom. Ha enyém lesz a készlet, majd megmutatom, mit tudok.” Amikor másodszor számoltam végig a völgyből a toronyóra ütéseit, ráeszméltem, hogy már több mint egy órája fekszem ébren. De hát miért nem bírok elaludni? Gúnyosan feleltem magamnak: „A kis ártatlan. Mintha nem tudnád! Azért barátocskám, mert olyasmit készülsz elkövetni, amiről tudod, hogy tisztességtelen cselekedet.”

Felkönyököltem: „Hát persze, azért! De ezen most még szerencsére könnyű segíteni: Elhatározom, hogy nem adom be, és már alszom is. Úgy van! Most tehát elhatározom, nem adom be, le se viszem reggel az iskolába!”

Visszafektettem fejem a párnára, és behunytam a szemem. De eltelt egy félóra, és még mindig ébren voltam. Töprengeni kezdtem. Most vajon miért nem alszom? Máris ijedten felültem: „Hát persze, mert nyugtalanít, hogy nem lesz erőm itthon hagyni a képet, hiszen még most is egyre előttem lebeg a nyolcféle égszínkék, narancssárga, piros! Egészen biztos, hogy levinném az iskolába, és hagynám, hogy rábeszéljenek, adjam be.”

Gyorsan kiültem az ágy szélére, papucsot húztam és kivittem a képet a konyhába, gyertyát gyújtottam, a képet tekerccsé göngyöltem és bedugtam a tűzhelybe. Amikor közelítettem hozzá a gyertya lángját, egy centiméterrel a széle előtt megállt a kezem, és szinte hallottam, amint szólok magamhoz gondolatban: „Most még meggondolhatod, de ha belekap a láng, vége a pasztellkészletnek. Nem lesz a tied a nyolcféle égszínkék, fűzöld, méregzöld...” Nehéz pillanatok voltak ezek.

Lehetséges, hogy izgalmamban már nem is csak gondolattal, hanem hangos szóval válaszoltam magamnak. „Ó te ostoba! Hiszen százszor annyi színesnek se tudnál örülni, ha a becsületed nem lenne többé fehér!” – és meggyújtottam a képet. Gyopár azt hitte, azért jártam a konyhában, hogy valamit még kijavítsak a rajzon. Miután visszafeküdtem, halkan odaszólt nekem: „Légy teljesen nyugodt, és aludj már! Te fogsz győzni!"

Fáradtan és boldogan feleltem: „Már győztem!”

Ráncok

Eleinte kalapokkal próbálkozott. A szélesen elálló, lelógó vagy habosan hullámzó kalapok árnyékot vetettek a homlokára, ahol egyre mélyültek a ráncok. Másokon szerette elnézegetni ezeket az időjeleket, de az önarcképén el akarta tüntetni. Valahogy láthatatlanná tenni. Ott is legyenek meg ne is, mint a mondabeli kislány a király előtt. Hazudni nem akart, mert úgy sem tudott volna. De azért egy kicsit szépíteni. Arca ott volt mindenki előtt, bárki belenézhetett bármikor, csak ő nem. Csak reggelente látta borotválkozás közben, na meg ha önarcképet festett. Nem volt rossz arc, de semmi különös. Teljesen átlagos, hétköznapi arc. Egy öreg emberé. Az utcán, ha szembe jönne, észre sem venné. Talán csak a kalapja miatt. Kevesen hordanak manapság ilyen kalapot. Lelki mestere – Rembrandt – egyik önarcképén szerette meg, és megcsináltatta magának. Nem lett tőle jobb festő, de rosszabb sem. A kalap viszont árnyékot adott nyáron, na és a homlokát is takarta egy kicsit. Télen melegített. Ha festett, mindig rajta volt. Megszokta, mint az ecsetmosást. A kalap és a terpentinszag élete állandó részévé vált. A kalap néha még akkor is a fején maradt, ha vasárnap belépett a templomba. Felesége ilyenkor – ha vele volt – megbökte, majd a feje felé bökött, jelezve a mulasztást. Szinte már ez is része lett a vasárnapi liturgiának. Ha nem volt vele a felesége, a plébános már nem szólt neki. Régóta ismerték egymást. Sok mindent tudtak egymásról. A pap a gyónásaiból, ő meg a pap szeméből. A táskák, a ráncok iránya és mélysége, a bőr színe, még a pofacsont állása is sokat elárult, de a legtöbbet ezek változása mesélt neki a pap életéről. Ezért is akarta ezeket magánál részben eltakarni, legalább a homlokán.

Sok önarcképet festett már. Az elsők, még negyvenes évei elején, hetykék, szemtelenül fiatalosak, kihívóak és tetszeni akaróak voltak. Aztán jöttek az elegánsak, a tiszteletre méltóak, a tekintélyt parancsolóak, majd az utóbbi időben a megfontoltak, a bölcsek. Valamit még keresett. Az egészet együtt még nem sikerült megfestenie. Érezte, hogy valahol az egész életfolyamatban van valami állandó, ami nem öregszik, nem változik, nem ráncosodik és nem löttyed, hanem éppen a korral egyre jobban letisztul. Érezni már régóta érezte, látta is néhány nagy elődjénél, de még nem sikerült elkapnia. Még azt gondolta, csak technika kérdése. S technikája, úgy látszik, erre alkalmatlan volt.

Pedig mi mindent volt képes ábrázolni! Ott voltak az amsterdami képek, amelyeken a levegő rezgésén át szinte érezni lehetett a tenger sós és a tulipánok édeskés illatának keveredését. Vagy az erdélyi korszak kiállításnyi anyaga, amelynek vad zöldjei és világító sárgái ontják a friss hegyi levegő illatát. Vagy a székely portréinak szemén átsütő, az acélnál is keményebb dac, a „csakazértis életben maradok" évezredes hagyományának tüze. Aztán a hétköznapok, a rádióhírek és a tévéhíradók ihlette képek, melyeknek elmosódott, egyre szürkébb alakjai gépies gesztusaikkal, gyorsuló, sekélyesedő, de egyben világméretűvé szélesedő, összefonódó, behálózó mozgásukkal az emberek és a szervezetek gigantikus küzdelmét sugározzák az értő szemek felé.

Mindig megtalálta a megfelelő technikát. Sok vázlatot csinált, sokat kísérletezett. Főleg akvarellel és kvassal, de ha kellett, agyaggal és fával is. Ha megtalálta a megfelelő technikát, ezeket a kísérleteit tűzre vagy a szemétbe dobta, bár néha egy-egy darabot utólag sajnált egy kicsit. Pazarolhatott. Háromszáznál több képe volt már, jó néhány rézkarca, fametszete, kisplasztikája. Sokat dolgozott. Napi 6–8 órát. Korán kezdte, mert a reggeli fényt szerette a legjobban. Nyaranta még most is kiment a faluszéli kiserdőbe, vagy kiült a hullámzó búzatábla szélére, megtelepedett egy-egy ismerős, de új témát nyújtó porta előtt, vagy bekéredzkedett az udvarba. Télen pedig a színvázlatokat dolgozta fel, tette át olajba, megfestett egy-egy családi portrét vagy önarcképet, vagy felvázolt egy-egy víziót a rádió- vagy tévéhírek alapján. Tudta, hogy sohasem fog unatkozni. Az élet, ha csak a szemével nézte is, kimeríthetetlenül gazdag volt, ő pedig már jó ideje az orrával, a fülével, a tapintásával és a szívével is nézte.

Ezért volt egyre mérgesebb, hogy nem találta meg a keresett megoldást. Az önarcképek jók voltak, de neki nem azt adták vissza, ami szeretett volna. Nem jött elő az a bizonyos valami, amit megfogalmazni nem tudott, nem is érezte a jelenlétét önmagában, csak valahol a szíve mélyén, vágy formájában élt benne valami ősi tudás a tisztaságról és a szépségről. Pedig a képeken leltár szerint megvolt minden. Még szemének maradék huncut villanása is előjött az egyik vázlaton, de a hol bölcsen mosolygó, hol tekintélyt sugárzó, hol szigorúan komoly öregemberen kívül nem „látszott" semmi. Néha csalt is egy kicsit, mint ahogy a ráncokkal is tette, vastagabb szemöldököt vagy vékonyabb szájat festett, tokáját kisebbre vette, elálló füleit hátrasimította a kalap mögé, de a hatás nem az volt, amit várt.

– Miért hazudsz önmagadnak? – kérdezte barátja egy este, amikor egyik utolsó kísérlete előtt borozgattak. – A te arcod nem ilyen! Hol vannak a ráncaid, a petyhüdt bőr a nyakadon, a bibircsók a szájad alatt és a vastag, húsos orrod? Amíg ezeket nem szereted meg, nem lesz ebből kép! Amíg magadat is becsapod, hiába érzel belül bármit, nem fog megjelenni a valóságban, a képeden. Amíg szépnek, okosnak, fiatalnak akarsz látszani, addig annak is fogod magad látni, de a környezeted a hátad mögött nevetni fog rajtad. Szeresd meg a ráncaidat, s meglátod, menni fog!

Kinevette. Barátja kritikájára válaszul hosszú leltárban ecsetelte az ő formai hiányosságait, majd sorra vette barátja verseinek lelki, szellemi hiányosságait. De barátja is nevetett. Régóta ismerték már egymást. Nagyon is jól értette, mi az, amit mindketten keresnek. Mert ő is azt kereste a verseiben, amit emez a képein, az önarcképén. A kettőben az egyet. Az ellentétben az egységet. Az ezerszínűben, ezerarcúban az alaptónust, a hidat, a múlhatatlant, az alapot. Mint ahogy Hamvasnál olvasta: „Ábrahám, mondja a Zohár, Istent kereste a kövekben, a növényekben és az állatokban, a porszemekben és a csillagokban, és nem találta. Végül a nem-keresésben kereste, és ott megtalálta."

– Egyszer régen, amikor még az érdi házunkat akartam bővíteni – szakította meg az élcelődések hosszú sorát a barát –, Lajossal, feleségem unokaöccsével beszélgettem a dologról, mert ő már épített néhány házat. Beszélgettünk, beszélgettünk, ő kérdezgetett, én meg felelgettem, de már a beszámolóm sem akart összeállni, nem hogy a felújítás. Ő kérdezett, meg hallgatott, s a végén azt mondta: Nézd, amíg nem tudod az utolsó szögig, képig és könyvig, mit hová akarsz tenni, nem lesz addig ebből az átalakításból semmi. És igaza lett. Ki kellett izzadnom magamból mindent az utolsó szögig, képig és könyvig.

De utána már végtelenül egyszerűvé vált minden. Az összefüggések, a sorrend, még a költségek ütemezése is magától előállt. Odahívtam egy értelmes mestert, és hetek alatt végeztünk az egésszel. Lajos tanácsa azóta is sokszor eszembe jut. Persze mindenre nem alkalmazható, mert ugye a versíráshoz ihlet kell, az nem festés! – mondta gúnyosan, és már húzta is el a lábát barátja jogos haragja elől.

Másnap új vásznat vett elő. A szokásos gondossággal feszítette rá a keretre. Amikor megszáradt, lealapozta, majd felvázolta a nagyobb vonalakat. Most nem vett kalapot. Látni akarta minden hajszálát, ráncát, gödrét és petyhüdtségét. Nem volt elég a fény. Két százas égőt csavart be a tükör előtt álló lámpába. Most már jobb volt. Közelről már a pórusokat is ki lehetett venni az orra tövénél. Ha most sem történik meg a csoda, abbahagyja az egészet – gondolta. A bal fülénél kezdte. Semmi különös. A nagy, zsíros, elálló fül olyan volt, mint máskor. Talán csak a cimpa lett egy kicsit nagyobb. Az, amelyet a nagyanyja annyira szeretett. Néha rángatni is, ha hazudott, de rendszerint simogatta, elalvás előtt, mesélés közben. Nagyon jó érzés volt. Kellemesen elbágyadt tőle. Miután nagyanyját elvitte a rák, már senki sem simogatta többet. Vajon milyen lenne most, ha valaki tovább masszírozta volna a fülcimpáját. Akár ő is, saját magának, esténként. Valamit tudhatott nagyanya, hogy ezt csinálta. Igen, amikor rángatta, akkor nem a cimpáját fogta, hanem felül, a kanyarban, ahová most már felnyúlnak hosszú, ősz szőrszálai. Ott húzta.

A pofonra is emlékezett. Arra az egyre, amit tőle kapott, amikor azt hazudta, hogy iskolába megy, pedig focizni mentek a srácokkal a Népligetbe. De nem is azért kapta, hanem azért, mert amikor kiderült az igazság, anyját még mindig át akarta verni valami mesével. Aztán meg milyen szomorú volt, napokig nem is szólt hozzá, nem is mesélt. Pedig ezzel is csak magát büntette. Azt is akarta. A pofon miatt. Nagyon fájt neki is. Nekem hamar elmúlt – gondolta. Hamar. Még most is emlékszem rá – dörmögte magában, és legyintett egyet a kezével.

Azóta vajon hányszor hazudott? Másoknak sokszor, de magának? Jó Isten! Hányszor hitte azt, hogy okos, hogy okosabb, mint a környezete, aztán kiderült, hogy minden okossága a könyvekből van, de a sok bölcsességből semmit sem tudott életébe beépíteni. Benne is úgy álltak, mint a könyvespolcán. Becsukva, porosan. Miért nem nyitja ki őket? Pedig milyen egyszerű lenne. Csak a száját kellene csukva tartani. Csak a tanácsot kellene megfogadnia és megtartania. Az önbecsapás már nehezebb ügy. Sokáig gondolta ezt az önvédelmi rendszer részének. Mutatni, gondolni, mondani valamit, ami nem az, de valamilyen helyet biztosít számára az emberek között. Magasabbat, mint ami megilletné. És amikor elérte, már maga is elhitte, mindaz igaz.

De vajon kell-e a védelem, a búvóhely? Akik ebből kilépnek – nem sok ilyen embert ismert –, azok átlátszóvá, védtelenné váltak. Ha mondtak nagyritkán valamit, az egész bensejüket láthatóvá tette. Nyilvánvalóvá vált a sebezhetőségük. Mégis valami hatalmas vonzerővel rendelkeztek. Legszívesebben leült volna csendben mellettük, és átvette volna lélegzésük ütemét, hogy a belőlük sugárzó béke belé is átszálljon. De nem ült le. Rohant tovább. Építette a bástyáit, falait, felvonóhídjait.

Kedvetlenül maszatolta a füle mögül kilátszó hajcsomót. Igen, a füle tehet mindenről. Az hallja meg a másik hülyeségét, és arra rögtön reagálni kell. Jóindulatúan fel kell világosítani tévedéséről. Érvekkel, amíg csak meg nem törik, és gúnnyal, ha másképp nem megy. Pedig milyen egyszerű lenne elfogadni a másikat másnak. Nem kevesebbnek, nem többnek, hanem másnak. Mint egy hangyát vagy egy lovat. Hátralépett, hogy lássa, mit csinált. Megvan! – csapott a homlokára, mint a tévéreklám figurája. Hátra kell lépni! Minden kimondott szava előtt, minden elhatározása előtt, minden cselekedete előtt. Hogy lássa az összhatást. A harmóniát. A következményekkel együtt.

Nem jó. Ez is csak egy bástya! Összhang a környezetével? Marhaság. Valamilyen cövek kellene, vagy inkább lelógó kötél. Hurok nem kell a végére, mert az is csak kibúvó. Valami, ami ha megmozdul a föld, akkor is megtart. Vagy ha kileng is, idővel visszaáll a függőlegesbe. Próbálkozott már a meditációval, de annál nyughatatlanabb alkat volt. Nem tudott lecsendesedni. A „Legyen meg a Te akaratod!” sokáig adott erőt neki, de a benne lévő lemondás megkeserítette. Igen, meg kellene próbálni a hűség jelmondatát: az „Én még akkor is, ha Te már nem” kötelet. Jó lesz! Erős kötélnek látszik, bár érezte, hogy a vége nagyon magasan van. Hatalmasakat lehet belekapaszkodva kilendülni. Jób-méretűeket. Nem baj!

Felesége behozta az újabb bögre kávét. Csendben letette a kanapé melletti kis asztalra, a lámpa alá, majd megállt férje mögött, és nézte a képet. Látta férje kínlódását, de nem tudott segíteni neki. Ő már rég túl volt ezeken a bajokon. Már régen elkötelezte magát az élet mellett. Sem a vallás, sem a filozófia, sem a tudományok nem kötötték le. Élt, adott, szolgált és szelíd volt – mint minden a természetben –, amíg a családi élettér nem sérült, de ha szükség volt rá, elvett, uralt és az erőszaktól sem riadt vissza. Igazi nő volt. Oldalra hajtotta a fejét, úgy nézte a fülét, majd rámosolygott férjére, és kiment.

Meg sem tudott mozdulni délelőtt kávé nélkül. Két-három bögrével is elszopogatott festés közben. Aztán nekifogott az állának. Nem volt valami határozott, markáns áll. Néha még neki is puhánynak tűnt. Hatalmas, széles állkapcsokat látott már életében. Néhány frank és gall királynak volt ilyen álla a tizenkilencedik századi festők mitikus harci jeleneteiben, vagy Munkácsy húsvéti trilógiája zsidói között talált néhány erőszakos, kemény rágású, buldog állat. De környezetéből sem hiányoztak. Nem sok kapcsolata volt az üzleti, banki világgal, de a tévében sokszor ámulva nézett egy-egy szögletes állat a hozzá tartozó vastag, rövid nyakkal. Az övé keskeny volt, határozatlan, bizonytalankodó. Talán csak a két áll közötti gödör javított valamit a formáján. Mint az egész élete, olyan volt ez az áll. Bizonytalankodó, határozatlan, megbízhatatlan, befolyásolható. Semmi szilárd alap. A szeme harmóniában volt ezzel az állal, de az még odébb volt A szemekkel birkózott a legtöbbet. Azt akarta a végére hagyni, mert érezte, talán ott fog eldőlni minden. Az álla borostás volt. Erős szőrzete volt. Korán kezdett borotválkozni. Apja kedvesen csúfolta is eleget. Szőrös majomnak hívta, pedig rajta sem volt kevesebb a szőr, talán csak a hátán.

Álla alatt ott domborodott az a bizonyos toka. Hiába emelte feljebb a fejét, a toka ott volt. Nem volt ez disznótoka, hanem inkább a pulykák laza nyaklebenyére emlékeztetett. Akkor kezdett el végzetesen lazulni, amikor az a nyavalya elkapta, amiről még az orvosok sem tudták kideríteni, micsoda. Hat hónapig tartott. Addig ágyhoz volt kötve. Valami paralízisre gyanakodtak, de azt akkor szokták mondani, ha nem tudják az okot. Húsz kilót fogyott. Akkor tudta meg, milyen egy asszony gondoskodó szeretete. Pedig korábban mennyire lenézte. Műveletlen kis babának tartotta, aki csak a főzéshez és a takarításhoz ért. Igen, mindez a sok gőg és gyengeség visszatükröződik a nyakán.

Az alatt a pár hónap alatt számot vetett ifjúsága óta cipelt dolgaival. Mindazzal, amit mások bűnének, az az saját jogos sérelmének tartott. S ahogy múltak a hetek, lassan tisztába jött magával. Számtalan álcát, búvóhelyet, védőbástyát fedezett fel életében és szokásaiban. Ezeket egyenként, óvatosan kinyitogatta, kiszellőztette, bontogatni kezdte falaikat, de odáig nem jutott, hogy mindez az önarcképein is meglátszott volna. Mire újra nekiállt festeni, az álcák is felépültek, a búvóhelyek ismét bezáródtak, és a régi szokások is elfoglalták méltó helyüket. Nem sikerült megőriznie tisztánlátását a saját gyengeségeit illetően.

Kezével végigsimította tokáját. Az erősen borostás, laza lebernyeg tapintása nem volt kellemes. Miért kell mindennek elromlania? – töprengett magában. Miért nem maradhat minden örökre szép, harmonikus, fiatal? Mi lehet az oka? De hiszen pont ezekkel a kérdésekkel küszködött Leonardo is, amikor a Giocondát festette. Neki is évekig kellett kísérleteznie, míg valamit meg tudott mutatni a romolhatatlanból, a mulandón átsugárzó múlhatatlanból. Bizonyos szempontból neki könnyebb, és egyben nehezebb dolga is volt. Könnyebb, mert még ott volt előtte, szinte kézzel fogható közelségben a trecento példája, nehezebb, mert a felvilágosodás mérhetetlen életvágya – a táj, az emberi test szépsége, a felfedezetlen anyagi, technikai világ mérhetetlen távlatai – mágnesként vonzotta a felfedező szellemet. Megvilágította a külsőt, a láthatót, a kézzelfoghatót, a megismerhetőt, és ugyanakkor homályba merítette a lelkit, szellemit, istenit. Ettől szenvedett Michelangelo is. De ő nem a külső világ megismerésével gyötrődött, hanem a saját belső világával. Pont úgy, ahogy most ő.

Még egy kis kékesbarnával jobban kiemelte a nyaki ereket, majd hátralépett. Nem látszott semmi változás a korábbi képek lényegéhez viszonyítva. A nyakat nem fejezte be egészen, hanem nekiállt a szájnak. Szája sokat változott az elmúlt évek fogorvosi beavatkozásai következtében. Felső ajka előbbre került és erősen megráncosodott. Pofacsontja még jobban kiugrott az arcából, mert a kihúzott fogak helyén arca beesett. A szája sarkából lefutó két erőteljes ránc keretbe foglalta állát. Amikor komoly volt – és mostanában sokat volt az –, mintha sírásra görbült volna a szája, amikor meg mosolygott, mosolya mefisztóivá torzult. Mindig sokat használtam a számat – gondolta. Sűrűn ítélkezett, fitymálta le mások teljesítményét – legtöbbször félelmében, hogy ne derüljön ki gyengesége és tehetetlensége. Később fegyelmezettebb lett, és már csak a szája szegélyének egy-egy rándításával fejezte ki véleményét. Most is látta a tükörben szájszegletének elégedetlen behúzódását. Az erős fényben mély, sötét gödörként ásított arca szélén. Már megint az elégedetlenség és a kudarctól – a mások véleményétől – való félelem. Hol van az ő szája Keresztelő Szent János szájától. Egyáltalán létezik-e ilyen szelíd, áhítatos, belső bé-

két sugárzó mosoly, vagy csak Leonardo zsenije létezik? A déli nap hatalmas fénynyalábja elárasztotta a kis szobát. Most vette csak észre, menynyire megszomjazott. Odament az ablakhoz, és behajtotta a zsalukat, majd a sarokból elővette a borosüveget, és jó nagyot húzott belőle.

Az apróbb, erősebb, függőleges és vízszintes és ferde ráncok végül keretbe foglalták vastag száját, és még a nagy, szőrös bibircsókot is odakente bal szájsarka alá. Minden a helyére került. Ahogy végzett, hátrább lépett, hogy jobban lássa az összhatást. Úgy tűnt, mintha kicsit enyhült volna szája sarkának összehúzódása, bezártsága, dacos elégedetlensége. Az árkok árnyékának sötétje egy árnyalatnyit engedett mélységéből, de a tükörbe pillantva azt is észrevette, hogy az igazi változás a szeme körül zajlott le. Vajon mi történhetett? A szem formája, a szeme alatti zacskók, a szemsarokból lefutó ráncok, de leginkább szembogarának fénye engedett kemény szigorából. A utóbbi idők arcképein fedezte fel, mennyire kezd hasonlítani a szeme Leonardo öregkori, vörös kréta önarcképének gyémántkemény tekintetéhez. Ijesztő volt... Felesége nem is szerette ezeket a képeket. Ő férfiasnak gondolta, és szándékosan törekedett a keménységre.

A szemekkel még várt. Ahogy elnézte a vásznon a fül, az áll, a nyak és a száj által határolt területet, hirtelen úgy érezte, fejének hatalmas kopaszsága uralni fogja az arcát. Hirtelen mozdulattal felvázolt a füle fölé egy csuklyaszerű sapkát, mely szabadon hagyta homlokát, de mégsem engedte a tekintetet a végtelenbe szaladni. A szájtól indulva szinte szisztematikus pontossággal rakta fel a ráncokat húsos orra köré, az orrsarokból induló mély, lekanyarodó ároktól kezdve fel a szeme alatti zacskók barnás-kékes erezetéig, foltjáig.

És a ráncok, foltok most mind meséltek neki. Mind elmondták, mikor, hogyan keletkeztek, és ő emlékezett. A vörös foltok az orra hegyén és a pofacsont alatt akkor kezdtek jelentkezni, amikor utolsó, öregkori flörtje után felesége egy évre elköltözött. Akkor kicsit többet és rendszeresebben látogatta a falu kocsmáját, és kevesebbet járt ki a mezőre és az erdő szélére. A füle felé sugarasan futó keresztbarázdák és az azokat

keresztező számtalan, apró bemetszés arról mesélt, hogy képtelen volt elengedni magát. Nem tudott könnyed lenni. Mindig rágódott valamin. Még a napi, apró gondok is, amelyeknek a terhét persze jórészt felesége viselte, ott dolgoztak az agyában. A festék árának növekedésétől a fizetendő adó nagyságán át a következő kiállítás rendezőjével folytatott terméketlen vitákig, de a hutu menekültek sorsa, a föld túlnépesedése és az esőerdők kiirtása is mind ott kavargott benne. Nagy szíve volt, és ebben a nagy szívben nagy volt a zűrzavar. Az állandó, felesleges rágódás aztán belerágta magát az arcába, beszennyezve annak derűjét is.

Aráncok meséje elgondolkoztatta. Tudta, hogy minden mindennel összefügg, a csillagok járása az emberek tulajdonságaival, a talpán lévő pontok az agyalapi mirigy működésével, csak élete gyakorlatában nem tudott ezzel mit kezdeni. Eddig nem jött rá, hogy minden rajta múlik. Az is, hogy megforduljon, vagy csak egyszerűen belekapaszkodjon a kötélbe. Még hetvenévesen is égett benne a tudás, a megismerés, az alkotás, a dicsőségszerzés, az elismertség vágya. Ez a hatalmas belső tűz könyörtelenül égette. Ez a tűz lobogott minden tájképén, arcképén és festményén. Még nem akart semmit elengedni. Semmit átengedni. Még mindig csak felfalni, megismerni, megszerezni akart. Most, hogy a hűség kötele mellett döntött, számolnia kellett a kötelet tartó féltékenységével. Ezt a féltékenységet azonban nem sárga rózsákból fonták. Színe zöld volt, és tüskéi nem vágtakráncokat az arcába, hanem inkább begyógyították a korábbiakat. Talán ez lehetett az a változás, amit észrevett.

A homlokával megkínlódott. Most hordta fel először ilyen aprólékosan a sok vízszintes, egymásra hajló és az orrnyereg felett összefutó és meredeken leszakadó ránctengert. A homloka mesélt a legtöbbet a sok összecsapásról, harcról és kudarcról, melyeket korábban mellőzése miatt meg kellett vívnia és el kellett viselnie. Főleg a napi politikát érintő és szociális tárgyú „mozgóképei" váltottak ki értetlenséget politikai és vallási körökben. Emiatt aztán – néhány jó baráttól eltekintve – a szakma sem állt ki mellette. Raktárra festett, és koplalt, mint Modigliani, de vele ellentétben hozzá végül eljött az elismerés, bár homlokán már ott díszelegtek a harcok-félelmek-rágódások trófeái.

Pár nap múlva már csak a szemek helye meredt rá üresen, de semmi jel nem mutatott arra, hogy ezen a képen végre megjelenik az a láthatatlan és halhatatlan személyiség, aki nem öregszik, nem ráncosodik. Majd a szemeken keresztül – gondolta. Valahol ott lehet a kutya elásva. Szívében azonban megint megszólalt a jól ismert kishitűség hangja: Nem vagy te Leonardo, de még csak Modigliani sem, öreg vagy te már az ilyen nagy feladatokhoz; előbb kellett volna elkezdeni a fontos dolgok keresését, már késő!

A szemét már ismerte. Mégis, most, amikor lassan a végére értráncai – élete – leltárának, valahogy megváltozott a tekintete. Az a lángoló, életigenlő és életfaló, mohó tűz mintha enyhült volna. Ott voltak szeme sarkában a jól ismert ráncok, szemöldökvonalának esése is ugyanolyan volt, de szembogarának fénye már egészen más lett. Egy ismeretlen, elnézően mosolygó szem nézett rá. Ahogy megpróbálta finoman felrakni a vászonra az egymásba folyó árnyalatokat, fényeket és árnyakat, maga sem értette, hogyan állt rá a keze erre a szelíd fényre. Ez a fény már nem égetett, és nem is volt az a hideg tűz, ami Leonardo tekintetéből sugárzott. De nem volt Gioconda szelíd belső bája sem. Ez a tűz éberen figyelő, de nem csapongó, szelíd, de hatalmas belső erőket maga mögött tudó, egészségesen vidám, de nem pajzán, s nem megjátszottan egészséges volt. Fürkészően nézték egymást, mint két idegen, mikor először találkoznak szemtől-szembe. Nem, ez nem én vagyok – gondolta magában. Ez holnapra elmúlik. Eloltotta a lámpákat. Az ecseteket bedobta a kancsóba, és kiment a házból.

Ahogy felfelé kapaszkodott az erdő felé az utcán, egyre könnyebbnek és szabadabbnak érezte magát. Nem jöttek elő szokásos rágódásai. Csak a szemet látta maga előtt. Kié lehetett? Hogyan került az ő arcára? Nem tudott válaszolni, de nem is akart. Élvezte könnyedségét. Észre sem vette a szembe jövő embereket, akik kalapot emeltek előtte, és ahogy szokás volt, hangosan köszöntötték. Az erdőszélen leült. Nézte a feléje úszó felhőket, és nem gondolt semmire. Majd hanyatt feküdt a frissen kaszált fűbe. A kakukkfű illata még annyi év után is elbódította. A közeledő felhők nem értek el hozzá. Mire odaértek volna, a domboldalon felszálló meleg áramlat felszívta őket. Egyszerűen eltűntek. Jöttek csapatostul, majd egyre kisebbek és kisebbek lettek, végül felszívódtak. Feje felett már csak az ég kékje csillogott.

Ilyen egyszerű az egész? – kérdezte magában, csodálkozva. Csak ennyi? Egy kis leltár, egy ökölbe szorított tenyér kinyitása, egy félelmekkel teli szív kiürítése, egy másik kötélbe kapaszkodás? És akkor mi lesz az élettel, az alkotással, a megismeréssel, a megszerzéssel? Ezt a tüzet ki kell oltani? Ki lehet szállni innen, a világból? Nem, ez lehetetlen! Harmónia kell! Csak a harmónia segít! Egység és hűség. „Nézz meg mindent, s ami jó, tartsd meg!" – mondják a keletiek. Még soha sem érezte magát ilyen szabadnak. Lassan sétált hazafelé, és mosolyogva viszonozta a falubeliek köszönését.

Másnap átfestette a képet. Csak a szemek maradtak meg változatlanul. Valami látszott a szájból és a fülből is, de az egész képet egyszínű, drappos szürkével kente át. A csuklyát megtartotta, de részletek azon sem látszottak. Mikor este átjött a barátja, sokáig állt a kép előtt. Percekig nem szólt semmit. Aztán lassan megfordult, és azt mondta:

– Nem hittem volna, hogy sikerül. Teljesen abban a hiszemben voltam, hogy a részletekben van a lényeg, mint a házépítésnél. Ebből semmi sem igaz. Itt nincs technika, nincs szaktudás, itt csak ihlet van. Itt egyszerűen meg kell fordulni, hogy valami történjen, valami megjelenjen. Fel kell számolni mindent, ami eltereli a figyelmet. Még a legkisebb részlet is zavaró lenne. De úgy érzem, még nincs befejezve. Valami még hiányzik a képről. Még túl anyagias, még mindig arról beszél, aki festette, nem arról, aki ő maga, aki van.

– Igen – válaszolta elgondolkozva. Én is így érzem, de amit még tenni tudnék, az ma már nem megy. Azt ma kinevetnék. Régen megköveztek volna érte, de ma már nincs ilyen veszély. Ma csak nevetéssel köveznek meg valakit, vagy beszéddel. Talán még a feleségem sem értene meg. Lehet, hogy még te sem. Talán néhány bizánci mester, vagy Rubljov igen, de ők hol vannak már?

– De igen! Azt hiszem, én megértem! Tudom is, mire gondolsz. Menjünk együtt, már holnap! Elkísérlek! Tudok fenn Pesten egy üzletet, ahol kapni aranyfüstöt!

Először csodálkozva, majd egyre szélesedő mosollyal nézték egymást. Aztán már csak nevettek, nevettek, majd egy-egy jót húzva a boros kancsóból, énekelve táncoltak körbekörbe a szobában, míg az asszony be nem jött. Akkor közrefogták, és tovább táncoltak hármasban, míg be nem esteledett.

Farkas István

Levél a Szerzőhöz

Kedves Tamás!

Ezen az estén ugyanúgy surrog a számítógép, mint azon a kései délutánon, amikor behoztad az Intézetbe a civil forgatókönyvet. Már alkonyodott, s nekem még Émile Picard frissen olvasott sorai jártak az eszemben arról, hogy Charles Hermite igen gyakran választotta a levélformát tudományos közleményei számára. Egyetértek ezzel a móddal, hiszen a kifejezés időnkint eredménytelenül ostromolt kapui hirtelen megnyílnak, ha személyes hangra találunk, ha elmondhatjuk valakinek azt, ami bennünk él. Mindenki ismeri ezt a jelenséget, aki beszélgetett, vitatkozott már barátaival, s magányában felidézve az arcokat, a témákat, gondolatban ott folytatja, ahol és amikor a társalgás abbamaradt. E recenzió írásához én is így kezdek hozzá. Örülök, hogy francia bevezetést olvashattam előtte, mert a franciák nagyon jó előszókat tudnak írni, jobbat, mint sok más nemzet tollforgatói.

Tehát beléptél, és átadtad a könyvet, amelynek súlyos, sima teste hűvösen és ismerősen illett a kezembe. Kinyitottam és beleszagoltam, azt a kicsit csípős szagot vártam, amely az ismerős szakmai kiadók – Academic Press, Julius Springer, North-Holland, Birkhauser, Dekker – mai termékeiből árad. Acid-free paper, biztosítanak környezetbarát szándékukról a nyomdák, s a könyvvel elsőként materiálisan érintkező olvasó elégedetten bólint. Évtizedek tapasztalatának biztonságával szimatolunk dohos, édeskés, üde kötetekben, mint akiket a mozdony füstje helyett a könyvek illata csapott meg. Amiként engem is, 4-5 éves koromban, az apám által naponta hazahozott újságé, az Új Nemzedéké. Örültem, hogy találtál kiadót, a Századvéget, a kiadó pedig támogatót a Kulturális Örökség Minisztériuma, a kulturális alapprogram révén, míg az üzleti életet elfogadhatóan jeleníti meg az OTP. Klasszikussá kell válnia az írónak ahhoz, hogy ne szoruljon rá az önmagukat reklámozó cégek jótékonykodására.

Nem sokáig voltunk egyedül, mert néhány perc múlva Ádám András kollégám jelent meg az ajtó keretében. Barkochbázni akart, de Téged látva széles mosolyra derült az arca, belépett, és elégedetten elhelyezkedett az egyik karosszékben. Lemondott a játékról, s bekapcsolódott a beszélgetésbe. Ismerte a könyvet, ott volt Fókusz-beli bemutatóján, meg is vásárolta. Örült, hogy itt vagy, élénken adott új irányt is a társalgásnak. Hát nem remek dolog ez? Lehet egy szerző számára nagyobb jutalom, mint az, hogy szeretik és érdeklődnek gondolatai iránt? Látszólag nem is a könyvről volt szó, hiszen a földön, összezsinegelve zsúfolódó folyóiratkupacok maguk ajánlottak egy másik témát. Igen, Jiri Vesely, a prágai Károly-egyetem matematikai intézetének könyvtárosa nemrégen szomorúan tudatta, hogy nem tudja teljesíteni másolat-kérésünket, mivel az állomány szinte teljesen megsemmisült. Karlin, ahol a könyvtár van, Prága alacsonyan fekvő kerülete, az árvíz ott mindent tönkretett. „Hát akkor segítsünk nekik” – kiáltotta Zsuzsa, a folyóiratos, 2–3 héttel korábban, mintsem megjelent az Európai Matematikai Unió – nem politikai szervezet – segélyfelhívása. Ma már ott tartunk, hogy a CSA ingyen elviszi a teherárut Prágába. „Valóban” – jegyeztem meg –, „a kelet-közép-európai matematikusok között szinte ismeretlen volt a nemzeti ellenszenv, a tudományos konferenciákon barátokként tudtuk megbeszélni nemcsak a szakmai, hanem az országainkat érintő egyéb kérdéseket is.” András ekkor eltűnt, majd kisvártatva visszatért az 1966-os tihanyi gráfelméleti konferencia kötetével, amely arra emlékeztette őt, miként látta Frank Harary amerikai matematikust baráti beszélgetésbe mélyedve egy ablaknyílásban Hoang Tuy vietnami kollégával a még dúló háború idején. Az átélt eszméknek nálunk arcuk van.

Mire jó ez az egész? Csupán csak arra, hogy írtál egy könyvet, amely békében összehozott három embert, s ez alkalom volt arra, hogy felidézzük a béke és békességteremtés más pillanatait is. Hiszen húsz évig a béke miatt voltál gondban, amint ezt könyved első ötven oldala tükrözi. Küzdöttél az államilag fizetett békemozgalmárokkal, pontosan leírtad a civil és nem-civil törekvések céljait, segítetted a jószándékú hazai szerveződéseket. Aki e kor eszmetörténetét meg akarja ismerni, bizton alapozhat írásaidra, részletkérdésekben pedig felhasználhatja a Kelet-Nyugat Párbeszéd Hálózat összejöveteleiről készült ügynöki jelentéseket is. Érdeklődésed, előéleted alapján lehettél volna az a szociográfus, akit Paulus Alajos dokumentumfilmjében láttunk, azonban másfelé fontosabb vagy legalább olyan fontos kérdések merültek fel.

Mi a két évtized gondjait, a békességteremtés ügyét, nem a hatalom és a politika felől, hanem az emberi lelkiismeret védelme érdekében közelítettük meg. Ennek a látszólag szerény, egyéni törekvésnek egyszer csak lettek politikai, emberi jogi, vallási vonatkozásai. Könyved azért hiteles, mert nemcsak általában akartad előmozdítani az ember ügyét, hanem védted a magad lelkiismeretét is a húsz év hatalmi, politikai és vallási csapdái között, a lehetséges úttévesztések és elhajlások között. Minden sorát átélted még akkor is, ha csak néhány élményszerű írás árulkodik erről. Átélted és példát mutattál arra a valódi konzervativizmusra, amelyről annyi szó esik ma, amelyet úgy szeretnének látni közéletünkben a józan gondolkodók, s amelyre képtelenek a megélhetési politikusok. A konzervativizmus ugyanis azt jelenti, hogy féltve őrizzük indulásunk kincseit, csak érvekre és tényekre figyelünk, miközben kopott papírbőrönddel, gyalogosan járjuk az életet. Szerencsés ember vagy, mert nem mindenkinek jut osztályrészül, hogy egyidejűleg lehessen az események részese és megfigyelője, szereplője és krónikása. Időnkint sodródunk az eseményekkel, de nem látunk, máskor viszont csupán külső szemlélői vagyunk a mellettünk zajló történéseknek. Könyved figyelő, néha szándékosan szigorú tárgyilagossága abból ered, hogy megbízható, pontos képet akartál adni a jelennek és az utókornak. Jó, ha megmondjuk a helyzeteket nem ismerő olvasónak, hogy ez az írás nem csupán szakszerű, tudományos közlések gyűjteménye, hanem helyszíni, időnkint harctéri jelentés is. Nem az írástudó publicista papírbátorságából születtek – „un courage de papier”, mondta Gilbert Cesbron –, hanem az erőszak visszacsapását kihívó békeharcos cselekvéséből. Egy erőszakmentes demonstrációnál intézkedő közrendőr nem tudja feltétlenül azt, hogy a leláncolt tüntető a közhatalom ismert, sikeres szereplőinek egykori küzdőtársa, talán barátja is, és könnyen meggondolatlanságra ragadtathatja magát. Amikor a rendőrkapitányság épületében, azon a bizonyos papírbőröndön megfogalmaztuk a 88-as októberi tüntetést bejelentő írást, bizony, nem voltunk biztosak abban, hogy Pongor alezredes és emberei nem gumibotokkal, hanem kitakarított parkolóval fognak várni minket a Kossuth-téren.

Látlak transzparenseket tartva, állásfoglalásokat kimondva középületek, követségek előtt, parkokban és utakon, vonaton vagy katonai területeken. Te tudnád megmondani, hogy hol és hányszor képviselted a béke, a polgári szolgálat, az antimilitarizmus ügyét, olykor ötletes happeningeket összehozva albás barátaiddal. Látlak a bíróságok folyosóin a katonaság ügyvédével vitatkozva, tárgyalóteremben a bíró gondolatmenetét, ítéletét figyelve. Ott voltál az egyetem büntetőjogi tanszékén a halálbüntetés eltörléséért alakult liga ülésein, jó ideig „szót vittél” a hadkötelezettség ellenzőinek táborában. Támasza voltál az Alba Körnek, ma is rendszeres tanácsadással segíted a polgári szolgálatot kérvényezőket. S egy hirtelen fordulattal visszatérhetnék az első közéleti lépéseit megtevő Bibó-kollégistához, a Kenedi János manzárdlakásában, a 46-ok nyilatkozatát aláíró „hálózati” emberhez, a Kelet-Nyugat Párbeszéd Hálózat egyik mozgatójához, az államilag irányított Országos Béketanácsban Barabás Miklóssal, a honvédség érdekeit képviselő Fehér József alezredessel keményen és korrekten vitázó ellenfélhez. Egyik szervezője voltál…

Mi ez?

„Mondd, Jóska bácsi, téged nem zavar az a könyv, amelyről ismertetést kellene írnod?”

Óh, igen, ez az a nyers hang, amivel a fiatalság megakasztja az emlékeikbe merülő öregurak szóáradatát. Nem zavar, kedves Tamás, képzeld, nem zavar. Ha ugyanis valaki elolvasta idáig a szövegemet, az azért megsejtett egy-két dolgot a könyvről is, továbbá észrevehette, hogy olyan szerzőről beszélek, aki nyakig benne volt az új fényes szelek forgatagában, tanúja volt a Kelet és Nyugat Nagy Megegyezéséből született bársonyos rendszerváltásnak, a javak újraelosztásának, politikai hittagadásoknak, politikának nevezett közbűntények sorozatának, s ezt az egészet egyszerre figyelte a jogász-szociológus szakszerűségével, illetve egy kormányzattól független NGO – esetünkben Non-Governmental Observer – civil iróniájával. Civil voltál, mert a függetlenség nagy érték volt számodra, amiért persze fizetni is kellett. Ha tehát érdekel valakit, hogyan lehet elmenni azon a keskeny úton, amely a hatalmi érvényesülés és a gazdagodni vágyás tájain húzódik, akkor soraimat elolvasva kíváncsiság ébredhet benne megnézni azt a kiadványt, amely ilyen eufórikus állapotba hozta a recenzenst.

Persze, még mindig nincs ismertetés. A való helyzet ugyanis az, hogy nem tudok jobb összefoglalást írni annál a néhány soros szakasznál, amely a Tájék című havi Bokor-bulletinben megjelent. Ha viszont valaki nem tud hozzájutni e sajtótermékhez, akkor cselekszik a legjobban, ha felkeresi a Rákóczi úti Libri Könyvpalotát, s az emeleti szinten, egy kávé mellett, elolvassa a könyv hátsó fedőlapján található szöveget, magából a könyvből pedig a „Lódenkabátom paraméterei, avagy élmények 1985 tavaszáról”, a „Sír az út előttem …” és az „Aktív erőszakmentességi akció” című személyes hangú írásokat, ebben a sorrendben. Ha ezután a vásárlás mellett dönt, és van háromezer forint a zsebében, akkor, a kávén túl, saját példányával hagyhatja el a boltot, s még marad is száz forintja (service compris).

Továbbra is mérgesítve a kíváncsiakat elmondom, hogy hirtelen ötlettől indíttatva felkerestem az interneten a washingtoni Library of Congress könyvtárat, hogy lássam, mit tud rólad. Megállapítottam, hogy ismeri születésed évét (1960), és hat tételt tart számon tőled. Hát persze, a NATO témájában korábban írott munkáid eleve begyűjtendőek voltak e kiváló könyvtárba, amely bőséges anyagot szerez be az amerikai politikát bírálók műveiből is. A Civil forgatókönyvek még nincs ott, amit egyrészt megértek, hiszen a könyvfeldolgozásnak Amerikában is megvan a maga útja, másrészt sajnálok, mert ha már benn lenne a katalógusban, akkor most ideírhatnám a Call Numbert, azaz a helyrajzi számot, hogy ha valaki netán itthon nem találná a könyvtárakban, Washingtonban könnyen kikölcsönözhesse olvasásra.

Érezhető, hogy jó kedvem van. Miért is ne lenne? Nem kell örökké túl komolynak lenni. Az gyanús. Wanda Szykszsnian gondoskodik is arról, hogy lazítsunk a történelemmel terhes oldalak között, és gondtalanul adjuk át magunkat azoknak a gondolatoknak, amiket sajátos technikájú, szürrealista művei ébresztenek bennünk. Ő majd nagylelkűen megbocsátja nekem, hogy szürrealistának nevezem azt, ami esetleg posztmodern, de biztosan nem konstruktivista vagy kubista. Istenem, egy recenzensnek nem kell mindenhez értenie, művészeti irány pedig oly sokféle volt és van. Nem baj, ha a recenzens kicsit gyenge művészetileg, fő az, hogy ajánlja az olvasóknak a műalkotást. Köszönje meg, hogy a művész ártatlanul besétált a komoly politika oszlopcsarnokába, hogy enyhülést nyújtson az arra érdemes harcosoknak. Időnkint felül kell emelkedni a realizmuson a vallás vagy a játék világába, hogy könnyebb legyen a lelkünk. Imádsággal vagy játékkal űzzük ki világunkból Mars istent és mindenkori utódait. Nemcsak az igaz, hogy a fegyverek között hallgatnak a múzsák, az is igaz, hogy az erős lelkek a múzsák segítségével parancsolják ki magukból a fegyvercsörgést. Tudta ezt a háborúban verset író Szabó Lőrinc, a kockás füzetébe időmértékes verseket rovó Radnóti. „Ris du vieux siecle qui passe” – írta Victor Hugo, azaz nevessük ki a múló, öreg századot, akkor is, ha nevetésünk könnyen sírásba csap át, mert ki kell nevetnünk, nevetségessé kell tennünk minden olyan kísérletet, amely erőszakkal akar az emberből – legjobb esetben – más embert csinálni. Ki kell nevetnünk az elmúlt évtizedek deviáns, igyekvő politikusait is, akik megcsinálták magukat, akiket megcsináltak mások, akik elvesztették eredeti formájukat, gondolkodásukat. Nevetnünk is kell, hogy utána felfrissülten menjünk tovább. Mivel is? A szimbólumnak számítandó vulkánfiber kofferrel. Szabadon, szegényen. A koffert többször nem fogom említeni.

A recenzensnek jó kedve van, elégedett. Wanda asszony alkotásai feledtették vele idős korát, s képzeletben azzá a huszonéves fiatalemberré tették, aki 1959-ben, a varsói Nemzeti Múzeumban szemlélte – mondjuk – Tadeusz Makowski műveit. Milyen érdekes volt akkor mindez! Nálunk tilos volt az avantgarde, ilyesmit nem lehetett kiállítani, Kassákot mentegetni kellett. S akkor ott, a gettólázadás és a felszabadulás utáni csupa foghíj Varsóban, ahol csak a Krakowskie Przedmiescie házai maradtak meg úgy-ahogy, ahol idegen test gyanánt magaslott a Pekin, azaz a kulturának és a tudománynak a bűntudatos Sztálin által a lengyelekre tukmált felhőkarcolója, különös vidámságot éreztem a gyakorta nem értett, ámde szellemi szabadságot árasztó művek között. Álltam az „Isten” című kép előtt, s – természetesen – azt sem értettem, de kimentem az utcára, s kinn az utcán aszfaltoztak és járdát építettek, már sorakoztak a Marszalkowska és az Aleje Jerozolomskie szocreál, de mégis otthont adó blokkházai, és a lányok bananszoknyában jártak. Mily furcsa észrevétel, hogy ebben is a fiatalságában megújhodó nemzet mutatkozott meg. Milyen jó, hogy ezt most felidézhettem. Dziekuje bardzo, Pani Szykszsnian, nagyon köszönöm.

Bródy András régóta ismerem. Valamikor a közgazdász szakembert jelentette számomra, aki időnkint megjelent az intézeti könyvtárban, hogy matematikai irodalmat olvasson, kölcsönözzön. Lineáris algebra, mátrixelmélet, optimalizálás – ezek a kutató mindennapi eszközei. Akkor kaptam fel a fejemet, amikor egyszer termodinamikai könyv iránt érdeklődött. Hogyan? Már újabb szakmai összefonódásnak vagyunk tanúi? Ilyen érdekesen bővül a közgazdaságtan fegyvertára? Bizony, mindennap születik új gondolat, új módszer, hogy segítsen termelni és elosztani. Csodálkozunk a Nobel-díjas közgazdászok kiváló erőfeszítésein, majd megállapítjuk, hogy a gazdasági elméletek, reformok – csakúgy, mint más tudományos felfedezések – attól használnak vagy ártanak a világnak, hogy mit kezdenek velük a politikusok. Hasztalan születnek meg az időben újabb és újabb igazságok, ha az ideológiák vagy a hatalom embereinek kezére kerülve, az önzés, a leigázás eszközeivé válnak. Közhely. Ezért hiszünk a kutatóknak, és ezért nem hiszünk a biztos igazságok hirdetőinek. Hiszünk Bródynak, amikor száraz számokkal igazolja a fegyverkezés esztelenségét, s nem hiszünk a napi emberkéknek, akik már a bölcsőben megkezdenék a fiúgyermekek „hadra fogását”. Jól tetted, hogy őt kérted meg az előszó megírására akkor is, ha a tényeket naponta alázzák meg a katonai szövetségek.

Hiányokat, hibákat is kellene találni a könyvben. Művitát nem rendezek, nem is tudom, miben térne el igazán a véleményünk. Nem mondom, hogy nincsenek gépelési elütések, de nem lenne elegáns dolog ilyesmin rágódni, különösen akkor, ha a hibák nagyon ritkák és nem zavarják a szöveg megértését. Egyetlen szó leírását kifogásolom, azt is csak azért, mert helytelen alakja benne él a köztudatban. A folyó neve nem Rubikon, hanem Rubico. Nagyon helyes, hogy elkészítetted a Rövidítések jegyzékét. Ma már kötelező a tárgy- és névmutató, mert a felhasználó számára fontosabb, mint a tartalomjegyzék. Ne felejtkezz el erről, ha majd befejezed a következő kötetedet.

Melyhez erőt és jó szerencsét kívánok:

Jóska

Kedves leendő Olvasó!

A levél megírására a következő kiadvány adott okot:

Civil forgatókönyvek. Válogatott tanulmányok és publicisztikai írások (1983–2002) – Írta Csapody Tamás, illusztrálta Szykszsnian Wanda – Századvég Kiadó, Budapest, 2002, 430 oldal – ISBN 963 9211 54 0 – Ára 2800 Forint

Merza József

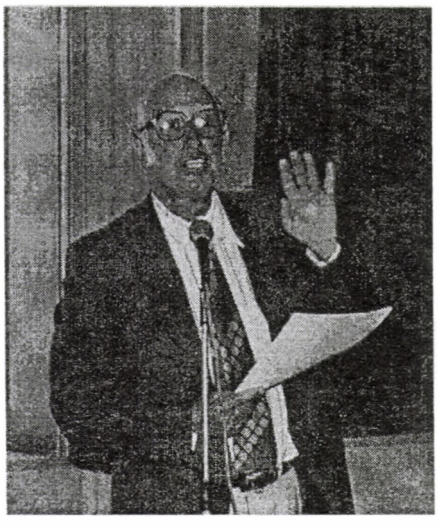

Búcsú Hampel Károlytól

Karcsikám!

Azt hiszem, csak két olyan helyzet van, amikor nehéz beszélni: az egyik, ha az ember nem önmagát adja, a másik, ha az embernek lelkiismeret-furdalása van; én most a második ok miatt szólalok meg nagyon nehezen.

Lelkiismeret-furdalásom van, mert Mária halála után olyan könnyen elengedtelek, nem törődtem Veled úgy és annyit, ahogyan és amennyit kellett volna. Olyan könnyen beletörődtem, hogy Te elvágod a szálakat, leépíted a kapcsolatokat. Olyan könnyen áthárítottam a felelősséget, mondván: „Én megpróbáltam, Te nem akartad.”

Meg kellett halnod, így kellett meghalnod, hogy újra belém hasítson a felismerés, Pilinszky sorainak annyiszor felismert, és ugyanannyiszor elfelejtett igazsága, hogy *„milyen felemás érzések közt élünk, / milyen sokféle vonzások között, / pedig zuhanunk, mint a kő, / egyenesen és egyértelműen”*, hogy *„hányféle szégyen és képzelt dicsőség / hálójában evickélünk”*, és *„milyen / megkésve értjük meg, hogy a / szemek homálya pontosabb lehet / a lámpafénynél, és milyen / későn látjuk meg a világ / örökös térdreroskadását”*.

Milyen későn láttam meg a Te zuhanásodat, a Te térdreroskadásodat; vagy ha láttam is, milyen könnyen vettem tudomásul. Te már biztosan tudod, érted, hogy ez is egyfajta zuhanás, egyfajta térdreroskadás.

De talán nem is láttam; csak most látom, vagy most hatol el a tudatomig – vagy most engedem, hogy elhatoljon; hogy megérintsen, a lényem mélyén is megérintsen az, amit Szabó Lőrinc Egy egér halálára című versében így mondott el:

A kollegám egy kis egérfogót
tett a szerkesztőségben asztalomra.
– Két éve dugtam a fiókba – mondta,
s azután némán néztük, hogy a drót
rácsbörtönében, mely félgömbszerű
hálót szőtt fölé, vékony vonalak
és képzelt üvegablakok alatt
e szellős sírban, keskeny kis darab
szalonnabőr mellett mily gyönyörű
csontváz fehérlik: egy halott egér.

Gyönyörű volt, parányi épület,
s szálkás bordái, gombostűk, fehér
gerince s ívelt farka csontjai
légies könnyű rajzban pontosan
körülírták, hogy milyen lehetett
egykor alakja, melyről az idő,
két év, és az irgalmas levegő
minden húst észrevétlen leszedett,
oly szépen, hogy a test elszállt, s a váz
megmaradt egy darabban, mintha ház
volna, csupasz gerendák és traverzek
célszerű és szép labirintusa,
mely most készül csak élni s csak husa
hiányzik még, a malter és a kő. (...)

– Jaj – sírtam föl e halott lélekért –
mily kínok verték, milyen rémület
ezt a félénk, ideges életet,
mikor megtudta, hogy már nincs menekvés!
És mégis futott s utat keresett, és
mint gyufalángnyi seb nem fáj a háznak,
ha tűzvész szakad rá, úgy tűnt el a
régi nyomor sok virgonc bánata
az iszonyú jelen előtt: az éhség
amely halálba csalta, s a sötétség,
mely ráborult, már elcsitult, de vad
sajgással nőtt-nőtt benne s fuldokolt
mint hóhér görcs vagy tüzes daganat
a végső bizonyosság iszonya,
hogy könyörtelen meg kell halnia.

E kis állat mily nagyot szenvedett,
s mi volt már más, mint meztelen ideg,
vagy ember, akit pincébe falaztak
ősrégi várban! – És napokon át,
vagy hetekig, vagy talán még tovább
hadakozott szomjasan, éhesen
a törhetetlen drótdárdákkal, a
befelé fordult tőrökkel, amelyek
mozdulatlanul őrizték neki
a változhatatlant. Kis fogai
harapdáltak még a szalonnabőrbe,
amelyből keserűen és előre
testileg ette a halált, de aztán
gyengülni, hűlni kezdett teste és
a butító, áldott kimerülés
lefogta lázongó akaratát.
A halott élet kis fegyence már
csak feküdt és sírt (vagy nem sírt?) s talán
meg is őrült csöndesen... És mikor
végre meghalt, (...)
a test álompuha békébe omlott,
a halott húsban pihentek a csontok,
a szív érezte néhány percre még
belül az elmult élet melegét,
de nemsokára már csak az idő
keze dolgozott rajta nesztelen
s az átszellemült testen testtelen
két év lassan betöltötte a törvényt. (...)

– E kis állat, ez az eltűnt halott
egy élet volt (...) – mondtam, s könnyedén
megfogva sírját, egy tollal benyúltam
a drótkoporsó feltárt ajtaján,
aztán unalomból és szánalomból
kipiszkáltam és magas ablakomból
lefújtam e törékeny szemetet
az elsőemeleti háztetőre:

Lelke az örök ég vándora lett,
legyen itt lent napfény a temetője.

Igen, talán tényleg így van ez; hogy miközben „képzelt dicsőségünk hálójában evickélünk”, valójában a világ „rácsbörtönében” hadakozunk csak a „befelé fordult tőrökkel”...

Karcsikám, a Te földi hadakozásod ideje immár letelt: lelked az örök ég vándora lett, legyen itt lent napfény a temetőd!

Szívből kívánom, hogy Odaát találd meg újra a harmóniát Azzal, akivel itt annyit perlekedtél az utolsó időkben! És találd meg újra Máriát is, fogd meg újra a kezét!

Béke Veled!

B.

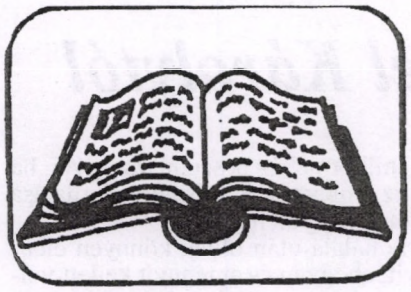

BIBLIA

A februári elmélkedéseket Kovács Tádé, a márciusiakat Miklovicznéné Panni készítette.

Február 2. — Urunk bemutatása (Gyertyaszentelő) — Lk 2,22–40 — Precíz rítus, kihívó jel

Urunk bemutatása, az Úr ünnepeként, kiszorítja az évközi 4. vasárnap szövegeit. Így a názáreti zsinagóga helyett (Mk 1,21-28) a jeruzsálemi templomba kalauzol minket a liturgia, a tisztátalan lélektől megszállott ember helyett Szentlélekkel eltelt emberrel találkozik – a felnőtt Krisztus helyett a Gyermek Jézus. Valamikor nem is Jézusról kapta a nevét az ünnep, hanem az édesanyjáról, és Mária-ünnep volt: A Boldogságos Szűz tisztulásának ünnepe. Mózes 3. könyve ugyanis előírja fiúgyermek születésénél a 7+33=40 napos tartózkodást a szent cselekményektől (leánygyermek születésénél ez a duplája lenne.) Ma van a 40. nap karácsony után. A tisztulásért járó áldozatbemutatásnak a szegénynyekre vonatkozó változatát választják Szent Józsefék. Nem spórolásból, hanem szegénységük miatt. Hiszen ha sajnálnák az Úrtól, amit Mózes ilyenkorra előírt, akkor fel sem kellene menniük a fővárosba. Otthon is elintézhetnék a rituális tisztálkodást, a helyi zsinagógában. Ők többet tesznek az előírásosnál, mert szívükből, lábukból többre telik, de bárányáldozatra nem futja, ezért élnek a törvényadta lehetőséggel, és áldoznak két gerlicét. A minimum is elfogadott az Úr előtt, ilyenektől, akiknek ennyire telik. Gondoljunk a szegény asszony két fillérjére! A többletért viszont busásan fizet vissza. Találkoznak Simeonnal és Annával, ami otthon nemigen jönne össze. Hallhatják az ihletett prófétai szavakat Gyermekükről. Kell ennél több egy szülőnek? Már attól is kibújik az ember a bőréből, ha olyasmit hall fogadóórán másodikos lánykájáról a tanítónőtől, hogy: „Ha padlón vagyok, csak belenézek csillogó barna szemébe, és tüstént jobban érzem magam.” Igen ám, de van Simeon szavaiban valami aggasztó is. Nem mindenki fogadja majd olyan ovációval a fiút, mint ez a két öreg most. Kihívó jel lesz ő népében. Előhozza honfitársaiból a bennük rejlő érzéseket. A jókat is, de a rosszakat is. Mária szívét, aki megéri ezeket az időket, a fájdalom tőre hasogatja majd fájdalmas anyaként, amikor látja, hallja, hogy fiacskájával hogy bánnak a hivatalos emberek. A hivatalos emberek hamarabb válnak hivatalossá, mint emberré, elfelejtik csodálkozási képességüket, és szeretnék paragrafusok közé szorítani az Életet. Ha ez nem akar összejönni, nem mindig találják meg a paragrafuson a lyukat, s akkor következik az élet belegyömöszölése a paragrafusba, aminek a vége az szokott lenni, hogy mire az élet belefér, már el is szállt. Így történt ez mindig, mióta világ a világ. A Betlehemben született Gyermek esetében se másképpen. Inkább maradt Ő kihívó jel, mint életben. Vajon én inkább életben akarok maradni precíz rítusok, betartott paragrafusok között, semmint Isten Országának kihívó jele legyek? Hogy jár jobban a XXI. század? Hogy jár jobban igazi énem?

Február 9. — Évközi 5. vasárnap — Mk 1,29–39 — Kézen fogott anyós

Vicc: Miért tagadta meg Péter háromszor is a Mestert? A Mester talpra állította az anyósát; ezt valahogy törlesztenie kellett! Ritka pimasz anyósvicc, pedig kötetnyit adtak ki belőle. Amilyen tele szájjal illik dicsérni az édesanyákat – legalább május első vasárnapján –, és szerepük fönségén könnyekre fakadni, éppannyira sikk szidni az anyósokat az év bármely napján – hiszen anyósok napja nincs! –, és rovásukra tele szájjal nevetni. Vajon logikus ez? Az anyai ösztön a fajfenntartás ösztönének egyik legfontosabb leágazása. Kordában tartva valóban hősi áldozatokra és a türelem felülmúlhatatlan gyakorlására képesít. Szabadjára engedve azonban a féltékenykedés és furkálódás legocsmányabb csúcsteljesítményeit hozhatja ki valakiből. Mit meg nem tesz egy jó anya a gyermekéért! Hordja, szüli, szoptatja, tisztába teszi, öltözteti, altatja, ringatja, babusgatja, becézgeti, simogatja, puszilgatja, óvja az időjárás viszontagságaitól, a bacilusoktól, a vad és szelíd állatoktól, emberektől, de „játszani is engedi” cicussal, kutyussal, csibével, babával, labdával, kisvasúttal, biciklivel, motorkerékpárral, számítógéppel, apával, kistestvérrel, nagyival, szomszéddal, kollégákkal, jövendőbelivel. Törődik vele! De meddig? Milyen távolságból? Mekkora közelséggel? Ameddig az anyai bölcsesség kívánja. És nem engedi el sem korábban, sem elkésve. Aki túl korán engedi el a gyereket, az gondatlan szülő. Aki késve is alig, az a fiatalokra akaszkodó anyós, após. Csakhogy nem olyan könnyű eltalálni az elengedés kellő pillanatát, fokozatát. Már csak azért sem, mert kinél korábban, kinél később jelentkezik égető szükségként. Egy magatehetetlenné vált betegnél könnyen visszafordulhat a folyamat, míg a felépültnél megint előreszalad, stb. Nagy művészet tehát kézben tartani az anyai ösztönt. Valóban fennkölt dolog, ha sikerül; és siralmas, nevetséges, ha nem. A többi ösztönnel hasonlóképpen van. Aki ügyesen kezeli az ösztöneit, annak könnyű beilleszkednie a közösségbe, a társadalomnak valamely egészségesebb szeletébe; aki ügyetlenül, annak TBZ-i (társadalmi beilleszkedési zavarai) lesznek. A jó anya, a jó szülő úgy neveli gyermekeit, hogy túl sok TBZ-jük ne legyen, de azért tudjanak kihívó jellé is lenni, amikor arra van szükség, amint arról a múlt vasárnap volt szó, és jövőre a 32. vasárnap is szó lesz a Makkabesok anyjáról szóló olvasmányban. A jó anya nem magának neveli a gyerekét, hanem a közösség számára. Nem arra szülte, hogy holtig babázhasson valakivel, hanem arra, hogy minél előbb önálló, felelősségteljes, önzetlen, szeretetre képes személyiséggé fejlődjék. A dolog szépsége, hogy az ilyen típusú anyát könnyebben megszeretik a menyek és vejek is, és még azt se bánják, ha egy időre vagy egy idő után velük lakik, s talpra áll halálos betegségéből, ahogyan az Kafarnaumban történt a mai evangélium szerint. A talpra álló anyós pedig nem kiszolgáltatja és ünnepelteti magát, hanem besegít, amennyire szükséges. De csak annyira! – És én milyen anyós, após lennék/vagyok?

Február 16. — Évközi 6. vasárnap — Mk 1,40–45 — Udvarias szolgálatkészség, bravúros egyszerűség

A fiatal hajlamos kilógni a sorból, akkor is kihívó jelként viselkedni, amikor erre semmi szükség. Az idősebb hajlamos megfelelni a konvencióknak olyankor is, amikor nem volna szabad, csak hogy békén hagyják már. A jellem és az erkölcs azonban életkortól függetlenül kötelez alkalmazkodásra és elvhűségre, mikor melyik szükséges. Bámulatos az a dialektika, amellyel a különböző helyzetekben harmonikus jellemének hol az egyik felét, hol a másikat alkalmazza Jézus, függetlenül attól, hogy mi az előírt törvény vagy a bevett szokás, mit kívánnának tőle nagyok vagy kicsik, mi következnék hajlamaiból vagy a magáról kialakított imázsból. Nézzük ezt a mai evangéliumi szakaszban! A leprások érintése rituális tisztátalanságot vont maga után a mózesi törvény szerint. Ezért kellett már messziről kiabálniuk, ha szembetalálkoztak valakivel: „Tisztátalan, tisztátalan!” A törvény ésszerű a fertőzés veszélye, az egészségügy kezdetlegessége miatt. Ugyanakkor szerfölött kellemetlen és mélyen megalázó a betegre nézve. Hiába a törvény, Jézus emberileg jár el. Kézen fogja az előtte térdeplő pasit, akárcsak Péter anyósát, ahogy a múlt héten olvastuk. Mit neki fertőzésveszély! Kitől is fertőződnék, hiszen egy percen belül ez már egy egészséges ember! Mit neki Mózes a történelemben, paragrafus a tekercsekben? Egy élő ember térdepel előtte! Őrá bízta a sorsát! Ha Őrá bízta, jóra bízta. Ha rajta múlik, jóra fog fordulni. Ám itt nem *egy* dologról van szó, hanem kettőről. Az egyik, hogy a beteg bízik az orvos képességeiben; a másik, hogy bízik a jóindulatában. Elég lenne egy szó: megtisztulni! S amint a szó foganatosítja azt, amit jelent, s működésbe lép az orvos gyógyító képessége, ebből következtetni lehet majd jóindulatára is. A kikövetkeztethetőség azonban nem megfogalmazás. Két szó már artikulálja a képesség működtetése mellett a jóindulat működtetését is. Jézus tehát nem egy szóval rázza le a kellemetlen pácienst, hanem két különböző állítmánnyal fejezi ki barátságát, segíteni akarását és tudását: Meg akarlak, tisztulj meg!

A közértes hajlamos csak odavetni a tíz deka párizsit a pultra. A maszek jó étvágyat is kíván hozzá. Mert érdekli a vevő. Fontos számára a kuncsaft. Igaz, merőben anyagi érdekből, de mégis. Ezért udvarias. Jézus nem anyagi érdekből udvarias, hanem szeretetből. De nemcsak kiszolgál, udvarias is! Mindkettőt szeretetből, mindkettőt tömören! Lehet hosszasan is udvariaskodni, ami az idegeire mehet a páciensnek, főleg, ha siet. És el lehet hagyni az udvariasságot, hadd siessen – de ez nem szép. Tömören udvariasnak lenni, ez a művészet. Ez már szeretet! Jézus adott valamit, ami óriási kincs: az egészséget. Közben túltette magát a mózesi törvényen egy gesztussal. Cserébe kér valamit: nem honoráriumot, csak azt, hogy a gyógyult páciens járjon el a mózesi törvények szerint, ami egyébként is kötelessége lenne. Mutassa meg magát a hivatalos embereknek. Hadd töltsék ki az előírt formanyomtatványt a gyógyulásáról! De törvénytisztelő lett egyszerre! Igen, mert ez esetben a páciens érdekét szolgálja a törvény betartása, ugyanúgy, ahogy az előbb az áthágása. Mihelyt hivatalosan gyógyultnak nyilvánítják, megszűnik megalázó társadalmi helyzete. Az, ami miatt Jézus az előbb áthágta a törvényt, amikor kézen fogta. És van még egy kérése Jézusnak, amit persze nem lehet és nem is kell (!) betartani. Mert lélektani lehetetlenség: a hallgatás. De akkor miért kéri? Mert szükséges számára ez a kérés. Lám, mi is tudomást szeretünk erről a kérésről. Vajon a hivatalos emberek ne szereztek volna tudomást róla? Akkor pedig nem kell ellene fellépniük, hiszen törvénytisztelő, szerény emberrel állnak szemben. Jézus fogadhatja a többi pácienst – egyelőre. Megint csak szeretetből. Bravúros és egyszerű ez a viselkedése. Vajon az enyém nem körmönfont és mégis ostoba néha?

Február 23. — Évközi 7. vasárnap — Mk 2,1–12 — Paraszolvencia helyett séta?

Mégis fontosabb a gyógyítás, mint a tanítás? Mégis van helye protekciónak a részrehajlásmentes Mesternél? Mégis a csoda használ legjobban a hitnek? Ilyen kérdések tolulnak az ember ajkára, mikor a tetőn át leengedett béna meggyógyításának történetét olvassa. Jogos kérdések. Egy szóval válaszolok is mindháromra: Mégsem. Mégsincs. Mégsem. De máris áttérek egy kevésbé szembeötlő, mégsem mellékes szempontra: Miért küldi haza Jézus tüstént a gyógyultat? Ezzel, úgy vélem, egyszersmind megindokolom a három előző kérdésre adott válaszomat is. Hazaküldi, mert zavarná a tanításban a gyógyult ember lelkendezése. Mégsem fontosabb a gyógyítás, mint a tanítás. Hazaküldi, mert a gyógyítási epizód nem szerez protekciót a volt bénának a házban ülő hallgatósággal szemben. Mégsincs helye protekciónak a részrehajlásmentes Mesternél. Hazaküldi, mert nem a csodával akar hitet ébreszteni hallgatóságában, hanem a tanításával, amit folytat a csoda után. Mégsem a csoda használ legjobban a hitnek. Végül hazaküldi, mert a karitász nem csapda, mellyel híveket lehet toborozni. Bármikor visszajöhet. Bármikor csatlakozhat a Mester hallgatóságához, mint bárki más, de csak úgy, s ehhez most el kell mennie. Különben is: hadd mutassa meg magát azoknak, akiknek akarja! Hadd rohangásszon egészséges lábával ott, ahol eszébe jut! Ideje van a rohangászásnak, és ideje a Mester lábánál ücsörgésnek. Most, számára nem az ücsörgés ideje van. Tűnés innen! De hátha érdekelte volna őt az aznapi haggada! Kizárt dolog! Akkor vitette volna oda magát még akkor, amikor volt hely a házban! De hátha közben sikerült metanoiáznia! Amikor bűnbocsánatot kapott! Akkor mars a sor végére! Egészségeseknek nincs joguk a tetőn át bemászni. Ez a bénák joga! Egyszerre egészségesjogú és bénajogú pedig senki sem lehet! Nincsenek előjogok. Nincs kivétel, nincs protekció. Mars haza! Nahát! Paraszolvencia helyett séta! „Ilyet még nem láttam! Így néznem még sose sikerült!” – visszhangzik a perikópa vége a szívemben. Ennyire következetesnek, ennyire körültekintőnek, ennyire mindenkire és mindenre odafigyelőnek lennem még nem jött össze! De a Mester nekem is szurkol. Miért ne próbálhatnám meg!

Március 2. — Évközi 8. vasárnap — Mk 2,18–22 — A böjtről

Keresztelő János és tanítványai keményen böjtöltek. Nem meglepő ez, hiszen Keresztelő János esszénus háttérrel rendelkezett, ott pedig a böjtnek nagy jelentőséget tulajdonítottak. A farizeusokról is tudjuk, hogy hetente kétszer böjtöltek. Ebben a vallási környezetben érthetetlen az, hogy egy böjtre szánt napon Jézus és tanítványai vámosokkal és bűnösökkel lakmároznak Máté házában. A mindenben hibát kereső farizeusok és a jó szándékú, de megütközött János tanítványok felelősségre vonják Jézust és tanítványait azért, mert ők nem böjtölnek.

Jézus megvédi tanítványait, és a zsidó szokásokra hivatkozva válaszol nekik: „Vajon böjtölhet-e a násznép, amíg velük van a vőlegény? Addig, amíg velük van a vőlegény, nem böjtölhetnek. De eljön az a nap, amikor elvétetik tőlük a vőlegény, és akkor majd böjtölni fognak.” Zsidó szokás volt, hogy ünnepnapon nem böjtöltek. Jézus tanítványai számára Jézus jelenléte ünnep – ami mentességet ad a böjt alól.

Próbálom a magam életére alkalmazni Jézus szavait, és felteszem a kérdést magamnak: Vajon velem van a vőlegény, vagy elvétetett tőlem? Hogyan élem meg most Jézushoz fűződő kapcsolatomat?

Ha úgy élem meg, hogy jelen van az életemben, megnyilvánul a gondolataimban és tetteimben – akkor ünnep van a lelkemben. De ha azt élem meg, hogy megkopott az imaéletem, megfáradtam a szeretetben, az önzetlen szolgálatban, ha nem úgy alakul az életem, ahogy szeretném – akkor ideje van a böjtnek. A böjt – felkészülés. Felkészülés a megpróbáltatásra, a nagy döntésekre vagy az ünnepre. A böjt – eszköz. Eszköz, ami segít megtisztítani testemet az anyagi mérgektől, lelkemet pedig a lelki mérgektől. Megtisztítja gondolataimat, és segít a tisztábban látásban. Segít abban, hogy földi megkötözöttségeimtől kicsit szabadabban emelkedhessen a lelkem Istenhez.

Segíts minket, Uram, az önvizsgálatban! Segíts, hogy önvád és önmentegetés nélkül szembesüljünk lelkünk állapotával:

- Ünnepi díszben éli meg Jézus jelenlétét,
- ünnepre készülve keresi Jézus jelenlétét, vagy
- el is felejtette már az „ünnep ízét” a hétköznapok taposómalmában?

Segíts minket, Uram, hogy a böjtöt alkalmas eszköznek tekintsük az ünnepre való készülésben, a szeretetre való erőtgyűjtésben, a másokon segítésben! Segíts minket, hogy akarjuk megtagadni önmagunkat, biológiai természetünket azért, hogy egyre alkalmasabbá váljon lelkünk az örök ünnepre…!

Március 9. — Nagyböjt 1. vasárnapja — Mk 1,12–15 — Jézus megkísértése – a mi kísértéseink

Megkeresztelkedése után Jézus félrevonul a pusztába, hogy felkészüljön nyilvános működésére. Keresi az Atya akaratát – közben szembesül a Sátán kísértéseivel. Jézus megkísértését küldetése szempontjából szoktuk vizsgálni: a gazdasági csoda, a nagyság és a hatalom kísértéseként.

Azt keresem, hogy a mi életünkben hogyan jelentkezik ez a három kísértés, és hogyan próbálhatjuk meg legyőzni őket.

Első kísértés: Jézus változtassa a köveket kenyérré, és egyen belőle, később pedig etesse meg az embereket. Ez a kísértés Jézus küldetésén kívül pillanatnyi vágyait is megcélozta, hiszen a kísértő tudta, hogy ilyen hosszú böjt után Jézus biztosan megéhezett, és gondolhatta, hogy ereje segítségével a köveket kenyérré tudja változtatni. Ez a kísértés a **fizikai vágyakra** vonatkozó kísértés – a mi életünkben is jelen van. Már a Paradicsomban is megtörtént, és bukással végződött. Az ember nem tudott ellenállni, hogy a tiltott fáról egyék.

Ezt a kísértést a szellemi táplálék utáni vágy erősítésével és a mértékletesség erényében való fejlődéssel tudja legyőzni magában az ember.

Második kísértés: Jézus vesse le magát a templomtoronyból, és tegye próbára az Istent. Ez a kísértés a haszonszerzés, **az isteni segítséggel,** vagy az isteni képességekkel **való öncélú visszaélésre** vonatkozó kísértés – a mi életünkben. A Paradicsomban a kísértő azzal biztatta az embert, hogy ha megszegi a törvényt, akkor nem fog meghalni.

Ezt a kísértést a rendkívüliségekre való törekvés helyett a jóságban, a szeretetben és az önzetlen szolgálatban való megerősödéssel, és az igazságosság erényében való fejlődéssel tudja legyőzni magában az ember.

Harmadik kísértés: Jézus imádja a kísértő Sátánt, cserébe hatalmat nyer a világ felett. Ez a kísértés a **hatalom,** a **dicsőség** kísértése – a mi életünkben. A világi hatalom megszerzésére biztat, akár a lelkünk eladása árán is. A Paradicsomban a kísértő arra biztatta az embert, hogy olyan lesz, mint az Isten.

Ezt a kísértést a szelídségben való megerősödéssel és a bátorság erényében való fejlődéssel tudja legyőzni magában az ember.

A Paradicsomban az ember nem tudott ellenállni a kísértéseknek, elbukott. Jézus a pusztában legyőzte a kísértőt. Jézus útján járva a mai ember is legyőzheti a saját életében jelentkező kísértéseket: a fizikai

vágyak, a haszonszerzés és a hatalom kísértését. Ebben segítenek az erények, amelyek készséggé válva meghatározzák az ember magatartását, erkölcsi helytállását.

Segíts minket, Uram, hogy megtaláljuk és felismerjük az erények fejlesztésének feladatát egy-egy adventi vagy nagyböjti készülésünkben! Segíts, hogy ne sajnáljuk az erőfeszítést, a tudatos munkálkodást önmagunkon, hogy a „sors” próbatételei által mutatott tükör – fejlődést mutathasson bennünk az évek során.!

Március 16. — Nagyböjt 2. vasárnapja — Mk 9,2–10 — Jézus színeváltozása

Az elmúlt két hét böjtről, kísértésekről tanított, a mai evangélium örömünnepről. Jézus színeváltozásáról, megdicsőüléséről. A kísértést legyőző Jézust megdicsőíti az Atya, hitelessé teszi tanítványai előtt. Ebben az élményben három tanítvány vehetett csak részt: Jakab, Péter és János. Valószínű, hogy ennek az élménynek az átélésére még csak ők voltak elég fejlettek.

Nem véletlen a helyszín – a hegy. A hegy mindig az Isten megjelenésére utal. Mózes is a Hóreb hegyén találkozott az Istennel. A hegyen azt éli meg az ember, mintha közelebb lenne az Istenhez. Olyan energiákat érez, amit a sík vidéken nem. Jézus itt a hegyen elváltozik, fénylő lesz, mint a Nap. Számunkra a Nap az éltető fényt, a meleget és a világosságot jelenti. Jézus a Világ Világossága lett minden ember számára.

Egyszercsak megjelenik Jézus mellett két személy: Mózes és Illés, az Ószövetség nagyjai, akik a Törvényt és a Prófétákat szimbolizálják. Ott állnak hárman, **Jézus, Mózes és Illés,** és három tanítvány figyeli ezt az eseményt, **Péter, Jakab és János.** Péter megszólal: „Mester, olyan jó itt lenni! Hadd verjünk három sátrat, egyet Neked, egyet Mózesnek és egyet Illésnek.” Csak arra gondol, hogy minél tovább élvezhesse ezt a földöntúli boldogságot. Nem veszi figyelembe, hogy ez nem öncélúan történt, hogy éppen Jézus haláláról beszélnek. Mindenről megfeledkezik az epifánia hegyén, mert átél valamit, ami nagyon jó. Érzékel valamit a transzcendens világból, a szellemi létezés ragyogásából, de átél valamiféle félelmet is, talán a saját tökéletlensége miatt.

Mi volt a célja ennek az eseménynek? Miért vitte magával Jézus a tanítványait? Nem tudjuk, csak találgatunk. Talán azért, mert a szeretet áradása, a ragyogó fény és mindaz, amit a tanítványok láttak, hallottak, megerősíthette őket az elkövetkező nehéz napokban. Talán azért, mert Jézus tudta, hogy nem elég a tanítás, szükségük van az értelmi belátás mellett az érzelmi töltekezésre is.

Mit jelent a mai evangélium üzenete a mi életünkben? Törekedjünk néha felmenni a hegyre, törekedjünk néha az Isten jelenlétében, szeretetében fürdeni. Higgyünk abban, hogy számunkra is megtapasztalható lesz olyan egész emberségünket megragadó élmény, amely segíti az Úton-járásunkat. Lehet, hogy ez az élmény minket is arra késztetne, hogy sátrat verjünk, hogy letáborozzunk, és élvezzük mindazt, amit átélhetünk. De mi már tudjuk azt is, hogy a hegyről le kell jönni. Tudjuk, hogy tovább kell menni a Mester után, hogy amit magunkba szívtunk, azt megoszthassuk másokkal, mindnyájunk örömére. Hamvas Béla szavaival: „A boldogságot csak az bírja el, aki elosztja. A fény csak abban válik áldássá, aki másnak is ad belőle.” Segíts minket, Uram, hogy legyen mit elosztanunk.

Március 23. — Nagyböjt 3. vasárnapja — Jn 2,13–25 — A templom megtisztítása

A jeruzsálemi templom megtisztítása valószínűleg a virágvasárnapi bevonulás után, Jézus népszerűségének a tetőfokán történt. Az ünnep előtti napokban Jeruzsálem tele volt árusokkal és vevőkkel. A zsibvásár színhelye a „pogányok udvara”. Jézus itt évszázados szokás ellen lázadt, amiből nemcsak az árusoknak, hanem a templomra felügyelő főpapnak is jövedelme volt. Jézus mégis kiűzte a pénzváltókat, az árusokat, kihajtotta állataikat. Megértettük már, hogy Jézus magatartása nem került szembe tanításával. Valamilyen Jézusból sugárzó erőnek engedelmeskedtek az árusok. Személyes erkölcsi ráhatás erejében tisztult meg az udvar, nem pedig az ostor fizikai erejétől. Az állatokra Jézus nem tudott erkölcsi hatást gyakorolni, az állatok kihajtására tehát ostort kellett használnia.

A szelíd Messiás nem volt indulatmentes. Nem szégyellte könnyeit, nem rejtette el haragját, nem fogta vissza indulatait. Tanítványainak eszébe is jut, hogy meg van írva: „A te házad iránt érzett féltő szeretet emészt engem” (Zsolt 69,10). A zsidók mindezek láttán jelet kérnek tőle. Jézus válasza: „Romboljátok le ezt a templomot, és én három nap alatt felépítem azt.”

Jézus a maga testét érti templomon. Nem a fizikai síkon létező épületet rombolja le és építi fel, hanem a lelke templomát – a saját testét.

Húsvétra készülve mire figyelmeztet a mai evangélium? Az ember test – lélek – szellem hármassága. Ez a hármasság alkalmas arra, hogy befogadja, magába fogadja Istent. Erre a befogadásra, erre a találkozásra készülünk minden ünnep előtt. Testünk, lelkünk és szellemünk megtisztításával, kitakarításával kell elsősorban készülnünk, hogy méltó helyet készítsünk benne az értünk megszületett, meghalt és feltámadt Istennek. Ki kell takarítanunk magunkból minden oda nem illőt – ahogyan Jézus tette a templom megtisztításakor. Bűnbánattal, böjttel, önfegyelemmel, önzetlen szeretettel…

Segíts minket, Urunk, hogy az ünnepre készülve megtisztítsuk szívünk templomát! Segíts minket, hogy templomunkat igazi szent hellyé tegyük! Bűnbánatunkkal tisztítsuk, Téged dicsőítő szavainkkal és tetteinkkel díszítsük, hálás és köszönő szavainkkal melegé, otthonossá tegyük, és ajándékokat készítve várjunk benne Téged! Mi lehet az ajándékunk? Nem pénz, anyagi áldozat – hanem irgalmasság. Nem kultusz, mágia – hanem lélekben és igazságban való imádás…

Március 30. — Nagyböjt 4. vasárnapja — Jn 3,14–21 — Örök élet, hit, világosság

A mai evangélium Jézus Nikodémussal folytatott beszélgetésének egy része. Jézus esélyt ad a hozzá csak sötétben látogató, de igazságot kereső Nikodémusnak. Azt tanítja neki, hogy aki Krisztusban – az Emberfiában hisz, annak **örök élete van.**

Mit tudunk erről az örök életről János evangéliuma alapján? Búcsúbeszédében így imádkozik Jézus: „Az *örök élet* az, hogy ismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldtél, Jézus Krisztust”(17,3). „Bizony, bizony mondom néktek, hogy aki az én beszédemet hallja, és hisz annak, aki engem küldött, *örök élete* van; és nem kerül ítéletre, hanem már átment a halálból az életre (Jn 5,24). „Aki hisz, annak *örök élete* van” (6,47). Az örök élet már a földi életben elérhető, **itt és most.** Nem egy távoli jövőben, hanem itt és most a jelenben megnyerhető, megszerezhető az ember számára. A földi élet a testi születés által történik, az örök életet pedig második születése, szellemi újjászületése által kaphatja meg az ember. Erre az újjászületésre hívja meg Jézus Nikodémust a beszélgetés során.

Az örök élet forrása Krisztus. Megszerzésének előfeltétele a **hit.** Az erőfeszítést kerülni akaró ember egy pillanatra akár meg is nyugodhatna. Ahogyan a pusztában vándorló zsidó népnek elegendő volt föltekintenie a póznára tűzött rézkígyóra ahhoz, hogy a mérges kígyók marásától meggyógyuljon, ugyanígy elegendő lehet nekünk a keresztre feszített Emberfiában hinnünk, hogy megmeneküljünk az ítélettől, és elnyerjük az örök életet?

Jánosnál nagyon gyakori és fontos fogalom a hit. 71 esetet számoltam össze, amikor hitről beszél. Ennek a hitnek a legfőbb tárgya Krisztus személye és az ő tanításának a befogadása, elfogadása. Ha alaposabban átnézzük az előfordulásokat, akkor látjuk, hogy ennek a hitnek megvan az értelmi összetevője: az igaznak tartás. Megvan az érzelmi összetevője is: a teljes bizalom és odaadás, a ráhagyatkozás. És megvan az akarati összetevője is: a hűség, az igaznak tartott dolgok megtevése.

Aki hisz, az a **világosság** fiává válik. A hit megvilágosító erejű lehet, az ember megtapasztalhatja azt, amiben odáig csak hitt. „Én vagyok a világ világossága.” Krisztus nemcsak életadó, hanem fényt hozó is. Ez a világosság életet ad, utat mutat, de leleplező jellegű is. Ebben a világosságban kiderül az igazság. Ebben a világosságban az ember őszintén megismerheti saját magát. Ez a világosság segít az embernek meglátni, hogy egy adott pillanatban mi a leghelyesebb út a számára. Jézus erről a világosságról és a nyilvánosságra juttatandó tettekről beszél az éjszakai látogatónak, Nikodémusnak, aki valószínűleg nem bírta el a tiszta beszéd rá vonatkozó konklúzióit.

Miben segíthet ma engem ez a tanítás? Reményt ad – az örök élet biztatásával. Tudatosságra szólít fel – a hit minden összetevőjének vállalásával. Utat mutat – világosságával. Segíts, Uram, hogy a bennünk lévő világosság növekedése járja át, szorítsa ki a még bennünk rejtőző sötétséget, hogy az ünnep valóban ünnep lehessen a számunkra!

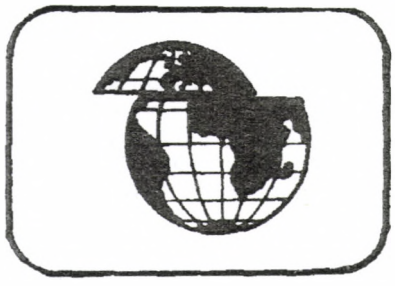

Dőry István

Éhezés vagy osztozás?

Rögtön az elején egy egyszerű számadattal kezdeném: ma a Földön 10 milliárd ember ellátására elegendő élelmiszert termel meg a mezőgazdaság, miközben még csak 6 milliárdan vagyunk. Azt is mondhatnánk, hogy a mai éhezésnek nem környezeti, hanem igazságossági okai vannak. Ötven évvel ezelőtt ez még nem volt így, és húsz év múlva már nem lesz így, ha jelenlegi pályánkat követjük. Húsz év múlva már, lehet, nem fog tudni annyit termelni a mezőgazdaság, hogy azt akár igazságosan, akár igazságtalanul el lehessen osztani.

10 milliárd. Ennek a számadatnak csak három hibája van:

1) A tízmilliárd ember élelmét 5 milliárd eszi meg, és az egyik milliárd testvérüknek nem hagy. Jobban is széthúzódik ez a mezőny. Vannak helyek, ahol az egy főre eső élelmiszer tízszeresét fogyasztják (és termelik meg). Persze kalóriában nem lehet ilyen sokat enni, csak a másfélszeresét a szükségesnek, és már az is elhízáshoz vezet; de lehet sokat venni, aztán kidobni, jobb esetben háziállatokkal megetetni, rosszabb esetben emberi táplálkozásra való búzával takarmányozni a tenyészállatokat, minden évszakban primőrt fogyasztani, távoli tájakról származó zöldséget és gyümölcsöket, és lehet játszani az élelmiszerekkel, tojást dobálni, burgonyát szoborni, kenyeret trancsírozni stb.

Azután vannak olyan országok, ahol az összmennyiség csak kicsivel több a WHO ajánlásánál. Itt aztán lehet takarékoskodni is, vagy a rossz magyaros étkezési szokások miatt elhízni. De már lehet a nem kielégítő táplálkozási kategóriába sorolt kétmilliárd ember közé is esni, például úgy, hogy az ember jócskán iszogat, és aztán már alig marad pénze a töpörtyűre meg a kávéra, a cigit meg csak úgy kéregeti a hónap végén. Tőlünk 200 km-rel keletebbre már iszogatni sem kell ahhoz, hogy valaki rosszul táplált legyen.

És van aztán az igazi éhezés. Éhezés olyan területeken, ahol az élelmiszertermelő kapacitás amúgy is kicsi és egyre csökken, sziklás, sivatagos, viharos régiók, 800 millió ember hazája, de még olyan is akad, ahol az ország élelmiszert (húst, szóját, kukoricát, borsót, mogyorót) ad el vagy luxuscikkeket (banánt, kávét, kakaót) termel éhbérért dolgoztatott munkásokkal, újabb 400 millió emberrel. Ez a legigazságtalanabb éhezés, olyan országokban, ahol nincs telekkönyvileg bejegyzett tulajdon, sosem volt földosztás, az embereknek nincs földjük vagy más eszközük, hogy megélhetésre termeljenek, ahol puskával magyarázzák el az őslakóknak, hogy az új ültetvényen banánt kell termelni, brazil milliomos cégére alatt, európai piacra, északamerikai részvényesek zsebét vastagítva.

2) Másodszor – a tízmilliárdos élelmiszerpotenciál lehet, hogy már ma is csak hatmilliárd, mivel megtermelése nem fenntartható gazdálkodással történik. Egyes helyeken az eltúlzott műtrágyázás, vegyszerezés, a hihetlen terméseket adó öntözés vagy a legtöbb pénzt hozó monokultúrás nagyüzemi gazdálkodás a fenntarthatatlanság zsákutcájába kergeti a mezőgazdaságot. Valójában csak kevesebbet lehetne termelni ezeken a földeken, ha azt akarjuk, hogy száz év múlva is lehessen ott ugyanennyit előállítani. Ennek a folyamatnak már ma is tanúi vagyunk. 1986 óta folyamatosan csökken az egy főre eső élelmiszertermelés a Földön. És nem a kereslet hiánya miatt, és nem pusztán azért, mert a népesség nő. Jól kimutathatóan csökken az egy főre eső szántóterület, művelhető földeket tesz tönkre az erózió és a túlöntözés miatti szikesedés, egyre terjeszkednek a városok, szántóföldek helyén utak, bevásárlóközpontok, parkolók, szeméthegyek keletkeznek. A túlhalászás miatt folyamatosan csökken a halfogás a világtengereken. Egyre ellenállóbb gyomok és kártevők jelennek meg a szántóföldeken. A korábbi gazdálkodáshoz való visszatérés pedig csak termésveszteség árán lehetséges. A szegényebb országokban nő a népesség; vallási, szociális és műveltségi okokból. Az állandó népességű országokban viszont exponenciálisan nő a fogyasztás, de sem ezeket, sem azokat az igényeket és szempontokat nem igazolja vissza a mezőgazdaság.

3) A harmadik gond a tízmilliárdos élelmiszertermeléssel az egyre súlyosabb édesvízhiány. A Föld vízkészletének 99 %-a sós víz. Az öntözésre alkalmas vizek Indiában, Afrikában, Kínában és más félsivatagos területeken bizony kimeríthetőek. Az emberiség élelmiszerének 40 %-át öntözött földekről nyerik, és ennek kb. fele problémás. Az adott területen folyamatosan csökken a kútvíz szintje (pl. India, Pakisztán), fenékig kiöntözik az élővizeket (pl. Sárga-folyó, Aral-tó), vagy az öntözés által okozott erózió, szikesedés hosszabb távon megoldhatatlan talajkárosodást okoz. Mindazonáltal a mezőgazdasági szakemberek azt állítják, hogy takarékosabb öntözéssel, okosabb agrotechnikával húsz évig biztosan előállítható a Föld minden lakójának élelme a várható maximálisan 7–8 milliárd fős népesség mellett. Ezzel visszajutottunk ismét a népesedéshez és az igazságos vagy igazságtalan elosztáshoz.

Mi az éhezés?

Amikor ezeket írtam, folyamatosan reszkető görcs szorongatta a bensőmet, a torkomat, szinte félelemtől remegett a kezem. Az osztozás ugyanis nagy megelégedettséget kelt a „jelképes” szinten, de azonnal húsba, vérbe, családi pénztárcába vág, amikor a valós osztozáson gondolkodunk. Amikor arra gondolunk, hogy olykor magunk is éhesek vagyunk, de nem éhezünk. Mi az éhezés? Aki a mai alkalomra úgy jött el, hogy már pénteken abbahagyta az étkezést, és a mostani rizsből sem kért és nem kapott repetát, és ezzel megpróbál meglenni estig, máris kipróbálta az éhezés hatását a nyálelválasztásra és a gyomoridegekre. De az éhezés több, mint böjtölés. Ha a vízért sem tudnál ma már elmenni, estére kiinnád a viráglocsolásra félretett állott vizet, a gyerekek pedig beleinnának a kézmosó vízbe. Majd ennek megfelelően a koncentrációs tábor-szintű táplálkozás folytatódna hol egyik, hol másik nap, amikor az ember a bőrét, agyát, izmait építi le, állandó bélfertőzéssel, puffadással, férgekkel küzd, a gyerekek pedig nem nőnek, csak egyre fogynak, a földről kapirgálnak ehetőnek tűnő dolgokat, amikor a folytonos vércukorhiány sötét fátylat borít az emberek agyára, amikor a pap is csak vigasztaló szavakat tud mondani a második, a harmadik, a negyedik gyerek temetésén, akkor ott az éhezés, ott a baj. Amikor nem tud tisztességesen írni, és még idegesen sincs

ereje visszaszólni azoknak, akik megüzenték, hogy sok tanulással meg fejlettebb agrotechnikával el lehet kerülni az élelmiszerhiányt. Amikor két dollárért lehet kapni vajat, sót, kenyeret, négy dollárért fogamzásgátlót, de nincs egy dollár se otthon, és fél dollár a cigaretta...

Visszazökkentem a lehetséges megoldásokhoz. A megoldás az osztozás. Ha az emberiség egyötöde éhezik, akkor egyötödön kell osztozni. Négy gyermekünk mellett felnevelni épségben, egészségben egy ötödiket is egy más kontinensről. Emögött az osztozás mögött valóságos javaknak, valóságos élelmiszernek, hús-vér tanároknak, igazi traktoroknak és kenyérgyáraknak kell állniuk. Nem megoldás, hogy a világstatisztikai évkönyvből kinézzük a leghaszontalanabb iparágakat, és megnyugodva megállapítjuk, hogy az ott elfolyó pénz éppen elég lenne. Nyilván a fegyverekre költött pénz mögött nem áll élelmiszertermelés, sem oktatás, vízvezeték vagy csatornázás. A fegyverek mögött csak haditechnika húzódik meg, és a gazdagok piacán egymásnak kitalált számok. Nem is ildomos, célhoz sem vezet a más pénzének ajánlgatása. Katonafelebarátaink, ha itt szóhoz jutnának, hosszasan tudnák magyarázgatni, miért képtelen ötlet, hogy éppen ők kevesbedjenek, szenvedjenek csorbát az éhezők megetetése érdekében.

Az alkoholra, dohányra költött pénz hasonló nagyságrendet ölel fel. Emögött is csak minimális mezőgazdasági kapacitás áll, dohányföldek helyén lehetne némi búzát termelni. Ám ezeknek a vegyületeknek erős a szorításuk: hány és hány függő embertársunk nem tud lemondani róluk saját egészsége érdekében sem, hát még egy távoli éhező gyermek egészsége érdekében. Hasonló nagyságrendű a fejlett világban a kedvenc-állatok etetése, a benzinpénz, a médiákra, reklámra, telefonra, adriai nyaralásra költött pénzek. A kisebbeket már nem is sorolom, mert például a templomban bedobott perselypénzek az osztozásra nem volnának elegendőek.

Mennyi volna az elegendő?

A továbbiakban 250 Ft-os egységekben szeretnék egy könnyen érthető számvetést készíteni. Ezeket a 250 Ft-os egységeket nevezhetjük dollárnak, hívhatjuk eurónak, de képzelhetjük ezeket valódi magyar 250 Ft-osoknak is,

amiből 4 darab egy ezres. Nem is azokkal van a baj, akiknek van 4 dollárjuk, ezer forintjuk fejenként és naponta. Ilyen országok vannak Európában is. De vannak olyan országok is a Földön, sajnos nagy számban, ahol az egy főre eső pénzbeli jövedelem 1 dollár vagy annál is kevesebb. 250 Ft naponta, abból pedig nem lehet megélni. Ilyen egyszerű. A helyzetet bonyolítja, hogy az 1 dolláros országokban – egyébként nagyon helyesen – az emberek sok mindent termelnek maguknak vagy egymásnak pénz- és adómentesen, másrészről az is köztudott, hogy a nagyon gazdag országok bizonyos pénzeket többszörösen számolnak. A legszegényebb és leggazdagabb országok között a különbség így nem százszoros, de valójában több mint tízszeres. Ezeket is figyelembe véve hallgassuk meg néhány ország napi dollárjait egy főre vonatkoztatva:

Szomália	**0,5 dollár**	**(125 Ft-ból élni meg naponta)**
India	**1 dollár**	**250 Ft**
Fülöp-szigetek	**2 dollár**	**500 Ft**
Románia	**5 dollár**	**1250 Ft**
Lengyelország	**8 dollár**	**2000 Ft**
Magyarország	**10 dollár**	**2500 Ft**
Ausztria	**50 dollár**	**12500 Ft**
Kanada	**60 dollár**	**15000 Ft**

A mi adatunk középtájon mindenesetre hihető, hiszen a legtöbben valóban boltban leadózott árukat vásárolunk, és ezer forint körüli, vagy annál nagyobb összegeket költünk naponta. Így jön ki egy 5 tagú családra napi 5–8 ezer forint kiadás, 150–200 ezer forint havi jövedelem. A mi családunk például hattagú, emiatt viszonylag kevés az adólevonás, az egy főre eső jövedelem 4 dollár (1000 Ft) körül van naponta, azt is mondhatjuk, hogy a magyar közalkalmazottak körülbelül így élnek. 4 dollárból meg lehet élni, 1-ből viszont nem. Becslésem szerint az 1 dolláros országok valójában 2 dollárnyit fogyasztanak pénzben ki nem fejeződő természeti javakat, ami azonban még mindig kevés az egészséges élethez. És itt kezdődik az osztozás... Ha 1 milliárd nagyon szegény embernek még további 2 dollárt szeretnénk adni, hogy ugyanolyan normálisan élhessenek, mint mi valamennyien itt, ahhoz kb. 700 milliárd dolláregységre lenne szükség évente. Ezt úgy lehet elérni, hogy 50 napon keresztül (jegyezzük meg ezt az 50 napot, mert mindent erre az ötven napra fogok vetíteni), tehát ötven napon keresztül elfelezzük a megélhetésünket, azaz napi két dollárt adunk fejenként. Ebből 400 milliárd dollár jön össze, és ez még nem elég. A leggazdagabb egymilliárdnak ehhez még ugyancsak 50 napon keresztül, de napi 5 vagy 6 dollárt kellene adnia a napi 50–60 dollárjából; ám ez már megközelíti a más pénztárcájába nyúlkálás esetét. Ekkor már elérjük az osztozáshoz szükséges 700 milliárd dollárt. Ez nem segély, ez már valódi osztozás. Osztozás, de csak ötven napon keresztül, és még azt is mi határozhatjuk meg, hogy melyik ötven nap szeretnénk böjtölni a rászorultakért. Ők enélkül 365 napot böjtölnek, és nem saját elhatározásukból.

Most elmesélném, hogy Bokros Pistáék családjában (akik, ugye, az Ország utcában laknak) hogyan néz ki ez az ötven nap félpénzzel. A mai nap az egy, októberben és novemberben a péntekek. Az első adventi gyertyagyújtáskor a család megbeszéli azt a tizenöt napot, amikor nemcsak gondolnak a rászorulókra... hiszen ez a döntés a gyerekeket is érinti. Ez már egy fél fizetés, és pont a karácsonyi vásárlási őrület időpontjában, illetve ahelyett. Nem kell aggódni, Bokros Pistáék közalkalmazottak, januárban megkapják ezt tizenharmadik havi fizetés formájában. Tartják közösen a péntekeket egészen június közepéig, és nagyböjtben még a szerdai napokat is. Ezeken a napokon 500–500 Ft-ot, 2–2 dollárt lefaragnak fejenként, minden-

ből, amiből lehet, hogy osztozzanak azokkal Indiában, akiknek nincs döntési lehetőségük arról, hogy mikor akarnak böjtölni.

Persze másképp is meg lehet fogalmazni az 50 napos osztozást: 7 százalék. A teljes családi jövedelem hét százaléka. Ez könnyen vezet arra a kísértésre, hogy csak egy kisebb másodállást kellene vállalni, hogy 7 %-kal nőjön a a bevételünk. Ez azonban nem a helyes út. A jövedelem, a termelés növekedése túlterheli a Földet, és magyarországi másodállásom mögött (pl. számítógépes munka, korrepetálás stb.) a legtöbb esetben nem áll élelmiszertermelő kapacitás. Tehát azon kevés magyar ember kivételével, akik konkrétan Indiába mennének környezetvédelmet, földművelést, családtervezést oktatni vagy segíteni, minden más mellékjövedelem vagy másodállás csak ront a helyzeten. (Ilyen személyek viszont egyre többen lesznek, mihelyt fizetőképes kereslet áll a szenvedő kontinens „jogos igénye” helyén.) Hasonlóan még azt is át kell gondolnunk, hogy mikről mondunk le a mínusz 7 százalékkal. Ha „csak” luxusdolgokról, akkor igazán szerencsések és jómódúak vagyunk, de emögött az adakozás mögött megint nincs élelemtermelő kapacitás. Tehát elsősorban az élelemre és az energiákra kell odafigyelnünk ezen az ötven áldott napon. Így osztozásunk még a gyermekeink számára is jobban érthetővé válik. Aki viszont egyedül él, akár össze is vonhatja az 50 napot másfél hónapra, ami ugyan kész leégés, de még akkor is elmondhatja: „Sok iskolát elvégeztem, érett ésszel magam döntöttem el, melyik hónapban vállalom a fizikai lerongyolódást.” Másvalaki lehet, hogy két évet akar egybevonni, és egy teljes nyári szünetet tölt valamelyik fejlődő országban önkéntesként dolgozva. És a sort még lehetne folytatni. Csak ne akarjuk az egész életünket összevonni, mert lehet, hogy a végén késő lesz.

Géntechnika

Tessék mondani, nem segíthetnének inkább a mostanában olyan gyakran emlegetett génmódosított élelmiszerek? Valamikor én is ezt kutattam, mint biológus mondhatom tehát, hogy nem. Ott van például az „aranyrizs”, amely sárga a karotintól, s a vitaminhiány leküzdésének fő fegyvereként harangozták be. Az igazság az, hogy tonnákat kellene megennie belőle az ázsiai földművesnek, hogy béta-karotin szükségletét fedezhesse, ha pedig lenne ennyi rizse, akkor inkább eladná, és venne rajta sárgarépát, jobban járna. Az aranyrizs egyszerűen szép, és ínyencségként tálalják a drágább éttermekben. Hogy mi köze mindennek a fejlődő országok megsegítéséhez? Csak annyi, hogy hangzatos pályázatokat lehet írni ebben a témában a génkezelt növények kifejlesztéséhez.

A növények termőképessége a sok évszázados nemesítés során megközelítette a biofizikai határokat. Ennyi Napból és vízből ennyi szénhidrátot lehet előállítani. Ezen nem segítenek a biotechnológiai cégek sem. A gyomirtó-rezisztens szójával legfeljebb a termésbiztonságot lehet növelni, vagy méginkább a gyomirtót gyártó cég bevételeinek biztonságát. Azt is csak addig, amíg el nem szabadul a gyomirtó elleni génjük, s az így felturbósított gyomok akár az egész termés pusztulását is okozzák éppen a fejlődő országokban.

Az élelmezéshez sem vezet királyi út. Geiszler János mezőgazdász kollégám szerint normálisan kellene szántani-vetni ezekben az országokban. Fejleszteni az öntözést, ami azt jelenti, hogy takarékosabban bánni az öntözővízzel. És még takarékosabban a népszaporulattal. A jövőben szállítási nehézségek is várhatók; élelmiszerhegyek áthordása egyik kontinensről a másikra nem oldhatja meg a problémát. Ott kell termelni és a termelés módját megtanulni, ahol az emberek élnek.

Olcsóbb megoldás

Van azért az osztozásnál olcsóbb megoldás is. Ez feleannyiba kerül: nem 7%, csak mindössze 3%. Lényege, hogy kb. 200 millió lányt kell oktatni, iskolázni és ellátni az ehhez szükséges minden jóval. Elsősorban azokon a területeken, ahol már most is önellátási problémák vannak, és a „helyzet egyre csak fokozódik”. Az iskolákban megtanítják a lányokat a gazdálkodásra, jogaikra, a biológiai alapismeretekre és esetleg valamilyen szakmára is. Az olyan iskolák diákjai, mint Cedric Prakashéi, megállnak a lábukon, önálló keresők, felelős családanyák, megszerzett tudásukat tovább is adják.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a világ másik felén meg 100 millió fiút kellene nevelni, takarékosságra, fenntartható fogyasztásra, a reklámok, a tőzsde elutasítására, a szerényen is boldog életre. Hallottam, hogy Indiában komoly ellenállásba ütközik különösen a lányok beiskolázása, pedig ők a jövő kulcsa. Valószínűleg hasonló ellenállásba ütköznénk, ha a jólmenő bróker fiának ajánlgatnánk, hogy mi a Ferences Gimnáziumban majd jól megnevelnénk, takarékoskodna az élelmiszerekkel, és nem követné szüleit a világot szétdúló pazarló életmódban.

Mindkettőre szükség lenne: az exponenciális népességnövekedés megállítására éppúgy amott, mint az exponenciális fogyasztásnövekedés megfékezésére emitt. Mindkettőt megvalósíthatnánk a GDP 3 %-ából, és a Föld ügye 20 év alatt révbe jutna; csak a szülők meg a hagyományok ellennyomását kellene legyőzni emitt meg amott. Gyanítom, hogy Cedric Prakash és munkatársai már messze megelőztek minket ezen a téren.

Ez lenne tehát az olcsó, 3 %-os, és mégis célravezető megoldás, de akkor még semmit nem osztoztunk. Iskoláztathatjuk a „veszélyeztetett” gyerekeket, de otthon ugyanúgy éhen maradnának a testvérek, a szülők; nekünk továbbra is a csapból folyik a víz, nekik pedig továbbra is hat kilométert kell gyalogolniuk a működőképes kútig vagy a folyóig. Az osztozáshoz 7 % kellene, vagy talán leginkább 7% + 3%, és talán az iskolák hatékonysága is, igazságossága is javulna, ha a gyerekek 6 óra tanulás meg rizses menzaebéd után nem az éhező testvérekhez mennének haza.

7% + 3% = 10%, és ezzel vissza is jutottunk a vén farizeusok tizedéhez, amit minden kor főpapjai – tetszik, nem tetszik – nagy hatékonysággal behajtottak SAJÁT biztos megélhetésük érdekében.

Összefoglalva, van tartalékunk, magunk dönthetjük el, hogy mikor akarunk adni, de azt nem, hogy mennyit. Annyit kell adnunk, amennyi az osztozáshoz kell. Javaslom a napi két dollárt ötven napon keresztül. A napi két dollár kb. 500 Ft, mindenkitől a családban, és mindenkinek egy másik családban a Föld túlsó oldalán. Ez az a bizonyos 7 %, de ha valaki látja, hogy életmódja az ausztriaihoz közelít, akkor próbáljon meg többet is adni. Az ötven nap pedig bármikor lehet az évben, péntekenként vagy nagyböjtben, adventkor, vagy ősszel, amikor még nem kell fűtést fizetni, esetleg pénz helyett más formában is odaadhatjuk az életünk 7 %-át. Kinek a számára? Például Cedric Prakash önmagában életképes, terjedő iskolamozgalma számára, de mindenképpen olyan intézmény számára, amely érti a probléma egészét, és az adott területen átfogó megoldásra törekszik.

Ez az előadás Cedric Prakash legutóbbi budapesti látogatásakor hangzott el, 2002. szeptember 28-án (ld. a beszámolót tavaly decemberi számunk 23. oldalán).

TARTALOM

Tanulmány
Reimer Gronemeyer: Intim viszonyunk a ganéjjal 2–5
Éliás Ádám: Unionizmus helyett konföderalizmust! 5–7
Pavics Lázár: Meddig pénzeljük még az Európai Uniót? 8–9
Zámbó Zoltán: Kell-e nekünk az Európai Unió? 9
Interjú
Meg kell mentenünk a világot a globalizációtól! 10–11
Meditáció
Merza József: Erősítünk 12–14
Aktuális
A mi nevünkben ne! 15
Könyvismertetés
Gromon András: Embernek lenni 16
Merza József: Levél a Szerzőhöz 23–24
Gyerekeknek Moha-mese
Rajzverseny 17–18
Novella
Farkas István: Ráncok 19–22
Emlékezés
B.: Búcsú Hampel Károlytól 25
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 26–28
Környezetvédelem
Dőry István: Éhezés vagy osztozás? 29–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

ELŐFIZETÉS!

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy *2003. február 28-ig* újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára 150,– Ft lesz, az *éves előfizetés* **900,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **1500,– Ft.** Többletbefizetéseket vagy adományokat szívesen elfogadunk.

Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

Átváltozások

– Miért van az, bölcs kádi, hogy ha egy szegénytől kérek valamit, segít, ahogy csak tud, a gazdag meg szóba sem áll velem? Rosszul csinálok valamit, vagy a világ ilyen?

– Gyere az ablakhoz – mondta a kádi –, és mondd, hogy mit látsz?

– Mit látnék – türelmetlenkedett a látogató –, az utcát látom, a fákat, az embereket, azt a megrakott tevét ott a sarkon, meg azt a fiatal nőt a gyerekével, semmi különöset...

– Most gyere ide a tükörhöz! Nézz bele, és mondd, most mit látsz?

– Furcsákat kérdezel, ó kádi! Hát mit látnék a tükörben? Magamat!

– Így van ez, fiam – mondta a bölcs öreg. Üvegből van az ablak meg a tükör is. De ha rákensz egy kis ezüstöt, már csak magadat látod.

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV/1. (77.) szám. Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
Kovács László
Márczi Imre
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám: 10200964-20210809
Magyar Hitelbank Rt., Budapest V., Szabadság tér 5–6.
Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.
Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@axelero.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító, Ipolytölgyes
Felelős vezető: Martos György
ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó a pénzt mire küldte.

Előfizetési díj 2003-ra (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 1500 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 2000 Ft
egyéb külföldre ..... 3500 Ft
Nyugaton: ..... 20 Euro

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV. évf. 2. szám
2003. április
150,– Ft

A gazdasági válság teológiája

A kamat pusztításai

Az EU-csatlakozás árnyoldalai

A totális piac diktatúrája

A megelőző háború csapdája

Szent volt-e az új szent, Josémaria Escrivá?

Ki nem volt Hamvas Béla?

Tegyünk úgy, mintha remélnénk!

Könyvismertetések

Vasárnapi elmélkedések

Háborúk az olajért

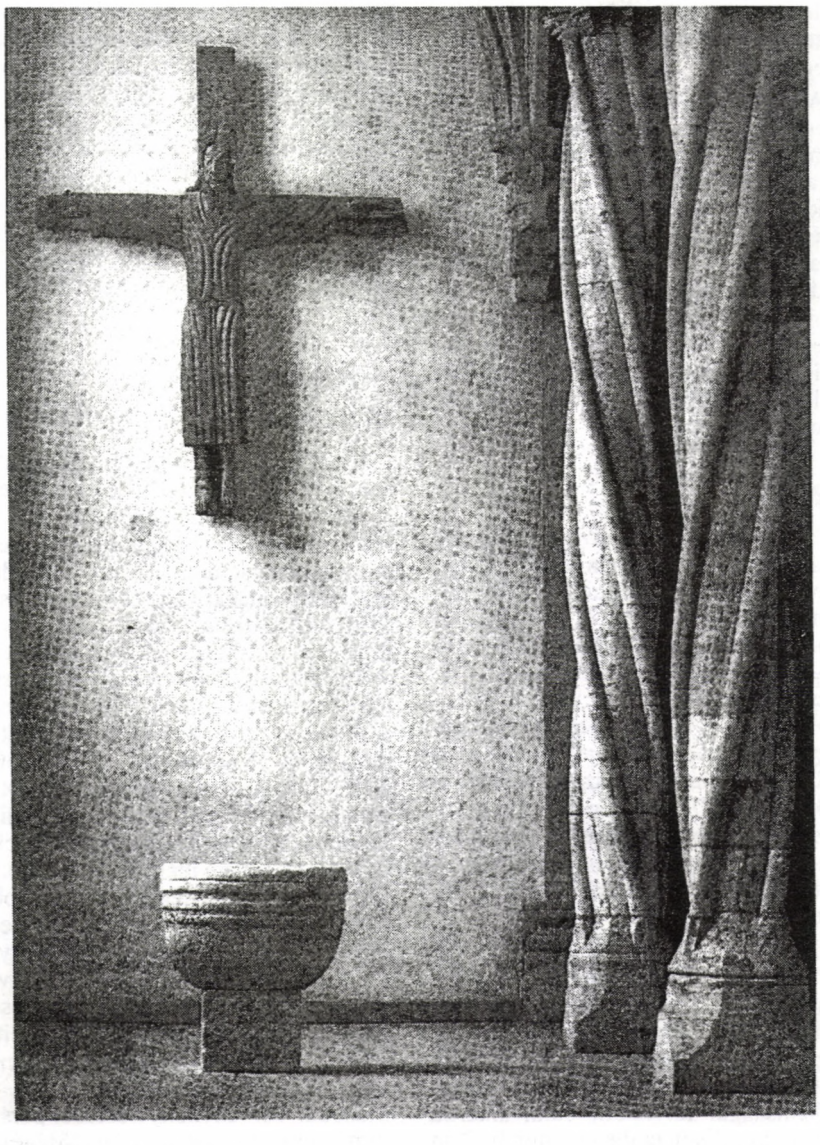

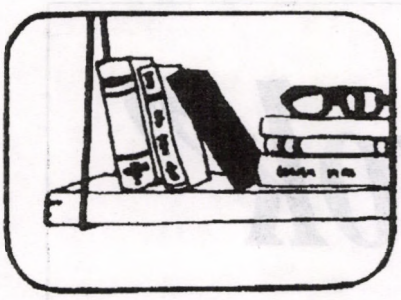

Günter Reese

„Szegények nem lesznek köztetek”

Teológia és egyház a gazdasági válság idején

Annak a XX. századnak a végén, amely egyszer „A gyermekek évszázada” szándékozott lenni, a Német Gyermekvédelmi Szövetség megállapította: a Német Szövetségi Köztársaságban mintegy 200 000 gyereket sújt az elhanyagoltság, 90 %-uk szegény családokból származik. Sok nagyvárosban létezik olyasmi, amit eddig csak a harmadik világból ismertünk: utcagyerekek. Németországban minden ötödik gyerek segélyekből él. Az 1960–1969-es évfolyamokban 1,5 millió német fiatal nem kapott szakmai képzést. A munkanélküliség meg a szociális támogatások leépítésének következményeként terjed a szegénység.

A másik oldalon hivalkodó, másokat megalázó gazdagság, következményeként egy olyan, alulról fölfelé irányuló újraelosztási politikának, amely párját ritkítja. Mindenütt szaporodnak annak a jelei, hogy valósággá válik, amiről tíz éve beszélnek, a szociális állam széthasadása kétharmad-társadalomra: kétharmadnyi jólétben élő, egyharmadnyi szegény, továbbá lakáshiány, munkanélküliség, gyermekeiket egyedül nevelők, segélyből tengődők, peremre szorítottak.

Ígéret

E számok és az emberi jogok bennük foglalt megsértései ellen tiltakozik egy kevéssé ismert szentírási hely Mózes 5. könyvéből, a Második Törvénykönyvből (MTörv 15,4): „Szegények nem lesznek köztetek.” Ez ellentmond a tapasztalatoknak, amiket viszont sokak megkönnyebbülésére fedezni látszik egy sokkal ismertebb jézusi mondás: „Szegények mindig lesznek körülöttetek” (Mk 14,7). Ez mindmáig sok keresztény számára menlevél arra, hogy ne érezzék magukat nyugtalannak a szegénység járványszerű jelenségei miatt.

Ki beszél ilyen védtelenül a Második Törvénykönyvben? Mózes alakjában valószínűleg izraeli szegény emberek jelennek meg a perzsa uralom idején, egy háború pusztította országban, visszatekintve a királysággal és a nagyállamisággal folytatott, balul sikerült kísérletre. Olyan emberek, mondja Ton Veerkamp, „akik váratlan, nem remélt esélyt kapnak arra, hogy még egyszer újrakezdhessenek”. „Olyan társadalomra törekszenek, amelyben nincs belső és külső sarc, amely befelé és kifelé egyaránt valóban autonóm társadalom, amely produktív bázisegységeinek egyenlőségén nyugszik... állam és templom nélkül”, alacsony kizsákmányolási szinttel, mivel nem kell kiszolgálni egy élősködő felső réteget, nagy állami és hadi apparátust. Mivel nincsenek gazdagok, nem lesznek szegények sem (T.V., Autonomie und Egalität. Ökonomie, Politik und Ideologie in der Schrift, Alektor-Verlag 1993). És mivel tudnak arról, hogy a szolidáris gazdálkodást Isten áldása kíséri, feltéve hogy hallgatnak Isten hangjára és megcselekszik a tórát. Melyik tórát? A feltétlen szolidaritás tóráját. Ennek a magva egy olyan gazdasági rend, amely minden hetedik évre társadalmi újrakezdést irányoz elő azáltal, hogy az adósságok elengedését és az adósrabszolgák felszabadítását teszi kötelezővé.

A Biblia és az igazságos gazdálkodás

A modern gazdaság tényleg értett ahhoz, hogy teológusok generációi elé elavultként és jelentéktelenként állítsa oda azt a sok-sok precíz, kihívó és értelmes kijelentést, amit a Biblia a gazdasági problémákkal kapcsolatban tesz. Még visszatérünk majd arra, mivel függ ez össze. Most csak annyit: Itt nem világkerülő vezeklők beszélnek, hanem nagy szakértelemmel bíró emberek, akik zátonyra futott történelmük tanítását, a próféták igazságát tartják szemük előtt. Hasonlóan ahhoz, ahogyan Otto Dibelius mondta 1947-ben a Berlini Egyházi Nagygyűlésen egy kudarcba fulladt történelem után, hogy „a kapitalizmust az egyház nem tekintheti többé olyan gazdasági formának, amely megállhat az evangélium követelményei előtt”. Az egyház bűnössé vált, mivel „ráhagyta a gazdaságra, hadd kövesse saját menetének törvényszerűségeit”. Az egyház semlegessége „egyértelműen a vállalkozók javát szolgálta”. A Második Törvénykönyv szerzői persze tisztában voltak a kudarc lehetőségével is, mondatukat a hit és a kétség kettősségében fogalmazták meg: Tulajdonképpen nem lesznek szegények. Vagy mégis? – Egy hitvallás és egy nagy feladat jelenik meg itt.

A hitvallás és a feladat nem vásári hangoskodás dolga a biblikus szerzők szemében. Hitük abból a tapasztalatból fakad, amelyet őseik szereztek Egyiptomban. Az az Isten, akiről most tanúságot tesznek, akkoriban gondját viselte a *habiruknak* (= hébereknek), az idegen robotosok társadalmilag deklasszálódott, szolidaritást nélkülöző, de gazdaságilag alkalmazkodott csoportjának. A Kivonulás könyvének 1. fejezete írja le, mit műveltek velük az egyiptomiak.

A mértékadó ősök másik része Palesztinából származik. Az újabb kutatások valószínűsítik, hogy a megszabadító Isten régebbi tisztelői közé parasztok, pásztorok és más palesztinai perem-egzisztenciák tartoztak, akik kiváltak Palesztina nagyobb városainak befolyási övezetéből, és uralomellenes szervezeti formát építettek föl. Tapasztalataik döntően meghatározták az izraelita vallást.

Ezt mindenekelőtt a próféták igehirdetésében lehet látni. Erősen társadalmi irányultságú üzenetük – amit manapság joggal hangsúlyoznak ismét – nem bizonyos törvényeknek köszönheti létét, amelyeket megmentettek az általános feledéstől, hanem ők maguk állítottak föl olyan törvényeket, amelyeket vallásuk alapjellegzetességeiből merítettek. Ez az alapjellegzetesség merült feledésbe. Ezt panaszolják fel. Később, amikor Izrael már teljesen eljátszotta önállóságát, minden veszteség ellenére a próféták üzenete válik az újrakezdés forrásává. Így maradt ez mindmáig.

Itt azonban nem a próféták morális-vallási útmutatásairól van szó, amelyek alól a posztmodern liberalitásra utalva kivonhatná magát az ember. A próféták szó szerint elszenvedték mércéiket. Tudásuk, az, amit „eljönni láttak”, tapasztalathoz kötött. Ők nem egy bibliai morál házalói, hanem annak az egyszerű tapasztalatnak a hordozói, amelyet korábban még ismertek az emberek: Ebül szerzett jószág ebül vész.

A szegények a mérce

A Második Törvénykönyvből vett idézet rámutat arra, amit a Biblia általánosságban igazságos gazdálkodáson ért. Itt van mindenekelőtt a szegények melletti döntés. Ez Isten döntése. Egy gazdaság sikerességét vagy sikertelenségét azon lehet leméri, hogyan bánik a szegénységgel. Modern szlogennel szólva: „A szegényeknek kell a mércét jelenteniük!” A mára alkalmazva: Nem a bruttó társadalmi összтermék (GDP), nem a növekedési ráta, nem az exportmutatók vagy a megbízási indexek jelentik a virágzó gazdaságot, hanem a kedvező jelentés a szegénységről, megfelelő utalásokkal arra, hogy mindenkinek van munkája, van elég lakás, az emberek jól érzik magukat és van életkedvük.

Itt van aztán az az elképzelés, hogy mindenkinek meg kellene tudnia élni. Ha ma olyan szót keresnénk, amely fölválthatná a reformátori *„egyedül”*-t (*solus*), akkor ez a kis szó lenne az: „mindenki”: „Mindenki rád vár...” (Zsolt 104,27). „És Isten látta, hogy minden, amit alkotott, jó” (Ter 1,31). „Mindenki evett és jóllakott” (Mt 14,20). *Mindenki.* Ez a Biblia válasza korunk tendenciájára, amely egyre több ember kizárását jelenti.

Itt van végül az a sok-sok törvényi rendelkezés, amely a gyengék védelmezését írja elő. Az ún. Szövetség könyve így kezdődik: Az idegen, az özvegy, az árva és a szegény Isten különleges oltalma alatt áll (Kiv 22,20-26). Effajta törvényeket beleszőttek a Második Törvénykönyvbe is, amely Izrael dicső korai korszakát idézi fel, sőt ez további csoportokat sorol fel: a friss házasokat, az adósokat, a rabszolgakereskedelem lehetséges áldozatait, a napszámosokat (MTörv 24,5-22). A papok is megőriztek hasonló rendelkezéseket a Szentség törvényében (Lev 19,2-18), és ismét újabb csoportokat jelöltek meg: a megöregedett szülőket, a legközelebb állókat („felebarátokat”), a fogyatékosokat, az öregeket. A Szentség törvényéből kiolvasható: Ha valaki Isten oltalma alatt áll, akkor az embernek megkérdőjelezhetetlen kötelessége támogatni az illetőt. A nemzetközi jogban találkozunk ezzel ismét: a „nemzetközi szolidaritás” kötelesség.

Amikor a *Nemzetközi Valutaalap* és a *Világbank* képviselői a szegény országokba utaznak, hogy segélyprogramokról tárgyaljanak, „performance”-ot, teljesítményt akarnak látni. Közgazdászokként, merthogy azok, azt értik ezen, hogy a büdzsé egyensúlya érdekében csökkenteni kell az állami kiadásokat, fokozni kell az exportot, véget kell vetni a támogatásoknak, privatizálni, liberalizálni kell, le kell építeni a vámokat és a devizakorlátozásokat.

A Biblia is „performance”-ot követel. Azt kérdezi, mit jelentenek ezek a megszorító intézkedések a szegények, a betegek, a gyerekek, az öregek, a nők számára. Ez a „performance” többnyire minden kritikán aluli. Közgazdaságilag elavultak-e a „performance” bibliai kritériumai? Mire jó az a közgazdaságtan, amely távol tartja magától ezeket a kérdéseket?

Mindenesetre a Bibliának nincs semmilyen szociális „bogara”, ahogyan olykor-olykor lekezelően mondják: olyan elképzelése van a gazdaságról, amely a leghosszabb ideig volt mértékadó az emberiség történelmében: A gazdaság az emberek közös erőfeszítése, hogy a mindenki életéhez szükséges eszközöket előállítsák. Persze e tekintetben nem mindig zajlott szociálisan és harmonikusan a dolog, de sosem merült feledésbe annak tudata, hogy a gazdaság a társadalom egyik funkciója, és arra szolgál, hogy biztosítsák mindenkinek az életét. Egyik rendkívül érdekes könyvében (The Great Transformation. Politische und ökonomische Ursprünge von Gesellschaften und Wirtschaften, 1944) Klaus Polányi azt írja, hogy a történelem nem ismer olyan szakaszt, amikor az embereknek azért kellett éhen halniuk, mert kiestek a gazdasági történésből. Egy etnológust idéz: „Nincs éhezés azokban a társadalmakban, amelyek [csak] az élet legszükségesebb feltételeivel rendelkeznek”, majd azt mondja: „A primitív társadalmakat éppen az teszi bizonyos értelemben humánusabbá a piacgazdasági társadalomnál, de egyidejűleg kevésbé gazdaságossá is, hogy az egyént nem fenyegeti az éhezés.” Polányi kimutatja, hogy a modern közgazdaságot az éhség fegyverével hozták létre, és tartják fönn ma is.

Még Adam Smith, a piacgazdaság megalapítója is abból indult ki, hogy a gazdagság arra való, hogy kiküszöbölje a szegénységet. Úgy látta, hogy a földbirtokos szerzési ösztönében a történelem ravaszsága működik: mivel ő maga nem képes mindent elfogyasztani, amit mohóságában megtermel, az azokra a szegényekre száll, akik bérmunkásként az alkalmazottai.

Az 1989-es Brockhaus Lexikon még ma is ezt a régi nézetet képviseli: „A gazdaság az emberi létezésen belül az egyén (egyéni gazdaság, házi gazdaság) vagy a sokaság (népgazdaság) életének materiális fenntartását és biztosítását szolgálja. Feladata és célja az, hogy tartósan fedezze a javak és szolgáltatások iránti emberi szükségletet.” Ezen a feladaton és célon mérve a mai gazdaság nyomorúságos „performance”-ot nyújt – ezért tett meg alapjául egy olyan elméletet, amely már nem akar tudni erről a feladatról és erről a célról. Ezzel el is jutottunk oda, amit a közgazdaságtan válságának hívok.

A közgazdaságtan válsága

A gazdaságnak nemcsak a bibliai elképzelések mércéjével, hanem saját célelképzeléseinek mércéjével mérve is – „tartósan fedezze a javak és szolgáltatások iránti emberi szükségletet" – rossz a „performance"-a, és nem csupán a szegény országokban! Egy magas rangú német szociáldemokrata politikus már évekkel ezelőtt így fogalmazta meg a helyzetet: „Van elég pénzünk, és nem tudjuk szétosztani. Van elég szükségletünk, és nem tudjuk őket kielégíteni. Van elég munkánk, és nem tudjuk kinek odaadni." Ez a közgazdaságtan válsága. A közgazdaságtan azonban a gazdaságtudomány segítségével sérthetetlenné tette magát e szemrehányásokkal szemben, és nem vállalja a felelősséget, mondván, a szabad gazdaságnak nincsenek társadalmi céljai. Ez volt az álláspontja a gazdasági neoliberalizmus megalapítójának, a Nobel-díjas Friedrich August von Hayeknek. Ez a közgazdasági elmélet húzódik meg a reagenizmusnak és thatcherizmusnak nevezett gazdaságpolitika mögött, és a virágzó tájak Helmut Kohl-féle víziója mögött is, és ez eredményezte, hogy a gazdaságtudomány feladata immár nem a társadalmi cél, hanem a privát siker szolgálata. Ezt három fogalomnak az elmúlt évszázadbeli változásán lehet lemérni.

- Az emberek objektív szükségleteiből – amelyek életük fenntartására és biztosítására irányulnak, és amelyeknek kielégítése a feladata a gazdaságnak – az egyes piaci résztvevők szubjektív preferenciái lettek. Így jutunk el oda, hogy a mai gazdaságtudomány nem képes különbséget tenni a között, hogy valaki egy tányér rizsre éhezik, és a között, hogy vitorlás jachtról álmodik, egy sokgyermekes család lakásszükséglete és egy Kanári-szigeteki nyaraló között, és ha valaki már a harmadik házát építi egy luxus üdülőtelepen, azt ugyanúgy kezeli, mint amikor egy idősebb asszonynak arra van szüksége, hogy falujának legyen buszkapcsolata a legközelebbi kisvárossal.
- Abból a racionalitásból, amely a klasszikus közgazdaságtanban azt jelentette, hogy értelmesen követjük a feladatokat és a célokat, az egyes gazdasági folyamatok racionalitása lett. Így fordulhat elő, hogy egy cég „racionalizálási intézkedésként" indokolhatja meg, hogy 6000 embert az utcára tesz, jóllehet ezzel gúny űz a helyesen értett gazdasági ésszerűségből.
- Abból az objektív szükségszerűségből, hogy a gazdasági cselekvést közös társadalmi cselekvésként definiáljuk – mivel minden gazdasági cselekvésnek a társadalmi munkamegosztás gyakorlata szolgál alapjául –, a társadalomban végzett szubjektív cselekvés lett, vagyis az egyén szerződéseket köt, érvényesíti a jogait, követi az érdekeit, megbeszéléseket folytat, és persze tekintettel is van másokra vagy segítséget is nyújt. Ezért van az, hogy a gazdaságnak notóriusan nehezére esik fölvennie rendszerébe olyan dolgokat, mint a közösségi javak (a klíma, a tengerek tisztasága, a fajok védelme, a népegészség, a barátságosság az idegenek iránt). A német cégek csak akkor látnak elméleti ösztönzést arra, hogy részt vegyenek ifjúsági központok finanszírozásában, ha pénzben mérhetővé válik, mennyi megbízást veszített el a német gazdaság a fiatalok idegenellenes kihágásai miatt. Micsoda értelmetlen és drága szűklátókörűség!

A kapitalista forradalom

Az említett változás, amely az elmúlt száz-kétszáz évben végbement, nem az égből hullott: a kapitalista forradalmat, vagy ahogyan Polányi mondja, a „nagy transzformációt" tükrözi. Ez a nagy átalakulás datálható. Három évszámot említek meg:

- 1776-ban jelenik meg Adam Smith klasszikus műve, A nemzetek gazdagsága. A „láthatatlan kézbe" vetett hittel Adam Smith az emberiség jövőjét „a profitráta kiegyenlítésére irányuló kapitalista konkurencia-piac kényszerére" hagyta rá (D. Kittsteiner). Az ezáltal bekövetkezett korszakos változást Kittsteiner így fogalmazta meg egy Marx-idézet felhasználásával: „A tőke az »új isten«, aki mintegy kétszáz évvel ezelőtt egyetlen mozdulattal lesöpörte trónjukról régebbi kollégáit. Ő – az új isten – a maga módján rendkívül alkotói és aktív, de nincs benne semmilyen titkos dialektika, és sajnos tökéletesen érzéketlen a morálfilozófia iránt."
- 1804-ben a Code Napoléon, a világ minden polgári törvénykönyvének mintaképe, a tulajdonjogot a *dominium* értelmében határozza meg, vagyis mint „korlátlan jogot a dolgok használatához és a velük való rendelkezéshez". Ez váltja le a régi elképzeléseket, amelyek a *patrimonium* eszméjén alapultak, vagyis a természet gondozásának és az emberekről való gondoskodásnak a kötelességén. Ennek lett a következménye, hogy az alkotmány egyik cikkelyének, miszerint „a tulajdon kötelez", mindig is csak alibi-funkciója volt a piacgazdaságban.
- 1834-ben Angliában megszüntetik a Speenhamland-törvényt, azaz bevezetik a szabad munkaerőpiacot. Polányi azt írja: „A modern történelemben alig volt kegyetlenebb aktusa a társadalmi reformnak. Számtalan egzisztenciát semmisített meg..." A szabad munkaerőpiac még ma is számtalan egzisztenciát semmisít meg. Azt jelenti ugyanis, hogy az ún. szabad bérmunkást a „munkaerő" nevű árura redukálják, amellyel az illető a piacra megy. A szabad ember alá van vetve a kereslet és a kínálat törvényének. Nincs joga az általa előállított termékre. 1834-ig volt! John Locke ezt még az emberi jogok közé sorolta. Adam Smith-nél a munkás fizeti a vállalkozót, és nem megfordítva! 1834-ben az ember a munka nevű áruvá válik! Így történhet meg, hogy zavartalanul megkövetelik, az emberek legyenek készek arra, hogy éhbérért dolgozzanak, s akkor majd találnak maguknak foglalkozást. Mert, mint mondják, ez így felel meg a kereslet és a kínálat logikájának. Csakhogy a munka az ember társadalmi tevékenységének logikájához tartozik, vagyis hogy életlehetőségeket teremtsünk és tartsunk fenn, megtapasztaljuk az élet értelmét, felelősséget vállaljunk, gyakoroljuk a szolidaritást, alakítsuk a jövőt. „Van elég munkánk, és nem tudjuk kinek odaadni."

Íme, a kapitalista forradalom! Ezt a változást a nagy közgazdász, Werner Sombart így fogalmazta meg egyszerű szavakkal: „Ma már nemigen tudjuk elképzelni, milyen hallatlan rafinéria kellett annak a gondolatnak a kitalálásához, hogy a gazdálkodás arra való, hogy pénzt keressünk vele. Ez azt jelenti, hogy egy addig egészen más célok (a megélhetés biztosítása) szolgálatában álló, mindennapi tevékenységet attól tökéletesen elütő cél, a pénzcsinálás szolgálatába állítottak."

Nem örök törvény

Azért bocsátkoztam bele ilyen részletesen a történelmi összefüggésekbe, hogy világossá tegyem: a gazdasági rendek nem időtlen rendszerek. A történelemben keletkeznek, változnak, elmúlnak. Nem objektív törvények alapján fejlődnek ki, hanem saját kihatásaik és az emberi ráhatások kölcsönös játékában változnak. A korukban fennálló hatalmi viszonyokat tükrözik. Nem abszolút igazságokkal van dolgunk. A jelenlegi közgazdaságtudomány azzal okozza a legnagyobb kárt, hogy úgy csinál, mintha a jelenlegi piaci rendszer esetében időtlen, kijelentéseit illetően mindig érvényes struktúráról, örök törvényről lenne szó. A kapitalizmus is változott. Most új szakaszába lép. Lényegileg határozzák meg az új technológiák, az információ-, a kommunikáció-, a bio- és a géntechnológia, és valószínűleg az is, hogy az eltékozolt természeti környezetet mesterségessel pótoljuk. Nagyobb tőke- és kisebb munkaszükségletű hiperiparosodás jön létre, növekvő konkurencia, s a politika és a társadalom növekvő függősége ezektől az uralkodó fejleményektől. Egész régiókat, embercsoportokat és kontinenseket kapcsolnak le (például Afrikát), és juttatnak a permanens válságkezelés állapotába: ingyenkonyha és biztonságmegőrzés magas szinten. Mindazonáltal egyre láthatóbbá válik, hogy a régi azonosítás: a közgazdasági haladás (vagyis a társadalom átkapitalizálása) egyenlő a társadalmi haladással, már nem állja meg a helyét. (Új), ígéretes teológiai és egyházi gyakorlatra van szükség.

Forrás: Junge Kirche, 2000/10

A Nag Hammadiban talált papirusztekercsek egyik példabeszéde, amelyet az Igazság Tanítójának tulajdonítanak

A Mester egyszer a következő példabeszédet mondta tanítványainak.

Egy ember nagy vagyont örökölt egy távoli országban. Fölkerekedett hát, hogy átvegye az örökségét; elhagyta házát, földjét, szomszédait, és útra kelt. Amikor megérkezett a messzi országba és átvette az örökségét, azt gondolta: Minek is mennék haza, hogy mindennap a földemen fáradozzam? Inkább utazni fogok, és meglátom, milyen életem lesz most, hogy végre bővében vagyok a pénznek. Sokfelé utazott, sokféle emberrel és szokással megismerkedett, sok új szórakozással töltötte az időt, és úgy érezte, hogy most kezdett csak igazán élni.

Egy év múltán hazautazott, és mesélni kezdett a szomszédainak mindarról, amit a világban látott. Némelyik szomszéd hitetlenkedett, mások hitték is, nem is, volt olyan is, aki irigyelni kezdte.

– De jó neked, hogy mindezt megengedheted magadnak. Nekem soha nem lesz ilyen szerencsém.

– Ugyan, ne búsulj, hiszen ha csak a pénz hiányzik, adok én neked kölcsön, menj, nézz körül te is a világban.

Adott is neki kölcsön egy aranytallért. A szegény szomszéd útra kelt, s járta a világot, amíg csak tartott a tallérból, akkor hazatért, és örömmel dolgozott megint a földjén. Nem is gondolt a kölcsönre, hiszen tudta, hogy semmiség volt az a gazdag szomszédnak, azt hitte, talán már el is felejtkezett róla.

Hanem a gazdag szomszédnak egyre drágább szórakozások és utazások jártak az eszében, s amikor megszorult, eszébe jutott a kölcsön. Ment a szegény szomszédhoz, és visszakövetelte a pénzét. Hanem a szegénynek nem volt pénze, amit termelt, azzal magát és családját táplálta, ruházta, a fölösleget csak évente egyszer adta el. Főtt is a feje erősen, miből adja meg az aranytallért. Keményen dolgozott hát, nagyobb földet szántott föl abban az évben, és nemsokára visszaadta a gazdag szomszédnak az aranytallért. Hanem annak nem volt elég annyi, amennyit annak idején kölcsönadott. Így beszélt:

– Hiszen jókor hozod vissza, amit kölcsönadtam, két év telt el azóta. Ha egy év után visszakapom, odaadom a pénzváltóknak vagy a kereskedőknek, és most már négy aranytallérom lenne. De hogy lásd, nem vagyok rossz ember, részletekben is fizetheted, évente két tallérral megelégszem.

A szegény szomszéd még keményebben dolgozott, és két év múlva így szólt:

– Öt tallért kaptál már tőlem azért az egyért, most hát elégedett lehetsz.

Hanem a gazdag szomszéd időközben rákapott a pénzkölcsönzésre, és szeretett volna még több pénzhez jutni. Így beszélt hát:

– Nem addig van az, szomszéd. Ha én időben visszakaptam volna tőled a kölcsönt és a kamatokat, megint megforgattam volna, s ma már húsz tallérom lenne.

Elszomorodott erre a szegény szomszéd:

– Ugyan kinek lenne ilyen sok pénze? Ha életem végéig dolgozom, akkor sem tudok ennyit fizetni neked.

– Egyet se búsulj, jószívű vagyok én, nem kívánom, hogy egyszerre kifizesd. Add nekem a lovadat meg az ekédet, aztán fizess nekem évente három tallért, s úgy jó lesz.

– Nem tehetem – válaszolta a szegény szomszéd –. Mivel fogok akkor szántani?

– Lássad, hogy milyen jó barátod vagyok, kölcsönadom neked a lovat s az ekét, évi egy tallérért. Ezt a bérleti díjat majd a többivel együtt fizeted.

A szegény ember meg mit tehetett volna mást, elfogadta az ajánlatot, dolgozott, és fizetett évente amennyit csak tudott, hogy minél előbb megszabaduljon az adósságtól.

Tíz év telt el így, s a gazdag szomszéd megint követelte a pénzét, mert másoknak is adott kölcsön, és látta, hogy egyre több pénzhez juthat úgy, hogy a kisujját sem kell mozdítania.

– Hallod-e, jól elmaradtál a bérleti díjjal! Most, már ha jól számolom, nyolcvan tallérral tartozol nekem.

– Ugyan már, hogy tartozhatnék neked nyolcvan tallérral, amikor annyit dolgoztam, hogy évente 5-6 tallért is fizettem neked, összesen már 64 tallért kaptál tőlem azért az egyért, amit valaha kölcsönadtál.

– Igen ám, de ha én azt az évi 5–6 tallért, amit te csak később fizettél meg, már előbb is megkaptam volna, bizony már nyolcvan tallérom lenne.

– Nincs a világon annyi pénze senkinek – kesergett a szegény szomszéd.

– Ne búsulj egy percig se, hiszen van még neked házad is, földed is, add nekem, cserébe elengedem az adósságod felét.

– Hogyan adhatnám neked a házamat meg a földemet, miből fogok akkor megélni, s miből fizetem a maradék adósságot?

– No, hiszen nem kell elhagynod egyiket sem, bérelheted is tőlem, s a bérleti díjat fizetheted részletekben.

Mi mást tehetett a szegény szomszéd, elfogadta az egyezséget, s azontúl bérlőként gazdálkodott a saját földjén, vendégként lakott a saját házában.

Hanem az adósságát soha nem fizette vissza. Éjt nappallá téve dolgozott, de a napot ő sem tudta megnyújtani. Magát és családját szerényen ellátta abból, amit termelt, s a fölösleget eladta a vásárban. Gondolta, nagy baja nem eshet, hiszen semmije nem volt már, amit a gazdag szomszéd elvehetett volna tőle az adósság fejében. Hanem rosszul gondolkodott. A gazdag szomszéd is észrevette, hogy évi 6-7 tallérnál többre nem számíthat a szegény szomszédtól. Visszaemlékezett hát, hogy mennyiféle emberrel találkozott az utazásai során, sok olyan néppel is, akik már évszázadok óta nagy ínségben éltek, szorgalmasak voltak, és kevéssel beérték. Fölmondott hát a szegény szomszédnak, s messzi országból hozatott munkásokat. A szegény szomszéd pedig családostul világgá ment, s talán még ma is keresi, hogy melyik vidéken találhat földet és házat magának.

Miután a Mester befejezte a példázatot, a tanítványok kérdezősködni kezdtek:

Mit gondolsz, Mester, igazán jó barátja volt a gazdag szomszéd a szegénynek, ha a kölcsönadott egy tallér fejében 64-et vett el tőle, és még mindig számon tartott 80 tallér adósságot?

Egy másik tanítvány így szólt: Mit gondolsz, jól tette a szegény szomszéd, hogy az adósság fejében átengedte a házát és a földjét is a gazdagnak?

A harmadik tanítvány ezt kérdezte: Mit gondolsz, Mester, mit hozhat fel mentségére a gazdag szomszéd, amikor majd számot kell vetnie az életével?

A Mester így válaszolt:

Figyeljetek az idők jeleire, és ítéljétek meg magatok!

Drábik János

Az érem másik oldala

Az EU-csatlakozás hátrányai

1. Legfőbb kifogásom az Európai Unió ellen, hogy az 1957-ben megkötött Római Szerződéssel létrejött Európai Gazdasági Közösség az időközben megkötött „Maastricht I”, „Maastricht II”, valamint az amszterdami és a nizzai megállapodással olyan bürokratikus, államok feletti struktúrává alakult át, amelynek alulról jövő, demokratikus ellenőrzése nem lehetséges: a legfontosabb kormányzati hatáskör, vagyis a pénzügyi hatalom az egyes nemzetállamoktól, valamint az EU brüsszeli központjától független frankfurti Európai Központi Bank kezébe ment át. Az Európai Unió ezért már nem hasonlít arra az Európai Gazdasági Közösségre, amely önrendelkezésüket megtartó, szociális piacgazdasággal rendelkező jóléti államok önkéntes társulása volt. Ebben még független államok társultak az egyenjogúság alapján bizonyos közös feladatok hatékonyabb ellátására. Ezzel szemben a mai Európai Unió olyan 180 000 oldalnyi jogszabály-anyagot kényszerítene Magyarországra, amely gyakorlatilag felszámolná az önálló magyar jogalkotást, mert a közösségi jog elsőbbséget élvez a belső törvényekkel szemben. A magyar országgyűlést, valamint a kormányt csupán korlátozott hatáskörrel, lényegében a helyi autonómia és a kulturális önigazgatás szerveiként hagyná meg.

2. Az Európai Unió nem rendelkezik olyan államok feletti – a legalapvetőbb erkölcsi követelményeket rögzítő – Alkotmánnyal, amely biztosítaná, hogy ne csak az erőseknek és a vagyonosoknak kedvező szabadság bővüljön egészen a szabadsággal való visszaélés korlátlan szabadságáig, hanem nemzetközi kötelezettség legyen az egyenlőség és a testvériség követelményének az érvényesítése is. A Kentben az EU-alaptörvényről tárgyaló konvent is csak a liberalizációt és az úgynevezett deregulációt kívánja növelni. Az egyenlőség és a testvériség erkölcsi követelménye nem lenne kötelező érvényű – az államok felett álló – és meg nem változtatható jog. A hátrányos helyzetűek és a gyengék – a gyermekek, az öregek, a betegek, a munkanélküliek és a nyugdíjasok – fokozott védelemre szorulnak. Az ő védelmükre az erősek szabadságát korlátozni kellene a gyengék védelmét szolgáló egyenlőséggel. A „szabadság, egyenlőség, testvériség” hármas, de felbonthatatlanul összetartozó követelményeit csak együttesen lenne szabad érvényesíteni. Csak a három együtt teszi lehetővé erkölcsös, a polgárok bizalmát élvező legitim rendszer létrehozását. Az Európai Unió azonban egyoldalúan csak az erőseknek és vagyonosoknak kedvező szabadságot növeli, és ezért alapvetően erkölcstelen nemzetközi képződmény.

3. Ebbe az antidemokratikus és bürokratikus, nemzetek feletti struktúrába – a KGST-hez és a Varsói Szerződéshez hasonlóan – csak belépni lehet, de kilépni nem. De még kizárni sem lehet egyetlen már korábban belépett tagot sem. Ha a brüsszeli bürokráciának nem tetszik, amit az adott tagállam tesz, akkor önhatalmúlag felfüggeszti jogai gyakorlását. Amíg egy tagállam jogai fel vannak függesztve, addig nem vehet részt semmilyen döntéshozó testület munkájában, és panasszal sem fordulhat az EU bíróságához, ugyanakkor valamennyi fizetési kötelezettségéti köteles teljesíten. Tehát az illető tagország úgy válik jogtalan páriává, hogy még csak védekezni sem tud. Ez az Európai Unió ma már sokkal jobban hasonlít a felbomlott szovjet birodalomra, mint a korábbi és demokratikus Európai Gazdasági Közösségre. Egy nyugati kiadású „Szovjetunió-2”-vé alakult át. Ezt bizonyítja az is, hogy az új tagokkal szemben nyíltan megtagadták a jogok és kötelezettségek összhangjának, az egyenlő elbánásnak és a viszonosságnak a demokratikus elveit.

Tavaly ősszel egy brit szaklap nyíltan megírta, hogy az Európai Unió keleti bővítése valójában az újragyarmatosítás olcsó és korszerű formája, mert hadsereg és háború helyett Európa korábbi gyarmattartó hatalmai agymosással is elérhetik céljaikat. A gyarmatosítandó államok lakosságát a propaganda eszközeivel úgy kell manipulálni, hogy gyarmati függésbe kerülésüket „ők maguk kérjék”. A valóságban nem Magyarországnak van szüksége az EU-ra, hanem az EU-nak van szüksége a magyar termőföldre, az olcsó magyar munkaerőre, és a neki kiszolgáltatott piacra. A főhatalmat gyakorló nemzetközi pénzügyi közösségnek pedig arra van szüksége, hogy Magyarország állandó adósa és kamatfizetője maradjon. Az EU-tagság bebetonozza az 1989 után Magyarországon is bevezetett pénzgazdasági rendszert, amely felváltotta a termelőgazdaságot. Az új rendszerben a pénz már nem a gazdasági folyamatok közvetítésére szolgáló jelrendszer, hanem egy szűk réteg gazdagodását és hatalmát szolgáló magánmonopólium.

A magyar állampolgárok tulajdonát állami segédlettel az elmúlt tíz év során magának kisajátító új tulajdonosi réteg csak Magyarországnak az EU-ba való kényszerítésével tudja megszerzett privilégiumait és a többi magyar állampolgártól elvett vagyonának a tulajdonjogát véglegessé tenni. Az EU-tagság után már nem lesz jogi lehetőség a felülvizsgálatra, mert nem lesz többé szuverén magyar állam és törvényhozás, amely ezt – a rendszerváltás veszteseinek az érdekét is magára vállaló – feladatot elvégezhetné.

4. Negyedik kifogásom az, hogy az Európai Unió jelenlegi bürokratikus változatában már nem termelőgazdaság, hanem a forgalomra és spekulációra épülő pénzgazdaság működik. A pénzgazdaság célja, hogy a pénzből még több pénzt állítsanak elő a pénzvagyon tulajdonosai. A pénzvagyon növekedésének azonban nincs felső határa, ugyanakkor a benne működő kamat-automatizmus állandó növekedési kényszer alatt tartja a gazdaságot. A pénzgazdaságban tehát minden természeti és emberi erőforrást alá kell rendelni a pénzmennyiség növekedésének és a profit-érdekeknek. Ez elpusztítja a természeti erőforrásokat, amelyek nagy része nem pótolható. A pénzgazdaságban az eladósítás és a kamatfizetés következtében szükségszerűen a pénz tulajdonosaihoz kerül a termelővagyon, s így az elsősorban a beruházó bankárok tulajdonában halmozódik fel.

Az Európai Unióban bevezetett pénzgazdaság szükségszerűen túlnépesedést idéz elő, mert mindazok feleslegessé válnak, akiknek a munkáján nem lehet előteremteni a magánpénz-monopólium tulajdonosainak a kamatot, az eladósított államnak a magas adókat (ezek mintegy felét szintén adósság- és kamatfizetésre fordítják), a nagytőkéseknek a globálisan versenyképes nyereséget és önköltséget. Ezért van az, hogy amióta

az Európai Unió áttért a pénzgazdaságra, és államok feletti bürokratikus diktatúrává alakult át, azóta a bejegyzett munkanélküliek száma 20 millió körül mozog. A tényleges munkanélküliek száma ennek a kétszerese, mivel számos munkanélküli, látva reménytelen helyzetét, már nem keres tovább munkát magának, és kikerül a hivatalos nyilvántartásból. Az eladósított állam csak az adók növelésével és további hitelek felvételével juthat pénzhez. Ez nem teszi lehetővé, hogy adósságszolgálati terheit és szociális kötelezettségeit is finanszírozni tudja. Ezért az Európai Unió tagállamaiban felgyorsult ütemben bontják le a szociális intézményrendszert, hogy a költségvetés mintegy felét adósságszolgálatra költhessék a kormányok. Ennek következtében az egészségügy nincs kielégítően finanszírozva, mert ama pénzoligarchia szemében, amely az Európai Uniót létrehozta, a nyugdíjasok milliói csak felesleges kiadást jelentenek, amitől meg kell szabadítani az államot, hogy az még több kamatot fizethessen. Ezért vált a nemzetközi pénzoligarchia szemében az egészségügy olyan „kártékony” tevékenységgé, amelyet jelentősen csökkenteni kell, mivel meghosszabbítja a számára hasznot nem hozó idősek és betegek életét.

Az értéket előállító termelőgazdaság viszonyai közepette a pénz csupán a gazdasági folyamatok közvetítésére szolgáló jelrendszer, és nem a mások munkáján való élősködés és spekulációs gazdagodás eszköze. Ezt a jelrendszert az állam ingyenes vagy olcsó közszolgáltatásként maga is előállíthatná. Ehhez csupán arra lenne szükség, hogy a nemzetközi pénzügyi közösség ellenőrzése alatt álló központi bankoktól a demokratikusan megválasztott parlamentek és kormányok hatáskörébe kerüljön vissza a pénzkibocsátás, az árfolyam-és kamatszabályozás joga. Ma például Magyarországon az 1991. évi LX-as törvény értelmében az állam már nem bocsáthat ki pénzt, hanem csak állami hitellevelet, vagyis államkötvényt, kincstárjegyet és ehhez hasonló értékpapírokat. Lényegében ez is pénz, és ennek is az állam adóbevétele a fedezete, de a hitellevél után milliárdos kamatokat kell fizetnie. Ezeket az állami hitelleveleket a bankok abból a felesleges kamatjövedelmükből vásárolják fel, amelyet biztosítékkal – azaz kockázatmentesen – már nem tudnak kihelyezni a termelőgazdaságba. Ezért arra kényszerítették a magyar államot, hogy tiltsa meg saját magának pénz kibocsátását. Ha mégis pénzre van szüksége kiadásai fedezésére, akkor viszont tőlük vegyen fel hitelt adóslevelek kibocsátásával. Ezek az úgynevezett nem-működő-tőke vagy portfolió befektetések ma Magyarországon 4500 milliárd forintot tesznek ki. Ez az élősködő tőke teljesen feleslegesen van az országban, és csak arra jó, hogy az állam a költségvetésből 450 milliárd forintot odaajándékozzon minden évben a pénzvagyon tulajdonosainak kamatok formájában.

A Nemzetközi Pénzügyi Közösség azért ragaszkodik Magyarország bekényszerítéséhez az Európai Unióba, mert ezáltal be tudja betonozni a jelenlegi pénzgazdaságot, amelynek alapja a magánpénz-monopólium és a társadalom kamat formájában történő adóztatása. A pénzgazdaság feléli – véglegesen elpusztítja – a pótolhatatlan természeti és emberi erőforrásokat. A magyar népnek nem „fenntartható növekedésnek” nevezett állandó eladósításra és kamatfizetésre, hanem az emberi élet lehetőségeit biztosító, fenntartható természeti és humán erőforrásokra van szüksége. Semmi sem növekedhet végtelenül véges földünkön.

5. Nem felel meg a valóságnak, hogy a magyar társadalom akar belépni ebbe a nemzetek feletti bürokratikus struktúrába. A jelenlegi pénzgazdasági rendszer haszonélvező rétege akar csatlakozni azért, hogy a kialakult és rendkívül igazságtalan vagyoni és pénzügyi viszonyokat véglegesítse a maga számára. A magyar lakosság 80 %-a a rendszerváltás vesztese. Ezeknek a veszteseknek a helyzetét tovább rontja az Európai Unióhoz való csatlakozás. Kizárólag a pénzvagyonos és korporációs elit, valamint az őket kiszolgáló politikai pártok gépezetének az érdeke a minden áron történő csatlakozás erőltetése még a legmegalázóbb feltételekkel is. Nem felel meg a tényeknek, hogy Magyarország hasonlóan fog profitálni a csatlakozásból, mint annak idején például Írország vagy Portugália, mert akkor még a brüsszeli bürokrácia nem tagadta meg az egyenlő elbánás és a viszonosság elvét, és a megnevezett országok lényegesen jobb feltételekkel csatlakozhattak, mint most Magyarország.

Norvégia és Svájc határozottan elutasította a belépést, és nem hajlandó alárendelni magát a brüsszeli bürokrácia diktatórikus uralmának. Ettől még megmaradtak európai országnak. Elutasításukból semmilyen hátrányuk, ugyanakkor bizonyíthatóan sok előnyük származott. Rasmussen dán miniszterelnök, aki az EU soros elnökeként Koppenhágában megkötötte az előzetes megállapodást a most belépésre kiszemelt országokkal, nem járt el igazságos módon. Elhallgatta azt a tényt, hogy Dánia több népszavazás ellenére is csak úgy volt hajlandó bent maradni a diktatúrává átalakuló Európai Unióban, hogy kikötötte: a) Dán föld csak dán természetes személyek tulajdonában lehet. b) Dánia nem adja fel pénzügyi szuverenitását, és nem veti alá magát a frankfurti Európai Központi Bank monetáris hatalmának. c) Dánia nem vezeti be a puha és inflációs eurót, hanem megtartja saját nemzeti valutáját, a szilárd dán koronát. d) A dán polgárok megtartják dán útlevelüket, és nem kérnek az Európai Unió útleveléből.

Mi nem Európához csatlakozunk, hiszen itt vagyunk már 1100 éve. Európa létezett a brüsszeli bürokrácia diktatórikus struktúrája előtt, és létezni fog, amikor ez a bürokrácia már nem uralkodik az európai államok felett. Magyarország tekintélyét egyértelműen megnövelné, ha megalázó feltételekkel nem csatlakozna ehhez az antidemokratikussá vált nemzetközi intézményhez.

6. A nemzetközi pénzügyi közösségnek, amely létrehozta, majd antidemokratikussá alakította át az Európai Uniót, az egyes államokon belül a középosztály a legfőbb ellenfele, amely megáll anyagilag a saját lábán, és ezért önálló akaratképzésre és politikai döntéshozatalra képes. A nemzetközi pénzkartell két részből álló társadalmat akar. Az egyik rész az uralkodó elit, amelyben a hatalom a pénzarisztokrácia, valamint az általa pozícióba helyezett politikusok kezében van. A másik részt pedig a kiszolgáltatott helyzetű, bérből és fizetésből élő alkalmazottak és a segélyezésre szoruló eltartottak alkotják. Nemzetközi vonatkozásban a pénzügyi közösség legfőbb ellenfele az önálló erőközpontot képező független nemzetállam, amely szuverenitása révén bármikor felmondhatja a kamatkapitalizmus rendszerét, és kiviheti az adott országot a pénzgazdaságból, és visszavezetheti az értékelőállító termelőgazdaság – a valódi közgazdaság – rendszerébe.

7. Ha nincs magyar nemzetállam, akkor nincs többé lehetőség arra, hogy a magyar föld a magyar földművelők tulajdonában maradhasson. A csatlakozással a magyar parasztság szükségszerűen elveszíti életfontosságú tulajdonát, a magyar földet. Ezt az okozza, hogy minden olyan gazdasági rendszerben, amelyben kamatszedő pénzgazdaság működik, a parasztság a végletekig eladósodik, mert hitelek felvételére kényszerül, amiért elképesztően magas kamatokat kell fizetnie. Ennek következtében fizetésképtelenné válik, és a hiteleket nyújtó bankok elárverezik a földjét, vagy maga kényszerül azt a bankoknak és korporációknak – azaz külföldi jogi személyeknek – nyomott áron eladni. Az Európai Unió nem is titkolja, hogy Magyarország lakosságát 8 millióra akarja csökkenteni. Hosszú távú tervek készültek ar-

ra, hogy külföldi jogi személyek nagyméretű, óriás földbirtokokat szerezzenek, amelyeket a legmodernebb technológiával műveltetnének, és amelyeken olcsó alapanyagokat termesztenének. Az EU-tagság következtében magyar falvak százai fognak elnéptelenedni, mert lakóikra már nem lesz szükség. Munkájukat az olcsó modern technológia pótolja majd. Ezek a feleslegessé vált honfitársaink kénytelenek lesznek szülőföldjükről elvándorolni.

8. Akik érteni szeretnék, mit jelent a kamatfüggés útján való rablás, azok számára álljon itt egy idézet a Magyar Nemzeti Bank Műhelytanulmányok 2. számú füzetéből, amely 1993. februárjában jelent meg. Az 56. oldalon ez olvasható: „Az időszak egészét tekintve (az 1973–1989-ig terjedő időszakról van szó) mintegy 1 milliárd dollár erőforrás bevonással, viszont ezt többszörösen meghaladó, összesen 11 milliárd dollár halmozott kamatkiadással járt." Vagyis az ország kapott 1 milliárd dollárt, és kifizetett érte 16 év alatt 11 milliárd dollár kamatot. Mi ez, ha nem fosztogatás? Ugyanakkor 1989-ben még terhelte az országot 20 milliárd dollár külföldi tartozás, amely részben az 1973-at követő olajáremelés nyomán bekövetkezett cserearány-romlás következményeinek a kivédésére felvett, mintegy 7 milliárd dollár tartozást is tartalmazta. A magyar nép a Kádár-korszak második felében nem azért élt viszonylagosan jobban, mint a többi kelet-európai nép, mert ezt a Nyugat megfinanszírozta, hanem szerény jólétét pontosan a Nyugat tette tönkre az eladósítással. Ezt a „jólétét" pedig nem a Kádár-korszak gazdaságpolitikájának köszönhette, hanem annak, hogy a reálszocializmus 40 éve alatt mintegy 7 millió abortuszra került sor a pártállami vezetőréteg támogatásával Magyarországon. Statisztikusok szerint egy gyerek felnevelése a társadalomnak mintegy 2 millió forintjába került az 1980-as évek forintárfolyamán számítva. Ha ezt a 7 milliót és a 2 milliót összeszorozzuk, akkor hatalmas összeg jön ki. Ez volt az a pénz, amiből valamivel jobban élt a magyar, mint például a lengyel vagy román sorstársa. Lengyelországnak 1945-ben 17 millió lakosa volt, ma több mint 40 millió. A katolikus lengyelek nem kaparták el gyermekeiket, nem fogyasztották el a felnevelésükre fordítandó összeget úgy, mint ahogy sajnos ezt a magyarok tették kommunista vezetőik áldásával.

A magyar állampolgárok vagyonát az állam, amely csak kezelője volt ennek a vagyonnak, potom áron eladta, és a mai napig nem számolt el vele jogos tulajdonosának: a magyar népnek. A befolyt összeget kizárólag adósságtörlesztésre és kamatfizetésre fordította. Mégis 1989 óta a magyar társadalmat terhelő összadósság – belső és külső, állami és nem állami, bruttó és nettó – 2003-ra 70 milliárd dollárra növekedett. Ez az adósság abban megegyezik, hogy adósságszolgálati terheit a magyar lakosság viseli. A belső adósság 1989 óta megtízszereződött, és meghaladja a 8 ezer milliárd forintot. Ez az adósság az adós-, hitel- és bankkonszolidációra elment ezermilliárdokból halmozódott fel. A bankok a jó kapcsolatokkal rendelkező bennfenteseknek hatalmas összegeket kölcsönöztek, amelyeket azok soha nem fizettek vissza. Ezért az állam pótolta a bankok sokmilliárdos veszteségeit, amelyek bankárbűnökből, hibákból és bűncselekményekből halmozódtak fel. Ma az így hatalmasra duzzadt belső adósság kamataira minden évben 800 milliárd forintot kell fordítani a költségvetésből, a magyar nép adójából.

A legutóbbi csaló pénzügyi műveletre 1997-ben került sor. Medgyessy Péter (akkori pénzügyminiszter) és Surányi György (akkori MNB elnök) megegyeztek, hogy az úgynevezett deviza-árkülönbözetből létrejött veszteségeket visszamenőleg a költségvetésre terhelik. Ily módon 2023 milliárd forinttal és 6 évi kamatával megterhelték a költségvetést. Ezzel nőtt 8 ezer milliárdra a belső adósság. A deviza-árkülönbözet azt jelenti, hogyha nagy az infláció, akkor a januárban hazánkba érkező dollár vagy euró kevesebbet ér forintban, mint amikor decemberben távozik. Az így keletkezett veszteséget az MNB egy nem kamatozó külön számlán vezette. Ez a könyvelésileg „veszteségként" nyilvántartott összeg nem volt igazi adósság, mert az állam saját magának tartozott. Ezért kamatot sem kellett saját magának fizetnie. Innen kapta azt a nevet, hogy „nulla kamatozású" vagy „nullás-állomány". Ezt a fiktív, nem valóságos adósságot az állam minden év végén elengedte magának, és az MNB egyszerűen leírta. Így ment ez éveken át, és nem okozott semmilyen problémát. 1997-ben azonban az MNB-nek hatalmas veszteségei keletkeztek (vajon miből és miért?), és ezt kellett pótolnia ezzel az „adósságcserének" elnevezett bankári művelettel. Mivel ez a költségvetést 3500 milliárd forinttal terhelte meg (2023 milliárd + 6 évi kamata), az Állami Számvevőszék ki akarta vizsgáltatni, de ehhez a Horn-kormány nem járult hozzá. Amikor ebben a tárgyban e sorok írója kérdést intézett Medgyessy Péterhez 2001 őszén, akkor azt válaszolta: „Igen, megtettük ezt a lépést, hogy az állam tanulja meg: a pénznek ára van."

A nem állami tulajdonban lévő vállalatok adósságszolgálati terheit is a magyar polgárok viselik. Az állami adósság esetében az állam beszedi az adót, majd fizeti belőle a törlesztéseket és kamatokat. A nem állami szektor tulajdonosai pedig egyrészt adókedvezményeket kaptak és kapnak, s így nem veszik ki arányosan részüket a közteherviselésből, másrészt kamatterheik egy részét költségként ráterhelik termékeikre, s azok ennyivel drágábbak, harmadrészt a magyar munkavállalóknak még 13 évvel a rendszerváltás után is az 1/5–1/10-ét fizetik ki munkabérként, mint hasonló munkát végző társaiknak az EU-ban.

9. Az Európai Unióban az elmúlt két évtized során bevezetett pénzgazdaság a benne működő kamat-automatizmus miatt felbomlásra van ítélve. A termelőgazdaságtól elszakadt és teljesen önálló életet élő jelrendszer – a spekulációt szolgáló pénz – mennyisége háromszoros gyorsasággal nő, mint a reálgazdaság. Ha – mondjuk – egy 10 éves gyermek mája vagy veséje háromszoros ütemben nő, mint a gyermek maga, az a gyermek meghal. Minden olyan rendszer felbomlásra és pusztulásra van ítélve, amelynek az egyik alrendszere lényegesen gyorsabban növekszik, mint a rendszer egésze. Az EU gazdasági-pénzügyi tekintetben tehát süllyedő hajó, amelyre nem érdemes felkapaszkodni, ha mégoly impozánsnak is tűnik egyelőre.

Befejezésként ezt mondhatom: Ha Magyarország ilyen cselédfeltételekkel nem csatlakozna a brüsszeli bürokrácia uralmához, akkor az nagymértékben megnövelné a magyar nép és állama tekintélyét. A brüsszeli döntéshozókat arra kényszerítené, hogy térjenek vissza az egyenlő elbánás és a viszonosság demokratikus elveihez. Ez nem változtatna azon, hogy Magyarországon már jelenleg is pénzgazdaság működik közgazdaság helyett. De ha sikerülne megtartani nemzetállamunkat, akkor megmaradna annak a jogi lehetősége is, hogy egy kedvező időpontban kiléphessünk a kamatkapitalizmus fosztogató rendszeréből. Ezt tartom én az érem másik oldalának. Úgy gondolom, hogy egy demokratikus kormányzatnak az érdemi döntést jelentő népszavazás előtt nemcsak a kormány álláspontjáról kellene tájékoztatnia a lakosságot. Az egyoldalú propaganda azt szuggerálja a lakosságnak, hogy az EU-tagság már befejezett ügy, és véglegesen el van döntve. De ha ez így van, akkor miért van egyáltalán szükség népszavazásra?

A tornyok leomlása

A birodalom totalizálása a totális piac érvényre juttatásával

Ami szeptember 11-ét illeti, kettő van belőle. Az első történelmi dátummá lett szeptember 11-e az 1973-as évé. Az USA kormánya által támogatott chilei légierő a Monedát, a chilei kormány székhelyét bombázza, és lerombolja. Salvador Allendét, Chile megválasztott elnökét megölik az elnöki palotában. Az volt a cél, hogy megakadályozzák a szocializmus valamilyen formájának demokratikus bevezetését egy országban, és első alkalommal vezessék be tiszta formájában a neoliberalizmust. Mint ismeretes, Pinochet a chicagói közgazdasági iskola szakemberére, Milton Friedmanre hivatkozott.

A második, a 2001-es szeptember 11-e merényletei – amelyeket semmiképpen sem lehet igazolni – lerombolják New York ikertornyait, és emberek ezreit ölik meg. A merénylők önmagukat is megölik a merénylet során. A merényleteket világszerte olyan sokkolónak érzik, hogy talán történelmi bevágást jelentenek. Úgy véljük, így is van. De meg kell kérdeznünk, miért van ez így. A puszta tény önmagában véve nem olyan egyértelmű. Tapasztalati tényként nem különbözik jelentősen az utóbbi száz év történelmének egyéb tényeitől. Voltak sokkal súlyosabb, sokkal több pusztítást okozó légitámadások, amelyekre alig emlékszik már valaki. Talán a Hirosima elleni légitámadás hagyott csak hasonló nyomot, mivel az emberek felismerték, hogy globálisan hatékony fegyverként az atombomba minden földi életet képes kioltani. De az elítélés még ebben az esetben sem volt olyan egyöntetű, és az okozott sokk sem ült olyan mélyen mindenkiben.

Miért különbözik ez a második szeptember 11-e olyannyira a többi eseménytől? Bizonyára azért, mert ekkor éri először találat a világ szuperhatalmát, a birodalom uralmi központját. Eddig páratlanul magabiztos önkénnyel állt útjába a világ minden, neki nem tetsző országának, anélkül hogy félnie kellett volna valamilyen reakciótól. Ezúttal maga a központ vált pusztító légitámadás céljává. Eddig csak a mennybéli Isten volt nagyobb ennél az istennél. Ez a hatalom „Isten áldja Amerikát!” és „Isten saját országa!” jelszavakkal Isten földi képviselőjének, és valóban Istennel egyenlőnek tartotta magát. Ha egyenlő Istennel, akkor egyúttal olyan Achilleusz, akinek nincs Achilles-sarka. Rettenetes találat érte azt a hatalmat, amely Istennel egyenlőnek tartja magát, s amelyet a világban istenként tisztelnek. Ez apagyilkosság volt, királygyilkosság, istengyilkosság.

Az ikertornyok alkották ennek az istennek a szentélyét. Ami a Vatikán a katolikusok számára, és Mekka a muszlimok számára, azt jelentik ezek a tornyok a tulajdonra, a pénzre és a tőkére épülő polgári társadalom számára. A tornyok egyaránt alkottak istentiszteleti és üzleti központot. A Pentagon elleni támadásnak – illetve a Fehér Ház elleni lehetséges támadásnak – csak másodlagos jelentősége van az ikertornyok elleni támadáshoz képest. A pénzvilág embereinek szemszögéből a tornyok elleni támadás szentségtörés. Így gondolkodik a globalizált kapitalizmus. A parlamentek és Fehér Házak puszta dekorációi csupán a tulajdon-, pénz- és tőkemisztika kemény magvának, dekorációi annak a misztikának, amely az ikertornyokban a királyi trónt és Isten földi székhelyét imádja.

Ezért itt korunk királygyilkossága történt meg. Így érezte az egész világ. A királygyilkosság pedig, amely egyúttal istengyilkosság, mindig apagyilkosságnak is számít. A légitámadás szentségtörés volt, lázadás Isten és a király ellen. Kétségtelenül így látja ezt a világ. Egy királygyilkosság mint tény önmagában véve csupán egy szokásos gyilkosság. De mivel a királyról van szó, itt minden más. Minden bizonnyal egy bálvány omlott le. Ennek a kimondása azonban nem ad vigaszt. Talán Rómának a gótok általi, 5. századi kifosztása tett ilyen benyomást mindenütt a Római Birodalomban.

Ha *meghalt* a király, a franciák a középkorban folyton ezt ismételgették: Meghalt a király, éljen a király! De a király *meggyilkolása* után nem lehet hangoztatni a mondás második részét. A meggyilkolt királyt nem követi ugyanolyan király. Minden megváltozik. A királyok az emberek szívében élnek. Királygyilkosság esetén a szívekben élő király hal meg. Bár nem a szívek halnak meg, de a király, aki a szívekben élt, meghal. Ezután kísérletek következnek az uralom helyreállítására, de ezek csak ritkán sikerülnek. Camus elemezte legjobban ezt a restaurációt, mégpedig A lázadó ember c. könyvében. Már Camus is felismerte, hogy aki megöli a királyt, annak öngyilkosságot kell elkövetnie.

A mi társadalmunkban a dolgok az ember pótlékai. Sőt, az emberek „humán tőkévé” váltak. Ezért aztán a tornyok leomlásának sokkal nagyobb a jelentősége, mint Kennedy meggyilkolásának. Kennedy csak képviselője volt annak a királynak, akinek helye az emberek szívében van. A király: a tornyok.

És ez a király egyúttal isten. Ezért van itt szó éppúgy istengyilkosságról. De az istengyilkosok meggyilkolása révén a meggyilkolt isten visszatér. Ezért van ma dolgunk ismét az istengyilkosok meggyilkolásával, ahogyan minden nyugati birodalom válságkorszakában az európai középkor óta. Rendszerint még a II. világháborút is az antiszemitizmussal hozzák összefüggésbe. Az antiszemitizmusnak sosem csupán a zsidó kisebbség üldözése volt a célja, még ha a kisebbséget alkotó zsidókat üldözték is. Az antiszemitizmus sokkal inkább annak eszköze volt, hogy a birodalmi uralommal szembeni minden ellenállást istengyilkosságnak nyilvánítsanak, mégpedig azáltal, hogy „zsidó őrületnek” nevezték az ellenállást. Ez az értelmezés aztán lehetővé tette, hogy az istengyilkosok meggyilkolá-

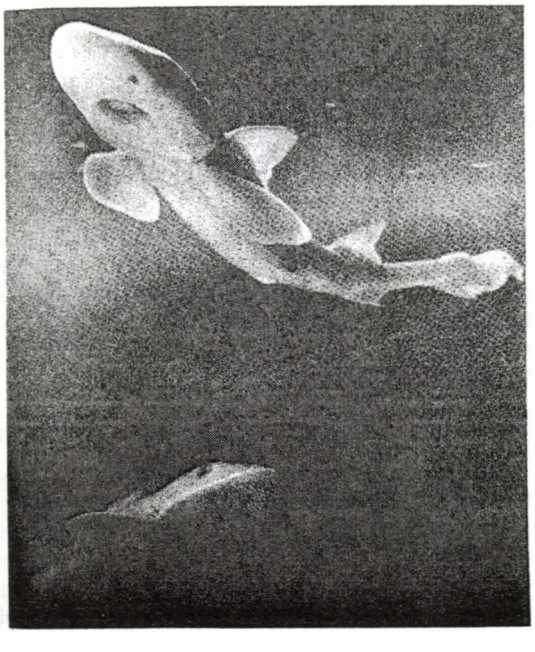

sát minden tetszőleges embercsoportra kiterjesszék. A II. világháborúig a szovjet szocializmust is „zsidó bolsevizmusnak" nevezték minden nyugati országban. Ezzel egyengették az utat ahhoz, hogy az istengyilkosok meggyilkolására hivatkozva kommunistákat öljenek meg, és a kommunizmus kiirtásának zászlaja alatt egyúttal zsidókat is gyilkoljanak. Tévesen értelmezzük a nemzeti szocialista antiszemitizmust, ha figyelmen kívül hagyjuk, hogy az a zsidóság termékeként fogta fel a kommunizmust.

Ma ismét istengyilkossággal van dolgunk, még ha világias nyelvezettel is. Noha ismételten szó esik Isten áldásáról, de amikor Bush elnök kihirdeti a jó háborúját a rossz ellen, akkor *számára* a társadalom értékmércéje a jó: béke, szabadság és szabadkereskedelem – a szabadkereskedelem pedig a tőketulajdonosok tulajdonának gyarapítását jelenti. Ezekért az értékekért folytatnak háborút, ezek az értékek jelentik a Legszentebbet, és a „szabad kereskedelem" mindezen értékeket egyesíti. Amikor Bush azt kiáltja, „Isten áldja Amerikát!", akkor ezeknek az értékeknek az istenére gondol. Az ikertornyok ezeknek az értékeknek a trónusát alkották.

Ezt az istent meggyilkolták. A meggyilkolt isten feltámad, ha gyilkosait meggyilkolják. Ezért folyik az a keresztes hadjárat, amelyről maga Bush beszél. 2001. október 7-én ezekkel a szavakkal hirdette meg a keresztes hadjáratot:

„A Fehér Ház szerződéskötő termében szólok Önökhöz, onnan, ahol az Egyesült Államok elnökei mindig a békéért dolgoztak. Mi békeszerető nemzet vagyunk. De oly hirtelen és tragikus módon megtanultuk, hogy nem lehetséges béke a hirtelen terror világában. Tekintettel a mai új fenyegetésre, a béke elérésének egyetlen útja, hogy üldözzük mindazokat, akik fenyegetik a békét."

Ismét a békéről van szó, de a béke háborút jelent. Orwell Nagy Testvérének vezérszava hangzik így: „A béke háború." Hogy béke legyen, el kell tenni láb alól a béke ellenségeit. Hogy szabadság legyen, el kell tenni láb alól a szabadság ellenségeit. Hogy tolerancia uralkodjék, el kell tenni láb alól a tolerancia ellenségeit. Hogy szabad kereskedelem virágozhasson, a tulajdonra épülő piacgazdaságban el kell tenni láb alól a szabadkereskedelem ellenségeit.

Mint a történelem minden despotája, Bush elnök is egy ártatlan kislányra hivatkozva hirdeti meg a háborút, amely békét jelent:

„Nem rég egy megindító levelet kaptam; ez sokat elmond az Egyesült Államok helyzetéről ezekben a nehéz időkben; egy negyedik osztályos kislány levelét, akinek az apja katona: »Bár nem akarom, hogy Apukám csatába menjen, de kész vagyok arra, hogy Önre bízzam őt«, írja a kislány. Ez drága ajándék. A legnagyobb, amit csak adhatott nekem. Ez a kislány tudja, miről van szó az USA számára."

Ez kannibalizmusnak hangzik. A hóhérok feláldozzák magukat, amikor magukra veszik más emberek meggyilkolását. Egy keresztes hadjárat felé haladunk, de teljesen világias nyelvezettel. Mindenesetre Bush istene tetszéssel szemléli ezt a keresztes hadjáratot.

Ulrich Duchrow

Forrás: Ulrich Duchrow – Franz Josef Hinkelammert: Leben ist mehr als Kapital, Publik-Forum Verlag, 2002, 131-136.

Öt érv az iraki háború ellen

1. Egy csepp vért sem az olajért!

Sok – például az amerikai titkosszolgálat, a CIA köreiből származó – megnyilatkozás azt mutatja, hogy az Irak elleni támadással az USA az iraki olajkincsekhez való hozzájutását akarja biztosítani. Az *Eurosolar* szerint Szaúd-Arábia után itt található a világ második legnagyobb olajkészlete. A tartalékok 525-ször akkorák, mint Irak jelenlegi éves kitermelése. Az amerikai kormányzat ez okból akarja olyan rendszerrel fölváltani az iraki diktátort, amely baráti érzülettel viseltetik az amerikai olajérdekek iránt. Rendszerváltás nélkül az USA nem tudná ellenőrizni az iraki olajkészletet, miközben európai és orosz olajkonszernek már évekkel ezelőtt szerződéseket kötöttek Irakkal.

2. Sérül a nemzetközi jog!

A „megelőző támadó háború" doktrínájával az USA a globális uralom és az ENSZ-megbízás nélküli katonai beavatkozás új amerikai stratégiáját akarja tettekre váltani. Ez eddig soha nem látott mértékben sérti a nemzetközi jog és az 1945-ös ENSZ-charta alaptételeit, amelyek minden támadó háborút tiltanak. Az amerikai eljárás azzal a következménnyel járna, hogy a jövőben minden állam a megelőző háború doktrínájára hivatkozhatna, amikor megtámad egy másik országot, és ráadásul még a terrorizmus elleni harc és a „megelőző védekezés" fügefalevelével ékesíthetné magát.

3. Nincs bizonyíték az iraki veszélyre!

Az amerikai kormányzat azzal indokolja a megelőző háborút, hogy Irak még mindig, vagy ismét rendelkezik tömegpusztító fegyverekkel, és szoros kapcsolatban áll terrorszervezetekkel. Szaddám Huszein kétségtelenül brutális diktátor, de az említett vádakra jelenleg nincs bizonyíték. Sem arra nincs tudományos bizonyíték, hogy Irak képes tömegpusztító fegyverek előállítására, sem arra, hogy együtt működik iszlám terroristákkal, akikkel szemben Szaddám Huszein inkább világi Baath-rendszere mindig nagy távolságot tartott.

4. A háborúnak katasztrofális következményei lesznek!

Az iraki beavatkozás tovább szítaná a régió számos konfliktusát, és esetleg ellenőrizhetetlenné tenné azokat. Még ingatagabbá tenné a politikai helyzetet a Közel- és Közép-Keleten. Ez a fundamentalista áramlatok malmára hajtaná a vizet. Növekedne a terrortámadások veszélye. Továbbá Irak népességének az ENSZ-embargó miatt amúgy is igen rossz ellátása teljesen összeomlana, ha az országra háborút szabadítanak. A harci cselekményeknek, valamint az éhségnek és járványoknak sok-sok ezer halott, illetve sebesült civil áldozata lenne.

5. Van alternatívája a háborúnak!

A fegyverzetellenőrök munkája lehetőséget kínál a háború elkerülésére és arra, hogy viszonylagos bizonyosságra tegyünk szert az esetleges tömegpusztító eszközökre nézve. Ily módon gátat lehet szabni a Szaddám-rendszer okozta veszélynek, anélkül hogy háborúval sújtanánk az iraki népet. Összekapcsolva ezt az embargó régóta esedékes megszüntetésével – hiszen az csak a népességet sújtja, Szaddám rendszerét nem –, a konfliktus békés megoldása ismét távlatokat nyithatna az ország előtt – mindenekelőtt azon emberek számára, akiket semmilyen felelősség nem terhel a rendszer politikájáért és bűneiért. Éppily sürgető a békefolyamat elindítása az egész Közel- és Közép-Keleten. Ez lenne az ENSZ és az Egyesült Államok feladata.

Forrás: Publik-Forum, Dossier, 2003/1

A Magyar Szociális Fórum által összefogott civil szervezetek 2002. december 14-én békekonferenciát rendeztek Budapesten; az ott elhangzott előadásokból közlünk most kettőt.

A megelőző háború csapdája

Tisztelt Konferencia!

Kedves békeszerető és háborúellenes honfitársaim!

Az Irakkal kapcsolatos legutóbbi, 1441-es számú ENSZ-határozat arra kötelezte Irakot, hogy beengedje az ENSZ fegyverzet-ellenőreit, hogy a megfigyelők minden korlátozás nélkül vizsgálódhassanak, továbbá hogy feltételezett vegyi, biológiai és nukleáris fegyvereivel kapcsolatos minden információt Irak a vizsgálóbizottság elé tárjon. Sem ez az 1441-es számú ENSZ határozat, sem pedig egyetlenegy korábbi ENSZ-határozat nem ad felhatalmazást arra, hogy az ENSZ határozatainak megvalósítása érdekében Irakkal szemben bárki katonai erőt alkalmazhasson. Nem született tehát eddig olyan ENSZ-határozat, amely alapján meg lehetne támadni Irakot, amely nemzetközi jogi legitimációt adna bármilyen Irak elleni katonai támadásnak. Lehet, hogy lesz ilyen ENSZ-határozat, de jelenleg nincsen.

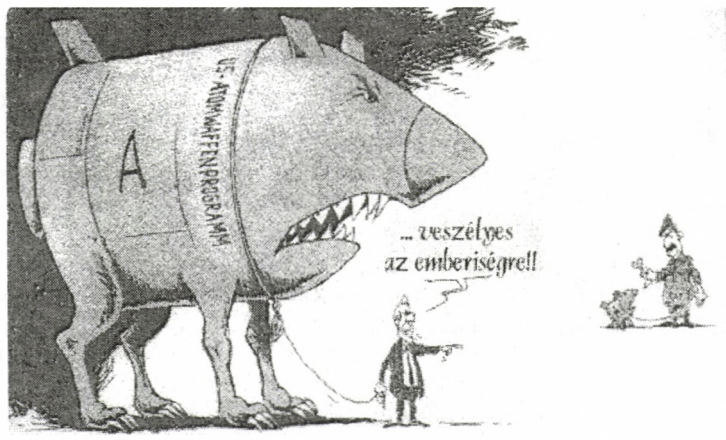

ENSZ-felhatalmazással Irak jelenleg nem támadható meg. Ez a bizonyos 1441-es számú határozat semmilyen megközelítésben, semmilyen jogi lehetőséget nem ad arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok az ENSZ felhatalmazásával megtámadhassa Irakot. Ez a nemzetközi jogászok között nem vita tárgya. Még akkor is így van ez, ha az 1441-es határozat megszületését az Egyesült Államok és szövetségesei, tehát ennek nyomán a világ közvéleménye úgy értelmezi, hogy ha Irak nem tesz eleget, vagy nem megfelelően tesz eleget a határozatban foglaltaknak, akkor Irak ellen háború indítható. A magyar politikusok, legyenek azok bármilyen parlamenti párt tagjai, átvették ezt az értelmezést. Irak azonban jelenleg – a nemzetközi jogot tiszteletben tartók számára – a nemzetközi jog szempontjából katonailag megtámadhatatlan.

Nyilvánvaló, hogy az Egyesült Államoknak és szövetségeseinek nem okoz gondot megnyerni a kommunikációs csatát, és ha az Egyesült Államok meg akarja támadni Irakot, akkor meg fogja tenni ezt az ENSZ-határozat tudatos és hazug felhasználásával vagy anélkül. Az értelmezés hatalma és a tömegkommunikáció az Egyesült Államok kezében, Magyarországon pedig a háború és béke kérdésében ismét egységes politikai és a médiaelit kezében van. Ugyanúgy, mint 1999-ben, amikor Jugoszláviát támadta meg az Egyesült Államok, a NATO és a NATO-tag Magyarország.

Az ENSZ nem tudja sem Irakot, sem pedig az Egyesült Államokat visszatartani semmitől. Irakban totális diktatúra van, és olyan személyi kultusz, amelyhez csak hasonlót éltünk át 1945 után Kelet-Európában. Szaddám Huszein az egyik legvéresebb kezű uralkodó, aki valaha is élt ezen a földön. Az iraki terror intenzitása és az emberi jogok lábbal tiprása minden képzeletet felülmúl. Irak politikai berendezkedésén, hatalmi struktúráján és Szaddám Huszein klientúráján nincs mit védeni, annak minél előbb el kell pusztulnia. Ez azonban nem jelentheti azt, hogy joga lenne bárkinek is háborút indítani Irak ellen.

Az ENSZ az Egyesült Államokat sem fogja semmitől visszatartani. Az ENSZ-legitimáció „megszerezhető" manipulációval. De ha ez mégsem járna sikerrel, akkor az enélkül indított, jogalap nélküli, ún. megelőző háborúnak sincs semmilyen jogkövetkezménye. Az ENSZ-határozatok megsértésének a Jugoszlávia elleni háború esetében sem volt semmilyen jogkövetkezménye. Az Egyesült Államok vezette NATO-t nem ítélték el a háborúindítás tilalmának megszegéséért, vagy az urántartalmú fegyverek használatáért, vagy a civil célpontok megsemmisítéséért.

Világosan kell látni, hogy nem tehető egyenlőségjel Irak és az Egyesült Államok, Szaddám Huszein és George Bush, illetve Bill Clinton által elkövetett vagy „elkövetni szándékolt" bűnök közé. Egyenlőségjelet Slobodan Milosevics és Szaddám Huszein közé kell tenni, akiknek sorsa nem lehet más, mint a száműzetés és az életfogytig tartó büntetés.

Ettől azonban továbbra sem lenne szabad megtámadni Irakot.

Magyarország szocialista és liberális kormánya az ENSZ felhatalmazása nélkül is támogatja a készülődő Irak elleni háborút. A Medgyessy Péter – Kovács László – Juhász Ferenc és Szent-iványi István – Eörsi Mátyás – Mécs Imre vonal ugyanúgy háborúpárti, mint a jugoszláviai bombázás idején az Orbán Viktor – Németh Zsolt – Szabó János vonal volt. Most csak felcserélődni látszanak a szerepek: most a héják vannak kormányon, és a galambok vannak ellenzékben, miközben 1999-ben a jobboldal volt a héja, és a balliberálisok voltak a galambok. Gondolhatnánk ezt, ha hihetnénk a szociálliberális vagy a jobboldali vezérszónokoknak és vezető újságíróiknak. A valóság ezzel szemben az, kedves civil barátaim, hogy a rendszerváltás utáni történetünkben a kormányoldal és az ellenzéki oldal, a jobboldal és a baloldal egyaránt héjaként viselkedett. A nagy politikai játszmában mindegyik oldal kiszolgálta a NATO-t és az Egyesült Államokat. És ez most sem lesz másként!

Egyetlen esetben lehet ez másként! Akkor, ha mi, civilek, ha mi, jobbról, balról és középről jövők, ha mi, pártpolitikai szándék nélküliek, ha mi, hívők és nem hívők, ha mi, globalisták és antiglobalisták, ha mi, vegetáriánusok és húsevők, ha mi, pirosak, zöldek, kékek, fehérek és feketék összefogunk, és erőszakmentes, de határozott fellépéssel megakadályozzuk mindezt. Tudom, ez 1999-ben nem sikerült, tudom, hogy ez majdnem lehetetlen, de mindettől még most sikerülhet!

Ha mi nem lépünk fel tömegként, erőszakmentesen és határozottan, akkor ugyanaz történik velünk, mint 1999-ben. Ferihegy-1 és Taszár újra átrakodóhely lesz, a magyar légtéren keresztül is folyik majd a bombázó

gépek átszállása és utántöltése. Esetleg felettünk is átszáll majd az amerikai mini atombombát szállító harci gép. Azt már vállaltuk, hogy Magyarországon tolmácsoknak mondott külföldi fegyveres erőket képeznek majd ki. Minderről persze keveset fogunk tudni. Politikusaink azt fogják mondani, hogy a terrorizmus elleni nemzetközi harcból ki kell venni a részünket, és a NATO tagjaként mindez szövetségesi kötelességünk. Ez azonban nyilvánvaló hazugság, hiszen Iraknak vajmi kevés köze van 2001. szeptember 11.-éhez, az Egyesült Államok szimbólumainak megtámadásához, az al-Kaida terrorszervezethez. Iraknak és Szaddám Huszeinnek más, ennél is súlyosabb, a saját népe ellen elkövetett bűnei vannak. De a nemzetközi terrorizmus támogatásának iraki bűne éppúgy nem bizonyított, mint a tömegpusztító fegyverek iraki gyártása vagy tárolása.

Világosan kell tehát látni, hogy amikor Magyarország szerepet vállal az Irak elleni háborúban, akkor annak semmi, de semmi köze nem lesz a terrorizmus elleni háborúhoz. A világkereskedelmi központ lerombolását lehet az egész euro-atlanti civilizáció, így Magyarország elleni támadásként is felfogni, és lehet mindezt elvetni. Ez azonban az Irak elleni háború szempontjából teljesen mindegy. Az Irak elleni háborúnak semmi, de semmi köze nincs egyik megközelítéshez sem, mert az Irak elleni háború nem függ össze a terrorizmus elleni küzdelemmel.

Ha mi, civilek nem lépünk fel tömegként, erőszakmentesen és határozottan, akkor ugyanaz történik velünk, mint 1999-ben, amikor politikusaink azt mondták nekünk, hogy Magyarország hivatalosan nem áll hadban Jugoszláviával. Most sem fogunk hadban állni Irakkal, csak úgy fogunk viselkedni, mint egy hadviselő fél. A valóság azonban az, hogy a háború áldozataiért mi is – arányosan – felelősek leszünk.

Azt mondják nekünk, most nem Martonyi János és nem Szabó János, hanem Kovács László és Juhász Ferenc, hogy NATO-tagságunkból eredő, szövetségesi kötelességünk támogatni a háborút. Teszik ezt akkor, amikor az Irak elleni háború nem a NATO háborúja, és ebben nincsen, nem is lehetne szövetségesi kötelességünk. Lehetünk mi akármilyennek tartott tagja a NATO-nak, az Irak elleni háború nem a NATO háborúja lesz, így abból ki lehet maradni. Szövetségesi kötelezettségeinknek nem része az Irak megtámadásában való részvétel. Az Irak elleni háború az Egyesült Államok háborúja. Az Irak elleni háború nem a világkereskedelmi központnál és a Pentagonnál megalázott ún. civilizált világ háborúja, nem a terrorizmus ellen fellépő világ háborúja, nem a nemzetközi jog által igazolható világ háborúja, és nem a NATO háborúja lesz. Ez a háború az Egyesült Államok kizárólagos magánügye, egy állam világuralmi törekvéseit célzó katonai lépés. Ebből ki kell, és ki lehet maradnunk. Ez Magyarország érdeke!

Ha mi, háborúellenes civilek fel tudunk lépni tömegként, erőszakmentesen és határozottan, akkor van remény arra, hogy Magyarország kimaradjon az Irak elleni háborúból, és Közép-Európában ösztönző példa legyen. Ha mi egy mozgalom erejéig el tudjuk hagyni a pártokhoz, a civil vagy civilnek mondott szervezetekhez és izmusokhoz való kötődéseinket, akkor elkerülhetjük mindazt, ami Jugoszlávia esetében történt. Hogy ez megvalósuljon, ehhez két dologban kell nekünk itt és most, majd pedig a szavazópolgárok többségének egyetérteni. Ez a két dolog, a közös nevező nem a pacifizmus, nem az Egyesült Államok, nem a terrorizmus és nem NATO-tagságunk megítélése, nem a jobboldal- vagy a baloldal-ellenesség, hanem az iraki diktatúra és az Irak elleni háború ellenzése.

Csapody Tamás

Mi ellen protestálunk? Avagy ne onts vért az olajért!

I. tétel: Valamit tenni kell...

Barátaim!

Mi, akik itt összegyűltünk mint az európai békemozgalom magyarországi csoportja, 1999 tavasza, vagyis Jugoszlávia lebombázása óta egy dologgal tisztában vagyunk: a háborúk ellen a XXI. században is harcolniuk kell azoknak, akik mernek. A tőke globális világrendje megint válságban van: vagyis rombol, hogy azután majd újra építhessen. Vajon meg kell-e ismételnünk a XX. század pusztításainak történetét? Amikor Thomas Mann a 30-as években figyelmeztetett az új háború érlelődésére, az emberiség önelpusztításának veszélyére, cs. ' kevesen figyeltek rá komolyan. Európa akkor nem tudott „vigyázni”. Tud-e „vigyázni” ma? Ezt itt a kérdés.

Komoly érdekek taszítják a világot újabb háborúk felé. A naivak szokás szerint azt hiszik, ki lehet maradni a háborúból, a cinikusok meg úgy vélik, hogy részt kell venni benne – persze a győztesek oldalán. Ám a népek sohasem győztesek, az egyszerű emberek áldozatok szoktak lenni...

A Balkán felosztása még be sem fejeződött, a hamu alatt még ott a parázs, hogy alkalom adtán újra fellobbantható legyen tűz. Még emlékezünk a Balkán Békéjéért Mozgalomra, amely már akkor figyelmeztetett arra, hogy a háborúk új sorozata kezdődik... Most a Közép-Kelet és a Közel-Kelet borulhat vérbe végzetesen, de már látjuk Kolumbia hegyeit és Mexikó déli vidékét, Fekete-Afrika háborúit, a világméretű politikai és gazdasági átrendezés következményeit, amelyeket a háborúk ideológusai etnikai és vallási-kulturális ellentéteknek állítanak be. Akárcsak a vérgőzös terroristák.

Talán sokaknak távolinak tűnnek a világégés lángjai, tudnunk kell, nincsenek többé határok, leggyorsabban a háború globalizálódik, rakétákon érkezik.

A II. világháború utáni régi baloldal a maga államilag szervezett békemozgalmaival már régen a múlté, az új békemozgalmak most szerveződnek szerte a világon Porto Alegrétől Firenzéig, Firenzétől a mi mostani szerény budapesti rendezvényünkig. Mi ellen tiltakozunk? – tettük fel a kérdést bevezetésképpen.

Barátaim, mi soha nem fogjuk összekeverni az új globális világrend igazságtalan hierarchiájából, elnyomó jellegéből származó szörnyű egyenlőtlenségeket, szegénységet és környezeti pusztulást, a világméretekben terjedő peepshow-kultúrát az Amerikai Egyesült Államok népével. A 20. század által ránk hagyott világrend, a korlátlan szabadpiac, a tőke korlátozatlan mozgása és önkénye nem azonos Amerikával. Mint tudjuk, Amerikának is megvan a maga Afrikája és a maga demokratikus kultúrája.

A Bush-adminisztráció háborús politikája sem azonos az Egyesült Államok kultúrájával és népével, a „másik Amerikával”. Mi ezzel a „másik Amerikával” együtt tiltakozunk egy olyan politika ellen, egy olyan amerikai szerepvállalás ellen, amely a világ dolgait annak az Amerikának dolgaiként intézi, amely félretéve mindenfajta nemzetközi jogot, fegyverekkel, ártatlan emberek és környezetük elpusztításával járó légi háborúk útján „őrködik” a világ rendjén. Ennek a világrendnek a legszörnyűségesebb megnyilvánulása

minden bizonnyal a vallási fundamentalizmussal összekapcsolódó öngyilkos terrorizmus, amely az emberiség elleni bűncselekmények egész sorával mindenütt Amerika világcsendőri szerepét erősíti és indokolja.

Sohasem gondoltuk, hogy a közel-keleti rendezés, a zsidó és a palesztin nép állami önállóságának biztosítása a háború és a terror útján megvalósítható volna. Mindig elutasítottuk és el is fogjuk utasítani az antiszemitizmus minden formáját, meghagyjuk azt a szélsőjobboldal embertelen kulturális örökségének, amelynek el kell tűnnie a rasszizmus, a barbárság minden formájával együtt.

Sohasem gondoltuk, hogy a diktatúra, vagy annak különös formája, a Szaddám Huszein-féle tömeggyilkos-ideggázos-akasztós rezsim bármilyen értelemben is védhető volna.

De határozottan gondoltuk, és gondoljuk ma is, hogy sem politikai, sem gazdasági célokból egyetlen ország egyetlen uralkodó elitje sem kényszerítheti rá akaratát más népekre, nem hiszünk a polgári demokrácia háborús exportjának sikerességében sem, nem hiszünk a civilizáció és a demokrácia értékeire hivatkozó „világmegváltó háborúk" jogosságában. A Bush-kormányzat Irak elleni háborús fenyegetése, az amerikai „demokratikus légi háborúzás" nem más, mint a piaci és tőkeérdekek brutális és embertelen realizálása: harc a kereskedelmi útvonalak ellenőrzéséért, a nyersanyag, mindenekelőtt az olaj fölötti ellenőrzésért. Ez a háború másfél évszázada folyik a Közép-Keleten is. Mint tudjuk, a „nagy üzlet", a nagy nemzetekfölötti monopóliumok mindig ott állnak valahol a háttérben, amikor a politikusok meghirdetik „felszabadító háborúikat".

Igen, mi változásokat akarunk, mert lehetséges!

De mit tehetünk mi itt, Magyarországon? Illúzióink nem lehetnek: sem meg nem válthatjuk a világot, sem el nem háríthatjuk a határainkon kívüli véres konfliktusokat. Azt tehetjük, hogy értelmes szóval, racionális érveléssel megpróbáljuk a magyar társadalom humanizmusra nyitott rétegeinek figyelmét felhívni a közeledő katasztrófára, és józan szóval megmagyarázhatjuk a katasztrófa okait, és egyúttal a nemzetközi szolidaritás erejét, hogy mindnyájan választ találhassunk – együtt az egyre szélesedő nemzetközi mozgalommal – a „mi a teendő" kérdésére.

II. tétel: Mi áll az USA háborús politikájának hátterében?

Dick Cheney, az USA alelnöke 2001. májusi – Bush elnökhöz – intézett jelentésében, amely a nemzeti energiapolitika alapvonásait tartalmazta, kijelentette: „Amerika 2001-ben a legkomolyabb energiahiánnyal néz szembe a 70-es évek olajembargója óta." Azóta a Cheney-jelentés az amerikai energia-krízisről az amerikai elnök és adminisztrációja iraki politikájának önigazolásává vált. Az USA saját olajkitermelése az utóbbi évtizedekben jelentősen csökkent, miközben fogyasztása állandóan növekszik.

Az USA lakossága a világ lakosságának 4,6 %-át alkotja, de 1999-ben a világ teljes energiafogyasztásának 25,3 %-át emésztette fel. Amerikai hivatalos információk szerint a világ második legnagyobb földgáz-kitermelője és a harmadik legnagyobb széntermelője. Mindemellett a világ gázkereskedelmének 16 %-át ellenőrzi, és az olajkereskedelem valamivel több mint a felét. Az utóbbi 20 esztendőben az amerikai olajfogyasztás 33 %-kal nőtt, a földgáz-fogyasztás pedig több mint 50 %-kal. Növekszik az USA függősége az olajimporttól. Az USA ma több mint kétszer annyi olajat importál, mint 10 évvel ezelőtt (2000-ben 10 millió hordó naponta). Az amerikai olajimport mintegy 14 %-át adja Venezuela, és 15 %-át Szaud-Arábia, továbbá szállít olajat az USA-nak Mexikó, Kanada, Nigéria, Irak, Kolumbia, Norvégia, Nagy-Britannia és Angola.

Az emberben akaratlanul is felvetődik a kérdés – Irak után melyik ország következik?

Ugyanis a jövőben tovább csökken az olaj kitermelése, miközben fogyasztása egyre növekszik. Ez az a helyzet, amely az olajtársaságokat fogságban tartja, ők pedig saját ellenőrzésük alatt tartják az amerikai elnököt. Hiába, a korlátozatlan profit-rendszer önmagát falja fel nap mint nap, de egyenlőtlenül, mert a rendszer önpusztítása erősebben sújtja a szegény népeket, amelyek nem képesek érdekeiket erővel védelmezni. S ugyanez érvényes a nemzeti társadalmakra is: azok fogyasztanak mértéktelenül a szegényebb rétegek rovására, akiknek az érdekérvényesítő képessége katonailag és rendőrileg, anyagilag és erkölcsileg erőteljesebben megalapozott. A jogállam a gazdasági és anyagi egyenlőtlenségek forrása és védelmezője. Ezen egyenlőtlenségek fenntartásának egyik döntő eszköze a piacok deregulációja. A szabadkereskedelmi törekvések káoszát – a néhány évszázados tapasztalat szerint – háborúval szokás rendezni.

Jelen esetben az USA vezető körei az ország energiabiztonságának egész problémáját nem amerikai kérdésként kezelik, hanem a nemzetközi energiaforrások és kereskedelmi partnereik fölötti gyámkodáshoz kötik azt. Bush és Cheney, Blair és más háborúpárti politikusok elfelejthetik az amerikai demokratikus tradíciót, mi nem, mert a civil világ érdekeinek megfelelően tudjuk: A diktátor Szaddám sorsa az iraki nép kezében van, ahogyan az olajmonopóliumok embere, a „demokrata" Bush sorsát is csak Amerika népe határozhatja meg.

Mi, magyarok igazán tudhatjuk az intelem igazságát: „Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom."

Krausz Tamás

A CIA, Irak és az olaj

James Woolsey, az USA titkosszolgálatának, a CIA-nak a főnöke nyíltan elismerte, hogy az ENSZ-megoldásokkal kapcsolatos tárgyalásokon szerepet játszanak a jövőbeli iraki olajkitermelés jogosítványai is. A *Washington Post*-nak adott interjújában Woolsey kitartott amellett, hogy „az USA minden hatalmában álló dolgot meg fog tenni annak érdekében, hogy az új iraki kormányzat és az amerikai olajtársaságok jól együtt működjenek". A titkosszolgálat főnöke szerint ezt mindenekelőtt Franciaország és Oroszország számára kell világossá tenni. Ha ezeknek az országoknak a kormánya a jelenlegi bagdadi rezsim mellé állna, akkor ez megnehezítené az új iraki kormánnyal való együttműködést. Ennek a nyilatkozatnak a hátterében az áll, hogy az USA üzemanyag-kereslete történelmi csúcsponton van, Irak pedig – Szaúd-Arábia után – a második legnagyobb, ismert kőolajtartalékkal rendelkezik.

Michael Damm

II. János Pál pápa az elmúlt évben szentté avatta Josémaria Escrivát, az Opus Dei (Isten Műve) nevű szervezet alapítóját. Ez okból közöljük az alábbiakban ***Alfred Kirchmayer*** *osztrák teológus és pszichoanalitikus Christoph Schönborn bécsi bíboros-érsekhez és Egon Kapellari püspökhöz írt nyílt levelét, illetve* ***Christian Modehn*** *elemzését.*

Tiltakozás

egy katolikus veretű háborús uszító ellen

Olyan pasztorál-teológusként, aki a Zsinat szellemén nőtt fel, és olyan pszichoanalitikusként, aki a pszichoszociális egészségért küzd, energikusan tiltakoznom kell Josémaria Escrivá spirituális alapműve, Az Út gonosz szelleme, és ezzel az Opus Dei alapítójának és „vezetőjének” („Führer”-ének) szentté avatása ellen!

„Mert az őrök mind vakok, nem vesznek észre semmit, mindnyájan néma kutyák, nem tudnak ugatni. Álmodozva hevernek, szeretnek szunnyadozni... Ezek a pásztorok nem tudnak figyelni, mind a maga útján jár, mindegyik a maga nyeresége után, kivétel nélkül” (Izajás 56,10-11).

Én az emberiség hatmilliárdod része vagyok, aki ma sok más emberrel együtt különösen nagy gondban van a békéért – egy globálisan növekvő militarizmus és nyugati-keresztény jellegű, nyereséghajhászó kapitalizmus által fenyegetett világban. A II. Vatikáni Zsinatban megtisztult katolikus egyház sokat nyert keresztény spiritualitásban, humanitásban és a békére való készségben, de bizonyos katolikus-fundamentalista, sőt fasisztoid tendenciák azzal fenyegetnek, hogy szétzúzzák ezt az újonnan megszerzett spiritualitást.

E keretek között nincs lehetőségem arra, hogy elemezzem az Opus Dei problematikus gazdasági és hatalmi politikai vonatkozásait – mindenekelőtt pedig militáns küzdelmét a felszabadítási teológia, és ténylegesen a pápai (!) békepolitika ellen is. Escrivá közeli kapcsolatban állt katolikus fasisztákkal, különösen Franco tábornokkal, és ártalmatlan színben tüntette fel Adolf Hitlert, akinek primitív kommunizmus-ellenességét csodálta. Keresztény és pszichoanalitikai nézőpontból csupán az Opus Dei spirituális alapművét, nevezetesen Escrivá Az Út c. könyvét fogom elemezni.

Fundamentalista-katolikus, őrült tévút

E mű követeléseinek elemzése révén mélyen bepillanthatunk egy súlyosan patologikus, eltorzult vallásosságba, amely nem véletlenül kapcsolódik össze hatalmi törtetéssel, erős destruktivitással és militarizmussal. Ez a mű, amelyet kiadója „korunk Krisztus követésének” nevez Kempis Tamás könyvecskéjére utalva, 999 aforizmából, jelszóból és szentenciából áll. Ezt a művet, amelyről a később bíborossá lett teológus, Hans Urs von Balthasar (1905–1988) azt mondta, hogy legjobb esetben is csak feltételez valamilyen lelkiséget, maga azonban semmiféle lelkiséggel nem rendelkezik, már 1967-ben 14 nyelvre fordították le, és több mint kétmillió példányban terjesztették.

Totális engedelmesség

Escrivá tehát így ír: „Az engedelmesség – biztos út. Az elöljárónak maradéktalan bizalommal engedelmeskedni – az életszentség útja, engedelmeskedni apostolkodásodban – az egyetlen út; Isten Művében ugyanis ennek a szellemnek kell érvényesülnie: vagy engedelmeskedik az ember, vagy távozik.” (941) „Úgy engedelmeskedjetek, ahogyan egy szerszám engedelmeskedik a művész kezében: nem kérdezi, miért tesz a művész így vagy úgy. Legyetek meggyőződve arról, hogy sosem fognak olyannal megbízni titeket, ami nem jó nektek, és nem szolgál Isten dicsőségére.” (616) „Vezető („Führer”). Szükséged van rá, hogy odaadhasd magad, hogy elajándékozhasd magad engedelmességben. Olyan vezetőre, aki ismeri apostolkodásodat, és tudja, mit akar Isten.” (62)

Eszmények: infantilizmus, kiskorúság és önállótlanság

Escrivá így ír: „Saját akaratod, saját ítéleted: ezek tesznek téged nyugtalanná.” (777) „Légy gyermek! Még inkább gyermek. De ne juss el a serdülőkorba!” (854) „Légy kicsi, nagyon kicsi. Ne légy idősebb két-, legfeljebb háromévesnél!” (868) „Ne törekedj arra, hogy felnőtté válj! Maradj gyerek, mindig gyerek, akkor is, ha már felfordulsz az öregségtől!” (870) „A lelki gyermekség az értelem alávetését kívánja meg. Ez nehezebb, mint az akarat alávetése.” (856) „Ha valóban gyermek vagy, mindenható vagy.” (863)

Ezek a szövegek az infantilitást, a kiskorúságot, az éretlenséget, és a velük összekapcsolódó mindenhatósági fantáziákat mutatják be legfőbb erényként.

Patologikus nárcizmus

A súlyosan patologikus nárcizmusra való hajlam különösen az imádság Escrivá által megkövetelt tartalmaiban fejeződik ki. Hahns Urs von Balthasar ezt így kommentálja: „Ez az imádkozás szinte kizárólag az Én körül köröz, amely itt naggyá, erőssé, hősies erényekkel felruházottá és napóleonivá válik.” Hiszen az Alapító azt mondja: „Tucatemberré válni? Hogy te is a nagy rakáshoz tartozz, holott vezetésre születtél?” (16) „Légy vezető férfi! Férfiasítsd akaratodat, hogy Isten vezetővé tegyen téged! Nem látod, hogyan járnak el az istenellenes titkos szövetségek?” (833) „Az imádság a lelki épület alapja. Az imádság mindenható.” (83)

Szado-mazochista világ- és önleértékelés

Escrivá így ír: „A szemek! Rajtuk keresztül sok rossz hatol belsődbe. Minek kell körbe-körbe kukucskálnod, ha egyszer magadban hordozod világodat?” (183)

„Ne feledd, mi vagy: egy szemetesláda! Alázd meg magad!” (592) „Ha annak látod magad, ami vagy, akkor természetesnek kell tűnnie számodra, hogy megvetnek téged.” (593) „Megnevezem számodra az ember igazi kincseit e földön, nehogy megfoszd magad tőlük: éhség, szomjúság, hőség, hideg, fájdalom, szégyen, szegénység, magány, elárultatás, rágalmazás, börtön.” (194) „Áldott legyen a fájdalom! Szeresd a fájdalmat! Legyen szent a fájdalom! Dicsőség a fájdalomnak!” (208)

Az e szövegekben megnyilvánuló, súlyosan patologikus, szado-mazochista hajlamok fölöslegessé tesznek minden kommentárt; a keresztény lelkiség e totális eltorzulásának logikus következményei: kiölni, ölni, szent háborút folytatni.

A test, a nők, a szexualitás megvetése

Szent Escrivá így ír: „Ha felfogtad, hogy a test ellenséged és Isten megdicsőítésének ellensége, akkor miért bánsz vele olyan puhány módon?” (227) „Hadjáratot kell folytatni a férfiasságért és a tisztaságért, hogy keresztülhúzzuk és kioltsuk azok pusztító munkáját, akik állatnak tartják az embert. A ti dolgotok ez a hadjárat.” (121) „Ne bocsátkozz párbeszédbe a testi kívánságokkal! Vesd meg őket!” (123).

„Krisztus katonájának” szent háborús uszítása

Escrivá így ír: „A háború! A háborúnak a világ elől elrejtett, természetfölötti célja van, mondod te: a háború értünk van. A háború a legnagyobb akadálya a kényelmes útnak. – De végül is szeretnünk kell majd, ahogyan egy szerzetes szereti a vezeklő önkorbácsolást.” (31) „Harcoljatok, gyermekeim, harcoljatok! Ne tegyetek úgy, mint azok, akik azt mondják, hogy a bérmálás nem tesz minket Krisztus katonáivá!” (16)

Minden fundamentalista vallási rendszert az az infantilis öntudat jellemez, hogy mi vagyunk a „szent maradék”, amelyet Isten arra választott ki, hogy egy ellenséges, sátáni hatalmak által uralt világban az üdvösséget munkáljuk.

Bármiféle rendszerkritika elhárítása

Az Opus Dei minden rá irányuló kritikát immunizál és üldöztetéssé stilizál, a „természetfölötti látásmód hiányával” magyaráz, gőgként, butaságként vagy gonoszságként vet el és agresszívan visszautasít. Továbbá csak „felülről lefelé irányuló” kritika létezik. Hallgassuk csak, mint mond erről Escrivá: „Már megint! Beszéltek rólunk. Írtak rólunk. Féligazságokat, rágalmakat. Te tökfej! Te gyengeelméjű! Ha egyenesen haladsz a cél felé, ha fejedet és szívedet megmámorosította Isten – mit érdekel még téged a marhabőgés, a lónyihogás és a disznóröfögés körös-körül?” (688)

A hatalom korrupttá tesz

A legveszélyesebb eltérés az igazságtól nem a tudatos hazugság, hanem a messzemenően öntudatlan tévedés. Nem kételkedem az Opus Dei legtöbb tagjának jó szándékában, azokéban, akiket gyakran félrevezettek vagy zavarosan vezettek. Tragikus, hogy oly sok belső és külső realitást el kell értékteleníténiük, el kell fojtaniuk és le kell tagadniuk. Ez ugyanis pusztító lelki, társadalmi, gazdasági és politikai hatásokkal jár. Lábbal tapossák a teremtés és az Isten testté válása, az inkarnáció iránti tiszteletet.

E jelenségre vonatkozóan mondta Vladimir Felzmann, aki 22 éven át volt tagja az Opus Dei-nek, és közeli személyes kapcsolatban állt Escrivával: „Jó emberek sok kárt okozhatnak anélkül, hogy tudnák! Ha egyáltalán lehet valamit mondani, akkor ezt: A hatalom korrupttá tesz!”

Alfred Kirchmayer

Forrás: Kirche In, 2002/10

Szent Josémaria Escrivá – a titkos diplomata

„Fel kell tartóztatnunk az Isten Egyházát elárasztó szennyvizet. A rothadás valódi, és jelenleg úgy látszik, mintha az Egyház bűzölögve feloszló hulla lenne.” *Josémaria Escrivá*, az *Opus Dei* alapítója írta le ezeket a szavakat a *Cronica* c. folyóiratban, 1972-ben, amikor még fényesen ragyogott a II. Vatikáni Zsinat emléke, és az „egyházreform” fogalma még nem volt szitokszó. *Josémaria Escrivá*nak (teljes neve: Josémaria Escrivá de Balaguer y Albas, 1902–1975) azonban sok ellene vetni valója volt az egyházi reformokkal és „liberális szellemmel” szemben; mindenütt csak pusztulást és romlást látott. Úgy vélte, csak az ő szervezete őrizte meg magát tisztán a zsinat után. Harminc évvel később, 2002. október 6-án a pápa szentté avatta. Megjutalmazták teljesítményét: Folyton növekvő létszámú szervezetével, az Opus Dei-vel („Isten műve”) képes volt „védősáncot” építeni a „szennyvízzel” szemben. Az Opus Dei mostantól úgyszólván isteni jóváhagyással bír, hiszen Escrivá szentként Isten trónja mellett áll. „Fiaim és lányaim, képesek vagyunk megnyerni a csatát”, írta hű követőinek az alapító ugyanabban az 1972-es cikkben. És megnyerte a csatát. „Az atya”, ahogyan a csaknem 90 000 Opus Dei-tag, s valószínűleg még több szimpatizáns világszerte hívja őt, most hivatalosan is „mintakép”, s így „az erények hőse”, ahogyan A Katolikus Egyház Katekizmusában áll. Mostantól szabad templomokat elnevezni róla, kápolnákat és oltárokat a szobrával díszíteni, énekeket zengeni róla. Vajon a Jóisten megbocsátotta-e, hogy Szent Josémaria egykor igen jól érezte magát *Franco* diktátor fasiszta Spanyolországában, hogy „fiai” Franco idején miniszteri posztokat töltöttek be, hogy egyes Opus Dei-tagok évek óta sok millió dolláros összegeket tologatnak ide-oda bankok és alapítványok világméretű hálózatában? Vajon a Jóisten megbocsátotta-e, hogy az Opus Dei-hez tartozó püspökök és azok szimpatizánsai sikeresen járatták le a felszabadítási teológiát, ha éppenséggel szét nem verték? Hogy az Opus Dei egyik fő érdeke a „jó (értsd: gazdag) házból” való elit támogatása, hogy az Opus Dei szemléletében a „siker” a legfőbb keresztény erények egyike? Vajon a Jóisten szelíden elfordítja-e a fejét, amikor a cölibátusban élő Opus Dei-tagok hetente egyszer megostorozzák magukat, és a lehető leggyakrabban viselnek olyan vezeklőövet, amely tövisekkel van ellátva, így természetszerűleg fájdalmat okoz és sebeket ejt? E középkori aszkézis során most legalább imádkozhatják: „Szent Josémaria, könyörögj érettünk!”

A titokzatoskodás és a pénzügyletek mestere, az intrikák és a szigorúan merev morál mestere, a középkori aszkézis mestere és minden liberális gondolkodás ellensége, „egy hatalmas, sőt veszélyes, szektaszerű szervezet alapítója” (így *James Martin* jezsuita), ez a férfi, akit legjobb esetben is csak „diplomatának” lehetne nevezni, most szentként egy síkon áll Assisi Ferenccel, Avilai Terézzel, Aquinói Tamás és Edith Stein mellett. A mai fiatal katolikusoknak őt kell buzgón követniük, s talán még felül is kell múlniuk az általa megkívánt morális merevségben. „Fiai és lányai” mindenesetre pénzzel (a szentté avatások sok pénzbe kerülnek a kérelmezőknek!) és diplomáciai ügyességgel elérték, hogy „Padréjukat” („atyájukat”) szentté léptessék elő, hogy árnyékában immár önmagukat is fölértékelhessék.

Már a tíz évvel ezelőtti boldoggá avatás is, a szentté avatás szükséges előfoka, sokat eredményezett: A katolikus egyházvezetők hangulata 1992 óta teljesen átbillent Szent Josémaria javára. Peter Hertel publicista, nemzetközileg becsült Opus Dei-specialista aprólékosan bizonyította, mennyire tele van a mostani bíborosi kollégium az Opus Dei barátaival. Mivel *II. János Pál* pápa legalább 1970 óta nyílt szimpatizánsa az „Isten művének”, előszeretettel nevezett ki Opus Dei-rajongókat bíborossá. Peter Hertel azonban azt mondja, hogy „még egy olyan pápa sem tudna ezen egyházi szervezet hatalmától függetlenül kormányozni, aki semleges lenne az Opus Dei-vel szemben”. Ilyen, az Opus Dei-vel szemben semleges bíborosok már nemigen vannak. Egyetlen püspök sem meri már nyíltan bírálni Szent Josémariát. Hiszen egy szentet csak nem lehet kritizálni?

Új könyvében (Lopakodó hatalomátvétel) Peter Hertel pontosan igazolta, hogyan sikerült az Opus Dei-nek hatalmat és befolyást szereznie a római kong-

regációkban (a pápa „minisztériumaiban"). Csak egy példa a sok közül: A „boldoggá- és szentté avatások kongregációját erős Opus Dei-jelenlét" jellemzi. A szentté avatási bizottság tagja a limai (Peru) bíboros, *Juan Luis Cipriani Thorne*, aki közismerten az Opus Dei-hez tartozik, és közeli bizalmasa volt a korábbi korrupt elnöknek, *Fujimori*nak, aki viszont a „neoliberalizmus" barátja volt. Amikor Cipriani Lima érseke lett, a felszabadítási teológia „alapítója", *Gustavo Gutiérrez* professzor menekülésszerűen elhagyta szülővárosát, Limát, és a dominikánus rendbe menekült, Franciaországba... Ciprianinak nyilvánvalóan sikerült már az 1994-ben elhunyt Opus Dei-vezető, *Alvarao del Portillo* prelátus boldoggá avatási eljárását is elindítania. Az Opus Dei-nek hamarosan két szentje lesz!

Az utóbbi időben Escriváról nyilatkozó püspökök és bíborosok mindmind elnézőek voltak: Hogy az Opus Dei változatlanul titkos szövetség, nem említették meg. Hogy az Opus Dei-ben képviselt teológia jobbára antiökumenikus, éppúgy kevéssé érdekelte őket. A kb. 1800 Opus Dei-paptól eltekintve, a maradék jó 85.000 laikus tag, valamint a több ezer szimpatizáló püspök és pap a nyilvánosság számára nem hozzáférhető. Ha valaki például tudni szeretné, melyik országban ki tartozik a jezsuita vagy a dominikánus rendbe, magától értetődően megtudhatja. Nem így van ez az Opus Dei esetében. Ott hallgatnak, és megtagadják a felvilágosítást. És ez sok püspökben félelmet kelt: Bárhol ülhet egy Opus Dei-tag, és ha egy püspök nem viselkedik korrektül, feljelenthetik Rómában. A főpásztoroknak tehát görcsösen szimpatikus vonásokat kell keresniük az új szentben. Így például most hirtelen fölfedezték az „egyházreformert", a II. Vatikáni Zsinat emberét, noha Escrivá bizonyos ellenszenvvel viseltetett a zsinat pápájával, *XXIII. János*sal szemben.

Egyébként nem sok eredetiséget lehet fölfedezni Escrivá „lelkiségében", hacsak nem értékeljük lelkiségi jellemzőként örökös felszólítását arra, hogy „szorgalmasan és szüntelenül tevékenykedni kell az Opus-ért". Melyik püspök merészkedhet ugyanis arra, hogy egy olyan új szentet idézzen, aki követőinek lelkére kötötte: „A szentség útja: vakon engedelmeskedni az elöljárónak. A házasság a gyalogság számára való, nem Krisztus tábornoki kara számára. A tökéletes önmegtartóztatás magasabb rendű, mint a házasság." *Ratzinger* bíboros mindazonáltal utalt arra 2002 márciusában, hogy Josémaria „mindenképpen kérdéseket vet föl": „Josémaria Escrivá nem sokat mutat meg nekünk belső életéből", mondta. Maga a Szent ezt titoktartásnak nevezte, de a Hittani Kongregáció feje megbocsátja neki: „Ezt tiszteletben kell tartani." E könnyű kritika ellenére Ratzinger nem sajnálta a fáradságot, hogy Escrivát „új Mózesnek" nevezze, „aki úgy beszélt Istennel, ahogy az ember a barátjával beszél". A kölni bíboros, *Meisner* érsek nem rég odáig ment, hogy „a mi (kölni) dómunkat csaknem Escrivá-emlékhelynek" nevezte. A berlini bíboros, *Sterzinsky* most „szíve mélyéből hálás, hogy a boldog Josémaria embereket hív meg a tiszta Jézus-követésre". Jó lenne tudni, hogy az Opus Dei esetében mint jelent a „tiszta".

Úgy tűnik, van egy abszolút tabu a mai római katolikus egyházban, ez pedig a kritikus szembenézés az Opus Dei-vel. A katolikus akadémiák régóta igen tartózkodóak, az egyházi ellenőrzés alatt álló lapoktól régóta nem várhatjuk, hogy átfogóan és kritikusan számoljanak be az Opus Dei-ről. Egy szent, aki félelmet kelt. Nem furcsa egy szent?

Az Opus Dei évtizedek óta a lehető legszorosabb közelségben áll a pápával: A pápa hivatalos szóvivője, *Navarro Valls* az Opus Dei tagja; mint mondják, naponta találkozik a pápával. Mindaz, amit a pápáról hivatalosan továbbadnak a sajtónak, úgyszólván az Opus Dei szűrőjén megy keresztül. Az Opus Dei persze azt fogja mondani: „Mindig egyes tagok beszélnek." De ezeket az egyeseket szoros útmutatások kötik, hiszen maga a szent kötötte lelkükre: „A vezetés iránti engedelmesség a legfőbb erény."

Csak 27 év választja el az Opus Dei alapítójának halálát és szentté avatását. Most azonban (a boldoggá avatáshoz képest) egy további, a szentté avatáshoz szükséges csodát lehetett igazolni: egy spanyol orvos az Opus Dei alapítójának közbejárására hirtelen, „csodás módon" meggyógyult gyógyíthatatlan bőrbetegségéből.

De már az 1992-es boldoggá avatáskor is szólásra jelentkezett néhány olyan teológus, akit nem kínzott az Opus Dei-től való félelem. Ezek hangsúlyozták: A megfelelő pápai bizottságban kritikusok nem jutottak szóhoz. Továbbá elidegenítőnek tartották, hogy rendkívül rövid idő alatt „keresztülhajtották" a boldoggá avatást. Nyilvánvalóan maga a pápa kívánta ezt a „gyors pert". „Ezeknek az elit katolikusoknak a befolyása oly nagy, hogy a pápa külön átdolgoztatta a boldoggá avatási eljárás rendjét, hogy aztán 1992-ben sietős tempóban a szentté avatás előfokára emelhesse az Opus Dei alapítóját. Ezzel maga ellen fordította a Kúria nagy részét, mert a buzgó fáradozás ellenére semmiféle, legalább valamennyire is hiteles csodát nem tudtak felmutatni", mondja *Werner Raith* Vatikán-szakértő. Aztán mégis „megtalálták" a csodákat...

„A szentté avatások mindig az adott teológiai és egyházpolitikai viszonyok kifejezői", mondja *Gottfried Bachl*, a rendszeres teológia professzora Salzburgban. Miközben Josémaria Escrivá személyében egy titkos szövetség alapítóját avatták szentté, a dél-itáliai *Páter Pio* esetében a gyermeki csodaváró hitet állították példaképül. A stigmatizált kapucinust (1887–1968) 2002. június 16-án avatták szentté. E két, időben oly közel álló szentté avatás, amelyet a szükséges pompával, sok százezer hívő jelenlétében celebráltak, talán megadja a kulcsot ahhoz, hogy megértsünk valamit II. János Pál pápa kormányzási idejének szelleméből. Hatalom (Szent Escrivá) és népi jámborság, illetve gyermekes csodaváró hit (Szent Pio) – ezek a kulcsszavak.

Az Opus Dei örül, hogy ebben az évben nemcsak alapítóját avatták szentté oly gyorsan, hanem egy további papot is. Római megfigyelők úgy vélik, hogy Páter Pio ultragyors szentté avatási eljárásának összehozásában maga az Opus Dei is részt vett, hogy ezzel elrejtse Escrivá szentté avatásának fergeteges tempóját...

Mindenesetre Páter Pio személyében egy titokzatos csodatevőt avattak szentté. S ami szintén fontos: A búcsújáróhelyek pénzt hoznak, mivel jámbor turisták tömegeit vonzzák. A dél-itáliai kisváros, *San Giovanni Rotondo*, amelynek kolostorában Páter Pio élt, igazi aranybányává fejlődött. A kapucinusok akkora bevételre tettek szert az utóbbi években, hogy most a világ egyik legnagyobb templomát építik fel. Nem kisebb személyiség, mint a sztárépítész Renzo Piano tervezte a pompás épületet, amelyben tízezer hívő fér majd el. Egy év múlva felszentelik a templomot. A sok nagyvonalú adomány segítségével még egy rádióadást is indítottak *Voce di Padre Pio* néven, és folyamatban van egy saját tv-csatorna kiépítése is.

IX. Piusz pápa boldoggá avatása alkalmából írta a jezsuita teológus, *Klaus Schatz* a *Stimmen der Zeit* c. folyóiratban azokat a sorokat, amelyek a két új szentre, Josémaria Escrivára és Páter Pióra is érvényesek: „Egy szentnek világító példaként kell új tagokat toboroznia az egyház számára. Nem szabad olyan helyzetnek támadnia, hogy csak fáradságosan lehessen megvédeni őt. A szentté avatás elveszíti értelmét, ha az érintett személyt csak nyilatkozatok és tisztázások bonyolult folyamata révén lehet megérteni."

Christian Modehn

Forrás: Publik-Forum, 2002/18

Leszkay András bácsi Moha-meséje

A kedvenc

Történt egyszer, hogy lent jártam valamiért a völgybeli falucskában. Amikor már hazafelé lépegettem, a falu végén sírást hallottam. Egy kislány ült a fűben, és keservesen zokogott. Odamentem hozzá, megkérdeztem, miért sír, s akkor vettem észre, hogy egy kicsiny piros almát szorongat a markában. Felpillantott rám, és tüstént abbahagyta a sírást. „Miért sírtál?” – kérdeztem. „Azért sírtam... mert édesanyám... jobban szereti Zoltikát, mint engem.” Leültem melléje a fűbe, ő meg lassan-lassan elmondotta, elsírdogálta a következőket.

Janka a neve, és nyolc esztendős, két öccse van, a hétéves Jancsi és az öt esztendős Zoltika. S neki már régóta nagyon fáj, hogy édesanyjuk Zoltikát mindenben előnyben részesíti. Ha süteményt kapnak, a legszebbet Zoltikának adja, ha cipőt vásárolnak nekik, Zoltika olyat kap, amilyent akar, s ha csak egyetlen egy hely van édesapjuk gépkocsiján (mert édesapjuk teherautóvezető), akkor édesanyjuk mindig Zoltikát ülteti fel egy kis autózásra, sohase őt. Az előbb pedig az történt, hogy almát is kaptak az uzsonnájukhoz. Ő is, Jancsika is egyet-egyet. Zoltika azonban kettőt. Ez nagyon elkeserítette Jankát, érezte, hogy jön fölfelé a sírás a torkán. Kiszaladt hát ide a falu végére, édesanyja előtt ugyanis titkolja, mennyire fáj neki, hogy jobban szereti Zoltikát, mint őt. Miután ezt elsírdogálta, ledobta az almát a fűbe, és újból keservesen zokogott: „Itt van, ez se kell, adja neki ezt is, és szeressen engem is ugyanúgy. Nekem ugyanúgy édesanyám!”

Elgondolkoztam. Mondhattam volna azt Jankának, amit ilyenkor mondani szoktak: „Ne gondold, hogy téged kevésbé szeret az édesanyád, ugyanúgy szeret téged is, mint az öcsikédet.” Ez azonban nem lett volna igaz szó. Mondhattam volna az igazságot is, de attól tartottam, hogy akkor még inkább elkeseredik. A féligazság mellett döntöttem tehát, és megkérdeztem tőle, volt-e már beteg az öcsikéje, szedett-e már orvosságot. S mikor erre azt felelte, hogy Zoltika gyakran volt beteg, így folytattam: „Mondd csak, Jankicám, fájt-e akkor neked, hogy Zoltika orvosságot kap, te pedig nem kapsz? Ugye, nem fájt? Tehát akkor ne fájjon az alma se. Mert az alma ugyanolyan gyógyszer, mint a kanalas orvosság. Zoltika, amint hallom, gyönge, betegségre hajlamos. Ha tehát ő két almát kap, te meg csak egyet, arra gondolj, hogy a másik alma ereje már benned van.” Jankica bólintott: „Jó, az ennivalót megértem. De attól nem lesz egészségesebb, hogy fényes orrú cipőt kap.”

Sikerült azonban megmagyaráznom neki ezt is: „A betegnek igyekszenek a kedvébe járni. Az öröm is gyógyít, nemcsak az orvosság. Kedvükben igyekeznek járni az édesanyák is legkisebb, vagyis leggyöngébb gyermeküknek.” Az értelmével megértette Jankica, amit mondottam, de a szívével nem. Ott továbbra is parázslott a fájdalom, s tudtam, hogy valamely újabb, bármilyen kicsiny kivételezés is megint lángra lobbanthatja.

Teltek-múltak a hónapok, Jankicával többször is találkoztam a faluban, gyakran láttam szomorúnak is, de mindössze annyit tehettem, hogy megsimogattam a fejét, mert még mindig nem tudtam, mivel szüntethetném meg fájdalmát.

Hosszabb beszélgetésre azonban csak körülbelül három esztendő múlva került sor, Jankica ekkor már tizenegy éves volt, Jancsika tíz, Zoltika nyolc. Az erdőben sétáltam, s találkoztam Jankicával meg Jancsival. Gombát keresgéltek. Azonban tudtam egy helyet, ahol annyi termett, hogy nem kellett keresgélni. Arrafelé vezettem hát őket. Jancsika el-elszaladozott tőlünk, én pedig megkérdeztem Jankicától: „Hát Zoltikát mért nem hoztátok magatokkal?" S a tekintetéből, amellyel akkor Jankica szólani kezdett, megláthattam, mennyire belemarta már magát szívébe a keserűség. Félig gúnyra, félig sírásra ránduló szájjal mondta: „Őt nem engedte el édesanyánk. Félti az itteni hideg pataktól, a meghűléstől. Két másik gyermekét nem félti. Pedig Zoltika már két éve olyan egészséges, mint a makk.” Töprengtem, miként gyógyíthatnám meg Jankica szenvedő szívét. A teljes igazságot még ekkor se mertem megmondani, csak kerülgettem, mint macska a forró kását, s így szóltam: „Ha az egészsége megerősödött is, bizonyára van valami egyéb gyöngesége. Hiszen mondod is, hogy meggondolatlan, nem tudja fegyelmezni magát. Talán gyönge tanuló is?” Jankica gúnyosan nevetett: „Eltalálta, Moha bácsi! Nagyon is gyönge tanuló! Mégis ő kapta a legnagyobb meséskönyvet édesanyánktól a vizsga után.” Megvédtem ezt az intézkedést is: „Annak kell a legtöbbet olvasnia, aki gyönge tanuló, hogy gyakorolja magát.” De Jankica megint nevetett: „Nem azért kapta. Hanem mert ravasz és hízeleg. Édes-

anyánk is tudja, hogy hízelgő, mégis rápazarolja a jóságát!" Még ezt is meg tudtam magyarázni: „A ravaszt kell elhalmozni jósággal, Jankicám! Hogy lássa a különbséget, és megváltozzék!" Ezt már azonban igen bizonytalanul mondtam, s láttam Jankicán, hogy már annyira se tudom megnyugtatni, mint azelőtt egy-egy simogatással. Ezt kérdeztem hát tőle: „És Jancsi? Jancsinak nem esik rosszul, hogy édesanyátok mindenben Zoltikának kedvez?" Jankica legyintett: „Jancsika kis mafla. Ő ezeken a dolgokon csak mosolyog."

Megint eltelt vagy három esztendő. Jankica tizennégy éves lett, Jancsika tizenhárom, Zoltika tizenegy. Egy téli napon az ablakom mögött üldögéltem, és gyönyörködtem a hópelyhek vad kavargásában. Egyszerre csak megkopogtatta valaki az ajtómat, s a feldúlt arcú kislányban, aki belépett, alig ismertem fel Jankicát. Lerogyott egy székre, és már zokogott is: „Úgy szégyellem, hogy terhére vagyok Moha bácsinak... de olyan elhagyatott vagyok... és Moha bácsit én második édesapámnak érzem. Az volna a rendje, hogy édesanyámnak panaszkodhassam... de hát hogyan?... Éppen őneki... őróla?... Az történt, hogy a nyáron, amikor a fiúk ruhát kaptak, én csak posztót kértem... hogy majd csak tavasszal varrassák meg... és tegnap este édesanyám egyszerre csak azt mondja, hogy ebből a palakék posztóból inkább Zoltinak csináltat tavaszi ruhát... De hát mért kell azt is Zoltinak kapnia? Tavaly kapott tavaszi ruhát, én meg nem... Moha bácsi... az igazságtalanságot nem bírom! Zolti már se nem beteges, se nem gyönge tanuló! Hát mért kell engem kevésbé szeretni, mint őt? Hát az én szívem már mindig így fog fájni, hogy majdnem kiszakad?!"

Amikor csöndesedni kezdett a zokogása, megszólaltam: „Azt hiszem, magam is hibás vagyok benne, hogy ennyire szenvedsz. Mert mindeddig nem mondtam meg neked a teljes igazságot. Azt mondtam, azért kedvez édesanyád Zoltinak, mert Zolti gyönge, betegségre hajlamos. Aztán azt mondtam, azért kedvez neki, mert szellemileg gyönge, nem tud vigyázni magára, erőtlen az értelme, nehezen tanul. De mindez csak féligazság volt. Édesanyád egyszerűen azért szereti jobban Zoltikát, mint titeket, mert ő a legkisebb gyermeke. A legkisebb gyermekek általában gyöngék, s ezért a természet beleoltotta az édesanyákba ezt az ösztönt, hogy rájuk jobban vigyázzanak, őket jobban szeressék. S az édesanyák akkor is követik ezt a természeti parancsot, ha az a legkisebb gyermek véletlenül vasgyúró vagy lángész, és semmi szüksége nagyobb oltalomra." Jankicát azonban nem nyugtatta meg a teljes igazság se. Tovább sírdogált, és rázogatta a fejét: „Nem bírok belenyugodni... nem bírok belenyugodni..." És halljátok csak, mi történt. Édesanyjuknak a tavasszal valami örökségi ügyben el kellett utaznia, ha jól emlékszem, Prágába, ott éltek a rokonai. Az ügy elhúzódott, tárgyalásokat kellett megvárnia, elég az hozzá: több hónapig elmaradt. Ez alatt az idő alatt Jankica viselt gondot a két fiúra. Teljes hatalmú kismamaként vezette a háztartást. Én meg minduntalan hallottam a híreket róla, hogy milyen ügyesen intézkedik, milyen gondos gazdasszony, milyen jó kismama.

Egy délután aztán zsebre dugtam néhány szép almát, és lementem hozzájuk látogatóba. Ekkor óriási meglepetésben lett részem. Jankica éppen fánkot sütött estére, Jancsika a tornácon fúrt-faragott valamit, Zoltika pedig Jankica körül sündörgött, ravaszkásan pislogott a sülő fánkokra, és kedvesen mondogatta: „Jankica kismama..., ugye kaphat egyet Zoltika?" Jankica tréfás haraggal ráförmedt: „Bizony, Zoltika... kaphatsz egyet a fejecskédre, ha nem mégy innen!" – de a kunyerálásnak újból és újból az lett a vége, hogy Zoltika fánkot majszolt. Jancsika ilyenkor mindig elégedetten elmosolyodott öccse diadalán. Egyszerre csak nyílt a kapu, a falubeli szabó jött be, palakék öltönyt hozott a karján, s azt Zoltika vette át nagy örömmel. Jankica pedig mintha már nem is emlékeznék rá, mit zokogott el nálam a télen, ezt mondta: „Nagyon tetszett az a posztó Zoltinak – teljék hát kedve –, megvarrattuk neki." Ekkor eszembe jutott legelső találkozásunk, és így szóltam. „Igaz, ni! Hoztam nektek valamit!" Kitettem az asztalra négy almát, s Jankica rögtön el is osztotta azokat. Egyet Jancsinak adott, egyet magának vett el, kettőt pedig Zoltika felé nyújtott. „Nesze, te betyár! Tudom, hogy te szereted a legjobban!" Zoltika az egyik almát tüstént eszegetni is kezdte, és átszaladt a szomszédba játszani, én pedig álmélkodva megjegyeztem: „Úgy látom, Jankicám, mindenben kedvezel Zoltinak." Jankica mosolyogva sóhajtott: „Én is úgy látom, Moha bácsi. De hát tetszik tudni... ő a legkisebb hármunk között." Azon már meg se lepődtem, hogy egy hét múlva Zoltika utazott el a Balaton mellé. Éppen akkor toppantam be a vasútállomásra, amikor eltűnt a vonat a kanyarodóban, s Jankica meg Jancsika abbahagyta az integetést. De ekkor már megkérdeztem Jankicától: „Mondd csak, tisztelt kismama... arra nem gondolsz, hogy most Jancsinak fájhat ugyanúgy mindez a kivételezés, ahogyan azelőtt neked fájt?" Jankica helyett azonban Jancsi felelt mosolyogva: „Nem fáj az nekem, Moha bácsi! Zoltit jobban szereti, mint engem, s ezzel el van intézve. Ezen nem lehet változtatni, bele kell nyugodni." Mosolygott Jankica is, és egy nagy puszit cuppantott Jancsi arcára. „Bölcsesség szól belőled, Jancsikám, bárcsak eltanultam volna ezt tőled már nyolcesztendős koromban!"

Mosolyogtam magam is, de szóltam is. Ezt mondottam: „Azon, hogy mit érez Jankica, valóban nem lehet változtatni. De azon, hogy miként osztja el az almát meg egyebet, lehet. Vigyázz hát, Jankicám, hogy a nagy Zoltika-szeretet ne tegyen benned kisebbé semmit az igazságosság szereteténél!" Jankica bűnbánó bólogatással jelezte, hogy nagyon is megértette, s azzal sétára indultunk a patak felé. Gyönyörű nyári reggel volt.

„Minden szeretet ősképe a golgotai áldozat:
önmagamat maradéktalanul odaadni."
(Hamvas Béla: Scientia Sacra)

A magyar szellemi élet kimagasló egyénisége, Hamvas Béla szót kér. Gondolatai, vélekedései nem alkotnak rendszert, eszmét, izmust, nem sorolhatók egyetlenegy filozófiai irányzathoz sem. Talán ez az a sajátosság, ami aktuálissá és kikerülhetetlenné teszi Hamvast. Nehéz róla bármit is mondani meghatározó, kategorizáló módon. Az alábbi írás ügyesen megkerüli ezt, és arról beszél, hogy ki nem volt Hamvas Béla, közben pedig kialakulhat egyfajta kép róla, gondolkodási módjáról. Nem titkolom, szándékom az, hogy szeretném ezt a gondolatiságot kicsit közelebb hozni a Bokorhoz. Az alábbi cikk kapcsán és általában is várjuk majd hozzászólásaitokat, vélekedéseiteket Hamvasról, de természetesen helyt adunk az esetleges aggályoskodásnak, ellenvéleménynek is.

Szeretnénk megalakítani egy Hamvas Ifjúsági Kört (továbbiakban: H.I.K.) is, melyre már most lehet jelentkezni: Faragó Ferenc, 1157 Budapest, Nyírpalota u. 27. VIII./25. T.: 06-1-410-1406, 06-20-9872-982, e-mail: faragoferi@freemail.hu elérhetőségeken. A Kör rendes tagja lehet minden ifjú és fiatal, 14-40 éves korhatáron belül. E kor felett jelentkezők tiszteletbeli körtagok lehetnek, akik esetenként előadásokkal, szervezési feladatokkal segítenék a H.I.K. munkáját. Terveink szerint havonta találkoznánk, mely alkalmakkor előadások, beszámolók és kötetlen beszélgetések lennének, egy kis teázgatással egybekötve. Az sem kizárt, hogy Hamvas kapcsán baráti szálak szövődjenek és további közösségek szerveződjenek.

Tájékoztatásul közlöm, hogy az alábbi írás szerzője már jól működő Kört szervezett „haladók" számára, az előadások egy hónapban egyszer, keddi napon vannak. A pontos időpontokat, a helyszínt, az előadót és a témát is megtudhatod a fenti elérhetőségek valamelyikén.

Most pedig álljon itt ***Szathmári Botond*** *írása, mely ráhangolódásra, továbbgondolásra is igen alkalmas.*

Faragó Ferenc

Ki nem volt Hamvas Béla?

Mielőtt megpróbálnánk Hamvas Bélát elhelyezni a magyar és az egyetemes szellemtörténetben, azt kell körbejárni, mit is csinált ez a rejtélyes életű gondolkodó. Nagyon sokféleképpen határozták már meg Hamvas munkásságát, és a legtöbb teljes félreértésről tanúskodik. Ezért fontos ezt a kérdést tisztázni. Sokkal könnyebb azt megmondani, ki nem volt Hamvas Béla, és ez talán közelebb visz a helyes megnevezéshez.

Hamvas nem volt filozófus, mint sokan vélik. Írásainak ugyan jelentős része foglalkozik filozófiai kérdésekkel, de nem ez a perdöntő. Hamvas egy helyen a filozófia kezdetét a nagy hazugságok kezdetének nevezi, ami egyértelműen bizonyítja, hogy maga sem tekintette magát filozófusnak. Számára, aki azon kevés gondolkodó közé tartozott, aki megértette S. Kierkegaard és F. Nietzsche gondolatait (természetesen sok gondolkodó érti őket, de leginkább csak értelmileg, azonban a hamvasi gondolkodás szerint csak a realizált tudás tekinthető megértettnek), az európai filozófiai tradíció többé már nem járható út. Az európai szakfilozofálás, az egyénileg kifundált rendszerek építése érdektelen, üres játék, akárcsak H. Hesse *Üveggyöngyjátéka*. Egy korrupt, farizeus, nihilista világban csak az tekinthető valódi tudásnak, ami ezek felszámolását célozza meg, minden más haszontalan és lényegtelen szofisztika. Az újkori európai filozófiai gondolkodásból két lényeges elem hiányzott, ami miatt Hamvas nem tudott közösséget vállalni avval, ez az üdv és a beavatás. Ezért kellett kettéválnia az igazi bölcsesség keresésének és a szakszerűen felépített filozófiai rendszerépítésnek. Ez nem jelenti azt, hogy Hamvas, aki kiválóan ismerte az európai filozófiát, ne merített volna bátran az újkori bölcseletekből.

A fentiek értelmében Hamvas nem tekinthető egzisztencialistának sem, amint ezt néhány szerző írja (pl. Dörömbözi J.), és semmilyen más „…istának" sem. Hamvas mindig is távol tartotta magát az izmusok szektásságától és szükségszerű partikularitásától, amikkel szemben ő az egyetemlegességet kereste, ami nem áll szemben semmilyen más irányzattal, hanem irányzatok feletti. Ez utóbbi nézőpont az, ami rendkívüli zavart okoz egy nihilista korban, emiatt a jelenkor relativistái, akik számára minden filozófiai rendszer összehasonlíthatatlan (inkommenzurábilis), vagyis nem tartalmaz értékkülönbséget, rendre támadják Hamvas gondolatait. Számukra értelmezhetetlen bármiféle „fölöttiség", vagyis a transzcendencia. Ezért nem tekinthetők e gondolatrendszerek igazaknak, hiszen magának az igazságnak a létét kérdőjelezik meg, noha ennek birtoklását gyakran következetlenül fenntartják maguk számára. Hamvas bölcselete nem tekinthető sem materialistának, sem idealistának, gondolkodásában igyekezett minden ilyen kettősséget meghaladni, ami az európai filozófia nézőpontjából igen nehezen értelmezhető. Hamvas létszemlélete túl van a tudat megkülönböztető tevékenységén, amely kizárólag kategóriákban ölt testet. Az abszolút valóságnak bármiféle fogalmi megosztása félrevezető. Hamvas tudása kettősség nélküli tudás, akárcsak az ind filozófiában.

Nem tekinthető Hamvas misztikusnak sem, hiszen nem voltak látomásai, és bölcseletét sem homályos, misztikus képek segítségével fogalmazta meg. Hamvas szerint a misztikus látás gyakran megbízhatatlan információkat nyújt, amelyek az éberség szempontjából közömbösek, ráadásul tudta, hogy a modern misztikusoknak nem sok közük van az ókori müszthészekhez (gör. = misztériumokba beavatott). Természetesen nem utasította el a misztikát, és sokat merített a korábbi misztikusok gondolataiból, és különösen nagyra értékelte Jakob Böhmét.

Még kevésbé tekinthető Hamvas okkult szerzőnek, amint azt sok mai new age-gondolkodó állítja. Hamvas radikálisan elutasította műveiben az okkultizmust, mivel az nemhogy nem szolgálja az éberséget, inkább az ájultságot és káprázatot fokozza.

Hamvas nem tekinthető sem kultúrtörténésznek, sem vallástörténésznek, jóllehet írásainak jelentős hányada ilyen témákkal foglalkozik. Amíg a kultúrtörténészeket az egyes kultúrák horizontális síkja érdekli, addig Hamvast elsősorban a vertikális. Amikor vallástörténeti kérdésekről ír, mindjárt szembeötlik, hogy nála hiányzik az a filológiai apparátus, amely például Eliade munkáiban jelen van. Ennek, azon túl, hogy írásainak jó részét Inotán, Bokodon vagy Tiszapalkonyán, a barakkban kellett megírnia, ahol nem állt rendelkezésére semmiféle háttérkönyvtár, mint az egyetemen és az akadémiai intézményekben alkotó kortár-

sainak, más okai is voltak. Nevezetesen, hogy szántszándékkal kerülte a lábjegyzetekkel megtűzdelt, nehézkes tudományos stílust, amely elveszi a szöveg megszólító erejét. Másfelől tudatosan elhatárolta magát a tudományos objektivitástól, amely szerinte önkényes, a valóságtól idegen és előítéletes, ráadásul illuzórikus cél is. Az utóbbi harminc esztendő tudományelméleti csatározásainak eredményeként az objektivitás mítosz (T. S. Kuhn, P. Feyerabend, T. Roszak), s ezt Hamvas már a harmincas években leírta.

A fentiek értelmében Hamvas nem tekinthető semmiféle más tudomány művelőjének sem, noha írásai gyakran érintenek régészeti, történészi, orientalisztikai stb. kérdéseket. Hamvas fordításainak tetemes mennyisége ellenére sem volt műfordító, bár kiválóan olvasott angol, német, francia, olasz, spanyol, latin, görög, héber, szanszkrit és kínai nyelven. Az általa fordított szövegekben a filológusok előszeretettel csemegéznek a hibákban, mivel nem tudnak elszakadni begyepesedett előítéleteiktől, nevezetesen a szöveg tárgyszerű és szolgaian szöveghű kritériumától…

Az egyik problémát az okozza, hogy Hamvas fordításai szabad fordítások, éppen oly módon, ahogy Goethe A vándor éji dala c. versét más és más módon adja vissza Tóth Árpád, Móricz Zsigmond, Kosztolányi Dezső, Szabó Lőrinc, Weöres Sándor és Képes Géza. Egyikről sem állíthatjuk, hogy téves, azonban ha a nyersfordítást elolvassuk, valószínűleg az lesz az érzésünk, hogy abból valami hiányzik, ez a valami pedig a lényeg, amiért Goethe megírta versét. Hamvas fordításainak jó része szakrális vagy költői szöveg. A szent szövegek fordítása még kevésbé lehetséges a tudományos filológia révén, hiszen lényegük mindig túl van a nyelvtani szerkezeteken, és átültetésükhöz majdnemhogy fontosabb a bölcseleti háttér figyelembevétele, mint a nyelvtané. Nem is beszélve a megszólító jellegről, mely mindig a poézisben rejlik. Hamvas azon kevés fordító közé tartozik, akik komolyan vették F. Nietzsche (őt egyébként a filológiában Kerényi Károly vette a legkomolyabban) és R. Guénon ide vonatkozó intelmeit. Ezek alapvetően eltérnek az európai filológiai gyakorlattól, mivel a fordítandó szöveget nem mint a régmúlt dokumentumát, nem mint holt gondolatok régészeti leleteit kezelik, hanem élő vagy életre keltendő tradícióként szemlélik. Ráadásul a hagyományos filológia gyakran az európai civilizáció fogalmi apparátusával próbálja az azon túli szellemiségeket megragadni. Hamvas mint zseniális nyelvteremtő gyakran használ fordításaiban sajátos és újszerű kifejezéseket. A Hamvast erősen bíráló haza orientalisták nem veszik figyelembe, hogy az európai nyelveket kiválóan beszélő, egyetemi tanárként dolgozó, keleti születésű emberek éppen azokat a hibákat róják fel a nyugati filológiának, amelyek Hamvas fordításaiból hiányoznak. A. Coomaraswamy nem véletlenül mondta, hogy az ind vallásról és bölcseletről igazán csak R. Guénon írásait tartja hitelesnek.

Hamvas fordítási hibáinak van egy másik forrása, nevezetesen, hogy azok az Erőműberuházó Vállalat vidéki barakkjaiban szótár nélkül készültek, így Hamvasnak korábbi nyelvi tanulmányait pusztán emlékezetéből felidézve kellett boldogulnia, és szótár hiányában egy-egy kifejezést gyakran intuitív módon kellett kitalálnia. Ez valóban eredményezhetett pontatlanságokat. A kényelmes könyvtári szobában dolgozó mai filológusok, azt gondolom, Hamvas helyzetében képtelenek lettek volna bármiféle fordításra, feltehetően nem is törődtek volna ilyesmivel, hasonló léthelyzetben el lettek volna foglalva saját életproblémáikkal. Ahhoz, hogy valaki ilyen körülmények között alkosson, vagy megszállottnak kell lennie, vagy nagyon magasan realizált és beavatott bölcsnek, Hamvasban azonban semmiféle megszállottság nem volt. Természetesen vannak kivételek a filológusok és orientalisták között is, akik azért nem szemezgetnek Hamvas fordítási hibái között, mert azt nagyon olcsó és ízléstelen eljárásnak tartják.

Hamvas nem volt művész vagy szépíró sem, noha vannak regényei, sőt zenedarabjai is, és elmondható róla, hogy virtuóz módon használta a magyar nyelvet. Szőts Géza így írt erről: „Úgy írt magyarul, mint ahogy a tenger beszél önmagával." Hamvas éppen úgy elutasította az apokaliptikus művészet- és irodalomfelfogást, ahogyan a filozófiát. Hamvas számára bármilyen mű hitelességét csak a mögötte álló *hiteles élet* adhatja meg, amelynek alapja a *gondolat-szó-tett azonossága*. Hamvas a műveit élte, és életét művé tisztította, ennek értelmében alkotásaiban szerves egységbe forrt bölcselet, vallás, művészet és élet. A modern korban a szakrális költészetet tartotta a legmagasabb rendű közlési formának, noha verset nem írt (legalábbis az olvasóközönség számára nem). Alkotásaiban visszatért azokba az időkbe, amikor vallás, filozófia, tudomány és költészet még nem vált el. Ezen területek mindegyike meghasadt a költészet kivételével. A vallás túlvilágra és evilágra, a filozófia tudatra és anyagra, a tudomány szubjektumra és objektumra. A művészi tapasztalatban az a csoda, hogy ott minden egy, ráadásul hiányzik belőle az idő, ezért örök. A költészet csak tudománytalanul és vallástalanul érthető meg, ez érvényes Hamvas műveire is, amelyek noha nem költői formában íródtak, mély poézissel átitatottak. A költészet az egyetlen, ami igaz és megcáfolhatatlan, s felette áll a vallásnak – írta Hamvas.

Hamvas nem volt vallásos gondolkodó sem, noha szinte mindenki annak tartja. Hamvas a vallást a korrupt lét termékének tekintette, amely történeti és szociális képződmény, éppen ezért merő ezotéria. Magát vallástalan teistának nevezte, megkülönböztetésül Nietzschétől, aki szerinte vallásos ateista. Hamvas a kereszténység eredeti formáját, amelyet elfogadott, nem tekintette vallásnak. Hamvas tehát nem nevezhető semmiféle vallásalapítónak vagy prófétának, mindig is elhárította magától, hogy mesternek, gurunak tekintsék, hiszen a mester Jézus Krisztus.

Azzal, hogy összefoglaltuk, mi nem volt Hamvas Béla, elhárítottuk a félreértések fő lehetőségeit. Hamvas tehát nem filozófus, nem kultúrtörténész, nem orientalista, nem műfordító, nem művészettörténész, nem szépíró, nem vallásalapító, nem próféta, nem guru, és még sok egyéb sem. Mindez nem jelenti, hogy ezeket a területeket ne művelte volna, csak oly módon, hogy egyikbe se lehet besorolni, mivel Hamvas mindig átlépte a határokat, hiszen a határok és rendszerek szerinti gondolkodás elfogadhatatlan volt számára, de nem úgy, ahogy azt néhány XX. századi anarchisztikus alkotó és gondolkodó tette. Hamvas minden határt feloldott, nem pedig lepusztított, mint anarchisztikus kortársai. Számára a határok nem áttörendő falak voltak, mint a kor számtalan művésze számára, hanem egyszerűen nem léteztek. Éppen ezért Hamvas polihisztornak sem tekinthető, akinek sok mindenről van ismerete; neki csak egyről volt biztos tudása, ez pedig az *ember isteni eredete*, s minden, amit ezen kívül ismert, ezt fejezte ki.

Ezek után ki volt Hamvas Béla? *Normális ember*, ahogyan magát meghatározza. „Az egyetlen mű az emberi lény", írja az *Orfeusz*ban, amelynek szellemében élte végig az életét. Érdekes, hogy ez a gondolat a neoavantgárd művészetben vagy harminc évvel később felbukkan, csak egy kicsit hamis formában (pl. Gilbert és George). Hamvas a *tradíció* szellemében élő *alkotó és gondolkodó* ember volt, műveinek központjában *az egész keresése, az egység helyreállításának igénye* áll. Munkáiban és életében a hagyomány képezte a központi rendező elvet. Hamvas azon kivételes emberek közé tartozott, akik még a XX. század végén is hallották a ősforrás csobogását, és akik „csak tiszta forrásból" merítettek. A hagyomány fundamentumának a *kereszténységet* tekintette, ennyiben eltért az őt megelőző tradicionalista gondolkodóktól, R. Guénontól vagy J. Evolától. Hamvas mint keresztény ember nem lázadt a sorsa ellen, elfogadta azt, és minden rárótt feladatot alázattal teljesített (katalóguscédulát írt, szőlőt metszett, kenyeret sütött, raktárkönyvet vezetett). Hamvas Béla *az az ember volt, aki ismerte a neveit*, ahogyan ezt Kemény Katalin írja a *Karneválról* szóló könyvében.

Szathmári Botond

Fulbert Steffensky

Tegyünk úgy, mintha remélnénk!

Megőrizhetjük-e a reményt, ha az élet egyre kevésbé bizonyul beláthatónak? Hogyan foglalhatunk állást az Egész értelme mellett, ha a jelen és a várható jövő egyre inkább értelmetlennek bizonyul?

Az utóbbi években egyre több ember tette fel a reményre irányuló kérdést.

Mit mondhatunk erre? Hiszen a remény alapját nem lehet megélni. Megélni inkább azt lehet, hogyan mond csődöt a remény. Akadnak olykor olyan pillanatok, amikor összhangban vagyunk az élettel, amikor világos számunkra az élet értelme. Ha sikeres egy szerelem, ha zavartalan egy barátság. Ilyenkor az életnek szinte nincs szüksége beszédre és magyarázatra, mivel önmagát magyarázza meg. Ilyen pillanatokban nem esik nehezünkre a beszéd, mivel magáról az életről olvashatjuk le, mit mondjunk.

Az élet azonban gyakran annyira összetöredezett, hogy értelme olvashatatlanná válik.

De hiszen a hit tulajdonképpen csak ekkor kezdődik, és csak akkor válik fontossá, amikor az élet értelmét már nem lehet leolvasni magáról az életről.

A hit nem épülhet a sikeres élet tapasztalatára, különben az élet iszonyatos megsértései után már nem beszélhetnénk hitről, és Isten nevét nem vehetnénk többé a szánkra. A hit annyit jelent, mint hinni, és nem annyit, mint szemlélni.

A jó végre vonatkozó kalkulációt és a dolgok jó kimenetelének prognózisát még nem lehet reménynek nevezni. Mindenesetre az nem a keresztény tulajdonképpeni reménye. Számomra egyszerűen túl kevés, hogy a dolgok feltételezhetően jó kimenetelére hagyatkozzam. És néha erősebb érvek szólnak a remény elnapolása mellett. A keresztény reményre kell fogadnom, még ha úgy tűnik is, hogy a tét máris veszendőbe ment. Ez lenne a remény kérdésének megoldása? Ez lenne a vigasz azokért az igazságtalanságokért és szörnyűségekért, amelyek a 20. század elején is történtek? Teológiai megoldás nem létezik.

A keresztények – s köztük a teológusok különösen is – hajlanak arra, hogy ítéletükkel, akár önmagukról mondott ítéletükkel is, eleve Isten oldalára álljanak, eleve az ő nézőpontját foglalják el, és vele együtt eleve mindent jobban tudjanak. Engem boszszant, ha a világ jövőjének fenyegetettségét eleve kizárólag az emberek számlájára írják, és egyedül rájuk ruházzák a felelősséget. Megvan az okunk arra, hogy óvatosak legyünk a felelősség kiosztásával szemben, magunkra hárításával szemben is. Az embernek önmagával szemben is igazságosnak kell lennie. Még akkor is épp elég felelősséget lehet ráhárítani.

Visszalépek egy kicsit, nem messzire, csak saját gyermekkoromba, amelyet egy szegény kis faluban töltöttem. A hideg teleken csak a szobát fűtöttük, és rettenetesen szenvedtünk a hidegtől. Hamis dolog volt-e azt kívánni, hogy meleg lakásunk legyen? Ma meleg az egész lakás, és hirtelen észrevesszük, hogyan fenyegeti ez az új kényelem unokáink jövőjét. Akkoriban hetekig sebes kézzel járkáltunk, mivel késő ősszel föl kellett szednünk a takarmányrépát, és le kellett csavarnunk a leveleit. Természetesen voltak ennél keményebb gyerekmunkák is. Hamis dolog volt-e, hogy olyan gépeket kívántunk, amelyek megszabadítják az embereket és mindenekelőtt a gyerekeket a legdurvább robottól? Akkoriban szűkösen laktunk. Ma van bőven helyünk, de településeinkkel szétromboljuk a gyermekeinket megillető tájat. Akkori kívánságaink mind jogosak voltak: az a kívánságunk, hogy legyen helyünk, hogy legyen könnyebb a munkánk, hogy mozgékonyak legyünk, hogy jóllakjunk és ne csak egytál ételeket együnk. E kívánságok jogosak volt, beteljesedésük viszont a világ jövőjét fenyegeti.

Nem tudom megmagyarázni Istent

A világ bizonyára nem csupán azért fog elpusztulni, mert mi elpusztítjuk. Talán nem birtokolhatunk mindent, amit kívánunk magunknak: mindenki jólétét, alacsony gyermekhalandóságot, hosszú életet, nagy mozgékonyságot és szabadságot, olyan életet, amelyet nem tart szolgaságban a külső természet. A szivárvány talán mégiscsak valami mást akart jelenteni. Bizonyára nem egyszerűen a világ fennmaradását, a haladást és a dolgok jó kimenetelének garanciáját. A remény talán egyáltalán nem azt jelenti, hogy hiszünk abban: a világ jól végződik, a pusztulás elkerülhető. Gyermekeink egyszer talán megélik a végidőknek azt a rettenetét, amiről minden nép tud, és amiből egy s más már megvalósult. Úgy tűnik tehát, hogy Isten nem őriz meg minket olyan egyszerűen, és számomra kevéssé vigasztaló az a zsoltár, amelyik azt ígéri, hogy engem nem ér utol a veszedelem, hulljanak el bár ezren a balomon, és tízezren a jobbomon. A tízezer ember nagyobb kérdés Istenhez, mint amilyen nagy a saját megmenekülésemért adott hálám. Megment-e Isten engem és az én világomat? Őszintén szólva, erről semmit sem tudok, és ha látom, mennyi élet megmentése maradt el az elmúlt évben vagy évszázadban, akkor kétségeim támadnak. Én nem fogom igazolni Istent, tőlem senki sem hall majd egyetlen szót sem Isten védelmére. Nem tudom őt megmagyarázni magamnak, és nem tudom megmagyarázni magamnak, miért kell mindennek úgy lennie, ahogyan van.

Ne hagyjuk meg áldozatoknak az áldozatokat

De valami mást sem tudok: hagyni, hogy az áldozatok áldozatok maradjanak. Isten megmagyarázhatatlanságának nem lehet fatalisztikus elvárásnélküliség a következménye. A remény nehéz művészete talán csak ott kezdődik, ahol az ember már nem tudja megmondani, miben reménykedik.

Talán el kellene felejtenünk a dolgok jó kimenetelének kérdését, mivel nem lehet megválaszolni. Senki sem garantálja nekünk, hogy belátható időn belül az élet nem fog összeomlani – semmiféle szivárvány sem.

De tehetünk úgy, mintha remélnénk. Cselekedhetünk úgy, mintha a megmenekülés lehetséges lenne. Azt hiszem, ha nem akarunk lemondani Istenről, és nem akarjuk bagatellizálni az életet ért sérelmeket, akkor ellentmondásos állításokat kell megfogalmaznunk. Egyfelől ragaszkodnunk kell az élet vigasztalanságához. Ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy a világot érő sérelmeknek sosincs értelmük, még az örökkévalóság összefüggésében sincs. Az élet drága, Isten teremtette, és ha meggyalázzák, magát Istent gyalázzák meg, és ez sérti a világ értelmét. De csupán ezzel

az elengedhetetlen megállapítással nem lehet élni, bármilyen helytálló is. Ezért van szükség a másik, az előbbinek ellentmondó megállapításra: Isten akarata nélkül egy hajszál sem vész el a fejünkről. Nem marad könnycsepp, amely fel ne száradna, és minden szakadék, amelybe az élet beletaszít minket, egyúttal Isten anyai ölének szakadéka. Ezt a két megállapítást nem tudom összhangba hozni. De ilyen az élet, és ilyen a hit. Nincs időm arra, hogy ezzel az ellentmondással foglalkozzam, és egyiket sem hagyhatom el – sem a vigasztalanságot, sem a reményt.

Luther állítása, miszerint ha megtudná, itt a világ vége, akkor almafa-csemetét ültetne, nem jelenti azt, hogy elfordítja tekintetét a pusztuló világról. Ez nem elvakult optimizmus. Önmagát becsüli meg azzal, hogy cselekvő emberként fogja fel magát. Nem kizárólag a siker igazolja, amit egy ember tesz.

Az emberek várakozásainak undorító meggyalázói azok, akik minden remény leleplezésének szenvedésmentes művészetére specializálódtak. Jobb és bal oldalon egyaránt megtalálhatóak. Jehova tanúi e tekintetben éppolyan gyanúsak a szememben, mint azok az okos értelmiségiek, akik a remény minden kísérletéről kimutatják, hogy hiábavaló és kudarcra van ítélve. Egyfajta mesterséges és eljátszott reménytelenség ez, amelyet jobbára azoknál lehet föllelni, akiknek egész jó dolguk van.

Emlékszem arra az iskolai osztályra, amely megtervezett és végbevitt egy hulladékcsökkentési akciót. A vállalkozás némi feltűnést keltett. Egy újságíró beszélt a diákokkal, és bebizonyította nekik, milyen keveset értek el a munkájukkal. Úgy festett, mintha nem tűrhetné, hogy az embereknek legyen valami kis reményük, és azt kifejezzék a munkájukkal. Hiszen ezek a gyerekek, akiket aggasztott, hogy megfulladnak a szemétben, nem hitték komolyan, hogy megoldhatják a problémát. De megtettek valami szükségeset, amivel tartoztak önmaguknak: nem nézték tétlenül a helyzetet. S még ha ez nem jelent is megoldást, dicséri a gyerekeket és munkájukat, és megtöri a közismert tételt: Úgy sem tehetünk semmit.

Annak, aki sokat tud, de nem lép ki a szemlélő szerepéből, talán cinikussá kell válnia. A világ és a dolgok menete nem válik érthetővé annak számára, aki csak nézőjük.

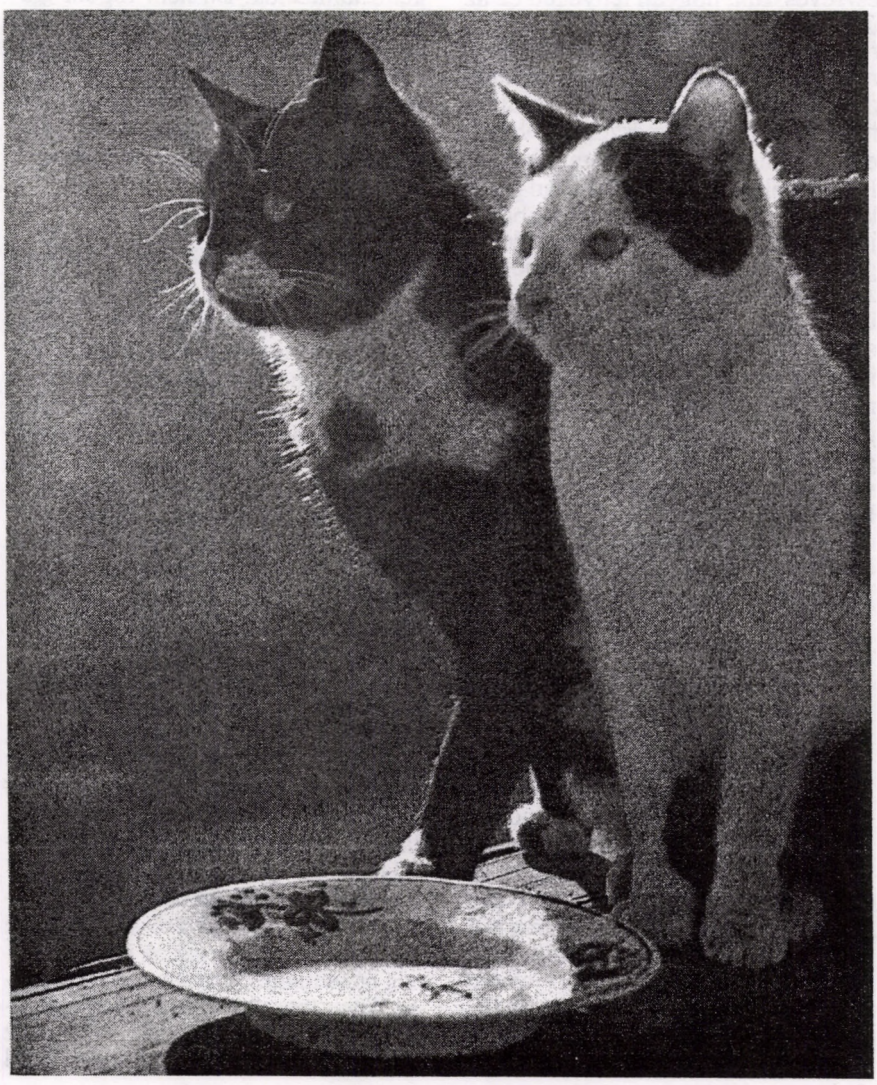

Játsszuk a reménykedőt!

Egy éhezőnek enni adni, egy beteget megmosdatni, egy gyermeket megvigasztalni, egy mérgesgáz-szállítmány elől eltorlaszolni az utat – mindez önmagában véve értelmes dolog. Ezt a munkát kevésbé kezdi ki a kétség, mint a puszta szemlélő lelkét. A remény elsődlegesen nem elméleti belátás vagy várakozás kérdése. A remény cselekvés dolga. Hogy remélő ember vagyok-e, nem az elméleti prognózisomról olvasható le, hanem a gyakorlatomról. A remény a szeretet édestestvére. Elsődlegesen nem a jó érvek táplálják, hanem a cselekvés jósága.

Különös, hogy a társadalmának rasszizmusa ellen harcoló Martin Luther King, vagy az országának félelmetes szegénysége ellen dolgozó Helder Camara szövegeiben nem merül fel a kérdés, értelmes-e az általa végzett munka.

Az életkedv nem kizárólag a dolgok jó kimenetelének megalapozott feltételezéséből fakad. De még ha nem feltételezhetjük is az e világi megoldást, akkor is úgy kell cselekednünk, mintha az élet lehetséges lenne, mintha lenne reményünk. Remélni annyit is jelent, mint a reménykedőt játszani.

Reményünk akkor válik erőssé, ha visszaemlékezünk a megtapasztalt sikerekre és megmenekülésekre. Az élet akkor válik láthatóvá, ha megénekeljük, ha nemcsak panaszkodunk amiatt, ami nem sikerült nekünk, hanem van szemünk arra is, és emlékezetünk kiterjed mindarra a jóságra is, ami életünket kísérte. Minden remény attól növekszik, hogy emlékezünk arra, amit már sikerül elérnünk, és amit már ajándékba kaptunk. Talán nem jutott nekünk osztályrészül teljes boldogság, de fél boldogság igen. Talán nem sikerült minden, amit elterveztünk, de a fele talán igen. Ha nem menekültünk is meg minden fájdalomtól, a legnagyobb vereségektől talán mégiscsak. Talán! A hála pozitívnak látja az életet, olykor talán pozitívabbnak is, mint amilyen.

Remélni tehát azt jeleni, hogy dolgozunk, küzdünk, beszélünk, mintha lehetséges lenne az élet. Egyébként nemcsak azt jelenti, hogy dolgozunk, hanem azt is, hogy zenét hallgatunk, bort iszunk, könyveket olvasunk, meglátogatjuk barátainkat, és úgy teszünk, mintha miénk lenne a világ minden ideje. Az embernek meghasonlottá kell válnia, és meg kell engednie, hogy szakadás támadjon saját reménytelenségén. Csak így képes élni az ember.

Forrás: Junge Kirche, 2000/12

A SZELLEM ÉS A SZERETET

Sárdy Péter *Jézus kincse emberek kezében* és Gromon András *Ki dobja az első követ?* című, egymást kiegészítő és erősítő könyve – mindkettő az Elpídia kiadásában jelent meg – az utóbbi évek legmerészebb és legizgalmasabb olvasmánya. Nem azért, mintha vadonatúj megállapításokkal állnának elő, hiszen amiket mondanak, részben-egészben megtalálhatók a francia enciklopédistáknál, a radikális polgári vallás- és egyházkritikákban – Weizsäckertől Renanig, Feuerbachtól Blochig s a marxista ateista tézisekig –, fellelhetők az elmúlt század liberális gondolkodóinak eszmefuttatásaiban – Leonardo Bofftól Schillebeeckxig, Ernesto Cardenaltól a fiatal Bultmannig, Rahnerig és Hans Küngig. Mindezeket persze a szerzők bőven megtetézik saját teóriáikkal és eredeti meglátásaikkal. Hanem azért olyannyira merész és izgalmas olvamányok, mert *napjainkban,* amikor a II. vatikáni zsinat által kívánt és sürgetett szabad bibliakutatás és –értelmezés csak papíron érvényes, fölelevenítik és érdeklődésünk előterébe helyezik a racionális vizsgálódást, a lehetségesség mérlegelését és – tagadó vagy helyeslő – válaszadásra késztetnek.

Az evangélium úgynevezett „lemeztelenítése”, azaz megfosztása a mítoszoktól, a csodák természetfelettiségétől, s az eseményeknek túlságosan is *emberi* és *természetközeli* megnyilvánulássá degradálása réges-régi szellemi törekvés. Mindig lesznek ugyanis anonim vagy direkt hívők, akiknek – mivel nem értek el a belső, autonóm élményekben odáig, hogy fölöslegesnek érezzék a kísérő „magyarázatokat” és „jelenségeket”, esetleg megrekedtek a lelki út újabb, emelkedőbb szakaszánál – szükségük van arra, hogy előbb intellektuálisan dolgozzák föl Jézus históriáját, tanításait, emberi és isteni sorsát a tudatukba „emeljék”, megtisztítva azokat transzcendentális irányultságuktól. Vagy egész egyszerűen a realitásokat tekintik mérvadóknak a káprázatok helyett, az észokokat előbbre rangsorolják a látomásoknál. Ők a tudás oldaláról, a mélyebb megismerésből próbálnak „fölemelkedni” a hit tudásáig, a szakralitás magaslatára. Ezáltal válik számukra *valósággá* a hit. A liberális-racionális írók sem hirdetnek „más evangéliumot”, hanem értelmezik és újraértelmezik – a modernebb kor tudományos eszközeit és eredményeit fölhasználva – a „jó hír” évszázadokat felölelő teológiáját. Mennyiben különböznek elődeiktől? A klerikus szemléletet propagáló ellenfeleiktől?

Az intézményesen elfogadott teológusok hosszú-hosszú sora pörgette tollát, hogy Róma védelmében megszilárdítsa a katolikus hitet. Az eltelt ötven évben született műveik többsége azonban – tisztelet a kivételes kivételeknek – két évezred bölcselkedői markáns tanainak fölmelegített változatai, mai nyelvre történő átfogalmazásai. Leginkább önigazolások, amelyek abban nyújtanak újat és meglepőt, hogy önkényesen – sokszor a szövegösszefüggésekből kiragadva, az eltérő fordítások alkalmazásából adódó tartalmi ellentmondásokról nem is beszélve – bibliai alapokon fejtegetik az egyházi struktúrák, dogmák és doktrínák sebezhetetlenségét és a föltétlen engedelmesség szükségszerűségét. A Vatikán lelki és politikai hatalmának alátámasztására és a vakhit táplálására tesznek ismét és ismét néha eredményes, néha azonban sikertelen kísérletet. Magyarán: aki nem fogadja el téziseiket, a tanítóhivatal ellentmondást nem tűrő kinyilatkozatásait, az előbb-utóbb számolhat a megtorlással.

Az egyház történetét elemezve annyiszor lehettünk már tanúi a tanítóhivatal értetlenségének és szeretetlenségének, hogy kételkedéseinket éppen hogy fölerősítette az a nyílt dialógust elutasító hang, a minden empátiát nélkülöző hivatalosság, amellyel a más véleményen lévőket elítélték vagy különböző büntetésekkel sújtották. Elvakult kritika és metsző elutasítás pergőtüzében pörkölődött a gondolat, s igen gyakran maga a gondolkodó ember is. Az *Archivio di Stato in Roma* irattárának okmányai a bizonyítékok garmadát szolgáltatják erre vonatkozóan. A legfrissebb elhallgattatások és megrendszabályozások anyagát – amelyekkel korunk „eretnekeit” büntetik, mivel ma nem ildomos fizikai erőszakhoz folyamodni – a tanítóhivatal őrzi hétpecsétes széfjében. A jelenlegi módszerek azonban legalább olyan fájdalmasak és hatásosak. A kiközösítés, az állásvesztés, a nyilvános misézés, a prédikálás és a nézetek kinyomtatásának tiltása, a felfüggesztés, a kipécézett egyénekről szóló vádak és elmarasztalások közhírré tétele, a hívek óvása a „hiteltelen” személyektől, a hitelüket vesztett személyek munkáinak indexre helyezése stb. eleven eszközök a nem kívánt hangok elfojtására. Ezen intézkedések áldozatai voltak a közelmúltban többek között a Cardenal fivérek, a felszabadítási teológia hirdetői, Hans Küng és társai, a Holland Katekizmus munkatársai, Bulányi György és a Bokor közösség és mások, mondván, hogy mindezek „nem integrálhatók az egyház mai életébe”.

Sárdy Péter és Gromon András semmi mást nem tettek, csak leírták, amit az értelmük sugallt, amit a szellemük megalkotott. Szó sincs részükről erőszakos térítésről. A szavak különben sem képesek erre. Nem érintik közvetlenül a hitet, hiszen a gondolkodásra apellálnak. Nem *kell* elhinni, amit fejtegetnek, de mindenképpen *érdemes* elgondolkodni rajtuk. Az érvek konvergenciájával feszegetik kérdéseiket, de nem az értelem föláldozása – *sacrificium intellectus* – árán akarják következetesen végiggondolni racionális rendszerüket. Tulajdonképpen egyetlen problémát taglalnak: Mit *jelent* Jézus az ember számára? A hit, szerintük, csakis *válasz* lehet Isten hívó szavára, vagyis Isten teremtő tette teremtményében. Megkérdőjelezik ugyan a Jézus-életrajz nem egy mágikus epizódját, mert azokat inkább a szépirodalom műfajába sorolják, de nem kérdőjelezik meg Jézus hitet adó szerepét. Kritikailag nyúlnak a Názáreti alakjához, de nem a tanításaihoz; függetlenül a „regényes” elemektől, ez az *igazi találkozás vele*: nekünk szánt mondatainak elfogadása és valóra váltása. Örök készenlétről beszélnek, s ezzel mintha a hitről alkotott kritériumaik az ember egzisztenciális önértelmezéséhez vezetnének, a mindenkori személyes döntéshez Jézus mellett vagy Jézussal szemben.

Könyveiket nagy türelemmel és megértéssel lapozom, koncepcióikat nem egy esetben kuriózumként kezelve, s egyúttal bízva abban is, hogy eszmefuttatásaikat sokan komolyan veszik majd, és segítségre lelnek bennük saját kereszténységük megvallásához. Másokat is, főleg ellenzőiket és az anatémát kiáltókat arra serkentve, ne utasítsák el őket, hanem olvassák, és töprengjenek rajtuk. Senkit sem kényszerítenek behódolásra, bár lenyűgöző és fölkavaró vizsgálódásaik azt a meggyőződésemet erősítik, hogy jobban bíznak az értelem kutakodásaiban és eredményeiben, mint az igazolhatatlan megigazulásban. Nem kétséges, hogy egyben-másban igazolni fogja őket az idő…

Hegyi Béla

Segítségnyújtás a végeken

Haldokló betegek és hozzátartozóik pszichés, szociális és spirituális támogatása

Egy Perry nevű orvos írta évszázadokkal ezelőtt: „Fontosabb tudni, hogy milyen embert támadott meg betegség, mint az, hogy milyen betegség támadta meg az embert." A lelki-spirituális tartalékok, befejezetlen életfeladatok, haragossal való kibékülés halogatása, az Istennel vagy sorssal való, különböző célokért folyó alkudozás (a sor folytatható) mind olyan, emberenként, életenként eltérő különbségek, amelyek nyilvánvalóvá teszik a fenti tétel igazságát.

Segítségnyújtás a végeken... Olyan szakmai és laikus segítségnyújtás az emberi élet végén a haldoklónak és családjának, amely önfeláldozásban, példaadásban, odaadásban esetenként hasonlít ahhoz, amit a történelem során a végeken harcolók mutattak.

Sajnos hosszú évtizedekkel ezelőtt bomlásnak indultak azok a kisközösségek (nagycsalád, szomszédságok, faluközösségek), ahol az életet és a halált a közösség megtartó ereje segített élni és elfogadni, évszázados rítusok kísérték a nagy fordulópontokat. Az ember otthon született, és az esetek többségében otthon halt meg. Ma a világnak ezen a részén és „Nyugaton" tíz emberből 7–8 kórházban hal meg, gyakran elszakítva szeretteitől. A kötetben található tanulmányok arról szólnak, hogyan segítheti a mai társadalmakban, ebben a nehéz időszakban az élettől búcsúzó beteget és hozzátartozóit az, aki papként, lelkigondozóként, szociális munkásként, orvosként, ápolóként, családtagként vagy önmagát képezni kívánó laikus segítőként szegődik kísérőnek az élet és a halál kapujához. A lelki működés, a szellemi orientáció és a szociális kapcsolatok embervoltunk mindenkor elválaszthatatlan részei. A fájdalom és a tünetek enyhítésének fontosságát senki nem kérdőjelezi meg, de van-e elég bölcsességünk, szeretetünk ahhoz, hogy az elmúlással farkasszemet néző, az életben gyakran csalódott, az Istennel perelő, alkudozó, netán tőle félő embernek segítsünk? Hogyan kell meghallgatni valakit? Hogyan segíthetünk a gyászra való készülésben? Mit tehetünk, hogy az itt maradt családtagokat ne marja önvád, hanem a gyász fájdalma mellett elmondhassák: amikor lehetett, vele voltunk, békében köszöntünk el... Milyen legyen a segítséget nyújtó hozzáállása? „Szentségesen komoly dolog, hogy mit mondjak egy embernek a halálos ágyánál, de az sem kevésbé szent dolog, hogy miként mondjam, hogy el is tudja fogadni azt. Lehetséges, hogy egy lelkigondozó – élesen fogalmazva – azért, amit mond, a mennybe, azért viszont, ahogyan mondja, a pokolba jutna" – írta Brunner 1933-ban.

A számos segítő hivatást képviselő magyar és külföldi szerző többsége az ún. hospice-filozófia mentén fogalmazza meg a feladatokat: ez az ember egészlegességén alapszik, éppen ezért ügyel a testi, lelki, szociális és spirituális voltunk összefüggéseire. A lélekgyógyászok nagyjai kutatták és kutatják az emberi élet legfőbb mozgatóját: voltak, akik ezt az ösztönökben látták, mások az érvényesülést, az önmegvalósítást tartották a legerősebb motiválónak. Viktor E. Frankl szerint a dolgok, jelenségek értelmének keresése az egyik meghatározó jellemző, amely az embert megkülönbözteti a többi élőlénytől. Az elmúlás küszöbén különösen is felerősödik a fájdalom, a szenvedés, a reménység, az élet és a halál jelentésének, értelmének kérdése. Frankl szerint, ha ebben a dimenzióban válaszokat kapunk, akkor embervoltunk más szintjein is erősebbek leszünk. „Az értelem végül ott is megmutatkozik, ahol egy megmásíthatatlan sorssal kerülünk szembe, mondjuk egy gyógyíthatatlan betegséggel, egy operálhatatlan rákkal; tehát ott is, ahol mint tehetetlen áldozatok egy reménytelen szituáció középpontjába kerülünk, ott is, és éppen ott, az életet még mindig értelemmel tölthetjük meg, mert itt valósíthatjuk meg a legemberibbet az emberben, és ez az a képesség, amely egy tragédiát is – emberi síkon – győzelemmé változtathat. Ez ugyanis az élet feltétel nélküli értelemmel való teljességének a titka: az ember éppen léte határhelyzeteiben van felszólítva arra, hogy tanúbizonyságot tegyen: mi az, amire ő, és egyedül ő képes. Ezért az életnek a szó szoros értelmében az utolsó pillanatig, utolsó lélegzetünkig van értelme."

Segítőként az a feladatunk, hogy a betegre, az emberre figyelve ott és abban nyújtsunk támaszt, amiben leginkább szüksége van, nem felejtkezve meg arról, hogy a mélységben egy-egy „istenarc" van eltemetve bennünk.

Sok szó esik ebben a könyvben a szenvedésről, a veszteségről, a halálról, amiről sok ember nem szívesen hall, noha mindenkit foglalkoztat, ugyanakkor a segítségnyújtás nagy lehetőségeiről is, hogy az emberélet utolsó hónapjait, heteit és napjait a gyakran érthetetlen fájdalom és szenvedés ellenére is az élet értékes részének tarthassuk. A thanatológusok (a halállal, haldoklással foglalkozó szakemberek) egyre erősödő meggyőződése, hogy az elmúlással való bátor szembenézés, a halál tudatos elfogadására és megértésére való törekvés az ÉLET teljesebb megéléséhez vezethet bennünket.

Cs. P.

Az ismertetett könyvet Cseri Péter szerkesztette, 400 oldalon 25 tanulmány olvasható benne. Megrendelhető: Magyar Hospice-Palliatív Egyesület, 1091 Budapest, Üllői út 49-51. E-mail: cserip@elender.hu. Ára: 2100 Ft.

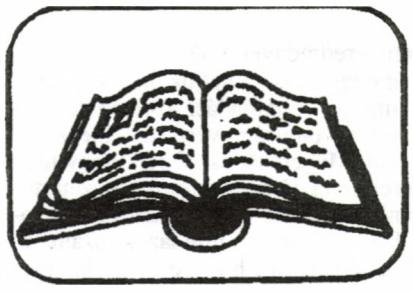

BIBLIA

Az áprilisi elmélkedéseket Lipien Mihály és Krémer Ibolya közösen készítették, a májusiakat pedig a soproni közösség tagjai: Csizovszki Róbert, Némethné Szigethi Kata, Bertalan Gábor és Schaul Árpád.

Április 6. — Nagyböjt 5. vasárnapja — Jn 12,20–33 — „Látni szeretnénk Jézust!”

Közeleg húsvét ünnepe. Az Isten imádására Jeruzsálembe érkezett zsidók között a görög diaszpórából érkezők is kíváncsiak Jézusra. A Betszaidából származó Fülöphöz fordulnak kérésükkel. Milyen nagy öröm a tanítványnak, hogy a hellén kultúrkörből érkezők is érdeklődést mutatnak Mesterük iránt. Az egyházi hatalom folyamatos támadása és lejáratő kampánya ellenére szaporodik az érdeklődők száma. Beindul a közösségi diplomácia. Fülöp a kérést Andrásnak továbbítja, majd együtt terjesztik a kíváncsiskodók kérését Jézus elé. A 23. vers írja: „Jézus ezt válaszolta.” Amit azonban mond, az nem válasz a tanítványok kérésére. Jézus mondatai szíve legmélyéről érkeznek. A lényegük az, hogy már nincs idő értelmetlen fogadásokra, találkozásokra. Nem forgácsolhatja szét hátralévő kevés idejét a nézelődni és találkozgatni akarók csoportjaira. Amit Jézus mond, az a küldetés továbbadásának törvénye: „Ha a búzaszem nem hull a földbe, és nem hal el, egymaga marad, de ha elhal, sok termést hoz” (Jn 12,24). Tudja, hogy tanításának szükségszerű következménye a személyes pusztulás. Ennek elvállalásából nő ki a sok termés. Közhelyként emlegetjük Tertullianus mondását: „A vértanúk vére új keresztények vetőmagja lesz” (Apologeticus 50). Csakhogy ez a vetőmag mára elfogyni látszik. Természetesen ma is sokan vannak, akik kereszténynek vallják magukat, sok-sok áldozatot hoznak életükben, de ez már nem igazi vetőmag. A mai mezőgazdasági szakkifejezések közül leginkább a fémzárolt vetőmagok elnevezés illik rájuk. Kinézetre szép a termésük, de ízre egészen más, és a további vetésre már alkalmatlanok. Ilyenné lett a mesterségesen létrehozott kereszténység. A Lélek eredeti spontaneitása eltűnt belőle. Tele lett (gén)manipulációval és tartósítószerrel. Jézus nem diplomata életmódot kínál, amely szentelésekből, beiktatásokból, fogadásokból, tárgyalásokból áll. Az Ő életmódja halálosan komoly. Nem külső intézmény szabályozza hivatalszerűen tevékenységét, hanem az élet és a világ megoldatlan kérdéseire ad helyes választ és megoldást. Mellébeszélni, a külsőségeknek élni a világ fiai szoktak. Mi nem vehetjük át tőlük ezt a stílust és tartalma(tlanságo)t. Nekünk a valódi Jézust kell követnünk!

Testvérem! Te is látni szeretnéd Jézust? Melyiket? Az üldözött názáreti tanítót, vagy az Egyház legfőbb Főpapját?

Április 13. — Virágvasárnap — Mk 14,1–15,47 — „Hozsanna! – Feszítsd meg!”

Virágvasárnapon a keresztény egyházak templomaiban a Passió története hangzik el. A katolikus egyház liturgiája azonban teljesebbé teszi ennek az ünnepnek a szertartását azzal, hogy a mise előtt barkát szentelnek, és a pap a ministránsokkal közösen vonul az oltárhoz. Ez jeleníti meg jelképesen Jézus jeruzsálemi bevonulását. A virágvasárnapi szertartás jelentősége a barkaszentelés és a passió között húzódik. Mi zajlott le az emberekben a két eseményt átölelő időszak között? A pap a barkaszenteléshez piros palástot vesz fel. A piros szín – ellentétben a politikával – kedvencünk a liturgiában. A vértanúk ünnepnapjain kívül barkaszenteléskor és pünkösd ünnepén használja az egyház szertartása. A meggyőződést, a megvilágosodást, a találkozást, a hűséget, az istenélményt és az áldozathozatalt jelenti számunkra. (Amikor feleségem piros színű ruhadarabot ölt magára, akkor is az jut eszembe, hogy minden áldozatot meg kell hoznom, hogy hűségünk, mint a csipkebokor, úgy lángoljon.) A lelkes nép kitörő örömmel ünnepli Jézust. Pálmaágakat lengetnek körülötte, az útra ruháikat terítik elé. Ha nem tudnám, hogy jelképes cselekedetével Jézus az ószövetségi Írásokra akar emlékeztetni, el sem hiszem, hogy ezt képes volt megtenni. A dicsőség keresése, önmaga ünnepeltetése, a személyi kultusz idegen attól, amit addig mondott és tett. Zakariás próféta jövendölését teljesíti be: „Nézd, közeleg királyod: ...alázatos, szamáron jő, szamár hátán, szamárnak csikaján..., és békét hirdet a népeknek” (Zak 9,9–10), és Habakuk próféta szavaira figyelmeztet, amikor ezt mondja: „...Ha ezek elhallgatnak, a kövek fognak megszólalni” (Lk 19,40; Hab 2,11). Ez az ünneplő tömeg húsvét ünnepe előtt, Jeruzsálemen kívül ünnepel. A nép, az „istenadta nép”, amelyről Lenin azt mondta, hogy olyan, mint egy bunkó, amellyel egy ügyes szónok arra sújt le, akire akar. Ezt az ünneplő, lelkes tömeget veszi irányítása alá Jeruzsálemen belül a zsidó vallási hatalom. Rövid idő leforgása alatt rájönnek, hogy célszerű és praktikus lecsillapodni, ha nem akarnak bajt maguknak. Megmondják nekik, hogy téved a szemük, fülük és a szívük, mert a bevonuláskor ünnepelt Názáreti nem Messiás, hanem csupán egy eretnek, csaló, aki ártalmas a zsidóságra. A jeruzsálemi bevonulástól az elítélésig tart Jézus tragédiája. Rövid idő, és az emberek tudják: már nem hozsannázni kell, hanem „Feszítsd meg!”- et kiáltani. Akinek nincs szilárd meggyőződése, akit nem jellemez az önálló és szabad gondolkodás, azt a pillanatnyi politikai szónokok propagandabeszéde irányítja. Ma ideáll és ideszavaz, holnap odaáll és odaszavaz. Azért, mert a hordószónok azt mondta neki. Virágvasárnap a döntés felelősségének napja. A személyes döntésé.

Testvérem! Te is gyakran változtatod a véleményedet? Mi vezet ebben? Az igazág keresése, vagy az egyéni személyes érdek? Téged ki irányít? A lelkiismereted, vagy a hordószónokok beszéde?

Április 20. — Húsvétvasárnap — Mk 16,1–7 — „Ti a keresztre feszített názáreti Jézust keresitek?”

Húsvét ünnepének reggelén így köszöntötték egymást az őskeresztények: „Krisztus feltámadt!” Aki értette ezt a jelszószerű hitvallást, megadta a választ: „Valóban feltámadt!” Ez a rövid krédó megerősítette őket abban, hogy Jézus tanítása, életútja nem volt hiábavaló, a csúfos kereszthalállal nem pecsételődött meg a názáreti ács sorsa, hanem túlélte legyőzőit. Ezt az időszakot követi a jézusi esemény fokozatos eltorzításának és a lényeg eltakarásának korszaka, amelynek eredményeként az Egyház főideológusa leírta azokat a sorokat, amelyben a feltámadásnak nevezett esemény került a tanítás középpontjába: „Ha pedig Krisztus nem támadt fel, hiábavaló a mi igehir-

detésünk, s hiábavaló a ti hitetek" (1 Kor 15,14). Pállal vitába szállva hiszem és hirdetem: Jézus élete és tanítása számomra a feltámadásnak nevezett esemény nélkül is abszolút hiteles, és követendő mérce. Keresztény emberhez méltatlan dolog elbújni a feltámadásnak nevezett esemény mögé. Ez a gondolat vezette Fodor Sándor írót is, amikor papírra vetette A feltámadás elmarad című művét. Számomra minden keresztény testvérem élete hiteles a múltban, a jelenben és az eljövendőben, ha az illető szolgál, ad és lemond az erőszakról. Ha pedig mindezekről olyan radikálisan tesz tanúságot, hogy a világ az életére tör, én akkor is hiszek neki, ha testi halálát követően néhány napon belül nem támad fel. Húsvét nem a látványos csoda ünnepe. Aki annak tartja, az vallási pótcselekvést végez, és érvényesek rá Marx Károly szavai, miszerint számára a vallás csak ópium. A húsvét a Jézus mellett tanúságot tevő emberek ünnepnapja. Bizonyságtétel arról, hogy a hitvalló keresztény életnek – a közvetlenül vagy közvetve elszenvedett – erőszakos halál ellenére is van értelme. A világot jobbá lehet, és jobbá kell tenni. Ez akkor is igaz, ha látható eredményét világméretekben mi már nem tapasztalhatjuk meg. A húsvéti liturgia feltámadási körmenete számunkra tanúságtevést és meghívót jelent. Megerősödést abban, hogy testvéreimmel jó úton járunk, összetartozunk, "egymás nélkül nem jutunk tovább„. Meghívó mindazok számára, akik úgy érzik, hogy életüknek nincs iránya és tartalma.

Testvérem! Számodra melyik a fontosabb: Jézus tanítása, vagy feltámadása? A hétköznapi élet körmenetében az együtt haladók közé, avagy az ácsorgó nézelődők közé tartozol?

Április 27. — Húsvét 2. vasárnapja — Jn 20,19–31 — "Boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek!„

A keresztre feszítés utáni napoknak a csüggedés, kétely, összezavarodottság volt a jellemzője. A tanítványok körében éppúgy, mint a zsidó vallási vezetők között. Félelem mindkét oldalon. A tanítványok félelme a hatóságok terrorjától és leszámolásától; a vezetők félelme a mozgalom újraéledésétől és megerősödésétől. Ebbe a konstellációba ágyazva – az események megtörténte után közel 60–70 évvel – veti papiruszra János apostol Jézus megjelenésének történetét. A negyedik evangélista oly szépen mutatja be ennek a találkozásnak az eseményét, hogy az olvasónak olyan érzése támad, mintha helyszíni tudósítást olvasna. Megkísért bennünket a gondolat, hogy riportnak tekintsük ezt a leírást. Aki azonban ismeri János apostol írásait és szemléletmódját, annak sejtenie kell, hogy itt sokkal többről van szó, mint egyszerű tudósításról. Ebben az evangéliumi részletben pontos lenyomatot kapunk az ősegyházról. Willi Marxsen, a jeles protestáns biblikus teológus Az Újszövetség mint az egyház könyve című művében leírja, hogy az Újszövetségi Szentírás nem más, mint az ősegyház prédikációs gyűjteménye. Ebből a nézőpontból megközelítve könnyebb megértenünk a szöveget. Az első század keresztényei már nem rendelkeztek azzal az élménnyel és tapasztalattal, amelyet Jézus személye jelentett az első tanítványoknak. Az ő hitük megerősítését szolgálta a hitetlen Tamás története, de rajtuk keresztül mindazokét is, akik már nem ismerhették személyesen Jézust. Így fogalmazódik meg ebben a csodálatosan felépített hitvallási műfajban a jelenkori és jövőbeli keresztény számára szóló mondat: "Boldogok, akik nem látnak, mégis hisznek„ (Jn 20,29)! Amikor Ibolyával ezen a részen közösen elmélkedtünk, a szöveg másik nagy tanítására is rácsodálkoztunk, mely szerint a tanítványainak megjelenő Jézus az (ős)egyházat jelenti, amelyben Őt megtapasztalhatjuk. Van azonban egy nagyon fontos jellemző, mégpedig a megsebzettség, azaz a keresztre szegezésben megsérült kéz és a szúrástól megsérült mellkas. Ez is leírása, bemutatása Jézus egyházának, amelyet a sebek jellemeznek. XXIII. János pápát egy alkalommal fiatalok keresték fel. Megkérdezte tőlük, hogy fel tudnák-e sorolni az egyház ismertetőjegyeit. A fiatalok, mint a jó tanulók, felsorolták a Krédóban tanultakat: egy, szent, katolikus, apostoli. Egy még hiányzik, mondta a pápa, de mivel nem tudták a választ, ezért megmondta nekik: szenved. Ez a szenvedés és megsebzettség azonban nem belülről, az egymásnak okozott bántásokból származik, hanem attól a világtól, amely nem képes elviselni és eltűrni a Jézushoz hűséges hitvallók jelenlétét.

Testvérem! Te sebet ejtő, vagy sebet hordozó vagy? A Te hited és életed csodára váró, vagy csodát tevő?

Május 4. — Húsvét 3. vasárnapja — Lk 24,35–48 — Tapasztaljátok meg, hogy életre keltem!

A nagypéntek utáni eseményekről az evangéliumok nem teljesen egységesen számolnak be (a megjelenések, találkozások formája, gyakorisága, a tanítványok létszáma stb.) Egybehangzó véleményük alapján néhány állítást tehetünk az eseményekről:

1. Megállapíthatjuk, hogy sírba tétele után Jézus legalább egyszer úgy találkozott tanítványaival, hogy mindannyian jelen voltak. A mai evangélium éppen ezt a pillanatot ragadja meg.
2. Jézus nem szellemi valóságában jelenik meg, hanem megtapintható húsvér-csont formájában, váratlanul „egyszer csak ott állt közöttük" (ld. Csia Lajos fordítása).
3. Jézus (tudatos, belülről fakadó döntése következtében) már nem vállalja a nyilvános működést-szereplést, ezért kíván zárt ajtók között és csak bizalmi körben találkozni tanítványaival. Távozása előtt ezt a találkozást végső búcsúzásnak szánja.
4. Jézus távozása végleges. A későbbiekben már nem kezdeményez valóságos találkozást. Tartózkodási helyét (esetleg másutt való működésének színhelyét) nem kívánja közölni tanítványaival.

A találkozást a tanítványok részéről félelmek, kétségek, belső nyugtalanság és bizonytalanság hatja át. Jézus nyugalomra inti tanítványait: „Miért vagytok nyugtalanok? Miért szállnak fel fontolgatások szívetekben? Tapasztaljátok meg, hogy életre keltem. Tapasztaljátok meg, hogy valóban én vagyok! Az Istenbe vetett hit és bizalom, ahogy engem, úgy titeket is életre kelt. Legyetek ti is, hozzám hasonlóan, az Atya szeretett gyermekei. Ti fogjátok folytatni, amit elkezdtem, egyrészt mert már mindent átadtam nektek, másrészt mert egyszer a tanítványnak is tanítóvá kell válnia. Ezután ti fogjátok hirdetni – Jeruzsálemtől kezdve az összes nemzetek között – az általam tanítottakat és a szívetekben átélt, »felülről« kapott tanításokat."

Elfogadtam-e, hogy Isten engem is, mint Jézust, szeretett gyermekeként tart számon?

Van-e fülem rá, meghallom-e az Istentől kapott gondolatokat?

Vállalom-e a tőlem kért belső átalakulást, és képes vagyok-e radikális váltásokat megélni?

Eltűntek-e belső nyugtalanságaim? Határozott vagyok-e küldetésemben, vagy továbbra is „fontolgatások szállnak fel szívemből"?

Május 11. — Húsvét 4. vasárnapja — Jn 10,11–18 — „...ezt a feladatot kaptam Atyámtól”

Jézus Istentől kapott és elfogadott feladatot élt meg, és adott át nekünk példaként, megmutatva ezzel azt a fajta felelősséget, melyet a pásztor érez és vállal a juhaiért. A legtöbbet adja: az életét.

A kérdést én sem kerülhetem el: Mit kaptam én Istentől, Jézustól, mi az én feladatom? Kik azok, akiket rám bízott az életemben, és talán a legfontosabb kérdés: Kire hallgatok?

Feladatom nem lehet más, mint Isten iránti hűségem és hitem újra és újra történő megerősítése. Tudjam a nehéz percekben is mondani: „Lehet, hogy Te elhagytál engem, de én nem hagylak el Téged!” A bizonyosság, hogy hiszem, hogy várnak „odaát”. Tudjam azt mondani: „Legyen akaratod szerint, még ha nem is értem az életem nehézségeit.”

Hallgassak a bennem élő Istenre a csendes percek mélyén, hogy lelkem időről időre megújulhasson, és a helytelen rossz döntéseket megállíthassam; hogy a helytelen életmódból visszafordulhassak, és megtanuljak megbocsátani önmagamnak és másoknak; hogy szívem megteljen szeretettel és fénnyel, hogy lelkem békére találjon. Hiszen a csendben az értelem felemelkedik, a lélek megnyugszik, a test pedig megpihen Isten előtt.

Felelős vagyok a körülöttem élő emberekért, a családomért és gyermekeimért.

Felelős vagyok azért, hogy a különböző élethelyzetekben a harmónia fenntartására törekedjem, s ha az elveszik is, igyekezzem minél előbb visszaszerezni. Inkább megálljak, mint túllépjek. Inkább elégedjek meg a kevesebbel, mint hogy tönkretegyem magamat és másokat. Jóllakás előtt toljam el a tálat. És ne akarjak „túlbirtokolni” másokat.

Aki megtalálja lelke „közepét”, az önmagára és Istenre talál: az lát, tud, ért, s ahogy él és cselekszik, az kedves embernek és Istennek egyaránt. Mert aki szeret, az előbb utóbb jó emberré válik, és így teljesíti a rábízottakat.

Május 18. — Húsvét 5. vasárnapja — Jn 15,1–8 — Szaporíts te is egy szőlővesszőt!

Jézus az igazi szőlőtő, és én vagyok a szőlőműves. – Télen a szőlő nyugalmi stádiumban van, de belül, ha lassan is, biológiai folyamatok zajlanak. A tél egyben a metszések ideje is: levágjuk a letermett vesszőket, s ezzel megfiatalítjuk a tőkét. S hogy mi a letermett vesszők sorsa? Összeszedik, tűzre vetik és elég. De a vesszőket felhasználhatom szaporításra, mégpedig egy önálló, életképes szőlőtőke kialakításához. „Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők; aki bennem marad és én őbenne, az bő termést hoz.”

De amíg elérkezik a szüret ideje, sok a tennivalónk. A szőlőtőkét ápolni, gondozni kell. Biztosítanunk kell fejlődéséhez az optimális feltételeket: hő, víz, fény, tápanyag. Védenünk kell a kórokozóktól, kártevőktől, gyomnövényektől. De a végén nem marad el a jutalom – gazdag termést kapsz.

Úgy gondolom, Jézus is ezt szeretné. Ahogy a termő szőlőben, úgy a fejedben is rendet, tisztaságot kell tartanod. Döntsd el, hogy mit akarsz a vesszővel: elégeted, és semmivé válik, vagy azt mondod: igen, szaporítok egy vesszőt, majd még egyet, s így tovább. Ha Jézust követed, próbálj magad mellé társakat keresni, akikkel együtt mész az úton. Hozzatok sok és sokféle gyümölcsöt, mert minden fajta egy kicsit más, és mi emberek, mi is különbözőek vagyunk, de ez így van jól. Arra választott ki minket, hogy az ő szeretetét adjuk tovább az embereknek. Bármit is teszünk, azt olyan szeretettel tegyük, mint ő. Ahogy a szőlő hajtása fejlődik az ősz beálltáig, úgy fejlődjünk mi is életünk folyamán. Ne elégedjünk meg azzal, akik vagyunk, hanem töltekezzünk az élet számos területén, és egyben mutassunk példát is vele. Ahogy a fürtön a szőlőszemek egymás mellett, úgy éljünk mi is békességben, szeretetben és bízva egymásban. Családjaink, közösségeink összetartó erők, hogy gyermekeink számára a Jézushoz vezető út példamutató legyen.

Május 25. — Húsvét 6. vasárnapja — Jn. 15,9–17 — „Barátaimnak mondalak Titeket!”

Bár a bekezdésnek szinte mindegyik mondata olyan súllyal bír, hogy könyvtárakat lehetne megtölteni ezek elemzésével, én nem a legközpontibb témát választottam. Mióta az eszemet tudom, mindig megdöbbent és melegséggel tölt el Jézusnak az a mondata, hogy „barátaimnak mondalak titeket”. A barátság számomra olyan kapcsolatot jelent, amely messze felette áll a vérségi, elv-társi, hit-társi kapcsolatnak. Olyan szintje ez az emberi kapcsolatnak, amikor a szeretetnek már nincsenek feltételei, elvárásai, korlátai. Ezért megdöbbentő számomra, hogy Jézus barátainak nevezi az őt követőket, tehát téged is, engem is...

Indoklása egyszerű: „mert mindent tudtul adtam nektek, amit Atyámtól hallottam”. Ez így nem tűnik olyan nagy dolognak, de ha azt mondom, hogy Jézus számára a legnagyobb érték az Atyától hallott tanítás volt, akkor így fordíthatnám le a mondatot: „mert szívem minden kincsét nektek adtam”. Nem a farizeusoknak, nem is a tömegnek adta át mindenét, hanem azoknak, akiket ilyen baráti szeretettel szeretett.

Azonban ahhoz, hogy egy baráti kapcsolat kialakulhasson, két félre van szükség: kevés az, hogy Jézus a barátjának tekint engem, nekem is barátomnak kell tekintenem őt. És hogyan bizonyíthatnám leginkább a barátságomat, ha nem úgy, hogy én is átadom a szívemet, és megpróbálok úgy élni, ahogy a Barátomtól tanultam, ahogy azt ebben a néhány mondatban többször is olvashattuk: Szeressétek egymást! Csak azáltal lehetünk Jézus barátai, ha egymást úgy tudjuk szeretni, ahogy Ő szeret minket: feltételek, elvárások és korlátok nélkül! Ha így teszünk, meg fogjuk tapasztalni, hogy a barátság nem egy statikus kapcsolat, hanem az oda- vissza ható szeretethullámok örök körforgása, amely egyre mélyíti és bensőségesebbé teszi a kapcsolatot...

Néha kérdezzük meg magunktól: Barátomnak tekintem Jézust? Mindent megteszek ezért a barátságért? Tudok-e feltétel nélküli szeretettel fordulni mások felé, a testvéreim felé?

Hiszem, hogy ha így tudunk élni, teljesül az, amit Jézus kívánt: „Az én örömöm legyen tibennetek, és az örömötök ezzel teljes legyen!”

Hat lépés egy igazságosabb világ felé

1. Globalizáció helyett teljes foglalkoztatottság

Az alacsony munkanélküliségű országok arról tanúskodnak, hogy csak a célzott stratégiák segítenek. Ezek közül három különösen fontos, és a globális konkurencianyomás alatt is lehetséges:

Ha sok foglalkoztatott egyre többet dolgozik, miközben egyre több a munkanélküli és a rendszertelenül foglalkoztatott ember, akkor rövidíteni kell a munkaidőt: részmunkaidős foglalkoztatással, a túlórák munkahelyekké átalakításával, szombat-évvel és rövidebb heti munkaidővel. Az államnak támogatnia kellene, hogy azok az üzemek, amelyek rövidítik a munkaidőt, illetve munkanélkülieket alkalmaznak, néhány évig megkapják az azoknak járó munkanélküli-segélyt. Ez nem kerülne többe az államnak, viszont az üzemeket a munkaidő rövidítésére ösztönözné.

Nagy távlatokat nyitnak bizonyos állami beruházások olyan jövőbe mutató területeken, amelyeket a piac egyedül nem képes fejleszteni. Egy „egymillió háztetős napenergia-program" megadná a kezdeti lökést az építőiparnak és a kisiparnak. Ez sok éven keresztül több százezer munkahelyet teremtene. Hasonló vonatkozik a gyermekgondozásba, az oktatásba, az egészségügybe és a kutatásba történő befektetésekre. Ezeket folytonosan szorgalmazzák, de nem hajtják végre.

Aki integrálni akarja a hosszú időn át munkanélkülieket, Írországtól tanulhat: egyéni gondoskodásra, szakképzésre és a munkaerőpiacra való (részidős foglalkoztatáson alapuló) fokozatos beépítésre van szükség egyidejűleg. Ésszerű lehet az is, ha állami fizetéskiegészítést (kombinált bért) kapnak azok, akik kis jövedelmű állások betöltését vállalják.

Ne mondja senki, hogy ez nem finanszírozható. A munkanélküliség például Németországban évi kb. 180 milliárd euróba kerül, tekintetbe véve a szociális kiadásokat, a kiesett adóbevételeket és a szociális hozzájárulásokat. Ezért helytálló, amit az egyházak hangsúlyoztak társadalmi körleveleikben: Nem a szociális állam drága, hanem a munkanélküliség.

2. Kevesek luxusa helyett alapbiztosítás sokaknak

A szociális állam a kiéleződött globális nyomás alatt is finanszírozható. Mindenesetre ez csak akkor sikerülhet, ha lehetőleg minden felnőttet fölvesznek a nyugdíj- és egészségügyi rendszerbe, és ezek – adóikkal és szociális hozzájárulásaikkal – valamennyien hozzájárulnak annak finanszírozásához.

Németország választás előtt áll: Vagy egyre inkább privatizálja a szociális biztonságot (ahogy ez jelenleg folyik), ami azt eredményezi, hogy kisebb lesz az egész népesség alapbiztosítása, és növekszik kevesek luxusa, vagy pedig megreformálja a társadalombiztosítást a szolidaritás parancsa alapján. Ebben az esetben a népesség minden csoportját (munkások, alkalmazottak, hivatalnokok, nem-keresők, mezőgazdászok, önállóak, vállalkozók) integrálni kell a törvényes nyugdíjbiztosításba (akárcsak Svájcban), és nemcsak a bérek és fizetések után kell hozzájárulást fizetni, hanem a kamatok és nyereségek után is.

Ekkor a társadalom minden tagja legalábbis alapnyugdíjat kap, s a nyugdíjak felső határa korlátozott. Aki többet akar, saját magának kell azt finanszíroznia. Ugyanez vonatkozik a betegbiztosításra: Míg manapság Németországban a jobban keresők meglophatják a szolidaritást magánbiztosításaikkal, a jövőben az ország minden polgárát fel kell venni a törvényes betegbiztosítás keretei közé. A magánbiztosítások csak a plusz szolgáltatásokat nyújthatják.

Ezek a reformok egyszerre több problémát oldanak meg: A széles anyagi bázis talaján csökkennek a hozzájárulások; a gazdaságban alacsonyabbak lesznek a béreket terhelő költségek; a foglalkoztatottaknak magasabb nettó bérük lesz. Mindenki biztonságban élhet majd – kevesek luxusa helyett.

3. Tobin-adó és a pénzpiacok ellenőrzése

A globális igazságosság megköveteli a tőkepiac ellenőrzését. Különösen is fontos ennek érdekében az ún. Tobin-adó, amely James Tobin amerikai közgazdászról kapta nevét. Ez azt irányozza elő, hogy minden tőzsdei eladást és vételt csekély adótétellel terheljenek meg, például 0,5 %-kal. A remélt hatás: Aki hosszú távra fektet be, azt nem fogja visszatartani a 0,5 %-os adó, hanem elsősorban azokat a spekulánsokat fogja érinteni, akik a rövid távú nyereségben érdekeltek – és homokot szórt majd a spekuláció gépezetébe. Ez a lassítás stabilizálja a tőkepiacokat, azonkívül az adó évente kétszámjegyű milliárdnyi bevételt eredményez, amit aztán egy igazságosabb világ fejlesztésébe lehetne befektetni, például abba, hogy az északi technológiát átadják Délnek, vagy a szegénység ellen harcoljanak.

De a Tobin-adó önmagában nem elégséges.

Kiegészítőleg az adóparadicsomok bankjaival és kormányaival szembeni szigorú intézkedésekkel meg kell szüntetni e paradicsomokat, ahová – mit például a Kajmán-szigetekre – sok pénz folyik ellenőrizetlenül és adómentesen. Hasznosak lehetnek további tőkeellenőrzések is: Chile régóta olyan illetékkel terheli meg a beáramló tőkét, amelyet a befektető egy év múltán visszakap. A következmény: Elriasztották a spekulánsokat, a komoly befektetők azonban mégis odamentek, elmaradtak a spekulációs válságok.

Ezek az intézkedések azt mutatják: A politika kiengedte a palackból a szabad tőke szellemét, amikor szinte minden ellenőrzést megszüntetett; most megint vissza kell szorítani a szellemet a palackba, különben uralma alá fogja hajtani a politikát.

4. Adósság-elengedés – a Valutaalap és a Világbank forradalma

Az elmúlt évtizedekben a Harmadik világ sok kormánya vett föl óriási hiteleket a nagybankoktól. Noha a fejlődés elmaradt, most minden néprétegnek meg kell fizetnie az adósságot. Ezt a terhet csak fokozatos adósság-elengedéssel lehet levenni róluk. Ezt az adósság-elengedést mind-

azonáltal úgy kell megszervezni, hogy ne adjon ismét ösztönzést bizonyos eliteknek arra, hogy felelőtlen adósságpolitikába kezdjenek. Ezért a külföldi adósságok egy részét meg kell fizetni – csakhogy az adós ország nemzeti alapja számára, amiből aztán az adós ország szociális fejlesztését fogják támogatni. Ebben az esetben nem „csupán” adósságmentesítés következik be, hanem fejlődés is.

Észak és Dél tisztességes együttműködése azonban alapvető változtatásokat kíván meg az olyan nagy pénzügyi intézményekben is, mint a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank.

Ezek részvénytársaságokként működnek: Aki több pénzt fizet be, annak több szavazata van. Ezért ezek az intézmények az ipari államok kezében vannak. Réges rég esedékes két változtatás: Jelentősen meg kell emelni a fejlődő országok súlyát, mégpedig úgy, hogy több szavazatot kapjanak pótlólagos befizetések nélkül. Másfelől pedig mindenekelőtt a Világbanknak alapvetően meg kell változtatnia hitelpolitikáját, ha hozzá akar járulni a globális igazságossághoz: Nem a gazdasági elit környezet-veszélyeztető nagyprojektjeinek kellene elsőbbséget élvezniük, hanem a parasztok, kereskedők, kézművesek és szolgáltatók számára nyújtott, kedvező kishiteleknek. Ez széles körű gazdasági és szociális fejlődést segítene elő, ami nélkül nem lehet kiküszöbölni a szegénységet.

5. Összefogás a globális szegénység ellen

Régóta az egyik legjobb ötlet, amely aztán az ENSZ egyik legmesszebb ható határozatába torkollott: az ún. „húsz a húszhoz szerződés” a szegénység elleni harc érdekében. Ennek értelmében a fejlődő országoknak többé nem államháztartásuk 13 %-át, hanem 20 %-át kell az alapszükségletek (táplálkozás, egészségügy, oktatás és lakás) kielégítésbe befektetniük. Az ENSZ szerint ez a lépés világszerte több mint évi 80 milliárd dollárt mozgósítana a szegénység ellen.

Az ipari államoknak egyidejűleg többé nem csupán fejlesztési segélyeik 7 %-át, hanem szintén 20 %-át kell az alapszükségletek kielégítésére fordítaniuk. Ezzel további 40 milliárd dollárt lehetne mozgósítani a szegénység elleni harc javára.

Ha aztán az ipari államok a terrorizmus elleni harcukat nagyobb fejlesztési segélyekre váltanák, akkor a „húsz a húszhoz szerződés” lenne egy új, igazságosabb világrend első mintaszerződése: a gazdagok és a szegények közti első globális társadalmi szerződés első megjelenési formája.

(A fordító megjegyzése: A Világbank szerint 60 milliárd dollárból 2015-ig felére lehetne csökkenteni a világszegénységet. Ugyanakkor csupán az USA egy évi katonai költségvetése közel 400 milliárd dollár...)

6. Szelíd technológiák alkalmazása Északon és Délen

Van egy rossz hírünk, meg egy jó hírünk. A rossz: Ha Észak ipari kultúrája globalizálódik, drámaian megnőnek az ökológiai problémák. A jó hír: Az olyan decentralizált technológiák, mint a napkollektorok, a szélerő, a biogázok, a mobiltelefonok és a laptopok, amelyek nem követelnek meg túlságosan drága és bonyolult infrastruktúrát, hozzájárulhatnak a Harmadik világ gazdasági fejlődéséhez, anélkül hogy túlfeszítenék a világ teherbíró képességét.

Ez óriási esélyeket nyit meg az Észak és Dél közötti együttműködés számára, amint ezt már sikeresen kipróbálták a káros hűtőfolyadékok cseréje érdekében alapított nemzetközi alapítvány működésében. A világnak ilyen alapítványokra van szüksége ahhoz, hogy átadhassák Délnek a napenergia hasznosításának és az információ-közvetítésnek a technológiáit.

Ha a Tobin-adók vagy a repülőgépbenzinre kivetett adók sok milliárd dollárjával éltetik, és Észak meg Dél egyenjogú képviselői foglalnak benne helyet, ez az alapítvány adhatja meg a kezdeti lökést a szelíd technológiák globális elterjedésének. De nem csupán erről van szó: Az alapítványnak végső soron gondoskodnia kellene arról, hogy ezeket a technológiákat a Harmadik világ országaiban is előállítsák, illetve ott is elterjedjenek. Az információs technológiák esetében ez nehezebb dolog, de a napenergia felhasználásának technológiáit illetően máris lehetséges.

Ez a stratégia kettős esélyt nyit meg: A fejlődő országok az önálló technológiai, gazdasági és szociális fejlődés útjára léphetnek, s ez olyan fejlődés lenne, amely a jövendő generációk számára emberhez méltó életet tenne lehetővé Északon és Délen egyaránt.

Forrás: Publik-Forum, 2002/4, Dossier

A remény szigetei

Szociális állam a globális konkurencia ellenére

A globalizáció ellenére is finanszírozható a teljes körű foglalkoztatás és a szociális állam. Ezt mutatja Dánia, jóllehet az ország új kormánya nem népszerű a jobboldali nacionális hangok miatt.

Az ország szociális sikereinek központi eszköze az *eredeti adó- és munkaerőpiaci politika.* Dánia a kilencvenes évek folyamán *ökoadók* átfogó rendszerét vezette be, ennek ellenhatásaként pedig csökkentették a bérek és jövedelmek adóját. Ez az adópolitika azóta masszív ökobefektetéseket ösztönöz (az ökogazdálkodás piaci részesedése 10 %!), és minőségi gazdasági növekedést eredményez. Dánia egyidejűleg határozott *munkaerőpiaci politikát* folytat: Támogatja üzemek telepítését problematikus régiókban, szakképesítést ad munkanélkülieknek, és nem-bürokratikus módon közvetíti ki őket. Eközben messzemenően érvényesül a „cukor és korbács” elve: Ha a munkanélküliek több állást is elutasítanak, meg lehet vonni tőlük a támogatást. Mindazonáltal több állást is felkínálnak nekik.

Nagyon megkönnyíti ezt a munkanélküliség-ellenes politikát az *a nyugdíj- és egészségügyi rendszer*, amelyet 75 %-ban adókból finanszíroznak: minden társadalmi csoport részesül a finanszírozásban, és biztosítva van betegségére és öregségére. Ugyanakkor az üzemek bért terhelő költségei sokkal alacsonyabbak, mint például Németországban. Ezért aztán Dániában 1000 lakosra 356 szolgáltatói állás jut, Németországban viszont csak 273. Ily módon a gyermekgondozási lehetőségek hálója gondoskodik arról, hogy a foglalkozás és a család könnyen összeegyeztethető legyen, nagy előnyére a nőknek. Az alacsonyabb bérköltségek lehetővé teszik ezt ezen a személyfüggő területen.

Ennyiben Dánia sokat ért el: a munkanélküliségi ráta 4 % alatt van, a szociális állam biztosított, az állam kevés hitelt vesz föl. És ne mondja senki, hogy Dániának csak azért megy ilyen jól, mert kicsi. Az ellenkezője az igazság: A kis ipari országokat belső piacuk kicsisége miatt sokkal erősebben érinti a globalizáció, mint a nagy ipari országokat.

A tisztességes kishitelek gazdagabbá teszik a szegényeket

Joseph Gichina merengve tekint arra a düledező házra, amelyben gyermekkorát töltötte. Eljárt az idő. A kenyai paraszt erőteljes befektetéseket hajtott végre; a hatgyermekes apa időközben néhány tejelő tehénre, ezer tyúkra, egy kis házra és egy modern tyúkistállóra tett szert, ezenkívül még teát is termeszt – s ez különösen fontos volt számára.

Gichina ugyanis annak a *Muramati Takarék- és Kölcsönzőszövetkezetnek* köszönheti „jólétét", amelyet 16 000 teatermesztő tart fenn. Aki 1,5 euró árán tagja lesz a szövetkezetnek, az betétjének háromszorosát kaphatja meg hitelként, kedvező kamatra. A visszafizetést a teaszövetkezet garantálja. Azt viszont, hogy a Muramati egyáltalán létezik, az *Oikocredit* nevű keresztény hitelszövetkezet javára kell írni; ez ugyanis részesedéseket ad el a világ gazdag északi részén élő takarékoskodóknak, hogy ezzel a tőkével hiteleket biztosítson a szegény országok szövetkezeteinek – föltéve, hogy e szövetkezetek javítják tagjaik életfeltételeit, egyenjogú részvételt biztosítanak a nőknek és kímélik a környezetet.

Az *Oikocredit* 1997-ben 370.000 dollár kedvező kamatozású kölcsönt adott a Muramatinak. *Esther Marthai* ügyvezető számára ezzel sikeres időszak kezdődött: „A parasztokat fellelkesítette bankjuk."

De ez még nem minden. Az Oikocredit összes kölcsöneinek kereken 40 %-a kishiteleket nyújtó szervezetekhez megy tovább; ilyen a *Grameen Bank* Bangladesben, vagy a *Jamii Bora Trust* Kenyában. Ezek szinte mindig ugyanazon elv alapján dolgoznak: Hátrányos helyzetben lévő emberek elhelyeznek egy csekély összeget a bankban, és részt vesznek egy tréningen; azután kapnak egy kis kölcsönt – többnyire bankbetétjük két- vagy háromszorosát –, és belekezdnek egy kisvállalkozásba. Így vált lehetségessé, hogy azóta világszerte százezrek maguk teremthetik elő megélhetésüket. A tapasztalat szerint mindenekelőtt a nők húznak hasznot ezekből a kishitelekből, mert a szokványos bankoktól ők gyakran nem kapnak pénzt, jóllehet sokszor megbízhatóbb üzletfelek, mint a férfiak.

Mindez azt mutatja: A tisztességes kishitelek elősegítik a szegények önsegélyezését és ezzel a társadalmi fejlődést, miközben a nagy projektre adott hitelek gyakran csak külföldi adósságokat eredményeznek.

A hűtőszekrény-problematika

A nemzetközi környezeti politika legnagyobb sikere: Az 1987-es *Montreali Jegyzőkönyv* arra kötelezi a 176 aláíró államot, hogy az ózongyilkosként leleplezett, mindenekelőtt hűtőeszközként felhasznált fluorvegyületet többé ne alkalmazza: az ipari országok már elérték ezt a célt, a fejlődő országoknak 2010-ig van rá idejük.

Annak érdekében, hogy az alacsony bevételű, de nagy népességű országok, például Kína, India vagy Brazília a hűtőszekrények millióit ne ózongyilkosokkal, hanem (drága) helyettesítő anyagokkal működtessék, az egész világnak példát adó alapítványt hoztak létre az ENSZ keretében: Ebbe 1,5 milliárd dollárt fizetnek be az ipari országok, amit aztán a fluorvegyületet pótló anyagok előállítására használnak a Harmadik világban. A döntéshozó szervekben – egyenlő jogokkal – az ipari- és a fejlődő országok hét-hét képviselője ül, a nem-kormányzati szervek megfigyelői státust kapnak. Az alapítvány rendkívül sikeresen dolgozik. Szakértők ezért is feltételezik, hogy a század közepéig ismét helyreáll az ózonréteg.

Napelektromosság parasztoknak

Wickremasinghe Silva alig képes felfogni szerencséjét. A Sri Lanka-i paraszt büszke tulajdonosa egy napkollektornak, amely árammal látja el házát. Öt év alatt 400 dollárt kell ezért részletekben kifizetnie, de hiszi, hogy „a szerkezet hamarosan kifizetődik".

Silva egyike az ország azon 7000 parasztjának, akik az elmúlt három évbe napkollektorhoz jutottak, s akik a sziget új energiapolitikai távlatait szimbolizálják. Ez olyan globális szervezetekkel való együttműködés révén vált lehetségessé, amelyek eddig nem éppen különösen ökologikus lelkiismeretük révén tűntek ki: a *Shell* konszernnel és a *Világbankkal*.

Sri Lankán is érvényesül sok fejlődő ország problémája. A háztartásoknak csak egy része (itt 53 %-a) van bekapcsolva az elektromos hálózatba – a vidéki területek szinte teljesen kimaradnak. Ráadásul ebben az ázsiai szigetállamban erősen növekszik az áramszükséglet. A klímakárosító szénerőművek fölépítésének tervezete a környezetvédők elkeseredett ellenállásába ütközik. Sri Lanka ezért a Shell-lel és a Világbankkal való együttműködés mellett döntött; mindkét szervezetnek van mit ökológiailag jóvátennie: a Shell Afrikában végzett környezetpusztítást, a Világbank pedig sok környezetellenes projektet pénzelt.

Sri Lankán eddig jobban sikerültek a dolgok: A Shell megóvta a csődtől az úttörő honi napenergia-céget, s az egy tőkeinjekciónak köszönhetően ismét előállíthat napkollektorokat. A Világbank elsőre 5 millió dollárral támogatta a napenergia-előállítást: ezt a pénzt egy hazai nemkormányzati szerv kezeli. E kezdeményezések révén magában az országban állítják elő a napkollektorokat, s azok sok paraszt számára elérhetőek. Szabaddá vált az út ahhoz, hogy decentralizáltan lássák el az országot napenergiával.

Cukor a gazdaságnak

Mauritius nem örvend jó hírnévnek az ökológusok körében: a messziről jövő turisták nagy energia-felhasználással repülnek oda. Fejlesztéspolitikai szempontból azonban Mauritius messzemenően modellnek számít: demokrácia uralkodik, az életszínvonal erősen emelkedett, a gazdagság széles alapokon áll.

Ez mindenekelőtt az *Európai Unió* által nyújtott kereskedelmi kiváltság révén vált lehetségessé: ez felsrófolja a világpiaci árakat bizonyos fejlődő országok számára. Mauritius éveken át a világpiaci árnál 63 %-kal többet kapott cukorjáért Európától. Ily módon 1975 és 1991 között az ország évenként kereken 100 millió dollár többletbevételre tett szert. A kormány ezt arra használta föl, hogy kimozdítsa az országot cukorfüggőségéből, mégpedig a turizmus támogatásával, sok kisüzem felépítésével, a legmodernebb technológia importjával. Ehhez társultak a szociális reformok.

Az eredmények lenyűgözőek: A munkanélküliség 5,8 %, a kereső foglalkozásúak 91 %-a a szolgáltatásban és az iparban dolgozik, az 1,1 milliónyi lakosnak csak 16 %-a analfabéta – az egy főre jutó jövedelem évi 4000 dollár körül van (Indiában ugyanez 1.100 dollár).

Mauritius azt mutatja: nagyobb nyersanyagárak és eredeti gazdagsági politika segítségével egy Harmadik világbeli országban is a fejlett országokkal összehasonlítható szociális demokráciát lehet felépíteni.

Összeállította: Wolfgang Kessler

Forrás: Publik-Forum, 2202/4, Dossier

Háborúk az olajért, avagy béke a Nap révén

2001. szeptember 11. óta globális koalíció lépett életbe a terror ellen. Ez azonban sikertelen lesz, ha nem sikerül világméretű koalíciót szervezni az éhezés ellen. A szegénység a világ legmérgezőbb anyaga. A mai politika azonban inkább egy emberek, eszmék és pénz megsemmisítésére szolgáló, óriási gépezethez hasonlít. George W. Bush előkészíti a következő a háborút: az Irak ellenit.

Afganisztán bombázása bosszú volt szeptember 11-ért, további terrorista akció a Földön élő *összes* emberek ellen. Minden embert, akit a jövőben meg fognak ölni, hozzá kell számolni az eddig megöltekhez. Csak akkor léptünk új útra, ha a 3000 New York-i halottat többé nem számoljuk el a bosszúakció 5000 halottjával, hanem az utóbbiakat hozzáadjuk az előzőkhöz. Minden ember ugyanannyit ér – akár Afganisztánban él, akár az USA-ban.

A *NATO* másfél nap alatt ad ki annyi pénzt, amennyi az *ENSZ* számára egy egész évben áll rendelkezésre – beleértve minden segélyprogramját is. Lehetséges így a béke? A kiadások nagyon világosan megmutatják, mit tekintünk feladatunknak. A legrosszabb és legelterjedtebb terror az éhezés, jövőnk legnagyobb fenyegetése pedig az üvegházhatás. Ezeket a legsürgetőbb aktuális és jövőbeli problémákat helyesen elemzik ugyan, de politikai szempontból nem ragadják meg őket kielégítően. A ma világszerte uralkodó politika a tünetek ellen harcol – a terrorizmus okait azonban elfojtják, elfelejtik és elhanyagolják. A világ belpolitikájának súlyos ügye a – már régóta bekövetkezett – klímaváltozás.

Klímakatasztrófák, polgárháborúk, az erőforrásokért folytatott háborúk, szegénység: ezek a nagy kihívásai annak a világ-belpolitikának, amelynek igen gyorsan meg kell kezdődnie. Csak azután foghatunk hozzá a terrorizmus okainak legyőzéséhez. A politikának a kormányzók körében most világszerte oly kedveltté vált újramilitarizálása, el egészen a hadviselésig – csupán hiábavaló tüneti kezelés mindaddig, amíg figyelmen kívül hagyják és elfojtják a problémák okait.

Szeptember 11-e valószínűleg csak a rettenet előjátéka volt, ha nem sikerül igazságos békét teremtenünk és békét kötnünk a természettel. Az ehhez vezető utak ismeretesek: nagy szellemek egyengették számunkra. A Hegyi beszéd a maga pacifista és szociális dimenzióival kitűnő útmutató egy jobb világhoz. Most minden azon múlik, hogy rá is lépjünk ezekre az utakra. A jövő vagy ökologikus és pacifista lesz, vagy semmilyen jövő nem vár ránk. Végtére is az atomkorban élünk. Noha tudjuk, mit teszünk, még mindig nem tesszük azt, amit tudunk.

A Nyugat eddigi gazdagsága annak függvénye, hogy hatalmában tudja-e tartani a természetes erőforrásokat. Öt-tíz éven belül azonban már elhasználjuk teljes kőolajtartalékunk felét. A Világ-energiatanács azt jósolja, hogy a kőolaj még 40 évre elég, a földgáz mintegy 50 évre, az atomerőművek működtetésére használt urán 60 évre, a szén pedig kb.120 évre.

És mi jön aztán? *Egyetlen* nap alatt annyi fosszilis energiát használunk el, amennyit a természet *500.000* nap alatt állított elő. Abszolút lelkiismeretlenül viselkedünk gyermekeink nézőpontját tekintve. A mai felnőttek alkotják az első olyan generációt, amely elvesztette ivadékgondozó ösztönét. A végfelhasználók nemzedékévé váltunk.

A terrorizmus elleni harc a világ energiakészlete fölötti uralomért folytatott harc is. Az olajért háborúztunk és háborúzunk: 1991-ben az Öböl-háborúban, 2001/2002-ben Afganisztánban, a csecsen háborúban és sok afrikai háborúban, valamint elkövetkezendő háborúkban Közép-Ázsiában és a Kaspi-tenger mellett, ahol a legnagyobb kőolaj- és földgáztartalékok rejlenek. A mai gyermekek és fiatalok még megélik bolygónk kőolaj- és földgáztartalékainak kimerülését. Piromániások nemzedékeként gyermekeink jövőjét égetjük el.

Hivatalba lépésekor, 2000 januárjában George W. Bush a Bibliára tett esküt, arra Bibliára, amelyben a béketeremtésről, az ellenségszeretetről és a kiengesztelődésről van szó – de inkább bízik a bombákban, mint Jézus Istenében, akire hivatkozik. Kiben bízunk? Istenben vagy a bombákban? Jézusban vagy Cézárban? Tárgyalásokat vagy megsemmisítő háborúkat fogunk folytatni? Az e kérdésekre adott válaszok határozzák meg jövőnket.

Az ipari államok energiaéhsége az emberiség történetének legnagyobb mészárlásához fog vezetni, ha nem sikerül gyorsan és 100 százalékosan átállnunk a megújuló energiaforrásokra. A Nap 15.000-szer annyi energiát küld nekünk, amennyit a hatmilliárd ember jelenleg elhasznál. Ráadásul ingyen. Ehhez társulnak a közvetetten szoláris energiaforrások, a szélerő, a víz ereje, a föld melege, a hullámzási energia, a biomassza-energia és a szoláris hidrogén. A régi olaj-, szén- és gázstratégia ellenben szinte kényszerűen vezet a 3. világháborúhoz.

A Nap-stratégia teremti meg a világbéke esélyét. Az olyan világkonszernek, mint a Shell és a BP, stratégiailag már újratájékozódnak. A BP saját közlése szerint már nem a *British Petroleum* rövidítése lesz, hanem a *Beyond Petroleum*-é („túl a kőolajon"). A napenergia-fordulat millióinyi új munkahelyet teremthet innovatív középosztálybeliek számára. Az erőforrásokért viselt háborúk értelmetlenek és erkölcstelenek. Egyszerűen nincs szükség rájuk. Ma már értelmesebb megoldásokat ismerünk. Természetesen világszerte megfelelő keretfeltételekre van szükség ahhoz, hogy a tömegtermelés révén normális áron lehessen előállítani és megvásárolni a napenergia hasznosításához szükséges technikát.

A 21. század nagy politikai kérdése így hangzik: Háborúk az olajért, avagy béke a Nap révén? Világtársadalomként ez előtt az ultimatív döntés előtt állunk. Az a globális civilizációs válság, amelyet a johannesburgi Föld-csúcson helyesen elemeztek, megoldásokat kíván.

A békét csak békés eszközökkel lehet elérni. A Nap nem véletlenül isteni szimbólum minden szentírásban. Jézus azt mondja a Hegyi beszédben: „Mennyei Atyánk felkelti Napját igazakra és bűnösökre" – George Bush-ra éppúgy, mint Oszama bin Ladenre. A Napért éppoly kevéssé folynak háborúk, mint a szélért, a föld melegéért vagy a biomasszáért.

Az ellenségszeretet jézusi stratégiája azt jelenti: Légy okosabb, mint ellenséged! A bosszú és a megtorlás régi stratégiája egyre több szenvedést és nyomort eredményez. Az erőforrásokért folytatott háborúk korában az új stratégia egészen konkrétan és gyakorlatiasan azt jelenti: Az olajért vívott háborúk helyett béke a Nap révén! A megoldás az égen van. Az idő megérett arra, hogy megnyíljunk a világosság számára, az egészen föntről jövő energia számára.

Franz Alt

Forrás: Publik-Forum, 2002/18

TARTALOM

Tanulmány
Günter Reese: „Szegények nem lesznek köztetek” 2–4
Drábik János: Az érem másik oldala 6–8
Ulrich Duchrow: A tornyok leomlása 9–10
Christian Modehn: Szent Josémaria Escrivá – a titkos diplomata ... 15–16
Szathmári Botond: Ki nem volt Hamvas Béla? 19–20
Példabeszéd
A Nag Hammadiban talált papirusztekercsek egyik példabeszéde, amelyet az Igazság Tanítójának tulajdonítanak 5
Meditáció
Fulbert Steffensky: Tegyünk úgy, mintha remélnénk! 21–22
Aktuális
Öt érv az iraki háború ellen 10
Csapody Tamás: A megelőző háború csapdája 11–12
Krausz Tamás: Mi ellen protestálunk? Avagy ne onts vért az olajért! . 12–13
Michael Damm: A CIA, Irak és az olaj 13
Nyílt levél
Alfred Kirchmayer: Tiltakozás egy katolikus veretű háborús uszító ellen 14–15
Könyvismertetés
Hegyi Béla: A szellem és a szeretet 23
Cs. P.: Segítségnyújtás a végeken 24
Gyerekeknek Moha-mese
A kedvenc 17–18
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 25–27
Környezetvédelem
Hat lépés egy igazságosabb világ felé 28–29
A remény szigetei 29–30
Franz Alt: Háborúk az olajért, avagy béke a Nap révén 31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

Gyűlöletbeszéd?

„Amikor én mintegy belém testesedve érzem nyolcmillió magyar árvaságát, kitagadottságát, irtózatos szenvedéseit, és felüvöltök, mint Cyrus király ama néma fia: Ne bántsd a magyart! – az gyűlölet.

Ha az idegen hódít, kiszakít, megrabol, megsemmisít – az szeretet, az copyright és patentos kereszténység.

De ha én az ezer halál felé taszított, meglopott, megcsalt, a nyomorúság ezer szorításában vergődő magyarság védelmére mozdulok – az gyűlölet!”

Szabó Dezső
(1936)

„Érted vagyok”
(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV/2. (78.) szám. Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
Kovács László
Márczi Imre
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám: 10200964-20210809
Magyar Hitelbank Rt., Budapest V., Szabadság tér 5–6.
Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok” megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.
Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@netelek.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok” (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok”-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító, Ipolytölgyes
Felelős vezető: Martos György
ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families”, about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok” can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok”)
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok” név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó a pénzt mire küldte.

Előfizetési díj 2003-ra (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 1500 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 2000 Ft
egyéb külföldre ..... 3500 Ft
Nyugaton: ..... 20 Euro

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV. évf. 3. szám
2003. június
150,– Ft

Az abszolút tulajdon rombolása

Kétféle erkölcs, kétféle pénz

Hogyan jutunk el Szanticskára?

Moha-mese

Hit és művészettörténet

Az iraki háború és a tények

Böjtölj a békéért!

Olvasók fóruma

Vasárnapi elmélkedések

Zöld globalizáció

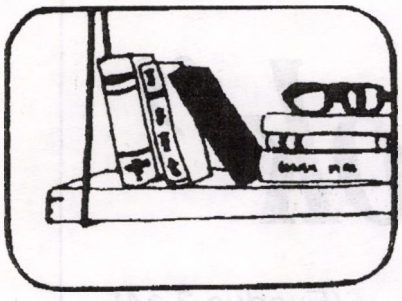

Ulrich Duchrow

Az abszolút tulajdon rabszolgaságot teremt

A tulajdonon alapuló gazdaság létrejötte az ókorban, és annak bibliai alternatívái

I. rész

Különböző elméletek léteznek arról, hogyan keletkezett a magántulajdon. Egy azonban biztos: A magántulajdon egyik első formája a Kr. e. 8. század utolsó harmadában jött létre, s egyre jobban láthatóvá vált Görögországban és az egész Közel-Keleten. Éppilyen biztos, hogy ugyanebben a korban bukkan fel a pénz (de még nem pénzérmék formájában). A pénz keletkezéséről sincs egységes véleményük a kutatóknak. Mindenesetre a két intézménynek, a tulajdonnak és a pénznek köze kell hogy legyen egymáshoz.

Az első, legelterjedtebb feltételezés szerint *a pénz a cserekereskedelemből jött létre*, és egyidejűleg a tulajdon gyarapításának eszközét jelenti. Az ezzel kapcsolatos első, már jól kidolgozott elméletet (Platón nyomán) *Arisztotelész* alkotta meg. A gazdaság két típusát különbözteti meg: Az egyik a háztartások és a tágabb közösség (a *polisz*) ellátását szolgálja azzal, hogy előállítja az alapszükségletek kielégítéséhez szükséges javakat; ezt nevezi *oikonomiké*-nak. A másik a pénztulajdon önmagáért való gyarapítását szolgálja (*kapiliké*); az eladás és a vásárlás ebben az esetben a szerzés mesterséges módjának, a *khremasztiké*-nek része csupán. Arisztotelész szerint ez a kremasztikus gazdasági forma a gazdaság első, természetes formájából alakult ki abból a szempontból, hogy abban is a pénzt használták eszközként a létfontosságú javak cseréjéhez, először értékes fémek (ezüst, arany), később pénzérmék alakjában.

A második, „nem-természetes” forma, a kremasztikus gazdaság létrejöttének motívumaként Arisztotelész – ezúttal is Platónhoz kapcsolódva – az emberi mohóságot, sóvárgást (*epithümia*) jelöli meg. Ez hozza létre az egyes emberben azt az illúziót, hogy határtalan pénzfelhalmozással végtelen mennyiségű „élet-eszközt” (élelmiszert) és élvezeti eszközt is fölhalmozhat, és ennek révén végtelen élet birtokosa lehet. Vagyis a pénzügyi mechanizmusokban megjelenő törekvés az egyre több tulajdonra azon a végtelen létezés iránti, mohó sóvárgáson alapul, amely túlmutat mindazon, amit egy-egy konkrét esetben el szeretnénk érni. Ennek az illúziónak a követésével az egyén tönkreteszi a közösséget. Ennek a közösséget tönkretevő cselekvési módnak az ellenszereként Arisztotelész egyrészt az etikai nevelést javasolja, másrészt a polisz közös javát szolgáló kamatszedési- és monopólium-tilalmakat, továbbá az igazságos árakra és a tulajdon korlátozására vonatkozó törvényeket; ezekről később még részletesen szólunk.

A második elmélet a templomok áldozatbemutatási gyakorlatával, valamint *a királyok és nagybirodalmak által kiszabott adóval hozza összefüggésbe* a pénz létrejöttét, bár a csere mozzanata természetesen itt is szerepet játszik. A lényegi tartalmát illetően a Kr. e. 7. szd. vége felé keletkezett Második Törvénykönyv (Mózes 5. könyve) 14,24–26 azt írja elő a központi templomtól messze lakó júdeaiaknak, hogy áldozati adományaikat cseréljék be otthon ezüstre, amiért aztán a jeruzsálemi templomban ismét megvásárolhatják a megfelelő áldozati állatokat. A pénz korai formájaként megjelenő kis áldozati lándzsák ezt az elméletet erősítik meg, vagyis hogy a pénz a templomi üzemmel összefüggésben jött létre. A nagy templomi kincsek ezenkívül azt a következtetést is megengedik, hogy a papság nem keresett rosszul ezzel az üzlettel, és Jézus későbbi templomkritikájából (Mk 11,15–17) világossá válik, hogy a Salamon király idején Izraelben bevezetett áldozati rendszer önmagában véve is a szegények kirablása, és nem csupán azáltal, hogy a pénzhasználattal racionalizálták a rendszert.

A pénznek ez az áldozatokat követelő funkciója még világosabbá válik, amikor a nagybirodalmak annak eszközeként használják, hogy az alávetett népektől beszedjék az *adót*. Először I. Dáriusz perzsa királlyal (Kr. e. 522–486) kapcsolatban hallunk erről. Ő vezette be az államilag garantált pénzt mint egyetemes számítási egységet. Ezáltal a birodalom minden részében az egész év során be lehetett hajtani az adókat, s nem csupán aratás idején.

Egy harmadik elmélet azokból az új *hitelviszonyokból* vezeti le a pénzt, amelyek a magántulajdon létrejöttével válnak lehetségessé. *G. Heinsohn* és *O. Steiger* ezzel kapcsolatos alaptételei így hangzanak:

1. A tulajdonra épülő gazdaság [a továbbiakban: tulajdoni gazdaság] az ókorban (és az újkorban) forradalom révén alakult ki, mégpedig azáltal, hogy függőségben lévő parasztok egy válságidőszakban egalitárius (és patriarchálisan megszervezett) módon elosztották egymás között a feudális földbirtokot.

2. Heinsohn és Steiger szerint pénz a hitelszerződésekből keletkezik. Ezek a szerződések azon az új lehetőségen alapulnak, hogy a tulajdonos mint adós elzálogosíthatja tulajdonát, s a tulajdonos mint hitelező megterhelheti tulajdonát. Mivel a hitelszerződésben a hitelezőnek meg kell terhelnie tulajdonát, tehát nem használhatja ő maga, a kamattal kárpótolja magát a „tulajdonprémium” e feladatáért. A másik oldalon az adósnak nemcsak ezt a kamatot kell előállítania az adósságtörlesztés mellett, hanem biztosítékként saját tulajdonát is – többnyire a földjét – el kell zálogosítania. Ha a hitelszerződést dokumentumba foglalják, akkor ezt a dokumentumot (mint kereskedelmi váltót) fizetőeszközként lehet használni, hiszen az kétszeresen is biztosítva van: egyrészt az adós tulajdonának elzálogosítása révén, másrészt a hitelező tulajdonának megterhelhetősége révén. A hitelszerződés dokumentálása által tehát pénzhez jutottak hozzá. Egy szóval: A pénz (ez eset-

ben) nem más, mint igény a megterhelt tulajdonra. A piacok azáltal jönnek létre, hogy az adósoknak – egymással versenyezve – a lehető legkedvezőbben kell értékesíteniük hitelekből finanszírozott termelésüket, hogy a kamatokat és a törlesztést egyaránt fizetni tudják.

3. A Heinsohn és Steiger szerint eredetileg egalitárius tulajdoni gazdaság a hitelezés–adósság társadalmon belüli mechanizmusa révén elkerülhetetlenül egyenlőtlenséget (osztályokat) termel ki önmagából. Azok az adósok ugyanis, akik nem tudják visszafizetni hiteleiket, elveszítik földjüket, azaz önellátásuk termelőeszközét, és egész családjukkal együtt adósrabszolgává kell válniuk, hogy ledolgozzák a kamatokat és a hitelt, miközben a másik oldalon, a hitelezők oldalán koncentrálódik a földbirtok és a gazdagság.

Céljaink szempontjából nem szükséges eldönteni a tulajdon és pénz történelmi kialakulásának kérdését. Bárhol és bárhogyan keletkeztek is ezek az intézmények és a velük összefüggő mechanizmusok, az biztos, hogy a Kr. e. 8. szd. közepétől egyre inkább megragadhatóak mind Görögországban, mind Izraelben, és később a hellenista nagybirodalmakban, valamint a Római Birodalomban. Számunkra most az a fontos, hogy mindenekelőtt kidolgozzuk a Görögországra, Rómára és a régi Izraelre jellemző, sajátos gazdasági, politikai, szociális és kulturális összefüggéseket, mivel ezek adják kezünkbe a tulajdon és a pénz – máig tartó – újkori fejlődésének kategoriális alapjait, de a megfelelő választási lehetőségeket is az alternatívák körüli vitában.

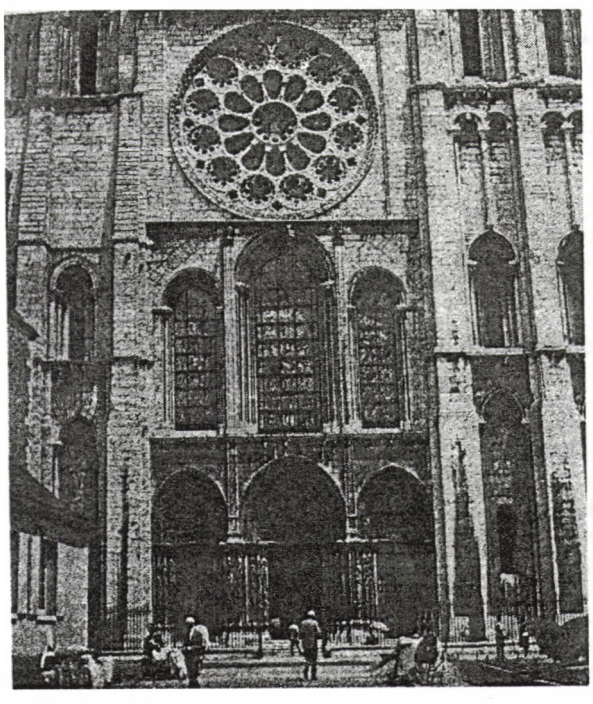

Az ókori Görögország

A ókori Athén viszonyainak kitűnő, tömör ábrázolását nyújtja „Tulajdonos vagy polgár? Háztartás, gazdaság és politika az ókori Athénban és Arisztotelésznél” c. tanulmányában *Thomas Maissen*. A tulajdon és a pénz intézményével egyidejűleg jön létre a görög „polisz”. Ennek a késői (Kr. e.) 8. században, s aztán mindenekelőtt a 7. században jelentkező folyamatnak a megértéséhez fontos tisztáznunk, hogy a polisz szó nem egy-egy várost jelöl, hanem valamely város*sal* rendelkező mezőgazdasági régiót, Athén esetében Attikát. Nincsen hierarchikus különbség *város* és *vidék* között. Ellenkezőleg: a polgár, a *politész* rendszerint *földbirtokos*, vidéki, falusi ember, és *csak a polgár birtokolhat egyáltalán földet*. Megfordítva: a földbirtok eredetileg formális előfeltétele a polgári státusnak. Itt jelentkezik tehát a döntő áttörés a megelőző harcos-arisztokratikus korszakkal szemben: Elvben minden paraszt földtulajdonossá válik, és közösen alkotják a polisz uralmi terét, vagyis a korábbiaktól eltérően többé nem állnak adófizetési függőségben a városkirályságokkal.

Ezek a parasztok rabszolgákkal műveltetik meg földjüket, (gazdaságilag) önállóak, és semmilyen idegen segítségre nincsenek ráutalva, szabad mérlegelés alapján csak azért cserélnek be bizonyos dolgokat, hogy kényelmesebbé tegyék életüket. Ennek az önállóságnak a helye a ház, az *oikosz*, a létszükségleti dolgok megszerzésének magán gazdasági- és élettere. Itt a paraszt uralkodik háziúrként (*deszpotész*) a rabszolgákon, feleségén és gyerekein. Ezen a bázison nyeri el a paraszt a szabadságot és a szabad időt ahhoz, hogy politészként, polgárként az agórán, a város központjában találkozhassék a vele hasonszőrűekkel – annak érdekében, hogy megbeszéljék és végrehajtsák a közösség közös dolgait. Itt, az *agórán* folyik ugyan kereskedés is, de a lényeg a politika, ami magában foglalja a vallási, a bírósági és a sporttevékenységet is. Itt ülésezik a népgyűlés. Az ehhez szükséges időt tekintetbe véve válik világossá, miért van szüksége a teljes jogú polgárnak szabad időre. A rabszolgákkal nem rendelkező kisparasztok vagy a földjüket vesztett parasztok megtartják ugyan az öröklődő polgári státust, de ténylegesen csak korlátozott módon vehetnek részt a politikai életben: közpénzekre vannak ráutalva ahhoz, hogy különböző politikai rendezvényeken és színi előadásokon vehessenek részt.

A polgároktól elkülönülnek a nempolgárok, akik nem tudnak részt venni a politikai életben: a rabszolgák, a felszabadítottak és a *metoikosz*ok, „társlakók”, azok a beköltözött, nem teljes jogú görög polgárok, akik más poliszokból érkeztek a városba. Ezek többnyire kereskedők és kézművesek (*bánauszosz*ok), akiknek a földbirtokos polgároktól eltérően fejadót kell fizetniük. Tulajdonjogi szempontból a következő kép adódik tehát:

- A polgár mindent birtokolhat;
- a rabszolga, noha „lélekkel bíró szerszámként” jogilag még önmagával sem rendelkezhet, birtokolhat olyan ingó vagyont, amelyhez ura nem nyúlhat hozzá automatikusan;
- a társlakóknak mint nem-polgároknak nem adnak földbirtokot, és így rendszerint ahhoz sincs joguk, hogy házat vásároljanak a városban. Ezért a társlakók nem is nyújthatnak hitelt egy polgárnak, ha az biztosítékul földet kínál fel – mit is kezdhetnének vele, ha az átszállna rájuk? A társlakóknak ingó birtokuk van (pénz, értéktárgyak, ruha, szerszámok, állatok, rabszolgák), az azonban korlátlanul az övék;
- a rabszolga keresete csak ura beleegyezésével illeti meg őt;
- hasonló az asszonyok helyzete, akik ugyan a szabad emberek státusát élvezik, és lehet saját tulajdonuk, de férjük vagy férfi gyámjuk hozzájárulása nélkül sem jogalanyok nem lehetnek, sem nem örökölhetnek, sem nem rendelkezhetnek vagyonukkal;
- ugyanez érvényes a kiskorú gyerekekre.

Heinsohnnal és Steigerrel szemben Maissen úgy látja, hogy Rómától eltérően a görög poliszban fogalmilag és jogilag még nem különbözik egymástól a tulajdon és a birtok, noha a gyakorlatban nyilvánvalóan előfordul ez a megkülönböztetés. Mindkettőt „a saját”-nak hívják (*idion*), tehát azt is, amije „van” valakinek (*einai*), és azt is, amit szerzett (*ktéma* vagy *ktészisz*), és mindkettő a konkrét hatalmat és uralmat jelenti egy-egy tárgyon. Ezenkívül anakronisztikus dolog lenne a poliszt modern gazdasági törvényekkel bíró, integrált piacként elképzelni. Az újkori értelemben vett

tulajdonképpeni gazdasági tevékenységet, vagyis a mezőgazdasági termelést, a városi kézművességet, a kereskedelmet és a pénzügyleteket a nempolgárok intézik. Emellett a pénz a hitelviszonyokon kívül a városi munkamegosztás szerződéses szervezeteiben is kezd növekvő szerepet játszani. A teljes jogú polgár csak földbirtokosként, bányabérlőként és a kockázatos tengeri kereskedelemhez kölcsönt nyújtó emberként kapcsolódik a gazdasági összefüggésekhez.

Eszménye ennek megfelelően nem a gazdagság önmagáért való felhalmozása. Számára az a kívánatos, hogy a birtokán dolgozó rabszolgák révén megszerezze a politikai ügyek intézéséhez szükséges szabadságot, annak lehetőségét, hogy részt vehessen a közösség szolgálatának (*leiturgia*) finanszírozásában, vagyis azon dolgok anyagi támogatásában, amelyekre vészhelyzetekben van szükség, illetve amelyek a vallási és kulturális rendezvényeket szolgálják. Ebben a támogatásban áll a polgár dicsősége és megbecsültsége. Pontosan ezt tükrözi Arisztotelész, amikor kritikusan érvel a pénz határtalan gyarapítása ellen, mert ez annak rovására megy, amit ő „közjónak" nevez.

Természetesen már az ókori poliszban meg lehet figyelni olyan fejleményeket, amelyek azt mutatják, hogy a tulajdon nem csupán a paraszt-polgárok szabadságának bázisát teremti meg a nemességgel szemben, hanem szakadásokat is előidéz, ellentéteket is szít a társadalomban. Ezt mutatják a Kr. e. 594-ben bevezetett Szólónféle reformok. Akkoriban, tehát jó száz évvel a polisz keletkezése után, sok paraszt nyilvánvalóan nem csupán elveszítette földjét a kamatokkal terhelt hitelek miatt, amelyeket nem tudtak visszafizetni, miközben mások nagybirtokosokká emelkedtek, hanem sokan adósrabszolgákká is váltak. Ezek egyrészt az ország újrafelosztását követelték (ami azt igazolja, hogy az ókori Görögországban történetileg lehetségesek voltak az egalitárius elképzelések), másrészt az adósrabszolgaság megszüntetését. E követelés hatalmi bázisát azonban nem annyira egyes forradalmi jelenségek alkották, hanem inkább az a Kr. e. 700 óta bevezetett haditechnika, a *hoplitafalanx*, amelyhez katonáskodásra alkalmas szabadokra volt szükség. Szólón megszüntette a parasztok alárendeltségét és az adósrabszolgaságot, viszont kifejezetten elutasította a földreformot. Ily módon tehát több osztálya is létezett azoknak, akik a polisz polgáraiként politikai jogokat élveztek: a teljes jogú polgárok, akik a birtokaikon végzett rabszolgamunka révén rendelkeztek a teljes értékű agórai részvételhez szükséges szabadsággal és szabad idővel, a kispa-

rasztok, akiknek volt ugyan földbirtokuk, de arra kényszerültek, hogy maguk is dolgozzanak, valamint a földnélküliek, akiknek napszámosnak kellett elszegődniük, de polgárjogaikat megtartották. Ez politikai megoldás arra a politikai problémára, hogyan maradhatnak polgárok a polgárok. Ezt a tulajdoni osztályokhoz kötött politikai alkotmányt *timokráciának* hívják. Kr. e. 400 körül az athéni polgárok kb. egynegyedének nem volt földbirtoka. Ragaszkodnunk kell tehát ahhoz, hogy már a demokráciának ez az első formája kifejezetten az (egyenlőtlenül elosztott) tulajdonhoz kötődött.

A. Künzli Hésziodosszal kezdődően (Kr. e. 750 körül) összeállította azokat a görög forrásokat, amelyek mitikus, filozofikus és komikus formában kritikusan, a társdalomra nézve pusztítónak ábrázolják a tulajdont, a pénzt és a bírvágyat. Sok esetben követelik a magántulajdon eltörlését és a köztulajdon bevezetését – például Platón, mégpedig az őrök és a harcosok felső rétege számára. Arisztotelész ellenben a különböző tulajdonformák, a magántulajdon és a köztulajdon egymásmellettisége mellett száll síkra. Ám a magántulajdont is a mértékletes és adakozó használatnak rendelik alá. Ez azt jelenti, hogy a földbirtokos polgár életvezetése csak akkor helyes, ha hozzájárul a társadalmilag kiegyenlítő, kultikus és katonai közösségi feladatok ellátásához. A görög állam, a polisz nem jár el ökonomikusan, de politikai megfontolásokból lefölözi a gazdagoktól azt, amire szüksége van a fennmaradáshoz a kifelé folytatott harcban, illetve belül a szociális, rituális integrációhoz, és mindezt nem jogilag, hanem morálisan szabályozzák. A gazdagok „nyeresége" a közösségben élvezett tekintély és dicsőség. Ily módon Arisztotelésznél elválaszthatatlanul összekapcsolódik egymással a gazdaság, a politika és az etika.

Mind a kritika, mind az utópiák létrejötte azt mutatja, hogy nemcsak észrevették az elszegényedés és a meggazdagodás összefüggését, hanem ennek az „ókori osztálytársadalomnak" a keretei között témává tették az e szakadást kiváltó gazdasági és pszichikai-antropológiai mechanizmusokat is. Egészen új fejleményeknek kellett adódniuk akkor, amikor meghaladták a polisz kereteit, és Nagy Sándorral, Arisztotelész tanítványával kezdődően kialakult a hellenista nagybirodalom (Kr. e. 333 után). A politikai és morális kötöttségek nélkül egyre inkább önállósulhatott a birtoklásra és gazdagságra törekvés. Ehhez társult aztán az alávetett népek adófizetési kötelezettsége a mindenkori nagyhatalommal és annak kormányzatával szemben, ami azzal járt, hogy felerősödtek a társadalmi ellentétek. A hellenizmus tehát két kizsákmányolási formát alkalmaz: a monarchikus-imperiális kizsákmányolást, és azt, amelyik a magántulajdonon, a kamaton, az eladósodáson, a föld elvesztésén és a rabszolgává váláson nyugszik.

Júdea és a hűséges Jahve-hit szempontjából különösen négy mozzanat volt felelős a Kr. e. 64-ig tartó hellenista kor egyre növekvő társadalmi szakadásaiért:

1. A földtulajdonnak a zsidók számára Mózes 3. könyve 25. fejezete által megtiltott kereskedelmi forgalomba vonását Görögországhoz hasonlóan az egész birodalomban bevezették, ami az egyik oldalon a földbirtok növekvő koncentrálódásához, a másikon pedig földvesztéshez vezetett.

2. A tulajdon-kamat-elzálogosítás mechanizmusa egyre növelte az adósrabszolgaságot.

3. A hellenista világ internacionalizálása azt jelentette, hogy egyidejűleg egyre több rabszolgát adtak el idegenbe. Palesztina rabszolga-exportáló országgá vált a görög-római világ hatalmas rabszolgaigényének fedezésére.

4. Az adórendszer szigorítása azáltal, hogy a helyi nagytulajdonosok haszonbérbe vehették a birodalmi hatalomtól az adók, illetékek és vámok behajtását – úgy értve a dolgot, hogy mindent megtartottak maguknak, amit csak a beszolgáltatandó adón kívül kisajtoltak a lakosságból.

Mindez rossz irányú változásokat hozott annak a népnek az életébe, amely felszabadult rabszolgákból és adófizetéstől mentesített parasztokból jött létre. Jób könyve a júdeai népességnek ezt a hellenizmusban bekövetkezett elnyomorodási folyamatát tükrözi.

Róma

Ami Görögországban és a hellenista birodalmakban kezdődött, az a Római Birodalomban éleződött ki, majd jogilag rögzült, súlyos következményeket vonva maga után. A római jog bevezette a birtok (*possessio*) és a tulajdon (*dominium* vagy *proprietas*) alapvető megkülönböztetését. A birtok egy tárgy tényleges birtoklását jelenti, és egy tárgyhoz kapcsolódó minden lehetséges jogot, akár a részleges vagy időleges használati jogot is. A tulajdon ellenben a tárgyhoz fűződő átfogó, időben nem korlátozott jogot, „teljes jogot" jelöli. Ez akkor is fennáll, ha az ember kiadja kezéből a birtokot, például bérbe adja, haszonbérbe adja vagy kézizálogként adja oda másnak. Ez a jog teszi lehetővé a megterhelhetőséget valamilyen hitel biztosítékául.

A *dominium* értelmében vett *tulajdont* különböző ismertetőjegyek jellemzik:

- Teljes jogként felöleli a tárgy lényegét. „Tárgyi uralmat” hoz létre. Egy tárgyat mint egészet kizárólag egyetlen személyhez rendel hozzá, aki aztán teljesen szabadon rendelkezhet vele, és minden más személyt kizárhat. A jog öt viszonylatban biztosít védelmet: a tárgy elvétele (*rei vindicatio*) ellen; megkárosítás ellen; más behatások ellen; a tulajdonos teljes rendelkezési szabadságot élvez, beleértve az elidegenítés vagy a megsemmisítés jogát is; a tulajdonos örökül hagyhatja tulajdonát. Egy formulában összefoglalva: *„Dominium est jus utendi et abutendi re sua, quatenus juris ratio patitur”* („az uralmi tulajdon az a jog, hogy az ember használjon egy tárgyat, vagy elhasználja/tönkretegye, ha ez összefér a *ratio*-val, vagyis a törvény logikájával”). ***Ennek a megfogalmazásnak a lényege a tulajdon abszolút volta, ezért dominium, „uralom” a neve.***
- Az uralmat nem csupán metaforikusan, hanem szó szerint kell érteni, a tárgy lényegére vonatkozik. Ennek eredete minden bizonnyal a *pater familias* (görögül *deszpotész*, magyarul családapa, házigazda) uralma a házához tartozó személyek és ingóságok fölött. A *patria potestas*, a családapa uralma a család fölött (a latinban a család a *familia pecuniaque* gyűjtőfogalmát takarja, vagyis az asszonyokat, a gyerekeket, a rabszolgákat és az állatokat is magában foglalja) tárgyi uralomként élet-halál jogát jelenti (*jus vitae necisve*). Csak fokozatosan különítik majd el a *patria potestas*ban az asszonyokra és a gyerekekre kiterjedő családjogi hatalmat (*manus*), illetve a rabszolgákra és az állatokra kiterjedő uralmat, a *dominium*ot. A *dominium*ot már a klasszikus korban a földingatlanra vonatkoztatják.
- A *dominium* nem tartalmaz semmiféle racionális elemet, például arra a tényre való tekintettel, hogy egy társadalomban vannak tulajdonosok és nem-tulajdonosok, és hogy a birtoklásnak esetleg köze lehet mások nem-birtoklásához. Abszolút tárgyi uralom ez (*jus in rem*), és mint ilyen mindenki ellen hat, mindenekelőtt azzal, hogy másokat *kizár*. Ettől meg kell különböztetni a személyekre vonatkozó jogot *(jus in personam)*: ez esetben a tulajdonosok közti mindenfajta kötelezettségről és szerződésről van szó.
- A tárgyhoz fűződő részjogokat a tulajdon korlátozásaként gondolják el, így mindenekelőtt a zálogjogokat (a zálog a hitelező birtokába megy át, vagy tényleges birtokbavétel nélküli teherként szolgál) és a biztosítékokkal kapcsolatos megegyezéseket (*fiducia cum creditore*). A tulajdon és a zálogbirtok megkülönböztetése, ahogy már Görögországban, itt is lehetővé teszi a hitelbiztosítás révén megvalósuló kölcsöngazdaságot.
- Végül a római jog megkülönbözteti a *dominium*tól a *patrimonium*ot. A *patrimonium* az apától örökölt tulajdon, amelyet tovább kell adni a gyermekeknek is. Ez itt éppen a tárgyat elhasználó, vagy egyenesen tönkretevő bánásmódot zárja ki.

A patriarchális-despotikus uralomnak a császárra történő kiterjesztésével (szemben Róma republikánus korával) a *dominium* fogalma *birodalmi (imperiális) összetevővel* bővül. A hellenista nagybirodalmak rendszere a határtalan területi bővítések révén, valamint a tulajdonosok közötti határtalan, pénzközvetítésű piaci kapcsolatok révén alakult ki, s a császár isteni alakja tartotta össze. A Római Birodalom rendszere szintén tulajdoni és uralmi piramis, amelynek legalsó síkján a rabszolgák és az állatok helyezkednek el, de ez jogilag megfogalmazott rendszer. E jogilag rögzített uralom kettős értelemben is abszolút: mindenkit kizár, aki nem veti alá magát neki (vö. Jel 13,16–17), és kifejezetten magában foglalja a visszaélés és a tönkretétel lehetőségét. Ez a kezdeményezés később folytatódik a korai kapitalizmusban és az egész modern korban, és – még ha jellegzetesen megváltozott formában is, de – alapvetővé válik a polgári, kapitalista, tulajdonra épülő piacgazdaság számára.

Forrás: Ulrich Duchrow – Franz Josef Hinkelammert, Leben is mehr als Kapital. Alternativen zur globalen Diktatur des Eigentums, Publik-Forum Verlag, Oberursel 2002, 13–22.

Vigyázat Szatíra!

Dear George Bush,

amint Ön is tudja, az Egyesült Nemzetek Szervezete elhatározta, hogy a jövőben fegyverzet-ellenőröket küld mindazon országokba, amelyekre az a gyanú vetül, hogy tömegpusztító fegyvereket birtokolnak.

Ezért a mai napon szeretném tudomására hozni, hogy ideiglenes globális ellenőrzési tervünk október 15-re irányozza elő a fegyverzetellenőrök USA-beli látogatását. Kérem Önt, hogy szeptember 1-ig ajánlottan küldje meg nekünk tömegpusztító fegyvereik hiánytalan listáját – pontos tárolási helyük térképével együtt. Szükség esetén készek vagyunk arra is, hogy október 1-ig haladékot biztosítsunk Önnek, s így még pontosíthatják ezt a listát.

Október 15-én aztán 5000 fegyverzetellenőr kezdi meg munkáját az USÁ-ban. Abból indulunk ki, hogy az Ön kormánya tisztességesen együtt működik majd az ellenőrökkel. Látogatásunk jó előkészítése érdekében már ma megkérem arra, hogy tegye lehetővé számunkra a hozzáférést minden földalatti atomfegyver-raktárhoz. Szívesen vennénk szemügyre különböző egyetemek különböző biotechnikai laboratóriumait is. Önnek bizonyára nincs kifogása azellen sem, ha egyes tudósokat magánlakásukban keresünk fel beszélgetésre. Jóllehet a CIA-nak alkalmilag jó információkat köszönhetünk, titkos ügynökök jelenléte az ilyen beszélgetéseken inkább ártana a nyitottságnak.

Sajnos nem kímélhetem meg Önt attól, hogy magánlakosztályait és a Fehér Házat is hozzáférhetővé tegye ellenőreink számára. Kérem ezért, hogy biztosítsa bejutásunkat az Ön texasi birtokára. Ami a Fehér Házat illeti, annak számos termével és bunkerjával együtt, pontos terv elkészítését ajánljuk, hogy ellenőreink tudhassák, mely napon melyik helyiség áll nyitva számukra. Magától értetődően fenntartjuk magunknak a jogot, hogy bizonyos helyiségeket bejelentés nélkül is átvizsgáljunk, mindenekelőtt az Ovális Irodát.

E kényelmetlenségek ellenére biztosíthatom arról, hogy Önről mint egy demokratikus ország elnökéről sokkal nagyobb együttműködési készséget feltételezünk, mint arról a diktátorról, akinek birodalmát nem rég vizsgáltuk át. Ez okból közöltem Oroszország és Kína államelnökével, hogy az Önök esetében feltehetően nem lesz szükség a katonai fenyegetés kulisszáira.

A jó együttműködés reményében maradok

Yours Sincerely,

Hans Blix

Forrás: Publik-Forum, 2003/5

Kétféle erkölcs, kétféle pénz

A kétféle pénz

Tegyük fel, hogy már meg is valósult, amiről írni szeretnék: kétféle pénzzel jelölünk meg minden árat: az egyik az emberi munka értékét fejezi ki: az **ember-ember** viszonylatot szabályozza, a másik az **ember–Természet** viszonylatot teszi kézzelfoghatóvá, vagyis azt fizetjük meg vele, amit a Természetből a pótlódás mértékének megfelelően elveszünk, az ásványokat, a napenergiát, a szántóterületet stb., továbbá a szennyezéseket, mivel ezek is területet vesznek el, és csökkentik a Természet megújulási képességét.

Az egyik pénz

Föníciai találmány. A cserekereskedelem egyszerűsítésére hozták létre. Azt számszerűsíti, hogy egy adott termék előállítása, illetve ennek elfogyasztása – más termékekhez viszonyítva – kinek mennyit ér meg. Ahol a kereslet és kínálat reálisan összejön, ott az adott termék, szolgáltatás kisebb-nagyobb áringadozásokkal kapható a piacon. Ezzel a pénzzel a másik ember munkáját fizetjük meg az adott árfolyamon, mint ahogy mi is munka ellenében szerezzük a pénzt. Eleinte kagyló, ezüst, arany volt a pénz formája, de ez bonyolítja a rendszer működését, mivel így a pénzhez kétféleképpen is hozzá lehet jutni: vagy egy áru ellenértékeként (hogy más árukat vásárolhassunk belőle), vagy közvetlenül, úgy, hogy az aranyat valahol találjuk vagy bányásszuk. A Természetet ugyan nem rövidítjük meg ezzel, mivel az élőlények számára az arany semmilyen értékkel nem bír, de ellenőrizetlenül új pénzmennyiséget hozunk forgalomba. Később az ércek bányászatát az állam felügyeleti körébe vonják, illetve a papírpénzek hamisítását büntetik, ezért a pénznek ez az ember-ember közötti szabályzó funkciója tisztábban érvényesül.

Már-már azt is mondhatnánk, hogy a pénz mint anyag (a bankszámlán az összeadás és a levonás) jól jeleníti meg a **végesség** fogalmát, amit a Földön előbb-utóbb mindenkinek gyakorolnia kell. Véges munkámért ár- és bérküzdelmek után véges mennyiségű pénzt kapok, majd ezt folyamatosan költöm megélhetésem biztosítására a hónap végéig. Összességében véges mennyiségű árut és szolgáltatást kapok érte, és én is véges mennyiségű új árut hozok létre a következő hónapban, és az egész kezdődik elölről. A pénz pedig csak forog. Az arányok a piacon alakulnak ki. A kormányok antiinflációs politikájukkal igyekeznek az **összmennyiséget** állandó szinten tartani, így az árak többnyire csak ingadoznak.

Ha mégis növekszik a nemzeti össztermék, azt reményeink szerint a technika és szervezettség fejlődése következtében előálló valódi gazdasági növekedés okozza, és tapasztaljuk is, hogy egyre több háztartásban van TV, mosógép, messzebbre utaznak az emberek nyaralni stb.

Bár nem ez a fő mondandóm, de egy bekezdés erejéig érdemes elgondolkozni azon, hogy miért működik ilyen „jól" a pénz, és vajon hogyan hozza létre a nagymértékű növekedést. A pénz a **pozitív-negatív** eredménytáblájú emberi akciókat (játszmákat) szabályozza. Ha megveszek valamit, akkor az nekem jó lesz, a másik oldalon viszont dolgoznom, szerénykednem, vesződnöm kellett ahhoz, hogy a pénzhez hozzájussak. Ugyanez elmondható az eladó szemszögéből is. A szolgáltatásoknál is azt fizetem meg, hogy a szolgáltató rendelkezésemre áll bizonyos ideig, de cserébe nekem is kell szolgáltatnom másoknak valami hasznosat, ámbár vesződség árán. A pályaválasztás egyik fő gondolata az, hogy képességeimet, érdeklődésemet figyelembe véve olyasmit műveljek életem során a társadalom számára, ami nekem csak kisebb fáradsággal, erőfeszítéssel jár, de több fizetést kapjak érte, mások több szolgálatát vehessem érte igénybe. CSAKHOGY... azután a piaci verseny élet- halál harchoz is vezethet: ha pár százalékkal gyorsabban, hatékonyabban állítom elő az árumat, és így mindenki engem választ a piacon, akkor nem a fél piac, hanem az egész piac hasznát söpörhetem be (míg a versenytársam tönkremegy). A hatékonyság növelésének egyik módja a tőke akkumulációja, ámde ez előbb-utóbb a szabad piac monopol-kiszolgáltatottságához vezet. Az akkumulált tőke másrészt lehetővé teszi beruházások időbeli siettetését is, ha a kölcsön kapott pénzt később, de a használati díj (= kamat) megfizetésével adom vissza. A kamat viszont a végtelen (exponenciális) növekedés alapját vagy látszatát adja, még több embert tesz tönkre, tovább fokozza a bankok tőkeakkumulációját és monopol jellegét. A kamatnyomás miatt a jóléti társadalomban – ahol mindenkinek mindene megvan – növelni kell az emberi agyakra nehezedő reklám nyomását is, hogy olyasmit is megvegyenek az emberek, amire nincs szükségük, különben a beruházott összegek kamatát miből termeljük ki. Végül, ha az emberek elviselik is a reklámnyomást, hiszen cserébe mindenféle luxusdolgokat fogyaszthatnak, a Természet biztosan keresztbe tesz, mivel a kamatok okozta növekedés elvileg végtelen, míg a Föld biztosan véges. Fernando Magellán óta a Föld gömbölyű és véges, de közgazdasági értelemben még nem ismertük el ezt az igazságot.

A pénz-piac-kamat rendszer tehát hatékony növekedést indukál, ami nem jó, különösen, ha emiatt más tevékenységeket kénytelenek vagyunk elhanyagolni. A pénz, mint láttuk, a pozitív-negatív eredménytáblájú emberi játszmákat szabályozza, és ezek szerint fel is futtatja, miközben megdöbbentő módon elhanyagolunk **pozitív-pozitív** mérlegű játszmákat; ilyen a legtöbb közösségi játék, szórakozás, mindenkinek jólesik, nem is kell fizetni érte, de éppen ezért háttérbe szorul a pénzkeresés és pénzköltés taposómalmában. Hasonlóan nincs szabályozva az a helyzet, amikor a játszma mindkét félnek pozitív, de az egyiknek kevésbé (pl. a szülők játéka gyerekeikkel). Mivel ezzel sem lehet pénzt keresni, törlesztéseket fizetni, ezek is elhanyagolódnak.

Kicsit jobban megérthető az, hogy miért léteznek negatív-negatív eredményű játszmák. Tipikusan ilyenek a veszekedések, háborúk. De a háborúkat mindkét fél pozitív-negatív játszmának tekinti a maga részére, ti. úgy gondolja, hogy meg fogja nyerni, és akkor milyen sok jóhoz jut hozzá, ez megéri a befektetett energiát, amit a hadseregek felfegyverzése jelent. Azon persze elgondolkodhatnának a katona-közgazdászok, hogy magával a fegyverrel semmilyen szükségletünk nem elégíthető ki, nem lehet a bombázókkal szántani-vetni, a fegyverekkel csak ölni lehet, tehát nehéz velük nyereséges játszmát létrehozni.

Mindenesetre már az a kutató is közgazdasági Nobel-díjat érdemelne, aki a pozitív-pozitív kölcsönhatásokat ugyanúgy felfuttatná, mint a kamatok a pénzt; talán addigra már háborús játékainkról is sikeresen leszoknánk. Most azonban térjünk rá a második pénz fogalmára és az ezáltal meghatározott közgazdasági rendszerre. Ez még akkor is fontos és nélkülözhetetlen volna, ha már csupacsupa jót tennénk egymásnak.

A másik pénz

Itt nem a feketegazdaságban mozgó pénzekről lesz szó, és nem is a Simonyi Gyula által a TAB-tanulmányban leírt második termelési rendszerről (ld. „Érted vagyok", 1991/5–6. szám).

A másik pénz egyszerűen azoknak a szolgáltatásoknak a „díja", amelyeket nem az ember nyújt az embernek, hanem a Természet nyújt az embernek. (Kinek fizessünk??) Láttuk, hogy a mai pénzrendszer azt fejezi ki, hogy valami véges, s így számszerűen leírható. A Természet még sokkal drasztikusabban és kézzelfoghatóbban véges, és még olyan kivételekkel sem kell számolnunk, mint az első pénz esetében (aranymosás, infláció, kamat stb.). A Természet tényleg véges, vagy még pontosabban: egy év alatt minden természeti forrásból véges mennyiséget állít elő (napenergiából, tiszta vízből, tűzifából, frissen fosszilizálódott kőolajból, vasércből stb.). Nem is nagyon látunk olyan eszközöket, amelyek révén egy adott négyzetméterre több fény jutna, több csapadék esne, több érc válna ki. Az viszont rémisztő, hogy az emberi működés következtében a Természet megújulási képessége bizonyos területeken gyengülhet, pl. egy túlterhelt folyó kevésbé „emészti meg" a beléeresztett anyagokat, a savas eső (SO_2) rontja a fák CO_2-megkötő képességét, az elszennyezett talajra hiába hull adott mennyiségű esővíz, nem használhatjuk fel ivóvízként stb.

Egyelőre azonban tételezzük fel, hogy a Természet produktumai minden régióban állandó és ismert mennyiségűek, és így meghatározható az is, hogy a gazdaság a jelenlegi működési módjával a Természet megújuló képességének hány százalékát használja fel: Egy-két jelentéktelen százalékát? Vagy több mint 100 százalékot? Ez esetben keletkezik az ún. környezeti adósság, az utódoknak átadott környezet romlik, a készletek kimerülnek, a Természet (ön)fenntartó képessége csökken.

Ekkor kell létrehozni a második fajtájú pénzt. Ha már egymásnak euróval fizetünk szolgáltatásainkért, akkor legyen ennek az új pénznek a neve *globó*. A globó azt méri, azt mutatja meg, hogy a természeti erőforrásokból – az emberi munkától teljesen függetlenül – mennyit használunk fel. A globóval azt lehet megvásárolni, amit a Természet minden évben ingyen nyújt. Minden árcédulán két számnak kell szerepelnie, nem forint, fillér, ÁFÁ-val, ÁFA nélkül, hanem euró és globó, emberi és természeti érték. A globó nem adó, sőt adómentes, egyetlen célja, hogy a Természet használatát véges szinten tartsa, azon a szinten, amennyit a Természet az adott anyagból évente elő tud állítani. A globóhoz hasonlóan működik manapság néhány terméknél a bányajáradék, öntözővízhasználati díj, földadó, termékdíj stb. Ezekből a bevételekből azonban az állam vagy valamilyen élőmunkát fizet meg, vagy (mivel kis összegekről van szó) egyszerűen zsebre teszi. A rosszhírű kibocsátási jegyek (lásd keretes cikkünket) már hasonlóan működnek, de lehetővé teszik a kontinensek közötti vándorlást, pedig a megújuló erőforrások többnyire nem csoportosíthatók át, valamint a kibocsátási kvóták emberi megállapodásokon alapszanak, nem pedig a Föld tényleges állapotához igazodnak, azaz többet engednek meg a lehetségesnél

A globót az államnak kell rendelkezésünkre bocsátania, s abból minden árucikk vásárlásakor valamennyit elfogyasztunk, a végső gyűjtőhelyek pedig, pl. a bányák, az államnak elszámolnak a kitermelt anyagokkal és a begyűjtött globóval, amit az állam a következő évben azonos mennyiségben újra kioszt. Ez alapvetően a jegybank feladata. A globóból – „Természeténél" fogva – nem lehet egy évnél hosszabb tartalékot képezni, hitelezni (= a jövő évi megújulást az idén elfogyasztani), és végképp nem lehet kamatot képezni. ***A rendes pénzzel az emberek, ha akarnak, játszhatnak tőzsdét, kamatot, inflációt, de a globóval nem.*** Annak állandó mennyiségűnek kell maradnia. (Kivétel: ha Természet romlása vagy katasztrófák miatt a megújulóképesség csökken, ilyenkor kisebb mennyiséget lehet újra forgalomba hozni; vagy ha a csökkent megújulóképesség például a talaj trágyázása folytán helyreáll.)

A dolgok globó-árát a bennük lévő anyag és energia határozza meg. Az egyes nyersanyagok globó-árfolyamát (árarányát) viszont piacosítani kellene, vagyis az olaj, víz, fa, mészkő árfolyama addig változna (nőne), amíg az összfogyasztás az évente keletkező mennyiségre nem csökkenne. Tipikus globó-olcsó dolgok lennének a szolgáltatások (az emberi munkát persze meg kellene fizetni a munkabérünkből) és a mezőgazdasági termékek ott, ahol a föld eltartóképessége és a népesség hosszabb ideje egyensúlyban van (a kenyérben lévő munkáért valamivel kevesebbet kellene fizetni, mert a földadó megszűnne, de az ár mellé írt globó-szám sem lenne túl sok). Viszont elgondolni is nehéz, hogy milyen értéken stabilizálódna a kőolaj globó-ára, hiszen a jelenlegi kitermelés 5 milliószorosa a keletkezés ütemének. A milliószorosára persze nem menne föl, hiszen az emberek vagy benzint vagy vizet vásárolhatnának a globóikból, és ha a benzin gyakorlatilag már megfizethetetlen (pár liter/év), és a közlekedés vagy a szomjazás között kell választani, akkor az emberek inkább a vizet választanák, amelynek az ára, ha van elegendő megújuló mennyiség, viszonylag alacsony maradna.

A dolgot nem lehet visszavezetni a hagyományos pénzrendszerre. Ezt a történelem bizonyítja. Ha egy erőforrásnak **csak a kitermelését** kell megfizetni, akkor azt rohamos ütemben el is fogják fogyasztani. Így tűntek el a mediterrán erdőségek, ezért apad a talajvízszint Pakisztánban (könnyebb kutat ásni, mint esőt csinálni), így zárták be Magyarországon a mindenféle bányákat, miután gyakorlatilag kiürültek (réz, ezüst, szén, urán stb.). És így fog történni a Föld többi ún. ásványkincsével, amelyekről a földrajzórákon tanultunk. Nem az a lényeges, hogy egy országnak mennyi érctelére bukik a felszínre, amit eddig szerencsés adottságnak tekintettünk,

A pénz kritikája

Helmut Creutz A pénzszindróma c. könyvében hat problémát, ellentmondást sorol fel a pénzzel kapcsolatban:

1) A pénz közintézmény – és ugyanakkor magántulajdon.
2) A megélhetéshez szükséges mennyiség fölötti pénz – tehát a gazdagság – könnyen és büntetlenül sztrájkol:
   a) A pénz gyarapítása, hamisítása büntetendő – a gazdasági körforgásból való kivonása viszont megengedett.
   b) Átvételi kötelezettség van – továbbadási kötelezettség nincs.
3) A pénz különböző funkciói (pl. csereeszköz is, értékmegőrző eszköz is) zavarják egymást.
4) A pénz mértékegység, mégpedig a leggyakrabban használt – de értéke nem stabil (mint pl. a méterrúdé).
5) A kamat(os kamat) matematikai alapon önpusztító.

hanem az, hogy az adott „ásványkincsből" mennyi pótlódik évente. Ha ennél többet veszünk el, akkor matematikai bizonyossággal ki fog fogyni.

Marad még a kérdés: a kioszthatóglobó mennyisége és elosztása. Mivel egyéb elv még nem született, az ország globó-készletét alanyi jogon kellene mindenkinek kiosztani. Azt, amit eddig a Természet ingyenes adományának tekintettünk az ország egésze számára, azt ezután is csak együttesen használhatjuk fel, csak most már felelősségteljesebben, mivel fizetni kell érte. A globónak minden ország nemzeti valutájában lenne árfolyama, és kismértékű kereskedés is létrejöhet az országok között, ami azon alapszik, hogy minden árunál vagy szolgáltatásnál bizonyos mennyiségű nyersanyagot ki lehet váltani emberi munkával. Például, ha az USÁ-nak hagyományosan sok nyersanyagra van szüksége egy dolog előállításához, Kanadának pedig kevesebbre, akkor a kanadaiak globót adhatnak el nekik dollárért, vagy magát az árucikket. Persze ennek is vannak határai, mivel a nyersanyagokat nem lehet teljes mértékben szolgáltatással kiváltani, valamint az erőforrásokat, árukat sem lehet nagy távolságra szállítani, ha a közlekedés olajalapja megszűnik. Ez egyben azt is jelenti, hogy a nyersanyagok megszerzésének jogcíme nem a fegyver lenne (mint ma), hanem legfeljebb csak a munka, de az is csak korlátozott mértékben.

Az egyes országok a kibocsátási jegyek mintájára olyan össz-globómennyiséggel gazdálkodhatnának, amely arányos a helyben (max. 1000 km) megújuló erőforrások mennyiségével. Ez azt jelenti, hogy a vízben, fényben, fában szegényebb területek, ha nagy a népsűrűségük, (továbbra is) szegények lesznek. Ezen még a nagy távolságú szállításokkal is csak enyhíteni lehet. A megoldást csak a helyi szaporulat szabályozása és a költözés szabadsága adhatja meg.

Hasonlóan kell átgondolni a **szennyezések megfizettetését** is. Itt nem az áru anyag- és energiatartalma a díj alapja, hanem egész életútja: hová kerül, mivé és mennyi idő alatt bomlik el. A bomlástermékek, hulladékok elfoglalják a környezetünket, a bomlási folyamatok pedig terhelik a Természet önmegújító és minket is éltető körforgását. A technológiai újításokkal, az elhasznált anyagok újrafeldolgozásával a hulladékképződés globóban kifejezett költségei gyorsan és erőteljesen csökkennének – globálisan is.

Egy gyakorlati példával szeretném összefoglalni a kettős pénzügyi rendszer működését. Ha például a nemzetközi átvilágítás alapján Magyarország ökológiai potenciálja évi 12 milliárd globóval egyenértékű, akkor mindenki (a fizetésén kívül) kapna **100 globót havonta**, amiből 1–20 globót el is költene egy-egy bevásárláskor; nagyobb mennyiségeket kellene letenni a közületi számlák rendezésekor vagy utazáskor. A takarékossági megfontolások egyik fő mozgatójává válna, hogy nemcsak a fizetésből, hanem a 100 globóból is ki kell jönni, ami nagy anyagtartalmú vagy szennyező árucikkek esetén lenne igen nehéz. A kereskedőknek az áruk globótartalmát nem maguknak kellene kiszámolniuk, hiszen ők is csak a globók megfizetésével jutnak hozzá az árukhoz. A nagykereskedők és a gyártók is a hozzájuk befolyt globókból fizetik meg a **nyersanyagokat** a kitermelőknek, ahonnan az visszszakerülne az államhoz. Az árak globó-tartalmának egy részét viszont a **szennyezés** függvényében közvetlenül kellene az államkaszszába befizetni, mint ma a termékdíjat vagy az ÁFÁ-t. A környezetvédelmi beruházásokat nem ebből kellene finanszírozni, hanem a vállalkozók érdeke lenne, hogy a saját költségükön szervezzék meg a hulladékgazdálkodást, mert termékeik globó-árát csak így csökkenthetik, hogy az emberek jobban meg tudják vásárolni. A globók sorsa mindössze annyi, hogy miután decemberben mind visszaáramlott a kiindulási pontra, bezúzzák és más színben újranyomtatják.

Ezzel az emberek Természetre gyakorolt hatását valósághűen leképeztük. Puszta tudományos igazságnak is tekinthetnénk mindezt, de az egész rendszer legfontosabb eredménye az, hogy legfőljebb annyit fogyaszthatunk vízből, fényből, anyagokból, amennyi egy év alatt környezetünk-

A kibocsátási kvóták

A kibocsátási kereskedelem lényege, hogy azon országok, amelyek vállalásuk mértékén túl csökkentik az üvegházgázok kibocsátását, a fennmaradó »forró levegõt« piacra dobhatják, eladva azt a vállalásaikat teljesíteni nem tudó – vagy nem akaró – országoknak. Az ilyen »piaci alapú« eszközök alkalmazásának legfõbb szószólója az Egyesült Államok, amelynek nyomásgyakorlása miatt bukott meg a hágai konferencia is. A Kiotói Éghajlatváltozási Jegyzõkönyv több olyan veszélyes lehetõséget, »kiskaput« tartalmaz, amelyek megvalósítása nemhogy az üvegházgázok mennyiségének vállalt csökkenését, hanem egyenesen jelentõs növekedését idézné elõ. Ebbõl a szempontból különösen veszélyes, hogy Oroszország, Ukrajna és Kazahsztán a tárgyalások folyamán elérte, hogy 10 %-kal az 1990-es szint fölé növelhesse kibocsátását, holott emissziójuk – gazdasági okokból – ténylegesen 45 %-kal az akkori szint alatt van.

Máris megalakultak azok a pénzügyi érdekcsoportok, amelyek ebbõl szeretnének busás haszonra szert tenni: a kibocsátási brókerek. A Mitsubishi kereskedõház egyenesen a kibocsátási spekulációra számít: arra, hogy olcsón vett kibocsátási jegyeket drága pénzen adhasson tovább. Emellett a Világbank is létrehozta a maga »Prototípus Szénalapját«, amely a fejlett országokból származó pénzek bevonásával hajt végre beruházásokat a Harmadik Világban, viszonzásul »szénjegyeket« ad el a befektetõknek.

A környezetvédelmi és kereskedelmi egyezmények kapcsolata más veszélyeket is rejt magában: a szellemi tulajdonjogok védelmérõl szóló WTO-szabályok erõsen hátráltatják a tiszta mûszaki eljárások átadását a fejlõdõ országoknak. Egyrészt azt feltételezik, hogy a fejlõdõk számára gazdaságilag csak az ásványi tüzelõanyagok használata életképes. (Ugyanakkor Kínában a szén égetésébõl eredõ egészségkárosodás által okozott kár a becslések szerint a hazai összterméknek 5 %-ával egyenlõ.) Másodszor azt is feltételezik, hogy a növekvõ energiatermelés végsõ fokon a szegényeknek is javára válik. Ennek az ellenkezõje figyelhetõ meg: a világbanki kölcsönök pl. Nigériában és Csádban az olajkivitelt serkentõ vezetékeket támogatták, másutt pedig a nehézipar számára termelnek energiát. Eközben a szegények továbbra is erdõirtáshoz folyamodnak tüzelõjük biztosítása érdekében.

Összességében azok a fejlett országok, amelyek ténylegesen teljesítik kötelezettségüket és csökkentik gázkibocsátásukat, a csökkentés költségei miatt versenyhátrányba kerülnek a fejlõdõ országok olcsóbb termékeivel szemben. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a kibocsátás-kereskedelem ahelyett, hogy csökkentené, még növeli is a kibocsátásokat, mivel az alapul vett értékek mesterséges felfújására, és az ezzel kapcsolatos lobbizásra, korrupcióra serkent.

A GAIA Sajtószemle alapján

ben keletkezik, nem többet. Ez életmódunk komoly átalakításával jár, amit csak fizikai érdekeltségünk alapján lehet megvalósítani. Az egész semmivel sem bonyolultabb, mint a mai SZJA-, ÁFA-, vám- és illetékvisszagyűjtési rendszer.

Kétféle erkölcs

A kettős pénzrendszerhez hasonlóan „kétféle erkölcsre" is szükségünk van. Ez persze nem valamiféle meghasonlottságot jelent: „Nem szolgálhattok egyszerre két úrnak: Istennek és a mammonnak" (Mt 6, 24). A kétféle erkölcs egymásra épülő és egymástól elválaszthatatlan:

- az ember más embertársának tehet jót vagy rosszat, illetve
- az ember a Természettel is lehet helyes vagy helytelen erkölcsi viszonyban.

Az egyik erkölcs

Lényegében ezt tartalmazza a messiások és próféták tanítása, a parancsolatok, de még a BTK is. Hogyan viselkedjünk embertársunkkal, miként viszonyuljunk kölcsönösen egymáshoz azért, hogy így „kellemes" életet élhessünk e Földön. A reciprocitás alapelve: Szeresd embertársadat, mint önmagadat! Ha ezt megtartjuk, földi mennyországban, Isten Országában boldogan élhetünk, ha megszegjük, pokollá tesszük magunk körül a világot. Bölcs gondolkodók kitalálták, hogy ha nem lopjuk, nem csaljuk meg egymást folyton, nem törünk egymás életére, épségére, akkor rendben, nyugalomban, mosolyogva élhetünk – testvéri szeretetben egymással. Ez az örömhír pozitív tartalma. Ha viszont elvetjük vagy sokszor megszegjük e szabályokat, akkor földi pokolban, igazságtalan és gonosz körülmények között éldegélünk. De éldegélünk. **Mint a jelen mutatja.** Kivétel talán az ördögi fegyverkezés nukleáris változata, a hidegháború, amely ha „melegre fordul", olyan mértékben károsítja a Bioszférát is, hogy magunk is kipusztulunk. Akkor nem éldegélünk tovább – bűneinkkel összezárva. De az már a másik erkölcshöz tartozik, a Természet erkölcstanához.

A másik erkölcs

Az egyetemes erkölcsnek ez a mindmáig alig gyakorolt része arról szól, hogy mit tesz az ember a Természettel. A Természetnek is vannak igen egyszerű törvényei, parancsai, melyeket korábban nem is nagyon állt módunkban megszegni: nem értük föl a bili fülét. Ha viszont megszegjük ezeket... Ilyen egyszerűekre gondolok, mint hogy:

- ne végy el többet, mint amennyi keletkezik;
- ne vágj ki minden fát;
- ne tekints minden más fajt ellenségnek;
- ne akarj növényevőből csúcsragadozóvá fejlődni;
- ne önts mérgező gázt oda, ahol te és a többi élőlény lélegezni akarnátok;
- ne csinálj monokultúrát a mezőből;
- ne viselkedj ostobábban nagy csoportban, mint egyénileg;
- ne pusztíts ki fajokat mind egy szálig;
- ne tervezz véges helyre korlátlan növekedést;
- ne foglald le az egész életteret magad számára;
- ne változtass meg olyan dolgot, amit nem ismersz – hátha megismervén nem is akarnád megváltoztatni;
- ne terheld a környezetedet jobban, mint amit elbír!

Vagy pozitívan megfogalmazva: „Szeresd a Természetet, mint a saját fajodat, hogy hosszú életű lehess a Földön!" Ott tartottunk, hogy ha ezeket megszegjük, akkor ezért büntetés jár. A Természet büntetése pedig a halál. Furcsábbak itt az erkölcstani szabályok is. A halak nem kérdezik, hogy készakarva vagy gondatlanságból engedtük (mi vagy mások) a ciánt a Tiszába, az sem számít, hogyha valamit letaroltunk, kapzsiságból vagy égető szükségből tettük-e. Csak az eredmény számít az ítéleten, az ítélet pedig: élet vagy halál. Nem akarom bagatellizálni az első erkölcs büntetését, hogy mi a súlyosabb: a pokoli élet vagy a halál. Csak megállapítom, hogy a kövületek tanúsága szerint a Természet nem ismeri a „tartós szenvedés" büntetési tételét. A hibák (!) büntetése: szenvedés **plusz** halál.

Daniel Quinn Izmael című könyvéből tanultam, hogy az élőlények 3 milliárd éve gyakorolják, amit gyakorolnak, betartják a Természet törvényeit, amit bizonyít, hogy léteznek, akik ma léteznek. Tehát ha azt keressük, hogy hogyan kell **élni** a Természetben, amikor fontossá válik számunkra, hogy **élni** akarunk, akkor az **élőket** kell megvizsgálnunk, nem pedig önmagunkat. Önmagunkat csak annyiban, hogy amit csinálunk, eltér-e attól, amit az élők milliárd évek óta elénk élnek. Ha életképes, életképű, amit csinálunk, akkor jutalmunk ugyanaz, mint az első erkölcs esetében: mennyország a Földön, és ökológiai béke.

Összefoglalva: Kétpénzűeknek és kétféle erkölcsűeknek kell lennünk. Nemcsak azzal kell törődnünk, hogy embertársainkkal legyünk méltányosak, annyit termeljünk nekik, mint ők nekünk, hanem hogy annyit fogyasszunk együtt, mint amennyit a Természet ád, vagy legalábbis ne akadályozzuk Őt ebben. Így már közelebb jutunk ahhoz, hogy megvalósítsuk a Bokor Ökocsoport kettős jelszavát: „Békességteremtés ember és ember, békességteremtés ember és Természet között."

Dőry István

Mai Miatyánk

Mi Atyánk,
akit számûztünk a mennybe –
bemocskoltuk a nevedet.
Minden jóságodból
visszaéltünk.
Akaratodat
eltiportuk.
Szeretetedet
becsméreltük.
Az égben dicsõítünk
a földön azonban
megfojtunk Téged.
Kenyerünk penészes lesz,
mert tartozásunkba
belefulladunk
és már csak adósok
vannak a földön,
hiszen mindannyian
adósokká váltunk.
Nem csupán elbuktunk
a kísértésben,
hanem nyíltan
és szégyentelenül
tenyésztettük is.
A gonoszság így
határtalanná vált.
Vajon sikerül-e még
megváltanod minket?
Atyám,
ezért imádkozom!
Valósuljon meg
akaratod!
Ámen.

Adelheid Cramer

Éliás Ádám

Februári számunkban **Éliás Ádám** *Unionizmus helyett konföderalizmust! címmel írt tanulmányában az EU-ba való belépés* **ellen** *foglalt állást. A szám nyomdába adása után derült ki, hogy a Szerző nézetei időközben megváltoztak. Helyreigazításként közöljük alábbi írását.*

A harmadik úton – az Unióba

Azért vagyok híve a csatlakozásnak, mert egy közel 450 milliós szociális közösség részévé válunk, amelyet öntudatos, nagyhagyományú népek alkotnak. Ettől magasztos és történelmi a pillanat, nem pedig a rövid-, közép- és hosszútávú gazdasági előnyök, vagy a modernizáció nagyobb esélye miatt. A világ nagy bajainak megoldására is ez az összefogás kínál reményt: a szociális, a környezeti-természeti és a technikai válság leküzdésére.

Az ellenzők aggályai két nagy csoportra oszthatók: nem EU-specifikus és EU-specifikus érvekre. A nem EU-specifikus fenntartásokkal most nem kell foglalkoznunk, mert tárgyszerűtlenek. Nem lehet ugyanis az EU-t hibáztatni például azért, mert a robbanómotorok égésterméke szennyezi a levegőt, az agrár-kemikáliák pedig a földet, vagy azért, mert a technikai fejlődés fokozza a munkanélküliséget. Ezek az EU-tól függetlenül meglévő nagy betegségei a társadalmi-technikai működésnek, és jelen vannak az EU-ban is (ahogy mindenütt másutt). Az EU bizonyos szabályokkal megpróbálja kezelni e bajokat – több-kevesebb sikerrel. Tény, hogy az EU-ban sokkal tompítottabbak e válságjelenségek, mint másutt. Az is tény azonban, hogy zajlik a szociális világháború, s lappangva érlelődik egy új technikai forradalom, amely arra hivatott, hogy megteremtse a reális összhangot egyfelől a technikai működés, másfelől az ember és a természeti valóság között. Remélhetőleg a tudati fejlődés szintjén játszódik le és hoz megoldást a szociális világháború és az új technikai forradalom, s az EU társadalma élen jár majd benne.

Vannak azonban EU-specifikus ellenérvek is a csatlakozással szemben. Hiba lenne ezeket jelszószerű maszszával leönteni és figyelmen kívül hagyni.

EU-specifikus aggályok

A komoly, felelősségteljes aggályok két összetevőből fakadnak: félelem a nemzeti szuverenitás elvesztésétől és a nemzetközi pénzoligarchia befolyásának teljessé válásától: a jogalkotás az EU-bizottságok és az EU-parlament kezébe, a pénzkibocsátás az Európa Bank kezébe kerül, a föld pedig rövid idő után szabad prédává válik.

A ***földkérdés*** kezelése viszonylag egyszerű: nem kell eladni a földet. A tapasztalat azt mutatja, hogy a csatlakozó országok a csatlakozás után pénzügyileg megerősödnek, tehát nem megalapozott az az aggodalom, hogy a pénzügyi helyzet kényszeríti majd a gazdákat a föld eladására. A jogi szabályozásban viszont érvényesülnie kell a viszonosság elvének: ha a magyar állampolgár vásárolhat földet Szlovákiában és Hollandiában, nem lehet jogi úton megtiltani, hogy a szlovák és holland állampolgár is vásárolhasson Magyarországon. Az, hogy ez a viszonosság milyen eredménnyel jár majd, a magyar földbirtokosok, gazdálkodók tudatállapotától függ. Ami pedig az egész földprobléma mélyén igazán aggályos, az nem EU-specifikus jelenség: hogy egyáltalán áruként adni-venni lehet a földet. Magántulajdonná lehet tenni olyan „jószágot”, amit nem ember alkotott, véges mennyiségű, igazán nem bővíthető, de minden ember elemi létfeltételét képezi. A rendszerváltó országok ***elmulasztották*** azt a történelmi pillanatot, amikor a csődös magántulajdon után, majd az életképtelen pártállami tulajdon korszakát követően esély lett volna igazi közösségi tulajdonformák kialakítására a föld és a földben nyugvó javak tekintetében. Bár a fejlődés ebbe az irányba kell, hogy haladjon, eredményt csak hosszú idő után várhatunk, a szociális világháború gyümölcseként.

Akár nemzeti, akár nemzetközi kézben van a ***pénzkibocsátás***, az az igazi kérdés, hogy milyen érdeket szolgál: közérdeket, vagy magánérdeket. Nemzetközi szinten is végbemehet, és meggyőződésem szerint végbe is fog menni a pénzkibocsátás és a hitelrendszer társadalmasítása. Nem maradhat a bankok és a mögöttük álló társaságok titkos ügye. Előbb-utóbb eljön majd a teljes nyilvánosság ideje a pénzkibocsátás és a hitelrendszer tekintetében is. Az Európa Bank azonban addig is kénytelen az EU-társadalom igényei, érdekei szerint eljárni, mert ha nem, ha bármilyen zavar támad a pénzügyi folyamatokban, az EU-ban tömörülő roppant szociális erő egyszerűen elsöpri, és ezzel az erővel szemben senki nem lesz képes megvédeni. Emlékeztetnék arra, hogy az elmúlt években milyen lenyűgöző erővel reagáltak az EU-társadalmak a pénzhatalom manipulációs kísérleteire (benzináremelés, jóléti lefaragások, agrár-anomáliák). Arra is emlékezzünk, hogy a formailag nemzeti kézben lévő pénzkibocsátás és hitelrendszer milyen kiszolgáltatott helyzetben tartotta a magyar társadalmat a Horthy-korszakban, az államszocializmus évtizedeiben vagy a rendszerváltás óta. Ki is mondható tehát, hogy nagyobb az esély a pénzügyek társadalmasítására EU-keretek között, mint azon kívül.

Úgy adódott, hogy sokat foglalkoztam a pénzügyi szabadságharc Kossuth-i művével, ami világraszóló sikert, „gazdasági csodát” eredményezett a szabadságharc másfél évében. Biztosan állíthatom, hogy a szabadságharc pénzügyi sikereinek éppúgy, mint katonai sikereinek, a Kárpát-medencében élő nemzetek összefogása volt a záloga. Ha Kossuth a nemzeti különállás tragikus kinyilvánítása, a Függetlenségi Nyilatkozat után hirdette volna meg a pénzügyi forradalmat, az elkülönülő magyar nemzetállam programjaként, azonnal elbukott volna.

A ***jogalkotás*** területén a fő botránykő a – választás vagy kinevezés által történő – delegált hatalomgyakorlás. Az EU-parlament hagyja jóvá minden lényeges kérdésben a különböző EU-bizottságok és -tanácsok által kidolgozott, javasolt, Magyarországra is vonatkozó törvényeket. Az EU-parlamentben kb. 3%-nyi szavazati súllyal rendelkezünk majd, tehát „nem fogjuk tudni megvédeni érdekeinket, kiszolgáltatottá válunk”.

Az EU közös törvényeket hoz, amelyek mindenkire kötelezőek. Teljességgel kizárható, hogy magyarellenes, csak Magyarországra érvényes törvények szülessenek abból a célból, hogy „jól kitoljanak” a magyar nemzettel. Ugyanakkor kétségtelen, hogy az EU-parlament elfogadhat olyan törvényeket is, amelyek bizonyos szempontból hátrányosan érinthetik a magyar társadalom bizonyos rétegeit. Ez azonban a nemzeti kézben lévő törvényhozás szituációjában is így van.

Az európai nagyhatalmak sem rendelkeznek majd 20% körülinél nagyobb szavazati súllyal, tehát ők is bármikor leszavazhatóak lesznek. Az igazi kérdés, hogy a saját érdek mindenáron történő érvényesítése, vagy a ***saját és a mások érdekeinek összhangba hozása*** lesz-e a meghatározó szándék az EU jogalkotásában. Az előbbi esetben pillanatok alatt darabjaira hull szét az EU, függetlenül attól, hogy nincs intézményesített definíciója a kilépésnek. Az utóbbi esetben viszont nincs miért félnünk a közösségi jogalkotástól.

Egyébként bármilyen, akár a legtisztább, konföderatív jellegű nemzetközi együttműködés során is, ahol bármilyen ok miatt, bármely területen szükségszerűvé válik az érdekintegráció, kikerülhetetlen a delegált hatalomgyakorlás, és az együttműködésben résztvevők alávetettsége a közös döntéseknek. A kérdés az, hogy az előnyös és hátrányos döntések egyenlege élhető, fejlődési távlatokat nyitó életet eredményez-e, vagy nem.

Nyilvánvaló, hogy Magyarország számára az érdekérvényesítő tevékenység a csatlakozással nem befejeződik, hanem voltaképp elkezdődik. De most már lesznek eszközeink, lesz színtere érdekeink kinyilvánításának, s mindig lesznek szövetségeseink a 25 ország között. A tisztességes érdekintegráció heroikus munkája nyomán nem győztesek és vesztesek születnek, hanem közös, élhető élet.

Ami pedig a nemzetközi „pénzoligarchia" beszűrődését illeti az EU hatalmi struktúrájába, ugyancsak az EU hatalmas szociális ereje az a tényező, amely hatékony védelmet jelent a „disznófejű nagyúr" minden gonosz próbálkozásával szemben. Végigéltük, hogy az EU-n kívül milyen kiszolgáltatottak vagyunk. Láttuk, hogy az EU társadalma, ez a pillanatok alatt mozgósítható, céltudatos, hatalmas tömegerő milyen hatékonyan lép fel a fenevad ellen. Az EU hatalmi szervezete pedig minden tekintetben ennek a tömegerőnek van kiszolgáltatva. Nem logikus tehát az az aggodalom, hogy éppen a csatlakozásunkkal betonozódik be a pénzhatalom uralma Magyarországon. Az EU mindenekelőtt a népek közösségét, a legyőzhetetlen szociális erőt jelenti, s csak másodsorban a brüsszeli hatalmi szervezetet. Tehát nemhogy bebetonozódna a pénzhatalom, hanem éppen ellenkezőleg: az ellene zajló szociális küzdelem tekintetében azonnal szövetségesünknek tekinthetünk egy több száz milliós tömeget, amely megbízható tapasztalatokkal rendelkezik a „disznófejű nagyúr" fékentartásában.

Ezzel függ össze a további – kevésbé jelentős – aggályok egyike, amely úgy hangzik, hogy a nagy nyugati népek a gyarmattartó pozíciójára szocializáltak, s a kelet-közép-európai kisországok csatlakozásában alkalmat fognak látni gyarmattartó ösztöneik érvényesítésére. Nem kétséges, hogy a nagy népek számára kísértés a gőg, de a mai európai helyzetben országok, népek közötti újragyarmatosítástól tartani teljes mértékben alaptalan. A XX. században egyébként is olyan szörnyű leckét kaptak a gyarmattartó népek a gyarmatoktól, hogy mai nemzedékeik már nem a gyarmattartó gőgjére, hanem az erkölcsi-katonai-gazdasági vesztes szégyenére szocializáltak.

A másik kevésbé jelentős momentum, hogy a – valószínűleg elsősorban francia – liberális, affektáns értelmiség, befolyást szerezve Brüsszelben, elérkezettnek látta az időt, hogy ízlése szerint átformálja a világot. Például nem szereti a disznótort, de szereti a homoszexuálisok közötti „házasságkötést". Nosza, a brüsszeli szervezetekbe beszűrődött képviselőik nagy dérrel-dúrral elkezdenek „állást foglalni", s ha tehetik, különböző irományokba is beleeresztik ízlésüket. Érdekes módon ezek az állásfoglalások keltik a legviharosabb indulatokat, pedig semmilyen kötelező érvényük nincsen; de ha sikerülne is jogszabályokba átvinni ízlésvilágukat, az ilyen szabályok úgysem érvényesülnének szembenálló környezetben. Meglehetősen nagy tapasztalattal rendelkezünk a hülyeségek közömbösítésében.

Érdekhierarchia

Komoly elemzők úgy látják, hogy a tőke szabad áramlása mindenek fölötti érdekként jelenik meg az integrációs szerződésekben és a tágabb joganyagban. Nem tudom, így van-e, de a csatlakozásra készülve világossá kell tenni, hogy a világ e térfelén (Kelet-Közép-Európában) az értékrend és érdekrend összhangja minden jószándékú ember elemi erejű igénye.

Mindenki számára érthető módon egyértelművé kell tenni, hogy legalábbis három érdek fölötte áll a tőke szabad áramlása érdekének: a szocialitás, a természet- és környezetvédelem és a kultúra érdekterülete. Ez azt jelenti, hogy ha a tőke szabad áramlása szembekerül ezek bármelyikével, akkor nem érvényesülhet. Jó lenne, ha bizonyos urak, akik abban ringatják magukat, hogy a tőke szabad áramlása ürügyén világuralomra tehetnek szert, megértenék, hogy ne kísérletezzenek ebben a térségben (sem), mert ha miattuk sérül e három érdekvilág bármelyike, nem biztos, hogy békében kimenekülhetnek ebből az országból, ha EU- tagország lesz is. Azzal a hazugsággal, hogy a tőke szabad áramlásának mindenekfölött történő érvényesülése szolgálja legjobban a szocialitás, a természet- és környezetvédelem, továbbá a kultúra érdekeit, e térség népeit nem fogják tudni elkábítani.

Abban viszont már egyáltalán nem vagyok biztos, hogy a nemzetgazdaságok protekcionista védelme fölötte áll a tőke szabad áramlásának. Európai, majd világméretű létbiztonság a munkamegosztás lehető legszélesebb érvényesülésével oldható meg. Annak, hogy a föld kincsei és gyümölcsei mindenhová eljussanak, ugyancsak a szabad áramlás a feltétele, ami nem megy pénz nélkül. A nemzetközi együttműködés szélesedése növeli a hatékonyságot, a bezárkózás csökkenti. Ha a tőke szabad áramlása a helyén működik, alávetetten magasabb érdekeknek (a szocialitás, a természet- és környezetvédelem és a kultúra érdekeinek), akkor nincs szükség további korlátozására. A pénzkibocsátás és a hitelrendszer társadalmasításának folyamata pedig bármilyen széles nemzetközi struktúrában végbemehet.

Rudolf Steiner hívta fel a figyelmet arra, hogy ha a nemzetgazdaságok nagyobb, közös struktúrában szabadon egyesülnek, akkor nem összegződik, hanem meghatványozódik a teljesítőképességük. Az első világháború legelején kiváló közgazdászok precíz számítással bizonyították, hogy a háború legföljebb néhány hónapig tarthat, mert a résztvevő országok nemzetgazdaságából többre nem futja (mindegyik országban többmilliós katonatömegek, soha nem látott mennyiségű hadianyag, óriási kieső élő munkaerő – emberek és lovak – stb.) Mégis, több mint négy évig tartott a világháború, mert a háborús szövetségben mindkét oldalon meghatványozódott a gazdasági teljesítőképesség. Békeidőben még sokkal többet remélhetünk, a világ gazdasági bajainak orvoslását tekintve is, sok nemzet szabad szövetségétől és érdekintegrációjától. (Nem tartozik szorosan a témához, de meg kell említenem, hogy a termelőegységek ezzel ellentétes irányú fejlődése fog lezajlani: a mamutvállalatok, a monokultúrás mamutbirtokok, a monopóliumok szétesnek, és a szabad szerveződésű kis- és középvállatoknak adják át helyüket. Ezzel együtt a kontinentális és világméretű gazdasági működésben föltétlen szükséges funkciója van a kereskedelem és a tőke szabad áramlásának.)

A fentiek átgondolnivalókat kínálnak azon csatlakozásellenes gondolkodóknak, akik a szubszidiaritás elvét ajánlják az uniós szövetkezés alternatívájául. A szubszidiaritás elve mindenki számára rokonszenves (az EU ajánlásai között is szerepel egyébként): minden döntést az adott ügyben érintettek és illetékesek (legalacsonyabb) szintjén kell meghozni. A gazdasági szubszidiaritás tekintetében azonban nagyon érzékeny distinkcióra van szükség annak mérlegelésében, mi a reális „legalacsonyabb” szint. A teljes, önálló nemzetgazdasági struktúrák nagyobb, közös struktúrába egyesülése létbiztonságot, fejlődést eredményez, mert meghatványozza a teljesítőképességet. Az ezzel ellentétes folyamat, amelyben már esetleg országon belül is teljes, önálló struktúrákra töredezik szét a gazdasági működés, nagyon valószínű, hogy általános elnyomorodáshoz vezethet. Bizonyára az elkövetkező idők egyik legizgalmasabb, legellentmondásosabb történeti folyamata lesz, hogyan találja meg az ember az életképes egyensúlyt a világméretű egyesülés és a helyi (gazdasági és nem gazdasági) kisközösségek szabad szerveződése között. Akár az egyik, akár a másik egyoldalú érvényesülése katasztrófához vezethet.

Ha nem csatlakozunk

Ha Magyarország visszautasítja az unióba tömörült népek kéznyújtását, és nemet mond a csatlakozásra, prognózisom szerint általános lerongyolódás, óriási arányú munkanélküliség, az élet gazdasági feltételeinek állandósuló akadozása, a forint konvertibilitásának megszűnése, magyarellenesség, velünk szembeni vízumkényszer bevezetése több tucat ország részéről, a nacionalista erők belpolitikai megerősödése nálunk s a környező országokban, majd ennek nyomán bandajellegű határmenti villongások, s a Kárpát-medencei magyarság rendkívüli megpróbáltatásai következnek be.

A csatlakozás ellenzői erre kapásból rávágják, hogy mindez (vagy ezek jórésze) éppen akkor következik be, ha csatlakozunk. Mert akkor a pénzgyarmatosító nemzetközi oligarchia pénzügyi eszközökkel és a multik által ráteszi a kezét a magyar földre s a teljes gazdaságra, s a magyar zsellérré, bérrabszolgává válik a saját hazájában, ez pedig szociális villongásokhoz, általános lerongyolódáshoz stb. stb. vezet, mindahhoz, amit az előbb felsoroltam.

Természetesen mindkét prognózis feltételezésen alapul. De az ellenzők feltételezése ellen és az én feltételezésem mellett szól a történelmi tapasztalat és a politikai logika.

A történelmi tapasztalat egyrészt azt mutatja, hogy a csatlakozást követően minden csatlakozó országban óriási fejlődés, életszínvonalbeli emelkedés indult meg. (E fejlődés súlyos problémái az általános világbetegségekkel függnek össze, nem az EU-val; orvoslásuk is csak világméretű összefogással lehetséges.) Másrészt az is történelmi tapasztalat, hogy az egyes tagországok társadalmainak akaratától függött, mit eredményezett a tagság. Egészen mást Dániában, mint Franciaországban, mást Írországban, mint Görögországban stb. Semmilyen tapasztalat nem támasztja alá, hogy a pénzoligarchia totális diktatúrára tett volna szert bármely uniós tagországban. Nem az a virtus tehát, hogy elriasszuk az embereket a csatlakozástól, hanem az, hogy tagállamként is megőrizzük önmagunkat, kiformáljuk azt a kedves és szép, virágzó és barátságos Magyarországot, amely pótolhatatlan része volt és lesz a mindenkori Európának.

Magyarország helyzetű ország még nem utasította vissza a csatlakozást. Svájc, Norvégia kimaradt, de minden ellenzőt óvnék, hogy az ő (Magyarországhoz ezer okból nem hasonlítható) példájukra hivatkozzon. A politikai logika arra figyelmeztet, hogy a csatlakozás elutasítása esetén mind az európai népek és hatalmak, mind a gazdaság nemzetközi szereplői részéről általános magyarellenesség fog megnyilvánulni, annak minden súlyos, évtizedekre lebénító következményeivel. Minden EU-tag (társadalom, nemzeti és közösségi hatalom stb.) úgy fogja érezni, hogy ő részesült visszautasításban. S ezt nem fogja ellensúlyozni néhány száz alternatív értelmiségi rokonszenve a különböző tagországokban. A magyarellenesség pedig súlyos gazdasági, külpolitikai bajokhoz, s a nacionalizmus megerősödéséhez vezet. Ha pedig nálunk megerősödik a nacionalizmus, akkor láncreakciószerűen a környező országokban is. Mindezek következménye

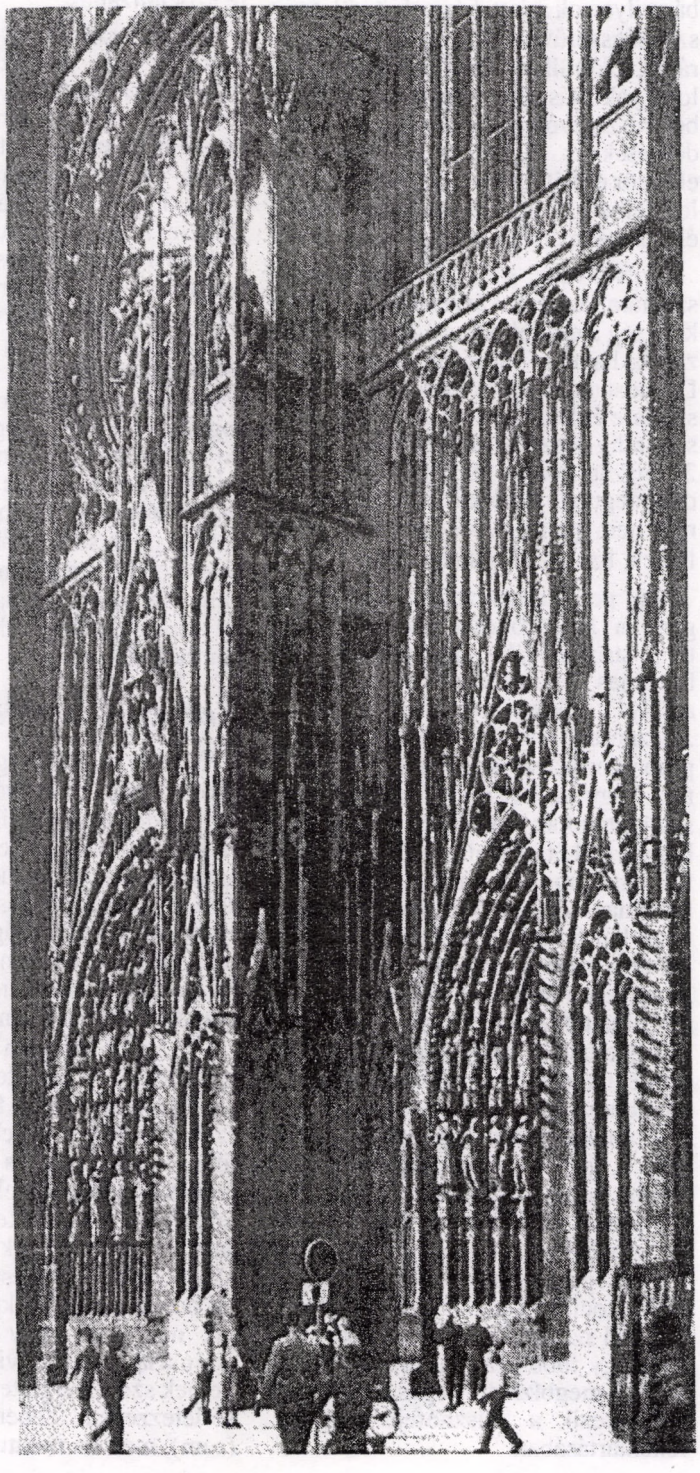

pedig politikai logikával pontosan kiszámítható. Ezt a prognózist alátámasztja az a tény is, hogy az erdélyi, felvidéki, vajdasági magyarság szinte teljes egységben híve Magyarország és a saját ország uniós csatlakozásának.

Az az ajánlat, hogy ne lépjünk be az EU-ba, hanem valósítsuk meg a Fennmaradás Társadalmi Programját, nem egyéb, mint annak beismerése, hogy a csatlakozásnak nincs alternatívája. Azonnal meghozandó döntéshez alternatívaként felkínálni olyan, sokévtizedes társadalmi fejlődést igénylő, gyönyörű, koherens jövőképet, amely természete miatt, csekély ismertsége miatt, strukturális felépítése miatt semmiképpen nem töltheti be az alternatíva funkcióját (a mellette szóló döntés ezer más, megelőző, súlyos döntést feltételez), az alternatíva hiányát húzza alá, s csupán a nacionalista törekvésekhez szolgáltat erkölcsi, hivatkozási muníciót olyanok számára, akik egyébként egy szavát sem veszik komolyan.

A másik irány

Bár idáig csak a címben említettem, valójában végig a témáról írtam: a harmadik útról. A harmadik útról, amely az unióba vezet. „Ne kapitalizmust és ne szocializmust” – hangzott egykor a harmadik utat kikényszerítő életképtelen alternatívára adott válasz. Vajon kapitalista, vagy szocialista az EU? A kapásból kínálkozó válaszok félrevezetőek.

Az biztos, hogy nem szocialista – vágjuk rá magabiztosan. S ha a valamikori „létező szocializmus” rendszeréhez hasonlítjuk, akkor igazunk is van.

Az EU kapitalista országok szövetsége – ez a gyors válasz második fele. S ha elfogadjuk a marxizmus klasszikusainak minősítését, vagy akár mai komoly gondolkodók véleményét a tőke szerepéről az euroatlanti térségben, valami igazság ebben a válaszunkban is van.

De milyen rendszer az, amelyben a társadalom érdekeit fenyegető legkisebb veszély egy pillanat alatt általános sztrájkot eredményez? A tőkést nem védi se csendőr, se jog, se egyház, s mindig meg kell hajolnia a társadalom akarata előtt. A hatalom legmagasabb csúcsain helyet foglaló személyek és testületek korrupciós ügyei kiderülnek, nyilvánosságot kapnak, s akkor sem ússza meg a bűnöző, ha többszörös milliárdos. A dolgozók átlagos jövedelme olyan szintű, hogy nagy család gondtalan életéhez, a gyerekek taníttatásához, pályára állításához, a létbiztonságot jelentő nyugdíj megtakarításához bőségesen elegendő. Akit a sorsa hajléktalanná tett, több lakáslehetőség közül választhat. A világhírű sportolót adócsalásért megbüntetik, s milliók tüntetnek egy kiközösített ország beteg gyermekeiért. Mindenki lehet vállalkozó, s ha máshogy nem, a rendkívül olcsó hitelek révén mindenki lehet tőkés.

Milyen rendszer ez: szociálkapitalista vagy kapitálszocialista? Vagy netán minden teoretikus és ideologikus szándék és előfeltételezés nélkül, spontán formálódik a „harmadik út” az EU-ban?

Ez most az a történelmi pillanat, amikor fel kell adnunk a „harmadik út” olyasfajta, XX. századi ábrándképeit, amelyekkel kecsegtettük magunkat, hogy mi majd soha nem látott megoldást találunk, amely folytán földi mennyországként, idegenül, de gyönyörűen tündökölhetünk a népek panorámájában. A testvéri sorsközösség immár kényszerűen világméretű: vagy együtt fejlődünk, vagy együtt bukunk. Megtartani mindenből azt, ami jó, s elvetni mindenből azt, ami rossz – ebben formálódik világméretű vajúdás közepette a kapitalizmust és a szocializmust egyaránt megszenvedett népek életében az eddig még definiálatlan „harmadik út”. Az EU társadalma élen jár ebben a vívódásban. Nem az életszínvonal vagy gazdasági-technikai teljesítménye miatt a „legfejlettebb”, hanem azért, mert a nagy szociális háború fontos csatáit már megvívta. Kezében van a hatalomlétesítés és hatalomdöntés minden eszköze.

(Külön nagy, végtelenül fontos, de nem idetartozó kérdés, hogy maga az euroatlanti térség kizsákmányolója a Föld többi területeinek, s ez halálos következmények nélkül tovább már nem folytatható. Most belső viszonyai szempontjából vizsgáltuk e térség társadalmi-gazdasági rendszerét. Hozzá kell tennünk: éppen az EU feladata, hogy segítője legyen a világ többi területének, hogy tapasztalatai, kezdeményezései által, vér nélküli és sikeres legyen a szociális küzdelem. Ezzel adós az EU egésze a világnak. Belső viszonyaiban azonban a szocialitás ügye jó úton halad.)

A harmadik útnak van magyar megfogalmazása.

A magyar történelmi egzisztencia sajátos sorsmozdulata a kétfelé kinyújtott kar. Hasonlít az áldó, a széttartó és az összekötő mozdulatra, a kereszt formájára. A magyarság nem csak a Nyugatnak volt védőbástyája a Kelettel szemben, hanem a Keletnek is védőbástyája volt a Nyugattal szemben. Itt most nem fejthetem ki részletesebben, de számtalan történeti ténnyel bizonyítható ez a tétel. Azért maradhatott fenn a magyar nép a szláv és germán környezetben, mert mindegyikhez egész valójával kapcsolódott: kelethez és nyugathoz, északhoz és délhez. Így őrizte meg önmagát. Történelme önazonos pillanataiban egyikkel sem szövetkezett a másik elpusztítására, inkább saját nemzettestén fékezte le bármelyik támadását a másik ellen.

A csatlakozás pillanatában is meg kell keresnünk a magyar „harmadik út” szellemi ösvényét.

„Magyarország, a kompország hajója végérvényesen kikötött a nyugati parton!” – ez az egyik út. „Nem csatlakozunk, mi majd megmutatjuk, hogy egyedül is megállunk a lábunkon!” – ez a másik út. Mindkettő idegen a magyar lélektől és sorstól.

És a harmadik út: csatlakozunk, de teljes erővel építjük keleti kapcsolatainkat is. Soha olyan jelentősége és értéke nem volt még a keleti, mindenekelőtt orosz kapcsolatépítésnek, mint amilyen a most következő évtizedekben lesz. Nem a csatlakozás fenyegeti nemzethalállal a magyarságot, hanem az, ha csak az egyik oldalhoz kapcsolódik, vagy ha sovén, a magyarságtól idegen gőggel azt hisszük, hogy egyedül, a környezetünktől és a világfolyamatoktól függetlenül, sőt akár azok ellenére is létezni tudunk. A kétfelé kinyújtott kar azonban mozgás közben is egyensúlyt, biztonságot ad.

Megjegyzés

Tíz év óta sokat írtam a konföderáció szükségességéről. Ma is a konföderáció híve vagyok. Úgy tapasztaltam azonban, hogy e térség országai, köztük Magyarország is, elutasítják a Kárpát-medence és környezete konföderális fejlődésének eszméjét. Szomorú példa erre: Kányádi Sándor világraszóló kezdeményezéséből, hogy a térség mindegyik népének irodalmából a legfontosabb 100 kötetet lefordítsák mindegyik térségbeli nyelvre, és kiadják – nem lett semmi. Arra a meggyőződésre jutottam, hogy ha már konföderáció nem lehetséges, jobb az uniós szövetkezés, mint a nemzetállami különállás. Megerősít ebben, hogy a környező országok magyarsága is így gondolkodik.

Hogyan jutunk el Szanticskára?

1. Gadnától Méráig

Ködös, borongós nap volt 1989. október 21-e. A reggeli autóbusz gépiesen darálta a kilométereket a Cserehát dombjai között. Álmosak voltunk, mert a 3.55-ös vonattal indultunk Budapestről, hogy elég korán érkezzünk Miskolcra. Csend volt a tömött járműben, az idő múlásával az utasok lassan cserélődtek. A buszvezető Felsővadászig szóló féljegyet adott Áginak, mondván, hogy 50 kmig diákjegy érvényes. Szükség esetén, ha ellenőr jön, majd váltunk egy további jegyet. Tudomásul vettük, hogy a sofőr jóvoltából most felénk billen a mérleg. A Kék Túra közel ezredik névleges, valójában sokkal többedik kilométere során alkalmunk volt megismerni a vezetők változatos természetrajzát. Az előírásszerűen viselkedők mellett ott van, aki csak beszedi a pénzt, de elfelejt jegyet adni. Emez ingyen elviszi az ismerőseit, amaz leállított motorral hosszasan kiabál a pénz nélkül felszállni akaró asszonnyal. Van olyan, aki házhoz szállítja az utast, ismét más önmagát szállítja a házához, hogy a szokásait jól ismerő utasok türelmes üldögélése közben elfogyassza a napszaknak megfelelő ennivalóját. Van, aki késik, van, aki pontos, van, aki már tíz perccel korábban átrobog a megállóhelyen, legkevésbé sem véve szívére azok elkeseredését, akik így esetleg utolsó közlekedési lehetőségükről maradtak le. Mondom, sokféle embertípust ismertünk meg Nyugat- és Kelet-Magyarországon, Északon és Délen. Mindig szívesen emlékszünk vissza Dénesre, a Pápa–Révfülöp járat kalauzára, vagy Bélára, aki Putnok és Aggtelek között szállított minket, nem is egyszer.

A köd akkor is sűrűn ülte meg a tájat, amikor Gadnán leszálltunk a buszról. Remény sem látszott arra, hogy a délelőtti Nap felszedje a párát. A faluról így csak bánatos emlékünk maradt, hiszen egy héttel korábban esős, sáros időben érkeztünk oda. Annál jobb volt visszaidézni azok alakját, akik „napfényessé” tették az akkori napot: egy magányos asszonyt, aki segített tájékozódni a faluban, a görög katolikus parochus gyermekeit, akik szüleik távollétében ideadták a plébánia bélyegzőjét, hogy beüthessük túrafüzetünkbe, és utoljára, de valójában elsősorban Csoltó Jánosékét a Fő utca 5-ből, akik igazi vendégszeretettel fogadták és segítették az elázott idegeneket. De erről máskor ejtünk szót.

A kék jelzés Gadnától az országúton haladt Abaújlak felé. Ha ma megyünk erre, már csak keresztben áthúzott jeleket találunk, mivel pár éve, Rakacaszend után, délnek kanyarították a turistaösvényt. 89-ben azonban még erre ment az út, s mi szedtük is a lábunkat, hiszen alkonyatra Mérára kellett érni. Hamar Újlakon voltunk, nézelődtünk erre-arra, tetszettek az oszlopos-íves tornácú házak, s a köd ellenére le is fényképeztünk egyet. Aztán véget ért a falu, s mi a kanyargós szerpentinen átvágva felfelé igyekeztünk a dombhátra. Nem sokat láttunk, de egyelőre nem volt gond a tájékozódással. Jó tudni, hogy abban az időben még nem volt turistatérkép a Cserehátról, csupán az igazoló füzetben lévő vázlat alapján boldogultunk, úgy-ahogy. Az biztos volt, hogy a kereszteződésig az országúton kell menni, azt is tettük. Nemsokára azonban kibontakozott a ködből egy buszmegálló téglaépülete, s vele együtt a hármas elágazás. Elkezdődtek a gondjaink.

Ilyenkor mondják, hogy az ember alig lát az orráig. Reménytelenül néztünk felfelé, talán ott valahol, egykétszáz méterrel magasabban már süt a Nap, de itt, immár a tető közelében, nincs feljebb. Ki tudja, mikor lesz elfogadható látótávolság. Fogjunk tehát hozzá a kutatáshoz. Elsőnek a földút kínálkozik követésre, ami – megítélésünk szerint – kelet felé halad. Rá is térünk, és elég sokat megyünk rajta. Ha volt eredménye ennek a próbálkozásnak, az csupán annyi, hogy megállapítottuk: jelzés nincs sehol, viszont annál több az érett kökény az út jobb szélén lévő bokrokon. Ebben a helyzetben azonban ez nem nagy vigasztalás. Mit lehet tenni? Az ősi turistaelv alkalmazandó: visszamenni a legutolsó biztos ponthoz, esetünkben az elágazáshoz. Így is történt.

A következő kísérletnél a földúttól kissé jobbra, délkelet felé vesszük az irányt, de azért balra a köves úttól. Minden támpont nélkül ballagunk a füves réten, nyakig a homályban, amikor balra, vagy harminc méterre váratlanul egy építmény sötétlő körvonalai rajzolódnak ki. Geodéziai betontorony! Nagy az örömünk, újabb biztos pontunk van, ez az igazi tető. Körbejárjuk, felmenni nem lehet, de minek is, hiszen úgysem láthatunk semmit. Néha azzal bolondítjuk magunkat, hogy előtűnik a Nap, ámde mindez csak álom, marad a szürke bánat. Nézegetjük a torony falát. Illene, hogy legyen rajta jelzés, hiszen fix pont. Festés azonban nincs, maradhatunk saját elképzeléseinknél. Némi tűnődés után, az addigi irányt tartva, továbbmegyünk a réten. Mit ad Isten, egyszer csak felbukkan a kék szín néhány fán, talán egy kövön is. Úgy látszik, az erdőszélről bevisz az erdőbe. Azután ismét elveszítjük a fonalat, hiába mászkálunk ide-oda a bokros-fás-füves domboldalon. Türelmünk fogytán megállapítjuk, hogy a helyzet nem tragikus, hiszen a jobbkézre lévő köves út a szikszói elágazás után ismét feljön a dombhátra, és egyesül a kékkel. Leballagunk hát az útra, a szikszói elágazásnál balra megyünk Baktakék irányába. Elégedetten állapítjuk meg, hogy az erdőt átszelő turistaút az út jobbkanyarulatánál balról megérkezik és szépen együtt halad az országúttal. Azt is látjuk, hol tér le ismét balfelé. Mi is arra megyünk. Ennek az a kézzelfogható, bőrrel és ruhával érezhető eredménye, hogy sűrű, tüskés bozótba kerülünk, ahol késsel, ollóval kellene utat törni. Meg is fogadom, hogy ha legközelebb erre jövök, metszőolló is lesz nálam, és kitisztítom ezt a szakaszt. Az orrunk előtt a kék jelzés, de a bozótban guggolva, négykézláb mászva sem találjuk a folytatást. Hosszabb kínlódás után kitörünk egy ritkásabb rész irányába. Nyertünk, újból megvan a jelzés. Jó ideig tudunk is rajta haladni, de az erdő szélére érve vége a boldogságnak. A szokásos eset következik: végeláthatatlan tarló (pláne most!), és semmi nem mutatja a helyes irányt. Állunk, habozunk, aztán az erdőszélhez képest 30–40 fokos szögben elindulunk a lejtőn. Ismét szerencsénk van, mert nemsokára egy épület bukkan ki a fák közül. Úgy képzeljük, hogy a DVTK kulcsosháza. Kerülgetjük, mint macska a forró kását. Turistaszállásnak elmegy, azonban életnek vagy igazoló bélyegzőnek nyoma sincs. Ide-oda járkálunk, kicsit visz-

szafelé is megyek, de nem találok bővebb útmutatást. Bejárom a jobbra eső füves területet, ott sincs semmi. Na jó, gyerünk a köves úton, át a hídon a falu felé addig, míg el nem jutunk az északról jövő útig. Akkor aztán jobbra fordulunk, és ott vagyunk Kék első házainál.

Ha faluba érünk, sok múlik azon, hogy elég hamar találunk-e valakit, aki útba tud igazítani minket. Most szerencsénk volt, mert az első házak egyikének kertjében dolgozó asszony tudta, hogy az igazoló bélyegző a görög katolikus plébánián van. Megmutatta, merre kell mennünk, s pár lépés után ott is álltunk a szép, kétszintes paplak előtt. Zörömböltünk a kerítésajtón. A házigazda, fiatalos, középkorú férfi, lejött a lépcsőkön, és szívélyesen behívott bennünket. Megköszöntük, de nem mentünk fel sáros, nagy bakancsainkkal, csupán beütöttük a bélyegzőt, váltottunk néhány barátságos mondatot, majd megkérdeztük: Hogyan tovább? Igyekeznünk is kellett, hiszen elmúlt délután egy óra, s a ködben hamar sötétedik.

Az első lépéseket gondtalanul tettük meg. Könnyen elértük a temető bejáratát, utána – a térképvázlatot követve – folytattuk az addigi irányt. A kertek felső szélén ballagva azonban 5-600 méter után sem találtunk jelzést, pedig lehetett volna a szép fák valamelyikén. Menjünk hát vissza a temetőhöz, az utolsó kék sávhoz! Ott vagyunk, lássuk a környezetet! Körbejárom a temetőt, sehol semmi. Jön egy öregasszony, ő sem tud segíteni. Nem akarom fárasztani Ágit, ezért ott hagyom, s végignyargalok a már bejárt földúton, de most jóval tovább. Eredmény most sincs. Feljebb, a dombon egy ember szánt. Át kellene vágni a szántáson, megkérdezni tőle: mit tud, de se kedvem, se reményem nincs hozzá. Visszakullogok a temetőhöz.

El vagyunk keseredve, mert teljesen reménytelennek látszik az egyszerűnek ígérkező folytatás. Ilyesmik tudják letörni a túrázót, amikor a sima ügyek váratlanul bonyolulttá lesznek. Még egyszer körbekeringek a temető körül, eredmény nélkül. Ahogy tanácstalanul álldogálunk, egy fiatal férfi és egy asszony jön fel a faluból. Október vége lévén, rendbe akarják hozni hozzátartozójuk sírját. Mit tudnak tanácsolni a tanácstalan gyalogosoknak? Merre szoktak menni az erre járó vándor népek? Teljes elképedésünkre, az elképzelt irányra merőleges utat javasolnak. Kelet helyett – arra van Méra – Dél felé küldenek. Hihetetlen! A jó szándékot azonban sohasem szabad visszautasítani. Az is igaz, hogy az arrafelé menő földúton – mivel valószínűtlen irányba vitt – csak száz métert tettem meg. Toldjuk meg hát további pár száz méterrel, s ha nem járunk sikerrel, akkor visszamegyünk a plébániára tanácsot kérni. Minthogy közben eltelt jó fél óra, Méra elérése veszélybe került. Nagy baj, persze, nem lehet, hiszen – legrosszabb esetben – fogunk a faluban egy délutáni autóbuszt, amivel le tudunk jutni a vasúthoz. Gyerünk!

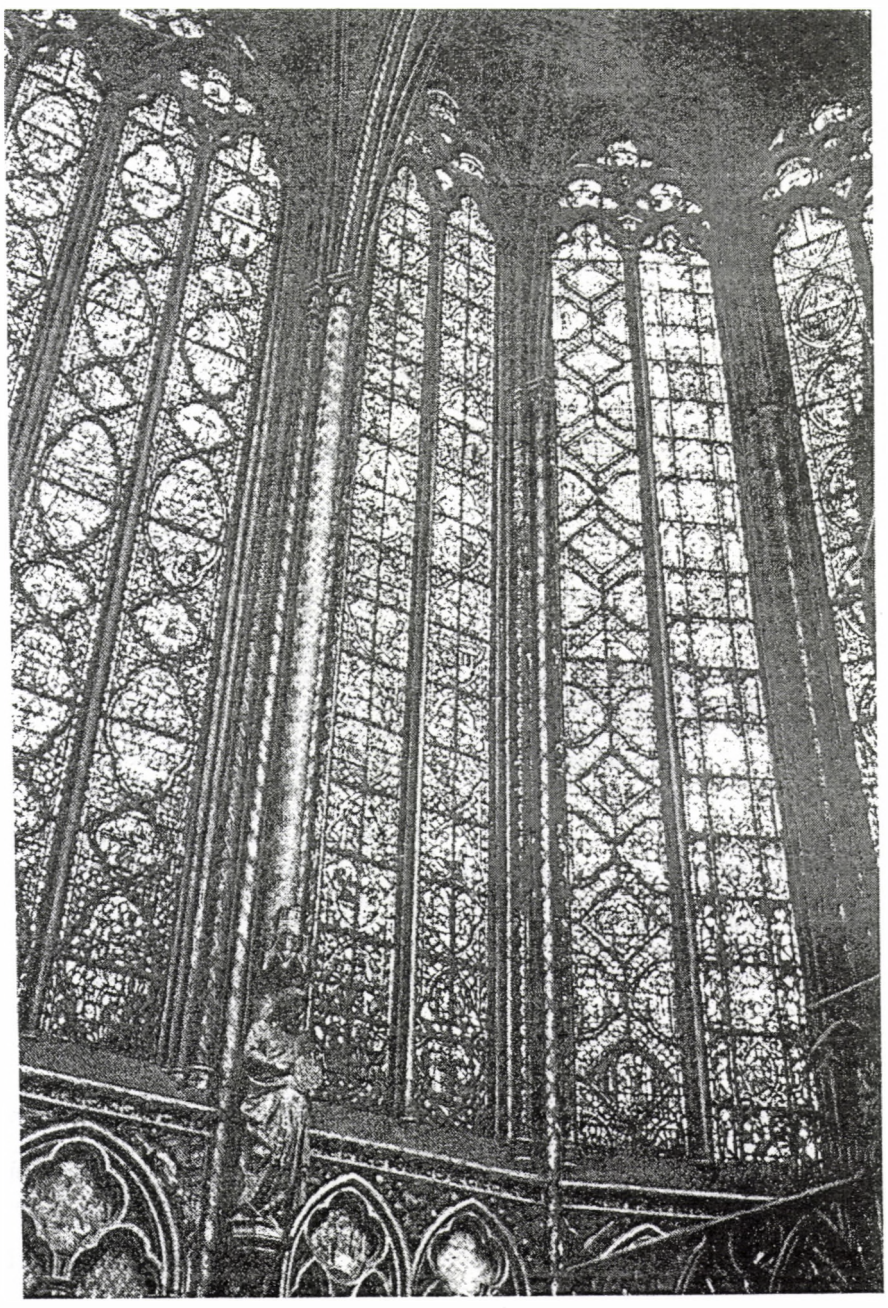

Ballagunk a falu feletti úton. Jobbra lenn a baktai házak, a templom. Előttünk szántóföldek, távolabb bokrok és egy alacsony fasor. Közeledünk, közeledünk, s ekkor üdvrivalgásban törünk ki, mivel az első fák egyikén feltűnik az immár háromnegyed órája keresett festés. Hurrá! Boldogan ügetünk tovább, úgy fél kilométert, amikor rájövünk, hogy éhesek vagyunk, hiszen reggel hétkor ettünk utoljára, még Miskolcon. Megérdemlünk néhány falatot. Öt percet szántunk az étkezésre, mert takarékoskodni kellett az idővel.

A zártkertek melletti földút párhuzamosan halad a falun átvezető, észak-déli irányú köves úttal. Mivel abban a tudatban élünk, hogy Méra kelet felé van, ezért a kertsor végére érve balra fordulunk, és a sövények mentén haladunk tovább. A gyakorlat azt mutatja, hogy hasznos, ha a turista a szemén kívül a fülét is nyitva tartja. Az egyik kertben két férfi dolgozott, munka közben beszélgettek. Mintha olyasmi szűrődött volna át a bokrokon, hogy – az egyik szerint – megint eltévedt alakok járkálnak erre. Hm, ez képtelenség, biztosan hallucinálok. Mivel semmilyen részletet nem szabad megvizsgálatlanul hagyni, ezért visszamegyek, és átszólok a kerítésen, hogy szerintük mi a helyes út. Válaszuk után úgy érzem magam, mint a kutya, amit állandóan másfelé rángatnak. Mi mindig keletnek akarunk menni, a helyiek mindig dél felé

terelnek. Most éppen nem derékszögben van a jó irány, de azért az elképzelthez képest kb. 50 fokkal jobbra. Vágjunk csak át szépen a szántáson, menjünk le a völgy felé, ott van egy tanyaépület. Előtte forduljunk jobbra, és térjünk rá a köves útra. Megköszöntük a tanácsot, s reméltük, hogy jónak bizonyul. Nagyon meg voltunk lepve, de ahogy ereszkedtünk lefelé a csupasz domboldalon, valami elkezdett motoszkálni a fejünkben. Mintha a Turista Magazin írt volna némely útvonalmódosításról, többek között ezen a vidéken is. Csak hát nincs térképvázlat, ami van, az a régi, nem tudjuk hasznát venni. A faluból felkanyarodó köves út mentén azonban virítanak a kék sávok, biztonságban vagyunk. Gyerünk gyorsan, felfelé az úton! Lapos pillantást vetünk a jobb oldali dombra, amelynek lejtőjén asztalok, padok láthatók. Nyilvánvalóan jó kis pihenőhely, lehet játszani, szalonnát sütni. Jó, hogy tudjuk, de most nincs idő álmodozásra. Világosan látszik, hogy az útról balra be kell térni az erdőbe, s az is hamar kiderül, hogy így átvágtuk az országút hajtűkanyarját. Ahogy felérünk az útra, már keresztezhetjük is, és szép, gondozott vikendtelkekkel beszórt, egy kicsit balatonfelvidékies présházegyüttessel tarkított domboldalon ereszkedhetünk lefelé. Október végén sokan vannak kinn a telkeken, folyik az őszi munka. Ahol a pincéknek vége van, ott kezdődik a falu. Fancsal.

A főutcán jobbra indulva, a gyakorlott szem azonnal észreveszi a közeli oszlopról árván lelógó vasláncot. Oly gyakori jelenség, hogy letépik a bélyegzőt. Marad a doboz, meg a fityegő lánc. Valaki megint végrehajtott egy hőstettet. Meg kell szokni. Csupán az a furcsa – most már emlékszünk is –, hogy Fancsalt csak nemrég iktatták be a Kék Túra útvonalába, s már lába kelt a bélyegzőnek. Persze ezért nem a helybeliek felelősek.

Ha nincs bélyegző, akkor a vándor körbeforgatja szemeit, hol lel igazolásra alkalmas helyet. Tetszik, nem tetszik, tudomásul kell venni, hogy elsősorban az italboltokra számíthatunk, ahol minden nap és általában majdnem minden időben van valaki. Ezután jönnek a vegyesboltok. Szépek a plébániai bélyegzők is, csak az a baj, hogy a papok – számos filiájuk gondozása miatt – gyakran vannak házon kívül, vagy nincs is pap a faluban. Szóba jöhet még a polgármester, dehát hét végén be van zárva a hivatal, s ki örülne, ha az erőszakos bakancsosok a magánlakásán akarnák zavarni. Ettől függetlenül, rá is lehet számítani. A jó humorú, készséges tiszabecsi tanácselnök – korábban így hívták a falu első emberét – biztosan elfelejtette, én azonban húsz év elmultával is jól emlékszem arra a nyári délutánra, amikor a falu összes boltja, eszpresszója zárva lévén, hazavitte füzeteinket, és nagy tanácsi pecsét beütésével igazolta ottlétünket a 2000 kilométeres kerékpáros körtúra legkeletibb pontján.

A kifosztott fancsali doboztól néhány lépésre bolt volt látható. Szombat délután, közel három órához, semmi sem garantálja, hogy nyitva is legyen. Nyitva volt. A hideg helyiségben egy fiatal asszony állt magányosan. Köszöntünk, megvettük a szokásos Cola-adagunkat, majd érdeklődtünk, van-e bélyegzője. Nem természetes dolog, hogy van, az sem, hogy ideadja. Némely fontoskodó boltvezető arra hivatkozik, hogy rajta van az MNB-szám. Mintha ki akarnánk őt fosztani! Más kurtán azt mondja, hogy nincs. Kész. A mi boltosunk azonban nem ebből a fajtából való volt. Aztán elmondta, hogy nem marad sokáig, hamarosan bezár. Hűvös is van, vendég se sok. Beszélgettünk. Honnan jövünk? Pestről. Hajnalban indultunk, este tízre visszamegyünk. Szörnyülködött. Minek jövünk ide, Isten háta mögé, ilyen hideg, sáros, ködös időben? Megpróbáltam kerülni a nagy kijelentéseket, ezért olyasmit morogtam, hogy itt is emberek laknak. De el is igyekeznek innen – vágta rá. Ebben maradtunk. Kilátásba helyeztem, hogy nemsokára majd a feleségemmel együtt hármasban jövünk ide, csak ő egy kicsit lemaradt. Felhörpintettük italunkat és elbúcsúztunk tőle. Emlékül ideírom a bélyegző szövegét, ahogy ki tudom betűzni: 225. sz. Encs és Vidéke Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet – Italbolt – Fancsal, Fő u. xx – MNB 272-30204. Ebben az új világban már nem használható ez a szöveg. Isten éltesse az egykori boltosnőt!

Három órakor, kicsit lefelé, keresztbevágunk a falun, jobbra fordulunk, aztán felérünk egy kopasz szántóföld szélére. Nem emlékszem, hogy akkor is gyümölcsös volt-e ott, úgy, mint pár évvel később. Az biztos, hogy a jobb szélén mentünk keleti irányban, s amikor elértünk egy fiatal erdőt, akkor jobbra fordultunk, majd egy idő múlva ismét balra, derékszögben. Az olvasó számára rendkívül unalmas lehet ennek említése, nekünk azonban, fél négyhez közeledve, nem volt nyugalmunk.

Utolsó fordulónkat baltacsapkodás hangjai kísérték. Három fiatal cigánylegény, az egyik egészen gyerek, aprított egy kivágott fát. Mellettük ereszkedtünk lefelé a bokros mezőn, amelynek közepén egy itatóvályú is nyújtózkodott. A vályú után azonban magunkra maradtunk a réten. Kóborolva haladtunk, és azon gondolkoztunk, hogy jobbra kellene tartani. Ha ugyanis elveszítjük az utat, akkor jobbra lefelé Encsnek kell lenni, ott kiköthetünk estére. Ekkor jelent meg ezernél is több kilométeres vándorlásunk egyik emlékezetes alakja.

A ködös alkonyatban egy idősebb cigány férfi tűnt fel. Kutyájával jött felfelé a lejtőn. Az az ötletünk támadt, hogy a köszönésen túl megkérdezzük, tud-e valamit a turistaút irányáról. Ő ezt mondta: „Menjenek le a domb aljába, az a devecseri völgy. Ott forduljanak balra, és menjenek el a – szerencsére még valahogy kivehető – tölgyfáig. Ezután menjenek fel a földúton a másik dombra. Jelzés nem lesz, de tegyenek meg másfél kilométert. Ezután menjenek a dombtetőn addig, amíg nem látnak egy facsoportot kb. 300 méterre. Akkor forduljanak balra, és menjenek el egy erdő sarkáig. A saroktól az erdő balszélén menjenek egy elágazásig, utána jobbra le.” Az idézőjelben lévő részt szó szerint másoltam le a naplómból.

Nem tudom, hogy a tisztelt Olvasó volt-e valaha olyan helyzetben, hogy képtelen volt eligazodni a kapott tanácson. Elég gyakran fordul elő, hogy egy helyi lakos azt sem tudja, mi az a kékszínű festés, ami a kerítésen díszeleg, nemhogy kézzelfogható irányítást lenne képes adni az előrejutáshoz. Szíveskedjék ehhez hozzávenni azt a tényt, hogy október végén, délután fél négykor vagyunk, köd van, amelyben a 300 méterre lévő facsoportot 300 méterről nem lehet látni. Amikor úgy kell haladni a ködben a földúton, az üres domboldalon, amint a repülő száll a felhőben. És fordulni kell balra úgy, hogy csak érzed, hogy talán most lehetne balra fordulni a nagy semmiben. Ha tehát a tisztelt Olvasó veszi a fáradtságot mindennek és még egyéb körülményeknek az elképzelésére – mondjuk, jó kis sár az úton –, akkor végül próbálja meg azt is elképzelni, hogy milyen lelkiállapotba kerültünk akkor, amikor az ide-oda forgolódás végén a ködből előbukkant egy erdősarok, annak egyik szélső fáján egy bádogtábla, ezzel a felirattal: Országos Kék Túra – Méra – 35 perc. Hajszálpontosan oda jutottunk. Egész pályafutásom során nem kaptam olyan pontos leírást, mint ettől az öreg cigánytól. Utólag visszagondolva, csak azzal tudtuk viszonozni a szívességét, hogy megmondtunk, hol aprítják a gyerekei a fát. Ő meg azokat kereste.

Amint kellett, jobbra lementünk, elhaladtunk egy fenyves szélén, aztán rét jött és birkanyáj. Feltűnt a 3-as út, az autók. Háromnegyed ötkor a mérai vasútállomáson voltunk, jó félóra múlva már gurultunk Miskolc felé.

Merza József

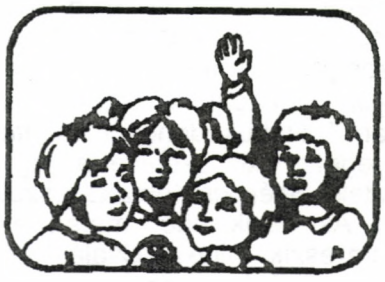

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Krukkó Kolbász-országban

Eszembe jutott az előbb, hogy még sose meséltem nektek Krukkóról, a csavargó törpéről. Krukkó egész nap az országutakat, erdei ösvényeket járta, az éjszakát meg ott töltötte, ahol éppen ráesteledett.

Történt egyszer, hogy vacsora nélkül tért nyugovóra egy erdő mélyén, reggeli nélkül vándorolt tovább, tízórai nélkül érte el az országutat, s amikor délre járt az idő, csak gondolhatott az ebédre, látni nem látta sehol. Az út jobb oldalán erdős hegyoldal volt, de csak fenyőerdő, vadalma, vadkörte sehol, az út bal oldalán mező, az út fölött ragyogó napkorong. Krukkó felszólt neki: „Hej, Napocska, Napocska, ha ilyen jól tudsz sütni, miért nem sütsz nekem egy kis pecsenyét?” Máris hallotta a választ: „Csavargónak nem sütök.” Persze, tudta Krukkó, hogy nem a Napocska felelt így.

Egy törpe ült az útszélen. Zömök, pocakos, jó öltözetű. Krukkó melléje telepedett, a törpe meg elmondta, hogy ugyanaz a baja neki is, ami Krukkónak: éhes. Nabukodonozor a neve, vásárról igyekszik hazafelé, de elfogyott az ennivalója, s éhesen kell megjárnia még kétnapi utat. Krukkó is tudatta véle, hogy kicsoda-micsoda, aztán felnéztek a Napra, és egyszerre mondották: „Éppen dél van.” Sóhajtottak.

Ebben a pillanatban a hegyoldalból iszonyatos recsegés-ropogás hallatszott, dőltek ki a fenyők, fordultak ki gyökereikkel együtt, gurultak az útra a kődarabok: kapu repedt a hegyen. Kilépdelt azon a kapun egy nagy, kövér szakács, mögötte tizenkét kukta, s a szakács fennhangon hirdette: „Kolbász-ország minden huszonötödik esztendőben megnyitja kapuját egy órára! Bárki beléphet, jóllakhat!”

A két törpe a következő pillanatban bent volt. A hegy mélyében külön kis világot találtak. Rögtön a kapu közelében gyönyörű kert volt, a fák alatt terített asztalok, füstölgő tűzhelyek, lacikonyhák, távolabb a veteményes ágyásokban földi indán, mint a dinnye, disznósajt termett, a sütnivaló kolbász meg úgy növekedett a bokrokon, mint a paszuly. A két törpe gyorsan leült a legközelebbi asztalhoz, a kövér szakács meg bejött a kapuból, intett a tizenkét kuktának, s mindegyikük egy-egy tetézett tálat tett elébük.

Nabukodonozor libasülttel és töltött káposztával kezdte a lakomázást. Hol egyikből, hol a másikból dugott a szájába. Krukkó a sült kolbászt választotta első fogásnak. Levágott egy darabot, megmártotta tejfölös tormamártásban, meghempergette ropogósra sült hagymában, s emelte a szájához. Ekkor azonban eszébe jutott valami, s megkérdezte a nagy, kövér szakácstól: „Miért nem hirdeti kelmed folyvást, hogy ebédelhet itt, aki éhes?” A szakács vállat vont: „Egyszer kell hirdetni. Ez a szabály.” Krukkó letette a villáját kolbászostul, kiszaladt a kapun, s szétnézett. De nem volt biz ott senki. Futott hát balra, amerről délelőtt jött, s kiáltozta futás közben: „Erdő-mező lakosai! Aki éhes, jöjjön elő! Ebédelhet Kolbász-országban!”

Nagy sokára előszaladt az erdőből egy sovány macska: „Miau, törpe! Megyek veled Kolbász-országba!” Amikor már a sziklakapun fordultak volna befelé, megtorpant a macska, s nyávogta: „Miau! Visszamegyek, elhívom a kiscicáimat is.” Hej, megmérgesedett Krukkó: „Szedte-vette macskája! Előbb nem tudott eszedbe jutni?! Mire visszaérnétek, letelik az óra: megállnak azok játszadozni minden fűszál mellett. Te csak menj be, s egyél, én gyorsan elhozom őket.” Futott vissza, megkereste a kilenc kiscicát, leterítette a fűre a kabátját, batyut csinált belőle, s loholt vissza. Amikor a kiscicák beszaladtak Kolbász-országba, Krukkó jobb felé indult. Gondolta, biztosan van arra is éhes lakosa az erdőnek. Futott hát, kiáltozott, s nemsokára elő is cammogott egy medve. A medve azonban bizalmatlan természetű volt, s ezt brummogta: „Éhesnek ugyan éhes vagyok, de becsapni nem hagyom magam. Bizonyítsd be, hogy létezik az a Kolbász-ország. Akkor odamegyek.” Krukkó visszaszaladt, felkapta a villáját a kolbászdarabbal, s futott a medvéhez. A medve megette a kolbászt, és nagy kegyesen bólintott. „Most már elhiszem. Vezess oda!” Ekkor már Krukkó is enni akart, hoztak hát neki friss étkeket, s megmártotta megint a sült kolbászt a tejfölös tormamártásban, meghempergette ropogósra sült hagymában. Ekkor azonban kipillantott a kapun, s látta, hogy egy nagy, girhes róka sompolyog a mezőn. Gondolta Krukkó: „Ezt az egyet még behívom, nagyon girhes.” Letette a villát, s futott a róká-

hoz: „Gyere velem, róka koma. Nyitva van Kolbász-ország kapuja, ott jóllakhatsz.” Öröm csillant fel a róka szemében, de azt mondta nagy alamuszin: „Mennék én szívesen, törpe koma, de fáj a lábam. Végy az öledbe, s vigyél oda!” Vitte a kis Krukkó a nagy, girhes rókát. A ravaszdi vigyorgott magában: nemcsak lakomát kap, de még viszik is!

Krukkó akkor már be se ment, mert már lépegetett a kapuban a nagy, kövér szakács, mögötte a tizenkét kukta, s ünnepélyesen kihirdette: „Kolbász-ország bezárja kapuját!” Jött is már kifelé, száját nyalogatva a macska, mögötte zsíros, mosolygós ábrázattal a kilenc kiscica. A medve dülöngélt a jóllakottságtól, úgy cammogott ki. Róka koma még besurrant, s most óriási disznósajtot hengergetett kifelé, nyakán hurkakoszorú volt, szájában meg hosszú szál kolbászt vonszolt maga után, lehetett vagy tíz méter. Miután Nabukodonozor is kisétált, megint ropogni, pattogni kezdett a sziklafal, aztán iszonyatos dördüléssel bezárult. Tüstént ráomlott a föld, és már nőttek is belőle a bokrok, a fák, nem telt bele egyetlen perc, s olyan volt a hegyoldal, mint annak előtte.

Különös esemény volt ez, annyi bizonyos, de most valami még különösebb történt. Nabukodonozor ugyanis megdöbbenve ezt kiáltotta: „Te Krukkó! Én éhes vagyok! Mintha egyetlen falatot sem ettem volna! Ugyanolyan éhes vagyok, mint voltam!” Krukkó ámuldozott, de nemcsak azon, hogy Nabukodonozor éhes, hanem azon is, hogy ő meg úgy érzi, mintha tíz ebédet evett volna végig. Még szuszogni is alig bírt, s azt rebegte: „Én meg...én meg nagyon jóllakottnak érzem magam.” Nabukodonozor megfenyegette öklöcskéjével a hegyoldalt: „Szép kis Kolbász-ország ez! Aki eszik, éhen marad, aki nem eszik, jóllakik! Csalás! Becsapás!” Ekkor megint reccsentroppant valami, azt hitték, újból nyílik a szikla. De nem, a fenyők meg se moccantak, hanem Nabukodonozor gyomra korgott. Olyan dühbe gurult a kis zömök, hogy nem is köszönt Krukkónak, hanem sebbel-lobbal, dérreldúrral hazafelé indult, kergette az éhség. Krukkó meg lefeküdt egy bokor alá, és jóízűen elaludt. Amikor felébredt, már a Hold világította meg a tájat, de Krukkó még mindig nem érzett éhséget. Felcihelődött, és a kellemesen hűs, esti levegőben csöndesen továbbvándorolt.

Philip Berrigan halála

A múlt év augusztusi számunkban közölt Kardokból ekevasat! c. színdarab egyik főszereplője, Philip Berrigan amerikai békeaktivista 2002. december 6-án 79 évesen rákban meghalt. Élete során több mint száz alkalommal tartóztatták le, és összesen kereken tizenegy évet töltött börtönben. A háborúk és a kizsákmányolás elleni tiltakozása akkor kezdődött, amikor – testvérével, Daniel Berrigannel – a vietnami háborút ellenző mozgalom élére állt. Legutóbb 2001 decemberében engedték ki a fogságból, tizennégy hónapos börtönbüntetés után. Másokkal együtt behatolt egy katonai támaszpontra, hogy repülőgépeket tegyenek tönkre. (Az alább említett három domonkos rendi – 68, 66, ill. 55 éves – apáca hajtotta végre 2002. október 6-án a mozgalom 79. akcióját: rakétákat rongáltak meg kalapáccsal, és vérükkel keresztet festettek rájuk,)

2002 októberének elején megbetegedése miatt le kellett mondani részvételét azon az iraki háború elleni demonstráción, amelyet „A mi nevünkben ne!” mozgalom készített elő, s amelyet a New York-i Central Parkban tartottak meg.

Néhány nappal halála előtt diktálta az alábbi szöveget. A fájdalom egyik rohama és fáradtsága miatt megszakította a diktálást, és később akarta folytatni, de már nem volt ereje hozzá. A szöveg így töredék marad.

„Haldoklom. Családom és feleségem, Elisabeth gondoskodása vesz körül, továbbá három domonkos rendi apáca, akik börtönben voltak Western Coloradóban: Ardeth Platte, Carol Gilbert és Jackie Hudson, valamint Susan Crane és barátaim helyben, az Egyesült Államokban és az egész világon. Valamennyien mindig életfontosságúak voltak számomra. Abban a meggyőződésben halok meg, amely 1968 és Catonsville óta meghatározott engem, nevezetesen hogy az atomfegyverek a Föld átka: a hozzájuk szükséges nyersanyagok kibányászása, előállításuk, forgalomba hozataluk és felhasználásuk gúnyt űz Istenből, az emberiségből és a Földből.

Ilyen fegyvereket már 1945-ben is bevetettünk Japánban, aztán 1991-ben ismét Irakban, 1999-ben Jugoszláviában és 2001-ben Afganisztánban. Halálos hatású radioaktív izotópok örökségét hagyjuk más népekre – a lázadások leverésének hatékony eszközét. Az iraki, jugoszláviai, afganisztáni és pakisztáni emberek ugyanis évtizedeken át fognak szenvedni azokban a rákos betegségekben, amelyeket a szegényített urán okoz. Könnyelmű magatartásunk ráadásul oda vezetett az elmúlt 57 év során, hogy megfertőztük a Földet a légkörben végzett kísérletek és próbák, 103 atomerőmű és az atomfegyvergyárak nukleáris hulladékával – olyan szeméttel, amelyet soha nem lehet megsemmisíteni.

Ama hatalmas politikai osztály miatt, amely a helyzetre való tekintettel félszeműek módjára cselekszik, és ama nyilvánosság miatt, amely e helyzettel való egyetértése folytán elfogult, sosem létezett megfelelő reakció ezzel szemben...”

Forrás: Orientierung, 67. évf., 1. szám, 2003. január 15.

Művészettörténet és hit

Újból és újból elérkezik életünkben a vissza- és önmagunkba nézés ideje, amikor arra készülünk, hogy a gyökereinkig lehatolva újra megtaláljuk magunkban a hitnek, a látásnak az alapjait, melyekre felépítve a mindennapjainkat, járhatjuk utunkat, a jézusi példát követve. A keskenyt, a ki nem taposottat, hol nem tolonganak, nem lökik félre az embert, és az útjelzőket is sokszor nekünk kell felállítanunk és újrafestenünk.

Ilyen utazásra hívlak most benneteket. Hívjuk vezetőnkül a művészetet. Rómában járunk. A Lateráni bazilikától haladunk a Celius lankái felé, s a píneák között egyszerre kibukkan jobb kéz felől a Szent Kelemen templom. A háttérben már látszanak a Colosseum ívei, balra a négy pannóniai vértanú kőfaragó emlékére épített San Quattro Coronati templom erődített tömege. A Szent Kelemen templom nincs az utazási irodák városnéző túráinak állomásai között, a több mint 300 templom érdekesebb látnivalót kínál. Itt nem szobrászkodott Michelangelo, nem festett Mategna vagy Raffaello, valljuk be, az építészeti megoldás is másodosztályú. Rómától többet várnánk.

Belépve barokk belső fogad. A mennyezet minden szegletén történik valami, gipszek, aranyozások, festmények. Nincs egy üres hely, minden megtervezett, a tekintet sem tud megnyugodni, a formák és színek vezetik tovább, az apszisban ragyogó mozaikok, és arany, arany mindenütt. A mozaikkép a Szent Kereszt felmagasztalását mutatja, a húsvéti titkot, a kereszténység, a hit fundamentumát. Kicsit megnyugodva nemcsak a szakértő szem veszi észre, hogy ez nem barokk templom, hanem román stílusú bazilika a 13. századból, amit a 18. században kidíszítettek. A pillérek vaskosak, stabilak, az ívek szabályosak, szerkesztettség és rend mindenütt. A díszítés csak architektónikus, a belső párkányok, melyek a bordák faállványait tartották, mind a funkcióról beszélnek. Érdemes újra körbejárni. És itt, a jobboldali hajóban megy lefelé egy lépcső. Alul egy ősi templom a 4. századból, őskeresztény bazilika, ma altemplomnak mondanánk. Ívek, antik formák, őskeresztény hangulat, egyszerűség, fények alig szűrődnek be. Az oltár Szent Kelemen sírja. Az ember otthon érzi magát, igen, ez már befogadható lépték. Ám a padozatban egy újabb lépcső. Lefelé. Egy szinttel lejjebb több mint 2000 éves Mitrász-szentély. Egy lakóház házi szentélye. A dombormű-vön a napisten leszúrja a sötétséget jelképező bikát. Folyik a vér. A kiontott vér az Isten diadala. Körülötte a lakóház helyiségei, minden emberi. De a lépcsőn még lejjebb vezet az út. Homály, pára és csobogás. Hatalmas ókori boltívek még a köztársaság korából, és egy boltozott csatornában még ma is folyik egy kis földalatti folyó. Ez egy feltöltött völgy, alján a folyóval. Az egymásra épülés, a folytonosság hátborzongató és egyúttal felemelő.

Felmenve a lépcsőn a fenti templomba, egy padban fel kell dolgozni az élményt, s az embernek meg kell kérdeznie önmagától, mit mondanak neki a szintek, hol érzi igazán otthon magát. Mert ez az épület már nemcsak művészettörténet, hanem a saját hitünkről is szól.

De ne szintekről beszéljünk, hanem lehetőségekről, kínosan kerüljük el a minősítések látszatát, hiszen minden otthon más és más, s más gondolati, hitbeli szokásbeli háttér határoz meg bennünket. És a belső történések is mások: a spirituális út, amely befelé vezet.

Az első lehetőségben – barokkos tér – minden adott. A hit valamennyi eleme meghatározott, gondolkodásra nincs szükség, minden négyzetcentiméteren, minden aspektusban már van valami. Csak szemlélni kell, befogadni. Nem alkotni, csak ráébredni, elfogadni a kész hit- és tanításbeli paneleket, a szokásokat, a kultúrát, mely ma fontosabb, mint a hit, sőt az maga a hit. Itt igazodni kell, s ha fazonigazításról van szó, csak a szakemberek végezhetik, mint egy barokk épület felújítását, az építtetőnek nincs beleszólási lehetősége, a szakemberek mindenben döntenek. Érezni, átélni az átöleltséget, a gondoskodást, ahol mindennek helye és értelme van. A gondolati pályák itt a befogadásig tartanak.

A második lehetőségben – román tér – a stuktúrán van a hangsúly, az alappilléreken. Filozófia, teológia, dogmatika, ahogy az angyali aquinói mester kispekulálta. Nincs mit elhagyni, nem kell kiegészíteni, minden működik. Nincs bonyolult támpillérrendszer, cizellált faragások. Csak a puszta tények, ökölszabályok, s ugyanakkor arányok, mérnöki pontosság. A hit pontossága, a hiszekegy pontossága. Ez van, ezt kell szeretni. És lehet is. Az embert nem nyomasztják a díszek, a felesleges spekulációk, maradnak a puszta igazságok, a kereszt, a szentháromság, a megváltás: a nagy alappillérek. De menjünk beljebb utunkon.

A harmadik lehetőség – az őskeresztény hit és élettér. Itt már otthonosan mozgunk. Ez már az életről szól. Dogmatika helyett etika, ha kell az oroszlánok előtt is. Magatartás-, sors- és létazonosság Jézussal, Istennek tetsző élet. A Sion, a hegyre épült város. Isten országa, a Bokor élete és jövője. Minden bájosan civil, nincsenek nagy pillérek, élet van, születéstől a sírig.

Jó itt lenni, ez a mi biztonságunk, a kazamaták hangulata, alulérvényesülés, testvériség. Előttünk a mezítlábas tanító élete, a három év vándorfőiskola. A köztünk élő Jézus.

De az út folytatódhat, ha csúszós is lábunk alatt a talaj, és a világítás is hiányos. A nagy alapösszefüggések, a Jézus előtti világ színtere ez. A beavatásoké. A mai kutatások már szépen összerakják az egyiptomi, Mitrász- és egyéb vallások zsidók közötti továbbélését, ami aztán tovább él Jézusban, a mai kereszténységben. Persze a gyökerekről ma nem beszélünk, csak a beavatottak tudják. Ez innen jött, az onnan. Itt már ez is volt. A titkok felsejlenek. A misztérium – persze nem a leegyszerűsített, mindenféle divatokban, tanfolyamokon konzum szinten elsajátítható – kitapintható. Itt nincs becsapás, nincs gyorstalpaló. És a titkok megérintenek, a bensőnkben. De a forrás is megtalálható. Csak idő, gondolat és meditáció kell hozzá. A mai bibliakutatások kiszabadulnak az Egyház béklyójából. Szabad a gondolat, de mindenki tudja: bármit lehet találni, bármit lehet értelmezni, az intézmény és az egyén védekezni fog... Kiátkozás, felfüggesztés, lefitymálás? Itt mindez nem számít. Az Istennel való találkozás nagyon valóságos.

Az ötödik lehetőség csak a folyó. Itt már nincsenek istenek, teológiák. Itt már csak az áramlás van, a „flow”. Isten Lelkéé, vagy a nagy folyóé. Mindegy. Itt már nincs spekulálás, csak rá kell feküdni. Élő vizek forrása? A Lélek áradása? Itt már csak az ember marad. A természet, a megújulás, a lét folyása. A Teremtő, és az Élet maga.

Ahogy mi emberek mindennap kicsit meghalunk, és az álom, az éjszaka újjáteremt. Ahogy mindennap meghal kicsit a Föld, és reggel újra indul az élet, és minden tél végén ott a tavasz, a megújulás, prima vera, a halálból élet fakad – úgy kell megkérdeznünk magunktól: Otthon vagyunk-e ebben a világban? És Isten otthon van-e bennünk? És az öt lehetőség újra felkínálkozik. Újra előttünk van a befogadás, a tudás, az élet. És Isten, aki felkínálja mindezt. És a döntés sem kényszer. Csak ajánlás.

Garay András

Az iraki háború és a tények

1. Hány százalékát adja az Egyesült Államok lakossága a Föld lakosságának?	6%-át.
2. A világ vagyonának hány százalékával rendelkezik az Egyesült Államok?	50%-ával.
3. Melyik ország rendelkezik a legnagyobb olajkészlettel?	Szaúd-Arábia.
4. Melyik a második legnagyobb olajkészlettel rendelkező ország?	Irak.
5. Világszerte mennyi pénzt költenek évente fegyverkezésre?	900 milliárd dollárt.
6. Ebből mennyi jut az Egyesült Államokra?	50%.
7. Az ENSZ szerint az USA *katonai* költségvetésének hány százaléka biztosítana alapvető megélhetést a *teljes* emberiség számára?	10%-a.
8. Hány ember vesztette életét háborúban a II. világháború óta?	86 millió.
9. Mióta rendelkezik Irak vegyi és biológiai fegyverekkel?	Az 1980-as évek óta.
10. Irak saját maga állította elő ezeket a vegyi és biológiai fegyvereket?	Nem, az anyagok és a technológiák az amerikai államtól származnak, valamint részben Angliától és magáncégektől.
11. Elítélte az Egyesült Államok az iraki-iráni háborúban az irakiak gázhasználatát?	Nem.
12. Hány embert ölt meg gázzal Szaddám Huszein a kurd Halabiában 1988-ban?	5000-et.
13. Hány nyugati állam tiltakozott akkor ez ellen?	0
14. Hány gallon „Agent Orange”-t (feniltartalmú, rovarirtószerként is alkalmazott vegyi anyag) használt az USA a vietnámi háborúban?	17 millió.
15. Van bizonyított összefüggés a szeptember 11-i terrorista támadás és Irak között?	Nincs.
16. Becsült adatok szerint hányan haltak meg az Öböl-háborúban?	35 000-en.
17. Hány tonna használt uránium maradt Irak és Kuwait területén az Öböl-háború után?	40 tonna.
18. Az ENSZ felmérései szerint mekkora volt a rákos megbetegedések arányának növekedése Irakban 1991 és 1994 között?	700%-os.
19. Az USA állítása szerint Irak katonai fegyvereinek hány százalékát semmisítették meg 1991-ben?	80%-át.
20. Van-e bizonyíték, hogy Irak önvédelmen és elrettentésen kívül másra is tervezi használni fegyvereit?	Nincs.
21. Hány áldozatra számít a Pentagon egy esetleges iraki beavatkozás esetén?	10 000-re.
22. Ennek hány százaléka lesz gyerek?	Több mint 50%
23. Hány éve hajt végre az USA légitámadásokat Irak ellen?	11 éve.
24. 1998 decembere és 1999 szeptembere között az USA és Anglia háborúban álltak Irakkal?	Nem.
25. 1998 decembere és 1999 szeptembere között hány kiló robbanószert dobtak Irakra?	Közel 10 millió kilogrammnyit.
26. Hány éve született a 661-es ENSZ-határozat, amely szigorú szankciókat léptetett életbe Irak exportjára és importjára?	12 éve.
27. Mi volt az iraki gyerekek 1000 születésre vetített halálozási rátája 1989-ben?	38 ezrelék.
28. Mi volt az iraki gyerekek 1000 születésre vetített halálozási rátája 1999-ben?	131 (ez 345%-os növekedést jelent).
29. Körülbelül hány iraki halt meg 1999. októbere óta az ENSZ-szankciók következtében?	1,5 millió.
30. 1997 óta a szankciók következtében hány iraki gyermek vesztette életét a becslések szerint?	750 000.
31. Kiutasította-e most Szaddám Huszein a fegyverzetellenőröket Irakból?	Nem.
32. Hány fegyverzetellenőr volt Irakban 1998-ban?	300.
33. Közülük hánynak volt problémája a hatóság ellenállása miatt?	5-nek.
34. Beengedték-e a fegyverzetellenőröket a Ba'ath párt központjába?	Igen.
35. Az ENSZ fegyverzetellenőreinek korábbi vezetője szerint Irak tömegpusztító fegyvereinek hány százalékát semmisítették meg 1998-ban?	90%-át.
36. Be akarja-e engedni Irak a fegyverzetellenőröket az országba?	Igen.
37. Hány ENSZ-határozatot szegett meg Izrael 1992 óta?	Több mint 65-öt.
38. Hány ország rendelkezik tömegpusztító fegyverekkel?	8
39. Hány nukleáris robbanótöltettel rendelkezik Irak?	0
40. Hány nukleáris robbanótöltettel rendelkezik az Egyesült Államok?	Több mint 10 000-rel.
41. Melyik az egyetlen olyan ország, mely használt már nukleáris robbanótöltetet?	Az Egyesült Államok.
42. Hány nukleáris robbanótöltettel rendelkezik Izrael?	Több mint 400-zal.
43. Ki mondta: „Életünk akkor kezd elhamvadni, amikor hallgatni kezdünk a fontos dolgokról”?	Dr. Martin Luther King Jr.

Ez az Oregon Center for Public Policy által készített összeállítás a Greenpeace honlapján jelent meg.

Böjtölj a békéért, és ments meg egy életet!

A gyűlölet, az erőszak, az esztelenség, az önzés ördöge szállta meg a világot: „Ez a fajta pedig nem távozik el, csak imádságra és böjtre” (Mt 17,21). – Keresztényként hiszem és tapasztalom, hogy a jó gondolatok és tettek imádságban és böjtben születnek meg. De hívok mindenkit (nem csupán kereszténye ket), akik többet akarnak tenni felvonulásoknál, aláírásoknál.

2003. februárjában négy demonstrációt szerveztem, minden vasárnap délután: „Séta az erőszakmentességért és békéért!” címmel. Ezeken 1, 11, 70, 75 fő vett részt. Elmentem két másikra is, azokon több ezer ember volt. Világszerte sok millióan tüntettek. Úgy hiszem, hogy a demonstrációk, a tiltakozások ideje lejárt. A vezetők nem hallgatnak ránk. Mi békét akarunk, ők elkezdték a háborút. Mi nem akarunk fölösleges szenvedést, ők elkezdték a gyilkolást.

Eljött a tettek ideje. Tetteink mutathatják meg igazán, mennyire fontos nekünk, hogy megosszuk a békét, a megélhetést minden emberrel: minden testvérünkkel.

BÖJTÖLJ A BÉKÉÉRT, ÉS MENTS MEG EGY ÉLETET!

Én, BB, egy a hat milliárdból, bűnökkel és jó cselekedetekkel, hibákkal és erényekkel, hiszek az osztozás és a szelídség erejében. 2003. március 3-tól nem eszem húst, sajtot, csokoládét, nem iszom üdítőitalt, sört vagy bort. Böjtölök. (Az eltelt 18 nap alatt sokszor nem sikerült, de lényegében igen. Újra és újra kezdem, nem titkolván kudarcaimat sem, és sikereimet sem.) Nemcsak azért, hogy szolidáris legyek a háborúk üldözötteivel, hanem főleg azért mondok le a drága ételekről (hús, sajt) és a nélkülözhető dolgokról (sütemény, csoki, sör, bor stb.), hogy az eddigi havi 16 000 Ft ételre fordított összeget havi 8000 Ft-ra (kb. napi 300 Ft-ra) szorítsam, és az így fennmaradó 8000 Ft-ot eljuttassam a háború valamelyik üldözöttjének élelmezésére, gyógyítására. Mert csak az osztozásban és a szelídségben hiszek, és nem hiszek a tulajdonban, az önzésben, és nem hiszek az erőszak, az erőalkalmazás semmilyen formájában. Tudom, a böjt személyes ügy, belső dolog. Nem a nyilvánosságra tartozik, mint ahogyan az adás sem. De most – amikor közös útra hívlak

– ki kell lépnem a rejtekből. Hogy érezd: a testvéred vagyok, és a testvérem vagy. És vannak testvérek sokan: muzulmánok és keresztények, zsidók és palesztinok, katonák és civilek, hívők, keresők és ateisták. Reméltem a békét. De fel akartam készíteni a lelkemet (imádság) és a testemet (böjt) is arra, ami megtörtént. A gyilkolás elkezdődött, és nem lehet más dolgunk, mint gyógyítani, osztozni, szolidaritást vállalni.

Háború van. Vannak, vagy lesznek üldözöttek, elüldözöttek, menekült-táborokban élők, árvák. Március 3-tól a fele ételem az övék. Hogy eggyel több lehessen a túlélő, hogy eggyel több lehessen a gyógyítható. Az én nevemben NEM háborúzhat senki, az én nevemben csak ADNI és GYÓGYÍTANI lehet.

Mától ételem és italom: a kenyér, a tej, az alma, a krumpli, az üres főzelék, az üres tea. Rátok gondolok, ártatlan emberek, akiket bombázni, lőni fognak, akiket hagynak elvérezni vagy éhezni. Kevés, amit tehetek, de azt meg kell tennem.

Még nem tudom, hogyan juttatom el az így megspórolt pénzt az üldözötteknek. Nem tudom, hogy kik lesznek azok, akikre rá merem majd bízni, tudva, hogy az összegyűlő pénzt csak élelemre és gyógyszerre-kötszerre használják majd fel, és hogy el is jut a segítség a címzettekhez.

Addig is, ha csatlakozol, gyűjtsd a pénzt magad, addig a híradásig, amikor közlöm a kijuttatás lehetőségét vagy egy számlaszámot.

Ha megmozdult Benned a lelkiismeret, csatlakozz! Ha csak napi 10 Ft-ról tudsz lemondani, akkor is kezd el! A szolidaritásért, a testvériségért, az adásért. Ha van jobb ötleted, írd meg! Ha nem értesz egyet, akkor is írd meg! Tégy valamit a békéért, az életért!

Ha nem sikerül iraki, török, kurd nemzetiségű szenvedőkhöz juttatni az összegyűlt összeget, akkor palesztin, zsidó, csecsen, orosz, horvát, szerb stb. háborús árváknak juttatom el.

Botlik Benedek

Olvasók fóruma

Kedves Szerkesztőség,

mint egy külföldön élő magyar, aki az európai egyesülési folyamatot kezdettől fogva figyelmesen nyomon követte, szeretnék hozzászólni ahhoz a három cikkhez, melyeket folyóiratuk 2003/1. számában az Európai Unióval kapcsolatban közölt. A szerzők kétségtelennek tartják, hogy a népüket fenyegető minden rossz az Európai Unió szülöttje. Azért lépnek harcba, hogy Magyarország független maradjon ettől a „Gonosz Birodalomtól", holott semmi közvetlen tapasztalatuk sincs arról, amit egyszerűen gyarmatosításnak neveznek. Említésre méltónak tartják, hogy Svájc és Norvégia nem lépett be, de eszükbe sem jut feltenni a kérdést, hogy több mint húsz kis és nagy ország miért becsüli ezt a közösséget. Az egyes érveikre nem kívánok kitérni, mert attól véget nem érő vitatkozáson kívül semmi jót nem várnék. Csak néhány megjegyzést szeretnék tenni:

1) Az *Érted vagyok* alcíme: *A jézusi tájékozódás folyóirata.* Tudomásom szerint Jézus soha nem azt szorgalmazta, hogy hazája kilépjen a Római Birodalom (konkrét helyzetünkre alkalmazva: az *„észak-atlanti pénzhatalmat"* álcázó Európai Unió) gonosz hatóköréből. Ő egyszerűen elfogadta azt a tényt, hogy a világban együtt nő a búza a konkollyal. Ebből pedig nem arra következtetett, hogy óvakodjunk szántóföldeket bevetni, hanem hogy ne a konkolynak szenteljük figyelmünket, mert azzal elpusztítanánk azt, amire bizony szükségünk van. – Ha az említett három cikk az EU sokrétű valóságától eltekintve főleg a világszerte uralkodó gazdasági rendszer (globalizáció) embertelen hatásait hansgúlyozza, úgy ennek szerintem semmi köze nincs „jézusi tájékozódáshoz", sőt csak propagandának nevezhető. A magyar népnek nem lesz módja, hogy kimeneküljön a globális verseny világából, akár belép az EU-ba, akár nem. Az EU a globalizáció „csapásainak" nem okozója, hanem inkább tompítja azok káros hatásait.

2) Aki valamit ellenez, beszéljen alternatívákról is. Erről csupán Éliás Ádám mond valamit, de elállt a lélekzetem, amikor olvastam, hogy *„érzületi alapon"* az EU helyett *„észak-déli tengelyű konföderációs-integrációs folyamat"*-ot javasol *„a magyar népet különösen szerető finnek, lengyelek, bolgárok és törökök"* részvételével. Ezt a *„folyamatot"* még *„tengely"*-nek is nevezi, melyhez szerinte *„Németország is kapcsolódnék"*. Miért is kellene törődnünk a körülöttünk élő szlovákokkal, románokkal, szerbekkel, ha *„biztonságunkat"* a *„közvetlen közelünkben"* lévő orosz nagyhatalom biztosítaná? Nem nehéz eldönteni, hogy milyen reális értékük van ezeknek az elképzeléseknek. Tudomásom szerint Moszkva távolabb van Budapesttől, mint Berlin, London, Párizs és Róma, nemcsak földrajzilag, hanem kulturális, történelmi és gazdasági szempontokból is.

Szerintem sokkal reálisabb lenne a következő szcenárió: tíz év múlva a magyarok szomszédai közül az EU tagjai: Horvátország, Szlovénia, Ausztria, Szlovákia, Románia, míg Szerbia már tag-jelölt, Ukrajna pedig gazdaságilag az EU partnere. Kire támaszkodhat akkor Magyarország, ha ma visszautasítja a belépést, melyért már annyi áldozatot hozott? Nemzeti büszkeségből nem lehet megélni. „Csonka Magyarország nem ország!" – ez volt a jelszó a múlt század harmincas éveiben, mert ez a kis ország érezte, hogy önmagában nem életképes. De hol az alternatíva? A magyaroknak az elmúlt nyolcvan évben nem sikerült megvalósítaniuk József Attila álmát, hogy a környező népekkel együttműködve „rendezhessék végre közös dolgaikat". Az EU megerősödése óta vele konkuráló *„konföderális szellemű integráció"*-nak nincs többé esélye, mert egy nép sem vár már arra, hogy a magyarok újra feltalálják a kereket.

3) Az objektív tájékoztatáshoz semmi köze nincs annak a kijelentésnek, hogy az EU a *„nemzetközi pénzhatalom"* érdekeinek terméke és eszköze. Az EU valójában a második világháború súlyos terhének sikeres felszámolása. Kiváló francia és német vezetők voltak azok, akik belátták, hogy az évszázados ellenségeskedést csak azzal lehet barátsággá változtatni, hogy összehangolják az eddig ellenséges népek gazdasági érdekeit. Az EU legnagyobb érdeme, hogy az európai népek között a háborúnak még gondolatát is lehetetlenné tette. Nem éppen ilyesmire lenne a magyar népnek is szüksége? Véleményem szerint csak az EU közelsége akadályozta meg, hogy a közelmúlt balkáni háborúival egyidejűleg a Kárpát-medencén belül is fellobbanjanak a nemzetiségi ellentétek, melyek során Magyarországnak talán kétmillió menekültet is be kellett volna fogadnia. Legfőbb ideje lenne arra gondolni, hogyan szabadulhatnának meg ezek a népek a trianoni határok átkától. Az *Érted vagyok*-ban csak néhány oldallal tovább Merza József is a *„kárpát-medencei gyűlölködés megszüntetését"* szorgalmazza. Ennek ma egyetlen megvalósítható keretét az EU nyújtja, akár tetszik ez valakinek, akár nem. Felelőtlenségnek tartom, ha valaki ezt az egyetlen megmaradt járható utat *„észak-atlani pénz- és külhatalmi gőzhenger"*-nek nevezi.

4) De hát mit tartsunk a sok utálatos részletről, melyeket az említett cikkek is felsorolnak? – Egy részben ellentmondásos érdekeket képviselő szervezet elkerülhetetlenül csak korlátolt lehetőségekkel rendelkezik, hiszen minden tagállam elsősorban a saját érdekeit szeretné érvényesíteni. Az EU legalábbis elérte már, hogy az érdekek harca nem fegyveres úton, hanem tárgyalásokkal és kompromisszumokkal zajlik! Aki visszaélésekről beszél, óvakodjon attól, hogy a piszkos fürdővízzel a gyereket is kiöntse! Számoljon azzal, hogy az EU fejlődése igen bonyolult folyamat, melyben sok dolog tűrhetetlennek látszik – de ez éppen azt mutatja, hogy nem diktatúráról van szó, hiszen csak egy diktatúra állítja magáról, hogy nem hibázik. Sok tökéletlenség arra is visszavezethető, hogy a szükséges kompromisszumokkal független (!) nemzeti kormányok érdekeit kell egyeztetni. De a sok hiba mellett állandó társadalmi ellenőrzés is zajlik, melyben a sokszor lebecsült „médiának" is komoly és pozitív szerepe van. A sokféle nacionalizmus felülmúlása és egy „európai öntudat" kialakulása igen mélyreható politikai és társadalmi folyamat, melyet nem lehet máról holnapra elvárni. Aki tökéletességet vár el, kezdje azzal, hogy ő maga mit hajlandó tenni annak érdekében.

Sárdy Péter
Achern, Németország

Kedves Olvasók!

Bizonyára furcsán hat, hogy egy lap főszerkesztője levelet ír saját lapjának „Olvasók fóruma” című rovatába. A furcsaság feloldása azonban nem abban áll, hogy a főszerkesztő egyúttal olvasója is lapjának, hanem abban, hogy a főszerkesztőnek is van lelkiismerete – ha úgy tetszik, „magán-lelkiismerete” is van, s nem csupán szerkesztői lelkiismerete. Ez *utóbbitól* indíttatva nem szavazta meg, hogy az áprilisi számba bekerüljön Csapody Tamás és Krausz Tamás írása, de elfogadta a szerkesztőség többségének döntését, az *előbbi* pedig arra ösztönzi, hogy ezúton közzétegye fenntartásait, amelyek elébe már csak egy megjegyzés kívánkozik: Csapody Tamáshoz több mint húszéves, élő barátság fűzi, Krausz Tamással viszont még soha nem találkozott.

Mi hát a gondom? Mélyen egyetértek Csapody Tamás írásának (A megelőző háború csapdája) lényegi mondanivalójával: Irakot senkinek sincs (sem volt) joga megtámadni, Irak ellen semmilyen címen nem szabad (nem lett volna szabad) háborút indítani. Egyik bekezdése ellen azonban súlyos kifogásom van. Ezt írja: „Világosan kell látni, hogy nem tehető egyenlőségjel Irak és az Egyesült Államok, Szaddám Huszein és George Bush, illetve Bill Clinton által elkövetett vagy »elkövetni szándékolt« bűnök közé. Egyenlőségjelet Slobodan Milosevics és Szaddám Huszein közé kell tenni, akiknek sorsa nem lehet más, mint a száműzetés és az életfogytig tartó büntetés.”

Jézus tanítása nyomán az a meggyőződésem, hogy soha, ***senkit*** sem szabad erőszakos vagy erőszakra épülő büntetéssel sújtani, és nem hiszem, hogy korrekt szentírás-magyarázati módszerekkel az evangéliumokból igazolni lehetne ***bárkinek*** a száműzését vagy életfogytig tartó megbüntetését. (Hogy mit tanít erről Pál apostol vagy az egyházi tanítóhivatal, más kérdés.) Ezért megvallom, hogy szerintem az idézett mondatnak nem lett volna szabad megjelennie „a jézusi tájékozódás folyóiratában”, még akkor sem, ha az impresszum világosan kimondja: „Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.”

Másik bajom az idézett mondatokkal, hogy azt sugallják: Slobodan Milosevics és Szaddám Huszein nagyságrendekkel nagyobb bűnöző, mint George Bush vagy Bill Clinton. E sugalmazás tényét közvetve az igazolja, hogy Csapody Tamás semmilyen büntetést nem kíván az említett amerikai elnököknek, közvetlenül pedig az, hogy az idézet előtti második bekezdésben ezt írja: „Szaddám Huszein az egyik legvéresebb kezű uralkodó, aki valaha is élt ezen a földön. Az iraki terror intenzitása és az emberi jogok lábbal tiprása minden képzeletet felülmúl.” Nem kívánom kisebbíteni Szaddám Huszein bűneit. De ha róla mint az iraki terror megtestesítőjéről azt gondoljuk, amit Csapody Tamás mond, akkor mit gondoljunk a globalizációnak nevezett, világméretű terror első számú megtestesítőjéről, George W. Bushról? Ha a 23 millió irakit terrorizáló Szaddám Huszeint száműzetéssel és életfogytig tartó büntetéssel kellene sújtani, mi illetné meg akkor az emberek milliárdjait (az ún. harmadik és negyedik világot, de a másodikat, és az első sok-sok tagját is) terrorizáló George W. Busht?

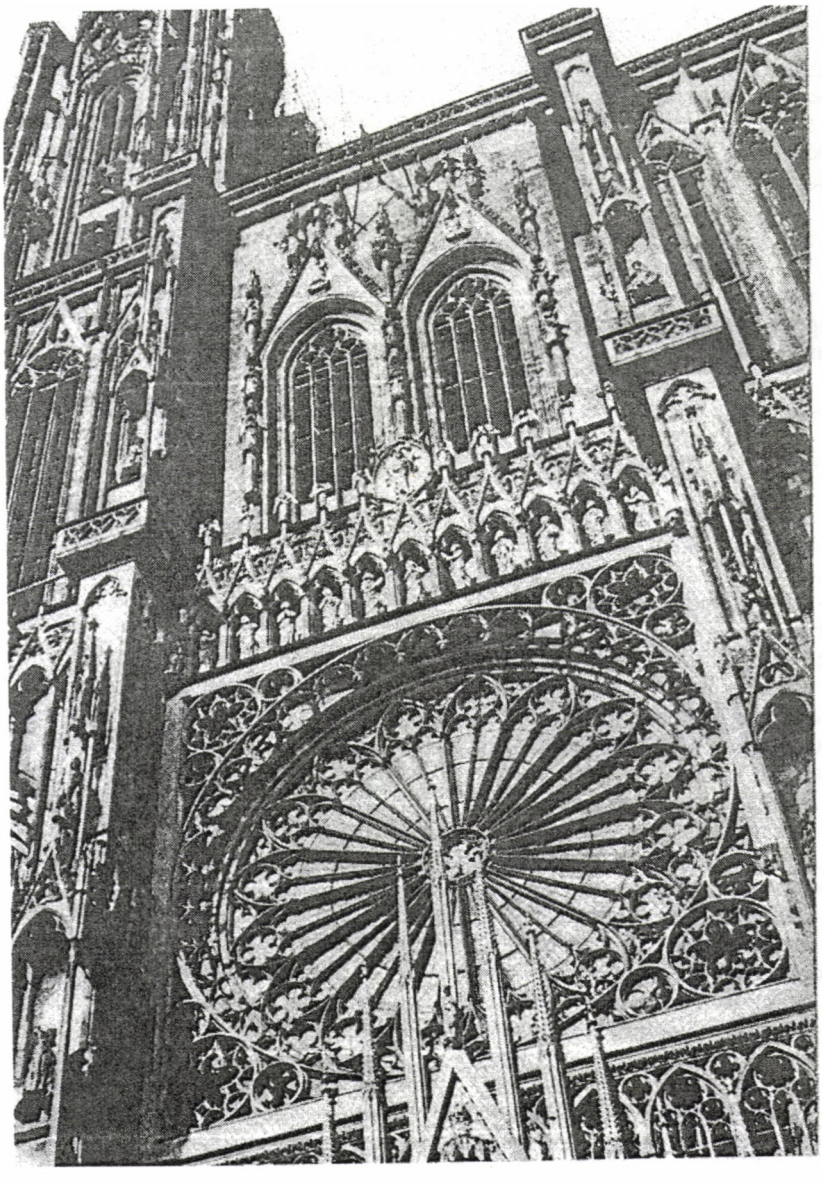

Krausz Tamás írásával is (Mi ellen protestálunk? Avagy ne onts vért az olajért!) szinte mindenben egyetértek, de egyik bekezdése szintén ellenkezésre késztet. Ez áll benne: „Sohasem gondoltuk, hogy a közel-keleti rendezés, a zsidó és a palesztin nép állami önállóságának biztosítása a háború és a terror útján megvalósítható volna. Mindig elutasítottuk és el is fogjuk utasítani az antiszemitizmus minden formáját, meghagyjuk azt a szélsőjobboldal embertelen kulturális örökségének, amelynek el kell tűnnie a rasszizmus, a barbárság minden formájával együtt.”

Egyrészt azt kérdezem: Hogy kerül a csizma az asztalra, méghozzá kétszeresen is? Azaz hogyan kerül az iraki háború, az olajért való vérontás elleni tiltakozásba a zsidó és a palesztin nép állami önállóságának biztosítása, és hogyan kerül bele az antiszemitizmus? Másrészt – anélkül, hogy az antiszemitizmus vagy a konkrétan meg nem nevezett szélsőjobboldal pártjára állnék – tiltakozom azon állítás, vagy legalábbis sugalmazás ellen, hogy az antiszemitizmus kizárólag „a szélsőjobboldal embertelen kulturális örökségének” része, s hogy „a rasszizmus és a barbárság minden formája” csak a „szélsőjobboldallal” áll ilyen szoros összefüggésben. Érthetetlen számomra, hogy a történész Krausz Tamás figyelmét hogyan kerülhette el a baloldali (vagy más jellegű) rasszizmus és barbárság, különös tekintettel a közelmúlt magyar történelmére.

Gromon András

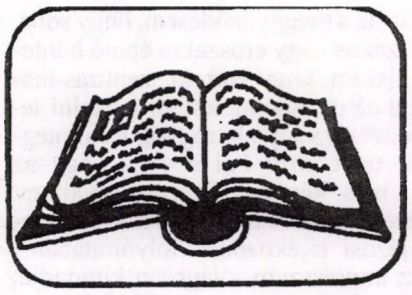

BIBLIA

A júniusi elmélkedéseket a Bokor dunántúli papjainak közössége, a júliusiakat Balogh László készítette.

Június 1. — Jézus mennybemenetele — Mk 16,15–20 — Befogadni az Evangéliumot

1. Az evangéliumok írói beszámolnak arról, hogy feltámadása után Jézus rendszeresen megjelent tanítványainak, negyven nap elteltével pedig visszatért az Atyához. Az egyház ezért húsvét után negyven nappal ünnepli Jézus mennybemenetelének az ünnepét. Jézusnak az Atyához való visszatérésével új korszak kezdődik az apostolok életében. Jézus világraszóló megbízást ad nekik. Szétküldi őket szerte a világba, hogy hirdessék az Örömhírt minden népnek a Föld határáig. A földi Jézus csak országa poros útjait járva hirdette Örömhírét, a feltámadt Jézus minden emberé, koré és kultúráé.

2. A mai evangélium Jézus utolsó szavait idézi elsősorban. Ezeket a szavakat eltávozása előtt mondja tanítványainak. Azt a küldetést bízza rájuk, amelyet ő kapott az Atyától. De kitágítja ezt a küldetést: „Menjetek el az egész világra, és hirdessétek az Evangéliumot minden teremtménynek!”

Jézus ezen utolsó szavait az apostolok, a tanítványok nagyon komolyan vették. Ha nem vették volna komolyan ezeket a szavakat, akkor most mi sem lennénk itt. Sok ellenállást kellett leküzdeniük az apostoloknak, hogy teljesítsék Jézus szavait. Az akkori kor iratai szerint a hatóságok megtiltották nekik a tanítást. Megfenyegették őket, testileg is bántalmazták, majd börtönbe csukták őket. Ők ezzel mit sem törődve, szabadulásuk után folytatták azt, amit abbahagytak.

Valóban, csak ilyen nagy küldetéstudattal, elszántsággal, akarattal lehetett elérni azt, hogy az evangélium elterjedjen. Az Egyház, a kereszténység többé-kevésbé jelen van mindenütt. Ha minden nehézségtől, áldozattól, fenyegetéstől visszariadtak volna a tanítványok, akkor ma nem tartanánk itt. Talán még templomok sem épültek volna. Az apostolok nagyon komolyan vették Jézus szavait. Ezen küldetésük komolyan vételéért a vérüket, az életüket adták oda. Kivégezték őket, vértanúk lettek.

3. „Hirdessétek minden népnek az evangéliumot!” Manapság az a helyzet állt elő, hogy a több száz millió keresztény éppen az evangélium tartalma, Jézus tanítása iránt érdeklődik a legkevésbé. A több száz millióból sokan még szokásból megkeresztelkednek, megesküdnek, megbérmálkoznak. E szentségek felvétele mögött azonban nincs ott az evangélium tartalma. Nem tudják, hogy miért veszik fel ezeket a szentségeket. A több száz millió keresztényből csak egy töredék kíváncsi az evangélium tartalmára. És egy töredék próbál vallott hite szerint élni.

4. „Menjetek el az egész világra, és hirdessétek az evangéliumot!” Amikor Jézus ezzel bízza meg az apostolait, akkor nem hallgatja el előttük azt a tényt sem, hogy nem lesz osztatlan sikerük. Ne számítsanak arra, hogy a szavukra mindenki hinni fog. Ahogyan Jézust sem fogadta el mindenki, úgy őket sem fogja elfogadni mindenki. Lesznek, akik hitre térnek, de lesznek olyanok is, akik nem.

Milyen igaza volt már akkor Jézusnak! Mert hogyan lehet csak sikerre számítani? Ha az emberek szája íze szerint beszélünk. Ha hízelgő, dicsérő szavakat mondunk nekik. Ha helyben hagyjuk viselkedésüket, még akkor is, ha az helytelen. Ha pontosan úgy teszünk, ahogy ők akarják. Ha úgy táncolunk, ahogy ők fütyülnek. Az evangélium hirdetése azonban több, mint a kicsinyes emberi érdekeknek való megfelelés, több, mint az embereknek való tetszeni akarás.

5. Jézus visszatérése az ő atyjához nem fájdalmas búcsúzás. Mert most is együttműködik a hívőkkel, erősíti és segíti az evangélium hirdetőit. Ez biztosan így van, mert a sok üldözés, különféle rendszerek, egyházüldözők támadásai ellenére az Egyház fennáll. „Hirdessétek az Evangéliumot…” A hirdetéshez halló fülek kellenek. Olyanok, akik befogadják, meg akarják érteni és valósítani az evangéliumot.

Június 8. — Pünkösd — Jn 20,19–23 — Kérdőjelek

Ma kérdőjelek sokaságát jelenti számomra a Pünkösd. Isten eljött közénk Jézusban, hogy elmondja nekünk, mi az Ő terve, akarata az életünkkel. Kutathatjuk a Szentírásban. Nekünk akarja adni a Szentlelket is, hogy megértesse velünk akaratát, és belülről tudjon minket vezetni.

Néha belegondolok, milyen sokan és sokszor imádkozzák az országban, a világban nap mint nap a Miatyánkban: „Legyen meg a te akaratod!”, s ezzel szemben milyen kevés olyan emberrel találkozom, akiről tudom, hogy legalább erőlködik keresni az Ő akaratát. A gyakorlatban mintha az lenne az általános, hogy imádkozzuk ezt a kérést, de nap mint nap a maguk akaratát tesszük. „Isten legyen a talpán”, aki bele tud szólni életünkbe. Saját terveink, vágyaink, mások elvárása, irányítása, az élet sodrása… Szinte lehetetlen helyzetbe hozzuk Istent a kérésünkkel: „Legyen meg a te akaratod!”

Úgy van ez, mint a papi hivatásokért végzett imával! Imádkozunk, hogy adjon hivatásokat. De hogyan adjon? Rendkívül kevés a keresztény család. Azokban is átlag két gyerek születik. Jó esetben az egyik fiú. Nem túl rózsásak ma az esélyek, hogy egyáltalán keresztény lesz, még kevésbé, hogy pap lesz. Szóval, kérjük Őt, hogy válasszon. Csak éppen nem teremtjük meg számára a választás lehetőségét. Kik közül válasszon? Honnan?

Hogyan, mikor szólhat bele életünkbe? Adunk lehetőséget Neki? Ha akár püspökkel, pappal, egyszerű hívővel találkozom, mindig azzal szembesülök: már kialakultak az elvei, azokon nem lehet változtatni. Merjük-e elveinket, gondolkodásunkat igazán Isten elé vinni, s ellenőrizni, hogy azok neki is tetszenek-e?

Úgy szeretné Isten az Ő Lelke által megújítani egyházát! Annyiszor hallottuk már, hogy új pünkösdre van szükség. De hogyan tegye ezt Isten, ha mint valami várat őrizzük kis világunkat, csak meg ne piszkálja azt senki! Persze változzon a világ – hiszen mindenki elégedetlen –, csak nekem ne kelljen változnom!

Annyian cselekszenek, beszélnek Isten nevében, de mindig eszembe jut, hogy Jézust is Isten nevében feszítették keresztre – hitüket, elveiket védelmezvén. És micsoda önbizalommal tették ezt! Biztos, hogy amit akarsz, azt Isten is úgy akarja? Jézus a kezünkbe adta önmagát annak idején, és ma is! Mi lesz az Ő sorsa a mi kezünkben, a tiédben? Ránk bízta Országának továbbépítését. Mi lesz a sorsa a kezünkben, kezedben? Talán úgy teli van a kezünk, az életünk, hogy bele sem fér…

Jézus szeretné, ha az Ő közösségévé formálódnánk, de igazában egymástól is védjük életünket, szabadságunkat. Nem akarjuk befogadni a másikat, plá-

ne ha kiderül, hogy több dolgot másképp gondol, na meg hogy gyengeségei is vannak, s el kellene őt viselni a közösség megszületéséért! Isten még képes lenne rajta keresztül is belépni, és megzavarni életemet...

Jézus egységet szeretne, hiszen a közösség enélkül nem létezhet. Még két ember között is, akár házasságokban is milyen nehezen születik meg az egység! Ha körülnézünk kis országunkban, bizony nagyon nehéz megtalálni az egység kis szigeteit. Hol látsz egységet környezetedben? Teszel-e érte valamit?

Sok a kérdőjel! De nagy szükség van Isten Lelkére, hogy adjon nekünk világosságot és erőt, hogy legalább csökkenhessen a kérdőjelek száma!

Június 15. — Szentháromság vasárnapja — Mt 28,16–20 — Az Úr jelez

Az egyházi év egyik kiemelkedő ünnepe Szentháromság vasárnapja. Üzenete tömören összefoglalható az „Isten = közösség” gondolatban. Pünkösd után, a Szellemmel töltekezést követően már nem lehet magányos az ember. Az apostolok benső indíttatást éreztek arra, hogy másokat megszólítsanak, közösséget hozzanak létre. Ám ennek a közösségnek nem akármilyennek kell lennie, mert a társadalomban rengetegféle csoport, szerveződés található. A megfelelések rendjét követve az Isten közösségének, a Szentháromságnak kell, hogy megfeleljen.

Milyennek kell lennie Isten közösségének?

1. Benső értékekben gazdag. Az egymásnak mindent odaadás következménye ez. A mi világunkban két szélsőséget tapasztaltunk az elmúlt évtizedekben és napjainkban. Az egyik, a szovjet típusú minta a mindent ellopásra, az irigységre épült. Ez lezülleszt. A másik pedig az amerikai modell, amely a pazarlásra, a fogyasztásra buzdít, s a birtoklás féktelen módjában ígér csalóka boldogságot sokaknak. A régi magyar paraszti társadalomban a kettő között a takarékos, nem pazarló, a természetet tisztelő, az Istennek mindenért hálát adó magatartásra találunk megannyi példát.

2. A Szentháromság szeretete kiárad, s értékeivel a világot gazdagítja. Ma közösségeink legfontosabb feladata, hogy alternatívát nyújtsanak a világnak. Ez az Isten iránti szeretetben, a jézusi tanításhoz való hűségben, s ennek kitartó képviseletében nyilvánul meg. Nagyon fontos a hit, a meggyőződés abban, hogy jó az, amit képviselünk. Ez azonban még önmagában nem elég. Erős akarat, kitartó munka kell ahhoz, hogy az örömhír gyökeret verhessen világunkban. Nagy türelem is szükséges. Amikor fát ültetünk, tudjuk, hogy évek, sokszor évtizedek telnek el, amíg tapasztaljuk, növekedését, s észleljük az első kis gyümölcsöket az ágakon.

3. Mindeközben pedig állandóan kapcsolatban kell maradnunk Istennel. Hérakleitosz írja: „Az Úr nem mond semmit, nem rejt el semmit, hanem jelez.” Ahogy a régiek tudtak a csillagok jeleiből üzenetet olvasni, mert értették azt, s a megértett üzenetnek megfelelően éltek, úgy nekünk is meg kell értenünk, hogy az Úr nem mechanikus világot teremtett, hanem szeretetével, segítségével s jelzéseivel visel reánk gondot. Értjük-e az üzenetet? Naponta törekszünk-e annak megfejtésére? Ha igen, akkor átéljük a Szentháromságos Isten minket magához csalogató, hazaváró szeretetét.

Június 22. — Évközi 12. vasárnap, Úrnapja — Mk 14,12–16.22–26 — Jézus a szabadság, a közösség és az élet igéjével táplál

Jézus megünnepli tanítványaival az egyiptomi szabadulás emlékét. Ahogy Mózes Isten segítségével kivezette a rabságból a népet, úgy vezet minket Jézus az igazi szabadságba. Szabaddá tesz minket tanítása által (Jn 8,32).

Az ő kötöttségei nem gúzsba kötnek, hanem felszabadítanak, szabaddá tesznek. Mélységes élményként őrzöm magamban egy 18 évvel ezelőtti prédikációmat. 1985-ben az Állami Egyházügyi Hivatal nyomására a püspöki karnak körlevelet kellett kiadnia a felszabadulás 40. évfordulójáról. Ezt az írást nem akartam felolvasni, de a közösségi testvérek bölcs biztatására megtettem (a bevezetőben elmondtam, hogy egyetlen szavával sem értek egyet), majd prédikáltam az igazi felszabadítóról, aki nem rabolja el értékeinket, nem erőszakolja meg asszonyainkat, nem hurcolja kényszermunkatáborba ellenfeleit és a másként gondolkozókat. A felszabadító névre egyedül Jézus Krisztus az érdemes. Olyan döbbenet ült a zsúfolt templom hallgatóságán, hogy a Hitvallást majdnem a feléig csak egyedül mondtam. Megszabadultam a félelmeimtől azáltal, hogy pontosan azt mondtam ki, ami a szívem mélyén volt.

Jézus földi ittjártakor lerázta magáról, és átlépte a szükségtelen törvényeket, melyek nem feleltek meg a szeretet szabályainak, és csak nehezítették az életet. *Jézus a szabadság igéjével táplál minket.* Ez nem liberalizmus. Nem önhatalmúlag korlátokat felrúgó magatartás. Nem polgárpukkasztó magaviselet, hanem a szeretet szabályait, kötöttségeit magára vállaló felelős magatartás.

A húsvéti vacsora a legbensőségesebb családi közösség eseménye volt. Jézus „családja” közvetlen tanítványai voltak, akiknek egysége szorosabb volt, mint a vérszerinti család összetartó ereje.

Akiket összefűz a „felülről” jött tanítás, azok barátsága, közössége a legerősebb a földön. Jézus tanítására épülnek a felbomlás szándéka nélküli közösségek. Aki testvérbarátokat talál magának, az megelégedett és boldog lesz. Úgy érzi, hogy megtalálta a helyét és a szerepét a világban. A kisközösség felerősíti az egyén motivációját, hordozza, amikor gyenge, lelkileg fényesíti, amikor erős.

Közösségi testvéreimmel sokszor megéltük a „hitünk sodrában” érzést. Ha egy közösség otthonos, akkor éltető erő. *Jézus a közösség igéjével táplál minket,* amely képessé tesz a kommunikációra, az összefogásra, az értékek megőrzésére és továbbadására.

Jézus nem hagyott kétséget aziránt, hogy az Ő tanítása olyan a lelkünknek, mint testünknek az éltető kenyér. „Az Isten kenyere, mely alászállt a mennyből, és életet ad a világnak..., én vagyok” (Jn 6,34–35). „Aki e kenyérből eszik, örökké él” (Jn 6,51). Akinek nincsen szellemi-lelki tápláléka, biztos, hogy erőtlenné válik. Jézus ettől óvja meg övéit. Tanítása tiszta és egyenes. Elvezet az életre.

Korunkra találó egy újságíró megjegyzése: Akik a kereskedelmi adók szennyáradatán nőnek fel, funkcionális analfabéták lesznek, mert közvetíthetetlenek lesznek számukra az értékek.

Jézus úgy adta a kenyeret tanítványainak, mint saját testét, és a bort, mint saját vérét. Aki a szentmisén úgy vesz részt, hogy megújítja, erősíti a Jézussal való kapcsolatát, annak erőt ad, lelkesíti, táplálja. Akinek csak megszokás, előírás, hagyomány, annak olyan esemény, amelyen gyorsan túl kell lenni. Ilyenkor nem építi a lelket; nem azért, mert nem értékes, hanem azért, mert rossz a résztvevő hozzáállása.

Jézus az élet igéjével táplál minket, ha a reá emlékező eseményeken úgy veszünk részt, ahogy ő szeretné; akkor növekszik a szeretetünk, és erősödik a hozzá fűződő kapcsolatunk.

Június 29.— Szent Péter és Szent Pál apostol — Mt 16,13–16 — Péter szeretetével, Pál hűségével

Péterben és Pálban az ősegyház két kimagasló személyiségét ünnepeljük. Péter, Jézus rendeléséből, elsőként lett az egyház legfőbb pásztora, Pál pedig az ősegyház legnagyobb hatású térítő apostola, akinek a teológiája máig érvényesül a keresztény gondolkodásban. Ha életüket egymás mellé állítjuk, azt állapíthatjuk meg, hogy egészen máshonnan, egészen más körülmények közül indultak, különböző utakat jártak, mégis mindkettőjük élete ugyanabba torkollott: a Jézusért vállalt vértanúságba. Ha mégis közös pontokat keresünk életükben, akkor a következőket találjuk:

1. Mindkettőjüknek volt személyes Jézus élménye: Péter életében több ilyen élmény is volt. Ezek közül az egyik meghatározó élmény a csodálatos halfogás (Lk 5,1-11). Ez az egyszerű halászember a csodálatos halfogás kapcsán valamit megsejtett Jézus isteni mivoltából, s az rabul ejtette és Jézus követőjévé tette. Pál életének meghatározó élménye a damaszkuszi úton történt élmény volt, s az a szó szoros értelmében radikális fordulatot hozott az ő életében.

2. Bűnbánat, megtérés mindkettőjüknél. Péter életében ez a háromszori tagadást követő őszinte bűnbánatot jelentette. Tudott hinni abban, hogy bármekkorát vétkezett is Mestere ellen, Ő képes megbocsátani. Ez a megbocsátás még nagyobb szeretetre indította Pétert Jézus iránt. Ez a nagyobb szeretet tükröződik a Tibériás-tavi jelenetben, amikor háromszor vallja meg szeretetét a feltámadt Jézusnak (Jn 21,15-17). Pál életében a megtérés a már említett damaszkuszi úti Jézus-élmény következménye. Itt álljunk meg egy pillanatra.

A rendszerváltás idején sokat idézték az újonnan megtértekre a damaszkuszi úton történteket, Pál megfordulását, abban az összefüggésben, hogy Pál megtéréséhez hasonlították. Azt gondolom, helytelenül, tévesen. Ha Pál megtérését nézzük, azt látjuk, hogy ő megtérése következtében az üldözők oldaláról átállt az üldözöttek oldalára, vállalva az esetleges vértanúságot is. Tudjuk, sok mindenben nem értette meg Jézus tanítását, de ebben a tekintetben maximálisan felfogta: „Nem nagyobb a szolga Uránál. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak” (Jn 15,20).

Ez a damaszkuszi úton történtek lényegi mondanivalója. Az igazi megtérőnek mindig számot kell vetnie az üldözöttség elvállalásával is.

3. Az apostoli küldetés komolyan vétele mindkettőjüknél. Történelmi tény, hogy a Római Birodalom szellemi-lelki arculata viszonylag rövid időn belül átalakult. Ez abból adódott, hogy Péter és Pál és apostoltársaik, az őskeresztények első nemzedékei komolyan vették apostoli küldetésüket is. A „mindenki apostol” jelszavát nemcsak hangoztatták, hanem gyakorolták is. Ebben a tekintetben a két apostol még az ősegyházon belül is kiemelkedett.

4. A közösségépítés megvalósítása mindkettőjük munkájában. Péterről azt tudjuk, hogy előbb Antiókhiában, majd Rómában hozott létre közösséget, Pál közösségépítő tevékenységéről pedig levelei tanúskodnak. Ezzel egy máig érvényes modellt alkottak meg, amit korunkban újra felfedeztünk mint a keresztény megélésének hiteles formáját.

Életüket, tevékenységüket lehet különböző módon látni, értékelni, sőt kritikai megjegyzéseket is szabad tenni. A vértanúságig menő Jézus-hűségükre viszont csak feltekinthetünk, és örök példaként állíthatjuk magunk elé!

Július 6. — Évközi 14. vasárnap — Mk 6,1–6 — „Nem az ács ez, a Mária fia?”

Vajon miért van kevesebb becsülete a prófétának a saját hazájában és családjában? Így van ezzel a nem próféta, a hétköznapi gyalogember is? Sajnos, igen. Tapasztaljuk, hogy nagyhatású közösségvezetők a családjukban, rokonaik, gyerekeik között alig-alig tudnak eredményt elérni az örömhír átadásában. A gyerekek gyakran nem követik a szülők elkötelezett országépítő munkáját. Sok szülő bánkódik emiatt:

„Hitelesek a szavaim, ha a családom nem igazolja? Bármilyen sikeres vagyok a közösségben havonta, kéthetente, ha a családomban nem hatékony a prófétálásom, ha a saját gyerekeim, a rokonaim között nem tudok eredményt elérni. Ők ismernek engem legjobban. Nemcsak a jeles alkalmakra, közösségi találkozókra felvett fazonomat ismerik, nemcsak a jobbik arcomat, a legelőnyösebb tulajdonságaimat. Ismerik a hibáimat, gyengéimet, rossz tulajdonságaimat is. Tudják, milyen vagyok fáradtan, ingerülten. Láttak már igazságtalanul veszekedni, vagy amint magamról megfeledkezve az orrom piszkálom. Nincsenek illúzióik felőlem. Ilyen embertől fogadják el a szárnyalást? A szellemi, lelki magasságokat, a biztatást a tiszta jézusi értékrend követésére? Ismernek engem, s ez az ismeret elhomályosítja a látásukat. Nem veszik észre, hogy igazgyöngyök hullanak ki az ujjaik közül, mert nem néznek távolra, megtorpannak a beszélő személyénél.”

Nekünk, embereknek sokszor a steril, megközelíthetetlen, tökéletes, illetve tökéletesre sminkelt ideálok kellenek. Ha nem tudjuk, mi van a smink alatt, az olyan, mintha nem is létezne. Csak ami látható, az létezik. No és amit a látotthoz még hozzáálmodunk. Az álom pedig mindent megszépít. Az álom az ideálisról, a szépről, jóról mindnyájunkban benne van. Szeretnénk megélni, elérni, szeretnénk találkozni vele. De ha egyszer valóban találkozunk vele, nem ismerjük fel. Ha közel jön hozzánk, szertefoszlik az álom, az elképzeltből szürkének tűnő valóság lesz, és felszakad a megbotránkozás hangja: „Nem az ács ez, a Mária fia?”

Ezek után van esélye, reménye a prófétának a családjában? Úgy gondolom, van. Végül is Jézust nem a rokonai, testvérei feszítették keresztre, sőt talán később követője is akadt ebből a körből. Ha más nem, legalább az anyja, Mária.

Akinek van szeme a látásra, füle a hallásra, az felfedezi a környezetében is a szépet, jót, igazat. Meghallja a prófétát akkor is, ha az egy gyerek szájával szólal meg, képes fölfedezni az evangéliumi értékeket bármilyen gyarló emberben, legyen az akár más felekezetű, hitetlen, politikus, világi vagy egyházi hatalmasság is. Törekedjünk mi is felismerni környezetünkben a prófétai jeleket.

Július 13. — Évközi 15. vasárnap — Mk 6,7–13 — „...nem fogadnak be titeket és szavatokra sem hallgatnak...”

Én kinek a szavára hallgatok? Ki az, aki hiteles előttem, akit befogadok nemcsak a házamba, de akinek szavára hallgatok is, útmutatásait megfogadom?

Arra hallgatok, akiben megbízom. A bizalomnak is vannak fokozatai, mélységei. Munkatársaimat évek óta ismerem, tudom, kivel lehet megosztani a magánélet kisebb-nagyobb gondjait, lehet beszélni hitről, politikáról, és ki az, akivel nem ajánlatos bizalmas információkat közölni, mert visszaél vele,

vagy csak elpletykálja. Mennyire vagyok bizalommal a kisközösségi barátaimhoz? Az ő véleményük, állásfoglalásuk beépül az életembe? Megbeszélek velük életbevágó, saját életembe vágó kérdéseket, vagy csak tanulunk, vitázunk szép gondolatokról személytelenül, az életgyakorlatunkra reflektálás nélkül?

Van ember, akivel igazán őszintén, bizalmasan beszélhetek? Lelkivezető, házastárs, jóbarát? Vagy sündisznóként meresztem a tüskéimet mindenfele?

Óvatosak lettünk mostanában. Alaposan megfontoljuk, kit ajándékozunk meg a bizalmunkkal. A bizalom nagy érték. Lehet kiérdemelni, és lehet vele visszaélni. Ez utóbbiról van sok tapasztalatunk. Mindenféléket próbálnak ránksózni. Árukat, szolgáltatásokat, fogyasztási cikket és nézeteket. Politikai nézeteket, vallási nézeteket. Szinte lehetetlen eligazodni az óriási kínálatban. Nem tudjuk, mikor mivel, hogyan vernek át. Ezért is vagyunk bizalmatlanok. Idegenkedünk az újtól. Azt az árut, azt a vallást „használjuk”, amelyik már bevált, amit jóbarát, rokon kipróbált, ami megbízható. Ami segít megoldani valamilyen problémánkat.

De milyen kritériumnak feleljenek meg Jézus mai tanítványai? Hogy nyerjék el az emberek bizalmát, hogyan érhetik el, hogy hallgassanak a szavukra? Könnyű volt a tanítványoknak. Hatalmat kaptak a tisztátalan lelkek fölött és így „...sok ördögöt űztek ki, és olajjal megkenve sok beteget gyógyítottak meg”. Azaz csodákat tettek, amivel tudták igazolni, nem alaptalanul hirdetik a bűnbánatot. Ha valahol ilyen súlyos bizonyíték ellenére sem fogadták be őket, ott méltán rázták le még a port is vádképpen a lábukról.

Ma aligha tudunk ördögöt űzni, betegeket gyógyítani, vagy legalábbis nem olyan látványosan, mint akkor. De ma is a világ ezernyi ördöge csábít, hamis értékeivel rontja meg az emberek életét, tesz tönkre emberi kapcsolatokat, barátságokat, házasságokat, életeket. Ha Jézus tanítványa akarok lenni, ma is előttem a lehetőség, hogy gyógyítsak, a magam és barátaim, hozzátartozóim életét. Mégpedig azzal, hogy a názáreti Jézus tanítását próbálom megfogadni az életvezetésemben. Az embereknek ma is nagy szükségük van a torzítatlan jézusi értékrend lelki békét, nyugalmat, örömöt adó erejére, vagyis a boldog élet receptjére.

Július 20. — Évközi 16. vasárnap — Mk 6,30–34 — „...pihenjétek ki magatokat egy kicsit!”

Különösen kedvesek számomra Jézusnak ezek a szavai. Arról tanúskodnak, hogy a Mester figyel a tanítványaira. Nemcsak a lelki-szellemi fejlődésük foglalkoztatja, de tudja, hogy amikor fáradtak, éhesek vagyunk, akkor a szellem is a test bajaival van elfoglalva.

A történet aztán úgy alakul, ahogy velünk is olykor előfordul. Betervezünk egy csendes, pihenős hétvégét, aztán mire eljön a péntek délután, csak kapkodjuk a fejünket, melyik sürgős feladatot vegyük előre, hogyan is csináljuk, hogy minden beleférjen ebbe a két és fél napba. A tömeg követi Jézust a tó magányosnak gondolt helyére, a pihenésből nem lesz semmi. Így csak a szándékra hivatkozhatok. Meg volt bennük a szándék, akartak pihenni.

Miért fontos ez nekem ennyire? Közösségi testvéreimre, barátaimra gondolok, nagycsaládos férjekre és feleségekre. Olyan emberekre, akik derekasan helytállnak az életben, nevelik a gyerekeiket, fenntartják a családot, és közben jut idejük, energiájuk kisközösségre, karitatív munkára, barátkozásokra. Két végéről égetik életük gyertyáját. Arcukra mélyülő barázdákat húznak az évek. Gyorsuló ütemben szaporodnak az ősz hajszálak, vagy el is tűnnek a fejről. A napi megélhetési gondok mellett nem jut idő, pénz a pihenésre. A betegség sem elég ok a megállásra, amíg a kezük, lábuk mozdul, nem engedélyezik maguknak a pihenést. A családot fenn kell tartani, el kell látni. Jó ez így? Nincs megoldás?

Biztosan van több is. Számomra az őskeresztények osztozkodása tűnik a legjobbnak. Pár éve a Bruderhofban (keresztény kommuna) tapasztaltam, milyen harmonikusan él egymás mellett a nagycsalád és az egyedülálló, az aggastyán és a fiatal. Nincs egészséget, életet kizsaroló robot, de mindenki munkájára, helytállására szükség van, mindenkinek helye van a közösségben.

Jézus azt mondta, senkinek nincs nagyobb szeretete, mint aki életét adja a barátaiért. Az életet adásnak az is egy formája, ha valaki egy közösség, egy keresztény kommuna létrehozására, működtetésére áldozza az életét. Olyan életformában adja az életét a barátaiért, amelyben segítik egymást, hogy ne kelljen az embertelen robot miatt 50–55 éves korban szívinfarktus miatt a temetőbe kivinni a nagycsaládos apukát vagy anyukát.

Jézusnak megesett a szíve az őt követő tömegen, mert olyanok voltak, mint a pásztor nélküli juhok, ezért sok mindenre kezdte őket tanítani. Mi tudjuk-e tanítani a mai pásztor nélküli juhokat az életadásig menő szeretetre?

Július 27. — Évközi 17. vasárnap — Jn 6,1–15 — „Van itt egy fiú öt árpakenyérrel és két hallal.”

Öt árpakenyér és két hal nem elegendő ötezer ember jóllakatására. Józanul, felelősen gondolkodó, felnőtt ember ezt egy pillanat alatt felméri. Folytathatja is a gondolatmenetet, mondjuk így: „Nem ígértük nekik, hogy vendégül látjuk őket, maguktól követtek bennünket. Rájuk kell bízni a döntést, ki meddig marad, és hogyan oldja meg az étkezését. Éppen elég gond a mi betevőnk előteremtése.”

De egyik tanítvány sem mond ilyet, már van tapasztalatuk, hogy a Mester nem beszél oktalanságot. Tehát ha azt mondja, „Telepítsétek le az embereket!”, akkor a tanítványok szót fogadnak neki, és letelepítik a népet. Ettől kezdve, ami történik, már nem rajtuk, tanítványokon múlik, nem racionális, nem magyarázható.

Elmondhatom, hogy az én életemben minden racionálisan, kiszámíthatóan, megmagyarázhatóan történik? Á, dehogy. Persze azt sem mondom, hogy minden, amit nem tudok magyarázni, az csoda. De gyakran azt élem meg csodának, ami mindennapos, természetes. Egy virágszőnyeggel borított hegyi rét, az ég kékje, a magasban keringő ölyv, a természet harmóniája olyan csoda, ami mindenképpen a Teremtő keze nyomát jelzi.

Az öt árpakenyér és a két hal jó nyersanyagnak bizonyult a csodához. Jézus áldása után alkalmas volt ötezer ember táplálására. A fiú, akié a kenyér és a hal volt, természetesnek vette, hogy megosztja az ételét a többiekkel, így öntudatlanul is résztvevőjévé, segítőjévé vált a csodának.

Bár tudnánk mi is alkalmas segítői lenni a Teremtőnek, hogy kenyérhez, halhoz, élelemhez jusson a ma éhező több milliárd embertársunk!

Ingrid Kölle

A yanomamik, a kutatók és a sötétség

Egyes antropológusok egyedülállónak tartják a yanomamikat: „A yanomamik nyílvesszői hosszabbak, mint a világ bármely bennszülötteié. Nyelvük egyetlen másikkal sem rokon. És nincs a világon semmi, amit össze lehetne hasonlítani egy *chabonóval*, a yanomamik falujával” – mondja *Jesus Cardozo* venezuelai antropológus, aki tizenöt éven át állt kapcsolatban a yanomamik különböző törzseivel: Venezuela déli részén, az Orinoko folyó mellett élt és dolgozott velük.

Becslések szerint 25 000 yanomami él egy hatalmas területen szétszóródva Venezuela és Brazília esőerdőiben. Főzőbanánt, kukoricát, maniókát és burgonyát termesztenek, gombát, lárvákat, gyümölcsöket és gyógynövényeket gyűjtenek, a folyókban halat és rákot fognak, a férfiak pedig íjjal indulnak vadászatra. Falvaikban csoportokban, többnyire akár 250 főig terjedő nagycsaládokban élnek. Négy különböző nyelvjárást beszélnek, és igen bonyolult a társadalmi berendezkedésük, mondja a venezuelai *Hortensia Caballero-Arias*, aki az arizonai (USA) Tucson egyetemén a yanomamikról írja doktori értekezését: „Egyáltalán nem alkotnak monolitikus és összefüggő csoportokat. Minden alcsoportnak megvan a maga vezetője, megvannak a maga viszonylatai és rokoni kapcsolatai.”

E különbségek ellenére a venezuelai antropológusnő elismeri, hogy mindegyiküket kifejezett közösségi érzék jellemzi: „Az emberek élvezik a családi életet. Erős érzékük van a humor iránt is, és sokat nevetnek. Ilyenkor olyanok, mint a kisgyerekek. Örökké tréfálkoznak, egyszerűen az orrodnál fogva vezetnek, vagy egész egyszerűen csak nevetnek. Ezt igen becsülöm bennük.”

Az elmúlt évtizedekben egész más kép járta a yanomamikról. Az időközben kiérdemesült *Napoleon Chagnon* antropológiaprofesszor 1968-ban tette közzé Yanomamik – egy tüzes nép c. könyvét, amelyben szélsőségesen vad népként ábrázolta ezeket az indiókat. Chagnon, aki a hatvanas évektől számos expedíciót vezetett a yanomamik közé, egy olyan társadalom képét alakította ki, amelyet a megtorlás és a bosszú határoz meg, amelyben minden sértés visszavágást követel meg, és amelyben a férfiak örökösen dicsőségükért és nőkért harcolnak. A filmesek, újságírók, kutatók és politikusok készségesen átvették ezt a képet az örökké háborút sóvárgó indiókról.

Mindez súlyos következményekkel járt a yanomamikra nézve. A nyolcvanas években kitört területükön az aranyláz, az aranyásók pedig betegségeket hoztak magukkal, és tönkretették a környezetet. Négy év alatt a yanomamik 20 %-a vesztette életét. *Linda Rabben*, az *Amnesty International* képviselője népirtásnak nevezi az esetet, és tétlenséget vet a brazil kormány szemére: „Csak a vége felé határolták el nemzetközi nyomásra a yanomamik területét, s így annak egy darabja megmaradt számukra. De mire idáig jutott a dolog, sok yanomami halt meg az aranyásók által behurcolt betegségekben.”

A politikusok és újságírók a nép harcias természetével igazolták azokat az eseményeket, amelyek majdnem a yanomamik kiirtásához vezettek. Ezek a vadak, mondták, nem érdemlik meg, hogy az ember segítsen nekik, mert úgyis kölcsönösen kiirtják egymást. Bizonyítékul Chagnon egyik 1968-as cikkét idézték. Expedícióin Chagnon állítólag úgy találta, hogy a yanomami férfiak 44 %-a ölt már embert, s a törzsek egyáltalán nem tagadják ki a gyilkosokat, hanem igencsak tisztelik őket; szerinte a férfiaknak több feleségük van, mint másutt, és átlagosan háromszor annyi gyerekük. A brit kormány még 1997-ben is elutasította a yanomamik képzésének tervezetét, amelyet a *Survival International* állított össze, mégpedig azzal az indoklással, hogy ennek a törzsnek többet segítenének olyan programokkal, amelyek csökkentik az erőszakot. Annak a kampánynak a támogatását is elvetették, amely a yanomamik földhöz való jogát szerette volna kivívni, mondván, hogy az indiók úgyis csak megsemmisítenék egymást.

A nyolcvanas évek végén kapta *Patrick Tierny* amerikai újságíró azt a megbízást, hogy könyvet írjon az Amazonas-menti aranymámorról. Bevette magát a yanomamik területére, és saját szavai szerint „rettenetes pusztítás képe” tárult eléje. Tierny különösen azt kutatta, milyen szerepet tölt be az erőszak ebben a társadalomban: „Ekkor már közzétettem egy könyvet az Andokban gyakorolt rituális gyilkosságokról. Azt gondoltam, a yanomamik majd segítenek abban, hogy jobban megértsem, miért agresszívek az emberek, és milyen szerepet játszik az agresszió a társadalomban.”

Tierny hat expedíciót vezetett a yanomamik közé, beszélt misszionáriusokkal, egészségügyi szakemberekkel és venezuelai tudósokkal. Amit látott és hallott, nem vágott egybe azzal a képpel, amelyet Chagnon rajzolt meg a yanomamikról. Az állítólagos „vadak” egyáltalán nem mutatkoztak olyan vérszomjasnak és harciasnak, amilyennek várta őket, és más antropológusok kutatási eredményei az ő felismeréseit látszottak igazolni.

Tierny ma úgy véli, hogy Chagnon önző célokat követett, és egyenesen kihívta a yanomamik agresszív viselkedését. Beállított filmfelvételekhez szabályszerűen arra sarkallta őket, hogy háborús cselekményeket hajtsanak végre. Fegyvereket ajándékozott nekik, és ez vitte rá a yanomamikat arra, hogy erőszakosabbnak mutatkozzanak, mint amilyenek természetüknél fogva voltak. A fehérekkel létrejött kapcsolat olyan betegségcsírákat vitt be falvaikba, amelyekkel szemben immunrendszerük nem tudta felvenni a harcot. A yanomamik elképzelésvilágában a betegségeket ellenségeik varázslatai vagy átkai váltják ki, így ez is okává lett annak, hogy háborút indítsanak más falvak és azok sámánai ellen.

Tierny azzal vádolja Changnont, hogy teljesen figyelmen kívül hagyta tanulmányai tárgyainak javát: „Azt hiszem, hogy ez ehhez kapcsolódó romantika, a filmfelvételek ingerlő mivolta, a vérminták utáni vágyakozás legyőzte a józan emberi értelmet.” Chagnon nyeresége ténylegesen rendkívüli volt: anyag egy egész könyvhöz, több mint harminc filmhez, értékes genetikai vérminták. Tierny szerint eközben a hatalmi mámor áldoztául esett: „Nem világos, mit gondolt magában Chagnon, amikor sámánnak öltözött be. Valószínűleg teljesen elragadta az eufória. Egyik levelében azt írja: »A falu azt hiszi, én vagyok mindennek a kezdete és a vége. Látnotok kellene, ahogyan ágyékkötőben és tolldíszben táncolok!«”

Tierny tizenegy évi kutatás után tette közzé felismeréseit Sötétség El Dorádóban című könyvében. Olyan etikai alaptételek megsértését veti Chagnon szemére, mint a segítségnyújtás elmulasztása vagy vérminták vétele az érintettek előzetes beleegyezése nélkül. Tierny támadást intéz *Jacques Lizot* francia antropológus, *James Neel* humángenetikus és azon misszionáriusok ellen is, akik már Chagnon előtt kapcsolatban álltak a yanomamikkal. Könyve már megjelenése előtt a felháborodás fergetegét váltotta ki az antropológusok körében.

A michigani egyetemen tanító *William Irons* egyike azon antropológusoknak, akik védelmükbe veszik Chagnont: „Ő és Neel sok yanomami életét mentette meg. Chagnon pénzt is gyűjtött számukra. Egyáltalán nem ártott, hanem segített nekik.” Szerinte Chagnonnak köszönhető, hogy a yanomamik ma olyan ismertek, „és ez előnyt jelent számukra”.

Más antropológusok másképp látják a dolgot. *Jesus Cardozo* szerint dühösek azért, mert Chagnon „kegyetlen népként” jellemezte őket: „A »tüzes« kifejezés nemcsak azt jelenti, hogy bátor, hanem azt is, hogy vad – abban az rételemben, hogy civilizálatlan, vérszomjas. Olyan cím ez, amely ellen a yanomamik tiltakoznak.” Valóban nagyon fontos számukra a bátorság, de ők mindenekelőtt nagyvonalúaknak nevezné magukat: „A yanomamik szerint az egyik legnagyobb bűn, ha valaki nem osztja meg tulajdonát másokkal. Elképzelésvilágukban a pokol fösvény emberekkel van tele.”

Az antropológusok szervezete egy közvetítőbizottságot bízott meg azzal a feladattal, hogy vizsgálja ki Tierny szemrehányásait, ill. azzal, hogy dolgozza át és fogalmazza újra a terepkutatás etikai irányvonalait. Venezuelában is független vizsgálatot indítottak. A kormány ezen túlmenően nem akar újabb engedélyeket kiadni a bennszülöttek kutatásának újabb programjaira.

Linda Rabben attól tart, hogy ez talán többet árt a yanomamiknak, mint amennyi használ, mert „azok az antropológusok sem kapnak majd belépési engedélyt a bennszülöttek területeire, akik jó, konstruktív kutatást szeretnének folytatni. Ezt nem tartom jónak, ha hosszabb időre szól. Hosszú távon nem lesz hasznos az indiánok számára.”

Az olyan antropológusok, mint *Jesus Cardozo* és felesége, *Hortensia Caballero-Arias* „részvételi terepkutatást” végeznek: ebben a yanomamik már nem pusztán tárgyai a tanulmányoknak, hanem aktív résztvevői. Ahelyett, hogy egyszerűen rátörnének a kamerákkal falvaikra, és legintimebb pillanataikban fényképeznék őket, ma felajánlják nekik, hogy filmkészítő műhelyek tagjai legyenek, és megadják nekik a lehetőséget, hogy önmagukat ábrázolják. A döntési folyamatban való részvételt maguk a yanomamik kezdeményezik, mondja Cardozo: „A yanomamik napról napra nagyobb nyomatékkal kérik, hogy vonják be őket a kutatásokba.” Cardozo fejlődést lát afelé, hogy „a bennszülöttek ügyeit bennszülöttek intézzék, beleértve kutatásukat is”.

A yanomamik elkezdték felvenni a kapcsolatot más bennszülött törzsekkel is, és megalakították a bennszülöttek tanácsát, amely a *Roraima* nevet viseli. Ennek a szervezetnek az a rendeltetése, hogy saját érdekeiket képviselje és védelmezze a külvilággal szemben. Ennek érdekében saját soraikból akarnak vezetőket kiképezni.

A yanomamiknak nincs már sok idejük. Az aranymámor okozta környezeti szennyezés tíz év múltán is határozottan érzékelhető. Megfelelő egészségügyi ellátásuk ma sincs biztosítva. Viszont újabban politikai pártok hatolnak be a yanomamik területére, hogy saját céljaik érdekében manipulálják az indiánokat.

Cardozo azt követeli, hogy a yanomamik maguk döntsék el, milyen kapcsolatokat akarnak a világ többi részével, „mégpedig saját feltételeikkel és saját tempójukban. Pillanatnyilag túl sok hatalom van az állam és politikai pártok kezében, és a yanomamik társadalma igen törékeny. Remélnünk kell, hogy ezek a kapcsolatok kiegyensúlyozottabbak és igazságosabbak lesznek. Véleményem szerint ma ez a legnagyobb kihívás.”

Forrás: Publik-Forum, 2001/16

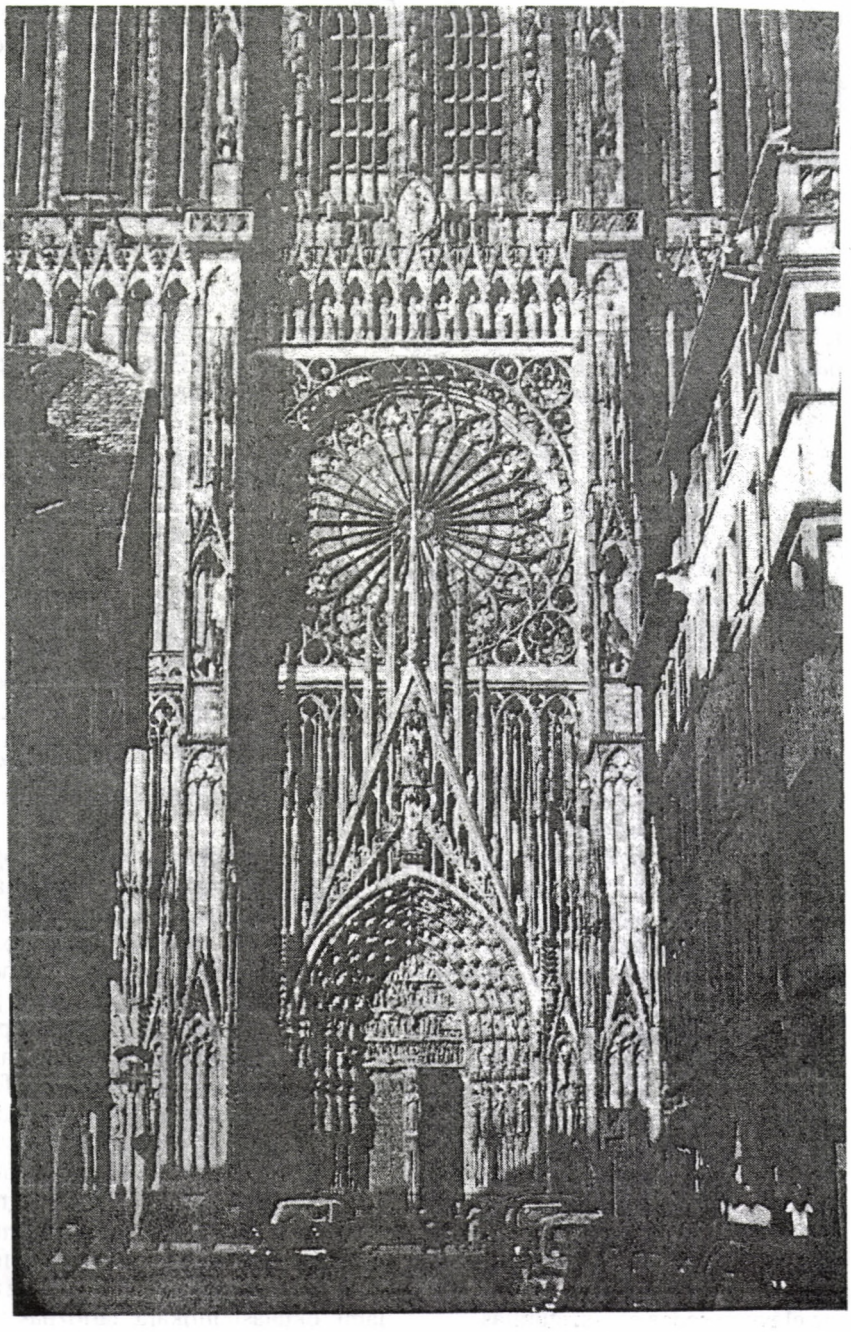

Már rég komolyra fordult a helyzet

A terrorizmus elleni világméretű harc a világpolitika újramilitarizálásához vezetett – a legfontosabb problémákhoz azonban nem nyúlnak hozzá, pedig a világ legnagyobb fenyegetettsége nem a terrorizmusból fakad, hanem a klímaváltozásból. Az üvegházgázok koncentrációja a légkörben most magasabb, mint bármikor az utóbbi 420 ezer évben. Erre az időszakra nézve vannak – jégpróbák alapján – megbízható adataink. Ebből az következik, hogy az átlagos hőmérséklet ebben az évszázadban világszerte 1,4–5,8 Celsius-fokkal fog emelkedni, s ennek súlyos következményei lesznek: a tengerek vízszintje megemelkedik; ahol sok eső szokott esni, ott még erősebb lesz az esőzés, miközben a Föld száraz területei még jobban kiszáradnak; az időjárás erőszakosabbá és kiszámíthatatlanabbá válik.

Mindezen okok miatt 2050-ben előreláthatólag 150 millió „klímamenekülttel" kell számolni. Kicsiben kezdődik majd, feltehetően a Csendes-óceán korallzátonyain és az Indiai-óceán lapos szigetein. Ezzel még meg lehet birkózni az érintett emberek áttelepítésével. De ha Banglades nagy területei válnak lakhatatlanná, hová menjenek az emberek?

A helyzet komoly, és egy tudatosan és alkotói módon megformált világbelpolitikának ehhez kell igazodnia. A globális folyamatokat mindeddig igen kevés szereplő irányította igen szűkös érdekek alapján, a világ népességének legnagyobb része figyelmen kívül maradt. Ennek nincs jövője.

Egy tudatosan és alkotói módon megformált világ-belpolitikának ezzel szemben három, egymással összefonódó politikai területet kellene előtérbe helyeznie: a teherviselés globális kiegyenlítését, az átfogó információs- és oktatási politikát és a békés konfliktus-rendezés politikáját.

Hogy mennyire nehéz lesz csupán a globális teherviselés globális kiegyenlítésének politikája is, leolvasható az eddigi „fejlesztési politika" kudarcán. A terhek megosztása mégis egyre kényszerítőbb lesz. Egyrészt „a világ népességének ötöde napi egy dollárból vagy annál kevesebből él, miközben a világ gazdagjai a fölöslegtől és a kövérségtől szenvednek", írja a *Worldwatch-Institute*, másrészt a klímaváltozás a Földnek különösen azokat a részeit fogja érinteni, amelyeket már ma is a leginkább fenyeget az elnyomorodás és a széthullás.

Ezért az eddigieknél határozottabban kell kiépíteni az ún. fejlődő országok gazdasági és társadalmi lehetőségeit. Az új fejlesztési politika nem „csupán" az igazságosság követelménye, hanem a globális reálpolitika parancsa is, hiszen minél nagyobbak lesznek a szociális visszaélések, annál brutálisabban fognak visszaütni ezek a problémák a gazdag országokra is – polgárháborúk, terrorizmus és menekültáradat alakjában.

Legalább ilyen fontos lesz azoknak a megterheléseknek a csökkentése, amelyeknek az ún. fejlett országok teszik ki Földet. A szükséges alkalmazkodás és korlátozások megfelelő irányításához ökológiai *terhelhetőségi profilokra* van szükségünk. A teherviselés globális kiegyenlítési politikájához szorosan kell majd kapcsolódnia egy világméretű információs és oktatási politikának, ugyanis eleddig csak kevesen tudják, mi következik az emberiségre a klímaváltozás miatt, holott a lehető leghamarabb a lehető legtöbb embernek kell megtudnia, mi vár rá és gyermekeire.

Ugyanakkor sokan azok közül, akik tisztában vannak a helyzettel, elfojtják a klímaváltozásokkal kapcsolatos információkat, mivel azok méretei és kihatásai félelmetesnek tűnnek. A fennálló veszélyek „küszöbfelettisége" egyfajta érzelmi és értelmi gátlást vált ki, s ennek következménye a dolog elbagatellizálása vagy a kitérési manőverek.

Reményt keltő, hogy a szakértők ismételten azt mondják, alapjában véve megvannak a technikai lehetőségek arra, hogy elkerüljük a klímaváltozás legrosszabb kilátásait. Másképpen mondva: nincs okunk a kétségbeesésre és a tétlenségre. Persze fordítva is igaz: minél tovább tart a tétlenség, annál több okunk lesz a kétségbeesésre.

A remény másik alapja az, hogy minden síkon kialakulnak ökológiailag aktív kezdeményezések, és ezek egyre inkább megtanulják, hogy mindjobban összefogjanak. Ezeknek az ügynökségeknek fontos szerep jut a globális információs és oktatási politikában: Kialakíthatnak olyan partnerkapcsolatokat, amelyekben feldolgozzák a megdöbbentő információkat, vagy létrehozhatnak olyan akcióközösségeket, amelyek mintaszerű intézkedéseket hajtanak végre.

Persze a civil társadalom kezdeményezései nem vehetik át azokat a feladatokat, amelyek az államra és az állami oktatáspolitikára tartoznak. A klímaváltozás és annak messze ható következményei mindmáig nem alkotják lényeges részét az iskolai és a szakmai képzésnek, holott a ma iskolába járó gyerekek meg fogják élni a 2050-es évet. Föl vannak-e vértezve erre a számukra egyáltalán nem olyan távoli jövőre?

A klímaváltozás a világ-belpolitika egyik komoly esete. Számolni kell azzal, hogy az egyre növekvő bajok a Föld sok részén új és további konfliktusok forrásává válnak. A „nemzeti érdekek" még mindig nagyobb súllyal esnek latba, mint az emberiség érdekei. Igen tanulságos, hogy egy Kofi Annan ENSZ-főtitkár által „jeles személyiségekből" egybehívott testület közzétette „A kultúrák párbeszédének kiáltványát". Ebben a kiáltványban a manapság sokszor megmosolygott párbeszéd a központi fogalma annak a világ-belpolitikának, amelynek az a célja, hogy tartósan csökkentse a számos konfliktus lehetőségét. Ez a párbeszéd kulturális és vallási sokféleséget feltételez, mindazonáltal megköveteli a sokféle szereplő általános megegyezési készségét is. A nem-globális világfelfogás kontextusában ezzel szemben a másik embert vagy a másságot igen hamar olyan ellenségként bélyegzik meg, aki vagy amely ellen harcolni kell, és akit vagy amelyet meg kell semmisíteni, az egymást megértés globális fogalma viszont gazdagító esélyként igyekszik felfogni a másik embert vagy a másságot.

A konfliktusok elkerülésének politikája olyan politikamodellt céloz meg, amely szerves egységbe foglalja a különböző életvilágokat, és ezen az alapon eljut a „globális társadalmi szerződésre". A globális jogrend kiépítése azért is nagy jelentőségű, mert a jövőben nem annyira államközi konfliktusokkal kell számolni, hanem inkább „maffiaszerű" konfliktusokkal, amin „háborús lordok", azaz nemzetközileg tevékenykedő drog-, gyémánt-, kőolaj-, nőkereskedő- vagy fegyverkartellek háborúszerű összetűzéseit értem.

Magától értetődik, hogy egy ilyen életerős és konstruktív világ-belpolitika nem visel el hegemóniális hatalmakat. A Kofi Annan által létrehozott szakértői csoport azt mondja: „Mivel a globalizációt nem szabad azonosítani a homogenizálással, a vélt vagy valós hegemónizmus káros a világbéke kultúrájának ápolására nézve."

Anélkül, hogy nyíltan kimondaná, ez a tétel az első számú szuperhata-

lom, az Amerikai Egyesült Államok ellen irányul, hiszen az nem akarja aláírni a Kyotói Egyezményt és az azáltal feltételezett, amúgy is már túlságosan alacsony ökológiai szabványt, illetve felmondta az ABM-szerződést, és nem tartja magát a biológiai fegyverek konvenciójához sem: a világ-belpolitikát USA-érdekpolitikaként fogja fel.

Ehhez társul még, hogy az „amerikai életmód", amely hosszú időn át mindenütt a világon sok ember számára a szabadság és az önmegvalósítás foglalata volt, (ön)pusztítóvá vált, mert szélsőséges forrásfelhasználásával túlságosan megterheli a Föld teherbíró képességét. Jelenleg az USA a legnagyobb akadálya egy szociális és ökológiai irányultságú világ-belpolitikának.

Az „öreg kontinens" népei talán alkalmasabbak erre, mivel még emlékeznek rá, mit jelentenek a valóságban az olyan dolgok, mint az „ősi ellenségesség", a világháború vagy a menekültáradat és a gazdasági káosz. Az önállóbb Európa kívánalmának mindenestre csak addig van értelme, amíg ez az Európa elismeri az ENSZ egyesítő jelentőségét, és kész megerősíteni azt.

Vajon hozzájárulhatnak-e a vallások mai félelmeink és a veszélyek feloldásához? Hiszen bármennyire különbözőek is, valamennyien az emberek spirituális igényei őrének és védelmezőjének tartják magukat. Ebben az értelemben a vallások „oltalmazó közösségek", egyúttal pedig a transzcendencia ügyvédjei is, és fenntartják a teret „annak a békének, amely minden értelmet meghalad". A vallások olyan fogódzót kínálnak, amely éppen az apokaliptikus kihágások idején jut érvényre, ez pedig a félelemben tartott szív szilárdsága, s ezáltal alapja annak a szolidaritásnak, amely képes kitartani minden ember összetartozása és méltósága mellett.

Ez a szilárdság a minden élő iránti feltétlen szeretetben fejeződik ki. Minden vallás teremtménynek tartja az élőlényeket. A vallások tudják, hogy az ember csak akkor maradhat fenn, ha a teremtett világ részeként értelmezi magát. Ezért ez a minden élő iránti szeretet úgy nyilvánul meg mint tisztelet az egykor volt élet iránt, és mint felelősség minden eljövendő élet iránt. Ezen az alapon nyugszik az, amit Hans Küng „világethosznak" nevez. Sok akadékoskodással lehet találkozni ezzel kapcsolatban, de senkinek sincs jobb ötlete. Ezért itt az ideje azon dolgoznunk, hogy az ebben az ethoszban foglalt alapkívánalmakat minél több ember megismerje és megszívlelje.

A vallásoknak is ki kell lépniük nem-globális világnézetükből, és tudatosan kell munkálkodniuk azon, hogy ökumenikusakká váljanak. Amíg elzárkóznak e feladat elől, nem fognak tudni megbirkózni a fenyegető világméretű kihágásokkal. Így tekintve a dolgot, az ökumenikus korszak még csak most kezdődik. A fent említett kiáltvány egyébként a perzsa misztikus, Rumi szavaival fejeződik be: „Odakinn, a helyes és a hamis cselekvés eszméin túl, fekszik egy szántóföld. Ott találkozunk."

Geiko Müller–Fahrenholz

Forrás: Publik-Forum, 2002/2

A szerző evangélikus teológus, korábban éveken át az Egyházak Világtanácsában tevékenykedett.

A zöld globalizáció látomása

A szén, az olaj és az atom ellenhatalma

Egy valami teljesen világos: Ha az iparosodott Észak gazdálkodása kiterjedne a Föld minden sarkára, a Föld hosszú távon nem bírná ki. „Jelenleg 500 millió személygépkocsink és 6 milliárd emberünk van. Ha az egész világon annyi autót tartanának, mint nálunk, németeknél, néhány perc alatt halottak lennénk", mondja Brazília egykori környezetvédelmi minisztere, José Lutzenberger, és ezzel indokolja globalizáció-ellenes elkötelezettségét.

Marad a kérdés: *Van-e alternatívája a világ jelenleg lezajló globalizálódásának? A válasz: Igen, nevezetesen egy másik, mégpedig zöld globalizáció.* Képzeljük el csak a Fülöp-szigetekeket! Az iparosodott Észak – szén- és atomerőművekre épülő – áramellátása ebben az országban nem lehetséges, mivel a 7000 sziget miatt túlságosan költséges lenne a hozzá szükséges infrastruktúra. Ha azonban a 7000 sziget mindegyikén napkollektorokkal, biogáz-üzemekkel és szélerőművekkel állítanák elő az áramot, akkor biztosítva lenne az egész Fülöp-szigeteki lakosság önálló, decentralizált energiaellátása, ráadásul az üvegházhatás említésre méltó növelése nélkül.

Mindez túlságosan drága egy fejlődő ország számára, mondják majd a kritikusok. A szénből, gázból és olajból nyert áram biztosan olcsóbb, mint a napenergiából nyert – mindazonáltal csak akkor, *ha a környezetet és a jövő generációit terhelő költségeket nem számoljuk bele. Csakhogy éppen ez a jövő döntő kérdése: Kevesek maximális nyereségének rövid távú szenvedélye hordozza-e a globalizációt, avagy minden ember valódi nyereségének hosszú távú keresése?*

Ha tekintetbe vesszük a nemzetekfeletti konszernek, mindenekelőtt az energiakonszernek hatalmát, akkor úgy tűnik, a válasz adott: A maximális nyereség szenvedélye fog győzni. Másrészt azonban az ellenhatalom sem alszik. A megújítható energia globálisan működő szövetségei például éppen mostanában alapították meg a *Megújítható Energiák Világtanácsát.* Elnökségében ott vannak a Harmadik világ és az ipari államok szakértői egyaránt, például a német *Eurosolar* elnöke. Ennek a nem-kormányzati szervekből álló hálózatnak az a rendeltetése, hogy ellenpólusa legyen a már létező *Világ-energiatanácsnak*, amelyet a hagyományos energiagazdaság támogat, és amely a szénért, az olajért és az atomért harcol. A *Megújítható Energiák Világtanácsának* létrehozása az első lépés azon a hosszú úton, amelyre *a globalizáció kritikusainak rá kell lépniük: arra az útra, amely az ellenhatalomnak való ellenállástól, az uralkodó fejlődés kritikájától az ellenmodellek kifejlesztéséhez vezet.* A környezetet elpusztító globális iparosítás alternatívája a zöld globalizáció.

Wolfgang Kessler

Forrás: Publik-Forum, 2001/17

TARTALOM

Tanulmány
Ulrich Duchrow: Az abszolút tulajdon (I. rész) 2–5
Dőry István: Kétféle erkölcs, kétféle pénz 6–9
Éliás Ádám: A harmadik úton – az Unióba 10–13
Szatíra
Hans Blix: Dear George Bush..... 5
Vers
Adelheid Cramer: Mai Miatyánk 9
Útleírás
Merza József: Hogyan jutunk el Szanticskára? (I. rész)..... 14–16
Gyerekeknek Moha-mese
Krukkó Kolbász-országban..... 17–18
Aktuális
Philip Berrigan halála 18
Az iraki háború és a tények..... 20
Böjtölj a békéért, és ments meg egy életet! 21
Meditáció
Garay András: Művészettörténet és hit..... 19
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 22–23
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 24–27
Környezetvédelem
Ingrid Kölle: A yanomamik, a kutatók és a sötétség 28–29
Geyko Müller-Fahrenholz: Már rég komolyra fordult a helyzet 30–31
Wolfgang Kessler: A zöld globalizáció látomása..... 31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

A Visnyeszéplaki Faluvédő Egyesület hirdetése

Iskolát működtetünk Visnyeszéplakon (jogilag egy nagyobb iskola kihelyezett tagozata, de gyakorlatilag önálló). Az iskolában jelenleg 12 gyermek tanul 1–4. összevont osztályban. Tanítónőnk újfent anyai örömök elé néz, ezért szeptembertől keresnünk kell a helyébe valakit. Olyan **tanítót/tanítónőt keresünk,** aki nem riad vissza az összevont osztály adta nehézségektől, és fontosnak tartja a természeti értékek megőrzését, valamint a keresztény közösségi szellemiséget. Természetesen az ittlakás problémáját megoldjuk, de számítania kell az összkomfort hiánya miatti fizikai nehézségekre (már ha ez nehézség...). Persze mindenben segítünk neki.
(Annak is örülnénk, ha tanító szerzetesre lelnénk, de vajon lehet-e találni ma ilyet, s hogyan?)

Érdeklődni lehet: Zaja Péternél (82/721 877) vagy
Máté Lászlónál (82/721 624)
E-mail: namzi@drotposta.hu

Az Elpídia Kiadó gondozásában megjelent:

Jézus evangéliuma MÁRK tolmácsolásában

Görögből fordította és a jegyzeteket írta: **Gromon András.**

A fordítás újdonsága egyebek között abban áll, hogy eltérő formában olvasható benne az evangéliumi szöveg három rétege: normál betűkkel az evangélista közlései, dőlt betűkkel a Jézus ajkára adott, de a szerző által hiteltelennek tartott mondatok, végül dőlt és kövér betűkkel a szerző által valóban Jézustól származónak tartott tanítás. A lábjegyzetben közölt magyarázatok a teljes anyag mintegy négyötödét adják. A fordítást és a kommentárokat három kisebb tanulmány egészíti ki.

A könyv kapható a nagy könyvkereskedésekben (bolti ára 1750,– Ft), de **1500,– Ft** belföldi postai utalványon történő elküldésével megrendelhető a szerző címén is (2085 Pilisvörösvár, Kápolna u. 10.).

„Érted vagyok"
(Exodus 3,14)
A jézusi tájékozódás folyóirata
XIV/3. (79.) szám. Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
Kovács László
Márczi Imre
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám: 10200964-20210809
Magyar Hitelbank Rt., Budapest V., Szabadság tér 5–6.
Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.
Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://c3.hu/~idory/ev/ev.htm
E-mail: ertedvagyok@netelek.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító, Ipolytölgyes
Felelős vezető: Martos György
ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó a pénzt mire küldte.

Előfizetési díj 2003-ra (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 1500 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 2000 Ft
egyéb külföldre ..... 3500 Ft
Nyugaton: ..... 20 Euro

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat. Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV. évf. 3. szám
2003. augusztus
150,– Ft

Az abszolút tulajdon rombolása

Út a „jólétbe”

Hogyan jutunk el Szanticskára?

Olvasók fóruma

Moha-mese

A szegények helyzete Közép- és Dél-Amerikában

Új szegénység az USA-ban

Tanzánia és a Világbank

Interjú Bernadette Mbuy Beya kongói teológusnővel

Vasárnapi elmélkedések

Csernobil és az USA

Ulrich Duchrow

Az abszolút tulajdon rabszolgaságot teremt

II. rész

Kísérletek a kontraszttársadalom megvalósítására: A régi Izrael, a Jézus-mozgalom és az ősegyház

A tulajdonra és hitelekre épülő gazdaság létrejötte és elterjedése a Kr. e. késői 8., ill. 7. században egészen más körülményekre talált Izraelben, mint Görögországban. A héberek megszabadulása az egyiptomi nagybirodalom rabszolgaságából, s a parasztoké a kánaáni városkirályságok adókötelességétől már Kr. e. 1250 körül végbement. A felszabadultak a palesztinai hegyekben telepedtek meg, és önálló családi és törzsi szövetségekbe szerveződtek. Közös ügyeiket egalitárius módon, népgyűléssel szabályozták, kifejezetten hivatkozva arra az istenre, akinek megszabadulásukat köszönhették: Jahvéra (*kahal Jahve*). Ha például meg kellett szervezni a külső támadásokkal szembeni védelmet, akkor ezt Jahve által kiválasztott karizmatikus vezetők által tették (ld. a Bírák könyvét).

Kb. Kr. e. 1000-től aztán a nép a paraszti és a prófétai körök ellenállása ellenére a királyság mellett döntött. Ennek az lett a következménye, hogy a királyi udvar, annak hivatalnokai és katonái egyre jobban elnyomták és kizsákmányolták a paraszti népességet (vö. 1Sám 8). Már Salamon úgy viselkedett, mint az ókori kelet nagykirályai. Amikor fiai még tovább akarták súlyosbítani a nép terheit, Júda és Benjámin északi törzse levált, és megalakították saját északi országukat. Emez persze megintcsak ugyanabba az irányba fejlődött, odáig menően, hogy a király önkényesen elkobozta a parasztok földjét (vö. 1Kir 21). Az erőszakos Jehu-forradalom ellenére ez az irányultság meghatározó maradt egészen a Kr. e. 8. századig.

Ebben a helyzetben a tulajdon, a kamat és a pénz új mechanizmusa a mindenekelőtt (kis)paraszti termelők számára az életalapjaik elleni további veszélyes támadást jelentette. Ha korábban terményeikből – azok újratermelésén túlmenően – már illetéket kellett leróniuk a királynak, a templomnak és az arisztokrata felső réteg luxusa számára, akkor most az egymás közti verseny jött létre. Nem azért vettek föl hiteleket, hogy modern értelemben vett, a lehető legjobban jövedelmező, hitelfinanszírozású termelést építsenek ki, hanem puszta szükségből – vetőmagra, ha rossz termésük volt, és a következő vetéshez szolgáló gabonát családjuk puszta fennmaradása érdekében meg kellett enniük. Ennek következtében földjüket elveszítették a maguk részéről egyre több földet felhalmozó nagybirtokosok javára, és ráadásul adósrabszolgai munkát kellett végezniük azok számára. Eközben feltételeznünk kell, hogy a tulajdonra épülő gazdaság új formája a maga hitelmechanizmusával beszivárgott a királyi-feudális viszonyok közé, és ennek az egyenlőtlen földelosztás volt a kiindulópontja. Izrael társadalomtörténeti fejlődésének megértése szempontjából azonban az a döntő, hogy a parasztok a királyi és a birodalmi adószedő struktúrák mellett még annak a további kizsákmányolási mechanizmusnak is ki voltak téve, amely saját soraikból indult ki, és tönkretette szolidaritásukat. Hogyan reagált Izrael erre a kiélezett helyzetre?

Állam és társadalom a fogság előtt Júdában – a 8. századtól a fogságig c. könyvében *Rainer Kessler* pontosan azt a korszakot vizsgálta, amelyben a tulajdonra épülő gazdaság behatolt Júda királyságának társadalmába. Figyelmen kívül hagyhatjuk azt a kérdést, hogy ez Görögországból és Mezopotámiából származó, külső hatások nyomán következett-e be, vagy magából a júdai társadalomból fakadt; mindenesetre feltűnő, hogy ez a fejlődés időben teljesen párhuzamosan zajlott le azzal, hogy a görög poliszban létrejött a tulajdonra épülő gazdaság. Görögország és Palesztina között a tengerjáró föníciaiak jöhetnek szóba közvetítőként.

Kessler kimutatta, hogy a júdai társadalomnak a tulajdonra épülő gazdaság következtében létrejött alapellentmondása a hitelezők és az adósok között állt fenn. Konkrétan ez az ellentmondás azt eredményezi, hogy egyfelől a föld a nagybirtokosok kezében összpontosul, másfelől a kisparasztok eladósodnak. Amazok luxusban élhetnek, többnyire a városban, emezek az eladósodás révén elveszítik földjüket, a maguk és családjuk szabadságát és önállóságát, és napszámosként vagy adósrabszolgaként kell dolgozniuk. A királyság korának vége felé még a koldusszegénység is bekövetkezik. Fontos látnunk, hogy az újgazdagok teljesen törvényes úton, a hitelezők és adósok közti szerződések révén halmozzák fel földjeiket, és közös felső réteget alkotnak a hivatalnokokkal, a katonákkal és a királyi udvarral. Ezek a csoportok tehát együttesen nem csupán a gazdasági, hanem a politikai hatalmat is kezükben tartják, és ily módon manipulálni tudják a jogot is, amelynek izraeli felfogás szerint mindenekelőtt a gyengéket és a szegényeket védelmező jognak kell lennie.

A próféták tiltakozása

Éppen a társadalomnak és az államnak ez a tulajdonra épülő gazdaság által okozott hibás fejlődése váltja ki a nagy próféták tiltakozását a 8. század utolsó harmadában és aztán a 7. században. Ámosz és Ozeás (még az északi országrész Kr. e. 722-es pusztulása előtt), Izajás, Mikeás, Szofóniás, Jeremiás, Habakuk és Ezekiel számon kéri a jogot (*mispát*) és az igazságosságot (*cedáka*) mint olyan értékeket, amelyek az új tulajdonjog által veszendőbe mentek, de mindenekelőtt azt hangsúlyozzák, hogy a szegények jogának és az igazságosságnak a megszüntetésével magát Izrael Istenét vetik el. Isten ismerete ugyanis azonos azzal, hogy jogot szolgáltatunk a szegényeknek (vö. pl. Jer 22,16). A prófétai könyvek továbbírása az északi országrész 722-es, s a déli országrész 586-os, a próféták által megjövendölt bukása után részben utalásokat tartalmaz egy remélt jövőbeli rendre, amely témánk szempontjából szintén érdekes. Nézzünk meg néhány szöveget részletesebben.

Ámosz próféta a 8. szd. közepén lép föl az északi országrészben. Központi témája a kisparasztok veszélyeztetése. Ezek elveszítik javaikat az elzálogosí-

tás során, túlságosan eladósodott emberekként adósrabszolgának adják el őket, az adósrabszolgává lett nőket meggyalázzák (Ám 2,6–8), a kisparasztokat becsapják a hitelüzletekben (8,4–7), illetékeket szednek, és megvesztegetéseket fogadnak el tőlük (5,11–12). A próféta másfelől bírálja a gazdagokat, akik a szegényeken gazdagodnak meg, mások munkájából élnek és luxusban tobzódnak (5,11; 6,4–6 és másutt); ezeket romlással és pusztulással fenyegeti (9,9–10). Ezzel szemben az áldozatok abban az ígéretben részesülnek, hogy munkájuk gyümölcseit maguk fogják élvezni: „Az elpusztult városokat fölépítik, és ők laknak bennük; szőlőt ültetnek, és ők isszák annak borát; kerteket művelnek, és ők eszik gyümölcseit” (9,14). Ebből világossá válik, hogy a tétlen földbirtokosok kizsákmányoláson nyugvó tulajdona és luxusa pusztulásra van ítélve, de a parasztok saját munkán nyugvó tulajdonát biztos jövő várja. Nincs olyan elvont tulajdon, amely szabadságot biztosítana; ellenkezőleg, a tétlenség közepette szerzett tulajdont ki kell iktatni, és csak a saját munkán nyugvó tulajdonra száll majd Isten áldása.

Mikeás próféta a déli országrészben lép föl ugyanazon évszázad végén, tehát abban a korban, amikor Ámosz próféta jövendölése beteljesedett, és az asszírok Kr. e. 722-ben romba döntötték az északi országrészt. Ő a tulajdon–kamat–elzálogosítás–adósrabszolgaság ugyanazon mechanizmusát állítja pellengérre:

„Jaj azoknak, akik álnokságokat
és gaztetteket terveznek fekvőhelyükön,
és kora reggel végrehajtják,
mert van hozzá hatalmuk!
Megkívánják a mezőket, és elrabolják,
a házakat is elveszik,
elnyomják az embert és házát,
őt magát és örökölt birtokát.” (2,1–2)

„Népem asszonyait kiűzitek
kényelmes otthonukból,
gyermekeiktől elveszitek
éltes országomat örökre.
Keljetek föl, menjetek innen,
mert nincs itt számotokra hely!”
(2,9–10)

Ezekből a szövegekből nemcsak az válik világossá, hogy a parasztok elveszítik földjüket, házukat és szabadságukat, hanem gyermekeiknek is adósrabszolgává kell lenniük – mégpedig nem csupán korlátozott időre, hanem „örökre”. Egy hitelszerződés végrehajtásának látszólag tisztán gazdasági folyamatát ez a szöveg nevezi először nyíltan rablásnak. A gazdagokat, akiknek felelniük kell ezért, utoléri majd a végzet (2,3). És valóban. Júda felső rétegét Kr. e. 586-ban deportálják a babiloniak. Ebben az időszakban és hazatérésük után továbbírják a próféta könyvét – abban a reményben, hogy bűnvallomást tesznek majd a gazdagok, de a kisemberek is, akik hátat fordítottak a szolidaritásnak. Csak a gazdasági gyakorlat megváltoztatása révén van remény arra, hogy a fogság utáni újrakezdés nyomán mindenki saját keze munkájából élhet, igazságosan.

A Kr. e. 7. században *Izajás* próféta is éles szavakkal bírálja a parasztcsaládok kisajátítását és a nagybirtokok felhalmozását:

„Jaj azoknak,
akik házat házhoz ragasztanak,
és mezőt mellé mezőt szerzenek,
míg hely sem marad másnak,
és csak ti laktok ebben az országban!” (5,8)

A meggazdagodó földbirtokosokat ő is „tolvajoknak” nevezi (1,23), az eladósodott parasztok földjének elzálogosítását pedig „a nyomorgók kirablásának” (3,14). Ő is előre megmondja nekik zsákmányuk elveszését (5,9–10). Miközben a „zsarnokokat” és a „hencegőket” kiirtják majd, az „alázatosaknak” és „szegényeknek” nagy termékenységet jósol (29,17–21). Az ún. Harmadik Izajás könyve aztán (65,21–22) éppoly világosan szól, mint Ámosz és Mikeás:

„Házakat építenek, és laknak bennük,
szőlőket ültetnek, és élvezik gyümölcsüket,
nem úgy építenek, hogy más lakjék benne,
nem úgy ültetnek, hogy más élvezze...
Választottaim maguk élnek
munkájuk eredményéből.”

Jogi reformok

A Kr. e. 8. és 7. szd. eredeti prófétai szövegei nem maradtak következmény nélkül: ez megmutatkozik e korszak és az utána jövő időszak különböző jogi reformjain. A bibliai hagyományban a prófécia és a jog két tipikus kiindulópontja a fennálló, az életet tönkretevő (jogtalan) rend megkérdőjelezésének és legyőzésének. Mindkettő egyfelől a kritikát és a víziót, másfelől az intézményes átalakulást képviseli.

Az első jogi reform a déli országrészben valósul meg, valószínűleg az északi országrész Kr. e. 722-es katasztrófájának tapasztalata nyomán. Ennek írásos lecsapódásával találkozunk az ún. *Szövetség könyvében* (Kivonulás könyve, 2Móz 21–23). Az olyan próféták, mint Ámosz és Ozeás, figyelmeztetőleg előre meghirdették ezt az összeomlást mint az északi országrész társadalmi és gazdasági igazságtalanságainak eredményét, és megtérésre szólítottak fel. Most a próféták tanítványai a menekültekkel együtt érkeznek északról, és ezzel az üzenettel erősítik fel az olyan déli próféták hangját, mint Izajás és Mikeás: Ha nem tértek meg a gazdagság és a hatalom bálványától Jahvéhoz és az igazságossághoz, éppúgy vesztetekbe rohantok, mint az északi országrész.

Valószínűleg ebben a helyzetben vezet be a Szövetség könyve több, a hetes számmal jelzett szabályozást, és további olyan gazdasági törvényeket, amelyek szociális és ökológiai kritériumokat kapcsolnak össze teológiaiakkal:

- 23,12: A hét hetedik napján (még nem nevezik szombatnak) pihenjen a paraszt, és adjon pihenést állatának, rabszolgáinak és nála lévő jövevényeknek, hogy azok „lélegzethez jussanak”.
- 21,2–11: A hetedik évben váltságdíj nélkül szabadon kell engedni az (adós)rabszolgákat.
- 23,10–11: A hetedik évben parlagon kell hagyni a földet, hogy a szegények és az állatok ehessenek róla.
- 22,20–23: A jövevényeket, az özvegyeket és az árvákat nem szabad erőszakosan kihasználni, ahogyan egykor a héber rabszolgákat használták ki Egyiptomban, mivel különben Isten meghallgatja kiáltásukat (2Móz 3,7–8), és megsemmisíti az elnyomókat, mint egykor az egyiptomiakat.
- 22,24–26: Aki kölcsönt ad, ne vegyen se zálogot, se kamatot; mert Isten meghallja az életükben fenyegetettek kiáltását, mint egykor a rabszolgaságba taszított héberek kiáltását; Isten „együtt-szenvedő” Isten.

Megelőző és helyesbítő törvényekkel van itt dolgunk. Egyfelől nem szabad sem zálogot, sem kamatot venni, hogy meg lehessen akadályozni a föld elvesztését és az eladósodás miatt bekövetkező rabszolgává válást; másfelől, ha mégis bekövetkezett az (adós)rabszolgává válás, vissza-visszatérően rabszolga-felszabadítást kell végrehajtani. Figyelemre méltó, hogy a tulajdonos a földet sem használhatja ki a végsőkig, hanem időről-időre nyugalmat kell biztosítania számára, és tudatában kell lennie annak, hogy az állatokkal közösen használja azt!

Összefoglalólag azt mondhatnánk a Szövetség könyvéről, hogy tekintettel Istennek minden teremtményével fennálló szolidaritására, a szabályokat a konkrét élet szükségletei adják, beleértve a gazdasági elnyomástól való szabadságot is.

Ezeket a kezdeményezéseket erősíti meg és bővíti ki *a második jogi reform* Joziás király idején, Kr. e. 622-ben, s ez a reform alkotja az ún. *Második Törvénykönyv* (Mózes 5. könyve) magvát. Részben ismét a kölcsönt nyújtó tulajdonosokkal szembeni megelőző intézkedésekről van szó, a kamat-, ill. uzsoraszedés tilalmáról (5Móz 23,20), és a zálogjogról (5Móz 24,6.10–11):

„Ne végy kamatot testvéreidtől se pénz, se élelem, se más egyéb után, amit kamatra szokás adni!” (23,20)

Többnyire a puszta szükség vezetett az adósságcsináláshoz, s ebből nőhetett ki aztán a föld és a szabadság elvesztése. Az ilyen bajokon nem lenne szabad senkinek keresnie! A legtöbb ókori társadalom a gazdagok vékony rétegére és a sok teljesen elszegényedett vagy rabszolgasorsra jutott ember tömegére esett szét; ezek a törvények ezt kívánták megakadályozni, és bizonyíthatóan meg is akadályozták Izraelben, amíg lényeges részeiket meg lehetett valósítani.

Az arató tulajdonosoknak is vannak kötelezettségeik. Ne arassák le teljesen földjeiket, hogy azoknak is meglegyen az alapellátásuk, akiknek nincsen földjük (5Móz 24,19). Ezen túlmenően a tulajdonosoknak kötelességük aratásuk tizedét leadni a közösségi feladatok számára (14,22). Ebből egyfelől évente nagy ünnepet kell ülni, amelyen *mindenki* részt vehet, minden harmadik évben pedig azoknak kell adni ezt a tizedet, akiknek nincs földbirtokuk, tehát különböző okokból nincsenek termelőeszközeik: az özvegyeknek, árváknak, jövevényeknek és levitáknak (akiket a kultuszra és a nép oktatására függetlenítettek). Ez a világtörténelem első szociális adója, a leggyengébbekért vállalt, az általánosan befolyt adóra támaszkodó társadalmi és állami felelősség ősse jtje. Nem érdektelen, ha összevetjük mindezt a görög polisszal, ahol elvárják a gazdagoktól, hogy bőkezűen támogassák a szegényebb polgárokat és a közösségi feladatokat – saját tisztességük és dicsőségük érdekében. Izraelben viszont a szegényeknek Isten által szavatolt joguk van a támogatásra.

Bonyolultabb a különbség, ami az adósrabszolgaságot illeti. Görögországban Szólón nagyjából ugyanebben az időben teljesen megszünteti az athéni polgárokra vonatkozóan – de éppenséggel csak rájuk vonatkozóan. Izraelben ellenben egyáltalán nem szabad léteznie, emlékezetül az egyiptomi rabszolgaságból történt szabadulásra. Ugyanezt szolgálják a megelőző törvények. Ha viszont a valóságban mégis csak bekövetkezik, akkor a hetedik évben szabadon kell engedni a rabszolgákat és rabszolganőket:

> *„Ha eladja magát neked héber testvéred, hat évig szolgáljon neked, de a hetedik évben bocsásd szabadon tőled”*
>
> *(5Móz 15,12; vö. még Jer 34,8–11).*

A Második Törvénykönyv (15,12–15) ezt azzal egészíti még ki, hogy az „úrnak” kezdőtőkével kell ellátnia a szabadon bocsátott rabszolgát, hogy az szabad kisparasztként valóban újra tudja kezdeni az életet. Minthogy az adósrabszolgák zálogul, az adósság biztosítékául szolgáltak, ez a törvény áttöri az adósságjog belső tárgyi logikáját.

Ez még világosabbá válik az „adósság-elengedés” esetében, amire szintén a hetedik évben kell sort keríteni (15,1–2). Mit jelent ez? Az itt használt héber fogalom, a *smittah* jelentése „lemondás”. A hitelezőnek – ahogyan a föld parlagon hagyásával is a hetedik év terméséről – nemcsak adósságkövetéséről kell lemondania, hanem az adós elzálogosított tulajdonáról is, normális esetben a földjéről (a házával együtt), vagyis a kisparasztok termelőeszközéről. Ily módon hét év múltán nem csupán az eladósodás lehetséges következménye – a család adósrabszolgává válása – szűnik meg, hanem maga az ok is, az eladósodás, és a saját termelőeszközök ehhez kötődő elzálogosítása is. Ezzel lehetővé válik, hogy az érintettek szabadon újrakezdhessék életüket.

E két rendelkezésnek nincs párja az ókori keleten és a görög-római ókorban. Ezzel ugyanis Izrael elveti mind a tulajdon abszolút voltát, mind a rabszolgává tett emberek (legalábbis a saját néphez tartozók) abszolút tulajdonná változtatását. A Második Törvénykönyv egyébként azon a véleményen van, hogy ha Isten népe megtartaná az igazságosság és az irgalmasság jó törvényeit, akkor egyetlen rászorulónak, egyetlen szegénynek sem kellene élnie körükben (15,4–5). Ellenkezőleg, a népközösség mint egész virágozna, mert Isten áldása lenne rajta. Ennek megfelelően mindezen törvényeket áldásmondások kísérik (14,29; 15,10.18; 23,21; 24,13.19). A kulcskategória az élet. Ha a nép megtartja ezeket a törvényeket, élni fog (6,24). Ha más népek istenei után fut, vagyis amazoknak a szegényeket nem oltalmazó gyakorlatát követi, tönkre fog menni (6,14–19).

Pontosan ez következett be, amikor Kr.e. 586-ban lerombolták Jeruzsálemet, és a júdai elitet elhurcolták Babilonba, miután Jozias király utódai ismét visszaestek a régi praktikákba. Csak a

földnélküliek és a szegények maradtak meg Júdában, és a babiloniak hozzájárulásával elfoglalhatták azokat a földeket, amelyekről a gazdagok korábban kizárták őket. Ennek nyomán minden körben elgondolkodtak a katasztrófa okairól és arról a kérdésről, hogy a remélt újrakezdés esetén hogyan kell szabályozni a társadalmi, gazdasági és politikai struktúrákat, nehogy ismét elkövessék ugyanazokat a hibákat. Fontos tanúsága ennek *a Papi iratba tartozó ún. Szentség-törvénye a Leviták könyvében* (Mózes 3. könyve): azokat a társadalmi-gazdasági szabályozásokat foglalja össze, amelyeket a fogság utáni júdai újrakezdésre szántak.

Különösen fontos a 25. fejezet. Középpontjában az a teológiai tétel áll, amely nélkül semmit sem lehet megérteni belőle. Ez megmondja, miért kell Izraelben alapvetően más gazdasági rendnek lennie, mint a környező népeknél. Amazoknál a király vagy a tulajdonosok szabják meg a jogot, Izrael azonban kívülről, Istentől – a Sínai-hegyről: 25,1 – kapja a jogot. Ily módon kivonják azt a királyok és a tulajdonosok hatalmából – az emberek egyenlőségének érdekében, s ezért a szegények és a gyengék érdekében (25,23):

„A földet senki se adja el visszavonhatatlanul, mert enyém a föld, ti pedig csak jövevények és bérlők vagytok nálam.”

A 3Móz 25 törvényei egyértelműen a tulajdon abszolúttá tételének elutasításán nyugszanak. Aki a Biblia Istenét akarja követni, annak Istent kell elfogadnia a föld tulajdonosaként. A földre (az agrártársadalmak termelőeszközére) vonatkozóan tehát csak használati és bérleti jognak van helye, hogy mindenki részesedhessen benne. Ebből következik minden további:

- 2–7. v.: a hetedik évben a földnek „sabbat”-ot kell ünnepelnie (ettől kezdve vezetik be a „szabbat/szombat” szót a hetes ritmusok jelölésére);
- 8–13. v.: hétszer hét év után fújják meg a „jóbel”-t, a harsonát, és – akárcsak az első földosztáskor – minden család kapja meg ismét osztályrészét a földből, hogy egalitárius módon, valamennyien ismét elláthassák magukat, ahogyan a királyság előtti idők törzsi társadalmában (ez az ún. „jóbel-év”, „jubileumi év” vagy „az elengedés éve”);
- 14–17. v.: a föld vételárát ne hagyják rá a piacra, és ezzel a spekulációra, hanem az 50. év szolgáljon számítási alapként ahhoz, mennyi (majd kifizetendő) termést fog még hozni egy darab föld;
- 25–28. v.: ha egy testvér és családja „mélyen lenn”, azaz szükséghelyzetben van, és el kell adniuk földjüket/házukat, akkor a legközelebbi rokon váltsa ki őket (ez az ún. ge'ulah rendje);
- 35–38. v.: ha egy testvérnek kölcsönt kell felvennie, akkor a honfitársak ne szedjenek tőle kamatot vagy valamilyen pótlólagos természetbeni illetéket;
- 39–46. v.: honfitársakat egyáltalán nem szabad rabszolgává tenni; ennek indoklása is az, hogy Isten a tulajdonosuk, ő vezette ki őket az egyiptomi rabszolgaságból.

Ne hallgassuk el, hogy a Papi irat bizonyos pontokon gyengíti a Második Törvénykönyv társadalmi törvényeit. A rabszolga-felszabadítást és az elzálogosítás révén elveszett földek visszaszolgáltatását kiveszi a hétéves szabályozás hatálya alól, és az 50. évre tolja ki. Azt egyébként, hogy a földosztás helyreállítása történetileg nézve csak egyszer fordul elő a héber Bibliában, mégpedig ezen a helyen, leginkább azzal lehet magyarázni, hogy a száműzöttek Babilonból, 50 évvel elhurcolásuk után történt visszatérésekor éppen ez a probléma vált időszerűvé: Hogyan szabályozzák a föld elosztását, miután az országban maradt szegények vették át és művelték meg a deportált felső réteg földbirtokait? Visszakapják-e a nagybirtokosok (a néptől egykor erőszakkal és eladósodási mechanizmusok révén elrabolt) földjüket? Egyáltalán ne kapjanak földet? A választ a jóbel-éves szabályozásban megfogalmazott kompromisszum adja meg, visszanyúlva a királyság előtti, egalitárius törzsi társadalom hagyományára: Minden család térjen vissza a maga földjére, hogy biztosíthassák megélhetésüket.

Később, a perzsa korban *„Harmadik Izajás”* a jövő reményeként eleveníti fel a jóbel-éves szabályozást (Iz 61. fej.). Ez azt mutatja, hogy Júdában nem tudott fennmaradni a prófétai kritika és a jogi átalakítások. Ez már Nehemiás könyvének 5. fejezetéből is kiviláglik: Az egyszerű nép asszonyai és férfiai amiatt panaszkodnak Nehemiásnak, hogy egyrészt a perzsáknak fizetendő adók miatt, másrészt a gazdag honfitársaiknak fizetendő kamatok, földjük elzálogosítása és az adósrabszolgaság miatt elveszítik szabadságukat és egzisztenciájukat. Az ünnepélyes adósságelengedéssel Nehemiás ténylegesen eléri a tulajdon nélküliek megmentését, de az irányultság nem törik meg, ahogyan a későbbi, a hellenizmus irányába tartó fejleményekből kiderül.

Ha *Ton Veerkamp*nak igaza van, akkor éppen *Jób könyvében* van szó erről a kérdésről. Vajon alkalmazkodni fog-e Jób, alkalmazkodni fog-e Izrael Görögország zsarnokian önkényes isteneihez, és a fölöttük uralkodó Sorshoz? S ha igen, megadják-e ezzel a teológiai igazolást a tulajdonosok és a tulajdon nélküliek hellenista osztálytársadalmának? Jób vonakodik attól, hogy eltérjen a Tóra megbízható Istenétől, Isten pedig az ő oldalára áll.

Ellenállás a birodalom totalizálásával szemben

Ez a döntő kérdés a zsidók számára Kr. e. 168-ban érte el csúcspontját, amikor is a hellenista uralkodó, IV. Antiochusz egy Zeusz-szobrot állít fel a jeruzsálemi templomban, megtiltja a Jahve-kultuszt, és ezzel kifejezésre juttatja a birodalom totalizálását. A júdai népesség megoszlik. Egy része alkalmazkodik a hellenizmushoz, mindenekelőtt a jeruzsálemi templom papi arisztokráciája és a felső réteg csoportjai. Egy másik csoport a pusztába vonul vissza, és köztulajdonnal rendelkező, zárt közösséget alkot, ők az esszénusok. Egy harmadik csoport, amelynek bázisa mindenekelőtt a parasztság és a vidéki papság, egy család, a Makkabeusok vezetésével fegyveres ellenállásba fog, eleinte sikerrel, de aztán átveszi a hellenista-totalitárius vezetési struktúrákat. Végül a hűségesek (a *haszidok*, a jámborak) csoportja a passzív, erőszakmentes ellenállást választja, és apokaliptikus, „föld alatti” iratokban fejezi ki magát.

Ebben az összefüggésben *Dániel könyve* a legfontosabb dokumentum. Ennek 3. fejezete beszéli el a tüzes kemencébe vetett három férfi ellenállását. A király felállított egy aranyból – a politikai, gazdasági és ideológiai, vagyis az abszolút hatalom jelképéből – készített szobrot, amelyet minden alávetett népnek imádnia kellett. Mindenki megteszi ezt, csak három júdai férfi nem. Nemet mondásuk miatt tüzes kemencébe vetik őket, de Isten megmenti életüket. Az apokaliptikus iratok így erősítik az emberek ellenállását, és adnak nekik reményt.

Ezáltal világossá válik, hogy az Ószövetségnek, a héber Bibliának több kiindulási pontja is van arra, hogy a mindenkori történelmi kontextusnak és az adott lehetőségeknek megfelelően bemutassa Isten alternatíváját a népek politikai-gazdasági-vallási hatalmi rendszerei közepette:

- *autonóm alternatíva felépítése* a szolidáris törzsi társadalom szellemében;
- a királyi-arisztokratikus, és később a tulajdonra épülő gazdasági rend behatolása után a jogtalankodásokon gyakorolt *prófétai kritika,* és a fennálló helyzet *jogszerű* átalakítása annak a víziónak az alapján, amely a Földdel és más teremtményekkel alkotott közösségben képzeli el az emberek konkrét életét;
- *részalternatívák* részlegesen autonóm helyzetekben, mint például a fogság után;
- totális elnyomás esetén *ellenállás*.

Ebből az örökségből merít a Jézus-mozgalom és az ősegyház.

A Jézus-mozgalom és az ősegyház

A *názáreti Jézus* a prófétai és jogi hagyományhoz kapcsolódik. Mindazonáltal jellemző rá, hogy azoknak a helyesbítő intézkedéseknek, amelyeket Izraelben periodikusnak szántak, szerinte a mindennapi életet kell jellemezniük. Így például a Miatyánkban alapvetően azt imádkozzuk: „Bocsásd meg tartozásainkat, ahogyan mi is elengedtük azok tartozását, akik nekünk tartoztak!” Lukács evangéliumának 4. fejezetében (16–21. v.) Jézus Izajás könyvének 61. fejezetéhez kapcsolódik, amelyben a próféta megjövendöli az elengedés évének eljövendő realitását. Utána azonban így folytatja: Az én eljövetelemmel ma valósággá vált ez a remény, vagyis immár mindennap érvényben lehetnek az elengedés évének (a jóbel-évnek) a szabályai.

Az a történet, amelyet mi általában romantizáló módon „a gazdag ifjú” történetének nevezünk, szintén a próféták és a tóra hagyományának vonalában áll; ugyanis egy nagybirtokos megy oda hozzá („sok vagyona volt”, Mk 10,17–22), és kérdezi meg, hogyan nyerhetné el az örök életet. Jézus egyrészt a Tízparancsolatra utalva felel, ahogyan azt a Második Törvénykönyvben áthagyományozták. Ez nem véletlen. Tudjuk ugyanis, hogy a Dekalógus tíz parancsolatát pontosan abban az összefüggésben fejlesztették ki, amelyet megvizsgáltunk. A Dekalógus a népet az egyiptomi rabszolgaságból megszabadító Jahve nevében a szabad parasztokhoz fordul, és inti őket, ne játsszák el szabadságukat azzal, hogy többek között különféle legális és illegális mechanizmusok által megpróbálják elvenni testvéreiktől és azok családjától földjüket és szabadságukat. A „Ne lopj!” és a „Ne kívánd meg felebarátod házát, udvarát, földjét és mindazt, ami az övé!” világosan beszél. Jézus azonban már azzal is kiélezi válaszát, hogy hozzáfűzi: „Ne rabolj!” A szövegnek ezen a részletén legtöbbször átsiklanak, pedig egyértelműen mutatja, hogy Jézus itt a prófétákra utal, akik a tulajdon–kamat–elzálogosítás–adósrabszolgaság mechanizmusát nevezik rablásnak Jézus tehát jelzi a gazdag nagybirtokosnak, hogy erről a problémáról van szó. Az viszont nem érti meg, és azt állítja, hogy ő mindezt megtartotta. Erre mondja neki Jézus, hogy akkor az hiányzik neki, hogy minden (rablott) vagyonát adja el, s az árát adja a szegényeknek. Ezt általában karitatív alamizsnálkodásra való felszólításként fogják fel. Semmi sem lenne ennél hamisabb. Itt annak visszaadásáról van szó, amit nem egyszerűen egyéni gonoszságból, hanem társadalmi mechanizmusok segítségével rabolt el az illető.

Világossá válik ez egy pozitív ellentörténetből, a gazdag vámbérlő, Zakeus megtéréséből (Lk 19,1-10). Ő a Jézussal történt találkozás hatására vagyona jó részét a szegényeknek adja, de ezen túlmenően azoknak, akiket a vámbérleti rendszer segítségével kirabolt, a rabolt érték négyszeresét adja vissza.

A szisztematikus rablás témája játssza a döntő szerepet akkor is, amikor Jézus prófétai összetűzésbe kerül a templommal (Mk 11,15–19). Itt a központi kérdés a tét: Melyik Isten kormányoz? Az az Isten, aki a kizsákmányolás struktúrái révén legitimálja az elszegényedést? Vagy a bibliai Isten, aki védelmezi és felszabadítja a szegényeket, s aki igazságosságot követel, nem áldozatbemutatást. Ezt a prófétáknál már Ámosz és Ozeás óta ismételten felbukkanó konfliktust Jézus radikálisan kiélezi. Célzatosan lép fel e rablóbarlang minden szereplője ellen. Először is azok ellen jár el, akik a pénzrendszer segítségével megkárosítják a szegényeket. Majd azok ellen, akik a piac csererendszeréből szedik meg magukat (a galambok, amelyekkel kereskednek, a szegények áldozati állatai). Végül vereséget mér az egész áldozati rendszerre: a megszálló római hatalommal kollaboráló papi arisztokrácia ugyanis ennek révén halmozza fel templomi kincseit. Még rosszabb azonban, hogy az emberek szívében Isten helyett egy bálványt gyökereztet meg, amely áldozatok bemutatását kívánja meg az emberektől, s amely még a szegény özvegy zsebéből is kihúzza utolsó filléreit (Mk 12,42–44.40).

János evangélista Márknál is tovább megy (Jn 2,14–16). Szerinte ugyanis Jézus nem csupán „rablók barlangjának” nevezi a templomot, hanem „vásárcsarnoknak”, „piacnak” is. Isten házát a piac értéktörvényének vetik alá. Itt a legfőbb, pénzben mért nyereség vasszabályai vannak érvényben azok számára, akik tulajdonukkal termelnek, kereskednek, és kamatozó hiteleket nyújtanak – tekintet nélkül az Isten által megalkotott teremtmények konkrét életére.

Nem csoda, hogy a rendszerből profitálók Jézus e jelképes prófétai cselekedetét indítéknak tekintik ahhoz, hogy halálát tervezzék. Jézus azonban éppen e készségével, ti. hogy életét kockáztassa Isten országának igazságosságáért, éppen ezzel tesz bizonyságot arról, hogy nem annak az istennek szolgál, aki áldozatok bemutatását kívánja az emberektől, hogy ily módon „szolgáit” gazdagítsa, hanem annak az Istennek, akinek a követei önmaguk feláldozásáig menően küzdenek az emberek konkrét életéért és szabadságáért.

Összefoglalásképpen Jézus ebben a mondásban fogalmazza meg a központi kérdést: „Aki meg akarja nyerni életét, el fogja veszíteni. Aki elveszíti életét értem és az evangéliumért, meg fogja nyerni. Mit használna az embernek, ha megnyerné az egész világot, s közben elveszítené életét?” (Mk 8,35–36) Lényegileg itt ugyanarról van szó, mint Arisztotelésznél: *A tulajdonra épülő gazdaság által lehetővé tett határtalan törekvés a gazdagságra – ez az az illúzió, hogy az ember tartósan megnyerheti életét. A szándékolatlan tényleges következmény azonban a halál.* Megfordítva, a haszonszámítás elvetése Isten országa kedvéért – ez az életre vezet. Mindenesetre Jézus ezzel Arisztotelészt meghaladva bevezeti az isten-bálvány dimenziót a pénzügyi mechanizmusokkal történő tulajdongyarapítás értelmezésébe: Az emberek rabjává lesznek egy olyan fétisnek, amely kapcsolatok nélküli, individuális élet rabjaivá teszi, és ezzel a halálba kergeti őket.

Máté evangéliumában (6,19–34) Jézus ugyanezt még egyszer megvilágítja, mégpedig a pénz-isten, a Mammon nevében folytatott „kincsgyűjtés” nézőpontjából: „Ne gyűjtsetek magatoknak kincset a földön... Nem szolgálhattok Istennek és a Mammonnak.” Megfordítva, ami az élethez szükséges, mind-mind rendelkezésükre fog állni azoknak, akik előbb Isten országára és annak igazságosságára, vagyis igazságos kapcsolatokban élt életre törekszenek.

A korai kereszténység követte Jézust ezen az úton. A klasszikus szöveg az Apostolok cselekedetei 4,32–35. A gyülekezet önként megosztja tulajdonát. Ez pontosan véve azt jelenti: Azok, akiknek földbirtokaik és házaik voltak, eladták azokat, s az árát az apostolok lábához tették. Ez a megfogalmazás nem lehet véletlen. A próféták ugyanis Mikeástól és Izajástól kezdve éppen a földbirtokok és a házak felhalmozását állították pellengérre mint a paraszti népesség elszegényedésének strukturális okát. És Jézus – ugyanebben a hagyományvonalban állva – pontosan ezt nevezte rablásnak, és ezért megkívánta, hogy a gazdag nagybirtokos adja el felhalmozott javait, és árát adja vissza a szegényeknek (akiktől a tulajdon – kamatra adott hitel – eladósodás mechanizmusa révén elrabolták földjüket). S az Apostolok cselekedetei kifejezetten a Második Törvénykönyv tórájának beteljesedéseként ábrázolja ezt a tulajdoni kiegyenlítődést, mert a szöveg így folytatódik: „közöttük nem volt szegény” (5Móz 15,4; vö. ÉV, 2003. ápr., 2–4. o.). Egyidejűleg azonban azt is mondja: ez a kiegyenlítődés tanúságot tesz Jézus feltámadásáról. Vagyis: Jézus azáltal van élőként jelen köztük, hogy tulajdonukat nem tekintik a sajátjuknak, és nem arra használják, hogy fölhalmozzák azt, és maximálissá tegyék saját nyereségüket, hanem arra, hogy a közösség tagjai úgy élhessenek egymással, hogy ne legyenek körükben szükségben lévők. Jézus feltámadása – gazdaságilag nézve – azt jelenti: szükséghelyzetet nem ismerő közösségben élni. Ez a beteljesedése annak, amit az Ószövetség törvényei és a próféták célba vettek.

Ezzel áttekintettük a gazdasággal, és sajátosan a tulajdonnal való bánásmód bibliai választási lehetőségeit. Izrael és később Júda történetének különböző szakaszaiban láttuk, hogy ezek a lehetőségek a következők: próféta kritika és vízió, a rendszer jogi szabályozása (ha azt még át lehet alakítani) és ellenállás a totalitárius birodalomnak. Jézus aztán ennek az ellenállásnak további lehetőséget nyitotta meg: Az élet újrakezdése lehetséges azáltal, hogy konkrét emberek kis csoportokban elkezdik élni egymás között az alternatívát.

Jézusnak és az ősgyülekezetnek sem csak a görög-római tulajdoni gazdaságnak Júda független társadalmába történt behatolásával kellett szembenézniük, hanem közvetlenül a Birodalommal és annak gazdasági struktúráival is, ezért ismerték az ellenállás választásának lehetőségét is, többek között a bojkott formájában megjelenő ellenállását. Például a császár bálványképét viselő római pénz gyakran félreértett történetében (Mk 12,13–17) Jézus a római valuta bojkottjára hív fel. A *Jelenések könyve* szerint a keresztények ennek megfelelően ki voltak zárva a piacról (a vásárlásból és eladásból, ld. Jel 13,17), mivel nem voltak készek arra, hogy homlokukon viseljék a mélységből előjött „vadállat jelét” (a vadállat Róma abszolút uralmának jelképezi, annak élén az „isteni” császárral). Nem minden gyülekezet volt képes kibírni ezt a rendkívüli nyomást, és ellenállni a Birodalom kísértéseinek; különösen a gazdag gyülekezetek alkalmazkodtak részben vagy teljesen (vö. Jel 2–3. fej.). A mártírhalálig hűségesek viszont képesek voltak kitartani abban a bizonyosságban, hogy a Birodalom és gazdasága el fog bukni (Jel 18), hogy helyet adjon az életnek, annak az állapotnak, amikor igazságosságban és békében Isten lakik az emberek között.

Ez kezdődik el most kicsiben. Amikor például ötezer ember gyűlik Jézus köré, és megéheznek, a tanítványok a piacra akarnak menni, hogy bevásároljanak (Mk 6,30–44). Jézus ehelyett azt kérdezi: Mi van az embereknél? És amikor azt szétosztják mindenki között, elég. E történetnek szimbolikus jelentése van. Ha egy közösség konkrét tagjai kihasználják lehetőségeiket, és az élet szükségleteinek nézőpontjából kiindulva együtt dolgoznak és megosztoznak a javakon, akkor alternatív lehetőségek támadnak egy, a tulajdon, a pénz és a piac, valamint a politikai elnyomás által jellemzett rendszer közepette, s az emberek áldozatokból cselekvő alanyokká válnak. Az evangéliumok tele vannak ilyen történetekkel, amelyekben Jézus embereket hatalmaz fel arra, hogy áldozatokból cselekvő alanyokká váljanak: „A hited segített rajtad”, mondja nekik.

A korai kereszténység éppen az élet ilyen bátorító sejtjei révén terjedt el az egész Római Birodalomban; az elnyomott és kizsákmányolt emberek ugyanis vonzalmat éreztek a szolidáris élet ezen új lehetőségei iránt. Ezt nevezem én vonzás révén ható missziónak (ellentétben a kereszténység birodalmi terjeszkedésének későbbi, perverz formájával). Vannak már jelei az ilyen helyi sejtek szolidáris összekapcsolódásának is; erről tanúskodnak Pál gyűjtései, amelyeket a birodalom gyülekezeteiben folytatott a szükséghelyzetbe került jeruzsálemi gyülekezet javára (vö. 2Kor 8–9).

Már ez a rövid áttekintés is megmutatja, mennyi termékeny támpontot kínálnak a bibliai hagyományok (Görögországgal és Rómával összevetve) ahhoz, hogy le lehessen győzni a tulajdon, a pénz és a piac abszolutizált, pusztító mechanizmusait, melyeket a birodalmak juttatnak érvényre. Persze, mielőtt következtetéseket vonhatnánk le belőlük a mára nézve, arra van szükség, hogy alaposabban elemezzük mai neoliberális rendszerünk történelmi gyökereit az újkorban.

Forrás: Ulrich Duchrow – Franz Josef Hinkelammert, Leben is mehr als Kapital. Alternativen zur globalen Diktatur des Eigentums, Publik-Forum Verlag, Oberursel 2002, 22–39.

Imádság Fogyasztás-Istenhez!

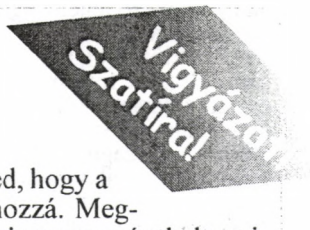

Alleluja! Alleluja! Alleluja! Hála Neked mindenért!

Te vagy az, ki jólétünkről gondoskodsz, ellátsz étellel, itallal. Teremtő szavaddal eléred, hogy a világ túloldaláról is megkapjuk, amire szükségünk se lenne, de Te kedvet csináltál hozzá. Megiszunk mindent, amit a régiek nem is gondoltak volna. Megeszünk mindent, amit mások is megennének, ha mi hagynánk.

Te feltaláltad a tökéletes után a még tökéletesebbet. Hogy testünk legyen még szebb, emberidegenebb illatú, mindig izzadságmentes. Hajunk ezer színben csillog, fülünk, szánk, orrunk, köldökünk ékszerektől ékes. Frizuránk naprakész, ruhánk naprakész, mindig a legfrissebb divat szerint.

Tudod, ezer a gondunk, de Te enyhet adsz nekünk. Cigarettád, vodkád, extasyd más világba vezet minket. Televíziód, rádiód, mozid már sokkal kevésbé érdekel minket, mert adtál nekünk videót és számítógépet. Játékaidtól szinte megveszünk, s éjszakákat átvirrasztunk, csakhogy a Te tetszésedet elnyerjük.

Mi mindent adtál, felsorolni sem tudjuk. De mindaz, amit adtál, jó, s ha nem lenne, nagy bajban lennénk.

Mert mi lenne, ha nem néznénk televíziót? Tönkremenne a reklámszakma és mindaz, amit reklámoznak. Az emberek nem azzal foglalkoznának, amit a nagyok akarnak, mindenki a saját feje után menne. Mindaz, ami nagy nehezen fel lett építve, romba dőlne. Mi lenne, ha nem kellene annyi embernek jégkrém? Bezárhatna a jégkrémüzem, elbocsátanák dolgozóit. És mi lenne, ha nem kellene az embereknek a butikcucc? Bezárnának a varrodák és a butikok. A sok munkanélküli kevesebbet vásárolna a boltokban, ezért bezárnának a boltok, elbocsátanák a dolgozókat. Az állam már nem tudná fizetni a sok munkanélkülit. Éhezés lenne és elégedetlenség, mert nem tudnánk élni jó életünket.

Ezért kérlek, ne engedd, hogy eltévelyedett, aszkéta emberek beszéljenek Hozzánk. Az egyszerűség ördögét irtsd ki lelkükkel együtt (mert nekik még van), hogy ne zavarjanak minket lelkiismerettel és jövővel, erkölccsel és tudománnyal, hanem együtt dőzsölhessünk, míg világ a világ! Ámen.

Horváth János

út a „jólétbe”

Trendi

Mottó: A tengerparton egy helyi lakó a vízbe hajigálja vissza a szárazra vetődött tengeri csillagokat. Az arra járó turista nem érti, miért ez a hiábavaló igyekezet? A helybéli azt mondja, amint visszadobja a következő állatot: „Látja, ennek az egynek azért nem mindegy.”

(Jack Canfield és Mark V. Hansen nyomán)

Lassan mindegy, ünnep vagy hétköznap – jólétbe szürkül életünk. Hétköznap is szép ruhában járunk (bár még szebbekre vágyunk) és finomat eszünk (bár még finomabbra fáj a fogunk). Előre is bocsánatot kérek azoktól, akiknek nem jut ízléses holmi és ízes étel. Többségünk – a sok panasz ellenére – egyre gazdagabb. (Adjuk csak össze, hogy karácsonykor mennyit költöttünk!) Népünk a gazdagságot célozta meg (ld. NATO, EU stb.). Vannak, akik úgy tartják, hogy ez még semmi, nem elég, mert ők igényesebbek. Többre, jobbra, szebbre vágynak. A szűken élőknek legyen vigaszuk, hogy aki naponta legalább valami reggelit, ebédet, vacsorát eszik, az földünk lakosságának szerencsésebb harmadához tartozik. A többre vágyókat pedig intem: pazarlásunk miatt állandóan mérgezzük magunkat, elborít a szenny, és túlterhelt a bolygónk.

De mi is a jólét? Meddig lehet büntetlenül fokozni a fogyasztást? Nem sokáig. Észrevétlenül szövi át életünket számos kísértés. Máris büntetés, hogy el kell viselnünk magunk és egymás önzését, törtetését, lelketlenségét. Néha úgy képzeljük: mi nem vagyunk olyanok, mint a balga tömeg. Mi, kérem, mások vagyunk. Pedig a rugalmas szabadság jegyében néha könnyen dobjuk félre elveinket (mint a megunt ruhát), ha új, kedvező lehetőségről van szó – s közben észrevétlenül gyökértelenné válunk. Előfordul, hogy karrierért, pénzért áldozunk fel hivatást, közösséget, családot, társat, szülőt vagy gyereket – legalábbis jórészt. Vannak már olyan „fejlett” országok, ahol az elfoglalt gyerekek szüleik temetésére sem érnek rá elmenni, hanem fizetett gyászolókat küldenek maguk helyett.

Sodródik a világ. És én? Kisemberként mit tehetek – szemben a súlyos, nagy áramlatokkal? Például tehetetlenségemben megadóan szétthárhatom kezeimet – de ezzel ugyan sokra nem jutok. A „fejlett” országokban egyre több szó esik a fenntartható fejlődésről, ami sokak szerint fából vaskarika – vagyis ilyen rég nincs, mert a növekedés már túllépett az egészséges határon. Ha mégis van esély, akkor az olyan váltás, amely sok önfegyelmet igényel. Mindennapi szokásainkon és felfogásunkon kell változtatnunk – gyakran csipetnyi eredménnyel.

A gazdag államok középosztálybeli tagjai körében elindult egy mozgalom: az önkéntes egyszerűeké. Változtatásaik jó része lemondás, önkorlátozás. Olyasmik, hogy nem veszek meg minden marhaságot, hanem vásárlás előtt elgondolkodom: Erre valóban nagy szükségem van-e? (Egy átlagos európai háztartás kb. 10.000 tárgyat őriz. Nálad mennyi a nem használt, feleslegesen vett dolog?) Önkorlátozás az is, ha nem autózom feleslegesen, ha gyalog, kerékpáron vagy tömegközlekedéssel is elérem célom. (Legerősebb szennyező a füst, ami nagyrészt benzingőz és diesel mikrokoromszemcse.) A váltás sokszor strapás. Ilyen például a külön (szelektíven) gyűjtött szemét (üveg, műanyag, szerves – éghető, éghetetlen). Olyan apróság is számít, hogy vásárláskor nem kérek reklámszatyrot, mert tartós szatyorral megyek vásárolni, és a legkevesebb csomagolóanyaggal kérem az árut. Az is jó, ha például a felesleges vizet hasznos helyre öntöm (gyerekkoromban a napi átlagos emberi fogyasztás kb. 2–3 tízliteres vödör víz volt egy 4 tagú családban).

Még hosszan lehetne sorolni az efféle mindennapi figyelmességeket, amelyek cseppnyit kímélik a környezetet. A városban aszfalt takarja a földet, és kalitkaházainkban igyekszünk elszigetelődni a külvilágtól. Csak tévén át látjuk rémhírekben a természeti katasztrófákat. A képernyőn pedig mindez elég „lájtos” mozi a játékfilmek borzalmaihoz képest.

A „jólét” és a „jó lét” nem ugyanaz. A jólét inkább anyagi bőség, a jó lét viszont inkább lelki-szellemi. Ahogy az anyagi jólét egybemossa ünnepeinket a hétköznapokkal, eláraszt termékekkel, ügyekkel, műsorokkal – úgy jut egyre kevesebb idő egymásra, létfontosságú gondolatokra és rácsodálkozásra. Lelkünk száraz, vastag és kemény kérget növeszt, amelyen nehezen hatolnak át finom jelek. Ezt a keménységet oldják a szép versek, az őszinte és mély beszélgetések, a jó zene, meg – akinek futja rá manapság – az eleven istenkapcsolat. Nekem, ülő foglalkozást végzőnek lassul a vérem, rozsdásodnak az ízületeim. Testmozgással viszont pezsdül a vér, erősödnek a csontok, és a fizikai terhelés jól hat a lelkiállapotra is. (Híres magyartanárom úgy mondta: Lelki bajokra biztos gyógyír a favágás.) Erőt ad az is, ha kedvvel segítünk másoknak, egymásnak, de legfőképp a rászorulóknak. A szerető emberség frissíti a lelket (endorfin szabadul fel – kábítószer nélkül). A pénz egyben felelősség is. Alkalom, lehetőség arra, hogy okosan segítsük a rászorulókat. (Nem az önpusztításban és nem a lumpolásban, hanem a felemelkedésben és megmenekülésben.)

Most divat „Unióban gondolkodni” – bár nemzeti ünnepeink jó része épphogy a függetlenségről szól. Az Uniót a nagy pártok pártolják. Vita még, hogy önállóbb államok szövetsége vagy központosítottabb legyen? Milyen döntési jogokat kell átadni az Uniónak? (Mennyire kell eladnunk magunkat?) Kérdéses, hogy milyen ütemben és mértékben közeledünk a jóléthez? (10 évig szavatolt a másodrendűek kedvezménye.) Felkapaszkodhatunk-e a „gazdagok szekerére”, vagy csak az oldalán csimpaszkodhatunk? Az is kérdés, hogy mindezért milyen árat fizetünk? (Mezőgazdaságunk jövője?) Ha sikerül bekerülnünk, hol jut helyünk? Mi lesz a szerepünk? Azt mondják, hogy itt a környékünkön lesz a törésvonal gazdagok és szegények között. Határokat erősítünk, és ahogy korábban a kereszténységet védtük a „pogány” keleti hordák betörésétől, úgy most a gazdagságot védjük majd a keleti szegénységtől. De a kontinens lakossága fogy, és az „alantas” munkák elvégzéséhez mégis szükség van a keleti betelepülőkre.

Ez hát a jövőbe vezető menetirány. Ide szól a jegyünk. Kérdés, hogy a közös vagy az egyéni előnyök nyernek majd benne? Ülünk a történelem vonatán, és nézzük, amint mögöttünk elmaradnak a mezítlábas, verejtékes, de szénaillatú és tarka réti virágos, paraszti kultúra mezői. Bámuljuk a dizájnos, amerikás, multimédiás fogyasztói multikultúra kirakatait. Elhagyjuk a természetes világ időpróbálta értékeit, jönnek helyette új szenzációk, kalandok – harsányak, vibrálóak, adrenalin-serkentők (tele mesterkélt pótcselekvéssel). Piknik helyett túlélő túra, dombról hempergőzés helyett ugrás gumikötéllel toronyból, tavi csónakázás helyett vadvízi evezés, bizalmas baráti beszélgetések helyett flancos és üres partik, a búcsúi hurkapálca helyett festékpatronnal egymásra lövöldöznek. Semmi panasz! – hiszen a jólétbe tartunk. A Jóisten meg lenéz ránk, és csóválja fejét: „Ezeket aztán jól rászedték!” A Jövő emberének új templomai a nagyáruházak, ahol pénzből és szabadidőből lehet bőven áldozni olyasmire, ami kimegy a divatból, amit megrág a moly, vagy elavul (megeszi a rozsda).

Vigyázzuk valódi, maradandó kincseinket akkor is, ha avittnak tűnnek – hátha kiderül még, hogy egyszer nagy keletjük lesz. Milyen kincseket? Olyanokat, amik nem kaphatók pénzért. Legdrágább kincsünk Isten. No nem az, akit elképzelünk és irányítanánk, hogy vágyainkat varázslóként teljesítse, hanem „Aki Van”, és aki minket hoz egyenesbe, ha igazán akarjuk. Kincs megőrzött emberségünk is, a Lélek gyümölcseivel. Útmutató kincs a Biblia, amely leír minden fontosat az emberről – csak ki kell próbálni. Fárasztó ugyan maian megfogalmazni, de megéri, mert „bejön”. Jó dolgunkban azért csak őrizzük valódi kincseinket, akkor is, ha korunk nemigen becsüli azokat. Az újrakezdéshez kell majd a tiszta forrás, hogy jó helyről meríthessünk. Legyünk hát az a „maradék”, amely megőrzi azokat az értékeket, amelyeket Ő ránk bízott.

– Leló –

Hogyan jutunk el Szanticskára?

2. Irotától Encsig

Négy év telt el. A Politika villamosa új vágányra tért. A kocsit átfestették, a táblát kicserélték, az új vezető leszállította az utasok egy részét. Helyükre mások kerültek, vagy tolakodtak fel. A kocsin belül megkezdődött a mozgolódás a jobb helyekért. Az ügyetlenebbek és azok, akiknek nem tetszett a lökdösődés, egy idő után inkább leszálltak. A mindig gyalogló emberek kiábrándultan vagy közönyösen néztek az új személyzettel csillogva futó jármű után. A zsebtolvajok és a nagystílű bűnözők továbbra is elemükben voltak. A villamosára büszke új vezető nem hitte ezt el, s ezért bíróság elé állíttatta azt, aki kétségbe vonta egyes utasok tisztességét.

Így éltünk ebben a világban, miközben minden tavasszal előbújtak a szorgalmas, üde virágok: fehérlett a hóvirág, sárgállott a kankalin, lilánfehéren húzódott a keltikék illatos szőnyege. Téli álma után felébredt, benépesedett az erdő. Megszaporodtak a kirándulók, gyermekcsapatok lepték el az utakat, s a zöldülő erdőben mindig felejteni lehetett a hétköznapok gondjait.

Ági 1990 tavaszán, egy bolondos, szeles, hózáporral, esővel és napsütéssel tarkított, emlékezetes áprilisi napon a Kék Túra végére ért. Feleségem ekkor még a Kékestetőn járt, de 1992 nyarára, a Mátra, a Bükk és az Aggteleki-hegység átszelése után megérkezett Bódvaszilasra. ’93-ban innen folytattuk utunkat a Cserehát bejárására. Az első éjszakán Bódvarákó felett vertünk sátrat. Zsebrádiónk elalvás előtt arról tájékoztatott minket, hogy a miniszterelnök feljelentette az ismert közgazdászt azért, mert azt állította, hogy a szervezett bűnözés elérte a közéleti személyiségek körét. Így festett a világ egy része, amikor arra készültünk, hogy a meleg nyárban átgyalogoljunk az ország egyik legszegényebbnek mondott részén. Beszámolómat azonban rövidre veszem, mivel továbbra is az írásom címében jelzett témáról szeretnék beszélni. Ugorjunk hát át néhány dombon, völgyön és falun, s kezdjük ott a történetet, hogy a kék jelzés időközbeni megváltoztatása miatt az Irotai-tető után nem észak, hanem dél felé kellett fordulni.

Már lemenőben volt a Nap, amikor hat óra tájban az erdő szélére értünk. Ez az az idő, amikor általában elkezdtünk éjszakára alkalmas sátorhelyet keresni. Az elébünk táruló látvány megállított minket. A jobbról és balról húzódó dombok között csendesen ereszkedett lefelé a rét, oldalról, s félig elölről is erdők és ligetes mező. Csend és béke ülte meg a tájat, bár az erdőket szegélyező vadászlesek e béke viszonylagosságáról árulkodtak. Most azonban még semmi sem zavarta a természet nyugalmát, s a faluból felhallatszó fél hetes harangszó is úgy tűnt, mintha maga az erdő szólalna meg. Lerakodtunk, és vacsorához készülődtünk. Egészen pontosan: felrakodtunk, hiszen felettünk is egy les állványa tornyosult. Nagyon jó, magas színvonalú dolog vadászles tetején vacsorázni. Ott vagyunk a helyszínen, meg nem is. Mindent látunk, de minket nem látnak. Aludni viszont szűköcske, ezért vacsora után lekászálódtam róla, és elindultam sátorhelyet keresni. Motorkerékpár zaja bizonyította, hogy mégsem néptelen a hely. Puskás vadász pöfögött fel a falu felől, majd a les mellett eltűnt az erdőben. Alkalmas helyen felállítottuk a sátrat, és berendezkedtünk éjszakára. Távoli lövés hangja tanúsította, hogy a vadászok nem dísznek használják a fegyverüket. Ilyenkor jobb is békében feküdni a hálózsákban, mint vadul csörtetni a bokrok szélén, főleg ha nincs érvényes életbiztosításunk. Nyolc órakor már magasan állt a majdnem kerek Hold. Felhősödés kezdődhetett, mert éjfél körül gyengén esni kezdett az eső, le kellett fedni a sátor szúnyogok elleni védőajtaját.

Ennek a jelentéktelen cselekedetnek az lett a következménye, hogy reggelre ébredve nem láttuk, mi van a külvilágban. Közeledő lépések zaja azonban azt jelezte, hogy valakit érdekel a jelenlétünk. Kidugtam a fejemet az ajtón, s megállapítottam, hogy egy magas, erős férfi közeledik kutyájával felénk. A mezőn legelő tehencsorda alapján világos volt, hogy ő a csordás. Jó reggelt kívántunk egymásnak. Csak azért jött – mondta –, hogy megnézze, kik vannak itt, mert nem szeretné, ha a tehenek felborítanák a sátrat. Megköszöntem a gondoskodását, emlékezve arra, hogy jó másfél évtizede egy szatmári, ligetes réten tényleg hajkurászni kellett a teheneket, hogy össze ne tapossák akár a sátrakat, akár kerékpárjainkat.

Néhány kölcsönös bemutatkozó szó után továbbment, rendbe rakta a teheneket, majd visszajött beszélgetni. Amit mondott, s amire emlékszem, az már „új világbeli” sorsáról szólt. Talán nem haragszik meg rám Szász András, hogy „kibeszélem” őt. A nehéz sorsú emberek iránti tiszteletből teszem, nem azért, hogy fecsegjek. Hiszen őt is megcsapta a változás szele, oda kellett hagynia korábbi munkahelyét az edelényi termelőszövetkezet gépállomásán. Munkanélküli lett, házassága is felbomlott. Öt évvel ezelőtt idejött Irotára. Egymilliós házát eladta, a neki jutó pénzből vette kétszázezerért azt a kis házat, amit majd látni fogunk, ha lemegyünk a faluba. Vállalta a csorda őrzését havi 5250 forintért. A reggeli 6 órai harangszó után kimegy a falu végére, és indítja a 37 tehénből álló csordát ide, fel a legelőre. Három kutyája segíti, közülük kettő csengős. A puli nagyon ügyes – mondja –, de a fehér ügyetlen. Úgy haladnak, hogy délre a falu melletti kútnál legyenek, ahol hosszú vályúból itatja meg az állatokat. Ez most az élete.

Késő volt már, tíz óra, ideje volt reggelizni. Ő magára hagyta a legelésző csordát, és kutyáival bejárta az oldalsó, bokros, kopasz domboldalt. Eltűnő-előbukkanó alakja fekete pontként mozgott a távolban, s halkan szűrődött át hozzánk a csengők szava meg a kutyák időnkinti vakkantása. Egy jó óra alatt összeszedett egy táska gombát, pedig – mint mondta – „a szárazság miatt gyenge a termés. A környező földeken az előző évben főleg kukoricát vetettek, de terem itt zab is. Nagy erdők vannak erre, a bal oldali felmegy Krasznokvajdáig. Vad is él szépen, nekik is jut a kukoricából.” Újdonság a magánerdő. A szemben lévő is ilyen. Három ember vette meg.

Bizony, szépen eltelt az idő. Tizenegykor indulunk, s delet harangoznak, amikor leérünk a gulyakúthoz. A csorda már megelőzött minket, a tehenek pihennek. Irotai tartózkodásunkat az határozza meg, hogy egy csalánszedő ember elmondja: zárva még a falu boltja. Nem is mentünk be a központba, hanem megálltunk az első nyomós kútnál, ami utunkba került. Megmostuk az arcunkat, ittunk egy jót az erősen vasízű vízből, megállapítva, hogy nem régen fektethet-

ték le a vezetékhálózat csöveit. Aztán fogtuk a holminkat, kis idő múlva balra fordulva elmentünk a csordás háza előtt. Elfogadható vályogház volt, kertjében fehér virágokkal. A felfelé vívő földút hamar kiért a faluból. Utolsó beszélgetőtársunk három szurtos kisgyerek volt. A legkisebb szájfertőzéssel bajlódhatott. Adtunk neki egy szelet csokoládét, hogy jobb kedve legyen.

Zártkertek mellett mentünk el, a sövényben itt-ott szilvafák nőttek. Az emelkedő földútról egyre jobb lett a kilátás. A Martonyi mögötti Szárhegy tetejéről a TV-erősítő tornya integetett, délebbre a Bükk, északabbra a gömöri hegyek béklettek. Két óra tájban délre fordult a már erdőben haladó út, és különösebb fáradság nélkül elvezetett a Felsővadász feletti dombra, a piros P jelzéssel való találkozásig. Hála a tiszta időnek, szépen kirajzolódott, első ízben, a Zempléni-hegység vonulata. Szemben velünk a Magoska, jobb felé a jellegzetes alakú abaújszántói hegy, balra a regéci várhegy. A panoráma megért egy fényképet, de azért csináltam egy vázlatos rajzot is a füzetembe. Rövid szemlélődés után leereszkedtünk Felsővadászra.

Az országúton átvágva a kastély felé igyekeztünk. Egyelőre beértük nézelődéssel, mert az irodalom szerint a bélyegzőt az italboltban kellett keresnünk. Egy fiatal gyerekhez fordultunk segítségért, aki a kerékpárját tolta az út szélén. „Hol van a kocsma?” – kérdem. Mutatja, merre, de hozzáteszi: „Most be van csukva, mert felment a Mari Szanticskára. Mindig elviszi a bélyegzőt.” „Na, az ördög vigye el” – morogtam –, „nekem mindegy, hogy elviszi vagy bezárja. Már a kocsmákra sem lehet számítani!” Vajon miféle hely lehet az a Szanticska? Mindenfelől oda járnak az emberek? Hiszen négy évvel ezelőtt Abaújlakon is Szanticskát emlegetett egy asszony.

A gyerek megszánt, mert így folytatta: „Tessék megpróbálni bemenni az udvar felől, megkerülve a házat. Szoktak ott lenni ilyenkor is.” „Ügyes gyerek vagy” – dicsértem meg, és elindultunk az épület felé. A ház szépen aszalódott az augusztus eleji hőségben, a vendégváró ajtók, ablakok mind be voltak zárva. Jó nagy kerülőt kellett tenni, amíg hátulról egy raktárféle helyiségbe jutottunk. A fiú javaslata nélkül eszembe sem jutott volna erre jönni. A raktár valóban nem volt üres: a hűvösben 5–6 törzsvendég üldögélt, sörözött. Egy fiatalember kezelte a rekeszeket, szedte a pénzt. Rajtunk nem tudott segíteni, mert az üzlet igazi része zárva volt. Fogyasztani, persze, lehetett. Helyet szorítottak nekünk egy lócán. Feleségem üdítőt ivott, én sört, hogy összhangban legyek a társasággal. Közben áttekintettük a helyzetet. Végül is abban állapodtunk meg, hogy valamelyik egyházközség bélyegzőjét próbáljuk elérni. Azt mondták, kezdjük a római katolikus plébánián, az itt van egy ugrásra. Megköszöntük a vendéglátást, és mentünk, amerre mondták. A plébánia nagyon takaros kis ház volt, parabola antennával a tetején. Nem kétséges, modern a pap. Mondanom sem kell, hogy a kapu be volt zárva. Ezen nincs mit csodálkozni: a falusi papok mindig a filiákat járják. Egykori cserhátszentiváni pap barátom öt faluban misézett, de amit itt később megtudtam, az méltó volt a Guinness-be bejegyzésre: a felsővadászi plébániához még 14 további település tartozott, s tartozik ma is. Nagyüzem.

Már csak a görög katolikus parochusban lehetett reményünk. Hátha ő itthon van. A templom tornya mutatta, merre kell menni. Mielőtt még odaértünk volna, megálltunk egy percre az egyik háznál. A háziasszony nagy takarításban volt, egész holmiját kirakta a folyosóra. Adna nekünk szívesen szállást – mondta –, de most éppen a fiát várja Miskolcról. Megköszöntük a szívességét, de hát estére szeretnénk már odébb lenni. „Korábban járt erre négy sátoraljaújhelyi fiú, de ők sem álltak meg, hanem elmentek Nyésta felé” – folytatta. Na, gondoltuk, ők is ugyanabban a cipőben jártak, mint mi, hiszen arra kell menni, ha Encsen akar kilyukadni az ember. „Ha nem járnak szerencsével a parochus úrnál, akkor menjenek fel a kastélyba. Fínom ember az igazgató úr” – tette végül hozzá. A kastélyba azonban nem kellett elmenni, mert motorzúgás hallatszott, és egy Wartburg húzott el a hátunk mögött. Megjött, akit kerestünk.

A pap középkorú, jó kedélyű ember volt. Örült, hogy találkoztunk, és készségesen lebélyegezte füzeteinket. Szemmel láthatóan nagy munkában volt: téli kápolnát és hittantermet épített, hogy kevesebb fűtési energiával tudja elhelyezni híveit, iskolásait. Érdeklődött, merre megyünk, hol alszunk. „Majd valahol, estefelé sátrat verünk” – közöltük. Kissé megütközött: „Elég veszélyes az ilyesmi”. Motyogtam valamit arról, hogy veszedelmesebb dolog Pesten, sötétedés után, egyes belvárosi helyeken mászkálni, mert papot nem kell oktatni a Gondviselés tárgyában. „Jobb félni, mint megijedni” – idézte végül barátságos jó tanácsként a régi szentenciát, amikor utunkra bocsátott.

Felmentünk hát Felsővadászról a Nyésta felé eső dombra, majd a K jelzés fordulója után, egy nyíláson, eltűntünk az egyik zártkert sövénye mögött. A hely nem volt túl idillikus, a bejáratnál szemét, beljebb, jó hazai szokás szerint, összetört üvegek cserepei. Védelemnek azonban nem rossz, itt senki sem fog mászkálni a sötétben. Este nyolckor már aludtunk. Álmunkat hátulról egy kerti kunyhó és egy permetlé tárolására alkalmas kád vigyázta.

A Felsővadász feletti domb túlsó oldalán leereszkedve, negyedóra alatt Nyéstán vagyunk. Az út kis fenyőerdőben halad, majd nyílt mezőn átvíve eléri a falu szélét. Be kellene menni egy sikátorba, ami – úgy látszik – el van rekesztve. Megállunk. A kutyák számának szaporodásával, mostanában jobban meggondoljuk, bemegyünk-e egy kertbe vagy sem. A tulajdonukat féltő emberek egyre vadabb kutyákat tartanak, ezért jobb félni és egy kicsit többet gyalogolni. Visszafordulunk, megkerüljük a falut, és a felső vége felől érjük el a főutcát. Ennek az a haszna, hogy szemügyre vehetjük a fél kilométerrel odébb legelő tehéncsordát. Az öt tehenet látva elgondolkodunk: vajon tényleg ennyi-e a falu teheneinek száma. A falu egyébként nem nagy, körülbelül 140-en laknak itt – tudjuk meg később. Kezdetként megállunk az első nyomós kútnál, megmossuk az arcunkat, és vizet veszünk a további útra.

A gyalogos vándor nagyon szereti az utcai kutakat, pedig ezek száma egyre fogy a civilizáció terjedésével. Korábban a kút a falu üdvözlete volt az érkezőnek, lehet, hogy nemsokára már csak erős kerítések és nagy kutyák fogják fogadni azokat a meggondolatlan embereket, akik nem zárták magukat kocsinak nevezett bádogdobozba. Pedig a forró nyári napokon, sok kilométer után, szinte újjászületünk, ha a hideg vízsugár alá tarthatjuk karunkat vagy lábunkat. Mivel azonban a Pénz őfensége mindent hatalmába kerít, örömünk nem mindig maradéktalan. Pár éve, Lévai Béla barátommal, egy börzsönyi túra harmincadik kilométerét taposva, megálltunk pár percre egy kóspallagi kútnál, hogy kimossuk a nagy nyargalástól szemünkbe szivárgó sós izzadtságot, s igyunk egy kicsit a kiszáradás elkerülésére. A két, 60 éven felüli vénember tevékenykedését látva, kijött a ház gazdája, de ahelyett, hogy megveregette volna a vállunkat, hogy ilyen kiválóan felvesszük a versenyt a fiatalokkal, hamarosan arra tért rá, hogy bizony pénzbe kerül az ilyesmi, mert az önkormányzat a lakosokra terheli a közkutak fogyasztásának költségeit. Mi, persze, kivételek vagyunk, de a fiatalokkal sok baj van. Az efféle eszmefuttatás kissé elkedvetleníti az embert, de hát tudomásul kell venni, hogy ez a helyzet. Tanmesét sem lehet mondani az önző gazdáról, akinek posványos lett a kútja, mert nem engedte, hogy a vándorok vizet húzzanak belőle, bezzeg a jószívű ember kútjának vize kristálytiszta maradt. Ma már nem gémeskútból

jön a víz, nem is Isten áldása, hanem a hidroglóbusz kommunális szolgáltatása. Azt tehetjük, hogy megköszönjük a tájékoztatást a falu közműhelyzetéről, és röviden továbbállunk.

Nyéstán azonban senki sem példálózott. Fogtuk hát holminkat és bevonultunk a faluba, hogy boltot keressünk. Nem kellett sokáig mennünk, mert a templomnál idős, fekete ruhás asszonnyal találkoztunk, aki elmondta, hogy a bolt hétfőn zárva van, nincs mód vásárlásra. De ha már így adódott, beszélgettünk a faluról, az emberekről, a házakról. Ez itt a polgármesteri hivatal, amaz a plébánia. Az utóbbit – szép, nagy házat – eladták. A selyebi orvos – 35 éves – vette meg, ő állíttatja helyre. Később ide fog költözni. Ő feketében van, a fiát gyászolja, aki nemrégen halt meg.

Álljunk meg egy kicsit. Pár napja elővettem a túranaplómat, hogy hozzákészüljek e cikksorozat következő részének a megírásához. Igyekszem mindig pontosan leírni a hallottakat, de nem zárható ki, hogy rosszul hallok valamit, félreértek egy mondatot. A hátizsák nehéz, este néha zseblámpa fénye mellett firkálom le a fontosabbnak vélt dolgokat. Az idő is múlik, a történtek más megvilágítást kapnak, hol elmosódnak, hol élesebbre rajzolódnak, ismét máskor egybeolvadnak más hírekkel. Néha a tények érdekesek, máskor a tényeknél többre tartunk egy nem is biztosan igaz, de tanulságos történetet. Azt még a faluban megtudtuk, hogy S. néni fia öngyilkos lett, de tegnap – s mennyire érdekes, hogy éppen tegnap – ez az évekkel korábbi hír történetté vált. Nem tudom, ugyanarról az emberről szóle, a részletek is lehetnek másképp. Mégis leírom.

Mi történt tegnap? Arnold barátommal ültünk egy padon a Nagymaros feletti Julianusz-kilátónál, amikor egészen váratlanul kiderült, hogy ő is járt abban az időben a Csereháton, és Abaújszolnok környékén hallott beszélni egy fiatalemberről, aki korábban – mondjuk – Ózdon dolgozott, és az ottani kohászat összeomlása miatt állástalanná vált. Hazahívták, mondván, hogy bár szegény a vidék, de azért ebből a földből meg lehetett élni. Ő hazajött, nem tudott megkapaszkodni, lemondott az életéről. Igaz-e, nem tudom. Azt sem tudom, kiről van szó. Csak azt tudom, hogy meglepődve néztünk egymásra a barátommal, megtudva, hogy nagyjából ugyanakkor, egyazon vidéken ilyen történetet beszélnek el az emberek. Éreztem, hogy ennek a sorsnak megvan a helye azoké mellett, akik kibírták a kelet-magyarországi földcsuszamlást, a százezernyi embert koldushelyzetbe hozó változást. Előttem egy újságcikk. Címe: A tanya nem szociális otthon. A cikk hasonló történetet beszél el Csongrád megyei emberekről, akik kényszerűen feladva városi életüket, a földből akartak megélni. Csakhogy a föld könyörtelen azokhoz, akik nem ismerik a természetét. S a teljes objektivitás biztonságáról lemondva, akkor, amikor írtam és írni fogok a túlélőkről, tanúsítanom kell, hogy láttam egy idős asszonyt, sőt beszéltem is vele, aki azért azt mégsem mondta el egy először látott idegennek, hogy miért kellett megválnia a fiától. Így volt, nem így volt? Vajon hányszor volt mégis így? És miért?

Az egyéni sorsok történetté alakulásán és a Hegyes-tető 500 méteres magasáig eljutó vándorlásán elmélkedve vágjon neki az olvasó, velünk együtt, az Abaújszolnok irányában emelkedő domboldalnak. Nyéstát elhagyva kertek, gyümölcsösök jönnek. A lejtőn fölfelé kapaszkodva jólesik időnkint megállni. Ezt tettük mi is az egyik kert végén. A kertben egy asszony mákot tört, kis kutyája mellette ugrált. Mivel a köszönés után a közös munka a legalkalmasabb mód az egyidejű pihenésre és beszélgetésre, feleségem is beállt mákot szedni. Negyedóra alatt elég messze jut a serényen dolgozó ember mind a mákfejek letörésében, mind pedig a világ folyásának és az idei terméskilátásoknak a megtárgyalásában. Aztán irány tovább, felfelé, majd lefelé. Félóra múltán már az abaújszolnoki kulcsosház előtt álltunk. Meglepetés nem ért minket, mivel a turistaújság egy korábbi számából tudtuk, hogy a Borsod-megyei szakosztály éppen most létesített kulcsosházat a faluban. Ott is volt a ház a főutcán, rajta a tájékoztató tábla. Ha van ház, a környékén kell lenni az igazoló bélyegzőnek is. Ezúttal azonban nem kellett keresgélnünk, mert gyorsan peregtek az események. Kis, zárt teherautó fékezett mellettünk. Megérkezett a mozgó kenyérbolt, amely sorra járja a falvakat. Láttára előjöttek az emberek, köztük egy barátságos asszony: Vaszily Vincéné, azaz Márta néni. Férjével együtt ő gondoskodott a kulcsosházról és – természetesen – nála volt az abaújszolnoki bélyegző is. Két nagy, fehér kutyáját látva inkább kívül maradtunk a kerítésen s úgy intéztük el az adminisztrációt. Egyórás tartózkodásunk teljes sikerrel járt, hiszen friss kenyérhez jutottunk, s jól bevásároltunk a néhány telekkel feljebb lévő, Fő utca 40. alatti maszek vegyesboltban. Tulajdonosa az új világ vállalkozó alakja, egy miskolci fiatalember, aki itt próbál szerencsét. Kétségtelen, hogy nyitva is volt, bizonyos mértékű választéka is volt, működött a hűtőszekrénye, és azt mondták, hogy minden hét végére hoz húst. Mindezt nem láttuk el-

mondhatónak a másik boltról, amely szürkén, zárt ajtókkal nézett a poros országútra.

Úgy vagyok az írással, mint amikor ketten egyszerre beszélnek. Szerettem volna kettősen róni az előző sorokat, de nem lehetett. Ezért most írom le, ami a kenyérvásárlásról eszembe jutott, bár korábban azt ígértem, hogy csak azokat a szakaszokat említem csereháti vándorlásunkból, amelyeknek lesz szanticskai vonatkozása. A friss kenyér azonban felidézte az elfogyott régi kenyeret, amit előző szombaton kaptunk Tornabarakonyban. Elmondom, hogyan.

A Cserehátra érkezve, bizony, elfelejtkeztünk arról, hogy ezen a tájon nincsenek nagy boltok. Tej hetente egyszer, kedden érkezik Barakonyba. 16 liter, összesen. Kenyér annyi jön, amennyit előre rendelnek. A falunak 47 háza van, ez nem jelent sok kenyeret, egyébként is, mindegyiknek megvan a maga gazdája. Nyomorunkból a széparcú, idős boltosnő – még tanítónő is lehetett korábban – segített ki, ideadva nekünk a saját adagját. Tegyük ezt a gyorsfényképet azokhoz az úti történetekhez, amelyek megerősítik hitünket a jószívű emberekben, s térjünk vissza Márta nénihez. Ő buzgón marasztalt minket. Megmutatta a virágait, és javasolta, hogy aludjunk a turistaházban. Mi azonban úgy gondoltuk, hogy estére már legalább két faluval odébb kell lennünk. Megígértük, hogy hamarosan eleget teszünk a meghívásnak és visszajövünk. A hely valóban alkalmasnak látszott csillagtúrákra, de most előre kellett haladnunk a kék jelzés vonalán. A déli harangszót már a temető feletti fasornál hallgattuk. Nem akarom untatni az olvasót érdektelen részletekkel, útkereséssel, barackevéssel, kullancskiszedéssel, erre-arra forgolódással. Tény, hogy felértünk a dombtetőre, ahonnan már látható volt Baktakék, s hátul a közelebb került Zempléni-hegysor. Rövid ebéd után, a dombról lejövet, mezőgazdasági épületek mellett elhaladva, elértük azt a kulcsosházat, ahová Ágival, a régi turistaúton, négy éve eljutottunk. Már csak pár percre volt szükség, hogy elérkezzünk a falu felső végén lévő kúthoz. Rekkenő nyári meleg volt, délután három óra. Szomjasan, izzadtan, porosan álltunk meg, hogy felfrissítsük magunkat. Feleségem lehúzta a cipőjét, és boldogan hűtötte a lábát a kút vizével. Nem voltunk sokáig egyedül. A fenti épület irányából idős ember közeledett, mindkét kezében vödörrel. Köszöntünk egymásnak, majd beszélgetni kezdtünk. Alkalmi társunkat nem kellett biztatni arra, hogy megnyíljon.

„Én nem tudom, hogy maguk kicsodák, maguk meg azt nem tudják, hogy én ki vagyok” – szögezte le a tényállást az idős ember, akit nevezzünk, az egyszerűség kedvéért, Feri bácsinak. Teljesen igaza volt, ámde ismeretség ide vagy oda, a gyalogos házaspár, akik mi voltunk, nem tűnt ellenszenvesnek Feri bácsi számára. Folytatásként tehát időszerű témát pendített meg, és közölte, hogy családot a politikában és az egyházban egyaránt. Helyben vagyunk – gondoltuk –, három évvel az úgynevezett rendszerváltás után ezt már mások is megfogalmazták. Érdeklődve vártuk, milyen megközelítésben fejti ki állítását egy idevalósi állampolgár. Mint sejthető volt, az új világ nem teljesítette a hozzáfűzött várakozásokat. Feri bácsiéknak nehéz életük volt. A háború után kuláknak minősítették az apját, majd egy időre be is csukták. Négy gyerekének megmondták, hogy kotródjanak a faluból, mert itt nincs hely számukra. Ők tehát elmentek a nagyvilágba, munkát és megélhetést keresni, hasonlóan sok társukhoz, akik gyökerüket veszítve vándoroltak a nagyvárosok és az új nagyipari létesítmények felé. Ő később visszajött ide, s most várná az igazságos kárpótlást, de nem kap, csak packáznak vele. Kérdezgetjük, hogy milyen hivatalokban járt, mondjuk, amit tudunk azoktól, akik szintén bajlódtak a kárpótlási jegyek világában, de hát az együttérzésen, bátorításon kívül nem tudunk mást tenni. Ő is nyilvánvaló vesztese lett az újkori, egyáltalán nem „eredeti” tőkefelhalmozásnak, a javak ezredvégi újraelosztásának. A kútnál beszélgető turista nincs felhatalmazva igazságtételre, de azt látja, hogy eggyel több azok száma, akik tudják, hogy életüknek semmi újat nem jelent ez a más világ.

„És mi baj van az egyházzal” – kérdezzük, sejtve, hogy nem a Vatikán keleti politikájáról, hanem valami személyes dologról fogunk hallani. Így van. Vagyis úgy van, hogy a dolgos, négygyerekes apa nemcsak a munkát szerette, hanem az egyházát is, és amikor az ország a 38-as eucharisztikus kongresszusra készülődött, akkor a derék ember egy Jézus szíve-képet állíttatott a helybeli templomban. Biztosan büszke is volt rá, jól esett látni vasárnaponkint az ő ajándékát a többi kegyes tárgy között. Milyen sok helyen van ez így. Nem kell bizonyítani, hány üvegablak keretén olvashatjuk a nagylelkű adakozó és felesége nevét. Magam is menynyire örültem, amikor a kolozsvári Szent Mihály-templom oldalhajójában felfedeztem egy névrokonom színes ajándékát. Csak hát múlnak az évek, és az enyészet, a háború vagy a restauráció megváltoztatja a helyzetet. Feri bácsi esetében a pap távolíttatta el a képet a szent helyről. Nem firtattuk mélyebben az okokat, nem is biztos, hogy tisztázni tudtuk volna a valós indítékokat. A tény azonban előttünk állt egy megbántott idős ember alakjában, akinek családi ereklyéjét bő fél évszázad után a falakon kívülre rakták. Meglehet, hogy gicscses volt a festmény, s a pap jó ízlését mutatja, ami történt, mivelhogy a vallási szféra széles teret nyújtott – s nyújt ma is – az értéktelen tucatmunkáknak. Könnyen meggyőződhetünk erről, ha felkeresünk egy kegytárgykereskedést akár a fővárosban, akár vidéken. De hát az ízlések és az érzések mindig eltérőek. Egy látogató egy másik faluban megdicsérte a műemlékileg rendbe hozott templomot, mire odavaló ismerőse tömören megjegyezte: „A régit tetszett volna látni!” Néhol el is zavarnák a papot az átalakítás miatt, ha lehetne. Hozhatunk érveket az új mellett, a lélektan törvényei mások. Még magam is úgy vagyok az építészetileg korrekten és művészileg értékesen helyreállított sárospataki katolikus templomban, hogy behunyt szemeim mögött sokkal szebbnek és otthonosabbnak látom azt a belsőt, amit – úgy látszik – örökre lefényképezett egy kisgyerek szeme.

Így vagyunk az út menti keresztekkel is, ha még megvannak. A táj, a hit és az ember kapcsolódik össze, amikor valaki neve felkerül egy dombtetőn, egy útfordulón, egy szőlőhegyen álló kőkereszt talapzatára. A mi nevünk is fenn van egy messze lévő kereszt alján. Meghalt unokabátyámtól tudom, hogy apám milyen buzgón aranyozta újra a betűket a kemény téli hidegben, még az első világháború előtt. Két nemzedékkel korábbi ősének jóvoltából, beszélgetőtársunk családi nevét is hirdeti egy felirat, nem messze a kúttól.

Néhány további mondat után elbúcsúztunk Feri bácsitól és – délután lévén – átmentünk a közeli vegyesboltba, hogy élelmiszert vásároljunk. A nagy melegben különleges igényei is támadnak a vándornak: jó lenne fagylaltot venni. Elég nagy a hely, nem lehetetlen az óhaj. Kérdésünkre beljebb küldenek a faluba. Az elképzelt hűvösség erejében be is talpalunk a falu közepébe, ahol csalódnunk kell: nincs fagylalt. Bánatunkat úgy próbáljuk elmulasztani, hogy visszamegyünk a boltba, és Colával vigasztaljuk magunkat. A vásárlás alkalmat ad arra, hogy ismét szembesüljünk az új világ egy jelenségével. Ez a blokkadás.

Már a tornabarakonyi kenyérvásárlásnál találkoztunk a számlaadás új szertartásával. A kis boltok úgy vannak kialakítva, hogy a kiszolgáló a vegyesboltból egy hátsó ajtón át tud menni a másik helyiségben lévő italboltba, s így ingázva látja el a vendégek kiszolgálását. Miután befejeztük a vegyesboltbeli vásárlást, eszünkbe jutott, hogy jó lenne inni egy pohár üdítőt. Ehhez azonban át kellett menni a másik „üzemegységbe”. Ott ismét

számlát kaptunk a jelentéktelen összegű vásárlásról. Szóvá tettük, hogy felesleges az egész, boltosunk azonban ragaszkodott a pontos ügyvitelhez. Végtére is nem tudhatta, hogy nem ravasz próbavásárlókkal van-e dolga, akik mindjárt meg is büntetik a szabálytalanságért. Itt, Baktakéken is óvatos volt a pénztáros. Felsorolt eseteket is, amikor a Hatóság 30 ezer forintra büntette meg a könnyelmű boltost. Ennyi a taksa. „Benne van a gépben a fekete doboz, az mindent feljegyez” – mondta az ügynek kijáró tisztes félelemmel. Való igaz, nem volt egyszerű dolog a számlaadásra alkalmas pénztárgépek beszerzése, sok helyen volt fennakadás a kereskedelemben, amíg rendbe jöttek a dolgok. Ha már megírjuk Szanticskára eljutásunk krónikáját, nem hagyjuk ki ezt a jelenséget, hiszen jellemzi a kilencvenes évek elejét.

Közben megtelik a bolt. Fiatalemberek tódulnak be, akik szintén a kék ösvényt járják. Láttuk is őket a kúttól, amint leereszkedőben voltak a szemközti dombról. Bélyegző ügyben a görög katolikus plébániára irányítjuk őket, de kiderül, hogy itt a boltban is van, azonnal beüthető a füzetbe. Érdeklődve tesszük ezt mi is, összehasonlítva a négy évvel korábbi lenyomattal. Még a boltbélyegzőt is beütjük, hogy minél több helyi vonatkozást szedjünk össze. Néhány jókedvű mondat után elhagyjuk a boltot, és elindulunk felfelé, a temető irányába. Jó dolog, hogy van korábbi tapasztalatunk, bár most nehéz lenne eltévedni, mert pótolták a hiányos jelzéseket. Gondtalanul ballaghatunk a falu felett, a zártkertek mentén. Amikor a turistaút elválik a kertektől, leülünk pihenni az utolsó bokroknál. Előttünk a felfelé haladó völgy, benne a dombhátra kapaszkodó út. Csendben szemlélődünk, de nem sokáig vagyunk egyedül. Középkorú cigány férfi közeledik három kutyájával. Nem kell nagy képzelőerő ahhoz, hogy kitaláljuk: a lejjebb lévő tehéncsorda őrzőjével van dolgunk. Könnyű beszédbe elegyedni vele, magányában örül minden arra járónak. Beszéde értelmes, világosan fejezi ki magát. Ha nem így lenne, fel sem jegyeztem volna a naplómba, hiszen a turistanapló nem regény, meggondoljuk, mit írunk bele. Hadaró, rosszul hangsúlyozó, kapkodó beszédvilágunkban azonnal feltűnik az ettől eltérő közlési mód. Mit közöl? Azt, hogy naponta kétszer hatvan vödör vizet húz fel a gémeskútból a teheneknek, s önti a völgy közepén látható vályúba. Havi 7 ezer forintot kap a csorda őrzéséért. Elvállalta, mert munkanélküli lett. „Hol dolgozott korábban?” – kérdem. „Pesten” – mondja. „És hol lakott Pesten?” – faggatom tovább. „Kelenföldön, a Bánk bán utcai munkásszállóban.” „Puff neki!” – jegyzem meg –, „tudja, hogy szinte szomszédok voltunk? Alig kétszáz méter távolság volt köztünk abban az időben.” Így jár az ember ebben a kis országban. Ha beszélgetni kezdünk valakivel, előbb-utóbb ismerős emberekre, helyekre, történetekre bukkanunk. Mindjárt másként folyik a társalgás, ha felidézhetjük azokat a részleteket, amelyek közösek mindnyájunknak.

Kifejezve meglepetésünket és elégedettségünket azon, hogy ilyen távoli helyen is tudunk kapcsolatot találni, továbbindultunk az úton, átmentünk a dombon, leereszkedtünk a túloldali pincesoron és rendben beértünk Fancsalra. Messziről látszott, hogy a bélyegző doboza eltűnt a régi helyéről, ezért – a hagyomány ápolása kedvéért – a vegyesboltba nyitottunk be. Ott aztán megtudtuk, hogy a helyzet sokkal jobb, mint gondoltuk. A dobozt áttették, kicsit feljebb, az utca másik oldalára, s ott függ a vaskerítésen, a Szent Szűz szép, fehér szobrának oltalma alatt. Valóban kiváló megoldást találtak a helybeliek. Rendes is a falu főutcája, szép meggyfasor szegélyezi. Amikor megdicsérjük a pincéket, az utcát, a virágokat, egy asszony öntudatosan megjegyzi: „De nincs is itt cigány, egy se!” Helyben vagyunk. Itt nem finomkodnak az emberek, ha kell, inkább a falu veszi meg a magára maradt házat, semhogy idegen kerüljön bele.

Kipróbáljuk a bélyegzőt, utána átmegyünk a szemközti kis sörözőbe (Planétás Péter italboltvezető, Arany János utca) és szomjunkat oltjuk. Amíg a szellős előtérben üldögélünk, beérnek a Baktakéken megismert fiatalok, akik úgy döntöttek, hogy itt, a faluban töltik az éjszakát. Már ismerősnek számítanak, s hogy még többet is tudjunk róluk, elmondják, hogy pápai diákok. „Derék dolog ide eljönni Pannóniából” – dicsérjük meg őket, megmutatjuk, hol a doboz, és kölcsönadom a bélyegzőpárnámat. Ez is olyan tárgy, amely vagy eleve nincs, vagy kiszáradt, vagy elvitték. Aki biztosra akar menni vándorlásaiban, vigye magával a sajátját.

Segítségnyújtásunk után jó éjszakát kívánunk a fiataloknak, átvágunk a patak hídján, és egy kanyarral kimegyünk a faluból, fel a domboldalra. Vadkörtefa, kökénysor fogad kinn, balról pedig szépen gondozott barackos. Ennek végén, a dombtetőn, kis erdősáv húzódik keresztbe. Amikor ebben a kék jelzés jobbra fordul, mi balra megyünk, és 100-150 méterrel odébb sátrat verünk. A lemenő Nap fényénél még készítek egy-két felvételt az ismét közelebb jött zempléni hegyekről, majd vacsorázunk. A meleg nap után meleg éjszaka következik. A nyitott sátorajtóban vörösensárgásan fénylik a hegyek fölé emelkedő telihold.

Mindez nagyon romantikus, de ami másnap következik, az kevésbé az. Menjünk sorjában. Mivel már csak nyolc kilométer van Encsig, nem sietős a dolgunk. Későn kelünk, kényelmesen reggelizünk. Tőlünk balra kökénybokrok sora, de már nem tartjuk fontosnak őket. Látjuk, hogy nagyon sok a kökény ezen a tájon, ami azt is jelenti, hogy sok a megműveletlen föld. Csomagolás után visszamegyünk a turistaösvényre. Az erdősávból kiérve, balra fordulunk a nagy rétre, ahol négy évvel ezelőtt Ágival botorkáltunk az október végi ködben. Most nem Méra felé kell menni, hanem nagy jobbkanyarral, Abaújdevecser irányába. Gond nélkül be is érünk a faluba. Megállapítjuk, hogy sok szép, nemrégen épült ház van, virágosak az előkertek és az udvarok. Ügyes ruhaszárító szerkezetet rajzolok a füzetbe, amelynek az a lényege, hogy a föld felett magasan húzódó kötélre a teraszról terítik fel a kimosott ruhákat, s egy kar segítségével vízszintesen mozgatják a kötelet, amíg csak meg nem telik a ráaggatott holmikkal. Ötletes. A nézelődés közben azonban egyszerre csak felismerjük a mai valóságot. Szinte minden második háznál fiatal vagy középkorú férfi tesz-vesz az udvaron a délelőtti órákban. E kor a munkanélküliség kora e tájon. Húsüzem, fafeldolgozó, asztalos szövetkezet, galvánozó, tejüzem – ki tudná felsorolni, hányféle munkaalkalom szűnt meg a környéken, hogy a Miskolc környéki nagyipart ne is említsük. Még szinte csoda, hogy e nehéz helyzetben működik az óvoda az egykori Csomakúriában, s a konyhája kedvezményes árú ebédet tud adni valahány munkanélkülinek. Ezt attól a két férfitől tudjuk meg, akik az ebédosztás megkezdésére várnak ételhordójukkal. Ők mondanak részleteket, ők beszélnek a falu összetételéről és – természetesen – szidják a cigányokat. Valakit csak kell szidni. Elhanyagoltságában is szép ez a kúria és a nagy park. Az öregfák megoltalmaznak a tűző déli Naptól. Jólesik üldögélni a meglévő padon, s kevésbé jólesik azt hallani, hogy ha nem őrzik a parkban lévő színpadot, akkor hamarosan lába kel a deszkáknak. Ez azonban nem sajátosan devecseri jelenség.

Gondozott házak mellett megyünk ki a faluból. Egy fagylalt egy minicukrászdában, majd lefelé megy az utca, le a 3-as útra. Az encsi bejáratnál az egykori virágóra árválkodik. Mutatója megvan, de nincs mire mutasson. Régi nóta: létesítünk, megunjuk, s nem gondozzuk, amit alkottunk. Ez sem helyi sajátság. Fel a fejjel! Hamarosan itt a vasútállomás. Nézzük csak, mikor indul a legközelebbi vonat Miskolc felé?

Merza József

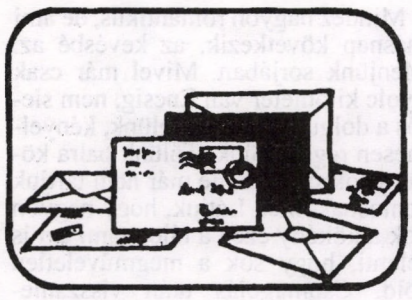

Olvasók fóruma

Levél Éliás Ádámnak

Kedves Ádám, régi barátom és harcostársam!

Nem feledhetem, hogy 1997-ben a Te vezetéseddel tüntettünk és osztogattuk a NATO-csatlakozás elleni röpcédulákat, majd később együtt szerettük volna megalapítani az Összefogás a Fennmaradásért Egyesületet. Ezért döbbentett meg *a júniusi számban* megjelent írásod. Annak idején nehéz volt Téged egy vitában valamiről meggyőzni, ezért nem értem, hogy miként hihetsz az EU-val kapcsolatos szólamoknak, hogyan bízhatsz abban, hogy a csatlakozás után önálló államiságunknak, önállóságunknak, kultúránknak akár csak egy kicsiny része is megmaradhat.

Gazdasági előnyökben bízol? Hadd emlékeztesselek rá, hogy amikor a kilencvenes évek elején az MDF-kormány az áthaladó kamionokat vasútra akarta terelni, és a gördülő járművektől áthaladási díjat kért, a görög szállítók blokádja és az EU parancsa kényszerített bennünket arra, hogy ingyen áthaladási engedélyeket adjunk ki az EU fuvarozói számára. (A törökök és románok kénytelenek azóta is a környezetbarát vasúti kamionszállítást igénybe venni.) Az EU keményen fellépett az ellen, hogy a Horn-kormány védővámot vezessen be a külföldi élelmiszerekre, s ezt az a kormány nem is tudta megvalósítani. Próbálkozott ilyesmivel az Orbán-kormány is, a rendelet Torgyán József nevéhez fűződött – de igen gyorsan vissza kellett vonni.

Gazdaságunk nem egészséges. Egyre több a bevásárlóközpont, a kicsik tönkremennek. Ez a világ, az EU világa a fogyasztási őrületnek és a hatalmasoknak kedvez. A kicsik képtelenek megfelelni a nagyok által könnyen teljesített szabályoknak és feltételeknek. Az EU-ban nem lesznek kis, a család által fenntartott élelmiszerboltok, cukrászdák, pékségek, fodrászatok, nem lesznek foltozóvargák, nem kapirgálnak majd csirkék a háztáji kertben, a kisgazdaságban termelt tejet sem veszik át a parasztoktól, a kistermelők nem hozzák zöldségeiket és gyümölcsüket a piacokra. Nem lesznek kis piacok sem, csak csicsás csarnokok a nagyvállalatok lerakataival. Erre halad a világ.

Régóta féltem a nyugdíjak megadóztatásától – soraim írásakor ez még csak „megcáfolt ötlet”. Biztos vagyok benne, hogy megvalósítják. Sebaj, több nyugdíjas fog éhen halni – kisebb gond az államnak.

Kedves Ádám! Nem látod, hogy gyarmat vagyunk, és úgy kell táncolnunk, ahogy a gyarmatosítók muzsikálnak? Nem látod, hogy csapdába estünk?

Élelmiszertermelési kvóták lépnek életbe, és nem termelhetünk annyit, amennyire szükségünk van, tehát a hiányt Nyugatról kell majd megvásárolnunk. Az üzleteink polcain már alig van magyar árucikk, s még annak is, ami esetleg nálunk készült, java része a nyugati cégeket gazdagítja.

Nem látod, hogy két választásunk van: vagy emelkednek a munkabérek, s akkor a „működő tőke” tovább vonul Kelet felé, vagy maradunk a nyomorszinten, a belga, francia bérek 1/5 részén?

Nem látod, hogy míg az EU egyes államai meg tudták őrizni viszonylagos függetlenségüket, addig minden magyar vagyon, kincs, ipar, föld, lakás, erdő stb. a nyugati cégeket és polgárokat, a gyarmatosítóinkat fogja gazdagítani?

*

A világ nagy bajainak közös megoldásáról írsz, amikor a világban minden egyre inkább a szegények, a nincstelenek, a kizsákmányoltak rovására történik.

Szerinted „a *földkérdés* kezelése viszonylag egyszerű: nem kell eladni a földet.” – De hiszen már jó előre eladtuk, amikor a szerződésben nem kötöttük ki, hogy azt *sohasem engedjük*.

Azt írod: „Ami a nemzetközi »pénzoligarchia« beszűrődését illeti az EU hatalmi struktúrájába, ugyancsak az EU hatalmas szociális ereje az a tényező, amely hatékony védelmet jelent a „disznófejű nagyúr” minden gonosz próbálkozásával szemben.”

Naiv vagy, kedves barátom. Nem tudod, hogy a világcégek miként irányítják a brüsszeli döntéshozatalt. Ennek az egyik szervezete (European Roundtable of Industrialists) az igazi döntéshozó, nem az EU parlamentje vagy bizottságai, nem is a bírósága.

Ezt olvashatjuk írásodban: „Egyértelművé kell tenni, hogy legalábbis *három érdek fölötte áll* a tőke szabad áramlása érdekének: a szocialitás, a természet- és környezetvédelem és a kultúra érdekterülete. Ez azt jelenti, hogy ha a tőke szabad áramlása szembekerül ezek bármelyikével, akkor nem érvényesülhet.” Nem akarod tudomásul venni, hogy az EU igazi urai semmibe veszik ezeket a szép szavakat? Ők a szabad piaccal, versenyképességgel, demokráciával, növekedéssel érvelnek, s a mi érdekeinket lesöprik az asztalról.

Te is tudod, hogy ez a világgazdaság az összeomlás felé halad. A világ legerősebb, leggazdagabb országának pénze, a dollár egyre jobban veszít az értékéből. A koszovói háború még „fellendülést” hozott, az iraki már nem. A bűnös, hazug érvekkel indokolt, olajért folyó háború következményei súlyosan veszélyeztetik bolygónk egészét. Ebben a világban a vezető cégek már csak olykor-olykor termelnek értéket, inkább tőzsdei műveletek révén gazdagodnak. Világunkban egyre ritkább a valódi érték: maga a létezés, az élet, a szellemiség, a hagyományok megőrzése, a tiszta erkölcs, az együttműködés, a szépség, a természet. Csak az anyagi haszon, a birtoklás, a vetélkedés, a versengés, a harc, az erőszak, a fegyverek fejlesztése, a gyengébb kizsákmányolása a fontos.

Ez a világ egyre gyorsabban rohan a végpusztulás felé.

Azt írod: *„Ez most az a történelmi pillanat, amikor fel kell adnunk a »harmadik út« olyasfajta, XX. századi ábrándképeit, amelyekkel kecsegtettük magunkat, hogy mi majd soha nem látott megoldást találunk, amely folytán földi mennyországként, idegenül, de gyönyörűen tündökölhetünk a népek panorámájában. A testvéri sorsközösség immár kényszerűen világméretű: vagy együtt fejlődünk, vagy együtt bukunk.”*

Ábrándképek? Nem, Ádám. Megvalósítandó célok, feladatok, amelyek felé minden tisztességes és becsületes embernek egymással összefogva törekednie kell. Csak a harmadik úton járók élhetik túl *esetleg* a végső pusztulást.

A harmadik út a függetlenség útja. A *„kicsi”* útja, a semlegességé, a NATO-ból való kilépésé. A harmadik út az új gyarmatosítás világméretű

központosításával szemben a kis területi egységek önállósodását jelenti; a tájegységek önálló termelését, a helyi mezőgazdaság, ipar, kereskedelem fejlesztését. Azt jelenti, hogy nem adjuk föl a földrajzi és kulturális hagyományokból folyó termelési módunkat, terményeinket, ősi növény- és állatfajainkat, helyi tejüzemeinket, vágóhídjainkat, pékségeinket, sörfőzdéinket, s fejlesztjük a helyi energiatermelést.

Minél inkább elfogadjuk a ránk erőltetett, tőlünk idegen gazdasági, termelési szokásokat, módokat, feladatokat, annál inkább kiszolgáltatottak leszünk, annál inkább véglegesítjük gyarmati helyztünket.

*

Sokan jártak saját korukban egy harmadik úton: Sakyamuni, Jézus, Assisi Szent Ferenc, Eckhart mester, az anabaptisták. Ilyen úton járnak ma is a kvékerek, akik sosem fogtak fegyvert senkire, a hutteriták, a Bokor és sok kis vallási közösség. Ez mindazok útja, akiknek nem kellenek a multiplex mozik, a bevásárlóközpontok, akik nem akarják Mammont, a pénzhatalmat szolgálni. Ez nem csak valamiféle sajátos magyar, nemzeti út, hanem az egész emberiség egyetlen járható útja – mert, sajnos, Günter Grass-nak kell igazat adnunk:

„Az emberiség megint egy kizárólagos igazságnál kötött ki, s most kötelező ebben hinnie. E dogmává emelt igazság hivatott rá állítólag – amint az rögtön az Öböl-háború után kihirdettetett –, hogy az új világrendszer meghatározója legyen. ***Valamiféle »harmadik útnak« nem szabad léteznie. Az utópiára kimondott tilalom már életbe lépett. Holott nagyobb szükséget ma nem ismerek — semmi nem hiányzik inkább, mint épp az elibénk vágó eszmék és tervezetek, melyek fölrajzolhatnák önpusztítás fenyegette planétánk jövőjét. A gátlástalan energiafogyasztással, a bármi áron való növekedéssel fölsértettük a védelmező ózonréteget, ha ugyan nem téptük már szét helyrehozhatatlanul. Földgolyónk tartalékainak... kíméletlen kizsákmányolása hasznot hajt ugyan, csak épp a nyugati felsőbb és középrétegek gazdagságát és fölöslegét milliárdos alsóbb osztályok nyomora ellensúlyozza.”***

Baráti szeretettel köszönt:

György Lajos (Piros)
Budapest

Kedves ÉV-szerkesztőség!

Örömmel vettem kézbe az ÉV *februári számát.* Az egyoldalú és felszínes kampány után végre reálisabb tájékoztatást kapok az Európai Unió előnyeiről-hátrányairól, véltem. Magyarország lakosainak többségéhez hasonlóan, én sem láttam tisztán ebben a kérdésben, és eligazítást vártam volna.

Ám örömöm nem tartott sokáig, mert a tájékoztatás itt is egyoldalú volt, és tárgyilagosnak csöppet sem nevezhető. Így számomra hiteltelen. Szeretném hangsúlyozni, hogy nem vagyok a téma szakértője, de laikusként számos kérdés merült fel bennem.

Éliás Ádám, az Összefogás a Fennmaradásért Mozgalom (ismernem kellene?) szóvivője, valamint Zámbó Zoltán, középiskolai tanár véleményét olvasva, arra gondoltam, hogy ennyi erővel akár a szomszédasszonyomat is megkérdezhettem volna, mi a véleménye az EU-ról. Ugyanis egyikük sem hozzáértő. Sokkal jobban szerettem volna olyan közgazdászok, szociológusok, politológusok stb. véleményét hallani, akiknek széleskörű rálátásuk van a gazdasági folyamatokra, múltra, jelenre, amiből esetleg a jövőre is következtetni lehet. Ehelyett a homoszexuálisok házasságának engedélyezésével, és az őt megütő édesapát feljelentő gyerek víziójával riogattak. Egyik példa elemzésébe sem kívánok belebonyolódni, egyszerűen ostobák, primitívek és demagógok. Az EU ellentételeként felvázolt konföderáció – finnek, lengyelek, bolgárok, törökök – szerintem mindenféle reális alapot nélkülöz, még akkor is, ha a tetejébe idecsapnánk a velünk „sorsközösségben lévő Németországot” is. Tulajdonképpen miféle sorsközösségről van szó? A szerző esetleg a jól ismert XX. századi előzményekre céloz? Akkor egy kicsit hátborzongató ez a dolog.

Lényegesen nagyobb érdeklődéssel és rokonszenvvel olvastam Pavics Lázárnak, a Levegő Munkacsoport szakértőjének és Drábik Jánosnak a cikkét. Az előbbi a csatlakozás következményeinek egy szűkebb szeletét vizsgálta, míg az utóbbi szélesebb képet adott. Ám továbbra is hiányoltam, hogy hasonlóan felkészült személyek elmondták volna ezekről a kérdésekről az esetleges ellenvéleményüket, cáfolataikat, érveiket, és vita bontakozott volna ki. A végén a kedves olvasóra bízva, hogy ezek után döntsön.

Tudom, hogy minden lapnak szükségszerűen van profilja, és magán viseli a főszerkesztő keze nyomát. Ám itt sokkal szerencsésebb, tisztességesebb és valószínűleg hatásosabb lett volna, ha nem érzelmek és előítéletek, hanem adatokkal alátámasztott, tudományos érvek csapnak össze, annál is inkább, mivel Magyarországon itt és most minden túlságosan is átpolitizált. (Mondd meg, hogy a 4-es metró ellen vagy mellette szavazol, és én megmondom, melyik párttal szimpatizálsz.) Akarva-akaratlan is felmerül az emberben a kérdés, ha egy másik párt nyeri meg a választásokat, és most az kampányolna az Európai Unió mellett, hogyan alakulna a támogatók és az ellenzők tábora?

Még egy utolsó megjegyzés. Többnyire természetesen (?) csak akkor ragadunk tollat, ha valami nem tetszik. Ezért most szeretném hozzáfűzni, hogy eddig már nagyon sok ÉV-cikk szerzett szellemi- és lelki örömet.

Szeretettel:

Kissné Kosztolányi Klára
Pilisborosjenő

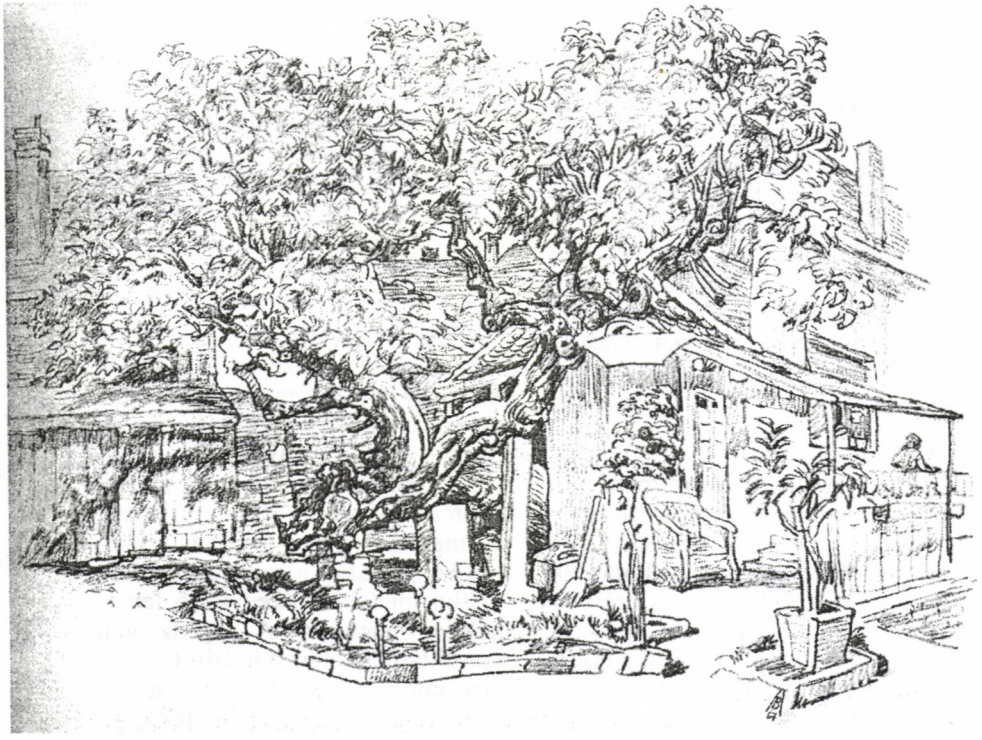

Tisztelt Szerkesztőség!!

„Szeressétek egymást... feltételek, elvárások és korlátok nélkül... Ha így teszünk, ...az oda-vissza ható szeretethullámok örök körforgása egyre mélyíti a kapcsolatot....Mindent megteszek ezért a barátságért?" (ÉV, 2003. *április,* 25. o., május 25-i elmélkedés, 3. hasáb.)

Bizton mondhatjuk, hogy igen. A következő kérdés, hogy a mi gyanútlan, áradó, befogadó szeretetünk hová juttatott minket? Pillanatnyilag az EU-ba, ahova körmönfont ravaszsággal juttattak be azok, akiket áradó szeretetünkben befogadtunk kb. 1000 évvel ezelőtt. Igaz ugyan, hogy voltak időnként értelmes, gondolkodó királyaink (egy évszázadban egy), akik ajtót mutattak ennek a társaságnak, de ők visszaszivárogtak. Most már ott tartunk, hogy kifordítanak utolsó vagyonunkból, és földönfutóvá tesznek minket.

Ugyancsak az *áprilisi számban,* a 14-ik oldalon kezdődik az Escriváról szóló taglalás. Ő tovább megy az előbb említett szeretet fokozásában, egészen az önfeladásig. Az a bizonyos „kis út" ide vezet. (Az engedelmesség rendjén van a gyermeknevelésben. Nézetem szerint egyre hosszabb pórázra kell engedni a gyerekeket kb. négyéves kortól. Ellenkező esetben nem alakul ki az egyéniségük, és életük végéig függőségi viszonyban maradnak. Hogyan fognak akkor elszámolni tetteikkel? Ki a felelős, ha jót vagy rosszat tettek?) Még Nürnbergben is az volt a verdikt, hogy nem kibúvó a „parancsra tettem" kijelentés. A felelőtlenség nem erény. A kommunizmus és a globalizmus ugyanazt az alaktalan, egyéniségmentes, engedelmes tömegembert állítja követendő példának. Nem félelmetes a párhuzam?

Drábik János értékelését (április, 6–8. o.) sokkal hamarább kellett volna megjelentetni, hogy akinek kétségei voltak, időben átgondolhassa a mondanivalóját.

Méltányolom a folyóirat szellemiségét, bátor kiállását az Egyház jobbításáért. Gratulálok a munkájukhoz!

Mozsáryné Kenessey Ildikó
Budapest

Kedves Olvasók!

Gromon András barátom fontos lelkiismereti problémákat fogalmaz meg (ÉV, 2003. *június)* az iraki háborúval kapcsolatban a lap hasábjain korábban megjelent (ÉV, 2003. február) írásomra (beszédemre) reflektálva.

Gromon András a szentírásra hivatkozva kifejti azon meggyőződését, hogy *„soha, senkit sem szabad erőszakos vagy erőszakra épülő büntetéssel sújtani".* Az egyéni és a társadalmi erőszakot egyaránt elutasító pacifistaként magam is ezen az álláspontón vagyok, ugyanakkor mégis szóba állok azzal a lehetőséggel, hogy gyilkosokkal és tömeggyilkosokkal szemben a társadalomnak joga van védekezni. Elvetem a védekezésnek azon módját, hogy ezeket az embereket meg kell ölni, vagy a védekezés során velük szemben kíméletlenül (szenvedést okozva), vagy őket jogaiktól és emberi méltóságuktól megfosztva kell eljárni. Azonban úgy gondolom, hogy az, aki egyszer – bizonyítottan – gyilkolt, vagy az – jelen esetben Szaddám Huszein –, aki egy népet évtizedek óta (nomenklatúrájával együtt) totális elnyomás alatt tart, és véres kezű diktátorként viselkedik, azzal szemben erőszakmentes eszközökkel fel kell lépni. (Most eltekintek annak vizsgálatától, hogy ez a gyakorlatban egyáltalán lehetséges-e, és hogy ez konkrétan lehetséges volt-e Irakban, továbbá hogy a kiközösítés, a hatalomtól való megfosztás, a száműzés lehetséges-e erőszak nélkül.)

A társadalom nem nézheti el azt, hogy embereket bárki meggyilkoljon, és a gyilkos a gyilkolás lehetőségével potenciálisan mindenkit (bárkit) fenyegethessen. A gyilkost ki kell közösíteni, száműzni kell és a szabadság megvonásával kell sújtani, továbbá (Szaddám Huszein esetében) életfogytiglan tartóan kell távol tartani az ölés (a hatalomgyakorlás) lehetőségétől. Jézusi értelemben – gondolom én – meg lehet és kell bocsátani neki, de ahhoz, hogy visszakapja szabadságát (a társadalomban való békés élet lehetőségét), a gyilkos bűnbánata is kell, no meg az, hogy bizonyos legyen az, hogy többet nem öl embert.

Gromon András kifogásolja még, hogy írásom (beszédem) *„azt sugallja"*, hogy *„Slobodan Milosevics és Szaddám Huszein nagyságrendekkel nagyobb bűnöző, mint George Bush vagy Bill Clinton"*, és hogy *„semmilyen büntetést nem kívánok az említett amerikai elnököknek..."*.

Ez a kérdés számomra úgy merül fel, hogy a fehérgalléros bűnözők, vagy a köztörvényes bűnözők által elkövetett bűnök a súlyosabbak-e. Ebben az esetben George Bush és Bill Clinton a győztes oldalon megjelenő, az amerikai jog (belső jog) és a nemzetközi jog által tökéletesen védett, legitim módon tevékenykedő fehérgalléros bűnözők. A jugoszláviai bombázásokat elrendelő Bill Clinton ellen amerikai ügyvédek a nemzetközi bíróság előtt pert indítottak, ami aztán az amerikai elnök felmentésével végződött. A vesztes oldalra került Slobodan Milosevics, aki egy évtizedig maga is a köztörvényesekkel szövetkező fehérgalléros bűnöző volt, a köztörvényes bűnözők sorsára jutott, és aligha fogja élve viszontlátni szülőföldjét.

Kik a nagyobb bűnösök: a jogállami keretek között, demokratikus úton megválasztott, utóbb fehér galléros bűnözőkké válók, vagy a diktatórikus úton, katonai puccsal, azaz jogtiprással és erőszakkal hatalomra kerülő fehérgalléros bűnözők? Egyáltalán, a hatalom csúcsaira lehet-e úgy felkerülni, hogy az adott vezető ne rendelkezzen az országot (országokat) kifosztók, a multik és kizsákmányolók, a politikai, gazdasági és média hatalmat birtoklók támogatásával? Az egyik egy kifinomultan zseniális manipulációs rendszer révén kerül a totális erőszak irányításának birtokába, míg a másik nyílt, drasztikus és brutális eszközökkel jut el ugyanoda. Az egyik kolonizálja a világot, birodalmat épít, és a lakosságát meggyőzve, fegyvereivel teremt tekintélyt, a másik viszont „csak" egy nemzetállamot akar géppuskatűzzel és népirtással összetartani.

Mindezek ellenére mégis úgy gondolom, hogy Szaddám Huszein és Slobodan Milosevics, valamint George Bush és Bill Clinton bűnei között létezik nagyságrendi különbség, mint ahogyan a demokrácia nagyságrendekkel jobb, mint a diktatúra. Valószínűleg a jézusi elvárásoknak a nevezettek egyike sem tud eleget tenni, és mindegyiküknek kijárna a kiközösítés és az életfogytiglanig tartó száműzetés. Azt gondolom, hogy a Jugoszláviát fegyverrel és kegyetlen háborúkkal szétverő, a koszovói albánok megsemmisítését elkezdő Slobodan Milosevics nagyságrendekkel rosszabb volt, mint a Jugoszláviát szétbombázó, tiltott fegyvereket használó, Jugoszlávia (a Balkán) globalizálására (itt: kizsákmányolására) törekvő Bill Clinton. Azt gondolom, hogy a kurdok ezreit vegyi fegyverekkel kiirtó, egy számunkra elképzelhetetlen terrort fenntartó, és naponta százak életét követelő rendszer vezetője, a személyesen is emberek életét kioltó Szaddám Huszein nagyságrendekkel rosszabb volt, mint az olajért stb. háborúzó, ezért amerikai és iraki emberek ezreit feláldozó, és a fegyvergyártók és a multik érdekeit kiszolgáló George Bush.

Csapody Tamás
Budapest

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Cseréljünk

Egy nyári estén, körülbelül hétesztendős koromban, így szólt hozzám Kutykurutty barátom: „Miért hagytad, hogy becsapjon Gyopár? Miért cserélted el vele az almádat?” Látogatóban voltunk aznap délután Földigszakáll bácsinál, velünk volt Gyopár bátyám is. Mind a hárman kaptunk egy-egy szép almát, s miután eljöttünk, Gyopár – régi szokása szerint – cserét indítványozott. Meg is magyaráztam Kutykuruttynak: „Gyopár mindig cserél velem, ha kapunk valamit. Játékból csinálja.” Kutykurutty azonban nevetett: „Játékból? Azért csinálja, mert a te almád vagy süteményed nagyobb szokott lenni. Önzésből csinálja.” Megdöbbentett, amit hallottam, és elhatároztam, hogy figyelni fogom cseréinket.

Másnap reggel édesanyánk elküldött minket, Gyopárt meg engem nagynénénkhez, Borbála nénihez, kérjük kölcsön a mosóteknőjét. Borbála néni konyhájában éppen egy kosár alma állt az asztalon, s mielőtt kiment a teknőért, kiválasztott két nagyot, szépet, és felénk nyújtotta: „Nesztek, egyétek meg, vagy dugjátok zsebre.” Máskor ilyenkor az ajándékot szoktam szemlélgetni, most azonban tüstént Gyopár arcát figyeltem. Elrémültem a látványtól. Gyopár mohó és kapzsi tekintettel vizsgálgatta az almámat. Közben a magáéra is pillantgatott, összehasonlítgatta őket. Majd hirtelen rám tekintett, és édeskésen elmosolyodott: „Cseréljünk, jó?” Ekkor már magam is láttam, hogy az én almám valamicskével nagyobb, de még reménykedtem benne, hogy csak a megszokott játék kedvéért akar cserélni, és készségesen, vidáman bólintottam: „Jól van, cseréljünk!” A gyanakvás mégis gyökeret vert bennem, és másnap délelőtt már magam teremtettem alkalmat újabb megfigyelésre. Másik nagynénénknek, Mályva néninek elfogyott a diója, és édesanyánk engem bízott meg, hogy vigyek neki egy zsákocskával. Azonnal odaszóltam Gyopárnak: „Gyere te is!” Jött szívesen, mert Mályva néni finom süteménnyel vendégelte meg látogatóit. De híres volt ő a rózsafáiról is. Ezen a napon is, miután letett elénk egy-egy tányér süteményt, kiment a kertecskéjébe, és két szál rózsával tért vissza: „Szerezzetek örömöt édesanyátoknak. Nesze, Gyopár, ezt te add neki, ezt meg te, Mohácska.” Gyopár rózsája piros volt, az enyém fehér és nagyobb, különlegesebb. Hazafelé menet Gyopár indítványára ismét cseréltünk ugyan, de én még mindig lehetségesnek tartottam, hogy amit irigységnek vélek a tekintetében, az csupán vizsgálódás, tehát most sem önzésből akart cserélni, hanem csak szokásból és játékból.

Néhány nap múlva Merengő bácsinál jártunk, és egy-egy körtét kaptunk tőle: „Nesztek, gyerekeim! Ilyen körte csak nálam terem egész Törpeházán. De még állniuk kell két hétig, csak aztán egyétek meg.” Ismét figyeltem persze Gyopár tekintetét, és tüstént meg is örültem, mert odalesett ugyan a körtémre, de most már rögtön el is kapta a szemét, nem törődött tovább vele. De jaj, a következő pillanatban már sejtettem, miért a változás. Mert ezúttal az én körtém volt kisebb. De valaminek ismét megörültem. Most végre egészen bizonyosan megtudhatom, igazat mondott-e Kutykurutty. Amikor kiballagtunk Merengő bácsi kertjéből, most én mosolyodtam el, és én indítványoztam: „Cseréljünk, jó?” Gyopár egy pillanatig meghökkenve bámult rám, aztán zavarában egy bokor felé nyúlt, lehántotta egy ágacska leveleit, s miközben a levegőbe dobta őket, félvállról odaszólt nekem: „Most már nem szedem elő a zsebemből.”

Nagyon elszomorított, amit megtudtam ebből, és ettől kezdve nem mentem vele együtt olyan helyre, ahol ajándékot kaphattunk. Amikor megkérdezte az okát, megmondtam: „Mert nem akarom látni az arcodat, amikor lesed, nem nagyobb-e, amit én kaptam. Olyankor én ellenszenvet érzek irántad. Ezért nem megyek be.” Elvörösödött: „Te is lesed, amit én kaptam!” Amint ezt kimondta, múlni kezdett az arcán a vörösség, és én kezdtem érezni, hogy vörösödöm. Visszagondoltam ugyanis régebbi esetekre, és ráeszméltem, hogy igaza van. De már mondtam is: „Csakhogy én nem önzésből nézem. Nem azzal a szándékkal, hogy ha nagyobb, akkor cserebere ürügyével ravaszul megszerezzem magamnak.” Mintha csak egyetlen adag elvörösödés jutott volna kettőnknek, az én arcomról most visszaszállt az övére. De most is hamarosan kikecmergett zavarából: „Te is önzésből nézed. De én nem szidlak miatta. Az önzéstől nem lehet megszabadulni.”

Egy napon, nem sokkal az előbbiek után, szinte egész Törpeháza felvándorolt Földigszakáll bácsihoz. Születésnapja volt. Gyopár, Ugribugri öcsénk meg én együtt mentünk fel délután, és Ugribugri az egész úton annak örvendezett, hogy Földigszakáll bácsi ma megint magyarázgatni fog neki a fákról. Nevettünk rajta: „Erre ma ne számíts! Hiszen rengeteg vendég lesz.” De nem nyugodott bele: „Számítok. Legalább a vendégek is meghallják. Ez mind nagyon érdekes. Azelőtt én azt hittem, hogy az almafának a gyer-

meke az alma. Pedig dehogyis. Hanem ha az alma a fa alatt marad, és ott kis almafák nőnek a magjából, akkor azok a kis almafák, azok a nagy almafa gyermekei” – magyarázott volna tovább is, de ekkor más kistörpékkel találkoztunk, és együtt mentünk fel Földigszakáll bácsihoz.

Csakugyan rengeteg vendég volt nála. Sok felnőtt is ült körülötte a tornácon. Az édesanyák már terítették a hosszú asztalokat a kertben az uzsonnához. De Földigszakáll bácsi arra az időre is, amíg az uzsonnára sor kerül, minden gyereknek, aki köszöntötte, két almát nyomott a markába, legjobb ízű fájának gyümölcsét. A mögöttünk jövők Gyopárt és engem hamarosan eltoltak előle, le a tornácról, a kert füvére, és a következő pillanatban szégyenkezve kaptam rajta magam, hogy Gyopár almáit lesi a szemem. Tüstént elfordítottam ugyan a tekintetem, de máris újból látnom kellett őket. Gyopár ugyanis kivette a kezemből az almáimat, markomba nyomta a maga két igen nagy almáját, és rám mosolygott. Átvillant az agyamon, hogy bizonyára az hatott rá, amit nemrég az önzéséről, a ravaszságáról mondtam, és nagy örömöt éreztem. De szabadkoztam is: „Nem, nem, Gyopár, vedd vissza ezeket a nagyokat.” Ő azonban tréfás szigorúsággal rám szólt: „Nem veszem, ne ellenkezz velem! Azt mondtad, önző vagyok. Hát íme, így vagyok én önző!” Most már annyira örültem, hogy megöleltem és megcsókoltam.

Örömöm azonban nem tartott sokáig. Gyopár ugyanis oldalra pillantgatott, és szükségtelenül hangosan, majdnem kiáltva ezt mondta: „Ugyan, Moha, ne csinálj ilyen nagy dolgot ebből!” Csak ekkor vettem észre, hogy néhány idősebb kistörpe beszélget a közelünkben, Gyopár pajtásai. De éppen csak odapillantottak ránk, Gyopár tehát újból kiáltotta, és most még hangosabban: „Szóra se érdemes ez, Moha öcsém! Csak nem teszek olyat, hogy a nagyobb almákat magamnak tartsam meg?” Most már felfigyeltek a hangoskodásra, és odaléptek hozzánk: „Mi baj van, Gyopár? Mi történt?” És Gyopár, mint aki éppen ezt akarta, már közölte is velük szerénykedő mosollyal, de ragyogó arccal: „Semmi baj, és semmi az egész. Én véletlenül nagyon nagy almákat kaptam, elcseréltem hát őket Moha almáival. Hiszen a bátyja vagyok, vagy mi a szösz? Ne is beszéljünk róla!” A kistörpék megveregették a vállát: „Derék gyerek vagy, igazi jó testvér.” Én meg elszomorodva félrebaktattam. A bodzabokrok mögé mentem, elbújva akartam megvárni, hogy enyhüljön valamelyest a szomorúságom.

De egyszerre csak odajött hozzám Gyopár, és zavartan nevetgélve kérdezte: „Most meg mi bajod?” „Tudod te jól, mi bajom. Hiszen ez az eldicsekvés ugyanolyan önzés volt, mint amikor elravaszkodtad tőlem a nagyobb almát, a szebb virágot.” Elvörösödött. De sértődést is tettetett: „Hát neked semmi se jó? Már igazán nem tudja az ember, hogy mit tegyen!” Feltekintettem a tornácra. Ugribugri nem hagyta, hogy eltolják Földigszakáll bácsi közeléből, ott állt a karosszéke mellett, és hogy mindkét kezével kapaszkodhassék a karfába, letette az almáit az ablakpárkányra. Ránéztem Gyopárra: „Azt mondod, nem tudja az ember, hogy mit tegyen. Hát gyere, megmutatom.” Felmentünk a tornácra, s minthogy mindenki Földigszakáll bácsira figyelt, főképpen Ugribugri, észrevétlenül kicserélhettem almáit a Gyopártól kapott két igen naggyal. Aztán már ott is akartam maradni, de Gyopár megfogta a karom, levitt a kertbe, és ott gúnyos mosollyal ezt mondta: „Most persze azt hiszed, hogy abban, amit tettél nincs önzés. Pedig van. Hiszen élvezed, hogy jót cselekedtél. Azt is élvezed, hogy titokban tartod, hogy nem kapsz érte elismerést. Mondtam már a múltkor is, az önzéstől nem lehet megszabadulni.” Meghökkentem és elszomorodtam. De a válaszomban már benne volt a vigasztalás: „Csakhogy ez nem olyan önzés, mint a te kétféle csereberéd! Ez olyan önzés, amelyről nem tehetek!”

Ugribugri csakugyan kierőszakolta, hogy a vendégség dacára is magyarázgasson neki Földigszakáll bácsi a fákról, és hazafelé menet elárasztott bennünket újonnan szerzett tudományával. Almáit nem ette meg, szüleinknek szánta őket, s minthogy nem fértek a zsebébe, a markában szorongatta, és hadonászva velük, lelkesülten magyarázott: „Milyen érdekes, hogy még az a fa is, amelyen ilyen finom almák teremnek, attól a keserű vadalmafától származik. Ugyanúgy van ez, ahogyan mi emberek attól a vad ősembertől származunk, aki barlangban lakott.” Ekkor szembejött velünk egy kis parasztfiú meg egy kis parasztlány. Mosolyogtak rajta, hogy ilyen pici törpe a vad ősemberről magyaráz, és két nagy almával hadonászik. És a fiúcska, inkább csak tréfából, odaszólt Ugribugrinak: „Add nekünk azt a két almát, kistörpe!” Ugribugri rögtön a kezükbe nyomta: „Nesztek!”– és már jött is velünk tovább, és folytatta. „A keserű vadalmafát az ember nemesítette ilyen finommá. Gondozással, ápolással. És ha egy-egy fát megnemesített, akkor annak a hajtásaival beoltotta a vad fákat. És ugyanígy nemesedett lassacskán a vad ősember is. Ha valamelyik már nemesedett egy kicsit, akkor az beoltotta a gondolatait meg érzéseit a többibe.”

Gyopárt bosszantotta az öcskös gyors ajándékozása, és közbeszólt: „De azt tudod-e, te megnemesedett vadóc, hogy milyen almákat adtál oda ilyen könnyen? Ezek voltak a legszebb almái Földigszakáll bácsinak. Véletlenül én kaptam őket, de én odaadtam Mohának, ő meg neked: Kicserélte a tieiddel, mert azok kicsinyek voltak.” Ugribugri megállt, és alig bírt megszólalni a meghatottságtól: „Hogyhogy... kicsinyek? Honnan tudtátok, hogy... kicsinyek? Hát ti meg szoktátok figyelni, mekkorát kap a másik? Hát ti még... ti még ezzel is törődtök? Nekem eddig ilyesmi eszembe se jutott! Milyen jók vagytok ti... milyen jók!” Gyopár meg én megdöbbenve, mozdulatlanná dermedt arccal bámultunk egymásra az öcskös feje fölött.

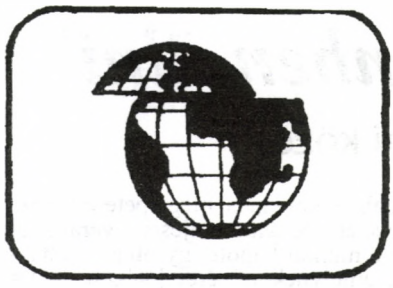

A szegények új városa Santo Domingóban

Felszabadítási teológia és az uralkodók ellenőrzése

A Dominikai Köztársaság fővárosa, Santo Domingo óvárosát tíz évvel ezelőtt gondosan restaurálták a turisták kedvéért, így aztán az európaiak és észak-amerikaiak úgy érzik magukat a Karib-szigetek közepén, mintha egy spanyol kisváros szemlélésében merültek volna el: paloták, templomok, rezidenciák emlékeztetnek a hódítás „ragyogó korszakaira". Két-három óra alatt végignézik az utcácskák és terek, a templomok és kolostorok ápolt világát, majd a turistabuszok visszaviszik őket a távoli, partmenti szállodákba.

A fő tengelytől, a Calle Condétól csak pár lépésnyi távolságra kezdődik a kisemberek, a kereskedők és alkalmazottak Santo Domingója, pár kilométerrel arrébb pedig csatlakozik hozzá a bádogkunyhók elviselhetetlen világa. A főváros hárommillió lakosából kétmillió szegénynek számít, ezeknek fele pedig nyomorban él. Az ország gazdagságából csak az oligarchia részesül. Villanegyedeikben a gazdagok elzárkóznak a szegények elől.

A főváros legtöbb lakója így folyóvíz nélkül él. Árammal csak naponta három-négy órára látják el őket. A gyerekek rendszeres iskolalátogatására gondolni sem lehet. Ezek a szelídségükért és barátságosságukért kedvelt emberek azonban többé nem készek arra, hogy türelmesen elfogadják megkárosításukat. A felháborodott polgárok legutóbb több mint tízezer villanyórát tettek tönkre, mivel az áramellátás egyre rosszabbá válik: miközben a felső réteg presztízsépülete, a Kolumbusz-világítótorony éjszaka fényesen bevilágítja a karibi eget, a szegénynegyedek sötétségbe süllyednek, a legkedvezőbb körülményeket nyújtva a bandáknak, kábítószer-árusoknak és egymás elleni háborúiknak.

A nép dühe mélyről fakad: az eddigi kormányok minden ígérete, miszerint javítani fogják az életfeltételeket, hazugságnak bizonyult. Miközben a turisták – köztük évente kereken 400 ezer német – a napon sütkéreznek, és „all inclusive" a legfinomabb ételek közt turkálnak, vagy felfordulásig isszák – ingyen – a Cuba libre-t, a népet felháborodás tölti el. Évente több ezer ember hagyja el illegálisan az országot, s próbálja meg ósdi halászbárkákon elérni az állítólagos Ígéret Földjét, az amerikai Puerto Rico szigetét; néhány hajótörött legutóbb csak azért maradt életben, mert kétségbeesésükben megették szomjan halt társaik testét.

A gazdag „turistaparadicsomban" élő kétségbeesett emberek csak kevés hozzáértő szövetségesre számíthatnak, mindenekelőtt azokra a szerzetesekre és papokra, akik a szegénynegyedekben gondoskodnak a bázis megszervezéséről. Ebben *Jorge Cela* jezsuita pap játssza a főszerepet; ő a dominikai felszabadítási teológia vezető alakja. *Cela* páter jól ismeri a szegényeket, hiszen egy nyomornegyed plébánosa volt, nyolc éve pedig a „népi mozgalmak" koordinátora. Jelenleg a *Juan Montalvo Tanulmányi Központot* vezeti, s néhány munkatársával megpróbálja kiképezni, de elsősorban összekötni a város mintegy 1500 bázisközösségét. *„Participation"*, részesedés az állam életében, a kultúrában és a szociális biztonságban: ez a vezérmotívuma annak a számos rendezvénynek, amelynek a jezsuita központ ad helyet.

A meglehetősen ronda betontömb egy nyomorúságos negyed közepén található: úgyszólván a szegények akadémiája a megfelelő környezetben. Egy német látogató, aki nem régiben odatévedt, azt kívánta, hogy valamelyik német katolikus akadémia sürgősen lépjen munkatársi kapcsolatba ezzel a „bázisakadémiával", ahol fiatal szerzeteseket is képeznek, és ahol a jezsuiták *Estudios Sociales* című folyóiratukat és további társadalomtudományi tanulmányokat, ill. népszerűsítő brosúrákat adnak ki.

Az 1500 báziscsoport többsége nem vallási vagy egyházi jellegű, de bíznak a jezsuiták „összehangoló erejében". A csoportoknak eltérő céljaik vannak: egyesek pedagógiai tervezeteken dolgoznak, mások a nők továbbképzését mozdítják elő, ismét mások a jobb vízellátásért harcolnak. Valamennyiük számára az a fontos, hogy tudatosítsák az emberekben emberi méltóságukat, s azok szemléljék kritikusan a politikusokat. „Az egység erőssé tesz" a kormányzattal szemben, amely inkább gondol saját előnyeire, mint a nép javára.

A bázisakadémia tekintélyes sikereket ért el: Több ezer elkötelezett ember találkozott már egymással a Juan Montalvo központban, s elhatározták a „helyi", vagyis a szegénynegyedekben folytatandó továbbképzéseket. Új politikai vezetést akarnak kiképezni, olyat, amelyik a bázisról származik, és emberileg érett annyira, hogy fel legyen vértezve a tipikus bűnökkel, a korrupcióval és az „uram-bátyám" ügyintézési móddal szemben. *Cela* páter és társai a civil társadalmat akarják felépíteni. Legalább csírájában megmutatják, hogyan lehet a szegényekkel összefogva új lakásokat építeni: egy építkezési programban már száz, hetven négyzetméteres házat építettek föl a legnagyobb szegénységben élő embereknek, és további hatvanat most építenek. Az állam adja a telket, a szükséges költségeket pedig számos bel- és külföldi támogatótól koldulják össze. Egy nagy akció keretében minden politikai tisztségviselőt megkérdeztek, milyen társadalompolitikai távlatuk van. Az elnökválasztást polgári bizottságok felügyelték. Az igazságszolgáltatás és a rendőrség reformjáról rendszeres beszélgetések folynak. Az egész országban megismertetik az egyházi munkatársakat ezzel a „bázisfelkeléssel". Tiszteletet érdemel az is, hogy legutóbbi körlevelében a püspöki kar a szegények pártjára állt.

Christian Modehn

Forrás: Publik-Forum, 2001/16

„Nem tudnék többé a kertemben ülni”

Egy német orvosnő Haiti utcagyerekei között

„Három és fél évvel ezelőtt, hatvanévesen új életet kezdtem” – mondja **Dr. Barbara Höfler** kölni orvosnő. „Ez most az egyik legboldogabb korszak az életemben, és nem bánom, hogy megtettem ezt a lépést.” Egy Haitin végzett utcagyerek-programról van szó, amelyet *Barbara Höfler* először az ottani szaléziánus atyák segítségével kezdett el, időközben azonban teljesen önállósult. Kis Renault Express kocsijával, amelyet mozgó ambulanciává építtett át, két-három haiti munkatárs kíséretében éjszakánként elmegy az utcagyerekek alvóhelyére, ellátja őket és gyógyszereket ad nekik – ingyen. „Csak éjszaka találom meg őket bizonyos helyeken”, mondja, „napközben szétszóródnak a főváros, Port-au-Prince utcáin, hogy összekoldulják vagy megkeressék megélhetésüket. A fiúk apró alkalmi munkák révén teszik ezt, például autót mosnak vagy kikiáltják a megállóhelyeket a kisteherautókból átalakított „autóbuszokon”, a lányok viszont szinte kizárólag prostitúcióból élnek. Ennek megfelelően a gyerekek sérülései és betegségei: A lányok gyakran már saját gyerekeikkel élnek az utca mocskában; körükben igen magas az AIDS-fertőzöttek aránya. A kisgyerekek között előforduló halálesetek jelentős része anyjuk AIDS-fertőzöttségéből fakad, véli *Barbara Höfler*. „Itt semmit sem tehetek”, vallja be szomorúan, „csak a tüneteket kezelem, és elkísérem a lányokat a halálig. Aztán eltemetem őket.” A fiúk viszont, akiknek sok dolguk van az autókkal, és szorosan az úttest szélén dolgoznak, gyakran szereznek olyan sérüléseket, amelyeket az autók éles szélei okoznak, vagy balesetből származnak. A legtöbb olyan sofőr, aki elüt egy utcagyereket, egyszerűen odébbáll. A sérült gyerekek aztán – „hiszen csak utcagyerekek” – ott fekszenek az utcán a segítség reménye nélkül, hiszen az orvosi ellátást meg kell fizetni. De maguk az utcagyerekek között is az erőszak uralkodik: „Vannak olyan bandák, amelyek éjszaka körbejárnak, hogy ellopják a csoportosan alvó gyerekektől azt a pénzt, amelyért azok megdolgoztak, s közben igen erőszakosan viselkedek: borotvapengével felvágják a karjukat, vagy meggyújtott műanyagpalackokkal megégetik a lábukat. Botokkal vagy kövekkel támadnak egymásra, vagy levert nyakú üvegekkel, s így gyakran a legsúlyosabb sérüléseket okozzák.” Ehhez társulnak a hiányos higiénia és a rossz táplálkozás miatt a legkülönfélébb fertőző betegségek.

Csupán a fővárosban 3–5 ezer utcagyerek él – azoknak a szegény embereknek a gyerekei, akik nem képesek ellátni családjukat. „Haiti városainak családi szerkezete igen problematikus”, mondja *Barbara Höfler*. „A szegény népesség körében nem él a családnak mint »biztos menedéknek« a tudata.” Túlnyomó részt „anyás családokról” van szó, minthogy a legtöbb férfi már a nemzés után elhagyja partnerét. Ez állítólag a rabszolgaság korának öröksége, akkor ugyanis a jogfosztott feketéknek tilos volt családot alapítaniuk. A haiti asszonyoknak ennélfogva sok partnerük van életük folyamán. *Barbara Höfler* szerint „az anyáknak gyakran nyolc gyerekük van nyolc különböző férfitől, akik közül egy sem törődik a gyerekével. Az anyáknak egyedül kell ellátniuk gyerekeiket, mégpedig legtöbbször úgy, hogy valamiféle minikereskedelmet űznek olyan árukkal, amelyeket fejükön hordanak az utcákat járva.” A gyerekek aztán magukra hagyottan élnek egész nap. Az utcán lebzselnek, és legfeljebb aludni mennek haza.

De *Barbara Höfler*, aki maga is házas, két felnőtt gyerek anyja, hogyan jutott arra a gondolatra, hogy a távoli Haiti utcagyerekeiért tegyen valamit? „Tizenkét éven át általános orvosi praxisom volt Kölnben”, feleli. „De föl hagytam vele, mivel az esti és hét végi beteglátogatásokat nem tudtam összeegyeztetni két kisgyerekem ellátásával.” Tisztiorvos lett, majd 1997-ben, hatvanévesen egészségi okból nyugdíjba ment. Akkor lépett közbe a véletlen: Az Első Világ Mozgalom egyik kölni csoportjával Haitire utazott, hogy megnézzék a szaléziánus atyák munkáját. Ennek során elfogadta az egyik szerzetes meghívását, hogy menjen el vele egy éjszaka „az ő utcagyerekeihez”. „Ez kulcsélmény volt számomra”, mondja *Barbara Höfler*: „Láttam a gyerekek nyomorúságát, és nem tudtam segíteni rajtuk, mert sem gyógyszerek, sem eszközök nem voltak nálam”. Odahaza, Kölnben hirtelen világossá vált számára, hogy „sosem tudnék többé nyugodtan ülni a kertemben annak ismeretében, mi történik naponta Haiti utcáin. Így aztán elhatároztam, hogy egy évig Haiti utcagyerekeiért fogok dolgozni.”

Az egy évből immár három és fél lett. Programját kizárólag olyan adományokból finanszírozza, amelyet minden évben Európában gyűjt össze, amikor szabadságra jön. A pénznek elégnek kell lennie a gyógyszerekre és műszerekre, a benzinre és az öreg Renault karbantartására, a lakbérre, az ambulancia kis udvarának és készletraktárának fenntartására, a beteg gyerekek táplálására és a speciális bébiételekre, valamint a temetésekre. Ezenkívül fizetést ad haiti munkatársainak, akiknek ugyan nincs megfelelő képzettségük, de sok tudást sajátítottak el maguktól. *Barbara Höfler* örül, hogy sikerült neki ingyenes együttműködésre megnyernie néhány haiti orvost, köztük szakorvosokat is, akik bonyolult műtéteket is el tudnak végezni. Az elkötelezett doktornőnek gyakran nem könnyű adományokhoz jutnia, mert semmiféle nagy szervezet nem áll mögötte. Olykor azonban kellemes meglepetések érik. Egyszer például teljesen váratlanul 5000 márkát kapott egy olyan kórháztól, amelynek nővérei jótékony célra gyűjtöttek. Máskor pénzt kapott bérmálkozásra készülők egy csoportjától, amely az ő programját tette meg bérmálkozási előkészületi témának. *Barbara Höfler* „hihetetlenül bátorítónak” éli meg az ilyesmit. Aztán gondoskodott arról, hogy egy haiti püspök, egyébként szaléziánus páter bérmálja meg ezeket a fiatalokat.

Különös gondot okoz a doktornőnek az a sok súlyos beteg gyerek Haitin, akik gyakran magas lázzal, tehetetlenül fekszenek az utcán. „Olykor az AIDS utolsó stádiumában lévő lányokat találunk, akik az utca egyik szögletében egy lepedővel és a cókmókjukat tartalmazó reklámszatyorral ütötték fel táborukat.” Eddig Teréz anya hospice-otthonába vitte ezeket a lányokat, ha beleegyeztek, de ott olyan rosszak a körülmények, hogy a lányok, mihelyt jobban érzik magukat, visszatérnek az utcára. Ezért most ki akar bérelni egy házat, ahol kigyógyíthatja a beteg utcagyerekeket a malária-ból vagy a tífuszból, és ahol felgyógyulhatnak az utcai erőszak vagy balesetek folytán szerezett sérülésekből. Olyan házat tervez, ahol halálukig lehet ápolni az AIDS-beteg lányokat.

Barbara Höfler tudja, „nincs remény arra, hogy jó irányú strukturális változások következzenek be ebben az országban”. A politikai helyzet siralmas: a kormányzat korrupt, a nemzetközi segélypénzeket jegelik, mert a legutóbbi választások során szabálytalanságok történtek. Haiti időközben a nyugati félteke legszegényebb országa lett. Az évszázadokon át tartó elnyomás és kizsákmányolás meghatározta a népesség mentalitását: mindenütt apátia és reménytelenség. A legtöbb gyerek nem tud iskolába járni, mivel a szülők nem tudják megfizetni a tandíjat, az iskolai ruházatot és a tankönyveket. Megéri-e egyáltalán ebben a helyzetben humanitárius segélyprogramot fenntartani? *Barbara Höfler* hallani sem akar effajta kétkedésről: „Az ilyesmit nem lehet mérni. Bár semmit sem változtat a viszonyokon az, amit csinálok, de minden egyes gyerek számára, akivel foglalkozom, mégiscsak változás és javulás ez, mert általa megtapasztalnak valamit saját emberi méltóságukból. Különben sebesült állatokként kellene megvárniuk egy sarokban, hogy meggyógyulnak, vagy meghalnak-e.”

Johanna Jäger-Sommer

Internet:
www.strassenkinderhilfe-haiti.de

Bankszámlaszám:
Päpstliches Kindermissionswerk Aachen
Pax Bank Aachen, BLZ 39 160 191,
Konto-Nr. 1031 – „Dr. Höfler, Haiti”

Forrás: Publik-Forum, 2002/3

Az Adidasért izzadnak

Oliver Kahn – havi 540 000 euró

Az 1969-ben született Oliver Kahn a világ egyik legjobb futballkapusának számít. Már apja is futballista volt, ő maga is igen becsvágyónak számít: „Vagy dolgozol magadon, vagy semmi sem lesz a dologból." „A kemény meló melletti döntéssel vetette meg későbbi sikerei alapját" – olvasható Kahn weboldalán. 1999-ben a világ legjobb kapusa címet nyerte el. A Bayern Münchennel háromszor nyert német bajnokságot, 2001 májusában a müncheniek megnyerték a Bajnokok Ligáját. A 2002-es világbajnokságon elsődlegesen Oliver Kahn kapusteljesítményének köszönhették a németek, hogy ezüstérmet szereztek. A Bayern tudja, mit ér számára Kahn. A jól tájékozott sportsajtó abból indul ki, hogy az FC Bayernnek évente 4,5 millió euróba kerülnek Kahn szolgálatai. A reklámszerződésekkel együtt Kahn éves bevétele eléri a 6,5 millió eurót. Az Adidas, a Bayern sportszerszállítója is tudja, hogy Kahn és társai pozitív imázsa felértékeli az Adidas imázsát. A „három csíkos konszern" állítólag 75 millió euróval szállt be a Bayern üzleti életébe.

Gloria Delgado – havi 180 euró

Gloria 29 éves, varrónőként dolgozik egy közép-amerikai ruhagyárban. Négy, öt és tíz év közötti gyermekével és élettársával egy 20 négyzetméteres szobában lakik. Mindennap reggel ¼ 6-kor kel föl. A munka 7 órakor kezdődik a gyárban. A munka mennyiségétől függően Gloriának akár este 7-ig is túlórázni kell. Csak este 8 után készíthet vacsorát a gyerekeinek. Ezután kimossa a napi szennyest. A vizet a 400 méterre lévő kútról viszi. 22.30-kor megy aludni. Keményen dolgozik. Tudja, hogy elveszíti munkáját, ha nem hajlandó ledolgozni a megkövetelt túlórákat. A munkafeltételek rosszak. A munkásnőket kamerák figyelik. A gyári ivóvíz piszkos. Gloria gyomorfájdalmakra panaszkodik. A túlórákkal együtt maximum 180 eurót keres egy hónapban.

A részvétel nem mindig minden

A sportruházati üzlet hasonlít a versenysporthoz: versenyről van szó, harcolnak, a győzelem a tét. Mindenesetre eközben vereséget szenved az olimpiai eszme: „a részvétel" éppen hogy nem minden. Elsőnek, piacvezetőnek kell lenni. A nagy sportruházat-gyártók starthoz állítják képviselőiket, olykor képviselőnőiket is: a világ legjobb sportolóit. Mivel az Adidasnak, a Nikének és társaiknak a termékei minőségileg nemigen különböznek, az a cél, hogy valamilyen bálvánnyal való azonosulás döntse el, melyik terméket fogják megvásárolni az emberek vagy a klubok. Az 1998-as franciaországi futball-világbajnokság megmutatta, hogy ez a számítás beválik. Két milliárd szemtanú látta Franciaország Adidas-csapatának győzelmét. Azóta az Adidas ismét piacvezető Franciaországban. Érthető, hogy a futball-világbajnokságok mindent háttérbe szorító elsőbbséget élveznek a piaci cégek számára: a világpiac vezető cégei mélyen a zsebükbe nyúlnak, amikor a piaci hadviselésről van szó. Az Adidas költségvetése a 2002-es világbajnokságot illetően 50 millió eurót irányzott elő.

Háború golyók nélkül

Phil Knight, a Nike alapítója „golyók nélkül vívott háborúhoz" hasonlítja a Nike és az Adidas versengését a globalizáció korában. A stratégia a hidegháború blokk-képzéséhez hasonlít: minden kontinensen legalább egy „Adidas-ország" áll szemben egy „Nike-országgal". És ez fontos is, mert a konszernek fő célcsoportja, a 12–20 évesek „ma már nem nemzetien, hanem globálisan gondolkoznak", ahogy a Nike egyik szóvivője mondja. Ahogy már 1998-ban is, a Nike 2002-ben is egy csúcs-várományost küldött harcba Brazília csapatával a világbajnokságra. A sportkonszern 350 millió euróval köszöni meg a dél-amerikai labdazsonglőröknek, hogy immár tíz éve az ő cipőikkel rúgják a bőrt. Brazília futballzsonglőrei „az örömöt, a szórakozást és az élvezetet" testesítik meg a Nike számára, s így ideális reklámkövetek.

Fair play?

Ez a globalizált konszern-stratégia egyik része: a forgalom növelése a cég imázsa révén. Ezért minden árat hajlandók megfizetni. A vállalkozások azonban egyidejűleg megpróbálják a minimumra csökkenteni a termelési költségeket. A sportruházatot már régóta nem ott állítják elő, ahol megvásárolják. A globalizáció lehetővé tette, hogy a ruhagyártás legnagyobb részét oda telepítsék, ahol a legolcsóbb a munkaerő és a legalacsonyabbak a környezetvédelmi és munkavédelmi költségek. Ma az ún. harmadik világban nagyobb a termelési kapacitás, mint amekkora a kereslet az Adidas vagy a Nike vevői részéről. A konszernek ebből is hasznot húznak. Lenyomják az árakat. A termelők csak akkor maradhatnak meg, ha csökkentik dolgozóik számát. A létminimum alatti béreket fizetnek, miközben maximális teljesítményre és túlórázásra kényszerítik munkásaikat és munkásnőiket. Ennek végső soron az ipari varrónők isszák meg a levét. Egészségükkel és családi életükkel fizetnek azért, hogy az Adidas és társai kigazdálkodhassák a reklámok és a nyereség millióit.

A nők isszák meg a levét

Mindegy, hogy Közép-Amerikában, Ázsiában vagy Kelet-Európában vagyunk-e: a világmárkák gyáraiban rendkívül problematikusak a munkafeltételek. Noha a konszernek rendszeresen rámutatnak arra, hogy javítják a feltételeket, az Adidas, a Nike, a Puma és a többiek közép-amerikai beszállítói gyáraira vonatkozó aktuális kutatási adatok (ld. www.ci-romero.de) az ellenkezőjét támasztják alá. Változatlanul megsértik az elemi munkajogokat: Igen gyakran lehetetlen szakszervezetet alakítani. Ha valaki megpróbálja, elbocsátják. Napirenden vannak a kikényszerített túlórák és a terhesség miatti elbocsátások. Ordítozással és veréssel ösztönzik a nőket gyorsabb munkára. Néhány gyárban még az ivóvíz is erősen szennyezett.

Növekszik az ellenállás

A botrányos munkafeltételekről szóló beszámolók egyre inkább eljutnak a médiumokhoz, és így bekerülnek a köztudatba. Már több mint tíz éve van tiltakozás a világmárkák gyáraiban gyakorolt kizsákmányolás ellen. Kritikus holland fogyasztók 1989-ben indították el a Clean-Clothes-Campagne-t. A Kampány a Tiszta Ruházatért ma Európa tíz országában dolgozik. Információs kampánnyal és a vevőkre gyakorolt nyomással akarja arra ösztönözni az Adidast, a Nikét és a többieket, hogy a munkajog megsértése nélküli, „tisztább" termelést folytassanak. Már sok tréfás ötlet és számos tiltakozó levél okozott nagy hasfájást az Adidasnak. Aki részt szeretne venni a kampányban, klikkeljen csak az alábbi internet-címre: www.ci-romero.de/Kampagne für Saubere Kleidung. Az Adidas tudja, mit jelentenek a cég imázsa szempontjából az olyan sztárok, mint Oliver Kahn, és milyen fontosak a vállalkozás számára az olyan varrónők, mint Gloria Delgado. Hogyan lehetne különben olyan alacsonyan tartani a bérköltségeket, hogy évente 700 millió eurót adhassanak ki reklámra, és emellett még 200 millió euró nyereséget könyvelhessenek el? Az Adidas azonban azt is tudja, mennyire fontos az elégedett vevő...

Mark Pflaum

Kapcsolatfelvételi lehetőség:
ci-romero@t-online.de

Forrás: Publik-Forum 2002/19

Jon páter az elhurcolt gyerekek nyomában

Jon Cortina jezsuita páter vézna ember. Az El Salvadorból elhurcolt gyerekeket kutatja föl. Foglalkozását tekintve pap és mérnök. Amikor a háborúban szükség volt rá, képes volt láthatatlanná válni. Aztán fölbukkant, amikor úgy tűnt, nincs már remény.

Ezt magam tapasztaltam meg, amikor háború dúlt a sűrűn lakott középamerikai kisállam, El Salvador Chalatenango provinciájában. Reggelenkint jöttek az amerikai felderítőgépek. A szomszédos Honduras amerikai bázisáról indultak. Olyan rendszerességgel jöttek, hogy hozzájuk lehetett igazítani az órát. Később aztán a salvadori légierő bombázói jöttek, és az amerikai hadsereg által kijelölt célokat bombázták. Vagy salvadori katonai helikopterek jöttek, és ún. elit csapatokat dobtak le. 1988 karácsonyán, amikor Guarchila faluban elcsitult a harci zaj, előjött Jon Cortina páter. Együtt ünnepelte velünk az eucharisztiát. Szakszerűen segített megjavítani a hadsereg által napközben szétrombolt vízvezetéket.

Jó másfél év múltán láttam viszont. Jon páter salvadori jezsuita rendtársait egy, a világhírű teológus, Jon Sobrino kivételével mind legyilkolták. A bázisközösségek lelkipásztorai voltak, és a felszabadítási teológia művelői – magánemberként pedig kosárlabda- és futballrajongók. A papok legyilkolása a kormányhadsereg egyik „köd előttem, köd utánam" akciója során ment végbe 1989 novemberében, röviddel a Berlini Fal leomlása után.

Jon Cortina hű maradt ügyéhez. A salvadori szegényekért él. Ma sem retten vissza élete kockáztatásától. Azokat a gyerekeket kutatja föl, akik a salvadori háborúban „vesztek el", miután a kormányhadsereg lemészárolta vagy elűzte hozzátartozóikat. Néhányukat egyszerűen részvétből vitték el, miután anyjuk, testvéreik vagy nagyszüleik meghaltak vagy elmenekültek. Másokat azért hurcoltak el, hogy jómódú házaspároknak adják el őket. Az – egészséges – gyerekek iránti kereslet tekintélyes volt Közép-Amerika polgári családjaiban, s még inkább az Egyesült Államok és Nyugat-Európa fizetőképes párjai részéről.

A páter azt mondja: „553 élő gyerek van, utánuk kutatok. Munkám 1993-as kezdete óta 170 gyereket találtam meg. Állítólag 15 gyerek már halott. 25 eset »nagyon bonyolulttá vált«. 20-25 gyerek lakik katonai településeken; tudjuk, hol. Eddig összesen 93 gyereket tudtam ismét hazavinni salvadori családjába."

A pap által megnevezett számok szenvedést, sorsokat és fájdalmat jeleznek. A hozzátartozók részéről, akik többnyire szegény emberek, s a gyerekek részéről, akiket a háború a lehető legbrutálisabban megsebesített lelkükben, de a jó szándékú és mit sem sejtő befogadó szülők részéről is, távol Közép-Amerikától. Ők Németországban, Hollandiában, Olaszországban, Svájcban és az USA-ban laknak, s a kitartó Jon Cortinával fenntartott kapcsolat hívja fel figyelmüket arra, micsoda szenvedéstörténet húzódik meg a gyakran boldog örökbefogadási történet mögött.

„Nem akarjuk, hogy a külföldön örökbefogadott gyerekeket visszahozzák. Már húsz év körüliek, elég nagyok ahhoz, hogy maguk döntsenek", mondja Jon Cortina, a rendíthetetlen jezsuita, akit makacs, bizonyos családok békéjét megzavaró kutatásai miatt már halállal is fenyegettek, majd így folytatja: „A salvadori hadseregben a háború idején virágzott Alfredo Jimenez őrnagy biznisze. Időközben elítélték őt. Mit csinált? A katonai bevetések során gyerekeket rabolt vagy raboltatott el, hogy később örökbefogadások keretében külföldön eladja őket. Ügyvédek egész hálózata dolgozott neki, külföldön is."

Thomas Seiterich-Kreuzkamp

Forrás: Publik-Forum, 2001/20

Fernanda sebhelyei

Egyik brazíliai gyermekfalunkban két évvel ezelőtt láttam először Fernandát. Akkor ötéves volt, és önfeledten fogócskázott az egyik, gyakorlatát ott töltő német nővel. Amikor azon kiütköztek a fáradtság világos jelei, Fernanda sugárzóan futott felém, és értésemre adta, hogy velem akarja folytatni a játékot. Leheletnyi esélyem sem volt! Egy csaknem két méter magas európai, aki réges rég maga mögött hagyta már az aktív fogócskázás időszakát, a számára szokatlan brazil szandálban hogyan is kapjon el egy mezítláb rohanó kis lidércfényt? Egy idő után elismertem, hogy elvesztettem a játékot, de nála nyertem. Ha a következő napokban meglátott, mindig játszani akart velem.

A nevelőszülőktől megtudtam, hogy Fernanda jó egy éve él a gyermekfaluban, mivel anyja sem róla, sem nővéréről nem tud gondoskodni. E tartózkodásom során sajnos nem jutott több idő közös játékra, mivel sok mindent kellett elintéznem a falun kívül.

Néhány hónap múltán ismét Brazíliában jártam, és Fernanda számára úgy tűnt, mintha csak néhány napra lettem volna távol. Rögtön az első estén elvitt magával az óvodába, hogy megmutassa nekem írás- és festéskísérleteinek eredményét. Mivel ezúttal valamivel több időm volt, és napközben is gyakran voltam a gyermekfaluban, magától értetődőnek tekintette, hogy közösen festünk, vágunk ki papírképeket, állítunk össze kirakójátékokat – vagy fogócskázunk. Különösen az utóbbit élvezte újból és újból – hiszen természetesen ő nyert.

Inkább csak úgy öntudatlanul tűnt fel nekem, hogy a nagy meleg ellenére a kicsi mindig ujjas pólót vagy inget visel. Hamarosan világossá vált számomra, miért. Éppen a mászókán játszottunk, amikor Fernanda hirtelen megkérdezte, hogy karjaimba venném-e. Gyorsan bólintottam, s ő már ugrott is. Közben felcsúszott bal ingujja, s megláttam felkarján a csúnya, hosszú sebhelyeket. Amikor észrevette tekintetemet, gyorsan a számra tette a kezét, és intett: „Ne kérdezz!"

A nevelőszülők tanúi voltak játékunknak és az ő reakciójának. Este aztán megtudtam, hogy két-három éves korában anyjának akkori partnere megsebesítette, hogy koldulás közben nagyobb részvétet keltsen.

A gyermekfaluba kerülése után több mint egy évig tartott, amikor már nem futott el a férfiaktól, és legalább nevelőapjában megbízott. De rajta kívül eddig még egyetlen férfinak sem engedte meg, hogy a karjába vegye.

Dieter Grohmann

Forrás: Publik-Forum, 2003/8

Új szegénység az USÁ-ban

A faház kellemesen illeszkedik az alkonyi fényben a verandához, amikor a kilovaglás után visszaérkezünk. Csurom vizesre izzadva, kezünkben sörös dobozokkal ülünk az ingatag székeken, és történeteket mesélünk. Természetesen lovakról szóló történeteket. Lizáról, aki egy esküvőn, ahol sorfalat kellett állnia, kiette a menyasszony kezéből a csokrot, és Sirázról, aki egy célzott rúgással negatívan döntötte el tulajdonosának családtervezési elképzeléseit.

Geri számára, aki csapatvezetőnk volt a kilovagláskor, ez egy hosszú munkanap vége. Ez az indián ősökkel bíró amerikai nő hétfő reggeltől szombat délig egy nagy drogérialáncnál dolgozik váltott műszakban. 59 évesen, hat gyerekkel, és több mint 12 évnyi céghez tartozás után ún. Shift Supervisor-ként (az eladó és a menedzser közti foglalkozás ez) kilenc dollárt keres óránkint. (Üzletükben éppen hogy egy szempillafestéket lehet kapni ezért.) Szombat déltől vasárnap estig aztán barátnője, Roberta farmján dolgozik – a lovaglás oktatásától az etetésig, a fiatal lovak belovaglásától a trágyahordásig minden az ő kezében van a hétvégéken.

Szabadidő? Semmi. Geri ezt rendben lévőnek találja: Ha az embernek túl sok ideje van gondolkodni, mondja, akkor csak tépelődni fog, és ezt engedheti meg magának legutoljára. Geri 30 éve él házasságban Michaellel, és régóta a család egyetlen keresője. S itt kezdődik a nyomorúság ebben a történetben, amely jellemzően amerikai történet. A hihetetlen humorú, Istenben erősen bízó, és két, olykor három foglalkozást űző Geri és férje ugyanis már nem tud megélni az egy bevételből.

Tizenegy éve laktak egy kis, roskatag házban, de a tulajdonos néhány héttel ezelőtt minden motyójukkal együtt kirakta őket az utcára, mert már nem tudták kifizetni a bérleti díjat. Így hát Roberta, az istállótulajdonos fogadta be őket. Geri és Michael most dobozok, kofferek és hullámpapírok, lovakról, gyerekeikről és unokáikról készült fotók, régi bútorok, macskák, kutyák és vadászgörények között lakik egyetlen szobában. „Nekünk jól megy – véli Geri –, sokan kénytelenek az utcán élni."

Michael keresőképtelen. Tanult szakmája, a mozdonyvezetőség, a foglalkozás megkövetelte monoton mozgás révén már korán kétoldali krónikus ínhüvelygyulladást vont maga után, így aztán még egy táskát sem tud fölemelni, még kezet sem tud rázni, annyira fáj neki. Évtizedek óta él együtt ezekkel a fájdalmakkal, s azok lassan felőrlik. Fizikailag és lelkileg egyaránt a végét járja. El kell néznie, hogy felesége éjjel-nappal dolgozik, miközben ő otthon ül, és nem csinál semmit.

Műtétet nem engedhet meg magának, mivel a betegbiztosító egy évnyi krónikus betegség után kihajította őt. Egykori munkaadójának munkaképtelenségi biztosítója sem akar fizetni, mert az sokba kerülne – így aztán évek óta pereskednek anélkül, hogy Michael eddig egyetlen centet is látott volna. Ahhoz, hogy megállapítsák, egyáltalán jár-e neki pénz, előbb meg kellene fizetnie egy ügyvédet.

Újabban egy, a biztosító által megbízott magándetektív elment Roberta birtokára, hogy kikémlelje, valóban nem képes-e dolgozni a beteg, vagy pedig bevisz kintről egy-két hasáb fát a kandallóhoz, és ezzel teljes mértékben bevethetőnek bizonyul a munkaerőpiacon. A kémet elzavarták ugyan a birtokról, de az eset jól szemlélteti a biztosító beállítottságát: semmit sem hagy kivizsgálatlanul, hogy ne kelljen fizetnie.

Évek óta sem Geri, sem Michael nem járt orvosnál: túl drága. A betegbiztosítás az ő korukban olyan nagy összegű lenne, hogy mindkettőjüknek csúcsmenedzsernek kellene lennie ahhoz, hogy ki tudják fizetni. Amikor Gerire rátört a fogfájás, kihúzatta néhány fogát. A fogorvossal, vagy a patkolókováccsal? Arcára ferde mosoly ül. Csak annyit mond, a fogorvosi számla és az ő jövedelme kölcsönösen kizárják egymást.

Mióta hiányos a fogazata, Geri már csak zárt ajkakkal nevet. Amikor a német munkajogi és betegbiztosítási viszonyokról mesélek neki, úgy tűnik, alig hisz el belőle valamit. Az anyasági szabadságot például nem ismeri. Amikor annak idején elkezdődtek a fájdalmai, munkahelyéről ment a kórházba. Mihelyt megszületett a gyerek, hazaküldték – szükség volt az ágyra. Néhány napot pihenhetett – persze fizetetlenül –, de aztán ismét elment dolgozni. Szerencsére kollégái nagyon kedvesek voltak hozzá, és az első időkben helyette is cipelték a nehéz ládákat.

Elég a meséből: Akár egy westernfilmben, úgy lendül Geri a nyeregbe, és irányítja Dineát a csapásra. Ma New York-iak vannak itt, hogy néhány napig élvezzék Massachusetts csodálatos természeti szépségeit. Geri helyi növényeket és fákat, ritka madarakat s egy vízesést mutat meg nekik, nekünk pedig megígéri, hogy holnap holdfénynél fogunk kilovagolni. Amikor ezt elvetjük, mondván, örülnie kell, hogy vasárnap este végre kiszállhat a nyeregből, Geri nem ismer pardont. Addig beszél a lelkünkre, amíg beleegyezünk. Számára ez azt jelenti, hogy ezen az éjszakán még kevesebbet aludhat. „Szeretem mindezt", mondja, és nagy ívet ír le karjával. Közben boldogan mosolyog, erősen összeharapott szájjal.

Susanne Bach

Forrás: Publik-Forum, 2002/19

Az éjjeliőr gyerekeinek nincs esélyük

Tanzánia és a Világbank

A probléma a nyolcvanas években kezdődött. Akkor adta Tanzániának az első hiteleket a *Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank*, közismert nevén a Világbank. Ennek fejében a kelet-afrikai országnak meg kellett ígérnie, hogy szanálja az erősen eladósodott államháztartást. Az oktatási költségvetést is megnyirbálták. Az így keletkezett lyukak betömésére a Világbank sürgette, hogy vezessenek be tandíjat a hétosztályos alapoktatásban. Ez év kezdetén a tanzániai kormányzat eltörölte ezt a tandíjat – és most megtapasztalhatja, milyen következményekkel jár, ha egy fejlődő ország tandíjat vezet be.

Joseph Mungai oktatási miniszter becslése szerint csak 2001-ben több mint 2,2 millió iskolaköteles gyerek maradt távol az általános iskolától. Egy-egy osztályteremben több mint száz gyerek préselődik össze. Az oktatási minisztérium mérlegeli, hogy ismét kirakják a termekből a padokat és asztalokat, amelyeket csak az utóbbi években sikerült beállítaniuk a szülők anyagi hozzájárulása révén. Így akarnak több helyet csinálni a gyerekek számára.

Joseph Steven Momila egyike azoknak, akik az elmúlt években nagy nélkülözések közepette éppen hogy el tudták még küldeni gyerekeiket az általános iskolába. *Momila* összesen nyolc gyermek apja, feleségével húsz éve él Temekében, a főváros, Dar es Salaam számos szegénynegyedének egyikében. Öt gyermek már kirepült, hárman még együtt élnek a szülőkkel a kétszobás vályogházban.

Joseph Momila éjjeliőr Upangában, a főváros központjához közeli, indiaiak lakta városrészben, és 30 000 tanzániai schillinget keres havonta. Ez valamivel több, mint 30 dollár; Dar es Salaamban ennyi az átlagkereset, noha alatta van a hivatalos minimálbérnek. Keresete harmadát a két szobáért kell kifizetnie *Momilának*, s majdnem 5000 schillinget visz el havonta a munkába járás.

Nem sok marad hát a gyerekek iskoláztatására. 2001 végéig egy gyereknek csupán a beíratása 2000 schillingbe került, a havi tandíj pedig szintén mintegy 2000 schillingre rúgott. Ezekhez jött még az egyenruha és a felügyelő személyzet költsége. A padok, székek, asztalok megcsináltatásához megint a szülőknek kellett a zsebükbe nyúlniuk. És még nem is szóltunk a tankönyvekről. Számítások szerint egy gyerek egy évi költsége mintegy 31 000 schillinget tett ki, az ellátás és a szállítás nélkül.

Horribilis összegek ezek a legtöbb család számára, hiszen a 32 millió tanzániai a kormány által meghatározott napi 650 schillinges szegénységi küszöb alatt él. A szülőknek a tandíj formális megszüntetés után is változatlanul részt kell vállalniuk az iskolai oktatás költségeiből. „A szülőknek már nem kell fizetniük a könyvekért, a füzetekért és a krétáért" – dicséri a változásokat az oktatási miniszter, de aztán beismeri: „A reform előtt a szülők a költségek kétharmadát fizették, ma már csak egyharmadát, a maradékot a kormány fedezi."

Ezzel azonban még korántsem oldódtak meg a tanzániai iskolarendszer problémái. *Adelphina*, Joseph Momila egyik lánya két évvel ezelőtt fejezte be a hetedik osztályt, s azóta otthon él. Szívesen járna továbbra is iskolába, de egy állami kezelésű, ún. „Secondary School" 40 000 schillingbe, egy magániskola látogatása akár 300 000 schillingbe is kerül évente. Ehhez társul, hogy a középiskolákban kizárólag angolul folyik az oktatás, *Adelphina* azonban csak a kizvahili nyelvet beszéli. A Momila család a tanzániai családok többségét képviseli. A tanzániai gyerekeknek csak hat százaléka jár középiskolába.

A tandíj eltörlése legalább az általános iskolába járatást ismét lehetővé teszi sok szülő számára. Így egy problémával kevesebb van, de akad helyette sok másik. A tandíj eltörlésével egyidejűleg a kormány tulajdonképpen létre akart hozni 14 000 újosztálytermet, és ismét munkába akart állítani 9000 tanítót. De ez idáig nem sikerült. A tanítók kétségbe vannak esve. Részben két műszakban kell dolgozniuk, hogy megfeleljenek az igényeknek. Az iskolaigazgatók megnyirbálják a magasabb osztályokba járó diákok óráinak számát, hogy több helyük legyen a kisebbeknek.

Nem ritkaság, hogy az osztályban száz gyerek is van. Hogy egyáltalán tanítani lehessen, a tanítók gyakran kemény módszerekhez nyúlnak. A Tanzániában törvényileg engedélyezett verést az igazgató engedélyével bizonyos helyzetekben szabad alkalmazni. Maga az oktatási miniszter is bevallja azonban, hogy léteznek visszaélések. Az *Unicef* adatai szerint a gyerekek szűk harmada hagyja el az iskolát még a hetedik év előtt, s ennek egyik fő oka a tanítók erőszakossága. Egy, a kilencvenes évek végén végzett felmérés szerint sok tanító azért alkalmazza a verést, mert „ez a fegyelmezés leggyorsabb és legegyszerűbb módszere".

Az oktatási nyomor megszüntetése körüli vitában a tanzániai politikusok ismételten olyan fogalmakhoz folyamodnak, mint a privatizálás és a szponzorálás. *Jakaya Kikwete* külügyminiszter biztos abban, hogy „a magánszektornak be kellene fektetnie az alapoktatásba, a középiskolákba és az egyetemekbe. Túlhaladott az az elképzelés, hogy az oktatási szektorba való befektetés még mindig a kormányzat feladata".

A tanítók szakszervezete és számos nem-kormányzati szerv azonban szembefordult ezzel. *Rakesh Rajan*, az egyik oktatási lobbi tagja kritikusan szemléli a magánszektor részvételét: „A politikai döntéshozók magától értetődően magániskolákba járatják gyerekeiket, már általános iskolás korban is." A szűk középrétegbeli szülők is szívesebben íratják gyerekeiket magánintézményekbe. „Ki vitathatná el tőlük, hogy jó nevelést akarnak adni gyerekeiknek?", kérdezi a szakértő, de rögtön felhívja a figyelmet egy „veszélyes tendenciára": A felelősök szerepvállalása olyan mértékben csökken, amilyen mértékben gyermekeik már nincsenek ráutalva a nyilvános iskolákra.

A tanzániai államháztartásból hosszú éveken át több pénz folyt az adósságszolgálatba és a hadseregbe, mint az oktatásba és nevelésbe. A Világbank és a Nemzetközi Valutaalap ragaszkodik az adósságok kiegyenlítéséhez. *Benjamin Mkapa* államelnök tervezési bizottsága a szorongató körülmények ellenére megfogalmazta a Vízió 2025 nevű tervezetet az ország számára. Eszerint a jövőben „az oktatási szektornak van a legnagyobb jelentősége". Ezért az oktatási költségvetés ebben az évben először emelkedett a teljes államháztartás 25 %-ára, s a következő évben az adósságszolgálatot is megelőzően az első helyre akarják emelni. Más kérdés, hogy tartós fejlődésről van-e szó, hiszen az oktatási költségvetés nem jelentéktelen részét, 50 millió dollárt az összesen 300 millióból, a Világbanktól felvett újabb hitellel finanszírozzák, amit három év múltán vissza kell fizetni.

Rakesh Rajan oktatási lobbista szerint az ország iskolaügyi vitája azt mutatja, hogy beteljesedéssel fenyeget Tanzánia korábbi, karizmatikus elnökének *Julius Nyererének* a jövendölése. Ő óvott attól, hogy „kétosztályos társadalom alakuljon ki Tanzániában". *Rakesh Rajan* úgy látja, hogy létezik a tanzániaiak kis csoportja, amelynek van pénze ahhoz, hogy szupermarketekben vásároljon, és valóban jól éljen. De ez csak egy elenyésző kisebbség. A népesség többsége ebből ki van zárva, s az ő helyzetük szemmel láthatóan romlik: „Az emberek 20–30 százaléka teljesen elszegényedett, s egyre jobban kiábrándult a tekintetben, mit hoz nekik a jövő ebben az országban." Majd hozzáfűzi: „Még ha közömbösek is valaki számára a szegények, el kell gondolkodni e fejlemények robbanásveszélyes társadalmi következményeiről."

Gerhard Klas

Forrás: Publik-Forum, 2002/20

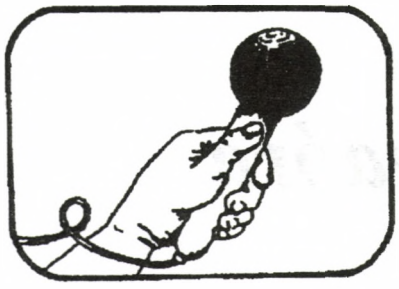

„Gyermekeim tizenkét évesen halnak meg"

Interjú Bernadette Mbuy Beya kongói teológusnővel

Bernadette Mbuy Beya, milyen világból származik Ön? Teológiájának miféle élethátterе van?

Sokgyerekes családból származom, én vagyok a legidősebb tíz testvér közül. 1946-ban születtem egy határtelepülésen, Szakaniában. Apám kiskereskedő volt – az akkoriban még belga – Kongó és – az akkoriban még brit – Zambia határvidékén. Anyám vezette a nagycsaládot, s emellett apám áruit árusította. Szüleim mindent megadtak. A nagy szegénység ellenére képesek voltak fölnevelni tíz gyereküket. Nagyszerű teljesítmény ez! Egyikünk sem halt meg.

Hogyan lett Önből szerzetesnő?

Szüleim elkötelezett keresztények voltak, aktívan dolgoztak az egyházközségben, s én is bekapcsolódtam az egyházi ifjúsági mozgalomba. Vallási hivatást először Szent Orsolya nővéreivel kapcsolatba kerülve éreztem. Ők működtették plébániánkon azt az iskolát, amelybe járhattam. Azok az apácák, akikkel ott találkoztam, s akiktől tüzet fogtam, öntudatos, értelmes nők voltak, akik – anélkül hogy a maguk javára sandítottak volna – rendelkezésére álltak az embereknek. Nem törődtek a gazdagsággal, a társadalmi hatalmi pozíciókkal vagy a törzsi hovatartozással. Ez nagyon imponált nekem. Mindez Lumumbasiban játszódott le, Kongó egyik déli nagyvárosában, a Szent Márton plébánián.

Mikor ragadta el Önt a teológia iránti szenvedély?

Nagy politikai összevisszaság volt, amikor én 15—16 éves, éber és érzékeny lány voltam. Miután a túlerőben lévő belgák megbuktatták az ún. kongói „függetlenséget", meggyilkolták Patrice Lumumba elnököt. Ebben az 1961/62-es háborúban üldöztek és meg is öltek férfi és női misszionáriusokat. Lábnyomába akartam lépni ezeknek a meggyilkolt apácáknak, akik életüket adták hitükért, s magam is misszionáriusnő akartam lenni, a szegények között akartam élni, s az evangéliumot akartam hirdetni nekik. Világos volt számomra, hogy ennek érdekében teológusnővé kell lennem.

Hogyan lett Önből felszabadítási teológusnő?

Hosszú úton jutottam idáig. Figyelmes rendi elöljáróim bátorítottak, és megbíztak azzal, hogy teológiát tanuljak, hiszen igehirdető akartam lenni. Külföldre, Ruandába küldtek tanulni, később pedig Belgiumba, a brüsszeli Lumen Vitae Intézetbe. Ott a lelkipásztori munkára és a katekézisre szakosodtam, és folyton azt a célt tartottam szem előtt, hogy majd otthon, Kongóban evangelizáljak. Hosszú kiképzésem során tehát sokszor kerültem kapcsolatba olyan emberekkel, akik tágították látókörömet. Döntővé az EATWOT (Ecumenical Association of Third World Theologians) lett számomra, az, hogy együtt dolgozhattam a Harmadik Világ Teológusainak Ökumenikus Társaságában dolgozó tagokkal.

Mit csinált hazatérése után?

Tanítottam, oktattam, kutattam. Igazgatónője voltam Lumumbasiban a Magasabb Vallási Tanulmányok Intézetének. Ily módon szoros kapcsolatot és teológia párbeszédet alakíthattam ki EATWOT-beli kolléganőimmel és kollégáimmal. Különösen is termékeny lett a Harmadik világ teológusnőinek az EATWOT által Kamerun fővárosában, Yaoundéban szervezett konferenciája. Mi, teológusnők szövetségre léptünk. Csak kevés katolikus volt közöttünk annak következtében, hogy a hivatalos katolikus egyházat és teológiát a férfiak uralják. Ügyünknek mindenekelőtt a protestáns egyházak teológus- és lelkésznői adtak lökést, hiszen ők már legyőzték a kizárólagosan férfi papságot. Így keletkezett a mi „női teológiánk". „Mezítlábas teológusnők" lettünk.

Mit jelent a „mezítlábas teológia"?

Azt jelenti, hogy Kongó déli részén, az én társadalmi kontextusomban tudatosan nőként és tudatosan a bázison, tehát a szegények hétköznapjaiban élek, és „kontextuálisan" hirdetem az evangéliumot; vagyis ebből a tudatos hétköznapi életből kiindulva mindig új meg új kérdéseket intézek az evangéliumhoz és a teológiához; azaz erről a bázisról indulva gondolkodom el a hitről, és a felszabadítás üzenetét újból és újból konkrétan fogalmazom meg szavakkal és tettekkel – nőként! Arról van szó, hogy lehozzuk Istent a teológusok trónusáról, és hozzáférhetővé tegyük az egyszerű emberek számára.

Ön lemondott tanszékéről...

Igen, már nem vagyok igazgatónő.

Miért?

Otthagytam az akadémiai professzorkodás világát. Szívesebben dolgozom közvetlenül az emberekkel. Rendemmel, az orsolyitákkal sikerült megegyeznem, hogy „világiasított orsolyitaként" önállósulva, a kolostori közösség kényszerei nélkül élhessek. Így aztán szabad vagyok – és az a megbízatásom, hogy női témákról előadásokat tartsak Kongóban, Afrikában és azon túl is, valamint tanulói és öntudatosodási csoportokat támogassak.

Hogyan festenek a hétköznapjai?

A hétköznapjaim? *(Nevet.)* Igen mozgalmasak! Ha éppen nem vagyok úton női ügyekkel foglalkozó teológusnőként, akkor először is hat gyerekünket kell ellátnunk. Egyik európai nővértársammal, Jeanne-nal hat, szükséget szenvedő gyereket és fiatalt, ún. szociális árvákat vettünk magunkhoz. A legfiatalabb, Johanna hároméves, a legidősebbek, Francis, Beni és Fatuma húszévesek, Benedict tizenhat.

És házon kívül?

Drepanocitózisban szenvedő gyerekekkel dolgozom. Ez egyfajta sarlósejt-anémia. A mi régiónkban elterjedt, örökölt betegség. Gyerekeim többnyire nem élnek meg többet tizenkét évnél. Ha jól megy a dolog, tizennégyig jutnak el. Támogatom ezeket a gyerekeket az életben, gondoskodom róluk, mellettük állok a szenvedésben, amennyire csak tudok. És elkísérem őket haldoklásukban. Aztán gondoskodom temetésükről. A drepanocitózis vérszegénységet, a csontok deformációját, a legsúlyosabb fájdalmakat és szenvedéseket jelenti. Azért kezdtünk el gondoskodni ezekről a halálosan beteg gyerekekről, mivel megállapítottuk, hogy családjaikat túlterhelné ez a gondoskodás. A gyógyszerek és a különleges táplálékok miatt éppen a gyerekek kerülnek sokba. Egy olyan országban, ahol az embereknek amúgy sincs elég ennivalójuk, és szegénységben élnek, társadalmi szelekció és kiközösítés kezdődött ezekkel a gyerekekkel szemben. A szülők aztán, akiket az egyik gyerek betegsége és nyomorúsága túlterhelne, inkább a többi gyerekkel törődnek... Ezért gondoskodunk mi a drepanocitózisos gyerekekről.

Ezenkívül jelenleg egy tízezer embernek való egészségügyi központ felépítésén dolgozunk Jeanne-nal.

Miben látják Önök – saját életükben – az evangélium magvát?

Annyi minden van a Bibliában, amit fontosnak tartok! De a magva? Hát a János-evangélium 15. fejezete, a 9-iktől a 17-ik versig. Jézus itt azt mondja, „Maradjatok meg szeretetemben...", és „Már nem nevezlek titeket szolgáknak, hanem barátnőimnek és barátaimnak", továbbá „Nem ti választottatok engem, és arra rendeltelek titeket, hogy kerekedjetek fel, és hozzatok termést, és termésetek legyen maradandó...". Számomra ez a lényeg.

Mit mondana a nyugat-európaiaknak, ha szólhatna hozzájuk?

Afrika a ti globalizációtok áldozata. Afrikát leírták. Afrika erőszakot szenved, éhezik, haldoklik. Tegyetek végre valamit ezellen!

Thomas Seiterich-Kreuzkamp

Forrás: Publik-Forum, 2002/2

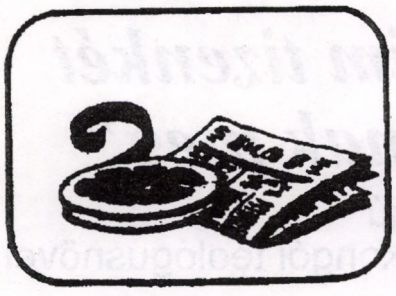

Farkas István

Az ingaóra

Finom, halk, méltóságteljes ketyegése olyan, mint a csendes őszi eső, vagy kemény télben a havazás. Megnyugtató. A fényesre tisztított rézinga kis mozgó fénye a sötétedő szobában az egyetlen életre utaló jel. Igen, él. Ismét él. Évtizedekig csak dísz volt szobák falán.

Története messzire nyúlik vissza a múlt századba, de már ki emlékszik rá? Talán anyám tudna még mesélni róla, vagy apám, ha élne. Nem a családi örökség darabja. Valamikor az 56-os nagy mozgások idején került hozzánk néhány kép és bútor társaságában. Gazdái nálunk hagyták őket ideiglenesen – örökre. Sokáig a hallban lógott, bár ott már volt egy őshonos kakukkos óra. Talán ebből származott a sértődöttség. Egy darabig még járt, aztán megállt, és hiába húzta fel apám, nem akart együtt ketyegni tovább a kakukkossal. Nem is volt odavaló. A hall a családi találkozóhely volt, ahol este a vacsoraasztalnál mindenki összejött. Egész nap csend volt, de ilyenkor aztán megtelt élettel. A kakukkos nagyon jól ment ehhez a légkörhöz, sőt harsány kakukkolása még fokozta is a hangulatot. Az ingás meg csak állt és hallgatott. Évekig.

Aztán szétszóródtunk. A hallba csend költözött már este is. Most már illett volna oda a finom, halk ketyegés, de már nem volt, aki életre keltse, és lassan már nem is lett volna kinek.

Hosszú vándorlás kezdődött. Székesfehérvár, majd vissza Kőbányára, s végül Zugló. Huszonkét évig tartott. Közben mindig voltak vele kísérleteim, de néhány napi bizonytalan járáson, lökdösésen kívül nem sikerült mást elérnem. Gondoltam én mindenre: a betonfalra, a ház előtt minden éjjel eldübörgő lánctalpasokra, az öregkori kopásokra, de az igazságra csak nemrég jöttem rá. Ercsiben jártam egyik hétvégén. Barátaim hívtak meg egy kis beszélgetésre, diavetítésre, őszben a tavasz és a nyár feliidézésére, betonfalak között őzek, pillangók és szarvasok között járásra. Korán érkeztem. Bementem a kocsmába egy kávéra. A kocsma fala a söntés mögött tele volt ereklyékkel. Focisták, csapatok fotói, trófeák, kupák és zászlók között ott függött a falon egy gyönyörű ingás óra üres doboza. Pontos mása volt az enyémnek, csak a nagyobb fajtából való. Olyanfajta, amilyennek már tér kell. Nagy terem, magas, lehetőleg boltíves fal. Kolostorok ebédlőiben látni ilyeneket. Kérdeztem is, hol az óra belőle?

– Karbantartáson van a kedves – mondta a kocsmáros, nagydarab, ősz hajú, kerekképű idősebb ember, és már áradt is tovább belőle a szó.

– Tudja, uram, az ilyet szeretni kell. Ez érzékenyebb, mint az asszonyok, pedig azokról is tudnék pár dolgot mesélni. Ennek lelke van. Évente le kell venni, megtisztítani, kifényesíteni, megolajozni, beállítani. És ez még semmi. Ha a dobozával nem bánik ugyanígy, akkor is baj van. Hajszálpontosan függőbe kell állítani mind a két irányban. Ha elindult, akkor már nincs baj. Egy évig hozzá sem kell nyúlni. Nem is szabad. Csak reggelente kell köszönni neki, napközben néha beszélgetni vele, és este, mielőtt leoltom a villanyt, elmondjuk együtt az Úrangyalát.

Mikor este hazaértem, tele volt a fejem a beszélgetés és az utazás élményeivel. Csak napok múlva jutott eszembe a kocsmáros. Odamentem az órához, és szeretettel néztem rá. Nagyon magányosnak látszott. Olyannak, mint bármelyik kép a falon, vagy azok a könyvek, melyeket még gyermekkoromban olvastam, és azóta sem nyúltam hozzájuk. Megsajnáltam. Gyere – mondtam neki halkan –, játsszunk valamit együtt. Felségem, Mary a dobozát vette gondjaiba, én pedig nekiálltam a szerkezetnek. Aztán napokig csak barátkoztunk. Ő ketyeget egy kicsit, én pedig álltam és hallgattam. Aztán megállt, és akkor én jöttem. Állítottam rajta, és ő csendben tűrte. Aztán elölről kezdtük. Talán három hétig is eltartott, míg kezdte jól érezni magát. Amint megállt, kezelésbe vettem, és ez jólesett neki. Aztán rájöttem, hogy tényleg nem lehet másképpen elérni a boldogságát, csak a naponkénti többszöri üdvözléssel és beszélgetésekkel. Most már hetekig megállás nélkül mesél, ha csend van körülötte. Csak az idegeskedést, a kapkodást és a veszekedést, a hamis hangokat viseli nehezen. Olyankor reggelre megáll. Mindaddig nem hajlandó újra indulni, amíg nem ajándékozom neki teljes figyelmemet.

Az öreg kocsmáros mindent tudott az ingaórák lelkéről. És az asszonyokéról is.

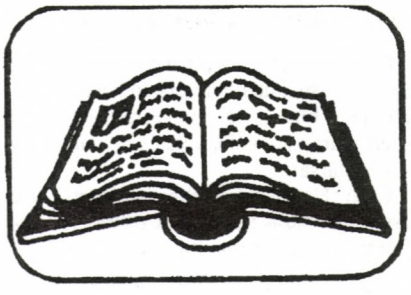

BIBLIA

Az augusztusi elmélkedéseket Várnai László mosdósi plébános, a szeptemberieket Csiky Lajos készítette.

Augusztus 3. — Évközi 18. vasárnap — Jn 6,24–35 — Az igényes Jézus

A kenyérszaporítás után a tömeg nem nyugodott bele Jézus eltűnésébe. Miután nem sikerült királlyá tenniük, keresésére indultak. Amikor a tó túlsó partján rátaláltak, érdeklődő kérdésükre nem mondta meg, hogyan került oda. A tanítványokkal a vízen történt közös élményét nem osztotta meg velük. Nincs ideje a fölösleges magyarázkodásra. Rögtön a lényegre tér. Tovább kívánja vezetni a kíváncsiskodókat. Meg akarja mutatni nekik a következő lépést. Tudja, hogy a legtöbb ember gyomorközpontú, és a gyomrán keresztül vezet út a szívéhez meg az eszéhez. Látja, hogy még több ingyenkenyeret ennének királyságában. Sőt olyan minőségű táplálékot, amelyet Mózestől kaptak elődeik.

Jézus kijavítja felfogásukat:

1. Nem Mózes adta az égi kenyeret, a mannát, hanem a Mennyei Atya. Mózes csak eszköze volt Istennek.
2. A manna ugyanakkor előképe volt az Emberfiától kapható olyan kenyérnek, amely nem a testi, hanem a lelki éhséget szünteti meg.

A test táplálásához szükséges kenyeret adó és a mindennapi kenyérért imádkozni tanító Jézus nem becsülte le az ember testi szükségleteit, de meg akarta tanítani hallgatóit arra, hogy „nemcsak kenyérrel él az ember, hanem mindazzal a beszéddel, amely Isten szájából származik” (Mt 4,4).

Vagyis akkor igazán ember az ember, ha nem csupán teste táplálásával törődik. Jézusnál a kenyér nem a végső cél az élethez, hanem szükséges eszköz egy magasabb rendű, teljesebb élet megszerzéséhez. Amikor itt az életről van szó, a szerző nem a biológiai életet jelentő „biosz” szót használja, hanem a „dzóé”-t, amely az Istenre hangolt életet jelenti.

Az „Én vagyok” kijelentéssel Jézus ismét az égő csipkebokornál megszólaló Hang tekintélyével és öntudatával húzza alá tanítása fontosságát. A teljesebb lét igénye felé kívánja léptetni az Őt megízlelő embert.

Sík Sándor versével kérjük:

„Tartsd rajtam szent, nyugtalan ujjad,
Ne tűrd, Uram, hogy bezáruljak!
Ne hagyj, Uram, megülepednem,
Sem eszmében, sem kényelemben.
Ne tűrj megállni az ostoba van-nál,
S nem vágyni többre kis mái magamnál.”

(Ments meg Uram!)

Augusztus 10. — Évközi 19. vasárnap — Jn 6,41–51 — A vonzó Jézus

Jézus az Atya bűvöletében, vonzásában élt a földön. Amikor tanítványai evésre biztatták, ezt válaszolta: „Van ennivalóm, amiről ti nem tudtok... Az én eledelem az, hogy annak akaratát tegyem, aki engem küldött...” (Jn 4,32.34).

A kafarnaumi zsinagógában hallgatói erről nem tudtak, vagy nem akarták tudomásul venni mennyei eredetét. Ők a külsőségek alapján ítéltek. Előítéletük ez volt: Jézus József és Mária fia, az ács, nem lehet a Messiás. Olyan ember, mint ők. – Jézus ezzel a testi látással szemben egy olyan szellemi látásra, a hitre hivatkozik, mely igazolja isteni eredetét. Zúgolódás helyett nyissák meg szívüket tanítása, tettei és az Atya vonzása iránt.

A Teremtő úgy alkotta meg az embert, hogy képes legyen válaszolni vonzására, és Benne találja meg örök életét. A bűn által azonban elhangolódott, ezért nehezen ismeri fel, és nehezen követi Isten hívását. Vergilius szerint: „mindenkit az vonz, amiben gyönyörűségét találja” (2. ecloga). Az Atya éppen arra küldte a Szabadító Jézust, hogy általa felerősítse vonzását, és mindenki válaszolhasson hívására. Akik test szerint ítélik meg Őt, azok ellenszegülnek az Atya benső vonzásának, és ezért nem képesek felismerni mennyei mivoltát. A vonzásának engedők viszont mindörökre hozzá fognak tartozni, mert nála van az örök élet és a feltámadás. Akik hallgatnak rá, és hajlandók tanulni tőle, azok számára beteljesül a próféták szava: „Mindnyájan Istentől tanítottak lesznek.”

Jézus meggyőződéssel állítja, hogy benne láthatóan tükröződik a láthatatlan Isten. Ő közvetíti az Atya vonzását. Az általa hordozott örök élet megszerzésének két, egymással összefüggő módja van: a hit és az élet kenyerének vétele. – Valaki megkérdezte egyszer Gandhitól: „Hol van az Isten?” Az indiai politikus válaszként egy darab kenyeret nyújtott feléje: „Itt van!” – A kenyér az életet jelenti. A mennyei kenyér, Jézus az isteni életet hordozza, ezért él örökké – a testi halál ellenére – az, aki eszik belőle.

Túrmezei Erzsébet versével valljuk:

„Kenyérnek jöttél éhező világba,
világosságnak sötét éjszakába,
fényes hajnalnak, örök ragyogásnak,
vak zűrzavarba bizonyos tanácsnak...”

(Kenyérnek jöttél)

A világ életéért való odaadottságát a keresztfa hitelesíti: „Én meg, ha majd fölemelnek a földről, mindenkit magamhoz vonzok” (Jn 12,32).

Augusztus 17. — Évközi 20. vasárnap — Jn 6,51–58 — A „beetető” Jézus

A „beetetés” szó negatív erkölcsi tartalommal bír a kábítószerre rászoktatás világában. Pozitív értelemben mégis valami hasonlót tett Jézus, amikor a testet tápláló kenyérrel lakatta jól hallgatóságát. Így kívánt éhséget támasztani az „élet kenyerének”, azaz személyének befogadására.

Az „istenük a hasuk..., az eszüket a földieken járató” (Fil 3,19) emberek számára különösen is megszólító hatású lehetett Jézus beszéde teste és vére magukhoz vételéről. A „gyomorembernek” így fordította le, hogyan lehet Őt befogadni. Ahogy a megevett étel és a megivott ital beépül a szervezetbe, úgy kell Jézust magunkba építeni.

Az ószövetségi ember számára a vér az élet és a lélek székhelye. Így még érthetőbb, hogy Jézus felszólítja hallgatóit, hogy úgy fogadják be az Ő életét és lelkületét, mintha meginnák a vérét. Vagyis „testestől-lelkestől”, a maga teljességében tegyék magukévá.

Persze ma sem lehet másképpen és igazán befogadni, csak ha „bekebelezzük”, lényünkbe fogadjuk Lényét, hogy eggyé legyen velünk, mi pedig ővele. Itt már nem az evés és ivás az, ami önmagában jelentős, hanem a személyes kapcsolat vele. Tápláléka személyes kölcsönhatást hoz létre, egymásban levést. Ahogy a Szentháromság személyei egymásban vannak, hasonlóképpen Jézus követői őbenne válnak eggyé. Egymásban maradásunk révén tudja átadni nekünk szellemi hatását, életerejét és küldetéstudatát.

A befogadott úrvacsora akkor hat másként, mint a testi táplálék, vagyis akkor lesz a halhatatlanság eledele, ha követjük Jézus stílusát. „Aki azt állítja, hogy őbenne él, annak úgy kell cselekednie, ahogy ő cselekedett” (1Ján 2,6). Ezt a felszólítást hangsúlyozza az evangélista azáltal is, hogy a lábmosás jelenetét írja meg az utolsó vacsoráról, és nem az eukarisztia szerzését. Jézus nagyon mélyre ereszkedett azért, hogy közelebb kerülhessünk személyéhez, és részesülhessünk halhatatlan életéből. A lábmosásnál ugyanúgy, mint a kenyérről szóló beszédben azon a közösségen van a hangsúly, amelyet példájának követésére hagyott nekünk.

Sík Sándor: „Megértettem, hogy kenyérnek születtem” című költeményében ezt így tolmácsolja:

„...Engem magnak vetett a Magvető,
És kenyérnek, annak is feketének...
Mert kínban kel meg a kenyér
Emberfalatnak.”

Augusztus 24.— Évközi 21. vasárnap — Jn 6,60–69 — A nem engedő, de elengedő Jézus

Jézus tanítása személyének áldozattá válásáról és arról, hogy Lényét csak úgy tehetik magukévá, ahogy az ételt elfogyasztják, tőrbe ejtő csapdának tűnt számos tanítványának. Szavait kemény beszédnek minősítették. Valójában az ő szívük volt kemény. Olyan, mint az útfél a magvetőről szóló példabeszédben. Jézus elvhűsége számukra maximalizmusnak látszott, ami nehezen elérhető, embernek elviselhetetlen és ezért elfogadhatatlan életforma. Kevesebbel is beérték volna. Akik csak földi várakozással néztek Jézusra, azok csalódtak benne. A földhözragadt emberek, Júdással az élen, sorra elhagyták őt. Jézus pedig, tiszteletben tartva szabad elhatározásukat, elengedte őket.

Nem próbálta megmenteni csapatát egy kis megalkuvással, hogy „nem kell ám olyan komolyan venni, pláne szó szerint, amit mondtam”. Sőt, szinte még „rátesz egy lapáttal”, amikor a megbotránkozóknak kifejti további sorsát. Hamarosan felmegy a Koponyák-hegyére, a keresztre, a testi halálba. Amit e testben élve-halva nem ér el: a maradék hűségét, azt majd a Szentlélek végzi el. Mert csak a Lélek erejében születhet meg a hívő döntés az Atya vonzására. Egyedül Ő képesít arra, hogy megszokott életformánkból átlendüljünk a jézusiba.

Jézus a legszűkebb tanítványi kört, a Tizenkettőt is döntés elé állítja ebben a helyzetben. Őket is hajlandó elengedni, mert meggyőződéséből nem engedhet. Mégsem kell egyedül maradnia, mert a legelkötelezettebb tanítvány, Péter vallomása megtartja övéit. Valóban, kihez mehettek volna Jézuson kívül? Az írástudókhoz, akik ismerték az írásokat, de nem ismerték fel azt, akiről a betűk szóltak, az Igét? A farizeusokhoz, akik görcsösen igyekeztek megtartani a törvényt, miközben semmibe vették azt, akiért a törvény adatott: az embert? A szadduceusokhoz, akik egy-egy jobb pozícióért elárulták népüket, Pilátus és Heródes kegyét keresték? Az esszénusokhoz, akik kivonultak a világból, és ezzel feladták kovász-szerepüket? A zelótákhoz, akik az ellenség kiirtásával akartak szabad hazát teremteni?

Péter az örök élet, a békesség és szeretet titkát Jézusnál találta fel. Isten Szentje, odaadottja – hite és tudása szerint – csak Ő. Ezért maradnak nála, vele és nyomában tanítványtársai.

És én? Hol állok tanítványságommal? Követésre vagy elszakadásra adok példát? A költő, Túrmezei Erzsébet mindenesetre így buzdít:

„Ő ment az úton. Hátra nem tekintett.
Életet mentett, égi magot hintett,
s bár százak, ezrek léptek a nyomába,
tudta, hova megy: fel a Golgotára.
Tudta, hányan maradnak el mögötte.
Azt kérdezik csak, uralkodni jött-e?
Ha nem, hát vissza, rettenve, ijedve.
Szenvedni vele kinek volna kedve?
Tudta, hogy fenn, fenn a kereszt alatt,
csak egy viharvert, árva kis csapat,
csak annyi lesz az, ami megmarad…

A könnyes, árva, viharvert csapatnak
odaát pálmát és koronát adnak…
Ujjongva zeng az örök hálaének.
De hányan lesznek, akik odaérnek?”

(Krisztus követése)

Augusztus 31. — Évközi 22. vasárnap — Mk 7,1–8.14–23 — A Patyolat Jézus

Az Egyház liturgiája a Zsoltárok könyve alapján ezt mondja Jézusról: „Szívének minden gondolata az nemzedékről nemzedékre, hogy kimentse lelküket a halálból, és táplálja őket az éhínség idején.” (Jézus Szíve mise)

Jézus megmentő és tápláló tevékenységét először apostolai tapasztalhatták meg. Ellenfelei is tudomásul vették tanítói, mesteri voltát. De mivel fellépése az ő kiváltságaikat megtépázta, mindent megpróbáltak lejáratására, hiteltelenítésére. Számos kudarcuk láttán tanítványaiba kötöttek bele, hogy elbizonytalanítsák, és eltérítsék őket Jézustól. Jézus leleplezte kísérletezéseiket, és megvédte tanítványait. Így cselekedett a szombati kalásztépéskor, a vámos Máté lakomáján és most, a mosdatlan kézzel étkezésnél is.

Jézus Krisztus a földön megőrizte függetlenségét az emberi törvényektől, hagyományoktól, és csak az Atyától függött. Ő igazán az Atyaisten rabja volt. S mivel csak a legnagyobb hatalomtól engedte befolyásoltatni magát, ezért lett a legszabadabb ember. – Ma is annak mértékében élhetjük meg szabadságunkat, aminek odaadjuk, elkötelezzük magunkat. Jézus ilyen függetlenségre nevelte apostolait. Ezért mertek egyre jobban szakítani a beléjük táplált hagyományokkal, és mesterük gondolataihoz, tetteihez felnőni. Azzal, hogy megvédte őket az írástudók és a farizeusok kovászától, jóváhagyta szabadságra törekvésüket.

Jézus nem határolódott el tanítványai kifogásolt magatartásától. Ellenkezőleg cselekedett. Ellenfelei meggyőzéséhez fogott hozzá, hogy Isten igaz akaratához térítse őket, ugyanis ezt fedték el az emberi hagyományokhoz ragaszkodásukkal. Jézus színészkedéssel vádolta őket. Megosztott szívűek, mert mást játszanak a színpadon, mint az életben. Az általuk kitalált tisztátalansági ok, az étkezés hogyanja, megnehezítette a mindennapi életet, megterhelte a lelkiismeretet és fenntartotta a „büntető bíró” istenképet.

Jézus szerint nem az tesz tisztátalanná, amit megeszünk, hanem az, amit gondolunk és szívünk szándéka szerint teszünk. Egy leadó, sugárzó állomást hordozunk magunkban, mely légkört teremt körülöttünk: tisztát vagy tisztátalant, vonzót vagy taszítót, pozitívat vagy negatívat. Mutatója az, hogyan érzik magukat embertársaink közelségünkben.

Weöres Sándor versével kérjük szívünk tisztaságát Istentől:

„Szívemet kétféle húzás tépi,
egyre lyukasabb, egyre zavartabb –
láddd-e, sokszor már azt se tudom,
melyik a te horgod zsinegje
s melyik a mélység inda-köteléke.
Vonj hevesebben! Önerőmből
nem jutok én soha hozzád.

(Vonj sugaradba)

Szeptember 7. — Évközi 23. vasárnap — Mk 7,31–37 — „Effeta - azaz: Nyílj meg!”

„Tüstént meg is nyílt a füle, és megoldódott a nyelve!” – Ezzel a rövid, tényszerű leírással szemlélteti az evangélista Jézus gyógyító erejét.

Számomra azonban ez a mondat messzebbre mutat. Túlmegy a biológiai betegség határain, s azt kérdezem magamtól: Nem vagy esetleg te is süket vagy néma, esetleg mindkettő?

Amikor életemben először mentem fel a Gellért-hegyre az Erzsébet-híd hídfőjétől, félútra érve döbbenetes volt észrevenni a szörnyű morajlást, ami odalentről hallatszott fel. Amikor lent voltunk, semmit nem érzékeltünk a bennünket körülvevő zajáradatból, de a hegy csendjéből már felismerhető volt.

Csendre van szükségem, ki kell emelkednem az állandó zajból ahhoz, hogy meghalljam Jézus szavát. A magam állandó beszéde, zakatoló gondolataim, a rohanó élet zaja, a sok reklám, a minket állandóan bombázó rengeteg felesleges információ szinte süketté tehet.

Finomítsd, Uram, a hallásomat!

Lehet, hogy néma is vagyok?

Beszélni beszélek, de mit, mikor és hogyan? A hármas szűrőt – igaz-e, fontos-e, a másik számára hasznos-e, értékes-e? – ritkán alkalmazom. Saját gondjaimmal, bajaimmal ellenben gyakran terhelem környezetemet.

Rengeteget járhat a szám, és mégis „néma” lehetek!

Néma, ha nem tudok biztatni, amikor valaki elkeseredett, ha nem tudok figyelmeztetni, amikor testvérem rossz úton jár, ha nem emelek szót valakiért, akit alaptalanul bántanak, ha nem tudom másokkal megosztani az Örömhírt, ha nem tudok másokat hívni a jézusi útra, invitálni a jézusi testvérbaráti közösségbe.

Sokszor nagyon nehéz megszólalni!

Persze a hallás és a beszéd képessége összetartozik. Csak azt tud jót és jókor mondani, aki nyitott füllel és szívvel tudja befogadni Jézus tanítását és indításait.

Gyógyíts meg minket, Uram!

Szeptember 14. — A szent kereszt felmagasztalása — Jn 3,13–17 — „Keresztfa titka tündököl…”

Gyermekkorom hittanóráinak meghatározó története a rézkígyóról szóló. Elképzeltem, hogyan járultak a kígyók által megmart zsidók a póznára tűzött rézkígyóhoz, s hogyan reméltek gyógyulást bajukra. Csodaszer volt, mely segítette, megvédte, gyógyította őket. Ugyanígy, amióta megtalálták Jézus keresztjét, annak egy-egy szilánkját, darabkáját sok-sok templom oltárában őrzik ereklye gyanánt. Rengeteg embert, főleg felvidékit megmozgat a péliföldszentkereszti búcsú, ahol – nevéből is érezhetően – a kereszt tiszteletére gyűlnek össze a zarándokok. Megindító az éjszakai imádság, körmenet, keresztútjárás. De több kolléganőm nyakában is ott lóg a kereszt, noha Jézusba vetett hitükről nemigen tudok. Magunk is sokszor gépisen vetünk keresztet, nem is gondolva annak tartalmára.

Mit jelent számomra a kereszt?

1. A „szégyenfa”! Az ókor rabszolgáinak és latorjainak kivégzési eszközét, és ezzel együtt pellengérre állításuk módját.

2. „Királyi zászló”! Az előző meghatározás még élesebben világítja meg az evangélium mondatát: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta érte…” A megtestesült Szeretet, amikor a világba jön, s szavaival, életével megmutatja ezt, küldetését a szégyenteljes kereszten teljesíti be. Óriási a kontraszt Isten dicsősége és a kereszt gyalázata között, de éppen ez mutatja a magát teljesen kiüresíteni tudó szeretet végtelen erejét. Itt mutatkozik meg a szeretet különleges hatalma: magát teljesen feláldozva, kiszolgáltatva öleli magához az embereket kitárt karjával.

3. „A vállamra vett és elfogadott teher”! Ahogyan Jézus vállára vette szeretete, odaadottsága következményeit, úgy tehetem ezt én is. Ez persze elsősorban nem az élet megpróbáltatásainak, a betegségeknek az elfogadását jelenti – bár ezek elfogadása, feldolgozása sem könnyű feladat –, hanem az életadó szeretet következményeit, kisebb-nagyobb formájukban: az adásból fakadó nincstelenséget vagy nélkülözést, a mások szolgálatából következő fáradtságot, időhiányt, a magamat háttérbe szorítást, valamint a békességteremtésből eredő meg nem értettséget, a bántások elviselését stb.

Összefoglalva: A kereszt azonosulást jelent azzal, aki rajta függött, elfogadását annak, amiért jött. Amikor keresztet vetek, ezt tudatosítom.

Ugye, sohasem válik gépiessé, megszokottá, hanem állandó figyelmeztetés marad: „keresztről elnevezett” – keresztény vagyok, aki a keresztre feszített Krisztust akarja követni?

Úgy lesz a kereszt számomra gyógyító eszközzé, hogy magamra vetem, és főleg veszem.

Szeptember 21. — Évközi 25. vasárnap — Mk 9,29–36 — „Ki a nagyobb köztetek?”

Nem véletlen a sorrend ebben a rövid részletben. Szenvedését, csúfos halálát vetíti előre Jézus, s kontrasztként ott áll a tanítványok értetlensége, nagyravágyása.

Tulajdonképpen emberileg teljesen érthető az egész. Teremtésünkkor lényünk legmélyébe íródott a többre-nagyobbra vágyás ösztöne. Ez hajtotta előre a történelmet, ez segített felfedezni, s hatalmunk alá hajtani a világot. S ez vezetett sajnos a másik ember, csoport, nép fölé kerekedéshez is, a háborúkhoz és az erőszakhoz.

Már a kisgyermekek is vetélkednek, mindnyájan szeretjük az ilyen jellegű játékokat, egész életünk csupa versengés, s büszkék vagyunk, ha valamiben jobbak, elsők vagyunk.

Jézus nem akarja kiölni belőlünk ezt a motivációt, hiszen fejlődésünk alapját jelenti. Csupán az irányát szeretné korrigálni. Ő is úgy gondolja, hogy egész életünk csupa versengés: ki lesz az első, ki szerepel jobban. De nem a miniszteri bársonyszékek, a munkahelyi pozíció megszerzésében, a család és a körülöttem élők feletti uralom megszerzésében, annak biztosításában, hogy a körülöttem élők nekem szolgáljanak, lessék parancsaimat, kívánságaimat.

A Jézus akarata szerinti verseny a szolgálat versenye! Az a verseny, amikor kiderül: ki szeret jobban, ki tud a másiknak több örömet szerezni, ki veszi észre és tudja teljesíteni a másik kívánságát.

Paradox módon az igazán nagy közöttünk, aki kicsi tud lenni, aki háttérbe tudja szorítani, el tudja felejteni önmagát a másikért, annak javáért, örömeért.

Öcsémék esküvőjén mondtam útravalónak: Ilyen verseny legyen házasságuk! S ha ezt mindketten megfogadják, akár holtversenyben is megnyerhetik a jutalmat: idelent és odafent is a boldogságot.

Szeptember 28. — Évközi 26. vasárnap — Mk 9,37–42.44.46–47 — „A bűnre vezető alkalmat elkerülöm”

Kevés hely van az evangéliumokban, ahol Jézus ilyen kemény, szinte kegyetlen hangot üt meg. A pokollal fenyegetődzik, s akár önmagunk megcsonkításának szükségességét is hangoztatja.

Az ember esendő, könnyen kísérthető, hamar enged a csábításnak. Nem véletlenül szerepel a bűnbeesés története a Biblia első lapjain. Gyengék vagyunk ellenállni.

Mégis, hogyan lehet védekezni a kísértés ellen? Jézus üzenete szerint keményen, határozottan, radikálisan! A „Vágd le!”, „Vájd ki!” talán azt jelenti: „Kapcsold ki!”, „Tedd le!”, „Dobd ki!” – azt, ami csábít. Hozz magaddal szemben kemény rendszabályokat, hogy az általad kialakított rend megvédjen, segítsen! Aki megértő önmagával és gyengeségeivel, az elveszett. Az ilyen gondolatok: „még egy kicsit”, „csak most az egyszer”, „majd holnap” – tönkretehetnek bennünket.

Jézus szavaiban azonban a fentieknél is többről van szó. Úgy tűnik: a legnagyobb csábító a másik ember lehet embertársa számára. S itt nem csupán a klasszikus értelmű csábításról van szó, hanem arról, hogy sajnos sok módon tudjuk bűnre csábítani embertársainkat, testvéreinket, házastársunkat, gyermekeinket. A másik hibáinak elfogadása, annak kimagyarázása, a magam rossz példájának vonzereje, a közösen járt rossz út öngerjesztő hatása mind-mind veszélyt jelenthet.

Segíts, Uram, keménynek lenni önmagamhoz, és résen lenni, hogy másokat meg ne botránkoztassak!

Amikor a talaj ismét termékennyé válik

Az emberiséget géntechnológia nélkül is lehet táplálni

„Itt magas esőerdő állt, amikor tizennyolc évvel ezelőtt megkaptuk a földet" – meséli Francisco, a *kacik,* azaz a klánfőnök fia. Elmondása szerint egyre több erdőt égettek föl itt Paraguay közepén, hogy megművelhetővé tegyék a területet, de a talaj már néhány év múltán kimerült a monokultúrás gyapot- és kukoricaültetvényektől. A termés egyre többször elmaradt. Az indiánok azoktól a szomszédos parasztoktól kértek segítséget, akiknek sikerült visszaállítaniuk földjeik termékenységét, mégpedig azáltal, hogy elfordultak az intenzív monokultúrás termeléstől, és fenntartható termelési módot választottak. Ismét ültettek fákat, bevezették a zöldtrágyázást, és most vegyesen is termesztenek különböző zöldségféléket és szántóföldi veteményeket. Azóta az indiánok újból képesek önmaguk ellátására.

Juan Baez agrármérnök külön sikerként könyvelheti el, hogy az indián közösség érdeklődik a mezőgazdasági és erdőművelési eljárások iránt. Ő a tanácsadója a *Carpacue* nevű paraszti szervezetnek, amelyhez kereken 150 család tartozik, s amelynek régi termelési rendszere – cukornád, napraforgó, gyapot vagy szója exportra termesztése – éppannyira tönkrement, mint a földjei. Mióta leestek a világpiaci árak, a kormány minden támogatást megvont az exportgyümölcsöktől. Juan Baez tehát a parasztokkal együtt a kukoricafeldolgozást is kezébe vette, és megfelelő piaci struktúrákat épített ki. Ma a *Carpacue* parasztjai Asunciónban, a fővárosban adják el kukoricatermékeiket. A nők, akik főként a zöldségtermesztésnek szentelik magukat, az évek során szintén kivívták a maguk helyét a szervezetben. A parasztcsaládok jövedelme határozottan emelkedett. A *Misereor* nevű katolikus segélyszervezet támogatja a parasztok és az indiánok agroökológiai tanácsadását Közép-Paraguayban.

Paraguay lakossága jó ötmillió főt számlál, ennek fele vidéken él. A 300 ezer mezőgazdasági üzem több mint 90 %-a a teljes szántóterületnek csak 7 %-át dolgozza meg. A kisparasztok átlagosan 3,5 hektár földdel rendelkeznek. A latifundiumok gazdái ezzel szemben 15 000 hektárt vagy még többet birtokolnak. A katolikus egyház becslései szerint ezenkívül 30 000 föld nélküli család él Paraguayban, hivatalos állami számadatok nincsenek erről. A dél-amerikai kontinens országai közül csak egy olyan van, amelyikben nagyobb a földelosztás egyenlőtlensége, s ez Brazília.

A kisparasztok és a földnélküliek szervezeteivel létrejött találkozón Alberto Alderete beszámol a földreform állásáról. Alderete ügyvéd és a földjog docense, s jelenleg – másokkal együtt – a kisparasztok földreformmal kapcsolatos törvényjavaslatának kidolgozásán fáradozik. Amikor a Stroessner-diktatúra 1989-es bukása után engedélyezték a szabad véleménynyilvánítás és politikai pártok, ill. szervezetek alapításának jogát, sok kisparaszt és földnélküli földfoglaló mozgalommá szerveződött. „A börtönök zsúfolásig tele voltak", mondja Alderete. E benyomás hatására a kormány javaslatokat nyújtott be a földreformra, ezek azonban megbuktak a latifundiumok tulajdonosainak ellenállásán. Időközben a nagybirtokosok beszereztek minden szükséges jogcímet hatalmas földbirtokaik megtartásához. Ráadásul hatalmas földbirtokok vannak külföldi, köztük német konszernek kezében is. „Még ha az állam oda akarná is adni ezt a földet a földnélkülieknek és a bennszülötteknek, akkor sem tehetné meg", mondják a parasztok képviselői. A földnélküliek mégis harcolnak a fennmaradó földért.

„Az együttműködés Paraguay-jal megmutatta, mennyire fontos, hogy ne csak jogilag biztosítsuk a földet a kisparasztoknak és a földnélkülieknek", mondja Dagmar Schumann, a *Misereor* paraguay-i referense. Egyidejűleg alternatívákat is ki kell fejleszteni a források kihasználásra, hogy a földhöz jutó családok azt tartósan meg is tudják művelni.

Ez a probléma azonban nem csupán Paraguayban létezik. Világszerte több mint 800 millió ember éhezik. Hogyan lehet legyőzni a szegénységet és az éhezést? A rendelkezésre álló földterület zsugorodik, a talaj termékenysége csökken, s a szűkös víztartalékokért háborúk folynak. A dilemmából kivezető lehetséges útról évek óta vitáznak politikusok, tudósok, az ipar és a fejlődés szakértői. Egyesek úgy vélik, a géntechnika nélkül nem lehet legyőzni az éhezést. Mások attól félnek, hogy ezáltal néhány „világgazdasági növényre" korlátozódik az élelmiszernövények palettája, ami tovább fokozza az élelmiszerek szűkösségét, mivel a szegényebb földművesek nem engedhetik meg maguknak ennek a technikának az alkalmazását.

Miközben az ipar megpróbálja bevetni az éhezés érvét, hogy növelje a géntechnikailag megváltoztatott kultúrnövények elfogadottságát (ahogyan korábban a növényvédőszerekét), a nemkormányzati szervezetek amellett szállnak síkra, hogy a meglévő források és a lehető legkevesebb külső eszköz felhasználásával fokozatosan növeljék a termelést. „Ezek a kezdeményezések igen sokat ígérőnek bizonyultak", mondja Herwart Groll, a *Misereor* latin-amerikai mezőgazdasági tanácsadója. Nem rég a *Nemzetközi Agrárkutatási Központokban* összpontosuló nemzetközi agrárkutatásnak is tudatosítania kellett, hogy a kisparasztok nem tudnak hozzáférni a genetikailag módosított fajtákhoz. Az ő termesztési rendszereik javításához eddig kevéssé járult hozzá a kutatás. A Világbank abban határozza meg a szegénységi határt, hogy valakinek naponta egy dollár a jövedelme – a kérdés ezért nem az, hogyan lehet a rizs csúcstermését tíz tonnáról tizenkettőre növelni hektáronkint és évenkint, hanem az, hogy miképpen lehet egy paraszt jövedelmét másfél vagy két dollárra emelni, mégpedig úgy, hogy olyan technológiákat fejlesztenek ki, amelyek ezen a jövedelmi szinten még megfizethetők. Másképpen: Hogyan lehet olyan fajtákat termeszteni, amelyek kevés külső üzemi eszközzel jobb termést hoznak, mint a már létező fajták?

Félreérthetetlen választ adott a géntechnika és más ipari technológiák pozitív értékelésére az etiópiai környezetvédelmi minisztérium munkatársa, Berhan Gebre Egziabher. Az alternatív Nobelbékedíj tulajdonosa ezeket írta az *Ileia* holland szaklapban: „Ha a különböző technológiák bevezetése szerepet játszhat is, és számításba lehetne is venni a géntechnikát mint technológiát, az ennek ellenére is csak egy maradna a sok lehetőség közül. Az élelmiszernövények terméseredményének kizárólagos növelése nincs hatással a szegénységre és a táplálék biztosítására, ha egyidejűleg nem javítják a tárolást, a szállítást, a piaci szabályozást, a népesség vásárlóerejét és a hozzáférés lehetőségét a táplálékhoz. Valójában nem az élelmiszerek szűkössége a probléma, hanem azok elosztása. Nem arra van szükség, hogy még több genetikailag megváltoztatott, és ezért drágább élelmiszert állítsunk elő, hanem hogy javítsuk az élelmiszerhez hozzájutás esélyeit. Ebből azonban nem húznak hasznot a konszernek."

Yvonne Mabille

Forrás: Publik-Forum, 2001/17

Áldozatokból kísérleti nyulak

Csernobil és az USA

Az 1994-es évben az amerikai energiaügyi minisztérium Fehér-Oroszország (Belorusszia) egészségügyi minisztériumához fordult azzal a kéréssel, hogy közösen hajtsanak végre egy 30 évre szóló kutatási tervet, a *BelAm-Project*et. E terv célja egy speciális vizsgálat volt, s ma is az: Azt akarják kikutatni, mennyi pajzsmirigyrák, ill. egyéb pajzsmirigy-megbetegedés fog fellépni – mégpedig a népesség azon fehér-orosz csoportjaiban, amelyek különböző mértékben ki voltak téve a Csernobilból kiszabadult radioaktív jód megterhelésének.

Mintegy 13 000 személyt választottak ki, akiket három évtizeden át rendszeresen meg akarnak vizsgálni. A közös munkát az USA 10 millió dollárral támogatja. A munka már több mint hat éve zajlik. A fehér-oroszországi résztvevők örülnek a műszerek és fogyóeszközök szállításának, a nyugati világba tett, ismételt utazásoknak, és azoknak a dollárban fizetett honoráriumoknak, amelyeket az orvosi adatok gyűjtéséért és átadásáért kapnak az amerikaiaktól. Az érem másik oldala viszont: A rákos esetek szaporodását elhallgatták.

Pedig a fehér-oroszok tulajdonképpen óvatosabbak is lehettek volna. Az Egyesült Államok és más nyugati ipari országok, valamint a szovjetek ugyanis már 1990/91-ben elvégeztek egy vizsgálatot, többek között a *Nemzetközi Atomenergiaügyi Hatóság* (IAEA) vezetésével. A *Nemzetközi Csernobil-projekt* eredményeként az IAEA az amerikai *Fred Mettler* professzor nyilatkozatát terjesztette, miszerint a lakosság körében nincsenek olyan egészségi zavarok, amelyek a sugárzásból fakadnak. *Mettler* volt az egészségi károsodásokban illetékes tudóscsoport vezetője. A fehér-orosz és ukrán patológusok a pajzsmirigyrák sokszoros emelkedését állapították meg a gyermekek körében, de az IAEA nem méltatta figyelemre őket.

Időközben bebizonyosodott, hogy az IAEA állításai hamisak voltak, sőt az is, hogy *Mettler* birtokában már 1990-ben számos, Csernobil-környéki operált gyermekektől származó szövettani készítmény volt, s ő meg is állapította a pajzsmirigyrákot, de csapatával együtt azt hazudta a világnak, hogy semmit sem találtak. Így aztán Fehér-Oroszország – amelynek a legnagyobb csernobili megterhelést kellett elkönyvelnie, s ahol azóta a legtöbb pajzsmirigyrák alakult ki – nem kapott segítséget az államok nemzetközi közösségétől egyre növekvő számú betegeinek gyógyításához. Az emberek csupán tanulmányok tárgyai voltak, semmi többek!

A *BelAm-Project* a diagnosztikára, a pajzsmirigyrákos megbetegedések fellépésének felfedezésére és járványügyi vonatkozásaira korlátozódik. Ha aztán felfedezik a rák meglétét, az már nem érdekli az USA-t, a betegek kezelése Fehér-Oroszország dolga. A fehér-orosz emberek csupán tengeri malacok egy óriási sugárlaboratóriumban, amelyben az USA kutatási eredményeket gyűjt magának.

Ennek riasztó oka van, amelyet a BBC nem régen így fogalmazott meg: „Az amerikai kormányzatnak sajátos indokai vannak arra, hogy résen legyen. Az USA energiaügyi minisztériuma az ötvenes években szándékosan szabadjára engedett egy radioaktív jódból álló felhőt annak tesztelésére, mennyire lehet követni a légkörben a radioaktív felhők nyomát.”

Dyllwin Williams brit patológus professzor, az *Európai Atomenergia-közösség* és a *Pajzsmirigy-patológia Egészségügyi Világszervezete* szakértője így nyilatkozott a BBC-nek: „Bizonyítékok vannak arra, hogy az USA nagy területeit terhelték meg alacsony sugárzásszintű radioaktív jóddal. A kormány természetesen nagyon aggódik, és nem szeretne abba a helyzetbe kerülni, hogy be kelljen ismernie, esetleg ő okozott pajzsmirigyrákos megbetegedéseket, és ezért kártérítést kelljen fizetnie. Feltételezem, hogy az amerikai kormánynak mélységes vágya, hogy ne lehessen bizonyítani: a pajzsmirigyrákok oka a radioaktív jód.”

Ma sok érintett akkora kártérítést követel az amerikai adminisztrációtól, hogy az akár milliárdokra is rúghat. E követeléseket mindeddig azzal az indoklással utasították el, hogy még hiányzik annak tudományos bizonyítéka, hogy a radioaktív jód az oka a pajzsmirigyrák megszaporodásának. Az érintettek erre azt felelték: a pajzsmirigyrák Csernobil utáni drámai megemelkedése végérvényes bizonyítéka annak, hogy oksági összefüggés áll fenn a radioaktív jód kibocsátásával. Az amerikai kormányzat szakemberei – mégpedig éppen annak az intézetnek a szakemberei, amelyikkel Fehér-Oroszország együttdolgozik a *BelAm-Project*-ben! – ezt is vitatták, és kijelentették, előbb pontos, hosszú távú vizsgálatokat kellene folytatni a Független Államok Közösségében, s csak azután lehetne biztos kijelentéseket tenni. De az amerikai áldozatok közül ki fog még élni a tanulmány befejezése után, 30 év múlva, hogy küzdjön a jogaiért? Ebben a háttérben szemlélve a dolgot, világos: az USA-nak a lehető legnagyobb érdeke fűződik ahhoz, hogy abszolút módon ellenőrizhesse a pajzsmirigyrák Csernobil utáni növekedésével kapcsolatos kutatásokat, adatokat és információkat.

Az alábbi kutatási tervezet is ebbe az irányba mutat: Az USA, Japán és az *Európai Atomenergia-közösség* – egyfajta atomszövetségként – sürgette Fehér-Oroszország (valamint Ukrajna és Oroszország) egészségügyi minisztériumát, hogy hozzon létre a Csernobil utáni pajzsmirigyrákokkal kapcsolatos szövetminta- és adatbankot. Szavazati többsége révén mindig a nyugati oldal dönti el, hogy a világ mely kutatócsoportjai vehetnek részt az operációs szövetek vizsgálatában, annak érdekében, hogy „elkerüljék az egymást keresztező publikációkat, és sikeres végkövetkeztetésre juthassanak”, amint a tervezet leírásában áll.

E tervezet keretében nem csupán a Csernobil utáni pajzsmirigyrákok és a radioaktív jód kapcsolatát akarják vizsgálni, hanem a megbetegedettek örökletes tényezőivel és a rákot elősegítő környezeti megterhelésekkel összefüggő vonatkozásokat is. A végén talán kiderül majd, hogy a fehér-oroszok különleges génjei vagy szennyezett környezetük felelős a pajzsmirigyrák drasztikus elszaporodásáért, nem pedig a Csernobilból kiszabadult radioaktív jód. A szóban forgó atomszövetség megint csupán a kutatási adatok iránt érdeklődik, miközben a páciensekre és Fehér-Oroszországra marad, hogy maguk gondoskodjanak maguknak terápiáról. Ki csodálkozik még ezek után azon, hogy e projekt központi adatbankja Angliában található?

Mindeközben súlyos jogi probléma áll fenn: Az USA-ban és az európai államokban az orvosi etika alaptételeinek értelmében megengedhetetlen a páciensek betegségének kutatása, ha nincs eleve biztosítva teljes körű kezelésük. Miért kellene ennek másképpen lennie, ha az Egyesült Államok Fehér-Oroszországban végzi el vizsgálatait?

Sebastian Pflugbeil

A szerző fizikából doktorált, a Német Sugárvédelmi Társaság elnöke. Csernobilba tett kutatóutakkal és az ezekről írt számos közleményével szerzett nevet magának. Az NDK első szabadon választott népi kamarájának környezetvédelmi miniszteréként gondoskodott arról, hogy az egykori NDK atomerőműveit leállítsák.

Forrás: Publik-Forum, 2003/8

TARTALOM

Tanulmány
Ulrich Duchrow: Az abszolút tulajdon (II. rész) 2–7
Szatíra
Horváth János: Imádság Fogyasztás-Istenhez 7
Meditáció
– Leló –: Trendi 8
Útleírás
Merza József: Hogyan jutunk el Szanticskára? (II. rész) 9–13
Olvasók fóruma
Olvasóink leveleiből 14–16
Gyerekeknek Moha-mese
Cseréljünk! 17–18
Körkép a „harmadik világról"
Christian Modehn: A szegények új városa Santo Domingóban 19
Johanna Jäger-Sommer: „Nem tudnék többé a kertemben ülni" 20
Mark Pflaum: Az Adidasért izzadnak 21
Thomas Seiterich-Kreuzkamp: Jon páter az elhurcolt gyerekek nyomában 22
Dieter Grohmann: Fernanda sebhelyei 22
Susanne Bach: Új szegénység az USA-ban 23
Gerhard Klas: Az éjjeliőr gyerekeinek nincs esélyük 24
Thomas Seiterich-Kreuzkamp: „Gyerekeim tizenkét évesen halnak meg". 25
Novella
Farkas István: Az ingaóra 26
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 27–29
Környezetvédelem
Yvonne Mabille: Amikor a talaj ismét termékennyé válik 30
Sebastian Pflugbeil: Áldozatokból kísérleti nyulak 31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

E számunkat **Balogh András** rajzai díszítik

Helyesbítés

Az előző számunkban meghirdetett, **Jézus evangéliuma MÁRK tolmácsolásában** c. könyv ténylegesen az alábbi két helyen kapható:
Unitárius Könyvesbolt (Bp., V., Alkotmány u. 12.)
és a Pont Kiadó Könyvesboltja (Bp., V., Nádor u. 8.)

Szalmaszál

Láttam, Uram, az egyik béna volt,
a másik aszott, sárga, vagy nem volt lába,
de a te fényed hullt a betegágyra,
hitükkel elrejtőztek Nálad,
s úgy hordozták mázsás terhüket
– a Te erőddel –, mint a szalmaszálat.
És láttam szalmaszál alatt roskadókat!
Mert a mázsás teher könnyű,
mint a kis szalmaszál – VELED! –,
de nélküled a szalmaszál is mázsás súly lehet.

Az útra indulok!
Nem tudom, mi vár rám,
csak azt tudom, velem vagy,
s nem hagysz árván!
Csak azt tudom, utam már kijelölted,
s mint bízó gyermek járhatok előtted.
Te mérsz ki bút, örömet, munkát, terhet,
s irgalmad mindegyikbe áldást rejtett!

Csak egyet adj, hogy cél iránt haladjak,
hogy szalmaszálak alatt ne roskadjak!
S ha SZERETETED mázsás teherrel
tenné próbára ezt a gyenge vállat,
segíts úgy hordani mázsás terhemet
– a TE ERŐDDEL! –, MINT A SZALMASZÁLAT!

(Ha valaki ismerné ezen imádság szerzőjét, kérjük, közölje a szerkesztőséggel.)

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV/4. (80.) szám. Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155)
Kovács László
Márczi Imre
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám: 10200964-20210809
Magyar Hitelbank Rt., Budapest V., Szabadság tér 5–6.
Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.
Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://bocs.hu
E-mail: ertedvagyok@netelek.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító, Ipolytölgyes
Felelős vezető: Martos György
ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány Értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó a pénzt mire küldte.

Előfizetési díj 2003-ra (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 1500 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 2000 Ft
egyéb külföldre ..... 3500 Ft
Nyugaton: ..... 20 Euro

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV. évf. 5. szám
2003. október
150,– Ft

Bűn és megbocsátás

Heinrich Heine, a kétkedő költő

Szolgalelkűség és totális háború

Az iraki háború szégyene

Elringatott gyász

Moha-mese

Hogyan jutunk el Szanticskára?

„Kihajtá őket a templomból”?

Vasárnapi szentírási elmélkedések

Ökológia

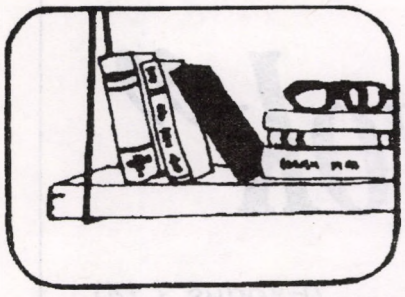

Sárdy Péter

Bűn és megbocsátás

„Bocsásd meg a mi vétkeinket”

Az emberi bűn tragédiája

Mit tartott Jézus az emberek bűnösségéről?

Nem szükséges itt alaposabban kitérnünk arra, hogy az Ószövetségben – például Mózes ötödik könyve szerint – mi minden tette az embereket Isten előtt tisztátalanná, ami sok esetben még halálos ítéletet is jelenthetett. Ez tette nélkülözhetetlenné a sokféle templomi engesztelő áldozatot. Talán Jézus is a bűntudatnak ezt a hagyományát újította fel a „Bocsásd meg a mi vétkeinket” szavakkal? A bűntudat hangsúlyozása a vallás területén is nyilván ugyanazt a célt szolgálja, mint egyébként az emberek közötti kapcsolatokban (például a nevelésben), ahol is a cél gyakran a „bűnös” alávetése. Ha valaki abból indul ki, hogy Jézusnak, mint hívő zsidónak, természetesen ugyanez volt a meggyőződése, azt itt erős meglepetés fogja éri.

Az emberek bűnösségével kapcsolatban manapság két ellentétes nézettel találkozunk. Az egyik véglet egy – különösen keresztények között elterjedt – nagyon pesszimista emberkép, melynek képviselői a hagyományra és a Szentírásra hivatkoznak. A másik véglet sok modern ember életfelfogásában található meg, melyben a bűn fogalma mint olyan egyszerűen ismeretlen.

Ezúttal csak az első nézetre szeretnék kitérni. A bűn túlzott hangsúlyozása a kereszténységben (minden ember „eredeti bűnösségétől” kezdve) Pál apostolra vezethető vissza, aki a Rómaiakhoz írt levelében a bűnt megszemélyesítve úgy kezeli, mintha annak aktív szerepe lenne az emberek életében. Szavai szerint „el vagyunk adva a bűnnek”, később aztán „megszabadultunk a bűntől, és Isten rabszolgái lettünk” (Róm 7,14 és 6,22). Meglepő, hogy e hasonlat szerint két szembenálló hatalom (Isten és a „bűn”) úgy rendelkezik az ember fölött, mintha az utóbbi sem szabadsággal, sem felelősséggel nem rendelkezne. Teljesen elfogadhatatlannak tartom, hogy a megszemélyesített „bűn”-nek az emberrel kapcsolatban szinte ugyanolyan szerepe legyen, mint Istennek. Ezért jogos a kérdés: Lehetséges-e, hogy Jézus ugyanazt tartotta az emberek bűnösségéről, mint Pál apostol?

Ha Jézus bűnről beszélt, akkor sohasem valamilyen embereken uralkodó idegen hatalomról volt szó, hanem emberi felelősségről. Szerinte elsősorban az embereken múlik, hogy viselkedésükkel egymáshoz és Istenhez való viszonyukat megmérgezik-e vagy sem. Hogy mi köze van Istennek a bűnhöz, azt igen egyszerűen írta le: *„Egy hitelezőnek két adósa volt. Az egyik ötszáz dénárral tartozott neki, a másik ötvennel. Nem volt miből fizetniük, hát elengedte mind a kettőnek”* (Lk 7,41-48). Ez az egyszerű történet teljesen ellentmond annak az elképzelésnek, hogy a bűn valamiféle Istennel versenyző, misztikus lény, aki hatalmában tartja az embereket, és csak egy megfelően nagy „megváltó ár” kifizetése ellenében hajlandó őket szabadon engedni!

Jézus az embereket nem állította be olyan negatív fényben, mint Pál, aki szerint ezek saját erejükből semmi jóra sem lennének képesek. Az életből vett példáival leírta ugyan, hogy milyenek az emberek, de ez üzenetének csupán hátterét alkotta. Az előtérben nála Isten kimondhatatlan szeretete állt, akit egyszerűen „Abbának” (Apukának) nevezett. Beszédeiben pedig feltételezte hallgatóiról, hogy képesek „megtérni”, azaz megszokott és káros életfelfogásukon változtatni.

Érdemes rámutatni arra is, hogy az emberkép és az istenkép között szoros kapcsolat áll fenn. Az ókor emberei erősen hajlottak arra, hogy önkényes uralkodóikkal szerzett tapasztalataikat kivetítsék istenségeikre, akik ennek következtében az uralkodók megszokott vonásait viselték. Egy ilyen „isten” az ellentmondást éppoly kevéssé tudta elviselni, mint egy diktátor. Minden engedetlenséget rögtön lázadásnak vagy felségsértésnek minősített és halállal büntetett. Ez a kivetítés az Ó- és Újszövetségben sem ritkaság. Erre alapul például Pál apostol kijelentése, hogy Jézus halála szükségszerű engesztelő áldozat volt. Ebben az irányban egészítették ki később Jézusnak a királyi mennyegzőről mondott példázatát is: „Ekkor a király haragra gerjedt, elküldte seregeit, elpusztította ezeket a gyilkosokat, városukat pedig felégette” (Mt 22,7 nyilvánvalóan Isten bosszújaként értelmezi Jeruzsálemnek 70-ben történt elpusztítását). Egy ilyen bosszúálló Isten képe azonban összeférhetetlen Jézus „örömhírével”.

Jézus következetesen anyai szívű apaként („Abba”) hirdette Istent, aki a bűnnel nem azért foglalkozik, mert az „felségsértés”, hanem azért, mert az eltávolítja tőle „kedvelt gyermekeit”. Ez az Isten „elmegy az elveszett után, amíg meg nem találja” (Lk 15,4), tehát bosszúállásra eleve képtelen. Jézus természetesen tisztában volt azzal, hogy Istent sem látni, sem leírni nem lehet, de mégis meg volt győződve arról, hogy éppen ezekkel a szavakkal kell elmondania, hogyan viszonyul a felfoghatatlan Isten az emberekhez. Azt hangsúlyozta, hogy Isten mindenkor kész megbocsátani, s ezért valójában az ember önnön feladata, hogy megszabaduljon bűneitől.

Hogy maga Jézus mit tartott az emberek bűnösségéről, azt így mondta el: *„Két ember ment fel a templomba imádkozni: az egyik farizeus, a másik vámszedő volt. A farizeus megállt, és így imádkozott magában: Isten, hálát adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember: rabló, gonosz, parázna... A vámszedő pedig távol állva, még szemét sem akarta az égre emelni, hanem a mellét verve így szólt: Isten, légy irgalmas hozzám, bűnöshöz! Mondom nektek, ez megigazulva (Istennel megbékülten) ment haza, nem úgy, mint amaz”* (Lk 18,10-14).

Ha e történet farizeusa – hangsúlyozottan jó lelkiismeretének ellenére – nem ment „megigazultan” haza, ezzel Jézus nyilván azt akarta mondani, hogy Isten előtt egy ember sincs „teljesen rendben”, mindenki „megigazulásra” szorul, amit azonban el is tud érni. De hát mi a különbség e két ember között? A vámos megszabadult bűnétől, mert felismerte azt, és nyíltan állást foglalt ellene; a farizeus nem tudta vagy nem akarta elismerni bűnét, és így nem is szabadulhatott meg tőle. Ez a történet két emberről szól ugyan, de Jézus szándéka nem az volt, hogy ezzel két „osztályba” sorolja be az embereket, mintha mindenki vagy csak (teljesen) „farizeus”, vagy csak (teljesen) „vámos” lehetne. E két típus egyidejűleg is meglehet akárkiben, hiszen az ember *egyrészt* elismerheti és megbánhatja, hogy valahol „nincs rendben”, *másutt* pedig (még) nem képes erre.

Mint ez a történet is mutatja, Jézus a bűnnel és a megbocsátással kapcsolatban elsősorban őszinte önismeretre szólította fel az embereket. Aki a „Bocsásd meg a mi vétkeinket” kérését az ő felfogása szerint érti, nemcsak olyan tetteire gondol, melyeket ismer és bán, hanem arra is, hogy mi maradt nála eddig még „elrejtve”, amire talán titokban még büszke is, ami azonban mégis megakadályozza, hogy „megigazultan menjen haza”! Nagyon fontos tehát, hogy ne csak ismert vétkeit bánja meg, mint a vámos, hanem lelkének eddig még kevésbé tudatosult „sarkaiba” is bekukkantson, amire a farizeus nem volt hajlandó.

Ez persze nem annyit jelent, hogy saját kisebbrendűségi érzését pátyolgassa, hanem hogy helyesen bánjon önmagával és környezetével. „Megigazultan hazamenni” tehát itt azt jelenti, hogy az ember realisztikusan viszonyul önmagához, minden sötét és világos vonását látva, de ugyanakkor a Teremtő szemeivel is, aki így teremtette és így szereti őt, éspedig nem azért, mintha teremtménye különösen szeretetreméltó lenne, hanem azért, mert a Teremtő maga a szeretet. A saját „vétkét” egy ilyen összefüggésben bevallani már nem megalázódást jelent, hanem az élet feladatának felfedezését, mármint hogy az ember megfeleljen Teremtője „elvárásának”. Feladata tehát nemcsak az, hogy „elválassza a sötétséget a világosságtól”, és mindkettőt sztoikus egykedvűséggel elfogadja, hanem hogy felelősséget is vállaljon mind a kettőért, és különösen azért, hogy milyen hatással van így a többi emberre.

Miben áll az ember bűnössége?

Mit jelent tulajdonképpen, hogy az emberek „elvesztek”, és hogy Isten „keresi őket”? Megfigyelhető, hogy Jézus következetesen az emberek feladataira célzott. Így jó okunk van ebben a kérdésben is az emberekből kiindulva keresni a választ. A magyar „bocsásd meg a mi vétkeinket” kifejezés az evangélium eredeti görög szövegében (s a latinban is) így szól: „engedd el adósságainkat”. A vétek vagy bűn fogalma mögött tehát az a tény áll, hogy valaki „valamit adni vagy tenni köteles”, és amíg ezt nem teszi meg, „adós”, azaz „bűnös” marad.

De hát ki határozza meg, hogy mivel „tartozik” valaki? Talán maga Isten személyesen? Ez a feltételezés arra vezetne, hogy az ember minden mulasztása (vétke) „Isten előtt” fel lenne jegyezve, hogy a végső számadás napján rendelkezésre álljon, a „szegény bűnös” azonban számlájának sem egyes részadatait, sem végösszegét nem ismerné! Mivel Jézus ezen elképzelés helyett az emberek végső felelősségét hangsúlyozta, helyesebb lenne azt mondani, hogy nem közvetlenül Isten, hanem az általa teremtett körülmények határozzák meg, hogy ki mivel „tartozik”. Így az ember kötelessége nem Isten akaratában rejlő titok, hanem igenis megismerhető. Csak körül kell néznünk, hogy megismerjük, mire vagyunk kötelesek, és mit mulasztottunk el.

Elképzelhető-e egyáltalán, hogy egy ember senkinek se „tartoznék” semmivel? Ez csak „Éden kertjében” volna lehetséges, ahol minden élőlény bőségben él, és senki senkinek nem árthat. A mi világunkban azonban az élőlények versenyeznek egymással. És nemcsak a sok lény keresi sokszor ellentétes érdekeinek megvalósítását, hanem még az egyes emberek szívében is ellentétek harcolnak egymással, sőt ez az ember egyik velejáró vonásának tűnik. Míg az állatok viselkedése ösztöneik által többé-kevésbé meghatározott, az emberi tudat lényeges vonása éppen az, hogy többféle és gyakran egymásnak ellentmondó vágyat, ösztönzést és törekvést észlel egyidejűleg önmagában, és így arra van utalva, hogy ezek értékét mérlegelje, válasszon közülük, és döntését végül is véghezvigye.

Emberré válni ezért végső soron ennyit jelent: a szabadságot mint feladatot felismerni. Erre utalnak már a bibliai teremtéstörténet szavai is: „Azután ezt mondta az ÚRisten: »Íme, az ember olyanná lett, mint miközülünk egy (Istenhez hasonló): tudja, mi a jó, és mi a rossz«” (1Móz 3,22). A jó és a rossz megismerése nem más, mint a lelkiismeretben jelentkező erkölcsi értékek tudata. Ez a tudat természetesen az „Éden kertjének” elvesztésével jár, mert az erkölcsi döntés lényege, hogy az ember nemcsak választ valamit, hanem ugyanakkor sok mást ki is zár, pl. saját eltérő vágyait vagy mások érdekeit. Akármilyen gondosan mérlegel is valaki minden körülményt, semmiképpen sem kerülheti el, hogy valahol „tartozása” ne maradjon. Ezek alapján nyilvánvaló, hogy a bűnössé válás drámája elsősorban nem Isten és az ember között játszódik le, hanem elsősorban az emberek között és az egyes emberek lelkében.

Hogy mit is jelent a bűn, azt közvetlenül megtapasztalja az ember, amikor olyasmit tesz, amivel önmagának árt, vagy olyasmit, amivel másnak okoz fájdalmat. Még intenzívebben, a saját bőrünkön tapasztaljuk meg mások bűnét, akik bármilyen módon megbántanak minket. A bűn lényege minden esetben az, hogy egy kapcsolat megsérül vagy teljesen tönkre is megy, ami természetesen szorongást, félelmet vált ki. Annyira rá vagyunk utalva ugyanis a többiek segítségére és elismerésére, hogy kapcsolataink bármilyen megzavarását rögtön veszélyként éljük át, és bűntudattal reagálunk rá. Ezért ügyelnünk kell arra, hogy a bűntudatot élesen elválasszuk a bűntől magától, hiszen megalapozatlan bűntudat éppúgy előfordul, mint fel nem ismert bűn! Isten előtt azonban csak az számít bűnnek, ha valaki tudatosan elmulasztja kötelességét vagy megsérti mások életbevágó érdekeit.

Itt felvetődik a kérdés, hogy miért kezeltem a bűnt eddig elsődlegesen emberi ügyként. Nem Isten megsértése-e a bűn? Nem tévút-e csupán az emberekkel szembeni tartozásról és vétekről beszélni? Erre inkább újabb kérdésekkel szeretnék válaszolni: Hogyan tudná egy jelentéktelen ember a végtelen Teremtőt megsérteni? Vagy hogyan tudná az ember Isten szeretetét visszautasítani, ha nincs is módja kapcsolatba lépni ezzel az Istennel?

Cselekedeteinknek éppen annyiban van közük Istenhez, amennyiben emberekkel van dolgunk, akiket ez az Isten szeret! Amikor Mózes Isten nevét kérdezte, csak azt kapta válaszul hogy Isten „Itt Van” (Jahve) az emberi történelemben, éspedig azért, hogy magáévá tegye a gyengék és elnyo-

mottak ügyét: „Megláttam népem nyomorúságát, ... meghallottam kiáltozásukat. Le is szállok, hogy kimentsem őket Egyiptom hatalmából” (2Móz 3,7-8). Ez a Biblia egész üzenetének alapgondolata.

Megfigyelhetjük azt is, hogy a Biblia következetesen emberi síkon vizsgálja a bűnöket (gonoszság, jogtalanság, hűtlenség, engedetlenség stb.). Így az ószövetségi próféták is általában emberek ellen elkövetett bűnöket sorolnak fel, ha arról beszélnek, hogy népük elfordult Istentől: „Nincs igazság, nincs hűség, és nem ismerik Istent az országban. Esküdöznek és hazudoznak, ölnek, lopnak és paráználkodnak, betörnek és vérontás vérontást ér!” (Oz 4,1-2). Szerintük ezek a tettek semmiképpen sem jelentéktelen apróságok, hanem Isten súlyos megsértését jelentik.

A megtérés Jézus szerint a felelősség vállalása

Mivel a „Bocsásd meg a mi bűneiket” kérése Jézustól származik, mindenekelőtt azon kell elgondolkoznunk, mit tarthatott ő az emberi bűnökről. Az a meglepő, hogy Jézusnál hiába keressük a bűn teológiai elméletét, amint az például Pál apostolnál vagy János evangéliumában megtalálható. Még arról sem beszélt, hogy mi számít súlyos vagy bocsánatos bűnnek. A moralisták idevágó meggondolásai talán azért nem foglalkoztatták őt, mert ezek senkit sem tesznek jobb emberré. Jézus szerint az emberi cselekedetek végső megítélése egyedül az „Atyát” illeti, akivel szemben azonban az aggályos lelkiismeret-furdalásnak nincs alapja, mert ez az Atya feltétlen bizalmat érdemel.

Jézus ahelyett, hogy a büntető Istenről beszélt volna, inkább az emberek felelősségét hangsúlyozta, akik napról napra a Teremtő jótetteit élvezik, és ennek megfelelően ugyanúgy kell viselkedniük embertársaikkal szemben is. Ez ugyanakkor nem egyszerű feladat. Jézus meg volt győződve arról, hogy az ember Isten előtt csak akkor „jön rendbe”, ha megváltoztatja szokásos gondolkodásmódját. Üzenetének lényege magyar fordításban általában így hangzik: „Tartsatok bűnbánatot!” vagy „Térjetek meg!” – szó szerint pedig „Forduljatok meg!”, azaz pontosan az ellenkező irányba tartsatok gondolataitokkal, törekvéseitekkel, tetteitekkel.

Ez az irányváltás jól látható az egyetlen olyan megtérési történetben, melyet az evangéliumok részletesen leírnak (Lk 19,1-10). Zakeusról van itt szó, aki vagyonát másokra való tekintet nélkül szerezte meg, és Jézussal találkozva hirtelen megváltozik. Amint észreveszi, hogy eddig rosszat tett, nem tekint vissza rémülten és sorsa miatt aggódva a múltjára („Jaj, mit tettem!”), hanem inkább azokra irányul figyelme, akik tettei következményei miatt szenvednek: „Vagyonom felét a szegényeknek adom, és ha valakitől valamit kizsaroltam, a négyszeresét adom vissza neki.” Nem arra gondol elsősorban, hogyan kerülheti el Isten büntetését, hanem arra, hogy felelősséggel tartozik tetteinek minden következményéért, és magára is vállalja ezt a felelősséget. Jézus ezért szóra sem méltatta, mennyit vétkezett ez az ember, hanem egyszerűen megállapította: „Ma lett üdvössége ennek a háznak.”

Megnyilatkozásaiban Jézus feltételezte, hogy az emberek képesek ilyen módon „megfordulni”. Ennek felel meg kérésének két része is: „Bocsásd meg a mi vétkeinket, amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek!” Az ember csak azáltal tud kibékülni mennyei Atyjával, hogy kibékül embertársaival. Amíg meg nem bocsátott minden „adósának”, maga sem szabadulhat meg „adósságától”.

De hát hol marad akkor az igazság?

Nem „igazságtalan” dolog-e, hogy az ember ilyen könnyen eltüntetheti minden bűnét csupán azáltal, hogy megbocsát másoknak? Mivel nekünk magunknak nehezünkre esik sértéseket megbocsátani és elfelejteni, könnyen gondolhatjuk emiatt Istenről is, hogy Ő mindenképpen igazságos. Így gondolkodott a Biblia több emberi szerzője is: „Igazságos dolog az Isten előtt, hogy gyötrőiteknek gyötrelemmel fizessen” (2 Thessz 1,6). Ezt hangsúlyozta Pál is a Rómaiaknak írt levelében: „Ne álljatok bosszút önmagatokért, hanem hagyjatok helyet az Ő haragjának, mert meg van írva: »Enyém a bosszúállás, én megfizetek« – így szól az Úr” (Róm 12,19).

Ha ezt a nagyon is emberi elképzelést Jézus eredeti mondásaiban keressük, rá kell döbbennünk arra, hogy ő egészen másféle Istenről beszélt: Jézus Atyjának eszébe sem jut bosszút állni! Ez még a kegyetlen adósról mondott példázatból is látszik (Mt 18,23-33): Egy király elengedi szolgájának elképzelhetetlenül nagy adósságát. Amikor ez a szolga röviddel később találkozik valakivel, aki jelentéktelen összeggel tartozik neki, megtámadja őt és börtönbe juttatja, míg vissza nem fizeti kis adósságát. Amikor a király megtudja ezt, hivatja a szolgát, és ezt mondja neki: „Te gonosz szolga! Kérésedre minden adósságodat elengedtem. Nem kellett volna néked is megkönyörülnöd szolgatársadon, ahogy én megkönyörültem rajtad?” Ebből is látszik, hogy Jézus példázata a király és a szolga magatartásának ellentétét hangsúlyozza. Az evangélium szövegében ezután következő mondatok („Az úr haragjában átadta őt a

poroszlóknak, míg meg nem fizette minden adósságát") semmibe veszik ezt az ellentétet, sőt pontosan visszájára fordítják a Jézus által hangsúlyozott istenképet, amiből nyilvánvaló, hogy itt későbbi betoldásról van szó. Nem Jézus eredeti szavai ezek, hanem csupán azt mutatják, hogy az evangélium emberi szerzője mást, mint „igazságos" megtorlást, el sem tudott képzelni.

A király, akiről Jézus beszél, nem „igazságot" keres, hanem egyszerűen megszánja az adós szolgát. A szolga az, aki ragaszkodik a saját „igazságához", és ezzel elutasítja a kegyelmet. A példázat ily módon Jézus istenképe mellett az ember felelősségét hangsúlyozza, az emberét, akit Isten annyira komolyan vesz, hogy még a megbocsátást sem erőszakolja rá: Azt várja el, hogy az ember tudatosan fogadja el, és ezzel mintegy „ratifikálja" a megbocsátást.

Jézus nem „igazságos Istenről" beszélt, hanem együtt érző Istenről, aki az emberek javát („üdvét") keresi, ha meghagyja is felelősségüket. Hogy milyen kevéssé értették meg őt tanítványai, az abból is látható, hogy még ezt a példázatát is „kijavították". Az Újszövetség mindmáig azt az istenképet sugallja, melyet „örömhírével" Jézus érvénytelennek nyilvánított! Olyan messzire mentek el ebben, hogy magát Jézust is, aki „azért jött, hogy keresse és megmentse, ami elveszett" (Lk 19,10), könyörtelen bíróként állították be, aki örök szenvedésre kárhoztatja a bűnösöket (Mt 25,41-46).

Ha Jézussal imádkozunk, nem a könyörtelenül ítélő Isten előtt állunk, hanem saját felelősségünk előtt. Az „Atyával" keresett kibékülés útját magunknak kell megjárnunk. Ez az út a saját „tartozásunk" elismerése után úgy valósítja meg az Istennel való kibékülést, hogy az ember mindenkinek megbocsát, aki bármivel is „tartozik" neki.

De hát mit tartott Jézus a bűnök igazságos megtorlásáról? Fennmaradt egy epizód, mely szerint valaki azt a hírt hozta Jézusnak, hogy Pilátus egy galileai csoportot, akiket talán felkelőknek tartott, a templomban felkoncoltatott. Jézus ennek hallatára megjegyezte: „Azt gondoljátok, hogy ezek a galileai emberek bűnösebbek voltak a többi galileainál, mivel ezeket kellett elszenvedniük? Nem! Sőt, mondom nektek: ha meg nem tértek, mindnyájan hasonlóképpen vesztek el" (Lk 13,1-3).

Mivel Jézus itt éppen azt vonja kétségbe, hogy a megöltek sorsa összefüggésben áll bűnösségükkel, szavait nem lehet úgy értelmezni, hogy a bűnösöket isteni ítélet fenyegeti. Már azért sem mondhatta, hogy Isten mindenkit elpusztít, aki „meg nem tér", mert ez ellentmond saját istenképének. Ha ezek a szavak Jézustól származnak, akkor csak az ő gondolatainak keretein belül értelmezhetjük őket. Amit ma általában „megtérés"-nek fordítanak (metanoia), nála nem bűnök megbánását jelentette, hanem a „megfordulást", a gondolkodásmód gyökeres megújítását. Szerintem szavainak ez az értelme: „Ha nem változtatjátok meg gondolkodástokat (azaz a rómaiakban nem „Atyátok" gyermekeit, hanem gyűlölt ellenséget láttok), számolnotok kell azzal, hogy ezek veletek is így bánnak." Ez nem más, mint amit letartóztatása alkalmával is mondott: „Tedd vissza kardodat a helyére, mert akik kardot fognak, kard által vesznek el" (Mt 26,52).

Ezek szerint Jézusnak az volt a véleménye, hogy ha nem is az isteni igazságosság éri el a vétkes embert, az végső soron mégsem menekülhet tetteinek következményei elől. Nem az Isten bosszúja fogja ugyan elérni, csupán az ok-okozat nagyon is földi törvénye, de bűneinek következményeitől még az isteni megbocsátás sem menti meg, hiszen egy bűntett következményei nemcsak a károsodottakra szorítkoznak, hanem általában a tettesre is kiterjednek. Ezért az embernek bűnei megbocsátása után is kötelessége marad, hogy ne felejtse el tetteinek következményeit, hanem mindent megtegyen, hogy az okozott bajt – amennyire csak lehet – jóvátegye.

„Amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek”

Az együttérzés szabaddá tesz

Kinek és mit kell megbocsátanunk?

Meggondoltuk már, mit is fejezünk ki valójában ezekkel a szavakkal? Hiszen nagy kár volna, ha pontatlanságukban és általánosságukban elvesztenék erejüket! Akinek nehezen jut eszébe, mi mindent kellene megbocsátania, tudatosan megfordíthatná a kérdést, az „ellenünk vétkezők" helyett tehát arra koncentrálva gondolatait, hogy mi sértette meg őt, mi ártott neki, hol nem kapta meg azt, ami megilleti?

„Az ellenünk vétkezők" sora általában azokkal kezdődik, akik legközelebb állnak hozzánk, tehát anyánkkal és apánkkal, testvéreinkkel, házastársunkkal, gyermekeinkkel stb. Az általuk okozott sértések sora sokszor a korai gyermekkorig nyúlik vissza, olyan eseményekig, melyek, ha már nem emlékszünk is pontosan rájuk, még mindig hatással vannak érzelmeinkre és magatartásunkra. Nem csoda, ha azok, akiktől olyan sokat várunk (és kapunk!), nem tudnak mindent megadni, amit csak kívánnánk! A hozzánk legközelebb állók sértései fájnak a legjobban, és okozzák a legmélyebb sebeket. Aki ezeket nem tudja igazán megbocsátani, annak egy életen át kell könnyebbülés nélkül cipelnie terhét!

Ha ilyen módon tekintünk vissza a múltba, még egy fontos felfedezést tehetünk: Többször is úgy érezhettük, hogy valaki ártott nekünk vagy megsértett minket, holott az illető valójában nem akart rosszat tenni nekünk, sőt talán még észre sem vette viselkedésének sértő élét. Ezek szerint lehetséges, hogy sérelemnek érzünk valamit, noha a „tettes" tudatosan és szándékosan egyáltalán nem akart ártani nekünk. Számunkra tehát végül is nem az a fontos, hogy a másik bűnös-e vagy sem. *Nekünk* van szükségünk a megbocsátásra, a megbékélésre, hogy „rendbe jöjjünk" és lelki egészségben éljünk. Ide azonban csak *egy út* vezet, *szívből és mindent* megbocsátani, ami ártott nekünk, ami miatt keserűség van bennünk. Hogy a „tettes" valóban bűnös-e vagy nem, annak eldöntése számunkra nemcsak jelentéktelen, hanem még káros is, amennyiben zavarja Istennel való megbékélésünket.

Hogy ez a megbékélés sikerüljön, ajánlatos még egy lépéssel tovább menni. Nagy hasznunkra lehet azon is elgondolkozni, hogy nincs-e talán még magunknak is részünk embertársunk bűnében, melynek megbocsátásáról beszélünk. Hiszen legtöbbször kettőn áll a vásár. Nem szándékom bővebben kitérni arra, hogy milyen lelki tényezők játszhatnak ebben szerepet. Legyen elég csupán megemlíteni, milyen könnyen lehetséges,

hogy – legalábbis részben – magunk is felelősek vagyunk annak a helyzetnek kialakulásáért, melyben valaki „vétkezett ellenünk”. Eltekintve olyan szélsőséges esetektől, amikor egy nem provokált idegen támad meg vagy csap be valakit, aligha lehet feltételezni, hogy egy konfliktus kizárólag az egyik félen múlik. Sokkal valószínűbb, hogy valaki még nincs tudatában, milyen jelentős szerepe volt az „eset” előkészítésében. Mindenesetre elég okunk volna ezen is elgondolkozni! Mert aki rájön, hogy neki is része volt egy „tartozás” létrejöttében, az jóval könnyebben és őszintébben fogja azt megbocsátani. Talán még együtt is tud érezni a másikkal, aki ezen körülmények között gyakorlatilag nem tudta elkerülni, hogy vétkessé váljon. Így szerényebben fogja Isten bocsánatát kérni, megbocsátva a többieknek, akik ártottak neki, de akiknek talán ő maga is ártott.

Elég-e a fentieket megfontolni, hogy igazán meg tudjunk bocsátani mindenkinek? Vannak esetek, melyekben ez lehetetlennek tűnik, mert egyszerűen nem vagyunk képesek megszabadulni a sértődöttség érzésétől. Ilyen esetekben ne próbáljuk az akarat görcsös erőltetésével még a lehetetlent is elérni attól félve, hogy különben nem szabadulunk meg vétkeinktől. A szívből való megbocsátás képessége nem magától értetődő dolog. Inkább isteni ajándék ez, mint emberi teljesítmény, hiszen lelki sérülések gyógyulása nem megy parancsszóra. Ezt az ajándékot jóval könnyebben megkapjuk, ha bizalommal kérjük, mint ha magunkat akarnánk erőnek erejével kényszeríteni rá. Mindenesetre nem arról van itt szó, hogy a megfelelő érzelem a bűnbocsánat feltétele lenne: Elegendő azt elérnünk, hogy őszintén kívánjuk, és a magunk részéről készek is legyünk megszabadulni az „adósság csapdájából”.

Péter egyszer azt kérdezte Jézustól: *„Uram, hányszor vétkezhet ellenem embertársam úgy, hogy én megbocsássak neki? Még hétszer is? Jézus így válaszolt: Nem azt mondom neked, hogy hétszer, hanem még hetvenszer hétszer is”* (Mt 18,21-22). Ezzel persze nem azt akarta mondani, hogy Péter számolgassa a megbocsátásokat, hanem éppen azt, hogy *ne* számolja őket. Amiképp a mennyei „Atya” sem számolja, hányszor hibázik Péter, Péter sem mondhatja, bármi történjék is: „Most már aztán elegem van!”

Ezzel a „kétsíkú” bocsánatkéréssel elismerjük, hogy magunk is a *bűnösök közösségéhez* tartozunk. Ennek az odatartozásnak lényegi vonása az a tudat, hogy az életben mindannyian egymásra vagyunk utalva, és igen könnyen „adósai” is maradhatunk egymásnak. Ezért zsákutcába vezetne, ha kölcsönösen egymás „adósságait” számolgatnánk. Sokkal jobb, ha együtt érzünk egymással, és kérésünket együtt terjesztjük Isten elé: „Bocsásd meg a *mi* vétkeinket, amint mi is megbocsátunk egymásnak!”

Önmagunknak is meg kell bocsátanunk?

Nemcsak az nyomaszt minket, amit a többiek véteknek tartanak és rovásunkra írnak; gyakran még súlyosabban terhel az, ami miatt önmagunkra haragszunk, amit nem tudunk megbocsátani önmagunknak. Magunkkal szemben is vétkesnek, „adósnak” érezzük magunkat, mert valahol „csődöt mondtunk”, azaz nem értük el azt, amit elvártunk önmagunktól. Az ilyen bűntudat könnyen keletkezik bennünk, mert nagy ritkaság az, hogy egy ember mindent elér az életben, amit elvár magától.

Az Istenhez irányuló kérés, „Bocsáss meg nekem, amint én is megbocsátok”, ebben a helyzetben azt is jelenti: Fogadj el engem, amint én is elfogadom önmagamat! Ha együtt kell éreznem „az ellenem vétkezőkkel”, magam is ezek közé tartozom! Az Istennel való „kibékülés” csak akkor fog igazán szabaddá tenni, ha önmagammal is megbékültem. Nem arról van itt szó, hogy szentimentálisan sajnáljam önmagamban a „szegény bűnöst”, hanem hogy józanul elismerjem a realitást: Sokszor én is a várakozások mögött maradtam, mert hisz ember vagyok. Saját korlátaimmal és fogyatékosságaimmal is békét kell kötnöm, hogy Isten békéje végre eljuthasson hozzám. A hamis önelégültség csak ártana e helyt, hiszen ez nemcsak a többiektől, hanem lelkünk mélyén megbúvó erőforrásainktól is eltávolít! Talán nehezemre esik bevallani, hogy fogyatékos ember vagyok, de nagyon is szükségem van erre, és jogom is van rá.

Önmagunknak megbocsátani nem önelégültség, hanem annak a ténynek a józan felismerése, hogy az ember még saját életével szemben is könnyen vétkezik. Egy ilyen egészséges realizmus kialakításához elsősorban arra van szükségünk, hogy rendbe szedjük gondolkodásunkat. Jézus imája segíthet ebben, mert arról biztosít, hogy Isten előtt nincs szükségünk védekezésre. Úgy teremtett minket, hogy aligha maradunk „vétek” nélkül, de könnyen bocsánatot is nyerünk, ha megbocsátunk embertársainknak! Isten megbocsátása válik bennünk valósággá, ha mind az árnyékot, mind a fényt elismerjük önmagunkban, de mindezt ugyanakkor összefüggésbe hozzuk a szerető Istennel. Aki Jézus Atyjában bízik, sohasem marad egyedül vétkével.

Az erőszak nélküli konfliktus megoldás új távlata

Jézus szinte hihetetlen dolgot vár el tőlünk: Szerinte az isteni megbocsátás nemcsak a mi megbocsátásunkat feltételezi, hanem még erőszak nélküli magatartást is vár el tőlük minden konfliktushelyzetünkben! Hiszen nem sokat használna egy vétek megbocsátása, ha az továbbra is kifejtené káros hatását. Aki embertársának megbocsát és tőle is megbocsátást vár, annak foglalkoznia kell ezért a megbocsátott vétek utóhatásaival is, azaz törődnie kell azzal, hogy a rossz tett további veszélyt vagy kárt ne okozzon. A „szemet szemért, fogat fogért” elve nem a konfliktusok megoldásához, hanem csak fokozásához vezet! Ezért ajánlotta Jézus (és nemcsak ezzel az imával!) az erőszak nélküli konfliktusmegoldást:

„Hallottátok a parancsot: Szemet szemért, és fogat fogért. Én pedig azt mondom nektek, ne szálljatok szembe a gonosszal. Aki megüti a jobb arcodat, annak tartsd oda a másikat is. Aki perbe fog, hogy elvegye a ruhádat, annak add oda a köntösödet is. S ha valaki egy mérföldnyire kényszerít, menj vele kétannyira” (Mt 5,38-41).

E szavakat olvasván könnyen az a gondolat merülhet fel bennünk, hogy Jézusnak talán fogalma sem volt a pszichológiáról és a társadalmi valóságról. Nem dicsőíti-e még a Biblia is Isten erőszakát? Nem úgy állította-e be még az egyház is ezt az ún. „hegyi beszédet”, mint valami kivétel ecsetelését, mely legfeljebb néhány szentre érvényes, de a társadalmi vagy politikai szükségletnek egyáltalán nem felel meg? Elképzelhetetlen például, hogy egy állam fennmaradna, ha „nem szállna szembe a gonosszal”. Az egész történelem tanúsítja, hogy a keresztények sem tudtak lemondani le Jézus szavait követve minden erőszakról.

Ennek ellenére nagyon felületes és pontatlan volna azt állítani, hogy Jézus nem ismerte az emberi valóságot. „Hegyi beszédével” egészen más célja volt, mint hogy a mindennapi élet vagy az államok számára konkrét magatartási szabályokat írjon elő. Nem a mindennapi valóságtól idegenedett el, hanem elsősorban egy magasabb rendű valósággal állt kapcsolatban, amikor így beszélt. Azt akarta elmondani, amit egykor istenélményében megtapasztalt, és ami azóta életének vezérfonalává vált. Egyedül az ő spiritualitása nyitja meg az utat szavainak megértéséhez. Jézus spiritualitása „Atyjának” ismeretére alapult, akinek vonásai eltértek a hagyományos teológia elképzeléseitől, melyek jelentős mértékben a földi uralkodók vonásait tükrözték. Keresztelkedése után kapott istenélményében nem az igazságosan büntető ÚRRAL találkozott, akinek jövetelét Keresztelő János megjósolta, hanem egy igazán anyai szeretettel rendelkező „Atyával”, aki szokásokra és hagyományokra való tekintet nélkül vár elveszett fiaira, megbocsát nekik, és nem kevesebbet vár el tőlük, mint hogy magukévá tegyék az ő magatartását: „Szeressétek ellenségeiteket... Így lesztek fiai mennyi atyátoknak, aki felkelti napját jókra is, gonoszokra is... Legyetek tehát tökéletesek, amint mennyei Atyátok tökéletes” (Mt 5, 44-45.48). Ha meggondoljuk, mint jelent az „ellenség” szó, ezt csak így érthetjük: „Ha valaki olyan gonoszul bánik veletek, hogy már nem is tudtok másképp, mint felháborodással és gyűlölettel reagálni, akkor gondoljatok mégis arra, hogy Isten ezt az embert sem utasítja el, hanem szereti.”

Mi köze egy ilyen Istennek a földi valósághoz? Aki szemügyre veszi a világ jelenlegi állapotát, aligha tud megszabadulni attól a benyomástól, hogy az anyagi előnyökért vívott globális harc egyre nagyobb katasztrófákhoz fog vezetni. Több ismert konfliktus példája mutatja, milyen kevés az „erőszakos megoldások” sikere. Ha még a családban, a munkahelyen vagy a szomszédságban felmerülő kis konfliktusokat sem lehet megoldani, ameddig mindenki a saját igazságához ragaszkodik, akkor aligha lehet arra számítani, hogy az erőszak biztosítani tudja a népek jövőjét. Úgy tűnik, kilátástalan zsákutcában vagyunk.

Ismerünk egy epizódot, melyben valaki egy konfliktus megoldását kérte Jézustól: „Mester, mondd meg testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget.” De ő elutasította: „Ember, ki hatalmazott fel rá, hogy bírótok legyek és elosszam örökségeteket?” Majd a tömeghez fordult: „Vigyázzatok és óvakodjatok minden kapzsiságtól, mert nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete” (Lk 12,13-15). Ezek a szavak kétségbe vonják társadalmunk egész értékrendszerét, amely szerint az anyagi jólét állandó növelése minden másnál fontosabb.

De hát mitől függhetne az emberek élete, ami a jólétnél is fontosabb ? Jézus szerint egyedül Teremtőnkhöz való viszonyunktól, melynek kézzelfogható oldala az Isten gyermekeihez, embertársainkhoz való viszonyunk (Lk 10,25-28: „Istent szeresd teljes erődből, embertársadat pedig, mint saját magadat! Tégy így, és élni fogsz!”). Aki ehhez a mércéhez igazodik, nem tartja saját előnyét vagy saját „igazát” a legfőbb értéknek, tehát nem arra törekszik, hogy egyre többet nyerjen, és érdekeit mások rovására érvényesítse.

Jézust annyira áthatotta istenélménye, hogy hirdetnie kellett ezt az Istent, annak a ténynek ellenére is, hogy erre az istenképre nem lehet semmilyen működő államrendszert felépíteni. Aki az ő szavára akar hagyatkozni, nem tarthatja „hegyi beszédét” egy egyébként hiteles ember szónoki túlzásának. Komolyan kell vennie Jézus egész történetét: Tanításában a nép vezető rétege a politikai stabilitás veszélyét látta, és ezért eltette őt láb alól. Aki valóban Jézus tanítását képviseli, állást foglal az általánosan elfogadott értékrendszer ellen, és így számolnia kell azzal, hogy az érdekek könyörtelen harcában a rövidebbet húzza, és valamilyen módon Jézuséhoz hasonló sors vár rá.

Annak van Jézuséhoz hasonló hite, aki tisztában van ugyan mindezzel, de mégis ráhagyatkozik az **ő** Istenére, még akkor is, ha ez legalább olyan kilátástalan dolognak látszik, mint hegyeket megmozgatni. Akinek ilyen hite van, minden lehető lépést megtesz egy „lehetetlen cél” érdekében, minden egyéb gondját Istenre bízva. Nem zárkózik el a feladatok elől azzal a kifogással, hogy az emberiség végzetén senki sem tud változtatni. Ahol csak lehet, vállalkozik az erőszak nélküli konfliktus-megoldás kalandjára. Jézus „utópiája” az volt, hogy az általa követelt „lehetetlen magatartás” az „Isten országának” csíráját hordja magában – egy olyan jobb világ reményét, mely különben nyilvánvalóan az emberi tervezés hatókörén kívül esik.

A fenti tanulmány részlet a Szerzőnek a Miatyánkot elemző írásából.

Az embernek ki kell kételkednie magát!

Heinrich Heine kockázatos „harmadik útja”: Lázadás Isten ellen Isten színe előtt

A német költő és író, Heinrich Heine a vallás kritikusa, a keresztény hit istenáldotta kigúnyolója volt. Életének utolsó nyolc évében súlyos betegen, nagy fájdalmak közepette ágyban feküdt. De nem csupán a testi hanyatlásnak volt kitéve, hanem széthullottak forradalmi politikai reményei és látomásai is. Heinrich Heine élete: egyetlen vereség. Ez a „megvert” ember azonban ebben a helyzetben visszatalál a valláshoz, pontosabban szólva a héber Biblia Istenébe vetett hithez. Vajon példaképe lehet-e ez az értelmiségi annak, ahogy egy modern, az istenhithez inkább borúlátóan viszonyuló ember visszatalálhat a kritikus istenhithez?

***Karl-Josef Kuschel** teológus és germanista, a kultúra-teológia és a vallásközi dialógus professzora a Tübingeni Egyetem katolikus teológiai fakultásán, ennek a kérdésnek járt utána „Isten kegyetlen tréfája? – Heinrich Heine együttélése a katasztrófával” c. könyvében. **Hartmut Meesmann** beszélgetett vele erről.*

Miért tér vissza az istenhithez egy olyan kritikus ember, mint Heinrich Heine?

Heinének elemi szükséglete volt, hogy legyen olyan partnere, akivel elintézheti ügyét. Egyik levelében az irónia és az önirónia rá jellemző keverékével azt mondja: „Hálistennek megint van Istenem, s így a mértéken felüli fájdalmak közepette megengedhetek magamnak néhány átkozódó istenkáromlást; az ateistáknak nem adatik meg az effajta enyhület!” Heine eljut arra a pontra, ahol észreveszi, hogy az ember és a társadalom földi boldogságával kapcsolatos minden eddigi fantáziálása szertefoszlott. Új fórumot keres, hogy újra megfogalmazhassa a teremtéshez intézett megoldatlan alapkérdéseket. Ennek semmi köze sincs a „térdre hulláshoz” vagy a „kereszt előtti csúszás-mászáshoz”.

Heine ismét beszélni akar Istennel, egyúttal azonban tiltakozását vágja a szemébe. Nem békül meg helyzetével, de (ismét) hisz Istenben. Hogyan fér ez össze? Nem várhatnánk-e inkább ennek az „állatkínzó Istennek” az elutasítását, ahogyan Heine nevezi őt maró gúnnyal?

Már kortársai sem igen értették meg, miről volt szó számára. Egyesek rögtön bekebelezték őt a hagyományos egyházias vallásosságba: „Idenézzetek”, diadalmaskodtak, „a vallás nagy gúnyolója mindent megtagadott, és visszatért az igaz hithez!” Mások, ateista barátai gúnnyal halmozták el: „Idenézzetek, visszaesett a régi babonába!” Egyik csoport sem értett meg semmit sem Heine új helyzetéből. Ő immár egy kockázatos harmadik utat járt, visszanyúlva azokhoz a biblikus hagyományokhoz, amelyeket a „lázadás Isten ellen Isten színe előtt” tételben lehetne összefoglalni. Ebben a helyzetben fontos értelmezési alakká válik Lázár. Jób is nagy szerepet játszik most. Már Jób is kikelt Isten ellen, és kérdőre vonta. Az Istenhez való visszatérés tehát nem azt jelenti Heine számára, hogy hirtelen megtagadta volna jogos vallás-kritikai belátásait. Inkább arról van szó, hogy új módon keresi a kritikus vitát Istennel. Hiszen a kérdések megmaradtak: Miért épp nekem kell ezeket elszenvednem? Egy szeszélyes Isten játssza velem otromba játékát? Mindez csak Isten kegyetlen tréfája?

Mindezek ellenére nem példája-e Heine a régi tapasztalatnak: A szükség megtanít imádkozni!?

Első pillantásra így tűnik. De ez olcsó bekebelezés lenne. Nem. Heine maga ragaszkodott ahhoz, hogy amin keresztülment, azt a szellem evolúciójaként kell értelmezni. Mélységes tapasztalatokat szerez önmagáról, utolsó nyolc éve kettős katasztrófájának hatására: tönkremegy a teste – és széthullanak a jobb európai viszonyokra irányuló politikai reményei. Minden korábbinál határozottabban kérdezi: Tulajdonképpen mi az, ami kiállja az élet válságait? Mi marad meg, ha elszállnak az illúziók? E kérdések egzisztenciális mélységét csak az képes leérni, aki legalább egyszer már megélt életében effajta bevágást. Mit tudhatnak az acélos fitness-testű egészségesek az emberi lélek mélységeiről? Vagyis: A katasztrófák során az emberek olyan alaptapasztalatokra tesznek szert, amelyekre azok nélkül is szert tehetnének, a hétköznapi életben azonban gyakran kijátsszák vagy elfojtják őket. Csak a szélsőséges helyzetek tárják fel a mély rétegeket, és szorítanak rá, hogy feltegyük az effajta kérdéseket: Mi állja ki a válságot? Mihez igazodhatom? Mi a valóság végső alapja? És kivel beszélhetem meg az engem izgató, nagy alapkérdéseket? Így érthető meg, hogy utolsó éveiben Heine visszanyúl a nagy zsidó hagyományhoz: Mózes társadalmi ethoszához, Izraelnek az emberiség életében betöltött üdvtörténeti szerepéhez.

Heine azt írja egy alkalommal: „Az ember nyomorúsága túlságosan nagy; hinni kell.” Ugye, ez mégiscsak azt jelenti: A vallás előszeretettel kapcsolódik az olyan tapasztalatokhoz, mint a fájdalom, a szenvedés, a halál? Mély vallási tapasztalatokat, ahogyan Ön mondja, mindenekelőtt ezekkel kapcsolatban lehet szerezni?

Ilyen alaptapasztalatokra az élet boldog pillanataiban is szert lehet tenni, ez kétségtelen. Sok ember azonban csak akkor botlik beléjük, amikor a törésről szerez tapasztalatokat. Mit akar mondani az a mondat, amelyet Ön idézett? Közvetlenül válaszolva: A reális testi és politikai szituációval szembesítve összeomlanak az ember önistenítésének összes fantáziái. Heine pedig valóban utópikus víziókat követett: Olyan jövőre gondolt, amelyben az emberek olyanok lesznek, mint az istenek, rajongásának tárgya a Föld paradicsomi állapota volt. „Itt a földön már a mennyországot akarjuk létrehozni” – mondja egyik híres verse. Csak életének utolsó éveiben fogta fel, hogy ezek az önboldogító utópikus koncepciók mind zátonyra futnak, zátonyra *kell* futniuk a lét feltételeibe ütközve. Ezért a teremtő Isten a felelős. Ebből fakad vele folytatott új vitája.

Ma, a terjedő nárcizmus, az önmagunk iránti szerelem korában, amikor csak a szépség, az egészség és az erő számít, ez a belátás éppoly aktuális, mint botrányos lehet. Mi vezette Heinét egészen konkrétan arra belátásra, hogy éppen a súlyos betegség helyzetében szólhat Istenhez? Hiszen az ember elfogadhatja a lét alapfeltételeit anélkül is, hogy rögtön hinnie kellene Istenben!

Annak, amit fiatal éveiben Heine összefantáziált az öntökéletesítés utópiáiról, csakugyan sok köze van az eszteticizmushoz, amellyel szemben mi is alulmaradtunk, vagyis a szépség, a testi tökéletesség kultuszához, a fitness és a wellness kultuszához. Heine a végén abban a helyzetben volt, hogy átlássa: mindez önbecsapás és hatalmas elfojtási folyamat. Aki ennek a tökéletességi- és szépségideálnak hódol, az társadalmilag érzéketlenné válik, s az a veszély fenyegeti, hogy elveszíti a lelkiismeretét. Heinénél az a fontos, hogy éppen kettős katasztrófaélménye alapján válik érzékenyebbé az élet társadalmi dimenziói iránt. „Beismerő vallomásaiban” egyszer csak felbukkan „Tamás bátya” alakja, a néger rabszolga a Tamás bátya kunyhója című regényből. Heine hirtelen olyasvalakinek látja magát, aki e néger rabszolga mellett térdel, a megaláztatás ugyanazon pozíciójában. Grandiózus képe ez a gyengékkel és megalázottakkal vállalt szolidaritásnak. Azaz: a visszatérés Istenhez azt jelenti, hogy átlátunk az ember önistenítésének hamis képein, és egyidejűleg érzékennyé válunk mások szenvedései iránt.

Itt felvetődik a régi kérdés, hogyan engedheti meg Isten a szenvedést a világban, az egyéni és a társadalmi szenvedést egyaránt. Sok ember azért nem tud hinni Istenben, mivel nem tudja összeegyezetni Istent és a szenvedést. Élhető formája-e a hitnek, hogy az ember hisz Istenben, bízik benne, s ugyanakkor vádolja is őt?

Vitathatatlanul léteznek olyan emberek, akik belefáradtak az Isten elleni tiltakozásba, és már a katasztrófákkal szembesülve sem remélnek semmit az istenhittől. Az ember ténylegesen csak akkor száll vitába Istennel, tiltakozva ellene, ha még vár tőle valamit. Éppen azt lehet Heinétől megtanulni, hogy az élet alapkérdéseinek megoldhatatlansága nem alibi ahhoz, hogy véget vessünk az Istennel folytatott vitának. Eközben Heine az Ószövetség panasz- és vádirodalmának szövegeihez nyúl vissza, Jóbhoz, a panasz-zsoltárokhoz, a panaszdalokhoz, prófétai szövegekhez. Ott ugyanaz történik: Súlyos bajban lévő emberek kétségbeesnek Isten miatt, mivel nem reagál, nem válaszol. De ennek ellenére nem hagyják abba a kérdezést, ellenkezőleg, számon kérik eredeti teremtői szándékait, és utalnak korábbi megmentő tetteire. Mi, mai emberek gyakran túlságosan korán szakítunk Istenhez fűződő várakozásainkkal. Túl

gyorsan nevezzük illúziónak, értelmetlennek és hamis vigasznak a hitet. Heine elismeri, hogy kérdéseire ugyan nem kap választ, mégis állhatatosan szembesíti Istent ezekkel a kérdésekkel. Nála ellentmondásmentesen összefér a kettő.

A nagy kérdés, vagyis hogy miért olyan a világ, amilyen, megválaszolatlan marad. Az ember tehát hihet Istenben akkor is, ha a teremtésnek semmi értelmét nem látja, és minden abszurdnak tűnik – ami persze tulajdonképpen paradoxul hangzik.

Számomra az élet nem abszurd, hanem groteszk. Hiszen az abszurd azt jelenti, hogy értelmetlen. Ekkor azonban az Istenre irányuló kérdést se tehetném fel. Az istenkérdést feltenni ugyanis azt jelenti, hogy még hiszek a valóság alapértelmében, amit talán itt és most nem tapasztalok meg, amit azonban feltételezek, várok és felpanaszolok. Én groteszknek érzékelem a világot a maga ellentmondásaival, ez azonban számomra nem ok arra, hogy feláldozzam annak reményét, hogy a titok majd lelepleződik, az ellentmondások feloldódnak, hogy Isten egy napon letörli szemünkről a könnyet, ahogyan a Jelenések könyvében olvassuk. Ez az én személyes hitbeli alapállásom, és úgy érzem, Heinrich Heine igazol ebben.

Mi imponál Önnek különösen Heinének ebben a hittel kapcsolatos beállítottságában?

Mindenekelőtt ez: A betegségében vegetáló ember azáltal, hogy elkezd vitázni Istennel – mégpedig a lázadás minden élességével –, új méltóságot nyer. Gerince lesz. Egészen érzékletesen kell elképzelünk Heine helyzetét: Nyolc éve fekszik itt valaki nyomorúságos féregként, szó szerint matracának kriptájában, rettenetes fájdalmai vannak, amelyeket csak időlegesen lehet elnyomni a morfiummal. És mégsem mond le önmagáról. Azáltal, hogy ír, életben marad. Vonakodik féreggé válni. Beteg emberként tudatosan Isten tükrévé teszi magát, hogy Isten felismerje magát benne, és másképp viselkedjék teremtésében és teremtésével. Irodalmi szövegei ilyen csiszolt tükrök. Heine éppen utolsó éveiben képes olyan grandiózus szövegekre, amilyenekre korábban soha. Ezáltal a szó kettős értelmében is megalapozza saját haldoklásának művészetét: A haldoklás egy nagy művészet tárgyává válik, a haldoklás irodalmivá tétele pedig segít neki abban, hogy megbirkózzék a helyzettel.

Léteznek olyan emberek, akik mégis azt mondják: A világ éppenséggel olyan, amilyen, minek foglalkozzam nagy gondolatokkal, minek higgyek Istenben, józanul és hősiesen el kell viselnem a világot. Az Istenbe vetett hitet Heine-i módon sem lehet „bizonyítani" vagy kikényszeríteni, ugye?

Valóban nem lehet. Itt olyan alapdöntésekről van szó, amelyek alakulhatnak így is, meg úgy is. Heine műve semmit nem kényszerít ki, semmit nem bizonyít. De meghív arra, hogy újra feltegyük az Istenre vonatkozó kérdést. Egy évvel ezelőtt, a Német Könyvkiadók Béke-díjának átadásakor elhangzott beszédében Jürgen Habermas filozófus azt mondta, a társadalom megfizeti az árát annak, ha elvágja magát az élet értelmének vallási forrásaitól. Úgy látom, Heine már korábban megfogalmazta ezt a gondolatot.

És mi a helyzet az életörömmel? Meg lehet-e tapasztalni Istent a boldogságban és az örömben is?

Ismét Heinrich Heinével válaszolhatunk. Mert mit is akart ő eredetileg az emberiség jövője számára? Az öröm vallását, ahogyan ő maga nevezte. Miután búcsút vett a hagyományos zsidóságtól, majd a hagyományos kereszténységtől, a boldogság és az öröm vallásának utópiáját képviselte. Elképzelte, hogy eltűnik mindaz, ami a morál, a test- és szexualitás-ellenesség címszavához kapcsolódott, hogy az embert nemcsak politikailag, hanem erotikusan is fel kell és fel lehet szabadítani. Itt úgyszólván jelenlévőnek látta Istent: „Isten ezer csókban", ahogyan egyik költeményében áll. Életének utolsó éveiben azonban a katasztrófáról szerzett tapasztalatai viszonylagossá teszik a boldogságról szerzett tapasztalatait. Heine mégsem tesz le eredeti utópiáiról. Ellenkezőleg. Csak az öröm vallásához a szenvedés kritikus teológiáját társítja.

Egyik oka-e ez is annak, hogy Heine visszatalál a héberek Istenéhez, aki a Biblia szerint „az élet teljességét" hozza el, vagyis mindenben, az ellentétes mozzanatokban is az életet adja?

Kétségtelenül. Heine meggyőzően össze tudja kapcsolni a vallásosságot és az érzékiséget, és éppen életének utolsó szakaszában is. Legszebb irodalmi tanúi ennek a Héber dallamok utolsó nagy verseskötetében, a Romanzeróban, különösképpen a Szombat hercegnő.

Manapság az élet valóságának melyik oldalához kapcsolódhat jobban az istenkérdés: a szenvedéshez vagy az örömhöz?

Úgy gondolom, a polaritás a lényeg. A létezés, az erosz, a siker öröme éppúgy Isten nyomdoka, ahogy az elemi végesség, a teremtményiség és az emberi test törékenységének belátása is az lehet, mivel ezekben a mozzanatokban az ember megtanulhatja önmaga visszavételét, önmaga viszonylagosítását, és így megszabadulhat attól a nyomástól, hogy istennek kell lennie.

Forrás: Publik-Forum, 2002/15

Minek a sok parabola

Minek a sok parabola,
hagyd a kegyes hipotézist,
kérdéseket ne kerülgess,
feneket ne keríts nékik!

Mért hurcolja nyomorultan
igaz ember a keresztjét,
míg a rossz ül magas lóra
s megnyergeli a szerencsét?

Ki a hibás ebben? Tán nem
mindenható az Úr mégsem?
Vagy ő maga így akarja?
Ó, gyalázat, szégyen.

Kitartóan kérdezünk így,
míg a végén majd a szánkat
betömik egy marék földdel.
De – bocsánat – tán ez a válasz?

(Hajnal Gábor fordítása)

Hans-Dieter Mutschler

Az ember – egynapos légy a kozmoszban?

A kozmosz mindig is meglehetősen nagy volt az ember számára, de el lehetett viselni, amíg hinni tudtuk, hogy mi állunk a középpontjában. Vagy másképp forgatva: Még nagyobb is lehetett volna, amíg mi álltunk a középpontban. Amikor Kopernikusz és Kepler révén kiderült, hogy a Föld forog a Nap körül, nem pedig fordítva, ez sok ember számára „sértést” jelentett, mindenekelőtt akkor, ha vallásosak voltak, mert azt gondolták, ha Isten akarta létüket, akkor a középpontban kell állniuk. Miután a heliocentrikus világkép érvényre jutott a geocentrikussal szemben, azzal a gondolattal vigasztalódtak (egyébként maga Kepler is), hogy a Nap – mint Isten jelképe – számára illőbb, hogy a *világ* középpontjában álljon.

Ezzel a szimbolizmussal azonban nem ért véget dolog. Mióta tudjuk, hogy sok nap létezik, sok naprendszer, amelyeket galaxisoknak hívunk, hogy különböző galaxisok átfogóbb egységeket alkotnak, és mindenekelőtt, hogy a kozmosz minden tekintetben egyformán fest, azaz nincs középpontja, nincs perifériája, és egyáltalán semmiféle geometriai szerkezetet nem mutat, ez sok emberre egyfajta kozmológiai megaláztatásként hatott, elsősorban azokra a mérhetetlen terekre és időkre való tekintettel, amelyekhez képest az ember még egynapos légynek sem tűnik, hanem éppenséggel a merő semminek. Ezt a semmit akarta volna Isten, és az ő kedvéért valósult volna meg az egész kozmológiai varázslat? Micsoda abszurditás!

Ehhez jött még, hogy minél precízebben akartuk kiszámítani a kozmoszt, annál inkább nem mutatta semmiféle jelét sem az értelemnek, a célnak vagy bármiféle normának. Steven Weinberg fizikus azt mondta: „Minél érthetőbbé válik a világegyetem, annál értelmetlenebbnek is tűnik.” Vajon az ember tényleg „egy cigány az univerzum peremén, amely süket az ő zenéjére” (Jacques Monod)? Logikus következtetés-e tehát az ateizmus?

Bármilyen valószínűen hangozzék is ez – két probléma húzódik meg e világnézeti rövidzárlat mögött, egy pszichológiai és egy filozófiai.

A pszichológia probléma abból adódik, hogy a világmindenség végtelenségét Isten végtelenségének pozitív metaforájaként is lehet olvasni. Így reagált a 16. században Giordano Bruno, amikor először töprengett el a világ végtelenségéről. Ő egészen másképpen érvelt: Egy végtelen Istenhez egyedül egy végtelen világegyetem teremtése illik, olyannyira, hogy egy kisebb világ méltatlan lenne ehhez az Istenhez. Úgy tűnik tehát, hogy az ember előzetes pszichológiai beállítottságától, nem pedig magától a Mindenségtől függ, hogyan viszonyul a Mindenség végtelen tágasságához.

Nagyon fontos *filozófiai probléma* adódik a mennyiség és a minőség kérdéséből. Mennyiségileg nézve az ember valóban teljesen elhanyagolható jelenség. Minőségileg nézve viszont messze a legbonyolultabb lény, amelyet csak ismerünk. Egyedül az emberi agyban 100 milliárd idegsejt alkot átláthatatlanul bonyolult hálózatot. Alapjában véve senki sem tudja, hogyan működik az agy, és nagy esélyünk van arra, hogy sose tudjuk meg, mivel egyszerűen túl bonyolult.

Másfelől a kozmosz – az emberi aggyal összehasonlítva – meglehetősen „unalmas”. Legnagyobb részt semmiből áll, vagyis minimális energiájú vákuum-fluktuációkból, és 99 %-ban a legegyszerűbb elemekből, mint a hidrogén vagy a hélium. A csillagoknak hosszas és bonyolult szakaszokon kell keresztülmenniük, hogy egyáltalán létrehozzanak egy vas- vagy szénatomot. Ha megfontoljuk továbbá, milyen valószínűtlen a makromolekulák, az egysejtűek, a növények, az állatok és az ember létrejötte, akkor már tisztán természettudományos szempontból is érvényes a tétel: erre a nagy kozmikus gépezetre messzemenően szükség volt ahhoz, hogy az ember megjelenhessen.

Ezért alapjában véve teljesen érthetetlen, hogy sokan Isten nem-létére való utalásként, vagy legalábbis a keresztény teremtéshit tagadásaként értelmezik a kozmosz méreteit. Aki így tesz, az a minőségnek fölébe állítja a mennyiséget, ami kézenfekvő a globalizáció korszakában. Manapság egyenesen „humán tőkéről” beszélünk, azaz a pénzügyi mennyiségesítés őrülete az embernél sem áll meg.

A mennyiségi szemléletnek a minőségivel szembeni elsődlegessége nem csupán filozófiailag értelmetlen, hanem *teológiailag* is, hiszen a zsidó-keresztény kinyilatkoztatás mindig is a mennyiség ellenében döntött, mégpedig radikálisan: A zsidóság az ókor egyik legjelentéktelenebb, legmegvetettebb népe volt, valóságos semmi – összehasonlítva az egyiptomiakkal, asszírokkal, babiloniakkal vagy akár a rómaiakkal. Názáret aprócska falu volt a fővároshoz, Jeruzsálemhez képest, Jézus pedig egy minden hatalmat nélkülöző vándorprédikátor, ha az akkori vallási elit képviselőihez, s azok Rómától kapott hatalmához és dicsőségéhez hasonlítjuk.

Keresztény szemmel nézve az igazság egy csöppnyi gyerek a jászolban. Talán megfeledkeztünk a hatalom e trónfosztásáról s a gyengék és jelentéktelenek dicséretéről, ha a kozmosz hatalmas jelensége annyira imponál nekünk, hogy azt hisszük, túlságosan nagy Isten számára. Talán egyszerűen csak a mi hitünk kicsi hozzá.

Fontoljuk meg, micsoda pimaszsággal demitologizálták az ókori zsidók a pogány kozmológiák égitest-hitét. A babiloniak hittek az égitestek isteni hatalmában, a zsidók szemében viszont – a teremtéstörténet szerint – a nap, a hold és a csillagok csak pislákoló mécsesek, hogy az ember azért lásson valamicskét. Ezt a szemtelen eljárást kellene példaképnek tekintenünk. Az égitestek nem istenek, de arra sem alkalmasak, hogy negatív istenbizonyítékot kovácsoljunk belőlük.

Forrás: Publik-Forum, 2002/15

A szerző Frankfurtban élő fizikus és teológus.

Martin Stöhr

A totális háborúk előfeltétele: a szolgalelkűség

Amikor Martin Niemöller 1959-ben, Kasselben elmondott beszédében arra hívta fel a szülők és a hadkötelesek figyelmét, hogy a katonai kiképzés „a hivatásos bűnözők magasiskolája”, felfogását nem csupán a Biblia békeetikájával alapozta meg, hanem két, tapasztalatilag igazolható érvvel is. Indoklásának csak cselekvésre ösztönző biztatásként van értelme; ha nem válik az élők értelmes tevékenységévé, akkor már csak halottak számára lesz képes alátámasztani a totális rombolás értelmetlenségét.

Egyrészt azt mondja, hogy a modern tömegpusztító eszközök – s azóta ezek közé tartoznak a taposóaknák és a kézi fegyverek is – képesek arra, hogy teljesen kioltsák az életet a Földön, és visszaállítsák a teremtés előtti káosz állapotát. Ezzel végérvényesen eljátszanánk azt a megbízást, hogy Isten akarata szerint alakítsuk a Földet és az emberiség történelmét. Az igazságosság és a béke ellentéte diadalmaskodna. Az emberek – akik mind-mind egyedülállóan drága képmásai Istennek – elveszítenék méltóságukat: egyesek a megsemmisítés tetteseiként és nézőiként, mások annak áldozataiként.

Másrészt azt állítja, hogy az I. világháború óta – amelyben lelkes, nemzeti öntudatú tisztként még maga is részt vett – minden háború „totálissá” vált, „azaz minden eszköz helyénvaló, üsd, ahol éred. Minden olyan eszközt alkalmazni lehet, amelynek segítségével elbánhatunk ellenfelünkkel.” Franz Josef Strauß hiába panaszolta be Niemöllert, a bíróság nem volt szolgalelkű. Őszintén sajnálhatjuk, hogy Niemöllernek az utóbbi években még inkább igaza lett, mint volt akkoriban. 1945 óta 150 háború folyt. Nem totalitárius rendszerek is képesek totális háborúkat vívni, eltűrni, támogatni és elveszíteni; olyan keserű felismerés ez, amelyre Nagy-Britannia Falkland-szigeteki háborúja, az USA vietnami háborúja, s mindkettőjük iraki háborúja nyújt példát.

Ha megfigyeljük az iraki háború két pártját, felvetődik néhány kérdés és feladat. Gondatlanság lenne ezeket elfojtani a társadalomban és az egyházban, különösen azonban a békemozgalom nagy részében, ugyanis a háborúval szembeni fellépésnek, munkának és tiltakozásnak mindig a háború *előtt* kell megtörténnie. Különben túl sok tehetetlenségi élményt fogunk szerezni és belsővé tenni a háború *során*, a háború *után* pedig megnő majd annak vágya, hogy a magánszférába meneküljünk.

I.

Az 1980–1988-as, első Öböl-háború után, amikor is a Kelet és Nyugat által állig felfegyverzett Irán és Irak 2-2 millió polgárt gyilkolt le a másik oldalon, többnyire civileket, amikor Donald Rumsfeld az akkor még „jó fiúval”, Szaddám Huszeinnel nagy kézrázások közepette fényképeztette magát, amikor a Német Szövetségi Köztársaság vegyszerekkel és biotechnológiával látta el Szaddám Huszeint (Izrael és a kurdok ellen) – ***a békemozgalom*** túlságosan is nyugton volt. Bizonyos részei nem voltak elég elemzőek és nyitottak ahhoz, hogy – túl annak a hideg háborúnak a frontállásain, amelynek leküzdéséért nem minden siker nélkül küzdöttek – észrevegyék az új vagy eljövendő erőszak gyújtópontjait, és kialakítsák a hosszú távú cselekvés stratégiáját. Túlságosan ráhagyták a szakértőkre, hogy kritikusan megfigyeljék azokat a háborúkat, illetve tiltakozzanak ellenük, amelyeket akkoriban az USA (Afrikában és Latin-Amerikában) és a Szovjetunió (például Afganisztán lerohanásával) vívott vagy vívatott.

Az 1990–1991-es, második Öböl-háború idején hatásos méretekben és aktívan jelent meg a békemozgalom az utcákon, az iskolákban és az egyetemeken, de éppoly hamar szerte is foszlott a peremeken, amilyen gyorsan létrejött. Ez azt a kérdést veti fel, milyen mértékben volt esetleg félelemből fakadó mozgalom, nevezetesen abból az aggodalomból, hogy a háború elérheti a tiltakozók saját országait, és veszélyeztetheti a tiltakozók saját életét és kedvelt életstílusát.

Most ugyan aktívan és szívósan dolgozunk demonstrációkkal és békeimádságokkal, segélyprogramokkal és felvilágosító munkával, de vajon eléggé együttműködően és szakszerűen-e? A totális háborúk 20. századának nem szabad modernizálódott és hódító módon folytatódnia a 21. században. Vajon ugyanolyan magas szinten folytatódik-e az ellenségképek gyártása, mint ahogy jelenleg látszik? Vagy jobb esély van arra, hogy a *közeli* jövőben megvalósul a meglévő, de fejletlen nemzetközi jog, az emberi jogok és a globális igazságosság? Vajon sikerül-e a nagyiparnak, a hadseregnek, a Világbanknak és a Nemzetközi Valutaalapnak, valamint az öt ún. nagyhatalomnak eltávolítania azokat a láthatatlan, de hatékony táblákat, amelyeken ez a felirat áll: „Önök elhagyták a demokratikus szektort!”? Megerősödik-e annyira az ENSZ és a regionális összefogások (Európai Unió, Afrikai Unió stb.), hogy szankcionáló lehetőségekhez jutnak a nemzetközi terrorral, az egyeduralomra törő államokkal és mindenekelőtt az uralkodó gazdasági hatalmakkal szemben? Aki védelmébe veszi az iraki háborút, annak választ kell adnia arra a kérdésre, hogyan kell kiküszöbölni a 30–40 hasonló kaliberű diktatúrát, s azok miféle segítséggel jöttek létre. Minek az irányadó esete Irak? Nagyhatalmak nem tölthetnek be rendőri funkciót, sem az USA világszerte, sem Kína Tibetben, vagy Oroszország Csecsenföldön.

A sokszor következmények nélkül emlegetett, mert még nem demokratikusan szervezett „nemzetközi népközösséget” korrupt kormányok gyakran megosztják, illetve részben megvásárolják az „Oszd meg, és uralkodj!” elve alapján. „Az emberiség elleni bűncselekmény” vagy a „nemzetközi terrorizmus” meghatározását nem szabad csupán a tettesekre hagyni. Pontosabban kell tisztázni, majd rögzíteni a nemzetközi jogi normákat, túl azon, amit az ENSZ-charta és az ENSZ emberi jogi szerződései tartalmaznak. Mindent megelőző elsőbbsége van annak a kérdésnek, hogyan küszöbölhető ki a konfliktusforrások közül az a tényleges terror, amely a munkanélküliség, az írástudatlanság, az éhezés és a járványok révén naponta emberek millióinak életét oltja ki, vagy embervoltukban károsítja meg őket. Különösen is érinti a kihívás azokat, akik keresztényeknek, „krisztusiaknak”, vagyis „messiásiaknak” nevezik magukat, mert a hitüket kifejező szövegek és a reménységüket tartalmazó célok feladatukul jelölik meg az emberlét e tagadásainak és megkárosításainak legyőzését.

II.

Totális piac áll rendelkezésre ahhoz, hogy megsemmisítő fegyverekkel és mások megalázásának technikáival borítsuk el magunkat. Ennek csak a pénzügyi lehetőségek szabnak határt, erkölcs vagy nemzetközi szerződések aligha. A fegyverkezési cikkek piaca mögött az a civil ipar áll, amelyet sem a végfelhasználó nem érdekel (nem is szólva a végső áldozatokról), sem az, hogyan használják fel a civil kommunikációs technikákat és szállítórendszereket. ***A tudósok, technikusok és kereskedők*** messzemenően lerázták magukról a felelősséget, és átruházták az őket foglalkoztató vállalatok forgalmi céljaira vagy a politikára.

Az Isten akaratához való odafordulás értelmében vett megtérés nagy szerepet játszik a bibliai hitben. Az *egyéni* felelősség nyugati, pozitív hagyományát éppúgy újból fel kell fedezni, mint a *strukturális* megtérést a tudományok kutatási irányait, illetve technikai, ipari, kereskedelmi és politikai alkalmazásukat és értékesítésüket illetően. Vajon a támogatások, az adórendszerek, a forgalmi esélyek, valamint a nemzeti és üzemgazdasági érdekek úgy szabják-e meg az elsőbbségeket, hogy az említett hiányosságokat feldolgozzák?

III.

A tömegkommunikációs eszközök különösen meghatározó elemeknek bizonyulnak a totális háborúban. A fantasztikusan átfogó és aktuális, gyakran kritikus és gyors tájékoztatás mellett – amely persze sokszor túl későn érkezik, ami a sugárzási időt illeti – olyan nézői magatartást erősítenek meg, amely katasztrofálisan hat a társadalmi és a politikai életben.

A vietnami háborúval ellentétben, az iraki háborúban a médiumok hagyták, hogy a hadsereg jelölje ki a helyüket. „Embedded”, „beágyazva”, azaz a szövetségesek háborús gépezetével egy ágyban adott tájékoztatást 600 újságíró a frontról. A már a politika és a hadsereg által is gyakorolt cenzúra (mindkét oldalon) megduplázódik, s (aztán) megháromszorozódik az öncenzúra, az újságírók fejében működő olló révén. Ne legyenek illúzióink! Sokan hordják a megkívánt szemüveget, ha nem éppen a nekik helyet kijelölők által egyidejűleg átnyújtott szemellenzőt!

IV.

A kultúrához, illetve az emberi világhoz hozzátartoznak ***a vallások*** is. Ezek szintén használhatóak, ha arról van szó, hogy az ölés gépezetét totális álcával kell ellátni: vallásilag felmagasztalják a dolgot, s így megkönnyítik az emberek harcba küldését. Különösen alkalmas erre az a gyakorlat, hogy az egyetlen világot, amely csak közös akarattal lakható, jókra és rosszakra osztják fel. Aki azt képzeli, hogy hiszen ezzel klasszikus etikai ismérveket vezetnek be a politikába, hamisan gondolkodik, ugyanis csak a szolgalelkű csatlakozók vagy a megsemmisítendő ellenség mércéjéről van szó. Minél világiasabban viselkedik egy társadalom, annál erősebbé válik benne az alkalmazható vallásosság iránti vágyakozás. Az ezoterika nem csupán a magánfogyasztás számára elégíti ki ezt az igényt, hanem a közfelhasználás számára is szállít olyan mozgódíszleteket, amelyek éppen a vallás hiteles képviselői részéről ütköznek szenvedélyes tiltakozásba. Szerencsére.

Az egyik példa *George W. Bush*, az újjászületett keresztény. Már nem jár vasárnapi istentiszteletre, hanem reggelivel egybekötött imákat tart híveivel, kormányával imádkozik „erősségért” és „vezetésért”. Erősség – de mihez? Vezetés – de hová? A szentek közösségére nincs szüksége; ellenkezőleg, kifejezetten zavarja, mert abban elevenen él a bibliai üzenet próféta eleme. Idősebb és ifjabb *Billy Graham* személyében két udvari káplánja van. Nem fogadja az Egyesült Államok egyházainak képviselőit, akik világosan megfogalmazzák hazafias és egyeduralmi háborús politikájával szembeni tiltakozásukat. „Isteni küldetésről” és „gondviselésről” beszél, s azt állítja, ezek vezetik őt. A Jézus nevet, ha csak lehet, kerüli. Mindazonáltal egyszer idézi őt: „Aki nincs velünk, ellenünk van” – de közben a „hegyi beszéd” prédikátorának személyét a saját nemzetére cseréli.

De sem ő, sem ezoterikus magánvallásossága nem képes sikeresen összefüggésbe hozni Jézus igehirdetését és az USA-kormányzat döntéseit, mert amikor az „Isten” és a „gondviselés” semmitmondó közhelyeit használja, elfelejti, hogy a Biblia Istenének olyan neve van mind az Ó-, mind az Újszövetségben, amely lehetetlenné teszi, hogy összekeverjék őt azokkal az istenekkel, akik nagy számban léteznek, és akik szolgalelkűen rendelkezésre állnak – mindenkinek, mindenhez.

A szintén újjászületett keresztény, Béke Nobel-díjas *Jimmy Carter* az ellenpéldája annak, hogyan lehet biblikus alapokon bevonni a keresztény hitet a békéért és az emberi jogokért végzett hétköznapi munkába.

Az egyazon baptista egyház két tagjában, Martin Luther Kingben és Billy Grahamben még egyszer megmutatkozik az ellentét a szolgalelkű, ezoterikus, kritikátlan vallásosság és ama hit között, amely ha nem is tévedhetetlenül, de elsődlegesen az igazságosság, az emberi méltóság és a béke szempontjai szerint tájékozódik.

V.

Az iszlám-arab világban más összefüggésben ugyanez a probléma van jelen. Egy olyan világias diktátor, mint *Szaddám Huszein*, ért ahhoz, hogy mesterien vesse be a vallást. Szent háborúra és Izrael megsemmisítésére szólít fel. Az iszlám világ sok politikusa, médiuma, prédikátora és tudósa a Korán megfelelő értelmezésével vagy idézeteivel áll ennek szolgálatába. Ehhez társul, hogy új meg új kiadásokban, sokmilliós példányszámban terjesztik a „Cion bölcseinek jegyzőkönyvét”. A cári titkosrendőrség eme 1905-ben készült hamisítványa „leleplezi” a zsidók állítólagos világuralmát, amelyet a nemzetközi tőke, a kommunizmus és a médiumok révén gyakorolnak. Ebben az olvasatban a „zsidó lobbi” mindenható az Egyesült Államokban.

Az értelmet és egy, a Koránban is másképp olvasható etikát megszólaltató ellenzékiek megfélemlítve hallgatnak, emigrálnak vagy börtönben ülnek. E ponton fájdalmasan mutatkozik meg, hogy (ellentétben a Bibliával) az iszlám hagyományban és annak Szent Írásában kevésbé határozottan van jelen az a kritika és önkritika, amelyet a próféták, Jézus és az apostolok oly radikálisan és szabatosan gyakoroltak gyülekezeteikben, illetve a társadalomban tapasztalható hibás fejleményekkel szemben. Az iszlám középkor aranykora és egyes mai hangok nemcsak az iszlámon belüli felvilágosodás és sokoldalú vita képességéről és gyakorlatáról tesznek bizonyságot, hanem gazdag emberiességről, valamint a zsidóság és a kereszténység iránti nyitottságról is, ezek a vonások azonban még távolról sem jellemzik a mai iszlám nemzedék többségét. Túl kényelmes dolog mentségül felhozni Európa gyarmati örökségét, az ipari nemzetek nyersanyag-érdekeit vagy a megoldatlan izraeli-palesztin konfliktust, bár ezek természetesen súlyos valóságok. Az iszlám-arab világban léteznek önálló szociális életformák, amelyek azonban még nem jutottak érvényre a gazdasági és technikai szempontból modern elitekkel szemben. Persze az a kísérlet, hogy tankokkal és rakétákkal vezessék be a nyugati demokráciát, éppúgy kudarcra van ítélve, mint a korrupt, tekintélyi vagy diktatórikus rendszerek folyamatos uralma.

VI.

Az újkori fundamentalizmusnak keresztény gyökerei vannak: 1910-ben keletkezett katolikus papok antimodernista esküjeként, s ebben a formájában a II. Vatikáni zsinat szüntette meg. Másik gyökere az éppolyan modernségellenes, *The Fundamentals* c. protestáns folyóirat, amelyet szintén 1910-ben alapítottak az USÁ-ban.

A mai fundamentalizmus képes arra, hogy felhasználja és mederbe terelje a társadalmi igazságosság és részesedés utáni vágyakozást. Hívei ily módon megkapják azt a pótkielégülést, hogy mindig kapnak bizonyos bűnbakokat: a saját sorsunkért így mások felelősek. A politikai és/vagy vallási tekintélyeknek való alávetés megakadályozza az öntudatos és önálló gondolkodást és cselekvést. Az USÁ-ban aztán a helyi médiumok még hazafias töltéssel látják ezt a fundamentalista gondolkodásmódot, illetve „kiegészítik" azzal, hogy rémisztő mértékben nem adnak tájékoztatást más országokról és kultúrákról.

Nem arról a népi mentalitásról beszélek, amely szerint bizonyos népek „ilyenek meg ilyenek, és nem mások". Nem; hanem azt kell megkérdezni, hogy a jelen modernizációs törekvéseire és összefüggő realitásaira miért születnek hátrafelé mutató, fundamentalista válaszok. Nem a vallások kiváltsága, hogy fundamentalistákká válhatnak. A nemzeti szocializmus és a sztálinizmus éppúgy mutatja, mint a nacionalizmus vagy a szabad piacgazdaság ideológiáinak különböző formái, mennyire hajlamos minden élettervezési és életalakítási elképzelés a fundamentalista megkeményedésre. Ennek a gondolkodási és viselkedési módnak a jellemzői: a világ felosztása jókra és rosszakra, a „jóknak" nevezettek joga ahhoz, hogy erőszakot alkalmazzanak a „rosszak" ellen, továbbá a gondolkodási és cselekvési alternatívák lehetőségének tagadása.

VII.

Immanuel Kant mutatott rá arra, hogy két világhatalom létezik: az államhatalmak és a közvélemény. A mi munkaterületünk – ha azt akarjuk, hogy sokkal inkább civil jellegű társdalom jöjjön létre – a közvélemény.

Forrás: Junge Kirche, 2003/2

Lehetséges egy másfajta világ

A globalizáció erőltetőinek egyik legfontosabb érve az az állítás, hogy másképp nem megy. Margret Teacher, a neoliberalizmus egyik izzó védelmezője ezt így fejezte ki: „There Is No Alternative" („Nincs alternatíva"). Milyen gyakran és milyen sok, gyakran tehetetlen megfogalmazásban hallottam ezt az utóbbi tíz évben! Azt a betegséget, amely ebben a mondatban fejeződik ki, az angol megfogalmazás első négy betűje alapján manapság TINA-szindrómának hívják. Félelmetes ragály ez, amely többet árt nekünk, mint a számos bőrallergia.

Szeretnék elmesélni egy példát, egy 15 éves hondurasi kislány történetét. Egy „maquilá"-nál, vagyis világmárkát gyártó ruházati cégnél dolgozott. Munkafeltételei a multinacionális konszernek szemében az elképzelhető legjobbak voltak, ami azt is megmagyarázza, miért van zárva nálunk oly sok textilgyár, és miért olyan csodálatosan olcsók nálunk a pólók és a farmernadrágok.

Wendy Diaz, ez a kislány, aki 16 évesnek adta ki magát, naponta 13 órát dolgozik a Global Fashion varrodában. Gyakran kényszerítik őket bérezés nélküli túlórázásra, amikor sürgős megbízás adódik. Körülbelül 68 eurót (17 000 forintot) keres havonta. Munkaidőben naponta kétszer mehet ki a mosdóba, vagyis ihat egy kicsit a nagy melegben. Ugyancsak tilos a többi lánnyal beszélgetni, ez végül is szakszervezet létrehozásához vezethetne. Nincs joga szabadságra menni, beteg- vagy pláne nyugdíjbiztosítás nem létezik. A neoliberális globalizáció jogfosztottságot jelent a legszegényebbek számára, és a termékek lehető legolcsóbb előállítását az ipari államok számára. Így aztán milliós összegeket lehet fizetni a sportolóknak, ha a céget reklámozzák. A Nike cég 1999-ben pontosan annyit adott ki Michel Jordan amerikai kosárlabdázóra, mint 30.000 indonéziai alkalmazottjára.

Ne lopj! Ez a 7. parancsolat. Ki lop? A termelők, akik a „szabad termelési övezetekben" kivívott különleges feltételeikkel óriási nyereségeket érnek el; a magánkereskedők, akik a termelők számára diktálják az árakat; s végül mi valamennyien, akik megvásároljuk a pólókat. Valamennyien lopunk, akik vásárlásunkkal megengedjük, sőt támogatjuk, hogy rabszolgaként kezeljék ezeket a nőket.

A keresztények túlságosan is sokáig azt hitték, hogy a fő bűnök az ágyban történnek meg. A fő bűnök ott történnek, ahol az emberek megsértik mások jogait, és kiszipolyozzák őket. Nem furcsa, hogy rosszabbnak tartjuk, ha egy fiatal ellop egy CD-t, mint ha megveszünk olyan ruhákat, amelyekhez a munkásnők vére tapad? Világunkban régóta a piac tévedhetetlensége váltotta fel a pápa tévedhetetlenségét. A piac kormányoz mindent, nincs szüksége szabályokra, a piac mindenható.

Ma már nem szorulunk rá a rajnai kapitalizmus régebbi propagandájára, miszerint kevesek sikere végül is mindenkinek jó. A mai szakemberek realista kijelentése így hangzik: „Éppenséggel vannak nyertesek, és vannak vesztesek." Így jönnek létre a megszüntetettnek vélt rabszolgaság új formái: textilipari rabszolganőkkel és szex-rabszolganőkkel van tele a világ.

„Dereguláció", a szabályozások leépítése – ez a világ birtokosainak kedvenc kifejezése. Fölöslegesek az olyan szabályok, mint hogy minimálbér, elbocsátás-védelem és munkaidő-szabályozás. A totálisan „szabad" gazdaságban ki kell küszöbölni minden olyan vívmányt, amelyet az európai munkásmozgalom az elmúlt 150 évben kiharcolt. A szabadságot és a szolidaritást egymást kizáró fogalmakként határozzák meg.

Mégis világszerte növekszik az ellenállás a gazdaság új totalitarizmusával szemben – a maquilák munkásnői vagy Brazília nincstelenjei körében, s amit a legörvendetesebbnek tartok, sok fiatal ember körében is. A pénz és az élvezetek még nem az egész élet. A globalizáció kritikusai megalkottak egy csodálatosan egyszerű mondatot, amely szerintem összhangban áll a zsidó-keresztény hagyománnyal: „The world is not for sale" – A világ nem eladó!

Dorothee Sölle

Dorothee Sölle (sz. 1929) evangélikus teológusnő 2003 áprilisában bekövetkezett hirtelen halála nagy veszteség a politikai teológia és a világméretű globalizáció-kritikus mozgalom számára. Egész életében fenntartás nélkül a szegények és elnyomottak oldalán állt, s a szegénység és az elnyomás elemzését a változtatás és a megtérés követelményével kapcsolta össze. (Dorothee Söllével 2002. júniusi számunkban közöltünk interjút.)

Forrás: Publik-Forum, 2003/10

Szégyen

Az elmúlt időszak eseményei kétséget kizáróan bizonyítják, hogy **a világot becsapták az iraki háború kapcsán,** ugyanis (az USA esetében) megrendelt, illetve (az Egyesült Királyság esetében) meghamisított titkosszolgálati jelentésekkel indokolták a közel-keleti ország ellen megindított harci cselekményeket.

Az Irakot megszállva tartó amerikai és brit csapatok hiába keresik kétségbeesetten a tömegpusztító fegyvereket, azokat – hasonlóan az ENSZ által korábban kiküldött fegyverzetellenőrökhöz – mindmáig nem sikerült megtalálniuk. Az illetékes, ENSZ által felkért bizottság nemrég tette közzé jelentését, amelynek lényege: semmiféle bizonyíték nincs arra, hogy a Szaddám Huszein-féle rendszer kapcsolatot tartott volna fenn terrorista szervezetekkel, tehát a háború ürügyeként szolgáló másik érv is hamisnak bizonyult.

Mindenesetre a tisztánlátás érdekében itt szükségesnek tűnik egy kis kitérő.

Amíg voltak Iraknak tömegpusztító vegyi és biológiai fegyverei, addig is az Egyesült Államok és fő európai szövetségese, Nagy-Britannia jóvoltából rendelkezett ezekkel, mivel a két angolszász nagyhatalomnak jó üzletet jelentett a hadianyagszállítás az 1980 és 1988 között zajlott iraki-iráni háborúban általuk támogatott Irak számára. (Az iraki diktátor be is vetette az így megszerzett harci gázt az irániak és a kurdok ellen, de akkor a Nyugatnak ehhez egy szava sem volt.)

Kissé furcsa az is, hogy **az az USA aggódik más országok esetleges tömegpusztító-fegyverhasználata miatt, amely minden erkölcsi aggály nélkül alkalmaz ilyeneket.** Gondoljunk csak a hirosimai és nagaszaki atombombákra, a Vietnamban bevetett vegyi fegyverekre, illetve az 1. és 2. Öböl-háborúban, Jugoszláviában és Afganisztánban egyaránt használt, „szegényített uránt” tartalmazó lövedékekre. (Ez utóbbiakat az ENSZ szintén tömegpusztító fegyvernek nyilvánította.)

A terrorista szervezetekkel való együttműködés azért volt eleve valószerűtlen vád Szaddám Huszein ellen, mert ő egy ateista rendszer feje volt, a Közel-Kelet terrorista képződményei viszont vallási alapon szerveződnek.

Le kell szögeznünk, hogy amennyiben az USA és szövetségese vádjai igazak lettek volna, a háború akkor is jogtalan lett volna, mert nem volt rá ENSZ-felhatalmazás. (Ezt többek között a cambridge-i jogászprofesszorok egységes álláspontja is alátámasztja.)

S mi a helyzet jelenleg?

Az USA vezető politikusai saját szavazóik és a világ közvéleményének megnyugtatására kijelentették, hogy a tömegpusztító fegyvereket egészen biztosan meg fogják találni: **ez a kétely nélküli magabiztosság meglehetősen ijesztő,** mert arra a korszakra emlékeztet bennünket, amikor az ÁVH-sok ugyanilyen biztosan tudták, hogy az összeesküvéssel megvádolt személy ereszaljában, szénakazlában meg fogják találni az általuk elrejtett géppisztolyt.

A háború előtt és alatt emlegetett gyors kivonulásról már szó sincs, a megszállók néhány hete már 5 éves Irakban tartózkodásról beszéltek, most pedig azt mondják, hogy addig maradnak, ameddig szükséges.

Az Amnesty International emberjogi szervezet legújabb jelentésében megállapítja, hogy **a szövetséges megszálló hatalmak súlyosan megsértik az emberi jogokat Irakban,** a jogsegély megtagadásával ezreket tartanak fogva, s **a fogvatartottakkal szemben kegyetlen, embertelen bánásmódot alkalmaznak.** (Nem véletlen, hogy a beavatkozásra érdekei védelmében bárhol jogot formáló Egyesült Államok saját állampolgárai esetében nem ismeri el a Hágai Nemzetközi Bíróság illetékességét.)

Pár hónapja az Európai Unió egyes tagállamai még nyíltan és határozottan ellenezték az előkészülőben levő újabb Öböl-háborút, úgy látszik azonban, hogy ennek már vége: az EU és az USA vezetőinek legutóbbi washingtoni csúcstalálkozóján az előbbiek **maradéktalanul behódoltak napjaink Nagy Testvérének,** és elfogadták, hogy a világ első számú szuperhatalmának a tömegpusztító fegyverekre, illetve a terrorista veszélyre hivatkozva bárhol joga van fegyveresen beavatkozni, ahol ezt jónak látja.

Az USA tehát nyilvánosan és szemérmetlenül megszegi, figyelmen kívül hagyja a nemzetközi jogot, míg a világ többi része asszisztál neki ehhez, vagy zsibbadtan, bénán hallgat. **Ez szégyen!**

A „világ cowboyát” a tiltakozó hangok elhalkulása csak még jobban felbátorította: célkeresztjében újabb ország tűnt fel, az Afganisztán és Irak között fekvő Irán, ugyanis a Földünk olajkészletének 56%-át rejtő térség központját jelentő Perzsa-öböl iráni oldalán levő olajmezőkhöz még nincs szabad hozzáférése.

Az iraki háború ügyében hazugságon kapott agresszor nem zavartatja magát, s Irán ellen is a „jól bevált” vádakat hangoztatja: az ország tömegpusztító fegyverek előállításán dolgozik. (Az persze nem kerül szóba, hogy az Egyesült Államok fő közel-keleti szövetségese, Izrael bizonyítottan több mint 400 nukleáris robbanótöltettel rendelkezik.) Az USA vezetői már kijelentették, hogy a perzsa ország esetében is jogot formálnak a fegyveres beavatkozásra, ha ennek szükségét érzik.

Hová vezet ez a politika? Milyen jövő elé néz az emberiség? Ez lenne a megálmodott szép új világ?

Világméretű, elemi erejű tiltakozó mozgalomnak kellene kibontakoznia – akárcsak a vietnami háború esetében –, s rábírnia az USA vezetését politikájának radikális megváltoztatására, az általa oly sokat hangoztatott emberi és szabadságjogok tiszteletben tartására.

A világ országai, népei azonban egyelőre szégyenteljes módon kábult hallgatásba burkolóznak. Meddig még?

Zámbó Zoltán

Elringatott gyász

„Uram, nem fuvalkodik fel a szívem, nem kevély a tekintetem.
nem törekszem arra, ami túl nagy és elérhetetlen nekem.
Inkább csitítottam, csendesítettem lelkemet,
mint anya a gyermekét.
Mint a gyermek, olyan most a lelkem.
Bízzál, Izrael, az Úrban, most és mindörökké!"

(13. zsoltár)

Amikor „feljön a halál az ablakainkra" (Jer 9,21), és akaratunk ellenére találkozik a tekintetünk, hirtelen besötétedik körülöttünk a világ. Magunkba záródunk, és alig halljuk, amit körülöttünk beszélnek. Talán jobb is. Nehéz műfaj a vigasztalás! Többnyire csak suta szavaink vannak. A csönd ilyenkor beszédesebb, bár azt sem mindig könnyű hallgatni. Tanácstalanságunkban kinyílhat a Biblia, és a zsoltároshoz fordulva saját bénaságunk helyett mások érzéseiből meríthetünk.

A fenti sorokat olvasva egy mozdulatra leszünk figyelmesek: arra a zsoltárosi pillanatra, amikor ő jelképesen a karjaiba veszi a saját lelkét, és ringatja. Nincs szó, nincs gondolat, nincs érv, csak vigaszközelség, testmeleg. Ebbe kell bebugyolálni a didergő lelket, és csitítani. Azt, amelyik most fáj. Sebet kapott, és az kegyetlenül sajog. A fájdalom illogikus, nem lehet vitatkozni vele. Az eszünk akár messze vidékre költözhet belőlünk, mert olykor mint fel-felsíró gyermeket, úgy kell dajkálni bensőnket, amíg elcsendesedik. Egy ideig. Aztán kezdeni elölről.

Zaklatott lelkünk elcsendesítése nagy tudomány, ráadásul nem is tanítják! Magunknak kell utat találnunk magunkhoz, és ez történhet meg Isten jelenlétében. Többnyire nem kívülről érkezik ez a fajta segítség, nem annyira szóbeli találkozásban, hanem mint ahogy a zsoltárosnál, egy belső képsorban, egy Ölelő Karban jelenik meg, amelybe belesimulhat a lelkünk. Szabad ilyenkor elidőzni! Mert amikor minden sajog bennünk, úgy kell a jóságközelség, mint az éhezőnek a falat kenyér! Gyász, feketeség, aggodalmak vesznek körül. A jövő jövőtlen, hát becsukjuk szemünket, hogy ne lássuk, és csak azt suttogjuk, hadd maradjak meg nálad, Uram! Ott, ahol nincsen fájdalom, halál és könny, hanem Rend van és Tisztaság, Szeretet és Értelem, és örökké tartó Öröm. Ő pedig nem siettet. A ringatásnak nincs ideje, mert az most időtlenné válik. Egy óra és egy perc szinte ugyanaz. Nincsenek kéréseink, érveink, a közös csönd kapcsol össze. Nem fáradunk el, mert karunkat mintha egy másik kar tartaná. Halljuk a szívdobogást, de mintha ez nem is a miénk lenne, mintha ebben a csöndben a Mindenség pulzálna. Köréje fonódunk, és érezzük, hogy ez erővel, élettel tölt be. Soha nem voltunk még ennyire ráutalva a túlnani energiakölcsönre! Mert lemerültünk. Végzetesen. Megrettentett a váratlanul ránk törő halál. Kell most az Égi Kötény, amelybe belerejtőzhetünk, hogy egy kis ideig mentesüljünk a valóság látványától! Mert az olyan elhordozhatatlan! Az eszünkkel tudjuk, hogy majd úgyis lesz erőnk cipelni a megváltozhatatlant, mert nincs más választásunk, de most az gyógyít, pontosabban méregtelenít, hogy időt kapunk lelkünk dajkálásához.

Hiszen nem akartunk mi semmi mást, csak amit a zsoltáros. Nem vágytunk elérhetetlen után, megelégedtünk a kicsi boldogsággal. Most is azt tesszük. Még ha ez pillanatnyilag nem is más, mint a szent csönd marasztalása.

Amikor ezzel a karjainkba vett lélekkel nézünk fel Istenre, akkor egyszer csak megszólal az, amiről eddig úgy tudtuk, hogy nem beszél, és felhangzik az Ige: Bízzál, Isten népe!

Egy ideig csak ízlelgetjük az elhangzottakat. Fel sem fogjuk az értelmét, ezért csak szavanként engedjük a tudatunkba, lassan-lassan időt hagyva az ismerkedésre. Mert megrendült bizalmunkban elölről kell kezdeni a barátkozást ezzel a szóval, hogy bizalom. Egy szál árvaságunkban fölfedezni az Istenhez tartozást – nehéz kaptató ez gyönge hitünknek! Meg is kell pihennünk ebben a munkában, hogy saját fájdalmunkon túllátva, észrevegyünk másokat, s azokban ne az ellenséges, halálosztó világot lássuk, hanem Isten népét. Még vonakodik a lelkünk közéjük rendeződni. A név mégis torokszorító. Lehetséges, hogy hitetlenségeink, istentelenségeink ellenére is úgy hívnak bennünket, hogy Isten népe? Nála kezdődtünk, és Őbenne végződünk? Most és mindörökké. Íme, össze van kapcsolva az, ami bennünk olyan rémületesen szétvált.

Elérhetetlen messzeségbe tud kerülni az örökkévalóság, amikor a jelenben ilyen sehová nem illeszthető darabbal küszködünk, mint a halál megváltoztathatatlansága. Amikor elibénk torlaszolódik a folytathatatlanság! Mert nehéz a lábunk, hogy lépni tudjunk, hát vitetünk. Nincs erőnk a holnapnak elébe menni, mert mintha nem vezetne út, hát vitetünk. Nincs erőnk a holnapnak elébe menni, mert mintha nem vezetne út, hát megnyílik az Örökkévalóság. Lehunyt szemmel az Isten arcába nézve, megváltoznak a fényviszonyok. Kivilágosodik a sötét, mert az elviselhetetlennek tűnő most összeér az örökkévalósággal. Felülnézetből mások az arányok. Kicsivé zsugorodik, ami most elengedhetetlen kőszikla-akadály, és mindent betölt a tágasság könnyűsége. Egyszer csak fölsejlik bennünk a bizonyosság: Mégoly sok gondjával is belefér az életünk Isten tenyerébe!

Lám, mi mindent tud a ringatás! Többnyire elmondhatatlan, mégis felejthetetlen!

Vörös Éva

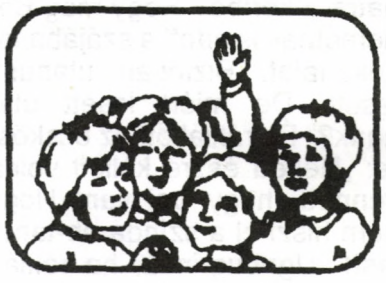

Leszkay András bácsi Moha-meséje

Ugribugri hazudik

Egy őszi délután, miközben szobánkban tanultunk, Gyopár bátyám egyszerre csak, anélkül hogy fölnézett volna könyvéből, csöndesen így szólt. „Jó lenne egy kis naspolya. Van-e bátorságod hozzá?” Nem feleltem azonnal, de azonnal dolgoztatni kezdtem sebbel-lobbal a fejem. Úgy akartam válaszolni, hogy gyávának se tarthasson, de részt se kelljen vennem abban, amit tervez. Afelől ugyanis nem volt kétségem, hogy nagynénénknek, Borbála néninek a naspolyafájára gondol. Ijedtemben azonban, hogy esetleg mégis részt kell vennem a dézsmálásban, hebehurgyán működött a fejem, és ez a felelet csúszott ki a számon: „Hátha az idén megengedi, hogy együnk. Próbáljuk meg, kérjünk tőle.” De még végig se mondtam, már bántott is, hogy ezt válaszoltam. Hiszen nyilvánvaló, hogy ez csak kibúvó. Mert egész Törpeháza tudja, hogy Borbála néni még soha egyetlen szem naspolyát sem adott senkinek, és egy csöppet sem valószínű, hogy az idén másképp lenne. Ha kér tőle valamelyik unokaöccse, mindig ezt feleli. „Adok, fityfiritty, persze, hogy adok..., de csakis lekvár alakban, majd télen. A világ legnagyobb ostobasága így, naspolya alakban megenni a naspolyát. Hiszen így csupa mag meg héj. Nem is eszed, csak köpködöd. Megfőzve viszont a világ legfinomabb lekvárja.” Nem lepődtem meg tehát, hogy Gyopár gúnyosan elmosolyodik a válaszomon: „Beszélhetnél egyenesebben is, Moha: »Nincs bátorságom hozzá, gyáva vagyok!«”

Nyolcéves voltam, Gyopár tíz, és ostobácska is voltam. Elhittem Gyopárnak, hogy szégyellni való az idegenkedésem a csenéstől. Ijedten tiltakoztam hát: „De ez nem igaz, nem vagyok gyáva, és nagyon szívesen veled is megyek!” Csak azért mondtam, hogy kérjünk tőle, mert Borbála néni kertjébe nem lehetett bejutni. Behemót olyan picinyke és cingár volt, hogy folytonosan ügyelnie kellett az embernek, jaj, rá ne lépjen, el ne törje azt a gyufaszál

vékony lábacskáját. De ha pici volt is, a gyümölcsöst nagyszerűen őrizte. Még akkor is ugatni kezdett ránk, ha a kertben sétálgatva a ház mögé, a gyümölcsös felé kanyarodtunk. Örültem hát, hogy eszembe jutott Behemót, és reménykedtem benne, hogy Gyopár így felel: „Igazad van, nem juthatunk be. Mondjunk hát le a naspolyáról!” Ő azonban így szólt: „Behemót hallgatni fog. Mert mi Borbála néni beleegyezésével megyünk hátra. Én nem tehetem ki magam annak, hogy rajtacsípjen holmi gyerekes beosonáson. Hiszen én félig-meddig már felnőttnek számítok, vigyáznom kell a jó híremre.” Ez a szándéka nekem is tetszett. Engem úgy tartott számon Törpeháza, mint a legjobb viselkedésű kistörpét, én se szerettem volna elveszíteni azt a kis köztiszteletfélét. De Gyopár így folytatta: „Azt mondjuk neki, hogy színdarabot tanulunk be édesanya születésnapjára. Máshol megleshet valaki, elronthatja a meglepetést. Az ő kertje az egyetlen biztos hely. És megkérjük, hogy ő se jöjjön hátra.” Erre már megdöbbentem: „De Gyopár! Hiszen ez hazugság! Ezt nem mondhatjuk!” Gyopár elgondolkodott: „Nem az a baj, hogy hazugság, hanem az, hogy nekünk kettőnknek nem fogja ezt elhinni, hogy ezért akarunk a kertjébe menni éppen naspolyaérés idején. Be kell vennünk az öcsköst is bizalomgerjesztőnek. Ő beszéljen neki a színdarabról, akkor nem fog gyanakodni.” Kikiáltott az ablakon: „Ugribugri! Gyere csak be!” Megkönnyebbültem. Nem kell részt vennem a csínyben, elmarad. Mert Ugribugri nem lesz hajlandó hazudni. Gyopár azonban igen ravaszul tálalta elébe teendőjét: „No, öcskös, kivételesen te is részt vehetsz velünk egy nagyszerű tréfában.” Ugribugri örömében körülugrálta az asztalt. Gyopár rám kacsintott és folytatta: „Elmegyünk most mind a hárman naspolyát enni Borbála nénihez. De tréfából azt mondjuk neki, azért szeretnénk hátramenni a kertjébe, hogy titokban tanulhassunk be egy színdarabot édesanya születésnapjára. És hogy lássuk, milyen ügyes vagy, Moha is meg én is kivételesen megengedjük neked,

hogy te légy a legfőbb tréfamester. Te mondhatod el ezt Borbála néninek. De kérd meg arra is, hogy ő se jöjjön hátra a kertbe, hadd legyen majd az ő számára is meglepetés a színdarab!”

Ami a következő pillanatban történt, elszomorított, de nyugtatott is valamelyest. Az öcskös ugyanis megint körülszökdécselte az asztalt: „Nagyszerű! Éljen! Én vagyok a tréfamester! Gyerünk! Gyerünk! Gyerünk!” Elszomorított, hogy beleegyezik, olyasmit fog mondani, ami nem igaz, de nyugtatott is a beleegyezése. Ha a jó kis Ugribugri nem lát elutasítani valót Gyopár tervében, akkor talán csakugyan nincs miért idegenkednem tőle nekem sem. Talán csak túlzás, hogy rosszaságnak érzem. Mégis, az egész úton, mialatt nagynénénk erdő mélyi házacskája felé siettünk, zaklatott a bizonytalanság. Hátha csak azért egyezett bele, mert még kicsi, csacsi, és fel kéne világosítanom, hogy hazugságot vállalt. De féltem Gyopár lenéző mosolygásától, hogy gyáva vagyok, no meg szerettem is a jó érett, dércsípte naspolyát, és hallgattam.

Behemót a konyhából futott ki elénk a kertkapuhoz, és Gyopár meg én rossz lelkiismeretünk tanácsára tüstént vele kezdtünk foglalkozni. Hadd menjen egyedül Ugribugri a konyhába Borbála nénihez, viselje csak ő egymaga az egész felelősséget. Egy perc múlva már ki is ugrált nagy vidáman: „Megengedte Borbála néni! Mehetünk a kertbe!” – és csak úgy sugárzott arcocskájáról a jól teljesített feladat öröme. Éppen ezért hatott ránk annyira megdöbbentően és érthetetlenül, hogy amikor már elhelyezkedtünk egy-egy ágon, de naspolyát még egyet se törtünk le, már meg is szólalt a fa alatt Borbála néni: „No ezt a három nagy naspolyát én csíptem meg a dér helyett! De csinálok is rögtön lekvárt belőlük!” És mindkét kezében fenyegetően rázott egy-egy nagy főzőkanalat.

Jól emlékszem a szégyenkezésemre. Olyasmit tettem, amiért ütéssel fenyegethet valaki. Mert hogy csupán fenyeget a főzőkanalakkal, azt mindhárman jól tudtuk. De amivel mégis ütött, jobban fájt. A szemünkre vetette rosszalkodásunk. „Az egyik azzal büszkélkedik, hogy ő félig-meddig már felnőtt, a másik azt hiteti el a faluval, hogy ő a legjobb viselkedésű kistörpe. Pedig íme, semmi egyéb mind a kettő, mint haszontalan, hazug, ravasz csaló! És még arra is képesek, hogy a csöpp öcsiképüket is belevonják a gazemberkedésükbe! Pfuj! Látni se bírlak tovább titeket. Kergesd ki őket, Behemót!” Azzal már indult is vissza a ház felé, mi meg fülig vörösen lemásztunk a fáról. De bármennyire kellemetlenül éreztük is magunkat, amikor meg-

láttuk Behemótot, el kellett mosolyodnunk. Mert a pirinyó Behemót is főzőkanalat tartott a szájában, és buzgón hozta mögöttünk fenyegető morgásával a kapuig. De mihelyt kiléptünk a kapun, kidobta a fogacskái közül, kiszaladt utánunk, és most már ismét örvendezve futkosott körülöttünk. Le is hajoltam, hogy vakargassam a picike fejét, de Gyopár hirtelen megragadta a karomat, és mereven a levegőbe bámult: „Te Moha... És Ugribugri... Én nem értek valamit. Hogyan lehetséges, hogy Borbála néni ilyen felkészülve jött hátra a kertbe? Hogy még Behemótnak is adott a szájába főzőkanalat. Biztosan utánunk lesett. De miért lesett utánunk?” És rákiáltott az öcskösre: „Neked észre kellett volna venned, hogy baj van! Hogy nem hiszi el a színdarab-tanulást!” Ugribugrinak, ha rákiáltottak, tüstént sírásra görbült a szájacskája. De most a szeme is csodálkozóvá kerekült: „De hát miért is... hitte volna el? Hiszen én... előre megmondtam neki..., hogy most tréfából... hazudni fogok.”

Vagy húsz másodpercig mozdulatlanul bámultunk az öcskösre, aztán Gyopár lassan a két keze közé fogta a fejét, és feltekintett a lombok közt az égboltra. Mint aki azt nézi, elfér-e a világűrben ekkora ostobaság. Ismerte ezt a mozdulatot az öcskös, le is gördült tőle egy könnycsepp az arcocskáján. De szabadulni is igyekezett az ostobaság vádja alól: „Miért baj az, hogy... megmondtam?... Hiszen te mondtad, hogy csak... tréfából hazudunk... De ha nem mondtam volna meg előre..., hogy most tréfából hazudni fogok...akkor az...igazi hazugság lett volna...”

Akkora lélegzetet vettem, mintha valami dohos pincéből most léptem volna ki a szabad, tiszta levegőre. De csak a mellkasom emelkedett, süllyedt. Valami boldog nyugalom mozdulatlanná tett, és nem bírtam levenni a tekintetem az öcskös könnyes arcocskájáról. Gyopár még mindig fogta a fejét, de most már nem az égboltra, ő is az öcskösre bámult. Azt hiszem, legalább fél percig álltunk így. Behemót egyszerre csak türelmetlenül vakkantott egyet. Nem néztem rá, de tudtam a hangjából, hogy csodálkozva kapkodja arcról arcra a tekintetét, és hol jobbra, hol balra billenti fejecskéjét. És körülbelül ezt gondolja: „Hát ezeket vajon mi lelte? Miért nem mozdulnak már? Mit bámulnak egymáson ilyen sokáig? Macska legyek, ha értem!”

Hogyan jutunk el Szanticskára?

3. Házak a Magas-hegy alatt

„Te vagy a banya?” – kérdezte Balázs a szomszédos kertben dolgozó nagyon öreg, nagyon sovány, feketeruhás asszonytól. Meghűlt a vér az ereinkben, hogy mit fog válaszolni erre a megszólított. Ő azonban vagy nem hallotta a kérdést, vagy oda sem figyelt a kerítésnél álló ötéves gyerekre, így baj nélkül megúsztuk az incidenst. Az észrevétel egyébként jogos volt, mert az idős asszony tökéletesen megfelelt a vasorrú bába fogalmának.

1993 szeptemberének közepén Abaújszolnokon töltöttünk néhány napot. A Turista Magazinból tudtuk, hogy az MVSC turista szakosztálya a nyár elején kulcsosházat létesített az egykori kis iskolaépületben. Ajánlják csillagtúrák központjának. Megragadva a kínálkozó alkalmat, eljöttem feleségemmel és két unokámmal, hogy eleget tegyünk Vaszily Vince meghívásának, s egyben meggyőződjünk bizonyos útikalauzok szavahihetőségéről is. Tényleg olyan egyedülálló a kilátás a Magas-hegy tetejéről, mint mások állítják? Régi történet ugyanis, hogy ha egy útikalauz írója nagyon hatásos akar lenni, akkor gyakorta így fogalmaz: „a csúcsról szép időben jól láthatók a Magas-Tátra hófödte csúcsai”. Ettől mindnyájan meghatódunk, és sietünk fel a hegytetőre, hogy mi is megpillanthassuk a távoli fehér hegyeket. A múlt század első felében élt Fényes Elek – amint Ráski Katalin idézi szakdolgozatában – nem fukarkodik a jelzőkkel, amikor így ír: „Méltán állítható, hogy hazánkban sehonnan sincs olyan fenséges körpanoráma a Magas-Tátra napfényes csúcsai, a Zempléni-hegység és a Bükk magaslatai felé, mint a falu [Szanticska] felett emelkedő Magas-hegy tetejének kilátójából”. Közel 150 év múltán, napjainkban Rakaczky István állítja azt, hogy a kilátóból „a Cserehát legpazarabb körpanorámája tárul a szemünk elé. Északra a Szlovák-érchegység, a Szádelő-völgy, keletre alattunk Gagyapáti pár házacskája, a távolban a Zemplén csúcsai, nyugatra a Cserehát lankái, távolabb az aggteleki karszt vonulata, délnyugatra a Bükk tömbje zárja a horizontot”. Ez utóbbi nyilatkozat visszafogottabb, de nem okoz csalódást. 1989. novemberi ködében, 30 méteres látótávolság mellett azonban csak fogadkozhattunk, hogy majd visszajövünk és megnézzük, hogy mi az igazság, és lehet-e innen látni valamit az ígért tájakból. A Csereháti Településszövetség által 1992-ben kiadott új térkép is idézi – a szerző megjelölése nélkül – Fényes Elek szavait, így hát a mai érdeklődő több forrásból is kaphat meghívást a hely felkeresésére. Fényes Eleknek hinnünk kell, hiszen a tudós statisztikus (1807–1876) kitűnő földrajzi író is volt, több más könyve mellett a hatkötetes „Magyarországnak s a hozzákapcsolt tartományoknak mostani állapotja, statistikai és geographiai tekintetben” című munkájáért az Akadémia nagyjutalmát is elnyerte. Mindezekről – ismétlem – akkor csak igen keveset tudtunk.

A kulcsosház berendezése jól sikerült. Az utcai szobában 10–12 személyes, az udvarra nyíló egykori osztályteremben ennél nagyobb szállóhelyet alakítottak ki. Egyszerűen felszerelt konyha, melegvizes tartály, fürdőszoba állt a lakók rendelkezésére. A rendről, a berendezések karbantartásáról az utca másik oldalán lakó Vaszily Vince és felesége, Márta néni gondoskodott. Tőlük meg lehetett tudni, milyen errefelé az élet, hányan laknak a faluban, milyen az emberek kapcsolata egymással és a külvilággal. Kaphattunk tőlük igazi, friss tejet, mivel nekik és másoknak még volt a háznál egy-két tehenük. Vince jóvoltából az unokák kocsikázhattak egyet a faluban és a közeli domboldalon.

Ősz volt tehát, szeptember közepe. A fecskék csapatba verődve cikáztak a levegőben, máskor hosszú sorokban ültek a villanyvezeték drótjain. Közel az útnak indulás ideje. Éjjel esett az eső, délelőttre elállt, és kiderült az ég. Így ment 2-3 napig. A tisztára mosott levegőben élesek a dolgok körvonalai, csillognak a víztócsák, szépek a színek. Délutánra annyira megszáradt a föld, hogy labdát vehettünk elő, és elindulhattunk az öt kilométerre fekvő Magas-hegy felé. A tető közelében lévő hármas útelágazásnál az egykor ködben bejárt gyalogösvényre fordultunk, s hamarosan ott álltunk a geodéziai betontorony mellett. Fel sem kellett menni az egyébként nem túl magas létrán, már innen a földről is látszott, hogy igazuk volt és van a lelkes szakíróknak. Északra az Ércheggység vonulata látszik, keletre a zempléni hegyek az országhatártól az Alföldig, délre a Bükk, nyugatra az aggteleki karsztvidék. A Tátrához talán jobb idő kell, esetleg hajnali órák. Nem éreztük csalódottnak magunkat.

Elégedetten tértünk haza azzal, hogy másnap ismét feljövünk, hiszen a domb nyergében jól lehet labdázni. Így is történt. Az eső utáni tiszta levegő ismét szép tájképet adott. Járkáltunk erre-arra, kóstolgattuk a már érni kezdő kökényt, s még találtunk vadkörtét is. Megtettünk pár száz métert a piros jelzésű turistaúton, majd visszatértünk a hármas elágazáshoz, az ott lévő, téglából épült váróteremhez. Zivatarban, nagy esőben igen hasznos ez az építmény, hiszen a dombtető közelében ugyancsak kényelmetlen várakozni, még akkor is, ha azt reméljük, hogy a közeli betontorony villámhárítója valamelyest megvéd a mennykövektől. A kereszteződésben három buszjárat találkozik, esetleg csatlakozik, ha megtartják a menetrendet. Erről a témáról azonban az elbeszélés elején már mondtam néhány szót.

Ezen a napon, öt óra tájban, a megálló nem volt néptelen. Erős felépítésű munkásember állt ott, szemmel láthatóan hazafelé készült a munkanap végén. Köszöntöttük egymást, és kölcsönösen érdeklődtünk arról, hogy ki, milyen járatban van. Mi ismerkedünk a környékkel, ő pedig Szászfára igyekszik haza. Megkínált minket pár fürt szőlővel – az ilyesmi nagy ritkaság elidegenedett világunkban –, majd így szólt: „Ez a pár ház alattunk, Szanticska. Menjenek le, és nézzenek körül. Találnak ott egy kis kiállítást. Érdemes megnézni.”

Az ember szívesen hallgat a barátságos emberek szavára, s miután őt elvitte a busz, leereszkedtünk a völgybe. Jegenyesor vezetett a településre, benn pedig kihaltnak látszó házak sorakoztak az út mentén. A zsákutca végén megálltunk és körbenéztünk, mivel ember jelenlétére utaló jelek tűntek fel. Kutya kezdett ugatni, és egy kecske is megjelent az utolsó ház udvarán. Magas, széles vállú férfi lépett ki az udvarra, hogy lecsendesítse a ház őrzőjét. Öltözete és környezete alapján korunk egyik zöld remetéjének látszott. Manapság nem szokatlan, hogy

valakinek elege lesz a városból, a civilizációs ártalmakból, s elmegy tanyára, erdőbe, szellemfaluba, és megpróbál saját keze munkájával megélni, életet teremteni. Teheti ezt egyszerű természetbarátként, de cselekedhet társadalmi, szellemi, vallási meggyőződés alapján is. Élhet vályogkunyhóban, faházban, földbe mélyített térségben, élhet egyedül, társakkal, családdal, tarthat kapcsolatot a civilizált világgal, de le is mondhat róla. Biogazdálkodik, természetes energiákkal él, felhasználja a szelet, a Napot, belesimul a környezetbe, a világ ősi körforgásába. Lehet racionalista, megszállott vagy flúgos, emberbarát vagy embergyűlölő.

Túl sok gondolkodásra nem volt idő, mert a kutya nem nyugodott. Unokám megijedt, hátraugrott, mi majdnem átestünk a kecskén, egyszóval néhány pillanatig teljes volt a felfordulás. A rend helyreálltával megtudhattuk, hogy a házigazda valóban a városból jött azzal a határozott céllal, hogy elhelyezze az évek során gyűjtött népművészeti, népi mesterségbeli gyűjteményeit, s megpróbálja megmenteni a végleges pusztulástól az egykor virágzó kis falut, amelyben rajta kívül egyetlen régi lakos élt csupán. A többiek az elmúlt években sorra hagyták el a települést, elköltöztek a nagyobb falvakba, városokba. A házak egy részét eladták, más részük üresen állt, vagy szerszámokat tartottak benne az időnkint kijáró tulajdonosok. Ő megvett néhány házat. Elrendezte az összegyűjtött mezőgazdasági, állattenyésztési szerszámokat, az agyag- és fémedényeket, a házi pékség, méhészet, szövés eszközeit: teknőket, kasokat, lapátokat, rokkákat. Mindez megtekinthető ásványgyűjteménye és fali képei társaságában. Az a szándéka, hogy megmentse a lassan eltűnő népi építészet maradványait, megőrizze a falu településszerkezetét. Lám, itt van Szanticska jelképe, a görög katolikus kápolna melletti harangláb, amiről képeslapot is készíttetett, hogy felkeltse a külvilág figyelmét. Mi is kapunk belőle. Ára nincs. Javaslatára falunézésre indultunk.

Nem volt fáradságos a séta, mivel a 19 házból 17 egymás mellett, egy utcában állt, csak kettő lépett ki közülük a sorból. Lám, itt van a már említett kápolna a haranglábbal, amott, a nagy hársfa mellett, a fával egymagasságú római katolikus templom. A templommal szemben üres telek, rajta hatalmas fenyőfa. Csak a bokrok és a fű alakulásából sejthettük az egykori ház helyét. A felső szomszédban oszlopos, tornácos ház állt a puszpángbokrokból képződött kerítés mögött. Jöttünkre kinyílt a lécekből összerótt kapu, és egy idős asszony lépett ki az utcára. Köszöntünk, és folytatni akartuk utunkat, ámde ő megállított minket. Általánosságokkal kezdtük. Elmondtuk, hogy Abaújszolnokról jöttünk és ismerkedünk a tájjal, ő pedig közölte, hogy ő az utolsó helyi lakos. Nagyon nehéz egy magányos, 70 éven felüli asszony élete közművek, bolt hiányában. Az autóbusz sem jön be a zsákutca végén lévő faluba, hiszen nem lenne utasa. Egyszerre, váratlan fordulattal így szólt: „Vegyék meg a házamat, eladom!" „Nem azért jöttünk erre, hogy házat vegyünk" – mondtam, de ő az első lendület után határozottá vált. „Legalább jöjjenek be, nézzék meg a kertet, hátha meggondolják magukat!" Az ember sohase legyen barátságtalan, főleg egy magányos, idős asszonnyal, tehát azt tettük, hogy feleségem Tomi unokámmal bevonult az udvarba, én meg kinn maradtam a másik fiúval. Nem sok kedvem volt háznézéssel foglalkozni. Ők hárman bejárták a házat, felmentek a gyümölcsösbe, az azon túl kezdődő kukoricaföld aljába, s 10-15 perc alatt befejezték a szemlét. Eta néni – a nevét is megtudtuk – ismét rátért a témára: vegyük meg a házát. „Nem akarok házat venni" – mondtam, de hogy ne keserítsem meg a napját, papírt szedtem elő, és feljegyeztem a nevét és a címét azért, hogy ha netalán valaki érdeklődne, tudjam, hova irányítsam. Jókívánságokkal hagytuk magára, csúnyácska kutyájával együtt. Visszatértünk első ismerősünkhöz, neki is jó egészséget és szerencsét kívántunk, majd nekivágtunk az Abaújszolnokra vezető útnak.

Az őszi napéjegyenlőség ideje felé közeledtünk, rövidebbekké váltak a nappalok. Hazatértünkkor lemenőben volt a Nap, s a korai alkonyatban immár üresen feszültek a villanydrótok az oszlopok között. Nemcsak az emberek mennek el innen más, melegebb, boldogabb, többet ígérő tájak felé, minden időben elmentek – ösztönösen – a madarak is. A gólyák augusztusban, a fecskék szeptemberben. „Aki még itt van, az is elpályázik innen" – visszhangzik bennem a fancsali boltosnő szava –, s még jó, ha nem a temetőbe. Tényleg, ki marad itt ezen a pusztulásra ítélt tájon, ahol megdűlnek a falak, megroppannak a háztetők, elgazosodnak a földek, elapadnak a csordák, munka nélkül maradnak az emberek, botra támaszkodó öreg asszonyok és férfiak állnak a kapukban? Néhány erős akaratú polgármester, szegényen élő lelkipásztor, vagy megszállott remete? Mi jót láttunk Bódvaszilastól Encsig?

Marad a kérdés, a kiszámíthatatlan jövő. A kék ösvény ezernél is több kilométeren át kanyarog ebben az országban, boldog és boldogtalan vidékeken. Rójuk az utat, jó időben, rossz időben. Figyeljük a tájat, hallgatjuk az embereket. Hány történet marad elmondatlanul, hány kérdés válasz nélkül? A most befejeződő írás csak azt az apróságot vállalta elmondani, hogyan juthat el valaki Szanticskára, ha hisz abban, hogy a késő őszi ködök után is jönnek még derült napok.

Egy jó hónap múlva azt gondoltam, hogy meg is vehetném azt a házat.

Nekem sem ártana néha egy kis csend. A címet ismertem, a levelet elküldtem, s mint a válaszból kiderült, a ház is megvolt még. Tárgyalásokat kezdtünk, amelyeket egy hónap alatt sikerült befejezni. A részletek üzleti titkot képeznek, s ezen, manapság, senki sem csodálkozik.

(1996)

Merza József

(Vége)

DÉDAPÁM HALÁLA

Az életnek s halálnak annyi rettentõ változatát ismerjük már, hogy bizony jólesik visszagondolni azokra az idõkre, amikor még olyan szépen tudtak élni s meghalni az emberek, ahogy azt az öregek mesélik.

Így én is igen szívesen s egyre gyakrabban emlékezem dédapámra, akit magam nem is ismertem, csak apám elbeszéléseibõl, akinek õ nyilvánvalóan nagyapja volt, s akit az öreg még egeret fogni, verebet idomítani s gombát szedni tanított. Életérõl nem is tudok sokat, legfeljebb annyit, hogy a családban mindenki Tátinak szólította, még az unokák is; hogy ki nem állhatta a nyúlhúst, s amikor egyszer rászedték vele, irgalmatlanul kihányta; s hogy apám egyetlen egyszer látta õt haragosnak, amikor a hámot-nyerget még csak hírbõl ismerõ Hajnal csikó, nagyapám papi gazdaudvarának hároméves büszkesége, négy izmos székely legény után a falu erejérõl híres kovácsát is porba teremtette.

– Elmenjetek most már attól az állattól – mondta haragosan az öreg, s elkapta a kantárszárat.

– Ne bolondozzék, Táti – próbálta visszatartani nagyapám, aki pedig maga sem ijedt meg az árnyékától. – A maga csontjai csak könnyebben törnek már, mint a legényeké.

– Nem értetek ti ehhez, taknyosok – mordult vissza az öreg. – Én Bem huszárja voltam! Dobjatok föl a hátára!

Nagyapám még ellenkezett volna, de a hiúságukban megsértett legények nem sokat kukoricáztak: felpródították az öreget a nyeregbe, kengyelbe igazították a lábát, aztán elengedték a ló fejét.

Dédapám a csizmaszárból valami boszorkányosan suhogó vesszõt rántott elõ, alaposan megcsipkedte vele a ló fülét, úgy, hogy az fölágaskodott kínjában, megperdült s mint a villám kivágtatott a kapun, ki a faluból, nem is került elõ csak jó óra múlva; szakadt róla a hab, s engedelmesen hordozta a hátán öreg lovasát. Ez történt áprilisban; az év júliusában Táti nyolcvankettedik születésnapját ünnepelte...

Életérõl még annyit, hogy tanító volt foglalkozására nézve; negyvennyolcban hét testvérével meg unokatestvérével együtt vonult be elõször Gábor Áron, majd Bem seregéhez, s egyedül jött vissza Világos után, bicegve, bokától csípõig érõ, hatalmas kötéssel a bal lábszárán. A lábának azonban nem volt semmi baja: amikor a véget érni nem akaró kötést lebontotta, elõkerült a kardja. Azt õ bizony nem adta oda a muszkának; késõbb kedvenc unokájára, apámra hagyta.

Hanem most inkább a haláláról akarok beszélni, mert az mindmáig homályos rejtély elõttem, s bizonyára az is marad, amíg valahol odaát nem találkozom vele személyesen. A pipájáról biztosan megismerem, mert azt sokat hangoztatott kívánsága szerint eltemették vele, s apám leírása alapján ezer között is felismerem makksapka formára kivert, vörösréz kupakjáról. S ahol a pipa van, ott van biztosan Táti is.

A dolog lényegét tehát majd õ meséli el. Én most csak azt tudom elmondani, amit apám beszélt nekem arról a ritka szép, kora októberi vasárnap délutánról, amikor szokás szerint együtt ült a család a filagóriában.

A filagória egyébként a paplakhoz tartozó, hatalmas gyümölcsösben állt, a háztól mintegy százötven lépésre, ez az adat azonban óvatosan kezelendõ, mert apám még nagyon kurtákat léphetett, amikor ezt lemérte. A lemérésre pedig volt alkalma bõven, mert a gyerekfélét mindig nagyon vonzotta ez a furcsa vázház vadszõlõ falaival, mindig hûvös árnyékcsendjével. Az aprónépet nyáron leginkább ott lehetett megtalálni, annál inkább, mert azon a környéken nõttek a málnabokrok is. Télen azonban messze elkerülték a filagóriát, mert lombfalától megfosztva olyan volt, mint a halott ember csontváza.

Azon a délutánon azonban senki nem gondolt ilyesmire. Inkább azt nézegették, hogyan szûrik a már sárguló-pirosodó szõlõlevelek a napfényt hûvös, zöld permetté, s hogyan von erre a zöldarany ragyogásra finom, kék zománcot dédapám páratlan pipájának s nagyapám egy generációval modernebb szivarjának füstje. A délután tehát úgy indult, mint minden nyári és õszi vasárnap délután, csak akkor vettek szokatlan fordulatot a dolgok, amikor dédapám egyszerre az asztalra könyökölt, újságot olvasó nagyapámra nézett s kivette a pipát a szájából.

Ez már magában nagy szó volt, mert az öreg csak nagyon ritkán vette ki szájából a pipát. Most sem tette ok nélkül: miután egy darabig szótlanul bámult volt nagyapámra, megköszörülte a torkát, ami egyébként szintén nem volt szokása.

– Te, János – szólt át kissé tétován fiához az asztal túlsó végére.

– Tessék, apám.

– Emlékszel te még a nyolcvanhetes szüretre?

Erre a kérdésre aztán nagyapám is letette az újságot, s elõrehajlott ültében. Jobb könyökét az asztalra támasztotta, s figyelmesen forgatta az ujjai között a vastag szivart, mintha élvezné, hogy növekszik a parázs fölött a hamuoszlop.

– Emlékszem, Táti – mondta csöndesen.

A nyolcvanhetes szüret emlékezetes is volt azon a tájon, ahogy mondják, illetve ahogy apámnak mesélték, s õ továbbmesélte nekem: száraz, hosszú nyár volt, alig termett szõlõ, de az, ami termett, ragadt a cukortól, s olyan bor lett belõle, hogy aki tehette, még tíz év múlva is abból rakott az asztalra, ha nagyon meg akarta tisztelni a vendéget.

– Van még nekünk abból a borból... – mondta dédapám. Úgy mondta, hogy azt kérdésnek is lehetett volna érteni, de inkább kijelentés volt. Nagyapám hallgatott egy kicsit, hirtelenjében nem tudta, mit mondjon.

– Hogyan volna, apám? – kérdezte vissza végül, kicsit kedvetlenül. Az öreg összeráncolta a homlokát, konokul nézett a fiára.

– Hát akkor mi van a félakós hordóban, amelyik a második sorban áll, a belsõ pincefaltól számítva a második. Mi van akkor abban?

– De jól tudja, Táti – nevetett kissé röstelkedve nagyapám. – Minek kérdi, ha tudja?

Az öreg adós maradt a válasszal, csak akkor szólalt meg újra, amikor nagyapám újra olvasni kezdett volna.

– Mert látod, abból a borból ihatnám.

Nagyapám meghökkenve, csaknem megdöbbenve nézett az öregre, aztán megpróbált elsiklani a dolog felett.

– Itt a bor az asztalon, apám. Igyék ebbõl! Rossz bor ez?

Dédapám nem felelt, ingerülten szörcsögtette a nevezetes pipát, s olyan füstfelhõket eregetett, hogy a Nap az égen azt hihette, kigyulladt a filagória.

– Én abból a borból ihatnám – ismételte Táti makacsul, s hangjában volt valami, amitõl egyszerre feszült lett a hangulat.

– Ugyan, apám... – próbálta csitítani a fia. Táti azonban elvesztette a türelmét, hirtelen indokolatlanul ingerült lett.

– Azt a szõlõt én ültettem, én neveltem – mordult fel halk, türtõztetett hangon. – Azt a szüretet is én csináltam, mert akkor te még diák úr voltál Enyeden. Összeveszel apáddal egy pohár bor miatt?

– Dehogy veszekszem én magával, Táti – mondta nagyapám engedékenyen. – De maga is tudja, mit jelent megkezdetlen hordót csapra ütni.

– Hogy a sülybe ne tudnám? – morgott az öreg. – Eredj, és csináld!

Nagyapám ezután nem szólt már semmit, otthagyott újságot, szivart, és elment a ház felé, csak magában csodálkozott, mert ameddig vissza tudott menni emlékezetével, nem csinált ilyesmit az apja. Csapra ütni a hordót, s éppen azt a hordót! Egy pohár bor kedvéért!

Táti nem mutatott különösebb örömet, de a homloka kisimult. Egy darabig szótlanul pöfékelt, aztán hirtelen odafordult kedvenc unokájához, gyerek apámhoz.

– Jancsi, te, szaladj te is házba, hozzál egy poharat. De nem ám akármilyet, hanem egyet a szép, metszett poharak közül. Az ebédlõkredencben vannak, de hisz tudod te, hol.

Mint akit puskából lõttek ki, úgy vágtatott el apám, s aligha hallotta meg amúgy is halk szavú nagyanyám sóhajtását:

– Jaj, Istenem, csak el ne törje...

A pohár azonban megérkezett minden baj nélkül, s nem sokkal azután nagyapám is, üvegkorsóval a kezében. A korsóban különös tûzzel villogott az ezernyolcszáznyolcvanhetes szüret cseppentett mézszínû bora.

Dédapám felállt. Bal kezébe fogta a pipát, jobbjával a poharat nyújtotta a fia felé. Nagyapám színig töltötte a finoman csiszolt kristálypoharat a mézszínû borral.

– Egészségére, Táti – mondta teljesen megbékélt hangon.

Az öreg azonban nem ivott. Nézte a bort furcsa, ellágyuló tekintettel, lassan felemelte a poharat, s úgy tartotta, hogy a szõlõlevelek között besurranó napsugár áttûzzön rajta. S mintha kis Napot tartott volna a kezében: arcát, fehér, öreg fejét körülöntötte a színarany fény.

Aztán a szájához vitte a poharat, s félig lehunyt szemmel kortyintott a borból, de csak annyit, mint amennyit úrvacsoránál kortyint az ember.

– Ízlik? – kérdezte mosolyogva a fia.

Az öreg megint nem felelt. Ránézett a borra, s a szája megremegett, mintha sírni akart volna.

– Mi van magával, Táti? – kérdezte hirtelen aggódással nagyapám. A sírós remegésbõl azonban valami nagyon szép mosoly kerekedett dédapám szája köré, olyan derûs, olyan békés mosoly, hogy egyszerre oldottá vált a hangulat. S ez a mosoly visszatükrözõdött minden arcon, még az akkor alig két éves nagybátyám is szélesre húzta a száját.

Az öreg Táti pedig ismét magasra emelte a poharat, a napsugárba tartotta, mintha köszönteni akart volna valakit. Mosolya eggyé lett a fénnyel.

Aztán kiejtette a kezébõl a poharat, összeesett és meghalt.

Azóta is biztosan örömmel emlékezik meg földi életérõl, amelybõl magával vitte a makk-kupakos pipát, a nyolcvanhetes bor ízét-tüzét és ezt a fénnyé olvadt mosolyt.

S remélem, ha találkozunk, szívesen elmondja, hogyan tudta mindezt megcsinálni.

Csak attól tartok, hogy az már nekem – akkor – nem sokat segít majd.

Tunyogi Csapó Gábor

„Kihajtá őket a templomból”?

(Márk 11,15-19)

(15)[656] [Miután] megérkeztek Jeruzsálembe, és bement a templomba, elkezdte kiutasítani azokat, akik eladtak és akik vásároltak a templomban[657], és feldöntötte a pénzváltók asztalait meg a galambárusok

656 Lehetetlen itt akár csak vázlatosan is bemutatnunk azoknak a problémáknak, ill. megoldási kísérleteknek a tömegét, amelyek ezzel a szakasszal kapcsolatosan eddig megfogalmazódtak, ezért arra szorítkozunk, hogy előbb rámutassunk néhány vitathatatlannak látszó tényre, majd összegezzük kutatásaink pillanatnyi eredményét.
1) a) Csak beszámoló-*töredékek* állnak rendelkezésünkre, és ezek is magukon viselik az áthagyományozás minden bonyodalmát, kuszaságát és túlzását. Mindenesetre az értelmezésbe be kell vonnunk a János-evangélium szövegét is (2,13-17). b) Csak a rendkívül problematikus János-szöveg tud *korbácsról*, és esetleg az emberek ellen is alkalmazott erőszakról. c) Csak János mondja, hogy Jézus „kidobott mindenkit a templom*ból*”, a szinoptikusok szerint „elkezdte kidobni/kidobta azokat, akik a templom*ban* adtak-vettek”. d) Sem a kereskedők, sem a főpapság szolgálatában álló templomrendőrség, sem a római helyőrség, sem a tömeg *nem avatkozott közbe*, pedig mindegyiknek meg lehetett volna rá a maga oka. e) A templom (erőszakos) „megtisztítását” *nem hozták fel vádként* Jézus „perében”, holott a templom „lerombolásának” vádját igen (14,58; 15,29; vö. Jn 2,19; Jn 4,21.23). f) A szellemi és hatalmi elit *számon kérte* Jézustól, amit a templom „megtisztítása” során mondott és tett (11,28; Jn 2,18). g) Az összes kereskedőket és állatokat, sőt a vásárlókat is („akik... *vásároltak* a templomban”) kiűzni a templom*ból* gyakorlatilag *fizikai lehetetlenség* lett volna. h) Mk 7,1-23 és Mt 5,23-24 fényében nem feltételezhetjük Jézusról, hogy a templom *kultikus tisztasága* iránti, a farizeusokénál is nagyobb buzgalma vezette volna fellépésében. i) A kritikus *„kidob”* (*ekballein*) ige összes előfordulásait megvizsgálva állíthatjuk, hogy ez csak a legritkább esetben jelent erőszakos, vagy annak mondható magatartást (Mk 12,6; Lk 4,29; Jn 9,34), egyébként pedig sokjelentésű szó, főképpen a „démonok kidobására/kiűzésére” vonatkozik (rengeteg helyen), de van olyan értelme is, hogy „elővesz” (Mt 12,35; 13,52; Lk 10,35), „állatokat kienged” (Jn 10,4), „elküld, kiküld” (Mk 1,43; Mt 9,25), sőt kétszer teljesen pozitív értelemben Isten (Lk 10,2), ill. Isten Lelke az alanya (Mk 1,12; vö. Mt 12,28; Lk 11,20); van aztán még egy, gyakran előforduló és az itteni szövegösszefüggésbe pontosan beleillő (valamint a 16. versbeli „nem engedélyezéssel” összhangban lévő!) jelentése: „elvet, elutasít, *kiutasít*” (Mk 9,47; Lk 6,22.42; 13,28; Jn 6,37; 12,31). j) *Nyelvtanilag* nem igazolható, hogy János szövegében a kötelekből font korbács használata az emberekre és az állatokra is vonatkozik, ellenkezőleg: meggyőzően alátámasztható, hogy „a juhokat is, meg az ökröket is” (*te... kai...*) az előző félmondatban található „mindenkit/mindeneket” (*pantasz*) értelmezése, *kifejtése*, tehát a korbácsos „kidobás” csak az állatokra vonatkozik. k) A korbács valóban helyénvaló lehet állatok tényleges vagy jelképes hajtásának (nem feltétlenül *ki*hajtásának) eszközeként. l) Jézusról feltételezhetjük, hogy nemcsak maga nem alkalmazott erőszakot, hanem olyasmit sem tett, ami *másokat* erre ösztönözhetett volna (pl. a pénzváltók asztalainak felborogatása; még a „legerőszakosabb” leírást adó János is azt mondja: „A galambárusokhoz pedig így *szólt*: *Vigyétek el* ezeket innét”).
2) Olyan történést kell feltételeznünk, amely tettekben is megnyilvánuló *látványos rendzavarás* volt, de semmiféle nagyobb csődületet, tömegjelenetet nem váltott ki (vö. „meghallották”, 662. lábj.!), és nem jelentette fizikai erőszak alkalmazását emberekkel szemben, sőt valószínűleg állatokkal szemben sem. *Konkrétan* a következőképpen gondolhatjuk el: Jézus felszólította a *templomban*, nevezetesen a *templomudvaron* árusító és vásárló embereket, hogy hagyják abba ezt a tevékenységet, és vigyék el onnét állataikat; ehhez fűzte hozzá tanítását (Jn 2,16b), és jelképesen, vagy szavainak tényleges nyomatékosításául (az állatok vezetésére szolgáló kötelekből font) korbáccsal az állatok *felé* sújtott, vagy éppen csak megcsattogtatta azt. Ezt megelőzte, kísérte vagy követte másik, az „eszközvitelre” vonatkozó tiltása és ahhoz kapcsolódó tanítása (Mk 11,17).

657 Értelemszerűen ide kell beszúrni: ***„Ne tegyétek Atyám házát üzletközponttá!*** (Jn 2,16b) ***Nincs-e megírva, hogy »az én házamat a kérés házának nevezik majd minden nép számára«?”*** – Semmi fogódzópont sincs annak feltételezéséhez, hogy Jézus az üzleteléssel kapcsolatos csalásokat akarta volna elítélni. Csupán a templom(udvar)on kívülre szorítani a kereskedést, nem lett volna értelme, főleg ezzel a módszerrel. A 656. lábj. 1h) pontjában már kizártuk Jézus „kultikus tisztaság iránti buzgóságának” lehetőségét. Ha csak morálisan vagy kultikusan megreformálni/megtisztítani akarta volna a templomi áldozatbemutatást, ehhez joga lett volna, mint minden törvényhű rabbinak, a vallási hatóság azonban olyan rettenetesnek értékelte eljárását, hogy felhatalmazásának bizonyítékát követelte (11,28).

székeit[658], (16) és nem engedte, hogy valaki [valamilyen] eszközt vigyen keresztül a templomon.[659] (17) Aztán tanított, és ezt mondta nekik: ***„Nincs-e megírva, hogy »az én házamat a kérés / az imádkozás[660] házának nevezik majd minden nép számára«? Ti viszont terroristák búvóhelyévé tettétek."*** [661] (18) Meghallották [ezt] a főpapok és az írástudók, és keresték [a módját], hogyan pusztíthatnák el őt: féltek ugyanis tőle, ugyanis az egész tömeg megdöbbent tanításán.[662] (19) Amikor este lett, kimentek a városon kívülre.[663]

Egyetlen értelmes magyarázat marad: Jézus nem megtisztítani, hanem *megszüntetni* akarta az áldozati állatokkal folytatott kereskedést (és a részben ennek szolgálatában álló pénzváltást). Csakhogy áldozati állatok nélkül nincs kultikus áldozat, így hát ez azt jelenti, hogy *magukat a kultikus áldozatokat* akarta *megszüntetni*, mert azok egyfajta *cserekereskedelmet* jelentenek az ember és Isten között (áldozatbemutatásért jó termés, jó egészség, sikeres felvételi, karrier, jó házasság, anyagi gyarapodás stb., stb. cserébe), Isten országában, a szeretet rendjében pedig nincs helye ilyesminek, csak a *kérésnek* (ld. 580. lábj., 2b-c pont!), ahogyan egyetlen valamirevaló családban sem üzleti alapon és módon nyújtják egymásnak a szolgálatokat. (Nyelvi telitalálat tehát Jézus szóválasztása a templomot illetően: „üzletközpont".) – Az Istennel folytatott cserekereskedelmet megtestesítő kultikus áldozatoktól természetesen meg kell különböztetni az ember szeretetből fakadó és semmit sem követelő önátadását, amit a vallási nyelvezet gyakran szintén „áldozatnak" nevez.
Értelmezésünk mellett szól nemcsak Jézus több más megnyilatkozása (Mk 13,2; Jn 2,19; 4,21.23; Mt 5,23-24), hanem a jeruzsálemi ősgyülekezetnek az a gyakorlata is, hogy – legalábbis a fennmaradt hagyományok szerint – csak az ima-istentiszteleteken vettek részt a jeruzsálemi templomban, a kultikus áldozatok bemutatásában nem.

658 A 656. lábj. 1) pontjának utolsó alpontja értelmében ez nem hiteles közlés.

659 A mondatban előforduló *szkeuosz* mindenféle eszközt jelent, tehát nemcsak „háztartási eszközt" vagy „kultikus eszközt", hanem *„harci eszközt"* is. Jézus (Márk?) nagyon jól választotta meg ezt a többértelmű szót, mert a római korban a zsidóknak nem volt szabad harci eszközt (például kardot) maguknál tartaniuk, viszont az ember elrejthetett az öltözékében egy hosszú kést borjúvágáshoz (vagy emberek leszúrásához), egy kisebb baltát fahasogatáshoz (vagy mások koponyájának széthasításához), avagy egy rövid, görbe tőrt („Izrael ellenségeinek" meggyilkolásához), ahogy tették ezt a *zelóták*, más néven szikáriusok (*sica* az előbb említett tőr neve), az erőszakos nemzeti ellenállás képviselői, akiket Josephus Flavius „afféle jeruzsálemi rablóknak" nevezett. Annál is inkább beleillik a „harci eszköz" fordítás a szövegösszefüggésbe, mert Jeremiást (7,11) idézve Jézus is rablók búvóhelyéről beszél. – Ezek a *„rablók"*, zelóták, mai szóhasználattal *terroristák* nem egyszer használták ki a nemzeti szentély ünnepi nyüzsgését arra, hogy „Isten nevében harcolva Isten ellenségei ellen", orgyilkosságokat hajtsanak végre a rómaiak (és velük kollaboráló zsidók) ellen, amire persze véres megtorlás volt a válasz a rómaiak részéről (ld. Lk 13,1).
Hogyan „nem engedte" Jézus, hogy valaki harci eszközökkel járkáljon a templom területén? Őröket állított a templom minden kapujához, aki megmotozta a tömeget? Csak arról lehet szó, hogy (az eladók és a vásárlók *kiutasításával* összhangban!) *nem engedélyezte*, azaz *megtiltotta*, mégpedig a saját köreiből valóknak, rajongóinak és/vagy közvetlen tanítványainak, akik galileaiak lévén, eleve hajlottak a zelótizmusra (kettőjük eleve zelóta volt, Simon és Júdás: Lk 6,15-16; vö. Lk 22,38).

660 A *proszeukhé* kérést és imádkozást is jelent; a 15. vers témájához az előbbi, a 16-17. v. témájához az utóbbi jelentés illik jobban.

661 Miért „nem engedte" Jézus, hogy „hívei" harci eszközöket rejtegetve járkáljanak a templom területén? Nemcsak általános erőszakmentessége miatt utasította el a vallásilag feldíszített nacionalizmust, hanem az ellenségszeretet melletti elkötelezettsége miatt is, mondván: A mi Istenünk háza nem a gyilkolás háza, hanem *az imádságé*, és nem a mi népünk magántulajdona, hanem *„minden nép számára"*, konkrétan: a körülmetéletlenek és „tisztátalanok", a „pogányok", a rómaiak számára is nyitva kell állnia, hogy találkozhassanak benne azzal az Istennel, akinek minden nép minden tagja egyformán gyermeke (vö. Mt 28,19a; Lk 24,47). Ti azonban zelóta magatartásotokkal, merényletek elkövetésére való készségetekkel „rablók" búvóhelyévé teszitek!

662 A főpapok és az írástudók „meghallották" (*aoristos*, tehát nem „hallották", hanem értesültek róla), mit mondott és tett Jézus a templomtéren (vö. 656. lábj., 1d és 2!), és újból (vö. 3,6) keresték a módját, hogyan pusztíthatnák el. De „féltek tőle", mert tanításával Jézus nagy hatást tett a népre (vö. 1,22; 6,2), s így az a veszély fenyegette őket, hogy elveszítik tekintélyüket (ld. még 12,12).

663 Mit ért el Jézus ezzel a demonstrációval és hozzákapcsolt tanításával? Elérte, hogy a kereszténységben nincsenek már állatáldozatok, de – mivel Pál közbelépett – nem érte el, hogy „hívei" teljesen kikapcsolják életükből az Istennel kötött jogi üzleteket, vö. „Jézus engesztelő áldozata", „szentmise-áldozat", „Mennyibe kerül egy mise?" stb. Az egyik katolikus miseének szövege félreérthetetlenül árulkodik: „A kereszt oltárán Jézus, égi Bárány / Atyjának föláldoztatott. / Kenyér s bor színében megújítja szépen / az áldott szent áldozatot. / Ó Atyánk, kegyesen fogadd, / hintsd le rá szent malasztodat, / s fordítsd el tőlünk haragod!"

A fenti elemzés részlet ***Gromon András*** *tavasszal megjelent könyvéből (Jézus evangéliuma Márk tolmácsolásában, Elpídia Kiadó, 282 oldal), amely 1500,– Ft postai utalványon történő elküldésével megrendelhető a szerző címén (2085 Pilisvörösvár, Kápolna u. 10.).*

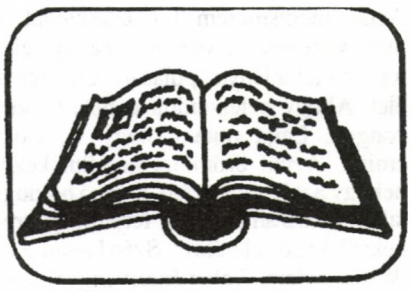

BIBLIA

Az októberi elmélkedéseket a Kiss család tagjai, Márta, Virág és József, a novemberieket Garay András készítette.

Október 5. — Évközi 27. vasárnap — Márk 10,2–16 — A szabadság felelőssége

Nehéz lehetett Jézusnak köztünk, emberek között bármit is megértetni, elfogadtatni Isten Országáról.

Talán úgy volt vele, mint apa a pici gyermekével, kinek magyarázza: Ne edd meg ezt a növényt, mert mérgező! A gyermek nem érti, mert még nem elég érett ahhoz, hogy felfogja a mondottakat.

Az Ószövetség népe sem volt érett ahhoz, hogy elfogadja az egynejűség után a sírig tartó hűséget is.

Mózes ezért engedte meg az elválást.

Jézus nincs tekintettel egy nemzet „keményszívűségére”. Ő nem nemzethez jött, hanem egyes emberekhez, hozzád és hozzám. Azt az ős-valóságot, szeretetközösséget ültette lelkünk mélyére, amit megtapasztalt Atyjával való kapcsolatában,.

Istenképűségünkből adodóan ezután az ősminta után éhezünk minden emberkapcsolatunkban.

Ha egy férfi és egy nő egymás iránti szerelme Szentháromság-mintájú, adni és elfogadni tudó, akkor és csakis akkor lesznek fel nem bomlóan egyek.

Mivel Isten a Szeretet, amely csak összekötni képes, szétválasztani nem, csak az ember lehet a szétválasztó.

Csak azért tud házasságot felbontani, mert Isten, mint minden döntésünket, ezt is szabadságunkra bízta.

Az ember élete során hoz rossz döntéseket, házasságot tör, vétkezik. Bizonyára mindnyájan ismerünk olyan embereket, akik ennek következményeit, lelki sebeit hordozzák. Feladatunk: úgy élni mellettük, hogy életünkkel, szeretetünkkel rámutassunk: Isten megbocsátja mindazok bűneit, akik megbánják, és új felismerésre térnek.

„Aki nem úgy fogadja az Isten Országát, mint egy gyermek nem jut be oda” – mondja Jézus tanítványainak.

Miért, hogyan fogadja a kisgyerek Isten Országát? Úgy, ahogy szülei fogadják, tanítják.

Jézus itt valószínűleg szimbolikusan értette a példázatot. Ahogyan viszonyul a gyermek szüleihez, úgy kellene viszonyulnia az embernek Istenhez. Előttem van az a kép, mikor kisfiunk 2–3 éves korában a templom lépcsőjének két méteres magasából karomba vetette magát, többször egymás után. Biztos volt benne, hogy elkapom. Ahogyan a gyermek ilyen ősbizalommal reábízza magát szülőjére, úgy kellene az embernek is reábíznia magát Istenre. Vállaljuk-e, hogy mint a gyermek kicsik leszünk (társadalmilag), s bele merünk-e „ugrani” abba a kalandba (előre nem látott útba), amit Jézus követésének hívnak?

Október 12. — Évközi 28. vasárnap – Márk 10,17–30 — A gazdagság mint akadály

Egyik egyházi egyetemen tanuló lányunk vitába szállt tanárával, aki azt állította, hogy gazdagság nem akadálya Jézus követésének . Gyermekünk dolgozatban fejtette ki közösségünkben tanult és magáévá tett nézeteit, és érdekes módon ötöst kapott rá. Ki tudja, miért.

Eljutottunk-e már odáig, ameddig a gazdag ifjú? Volt-e már olyan mélyről jövő, őszinte, tiszta szándékú nyugtalanság bennünk, hogy valami nem stimmel istenkapcsolatunkban, valami hiányzik még? Meg tudtuk-e valaha fogalmazni, mi kínoz, és borultunk-e már térdre Isten előtt?

A Törvényen nevelkedett gazdag ifjú a vallásos gazdagok önáltatásával hiteti el – főleg magával – hogy a parancsokat megtartotta. Nem tudta, hogy ha maradéktalanul megélte volna a „szeresd felebarátodat, mint önmagadat” főparancsot, akkor nem gazdagodott volna meg. Ezért lepődik meg annyira, amikor mennybe jutása akadályaként Jézus a vagyonát jelöli meg. Szívesen vállalt volna plussz feladatokat, kegyes vallási gyakorlatokat, bizonyára az alamizsna összegét is duplájára emelte volna, de Jézus nem életünk alakítgatását kéri, Jézus az egész életünket kéri. Mindig arra mutat rá, ami elválaszt Tőle.

A gazdag ifjút a vagyona akadályozta Jézus követésében. Nálunk minden rendben van? Nem áll semmi Isten és közénk? Vigyázzunk, a vágyaink is elszakíthatnak Tőle. A nagyság, a hatalom, a gazdagodás utáni sóvárgás egyszerűen elhomályosíthatja azt az utat, amelyre talán egyszer már ráléptünk.

Andersen írja:

„Mit ér, ha nagy vagy, gigászi nagy?
Ha birodalmak császára vagy,
S bús szívedben örök a fagy?”

A tanítványok is megijedtek Jézus kijelentésén, mert mindnyájan reménykedtek valamilyen földi kincsben, előnyhöz jutásban. De meg is vigasztalja őket, s ezzel minket is: ha önként adunk (barátságot, ennivalót, időt, figyelmet, pénzt) ugyannyit kapunk is vissza, ha nem többet. Jézus világában a szeretés velejárója a tisztes szegénység, de nem a nélkülözés, a nyomorúság.

Remélem mindenki megtapasztalta már, hogy mennyivel gazdagabb lett adása következtében lelkiekben.

Kiváltságaink féltése és őrizgetése helyett merjünk kockáztatni a szeretés, az adás világában! Erre lettünk elhíva!

Október 19. — Évközi 29. vasárnap — Márk 10,35–45 — „Aki nagyobb akar lenni, legyen a szolgátok...!”

1. epizód:

Kilenc éves lehettem. Botlik Bence táborában voltam. Egyik nap a gyalogtúrán hárman lemaradtunk, mert egyikünknek, egy kisfiúnak elveszett egy húszforintosa, s lázasan kerestük, de csak nem akart megkerülni a pénzecske. Közülünk a harmadik egy akkori „nagy” csoportvezető volt, így nem féltem, hogy esetleg eltévedünk majd, csupán szívből sajnáltam Balázst, aki fájdalmasan zokogott már hosszú percek óta, hisz elhagyta a heti költőpénzét. Balázs lekuporodott az útpadkára sírni, így nem láthatta a következő mozzanatot: a csoportvezetőnk kivett egy húszast a zsebéből, majd lassan a földre pottyantotta. Egymásra mosolyogtunk. Átéreztem akkor, ott, kilenc éves fejjel, hogy most valami nagy dolog történik, s én is a részese lehetek.

Balázst odahívtuk, hogy nézzen csak oda, megtaláltuk a pénzét. Boldog volt. Már csak egyvalaki lehetett nála boldogabb: a csoportvezetőnk, aki némán figyelte örömünket, s kilencéves szintű párbeszédünket. A „nagyfiú" hallgatásából ösztönösen megértettem, hogy nekem sem kell kikotyogni, amit az előbb láttam. Csodáltam őt, felnéztem rá tettéért. Hálás vagyok a sorsnak, hogy tanúja lehettem egy kis csodának.

2. epizód:

Tíz év múlva. Tél. Hideg. Kedvetlenség. A vizsgaidőszak szele már fúj. Ágyhoz kötött, beteg ismerősöm már ezerszer hívott magához vendégségbe, hogy személyesen is láthasson. De nagyon messze lakik. Sose értem rá eddig. Most van időm, illene hát meglátogatni. Erőt veszek magamon. Elindulok. Szomorú vagyok. Arra gondolok, hogy miért mindig én? És hogy megint lemondok egy kétnapos hétvégi pihenésről. Tudom, hogy örömet fogok szerezni Jolinak az érkezésemmel, ezért megveregetem a vállam. Ugyanakkor undorodom magamtól, hisz nem őszinte, tiszta jókedvvel indulok. Az jár a fejemben, hogy büszke lesz rám, s ezért megéri „szenvednem" . . .

Bettoppanok az Idősek Otthonába. Megcsap az igazi szenvedés atmoszférája, s az én életem a másodperc tört része alatt eltörpül, elfelejtődik. Rettenetesen szégyellem magam. Szemtelenül fiatal vagyok, és egészséges a sok megtört életű ember között. Szemükből végtelen szomorúság, egyhangúság sugárzik. Lassan tudomást veszek az elmúlásra való készülődésről. Fáj. Fáj szembesülni az élet árnyoldalaival.

Meglátom levelezőtársamat, Jolit, s torz kis testét. Sírnom kell. Beszélgetni kezdünk. Nyugodtsága átsugárzik rám is. Alázata végtelen a sorsával szemben. De nem is tehet nagyon mást. Képeslapokat fest, ruhákat köt más embereknek. Aztán megismerem Joli édesanyját, a nyolcvanéves Etelka nénit. Ő a saját életét tette fel a lánya ápolására. Egy egész élet. Ahogy belegondolok, bele is borzongok. Látja rajtam, hogy sajnálom emiatt. Aztán örömmel mesélni kezd, nehogy azt higgyem ám, hogy ő boldogtalan. Hosszan mesél a férjéről, gyerekekről, közös életükről. Szép lassan csodálni kezdem. Talán kicsit irigyelni is, hogy honnan a csudából van neki ekkora hite és energiája. A közös éneklés után mélyen hálát adok, hogy ismerhetem őket, s erőt meríthetek életükből.

Csak egy hétvégéről mondtam le, de mennyivel többet kaptam? Ők nagyon, de nagyon sok programról mondtak már le életükben Joli betegsége miatt, s mégis sugárzik belőlük az, amit oly sok ember tán sose talál meg. Etelka nénin csak ámulok és bámulok, hogy képes volt mindenki szemében csak „cselédként" leélni egy életet, de Istenem, a te szemedben, ugye, ő ELSŐ? Csakúgy, mint oly sokan mások, akiket nem veszünk észre...

Október 26. — Évközi 30. vasárnap — Márk 10,46–52 — A csoda értelme – az értelem látása – a látás csodája

Nem volt szándékomban cím gyanánt szójátékot írni, épp ellenkezőleg: gondolataim vezérfonalát próbáltam kijelölni.

A CSODA: A szentírás számos helyén találkozunk Jézus csodatetteivel (kenyérszaporítás, gyógyítások, a víz borrá változtatása). Nem vitatom; valószínű, hogy ott és akkor minden úgy történt, ahogy olvassuk. A csodák értelmezésével, magyarázatával, esetleg félremagyarázásával kezdődnek a problémáim, aggódásaim. Félek a hangsúly-eltolódásoktól. Most valaki mondhatná: ennyi kétség után miért merek véleményt mondani. Talán megéri. A lényegre térve: a Biblia csodáival kapcsolatban számtalanszor hallottam, éreztem a következő gondolatokat, mondatokat: „Isten mindenható. – Ő megteheti. – Ne kételkedj! – A Biblia minden betűje igaz. – Te is buzgón imádkozz, kérj, veled is megtörténhet. – Ha mégsem, azt már Isten tudja, hiszen mindenható." A kör bezárult. Az ilyen, s ehhez hasonló, Istent nagyon dicsérő és magasztaló gondolatok szinte felmentik az embert, ezzel nagy szakadékot képezve a nagy és mindenható, mindenért felelős Isten és a nagyon kicsi, sokszor vétkes és bűnös ember között.

AZ ÉRTELEM: Jelen esetünkben, Bartimeusnál mit mond számomra a misztikamentes, szerető Istenre figyelő, józan emberi értelem? A csoda, a gyógyulás, a változás nem kívülről vagy felülről jön, hanem a beteg-vak-gyarló emberből, BELÜLRŐL. És Jézus ehhez ad segítséget. A történet kulcsmondata: „Mit tegyek veled ??"

Ha Bartimeus akkor így válaszol: „Uram, adj egy kosár pénzt, mellé egy kényelmesebb széket, napernyőt is mellé!", valószínűleg megkapná a Mindenhatótól, majd mindenki megy a maga útján. Mint tudjuk, nem így történt, és ez a valódi csoda: ha az ember belülről tud megváltozni szabad akaratából. Isten ehhez mindig ad segítséget. Isten sohasem tesz ellenünkre, szabadon idézve Dombi Feri bácsit: „Isten helyettünk semmit, velünk és értünk mindent." Az eddigi gondolatokat, remélem, jól alátámasztják a Szentírás szavai: „Akinek van, annak még adnak, akinek nincs, attól még azt is elveszik, amije van." Rideg, kemény, könyörtelen szavak, de nagyon jól mutatják Isten ügyének komolyságát, az emberbe vetett reményét: „Menj, és többé ne vétkezz!", máshol: „Kelj fel, és járj!"

LÁTÁS: Bartimeus vagy – Ott ülsz az út szélén – Emberek, zaj – Nagyobb zaj, tömeg – Reménytelenség – Mégis bízol, kiabálsz – Egyre hangosabban – Leintenek. Mint oly sokszor. MOST nagyon érzed – lelki szemeiddel látod a REMÉNYT. Kiabálsz – Mersz ellenkezni – És – jól érezted – Magához int. Nem látsz, de érdekes, hogy mégis jól tájékozódsz – Eléje mész – Kérdez – TE DÖNTESZ és LÁTSZ!!!

Mész vele te is az úton – Vele vagy – Hirdeted, hiszen látsz!

TÉNYLEG HIRDETED? TÉNYLEG JÓL LÁTSZ ?

November 2. — Halottak napja — Jn 6,37–40 — Halál és élet

A halálról beszélni a mai magyar társadalomban illetlen dolog, hiszen az valami nem kívánatos, nem divatos, nem eladható. Jobb, ha visszaszorul a magánélet sáncai közé. Aki ma gyászol, védtelenné vált. Ma el kell rejteni a fájdalmakat. Légy happy! De ettől a tény még tény marad. S ha azt nézzük, hogy a média milyen közel hozza a balesetek, háborúk, betegségek és az éhezés világát, megtapasztaljuk az ember védtelenségét a halállal szemben. Ahogy az életkorban haladunk, először csak egy nagyszülő hiányzik a családi fényképekről, aztán egy szülő, egy jó barát, egy iskolatárs, és végül már mi is ott állunk a lét és nemlét kapujában.

És itt egy elágazó ponthoz érkezünk. Vagy azt mondjuk, hogy az élet után nincs más, és a halállal vége mindennek, vagy – vallásos emberek lévén – hiszünk valami túlvilági folytatásban. Az elágazó pontok életfilozófiákat jelentenek. Az első válasz következmény: Egyszer élünk, élvezzük ki ennek az életnek a lehetőségeit! Fo-

gyasszunk, birtokoljunk, vegyük el az élettől mindazt, amit kínál. A második válasz rögtön újabb elágazó pontot is jelent: Hiszünk ugyan a túlvilági folytatásban, de mi alapján lehetünk biztosak benne? Az egyik – mondjuk, hagyományos – elképzelés szerint Isten törvényeit meg kell tartanunk, törekednünk kell a bűn nélküli életre, és bíznunk Istenben, hogy hozzá kerülünk. Ez az Isten szigorú, ítélő, igazságos. Ő a pantokrátor, a jobbra vagy balra állítás ura. A másik – mondjuk, liberális – elképzelés szerint Isten mindenkiben talál valami jót, vagy ad – ha a halál pillanatában is – olyan „kegyelmi” lehetőséget, hogy kifejezhetjük ragaszkodásunkat hozzá. Ez az Isten szerető, nem méricskélő, mai teológiai nyelven: „anyai apa”.

A két válasz lehetősége itt is két életfilozófiát jelent. Az elsőben: Élj fegyelmezetten, legyen világos erkölcsi mérced – amit kialakíthat az Egyház előírása vagy egy lelkiségi mozgalom tanítása: a létazonosság a magatartás-azonosság egyenes következménye. A másodikban: a létazonosság független a magatartástól, hiszen Isten utánamegy az elcsatangolt báránynak, és megkeresi az elgurult dénárt. Tehát nem is olyan nagy baj az elcsatangolás. Ennek következménye: Éljünk úgy, mintha az első elágazó pontnál a „mindennek vége” választ adtuk volna. A hívő emberek gondolkodását ma a „liberális” elképzelés uralja, és mindezt segíti a teológia és az Egyház. Még a Bibliához sem fordulhatunk eligazításért, hiszen mindkét álláspont védhető az Írással. Mert a „hagyományos” elképzelés szerinti feszített és fegyelmezett életet nem kívánjuk már élni. S ha ezt elvárjuk, kiürülnek a templomok, vagy lemorzsolódnak a kisközösségi körök.

A következmények napnál világosabbak. A hívő és nem hívő embert a mindennapi életben nem különbözteti meg jóformán semmi. Nem látjuk, hogy a világ mai dolgaiban a jézusi tanítás társadalomformáló erővé válna. A világ pedig az emberi önzés, a birtoklási vágy és élvhajhászás következményeként az emelkedő tengerszintek, a 40 fokos nyári hőség, a terrorizmus és még ki tudja, milyen katasztrófák felé halad. Vállat vonhatunk: elég a napnak a maga baja, és Isten majd elrendezi a világ dolgát. De ez már a közöny világa. A kérdést ma konkrétan ki kell mondani: Hogyan lehet rábírni az embert, az emberiséget, hogy abbahagyja ezt az önsorsrontást?

És itt is van újra egy elágazási pont: vagy kényszerek lesznek (fogyasztás-, energia- és szaporodás-korlátozás stb.), vagy az ember a jézusi útra lép. Azaz: megvalósítja az osztozás, az önkorlátozás és a szolgálat társadalmát, ahol az emberek egyenlőségben és szeretetben élnek. Ma nagyon nehéz ehhez teológiai alapot találni a meglévő keresztény paradigmákban. Csak a mai evangéliumban tudunk bízni: Jézus tanítása és az Atya akarata összhangban van. S aki az örök életében bizonyos akar lenni, az a jézusi élettel biztosan megváltja a beszállókártyát.

November 9. — Évközi 32. vasárnap — Jn 2,13–22 — Árnyék és fény

A jézusi magatartás egyik lényeges eleme az erőszakmentesség, hiszen aki szeret, az nem lehet erőszakos, nem bánthat mást, nem verekedhet, nem okozhat kárt másnak. Most mintha egy egész más Jézust látnánk: dühös, s dühében erőszakhoz nyúl. Végre egy momentum, mellyel a magunk erőszakosságait is igazolhatjuk. A helyzetet csak tovább rontja, hogy a művészetek és a Jézus életéről szóló filmek ezt a jelenetet nagyon dramatizálják. Végre egy esemény, tömegjelenet, végre valami akció. Az akciófilmek világában enélkül még Jézusról is nehéz filmet eladni.

Aztán megpróbáljuk védeni a mundér becsületét: még a legjobb ember is elveszti néha a fejét, hiszen Jézusban egyszerre volt isteni és emberi természet, és most az emberi természet kerekedett felül benne. Vagy így: Igaz, hogy felborította az asztalt, de embert nem bántott, és a kötelet is csak a marháknak szánta.

A kérdést tovább bonyolítja, ha elvonatkoztatunk a konkrét helyzettől, és azt kérdezzük meg: Szabad-e egy nagyobb (teljesebb, igazibb, sőt Jézus esetében egzisztenciális) értéket úgy védeni, hogy az értékkel ellentétes eszközökhöz nyúlunk? Vagy arányok kérdése minden: ez a cselekedet még belefér, de más már nem fér bele? És akkor hol a határ?

A kérdést segít eldönteni, ha önmagunkba nézünk. Van az Isten, a maga kitárulkozó, önmagát odaajándékozni kívánó szeretetével. Állandóan közvetíti önmagát, ahogy a Nap adja az éltető sugárzást. És vagyok én, ki védőpajzsokat húzok e sugárzás elé. Ezek az én pénzváltó asztalaim, zsibvásárom, ezek a galambok és a marhák. Ezeket nemcsak védekezésből emelem magam elé. Azt látom, hogy ezek kellenek, hogy mindenki így csinálja. Ez hagyományozódik át énrám is, s sokszor csak követem a kulturális, vallási automatizmusokat, amelyeket a nevelés, a vallási közeg és saját magam elképzelései raknak Isten és magam közé. Így működök, így szocializálódtam. És senki nem mondja, hogy ne így csináljam. Sőt, aki nem ezt csinálja, az gyanús, olyan eretnekféle, akarnok, rendzavaró. És nemcsak az Isten felé húzok védőpajzsokat, hanem a másik ember felé is. Sokszor a felesé-

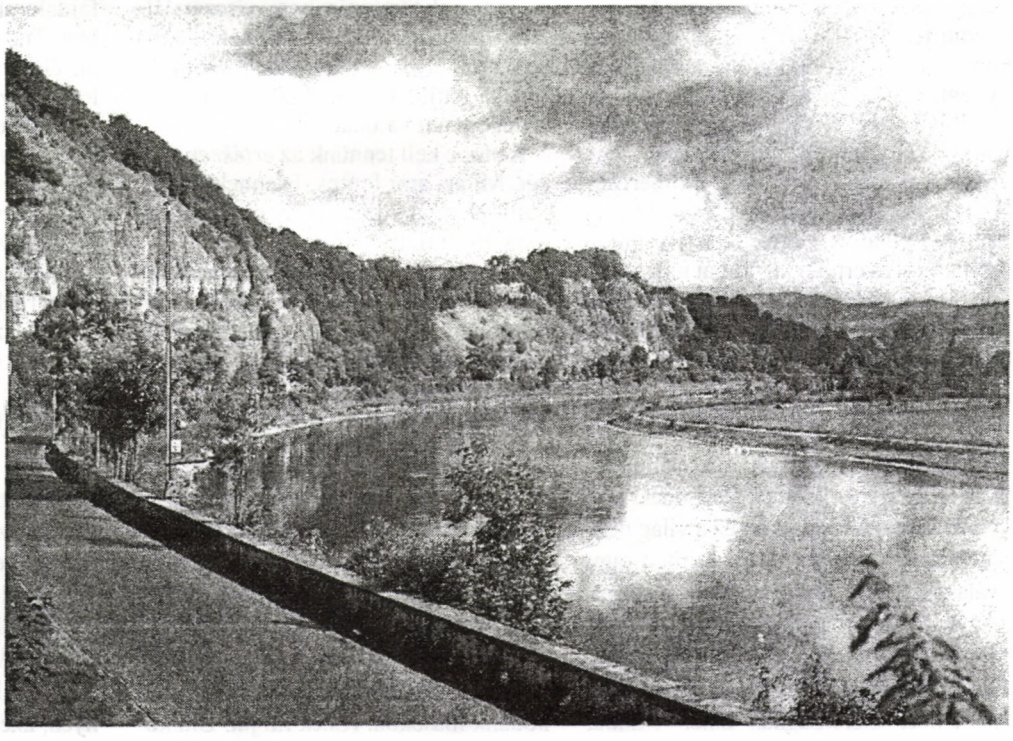

gem vagy férjem és gyermekeim felé is. Azok felé, akik jó szót, vigasztalást, osztozást, segítséget remélnek tőlem. Ott is kirakom az asztalaimat, és odaterelem a juhaimat. És – mindkét esetben – azt hiszem, hogy valami nagyon Istennek tetszőt, valami nagyon vallásosat csinálok. De beszéljünk a védőpajzsokról: ezek részben elméletiek, részben a mindennapok gyakorlata.

Az Istennel szemben: Isten az Egyházon keresztül ismerhető meg, és ott mondják meg, milyen az Istennek tetsző élet. Az ottani szertartások biztosítják az istenkapcsolatot. Elégedjünk meg azokkal. Két Miatyánk, öt Üdvözlégy, és a dolog rendben van.

Vagy az emberekkel szemben: Mindenki megérdemli a sorsát. Azért vannak intézmények, hogy a szociális gondokat ők oldják meg. Ez nem az én feladatom. Fizetek adót, ezzel járulok hozzá a közterhekhez. Ez az én pénzem, időm, lehetőségem, és maximum a családomnak van hozzá köze. Kicsi pont vagyok én a világban, hogy hatással legyek.

Ezeket lehet folytatni, s ki-ki személyessé teheti ezt a mai vasárnapon. Asztalaimon szépen gyűlik a váltópénz, és galambjaim is alig férnek a kalitkában. De nézzünk önmagunkba. Nem kellene jönnie valakinek, aki itt rendet csinál?! Az én életemben. Mert én erre képtelen vagyok, sőt nem is gondolom, hogy nincs rend. Hiszen pénzváltó-asztalomon szépen el van rendezve minden, stószokban állnak a pénzek, a váltók, és galambjaimat is most etettem meg. És nézzétek, milyen tisztán tartom a kalitkát! Nem kellene jönnie valakinek, aki elmagyarázza, hogy ezek a védőpajzsok gátolják az igazi fényt. Bár fény jön így is, csak nem az igazi. Kellene jönnie végre valakinek, aki kiszabadít! A Szabadítónak, Isten Lelkének.

Egyik barátunk beteg szemekkel született. Látott, de homályosan. Felnőtt korában merték csak megműteni, mert a műtéti technika akkor tette ezt lehetővé. Első mondata az volt: Nem is gondoltam, hogy ilyen szép a világ.

November 16. — Évközi 33. vasárnap — Mk 13,24–32 — Lustaság és sürgetés

A halogatás a tett halála – tartja a közmondás. Az ember a végletekig elhúzza a határidőket, állandóan lemaradásban van, lusta, kényelmes. Nemcsak a dolgait, de önmagát sem rakja rendbe. Sem mentálisan, se fizikailag. Időnként persze vannak fellángolások, fogadalmak, de hosszú távon minden marad a régiben. Tennivaló meg van bőven. Mit lehet tenni az emberrel, hogy összeszedje magát, hogy komolyan vegye az életét, komolyan vegye azt a sok feladatot, ami rá vár?

Ez a kérdés Jézus korában is felmerült. Az Isten Országa-programmal induló Jézus (és az utána következő egyház, melynek hatása e vasárnapi szövegen érezhető) ezzel az emberi gyöngeséggel szemben legtöbbször tehetetlen, hiszen az emberi szabadságot tisztelő eszközrendszere nagyon is korlátozza. Ne firtassuk most az, hogy vajon Jézus szavait adja-e itt vissza az evangélium, vagy nem, hiszen tőle távol állt bárminemű fenyegetés. Viszont Jézus tudja, hogy az Atya korlátlan ura a teremtett világnak, s a világ vége potenciálisan kódolva van. Mivel az Isten Országa annyira fontos, olyan egyértelmű megoldás az akkori (és mai) emberiség gondjaira, ezt a programot csak az emberek hajthatják végre, hiszen mindez róluk szól és értük van. Tehát nincs ideje a halogatásnak. S az a vallási, politikai kultúra, amelyben ezek a mondatok elhangzanak, fogékony volt erre a felszólításra. Látjuk is az ősegyház életében.

Mi meg úgy vagyunk a jelekkel, mint amikor a mesében farkast kiáltottak a pásztorok. Az elmúlt 2000 évben rengeteg jel volt: járványok, millenniumok, háborúk, égi jelenségek, meteorológiai kilengések. De nem volt világvége, bár évtizedenként jósolják újra és újra. Így már „védettek” lettünk a jelekkel szemben, a ma kétségkívül más kockázatú jeleire is. Meg kell kérdeznünk magunktól: Miért csak a jelek és a „fenyegetés” hatására tesszük rendbe magunkat? Miért nem elég a belátás, a szép szó? Miért kell vendégnek jönnie, hogy rendet rakjunk otthon? Miért kell kifulladnunk, hogy komolyan vegyük az egészséges életmódot? Miért kell eljönnie a Karácsonynak, hogy együtt legyen a család? Miért csak komoly feszültségek után vagyunk képesek egymással beszélgetni? Miért kell valami tragédiának történnie, hogy visszataláljunk Istenhez? „Rendezni végre közös – és személyes – dolgainkat”, szólít fel József Attila is. Vegyük hát sorba a rendbe tenni valókat.

Rendbe kell tennünk az *értékrendünket*. Mi az, ami fontos, Istennek tetsző. Ami előremozdítja az ő országát. A megtérés mindig időszerű.

Rendbe kell hoznunk *kapcsolatainkat*. Minden ember felé egyformán kell sugároznunk a jézusi üzenetet, barátságosnak és kedvesnek kell lennünk. Nem engedhetjük meg magunknak a rossz házasság, rossz szülő-gyerek kapcsolat, a rossz közösség luxusát.

Rendbe kell tennünk *időnket és pénzünket*. Ma ezek felhasználásában túlságosan csak magunkra vagy a családunkra gondolunk. A fogyasztás mókuskerekéből nehéz kilépnünk. Pedig kis összefogással, kis önzetlenséggel komoly eredmények születnek. Kellene közösségi központ, kommuna, kollégium, öregek otthona. Jézusi munkahelyek, vállalkozások.

Szembe kellene néznünk saját *személyiségünk* hiányaival és gyengeségeivel. A rossz kommunikációval, az együttműködésre való képtelenséggel, a türelmetlenséggel, a merevséggel, a rossz szokásokkal és a negatív gondolkodással.

Rendbe kellene hoznunk *érzelmeinket*, és megtanulnunk kimutatni őket. Simogatni, nevetni, átölelni. Osztozni a fájdalomban, szolidárisnak lenni a bajban. Tudni vigasztalni, jókedvre deríteni, életörömet sugározni. Odaadottnak lenni a szerelemben, a barátságban.

Rendbe kellene hoznunk *viszonyunkat a politikával, az egyházakkal, a civil értékekkel*. Tanítani, félelmeket oszlatni, jelen lenni, tisztán látni és láttatni.

Bárhova nyúlunk, hatalmas munka áll előttünk. De a tét is hatalmas. „Az Embernek Fia magához fogja gyűjteni a kiválasztottakat.” Azokat, akik rendbe tették önmagukat.

November 23. — Krisztus Király ünnepe — Jn 18,33–37 — Király és szolga

Nem kell elfogultnak, rosszindulatúnak, a kákán is csomót keresőnek lennünk ahhoz, hogy lássuk: ez a világ nem jól működik. Hogy a kikényszerített vagy választott uralmak nem járnak sikerrel. Az emberiség mindig olyan kormányzatot (ha úgy tetszik, királyságot) kívánt, ahol béke, bőség és boldogság van, ahol az ember biztonságban élhet. Mintha egyre messzebb kerülnénk az áhított dolgoktól. A társadalomban tapasztalható visszásságok orvoslására tett erőfeszítések nem hoznak eredményt. Nincs béke, nincs biztonság, nincs boldogság. Éhezünk, kiszolgáltatottak vagyunk, nyakunkon a bűnözés, a környezet elpusztítása. És ahogy uralkodnak rajtunk, mi is uralkodunk másokon. Kinek mi jut. Uralkodunk a családon, a házastárson, a beosztotton, a környezeten. Mindenki arra törekszik, hogy valahol – bármily kis szegletében is a világnak – ő legyen a király; ahol a hatalmi játszmákat ő játssza, ő osztja a kegyet, ő határozza meg mások sorsát. „Amint fenn, úgy lenn!” – hangzik az ősi bölcsesség. És mivel a világ ilyen, Istent is ilyennek gondoljuk.

Jézus tanításának középpontjában Isten Országa állott. Milliók imádkoznak is érte, és úgy képzelik, hogy az a mennyországban vagy az emberi szívekben van. Kevesen gondolják csak azt, amit Jézus folyamatosan hangsúlyoz: Isten Országa köztetek van, Isten Országa általatok jön létre. Hogyan? Úgy, hogy az ember által alkotott törvényeket felváltjuk Isten törvényeivel. Úgy, hogy saját életünket, személyiségünket nem az evilági létharchoz, hanem Isten Országának követelményeihez igazítjuk. Úgy, hogy közöttünk az az első, aki szolgál. Ez bizony gyökeres változás. Jézus joggal mondhatta Pilátusnak: Ez annyira más, mint amit ti a világról képzeltek, hogy ez nem e világból való. A világból ez nem következik. Ez csak az istenképűségünkből következik, és abból a belátásból, hogy Jézus tanításának kibontásával, az Ő igazságának követésével Isten Országa (Királysága) megvalósítható.

És nem is a sötétben tapogatózunk. Az ősegyház élete, az elmúlt kétezer év számos kezdeményezése és megvalósulása, egyes kisegyházak gyakorlata, sokszor nem is vallási alapon működő kommunák és életközösségek – mind- mind biztató jelek. S bizony, elérzékenyül az ember, amikor Tábor városa főterén ma is látja azokat a kőasztalokat, amelyekre mindenüket kitették az emberek, vagy a valdensek életéről olvas. A hatalmi viszonyok mindezeket elsöpörték. Rosszak a tapasztalatok. De nemcsak lustaságunkat, döntésképtelenségünket és hitetlenségünket takargatjuk azzal, hogy állandóan arra hivatkozunk: ezt úgysem hagynák. Jézus – ilyen szintű – követeivel szemben tényleg ellenséges a társadalom. Nemcsak papírsárkányokkal hadakozunk? A sokunk által ismert „krisnások” élete Somogyvámoson csak egy állam által is jóváhagyott turisztikai látványosság, a demokrácia kirakata? Jehova Tanúinak negyvenezer fős kongresszusát csak a budapesti szállodakapacitás kihasználása érdekében engedélyezték? Az egyházi vezetők nyilván féltékenyek, és nem örülnek semminek, ami Istenről nélkülük szól.

A családi élet legemlékezetesebb pillanatai azok, mikor egy kisgyermek feltétlen bizalommal van a szülei iránt. Mikor beleugrik a vízbe, vagy leugrik a lépcsőről a szülői karokba. Ugye elkapsz? Bizonytalankodik. Aztán nagy bátorságot vesz. Hiszen a kéz erős, a hang biztató, a tapasztalatok jók. És ugrik.

A kérdés az, tudunk-e egymás számára ilyen erős karokat, bizalmat és biztatást jelenteni? Hisszük-e azt, hogy Isten Országa megvalósítható? Hisszük-e, hogy ez az az uralom a földön, melyre az emberek vágynak? Ismerjük „A király új ruhája” című mesét. Lehet, hogy csak egy kis szabóinasnak kellene elkiáltani magát: Meztelen a király! S elkezdeni – akár-e folyóirat hasábjain – felelősen gondolkodni arról, mit és hogyan kellene ma lépnünk az Isten Országa megvalósításáért.

November 30. — Advent első vasárnapja — Lk 21,25–28.34–36 —

Rémálom és valóság

A mai evangéliumi részlet csaknem megegyezik a két héttel ezelőttivel. Ha az ember figyelmesen olvassa a Bibliát, látja, hogy a végidőre vonatkozó, sokszor fenyegető szakaszok bőségesen előfordulnak. Legyen szó akár az Új-, akár az Ószövetségről, a páli levelekről, János Jelenéseiről nem is beszélve. Az ember ma mindezt kortörténetnek vagy merő pszichologizálásnak gondolja, és bizony többnyire elereszti a füle mellett. S bár a jelek végigkísérték az emberi történelmet, a mai korra mindez annyira felfokozódott, hogy már nem lehet egy vállrándítással elmenni mellettük. Foglaljuk hát össze, mit ír az Újszövetség az utolsó napok jellegzetességeiről.

„Nemzet nemzet ellen támad, és ország ország ellen.” Soha ennyi, ilyen pusztító és ilyen értelmetlen háború nem volt, mint az elmúlt száz évben. Az utóbbi évek leszerelése ellenére tízezernyi atomtöltet maradt meg, s egyre többen törekszenek a nukleáris fenyegetésre.

„Éhínségek lesznek.” Elég csak Fekete-Afrika nyomorára gondolni. ENSZ-jelentések szerint 800 millió ember küzd meg naponta a betevő falatért, egy pohár vízért.

„Döghalálok, járványok lesznek.” AIDS, rák, depresszió, allergia – soha nem látott méreteket öltött. Az orvostudomány minden eredménye ellenére – elsősorban Afrikában – csökken az átlagéletkor. Az emberi szervezet 120 évre van „megteremtve”. Az, hogy ebből csak hetven évet élünk meg az életmódunk miatt, ugyancsak felér egy járvánnyal.

„Az emberek pénzsóvárgók lesznek.” Gondoljunk csak a duchrow-i pezsgős pohárra, és hogy a globalizáció mennyire felfokozza a társadalmi egyenlőtlenséget.

„Szüleik iránt engedetlenek.” Soha ilyen mérvű nem volt a generációk meg nem értése és szembenállása, és az ellenkezés a társadalom törvényeivel szemben.

„Kegyetlenek (féktelenek).” Az erőszak eddig ismeretlen kegyetlenségű lett. Az emberi érzések nélküli durva, erőszakos világ, a letaposás, lenyúlás mindennapjaink részévé vált. A hétköznapi erőszak minduntalan visszaköszön a közlekedésben, az utcán és a munkahelyen.

„Természetes vonzalom nélkül valók.” Ma mintha a deviáns lenne a követendő, a trendi. Az emberi kapcsolatokban a szeretet, megbecsülés, tisztelet hiányától fuldokolunk. A másság mindenáron való hangoztatása, az emberi szabadságra hivatkozva építés nélkül rombolni családot, nemzetet, vallást – sokak életfilozófiája.

„Megvan az Isten iránti odaadásnak a látszata, de megtagadják annak erejét.” A vallások sokszor képmutatóak, és az emberek csak lepelként takaróznak velük. Pedofilia, erőszak, hazudozás, az emberi méltóság semmibe vétele – mintha megszaporodtak volna.

„A Föld pusztítása.” Mára hivatalos szervek is bejelentették az időjárás végletes megváltozását, és megkongatták a vészharangot. Az emberiség, s benne hazánk ökológiai lábnyoma lelóg a térképről, a jelen viszonyok folytatódása esetén bolygónk hosszú távú sorsa bizonytalan.

„Nem veszik figyelembe a fenyegető veszélyt.” Ma mindenki másra mutogat. A szegények a gazdagokra, és fordítva. A kisemberrel meg elhitették, hogy tehetetlen, így hát nem is tesz semmit. A fentieket elbagatellizálják, felesleges riogatásnak tartják. Minden marad a régiben. „Ej, ráérünk arra még!”

A sor nyilván folytatható, de az átgondoláshoz ez is elég. Utolsó idők, vagy csak társadalmi, politikai és tudományos kihívások? Mindenki hite és vérmérséklete szerint válaszolhat erre, de a választ nem lehet megspórolni. Még a Karácsonyra készülésben sem. Hiszen a betlehemi Gyermek épp azért jött, hogy mindez ne így legyen. Így minden Karácsony egyre aktuálisabban teszi fel a kérdést: Emberek, mit tettetek, mit tesztek? Adventi készülődésünk segítse saját személyes felelősségünk meglátását is. Ez bizony virrasztást igényel.

A WTO, korlátlan világkereskedelem vagy szolidáris globalizáció

Susan George könyvének recenziója

A könyv (Napvilág Kiadó, Budapest, 2003, 110 oldal) kiemelkedő jelentőségű a globalizációkritikai mozgalomban és irodalomban. Ezek a mozgalmak – köztük az ATTAC is – központi helyet szánnak a nemzetközi pénzügyi intézmények (pl. a Nemzetközi Valutaalap, a Világbank) és a Világkereskedelmi Szervezet (WTO) bírálatának, egyes csoportok a WTO teljes megszüntetését követelik, míg mások demokratikussá és átláthatóvá tételét, azaz átalakítását vagy reformját szorgalmazzák. *Susan George* a téma kiemelkedő szakértője és kutatója, az amszterdami Transznacionális Intézet igazgatója, valamint a francia ATTAC alelnöke igyekezett a bonyolultnak tűnő kérdéseket közérthetően, a laikusok számára is jól áttekinthetően bemutatni. Álláspontja szerint a nemzetközi kereskedelem szabályozásához mindenképpen szükség van egy globális intézményre, hiszen senki nem akar káoszt, sem pedig kereskedelmi háborúkat. A nemzetközi szervezet szükségessége tehát nem kérdés, a WTO formájával van a baj, mivel a jelenlegi szabályokat a transznacionális vállalatok érdekében, és lényegében az ő nyomásukra alakították ki. A könyv számos példával és dokumentumokból vett idézetekkel meggyőzően igazolja, hogy a WTO szabályrendszerének megalkotása ezeknek a tőkés óriásvállatoknak, valamint lobbyszervezeteiknek sok éve elkezdődött és azóta is tartó befolyására jött létre. A világkereskedelem mélyebb statisztikai elemzése, továbbá az ENSZ és az Amerikai Egyesült Államok Kereskedelmi Minisztériumának adatai alapján kiderül, hogy a nemzetközi kereskedelem közel kétharmada a transznacionális vállatok egymás közötti és saját vállalataikon belüli kereskedelme, s csupán a maradék egyharmad klasszikus, nemzetek közötti kereskedelem. Mintegy 200 óriásvállalat roppant gazdasági és pénzügyi erővel rendelkezik, és ezzel nemcsak saját kormányaikat, hanem a nemzetközi intézményeket is befolyásuk alatt tartják.

A mű eredeti címe, „Tegyük helyre a WTO-t", jól kifejezi Susan George szándékát, nevezetesen azt, hogy bemutassa az új világkereskedelmi szervezet születését, felépítését és működési mechanizmusát. Egyszerre nyújt alapismereteket, illetve vitatkozik és érvel szenvedélyesen a Világkereskedelmi Szervezet átfogó reformja mellett. Visszanyúl a szervezet „elődjének", a GATT-nak (General Agreement on Tariffs and Trade – Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezmény) születéséhez, bemutatja azt a bűvészmutatványt, amellyel 1994-ben a marokkói Marrakesben, az uruguayi forduló végén létrejött a WTO. A szervezeti felépítés, illetve döntéshozatali mechanizmus ismertetése mellett már a könyv elején felhívja a figyelmet a WTO formálisan demokratikus, valójában azonban antidemokratikus jellegére, a Dél országainak jogos kifogásaira, panaszaira. A WTO alapító okiratából az ENSZ-et „kifelejtették". Ez persze nem véletlen, mert feljogosítja a WTO-t arra, hogy „működését ne a nemzetközi jog határozza meg". Ez tulajdonképpen annyit jelent, hogy nem köti sem az Emberi Jogok Nyilatkozata, sem a Gazdasági, Szociális és Művelődési Jogokról szóló Megállapodás, sem az Egyezmény az Államok Jogairól és Gazdasági Feladatairól.

A Világkereskedelmi Szervezet illetékességéről szólva megállapítja, hogy „egy tető alatt különböző, de ugyanazon szerkezetbe illeszkedő szerződések élnek együtt, s ezek közös intézményi kerete a WTO". A mintegy két tucat szerződés egyetlen közös célja a világkereskedelem liberalizálása, a vám- és egyéb akadályok felszámolása, a piacok megnyitása, minden nemzetközi ügyletben a verseny és a piac törvényeinek érvényesítése. A szerződések közül külön figyelmet érdemelnek a szolgáltatás-kereskedelemre, a szellemi tulajdonjogokra, a mezőgazdaságra, a külkereskedelemmel kapcsolatos beruházási szabályokra, a műszaki akadályok felszámolására, a vitarendezésre vonatkozó egyezmények. Ezekkel a szerző részletesebben, külön fejezetekben is foglalkozik.

A WTO pilléreinek számító alapelveket sorra véve Susan George kijelenti, hogy sok esetben sérülnek az állampolgárok érdekei, a demokrácia pedig nem érvényesül. Kiemeli, hogy a WTO nem tűri a fenntartásokat, nincsenek kivételek. Folyamatos tárgyalások színtere, amelyeknek célja a „fokozott és erősödő liberalizáció". A WTO teljes átláthatóságot, és a Világbankkal, valamint a Nemzetközi Valutaalappal történő együttműködést ír elő jelenlegi 146 tagországának. A fő vezérelvek közül közérthető magyarázatot kapunk a legnagyobb kedvezményes elbánásról, a nemzeti elbánás elvéről, a piacokhoz való hozzáférés szabadságáról, a dömping és a monopóliumok tilalmáról, amelyeknek sokszor káros következményeit plasztikusan, számos példával támasztja alá.

A szerző meggyőzően bizonyítja, hogy David Ricardo komparatív előnyökről megfogalmazott elve a globalizáció jelen szakaszában nem érvényesül, mivel ő csak a természeti feltételeket vagy a gazdasági előnyöket vette számításba. Mára azonban erőteljesen csökkentek a szállítási költségek, és a közvetlen külföldi befektetés is mindennapossá vált, ezért szinte bármit, bárhol lehet termelni. Ebből pedig levonható az a következtetés, hogy „a cégek hasonló vagy ugyanazon termelékenység mellett ott igyekeznek gyártani..., ahol a törvények, a szabályok és főleg a bérek számukra a legkedvezőbbek". A konkurenciaharc nemcsak a gazdag és a szegény országok között dúl, hanem a szegény országok között is.

A WTO-egyezmények buktatói közül a kereskedelem műszaki akadályairól (TBT) és a közegészségügyi-növényvédelmi szabályokról (SPS) szólva Susan George leszögezi, hogy ezek nem felelnek meg az elővigyázatosság elvének, mely szerint – ha kétséges egy termék ártalmatlansága, akkor – az eladónak/exportálónak kell tanúsítania az ártalmatlanságot, nem pedig a vevőnek/importálónak kell bebizonyítania a káros hatást. Itt a bizonyítási elv a visszájára fordul. A szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló egyezményről (TRIPS) Susan George megállapítja, hogy ez a gyógyszeripari cégek szellemi tulajdonjogát védte meg, és megtiltotta a Dél országainak a gyógyszerek utángyártását és forgalmazását. Más vitatott előírások a szabadalmi oltalom időtartamára és főleg az élő organizmusok szabadalmaztatásának lehetőségére vonatkoznak. A génmódosított vetőmagvak és egyedek védelme ugyancsak a transznacionális mezőgazdasági biznisz érdekeit szolgálja.

A Vitákat Rendező Testület (DSB) jeleníti meg a WTO túlzott hatalmát. A világkereskedelem szabályozását tulajdonképpen ez a szervezet végzi. A döntőbíróság szakértőit a kormányok jelölik ki, nem szavazással választják őket. A testület zárt üléseket tart. A fellebbezést is saját kebelükön belül intézik, a határozat kötelező és végrehajtandó. A DSB döntéseiből idézett példák alátámasztják a túlzott hatalom tényét.

A mezőgazdaságról szóló egyezmény ellenmondásosságát jól tükrözik az USA és az Európai Unió közötti, továbbá a Dél országai és a fejlett országok közötti viták. Miközben az Egyesült Államok a piacok megnyitását követeli partnereitől, gyakran érhetők tetten a rejtett vagy nyílt protekcionizmus eszközei. A Cairns-csoport produktivista mezőgazdaságkoncepciója szemben áll a biológiai sokféleség és a természet védelmével, s a kistermelők csődbe meneteléhez vezet.

A könyvben központi szerepet kap az Általános Szolgáltatás-kereskedelmi Egyezmény (General Agreement on Trade in Services – rövidítve: GATS), amely mára már a globalizációkritikai mozgalmak elsőszámú közellensége lett. Ennek okait a szerző a következő tényezőkben látja:

- Súlyos veszélyek fenyegetik a szociális vívmányokat, legalábbis ott, ahol ezek egyáltalán léteznek.
- A demokrácia ellen bevetett valóságos „trójai faló".
- Veszélyezteti a közszolgáltatásokat, az egészségügyet, a szociális szolgáltatásokat, az oktatást, a környezetvédelmet, a művelődést.
- Keretmegállapodásról van szó, amelynek lényege a „folyamatos liberalizálás".
- Hatálya csaknem az összes emberi tevékenységre kiterjed.
- A kötelezettség-vállalások gyakorlatilag visszavonhatatlanok.
- Nincsenek limitek.

Az amerikai külkereskedelmi tárgyaló szavai jól foglalják össze a GATS céljait: „...azzal a szándékkal jött létre, hogy visszaszoruljanak vagy megszűnjenek azok a kormányzati szabályozások, amelyek akadályozzák a szolgáltatások szabad áramlását a nemzeti határokon keresztül." A GATS a tagországokra lebontott, kötelezettség-vállalásokban megtestesülő szolgáltatások nyújtását illetően négy módot különböztet meg:

1. határokon átnyúlóan, pl. elektronikus nemzetközi kereskedelem, postai szolgáltatás révén;
2. külföldi fogyasztás révén, pl. turizmus, tanulás, orvosi kezelés;
3. kereskedelmi jelenlét útján, amely felöleli a szolgáltatások nyújtásával kapcsolatos összes külföldi befektetéseket a bankfiókoktól az erőművekig vagy az üdülőhelyekig (lényegében itt érhető tetten a *civil szervezetek* által néhány évvel ezelőtt sikeresen meghiúsított multilaterális nemzetközi beruházási egyezménynek – a MAI-nak – a visszacsempészése);
4. természetes személyek jelenléte kapcsán, pl. filmforgatásra, előadásra, konzultációra utazó színészek, vagy üzletemberek külföldi kiküldetései.

A GATS tizenkét fő területet foglal magába: üzleti szolgáltatások, hírközlés, építés és tervezés, áruforgalom, oktatás, környezetvédelem, pénzügyi szolgáltatások, egészségügyi és szociális szolgáltatások, idegenforgalom, sport, művelődés és szórakoztatás, szállítás és egyebek. (Ez utóbbiba tartozik minden, ami az előzőekben felsoroltakba nem fér bele, így pl. az energiaellátás). Az összesen 160 alkategóriába sorolt tevékenységek között a postai szolgáltatásoktól a tudományos kutatásokig, az építőipartól a kiadói tevékenységig, valamint a hulladékbegyűjtésig minden megtalálható.

A GATS I. fejezete azzal a proklamációval kezdődik, hogy az egyezmény nem vonatkozik „a kormányzati hatáskörben nyújtott szolgáltatásokra", de az 1.3c cikkely értelmében a közhatalom gyakorlása közben nyújtott szolgáltatásoknak csak azok tekinthetők, amelyeket teljesen ingyen, illetve versenyen kívül biztosítanak.

A teljesen ingyenes, azaz „nem kereskedelmi alapon történő szolgáltatásnyújtás" azonban többnyire nem létezik (kivételt képeznek az állam és a rendőrség funkciói). A legtöbb közszolgáltatásért vagy szociális ellátásért fizetni kell (pl. postai szolgáltatások, tömegközlekedés, energia, egészségügy stb.), vagy az állam magánszolgáltatókkal versenyez (pl. közkórházak és magánorvosi rendelők, ill. állami és magániskolák), következésképpen tehát a GATS hatálya alá tartoznak.

Az aggályokat tovább növeli, hogy a GATS-tárgyalások zárt ajtók mögött, a nemzeti parlamentek képviselőinek tájékoztatása és demokratikus ellenőrzése nélkül folynak.

A WTO Miniszteri Tanácsának 2001 novemberében Dohában (Katarban) tartott 4. értekezletét követően felgyorsultak a GATS-tárgyalások. Szigorúan titkos módon 2002. március 30-ig kellett minden egyes tagországnak eljuttatnia a WTO-hoz és az érintett országokhoz liberalizációs „kéréseit", tehát felsorolnia azokat a szolgáltatási szektorokat, amelyeket a többi tagállamban piacnyitásra kívánatosnak ítél. Ez a szakasz lezárult, de csak kiszivárogtatásokból ismert, hogy az Európai Unió Bizottsága az Unió közös kereskedelempolitikája jegyében 29 fontos partnerétől kért az Európai Unió vállalatai számára piacnyitást, és a kérések zöme fontos közszolgáltatási szektorokra vonatkozott.

Az ajánlati fázis 2003. március 31-én zárult. Eddig az időpontig kellett minden tagországnak a hozzá beérkezett „kérések" alapján a saját liberalizációs „ajánlatát" a WTO és a többi tagország tudomására hoznia, azaz nyilatkoznia, hogy mely szolgáltatási szektorokat kész megnyitni a külföldi cégek előtt.

A Dél országainak ellenállása, valamint a globalizációkritikai mozgalmak nyomása miatt az ajánlati fázis határidejét több WTO-ország nem tartotta be.

A WTO Miniszteri Tanácsának soron következő, 5. ülésére 2003 szeptemberében Mexikóban, Cancúnban kerül sor, s ez ellen a civil mozgalmak világméretű demonstrációkat szerveznek. Az igazságos és méltányos nemzetközi kereskedelem érdekében a szerző a civil mozgalmak követeléseit az alábbiakban foglalta össze:

- Moratórium a WTO-ban folyó tárgyalásokra, ne legyen új forduló, amíg átfogó értékelésre nem kerül sor.
- Meg kell erősíteni a kormányok jogát a közszolgáltatások szabályozására. Töröljék el a GATS-egyezmény 1.3c pontját, mert széles kaput nyit mindenféle liberalizáció és privatizáció előtt.
- A Vitákat Rendező Testületet (DSB-t) kényszeríteni kell, hogy döntései megfeleljenek a nemzetközi jogelveknek.
- Szüntessék meg a „szükségességi követelményeket" (GATS, VI. 4. cikkely), amelynek alapján jelenleg kényszeríteni tudják a kormányokat, hogy visszavonják a licencekkel, minőségi előírásokkal, szabványokkal kapcsolatos előírásokat.
- Természetesnek kell tekinteni az óvatosság elvének alkalmazását.
- Meg kell védeni a kis agrártermelők létezéshez, illetve minden ország élelmiszer-biztonsághoz való jogát.
- A „verseny elmélyítése" helyett olyan mechanizmusokat kell kialakítani, amelyek „erkölcsi köröket" hoznak létre, erkölcsi kompenzációt nyújtanak. Nem szabad új területeket átadni a WTO-nak!
- Minden ország civil társadalmát folyamatosan be kell vonni saját kormányuk kereskedelempolitikájának kidolgozásába.
- Az Észak országai – amikor csak lehetséges – alapanyag-vásárlásaikkal támogassák az ún. „méltányos" kereskedelmet.
- A szellemi tulajdonjog területén el kell fogadni az afrikai országok javaslatát mindenféle élőlény szabadalmaztatásának tilalmára, engedélyezni kell a generikus gyógyszerek utángyártását és forgalmazását.

A könyv megjelenésének időszerűségét nemzetközi és hazai események egyaránt jelzik. Mindenütt, így nálunk is veszélybe kerültek a közszolgáltatások: az egészségügyi ellátás, a postai szolgáltatások, a vasút, az oktatás, az állami nyugdíjrendszer stb. Ajánlom jó szívvel mindenkinek, akit mélyebben érdekel a világkereskedelem működése és a neoliberalizmus fontos intézménye, a WTO.

Végezetül szeretném felhívni a figyelmet a könyv végén található kitűnő összefoglalóra a nemzetközi ATTAC-mozgalomról, amelyet Artner Annamária, az ATTAC Magyarország elnöke írt, továbbá kiemelni a könyv fordítóinak, Philippe Breuil-nek és Farkas Péternek, a magyar ATTAC tagjainak kiemelkedő munkáját is, amellyel kétséget kizáróan hozzájárulnak a téma magyar nyelvű népszerűsítéséhez és a WTO-val kapcsolatos ismeretek terjesztéséhez.

Benyik Mátyás

A recenzió szerzője szakközgazdász, nemzetközi gazdasági szakértő.

TARTALOM

Tanulmány
Sárdy Péter: Bűn és megbocsátás 2–7
Martin Stöhr: A totális háborúk előfeltétele: a szolgalelkűség 12–14
Gromon András: „Kihajtá őket a templomból"? 23–24
Interjú
Az embernek ki kell kételkednie magát! (Heinrich Heine) 8–10
Meditáció
Hans-Dieter Mutschler: Az ember – egynapos légy a kozmoszban? 11
Vörös Éva: Elringatott gyász 16
Aktuális
Zámbó Zoltán: Szégyen 15
Gyerekeknek Moha-mese
Ugribugri hazudik 17–18
Útleírás
Merza József: Hogyan jutunk el Szanticskára? (III. rész) 19–20
Novella
Tunyogi Csapó Gábor: Dédapám halála 21–22
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 25–29
Környezetvédelem
Benyik Mátyás: A WTO, korlátlan világkereskedelem vagy szolidáris globalizáció 30–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

No comment

Paul Wolfowitz, az amerikai védelmi miniszter helyettese nem régen elismerte, hogy Irak megtámadásához nem a tömegpusztító fegyverek szolgáltatták a valódi okot.

Az Ázsia biztonságával foglalkozó konferencián többek között elhangzott az is: „Az elsődleges különbség – kicsit leegyszerűsítve – Észak-Korea és Irak között az, hogy Irakban gazdasági szempontból nem volt más választásunk, mivel az ország egy olajtengeren lebeg."

Wolfowitz egy másik megnyilatkozása szerint a tömegpusztító fegyverek kérdése soha nem volt a Szaddám Huszein megdöntésére indított „megelőző háború" fő oka az Egyesült Államok számára. A Vanity Fair magazinban közölte: Washington azért kommunikálta hónapokon át mégis ezt, mert „ez volt az egyetlen ok, amelyben mindenki egyetérthetett".

Június hatodikán olvasható volt több helyen is, hogy Hans Blix, az ENSZ iraki fegyverzet-ellenőreinek most távozó vezetője szerint a szövetségesek használhatatlan adatokat adtak át neki az iraki fegyverekről. Megfordítva: talán nem véletlen, hogy a szövetségesek sehol sem találtak tömegpusztító fegyvereket Irakban.

Scott Ritter, aki 1991 és 1998 között volt az ENSZ iraki fegyverzet-ellenőreinek vezetője, felszólította George Bush amerikai elnököt, hogy ismerje el: becsapta a világot, és vállalja a felelősséget a meggyilkolt amerikai katonák haláláért.

Forrás: GAIA Sajtószemle, 2003. május-június

„Érted vagyok"
(Exodus 3,14)
A jézusi tájékozódás folyóirata
XIV/5. (81.) szám. Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula
Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155)
Kovács László
Márczi Imre
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő
Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám: 10200964-20210809
Magyar Hitelbank Rt., Budapest V., Szabadság tér 5–6.
Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.
Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!
Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://bocs.hu
E-mail: ertedvagyok@netelek.hu
A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.
Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító, Ipolytölgyes
Felelős vezető: Halmai Zoltán
ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:
Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó a pénzt mire küldte.

Előfizetési díj 2003-ra (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 1500 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 2000 Ft
egyéb külföldre ..... 3500 Ft
Nyugaton: ..... 20 Euro

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.

„Érted vagyok”

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV. évf. 6. szám
2003. december
150,– Ft

Férfi az Isten, vagy nő?

Bisztrai László gyémántmiséje

Ökumenikus eukharisztia?

A bájos Isten

Mese az ismeretlen bölcsről

Szabadságot M. Vanununak!

A játék filozófiája

Karácsonyi ballada

Church & Peace konferencia Eszéken

Vasárnapi szentírási elmélkedések

Szentendrei Zöld Kör

Férfi az Isten, vagy nő?

A Biblia elfelejtett istenképei

A probléma

Kereszténynek feltételezni lehetne, hogy egyetemes, azaz férfiakat és nőket egyaránt magában foglaló nyelvet használnak. Ezzel szemben **azt tapasztaljuk, hogy a prédikációk, imádságok vagy liturgikus énekek nyelvezete teljesen férfi irányultságú:** férfiakról, testvérekről, fiakról beszél, vagy például Ábrahám, Izsák és Jákob Istenéről, kizárólag férfi jelentésben, és a nyelvtani nemet ismerő nyelvekben Isten mindig hímnemű: „er”, „he”, „il” és így tovább, de a közfelfogás is – kimondva, kimondatlanul – férfinek képzeli el őt.

Egyébként – a konkrét szóhasználattól függetlenül – is **megszoktuk, hogy csak mint férfiről**, atyáról vagy vőlegényről, férjről (ld. az Ószövetségből ránk maradt szimbolikát Isten és a választott nép kapcsolatáról) **beszéljünk Istenről**. A tisztán férfias isten-megnevezések azonban komoly politikai-társadalmi következményekkel járnak: Mivel Isten olyan, mint egy férj, a férjek Istenhez hasonlóak. Mivel Isten olyan, mint egy apa, az apák Istenhez hasonlóak. Ezzel máris készen áll minden a lányok és asszonyok feletti uralkodáshoz, hiszen ha csak az emberiség egyik fele hasonló Istenhez, akkor „magától értetődő”, hogy a másik fele alá legyen rendelve az elsőnek.

Ezzel szemben ha kiderül, hogy a Biblia Istenről mint asszonyról és anyáról is beszél, akkor ez azt jelenti, hogy a feleségek és anyák is hasonlóak Istenhez, és ebben az esetben férfi és nő között nincs helye uralkodásnak, csak közösségnek, egyenrangú partnerségnek.

Az alábbiakban tehát azt **szeretnénk megmutatni, milyen sokféle módon beszél a Biblia Istenről mint nőről és anyáról**. Előbb azonban rövid történelmi visszatekintésben felidézzük, hogy a bemutatandó bibliai szemléletmód valamikor jelen volt a keresztény gondolkodásban is.

Történelmi visszapillantás

Alexandriai Kelemen (2. szd.) egész fejezetet szentel Paidagógosz c. művében Isten anyaiságának, és azt írja: „Szeretete révén az Atya anyai lénnyé lett”; majd később: „az Ige (Krisztus) minden az ő kicsinyei számára: apa és anya”.

A 3. század elejéről származó apokrif *Péter cselekedetei* ezekkel a szavakkal fordul Jézus Krisztushoz: „Te apám vagy, anyám vagy, testvérem, barátom, szolgám, házigazdám. Te vagy a Mindenség, és a Mindenség benned van; te vagy a Lét, és rajtad kívül semmi sincs.”

A 4. század második felében élt *Aranyszájú János* így fogalmaz keresztelési útmutatásában: „Ahogyan az asszony saját vérével és saját tejével táplálja gyermekeit, úgy Krisztus is saját vérével azokat, akiket nemzett.” Ugyanebben a korban Nyugaton *Ambrus* az „Atya öléről”, sőt Krisztus „tápláló melleiről” beszél, az 5. szd. elején pedig *Synesius*, a líbiai Ptolemaisz püspöke így fordul Istenhez: „Te apa vagy, te anya vagy, férfi vagy és nő vagy.”

Ebbe a hagyományvonalba sorolható még *Valentius* (2. szd.), *Nüsszai Gergely* (4. szd.), *Ágoston* (†430), *Tiszteletreméltó Beda* (†735), *Lombardiai Péter* (12. szd.), *Aquinói Tamás* (13. szd.) és *Bonaventúra* (13. szd.) is. A nők közül meg kell említeni *Hackeborni Mechthild* misztikust (†1298), aki mind a három isteni személyt anyának nevezi, továbbá *Sienai Katalint* (14. szd.), *Svédországi Brigittát* (14. szd.), *Norwich-i Juliannát* (†1415 körül) és *Avilai Terézt* (†1582).

Ugyanakkor nem szabad elfelejtenünk, hogy a nő és a nőiség két különböző valóság, s a fent említett gondolkodásmód és megnyilatkozások nem akadályozták meg a szóban forgó férfiakat abban, hogy a környezetükben élő hús-vér nőkkel szemben elutasítóak és lekezelőek legyenek. Például a 12. századi ciszterci férfi szerzetesek szívesen alkalmaztak női képeket Istenre, miközben megtagadták a ciszterci apácáknak nyújtandó támogatást; *Clairveaux-i Bernát* (†1153) pedig szülőanyjának teljes megvetésével „kapcsolta össze” a Jézus anyaisága iránti érzékenységét.

Az egyetemes nyelv használata tehát még kevés a férfiak és nők közötti egyenlőség helyreállításához, csak egy lépés efelé, de mégis a kezdet lehet, ami talán nem is olyan kevés, ha arra gondolunk, hogy a világéhezés, a nukleáris vagy ökológiai katasztrófa ellen sokszor csak igen keveset tehetünk, az azonban hatalmunkban van, milyen nyelvet használunk.

Isten mint szülő asszony

A Biblia női istenképei közül a legelterjedtebb az, amelyik Istent anyaként ábrázolja. Izajás a 42,14-ben így írja le a bálványimádók ellen fellépő Jahve indulatát és fájdalmát: „Sokáig hallgattam, csöndben voltam, visszafogtam magam. De most **kiabálni fogok, mint a szülő asszony, fújok és lihegek”** (a 16. v. aztán arról szól, hogy Isten szülési fájdalmai nyomán új világ születik: világosságra változik a vakok sötétsége). Mózes pedig így panaszkodik népére: „Nem gondoltál többé a Sziklára, aki téged nemzett, elfelejtetted Istent, aki téged szült” (5Móz 32,18).

János evangéliumában Jézus a szülő asszony képével vigasztalja tanítványait a rájuk váró nehézségek kapcsán: „Az asszony is, amikor szül, szomorkodik, mert eljött az órája...” (16,21). Nem sokkal később pedig így imádkozik: „Atyám, eljött az óra...” (17,1). Melyik óra? Krisztus, az anya számára a szenvedés órája, a szülési fájdalmak órája.

Az Apostolok cselekedetei szerint areopáguszi beszédében Pál görög költőkre utalva mondja Istenről: „Benne élünk, mozgunk és vagyunk” (17,28). Minthogy az anyaméhet leszámítva sosem élünk egy másik ember*ben*, talán értelmezhetjük ezt úgy, hogy az egész emberiség – tekintet nélkül bőrszínre, nemre, vallásra, politikai és gazdasági rendszerekre – **az egyetlen Isten kozmikus ölében** él, mozog és van. (Mellesleg: a héberben az „anyaöl, anyaméh” szóból származik az „irgalom” szó, ezért „Isten irgalmasságát” értelmesen fordíthatjuk úgy is, hogy „Isten anyai szeretete”...)

Annál is inkább gondolhatjuk ezt, mivel Pál a Rómaiakhoz írt levélben ezt mondja: „Tudjuk, hogy az egész teremtés mind a mai napig sóhajtozik és **vajúdik** [értsd: szülési fájdalmakban fekszik]...; mi is sóhajtozunk és várjuk... testünk megváltását” (8,22–23). Ő tehát a megváltást szülési fo-

lyamatnak látja, amely nemcsak az egyes emberben, a mikrokozmoszban, hanem az egész teremtésben, a makrokozmoszban is zajlik. Mennyire nem idegen ez az elképzelés Páltól, mutatja az is, hogy önmagára is alkalmazza ezt a képet: „Gyermekeim, a szülés fájdalmait szenvedem el értetek, míg Krisztus alakot nem ölt bennetek” (Gal 4,19).

Visszatérve még János evangéliumára, Jézus ott (3,6) anyaként beszél a Szentlélekről: „Ami a testből született, az test, ami azonban a Lélekből született, az lélek”. Testből születni annyit jelent, mint egy emberi anyából előjönni; **a Lélekből születni** pedig annyit jelent, mint egy isteni anyától származni. (Ne feledjük azt sem, hogy a Szentléleknek megfelelő „ruah” szó a héberben nőnemű...) Az evangélista hasonlóképpen kijelenti, hogy aki az Igében hisz, az maga is „Isten gyermekévé” válik, vagy más szavakkal: „Istenből született” (1,12–13). Az első János-levélben pedig az áll, hogy mindenki, aki szeret, „Istentől származik” (4,7).

Az effajta megnyilatkozások arra bátorítanak minket, hogy az **„újra- vagy újjászületés”** képeit az Isten természetében meglévő női összetevő igazolásának lássuk, az „újjászületésre” történő felszólításokat pedig úgy értelmezzük, mint felhívást arra, hogy valóságosan tapasztaljuk meg Isten anyaölét és a belőle születést, azaz hagyjunk fel az önközpontúsággal, és simuljunk bele teljesen Isten akaratába, ahogyan a magzat is teljes összhangban van az őt hordozó anyával. Isten anyaságának felfedezése ily módon nemcsak belső békénk létrejöttét, hanem az emberiség békéjének megvalósulását is szolgálná.

Isten mint szoptató anya

Isten nemcsak hordoz és világra hoz, hanem táplál is minket, ahogyan Izajás utal rá a 49,15-ben: **„Megfeledkezhet-e csecsemőjéről az asszony**, s az anya testének szülöttéről? De még ha megfeledkeznék is: én akkor sem feledkezem meg rólad.” Bár ebből kitűnik, hogy az emberi szeretet sosem lehet olyan állandó, szilárd és megbízható, mint az isteni, de az is, hogy a próféta szemében az emberi gondoskodás össze formái közül az anyai szeretet a legállandóbb, legszilárdabb és legmegbízhatóbb.

Hasonló képpel találkozunk a Számok könyvében (4Móz 11,11–13), ahol Mózes így perlekedik Istennel: „Miért bánsz ily rosszul szolgáddal..., hogy ennek az egész népnek a terhét a vállamra rakod? Hát talán én hordoztam ezt az egész népet méhemben, vagy én voltam, aki szülte, hogy azt mondhasd nékem: **Vedd a melledre, mint dajka a csecsemőt...** Honnan vegyek húst az egész nép számára?”

Az 1. században keletkezett apokrif 2. Ezdrás-könyv szintén az anya, ill. a dajka képét alkalmazza Istenre: „Így szólt a Mindenható: Nem rimánkodtam-e nektek, mint apa a fiainak, anya a lányainak vagy dajka a csecsemőinek, hogy népemmé legyetek és én Istenetekké legyek” (1,28–29)?

Alexandriai Kelemen, Ágoston vagy Avilai Teréz az Újszövetség tejjel kapcsolatos kijelentéseit az Isten vagy Krisztus által adott anyatejre vonatkoztatják, s többek között az 1Pét 2,2–3 mutatja, hogy ez az értelmezés helytálló: „Mint újszülött gyermekek, kívánjatok hamisítatlan, szellemi **tejet**, hogy felnőjetek és elérjétek az üdvösséget. Hiszen tapasztaltátok, milyen jó az Úr!” Mivel a bibliai korban minden gyermeket szoptatással tápláltak, ez a szakasz egyértelmű utalás Krisztusra, aki az újszülött keresztényeket táplálja.

János evangéliuma szerint a sátoros ünnepen Jézus így kiáltott a néphez: „Aki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék!” Az evangélista magyarázólag hozzáfűzi: „Amint az Írás mondja: **Belsejéből** élő víz folyamai folynak majd” (7,37–38). Az itt alkalmazott görög „koilia” szó üres helyet, üreget jelent, és gyakran a testüreg felső részét értik rajta, értelemszerűen lehet tehát „mell”-lel kell fordítani. A legtöbb fordító persze visszariad attól, hogy női képet alkalmazzon Jézusra, de úgy látszik, az evangélistának nem voltak ilyen aggodalmai.

Kiegészítésként tegyük még hozzá a fentiekhez: A gyermekét szoptató anya gyermeke elválasztásáért is felelős, azaz a kellő időben segítenie kell neki, hogy át tudjon térni a tejről a szilárd táplálékra, és önállóvá váljék a világban. De erre még visszatérünk az „Isten mint anyasas” alpontban.

Isten mint bába

A bibliai időkben az asszonyok csak bábaként juthattak elismert foglalkozáshoz. A bábák tevékenységébe a Kivonulás könyvének első fejezete ad rövid betekintést. Két héber bába, Sifra és Pua segédkezett rendszerint a héber és egyiptomi asszonyoknak a szülésben. Az adott helyzetben azonban életüket kockáztatva folytatták tevékenységüket, mivel szembeszálltak a fáraó parancsával, hogy minden újszülött héber fiút meg kell ölni. Az őket számon kérő fáraónak aztán éles elmével feleltek meg.

Az Ószövetség több helyen is bábához hasonlítja Istent. Izajás 66. fejezetében Sion jelenik meg szülő asszonyként, és Isten az, aki **ellátja a bába-teendőket:** segíti a szülést, megmossa az újszülöttet és az anyát, majd a gyermeket anyja megnyugtató mellére helyezi szopni: „Vajon én, aki megnyitom a méhet, tán nem akarom a szülést is? És én, aki akarom a szülést, tán bezárom a méhet? – mondja az Úr... Táplálkozzatok tejével..., teljetek el gyönyörrel dicsőségének emlőjén” (7–13. v.).

Hasonló képet használ az emberek által üldözött és kigúnyolt, s magát Istentől is elhagyottnak érző zsoltáros is, amikor így fohászkodik Istenhez: „Te vagy az, aki **kihúztál anyám méhéből**, biztattál engem anyám emlőin. Születésem óta gondod volt rám, anyám méhétől fogva te voltál Istenem” (22,10–11). (Mivel Jézus ezt a zsoltárt imádkozta a kereszten – talán azért is, mert több olyan mozzanatot tartalmaz, amely konkrétan megjelent szenvedésében, 7–9. és 15–19. v. –, feltételezhetjük, hogy gyötrelmes „szülési fájdalmaiban” [ld. föntebb az utalást Jn 16,21-re és 17,1-re!] arra gondolva próbált vigasztalódni, hogy Isten volt az ő bábája, aki kihúzta őt anyja méhéből, s elhagyatottságában ismét őt hívta.

Lehetséges, hogy a Római levél 8, 26–29-ben is ott van a bába-motívum, noha nem kimondottan, csak hallgatólagosan feltételezve, amikor azt mondja: „Gyöngeségünkben segítségünkre van a Lélek is...” (26. v.), hiszen ezt megelőzően Pál vajúdásnak nevezi a természet „felszabadulásának” és az ember megváltásának folyamatát. Ha feltételezésünk megalapozott, akkor itt **a Szentlélek az, aki bábaként beavatkozik**, és sikeres „szüléshez” segít minket,

Isten mint háziasszony

A 123. zsoltár 2. versében ezt olvassuk: „Ahogy a szolgák szeme uruk kezé(nek intésé)re, s a szolgálók szeme úrnőjük kezé(nek intésé)re, úgy tekintenek szemeink az Úrra, ami Istenünkre.” A zsoltáros szerint tehát Jahve nemcsak atyja és ura, hanem anyja és úrnője is népének.

A bibliai időkbeli háziasszony vagy gazdasszony („úrnő”) tevékenysége olyasmi volt, mint manapság egy vállalkozás vezetése. A háztartás többnyire kiterjedt volt, és tehetős családokban több száz embert is átfogott, ha figyelembe vesszük a mellékfeleségeket és azok gyerekeit, az összes nagyszülőket, testvéreket, nagybácsikat, nagynéniket, szolgákat, szolgálólányokat... Az „első asszonynak” hatalmas feladatköre és felelőssége volt.

A 123. zsoltár lehetővé teszi számunkra, hogy a Példabeszédek köny-

vének 31. fejezetében Jahvénak mint mintaszerű háziasszonynak a leírását lássuk (ebben a képben Jahve a férfi szerepben elképzelt emberiség tökéletes feleségeként jelenik meg!): „Bár még éjszaka van, de már fölkel, és **ellátja háza népét eledellel"** (15. v.), de nemcsak eledellel, hanem **ruhával** is (13.19.21. v.), sőt nemcsak házanépéről, hanem **az idegenekről is gondoskodik:** „Megnyitja kezét a szűkölködőknek, és kiterjeszti karját a szegények fölé" (20. v.). Nem olyan, mint aki meghunyászkodva, némán aláveti magát, ellenkezőleg, okos beszédéről ismert: „Ha kinyitja száját, bölcsen beszél, és jóságos szó árad a nyelvéről" (26. v.). Mivel (Jahve) ilyen derekasan gondoskodik a háztartásról, férje (az emberiség) szabaddá válik a politika és a kormányzati ügyek számára: „Férjét a kapuknál [az ókorban a kormányzás és bíráskodás helye] nagyra tartják, mikor tanácsban ül az ország véneivel" (23. v.): Isten mint háziasszony-gazdasszony ellát minket étellel-ruhával (vö. Mt 6,25–26), tehát joggal várja el tőlünk, hogy mi viszont vállaljuk a felelősséget a társadalmi igazságosságért (vö. Mt 6,33).

Meglehet, a 123. zsoltár vagy a Példabeszédek könyvének 31. fejezete járt Jézus fejében, amikor elmondta példabeszédét **az elveszett drachmáját kereső háziasszonyról** (Lk 15,8–10), aki egyértelműen Isten szimbóluma. Ez a példabeszéd – legalábbis Lukács kompozíciójában – két másik, lényegileg azonos mondanivalójú példabeszéd társaságában hangzott el, amelyek férfi szerepben mutatják Istent (pásztor és apa). Elmondhatjuk tehát, hogy Jézus ugyanazt a „kiváltságot" tulajdonította a nőknek is, mint a férfiaknak, nevezetesen hogy az ő természetük is jelen van Istenben.

Isten mint kenyérsütő asszony

Bár az előző alpontba is besorolhattuk volna ezt a szimbólumot, külön említjük, mivel Jézusnál jelenik meg.

Egy rövid példázatban Jézus a **kovászolás-dagasztás-kenyérsütés** – az 1. század Palesztinájában asszonyok által végzett! – műveletéhez-folyamatához hasonlítja Isten országát. Jóllehet a kovász mint az erjedés, bomlás, romlás jelképe a Bibliában szinte kivétel nélkül negatív minőséget hordoz (vö. a kovásztalan kenyér követelménye húsvétkor, továbbá Mt 16,11: a farizeusok és szadduceusok kovásza, 1Kor 5,6–8: a gonoszság kovásza), nyilvánvaló, hogy ez esetben pozitív tartalmú (a lisztből tészta és kenyér lesz, a „világból" pedig „Isten országa"), s a kenyeret dagasztó háziasszony Istent jelképezi.

Ha Jézus a János-evangélium 6,31–35-ben önmagát „élő kenyérnek", az **„élet kenyerének"** nevezi, amelyet Isten ad, ahogy adta annak idején a mannát is, akkor ez ismét csak Isten kenyéradó, tehát – a korabeli gyakorlatnak megfelelően – női mivoltára-tevékenységére utal.

Isten mint anyasas

A Bibliában két „szárnyas-kép" található Istenre vonatkoztatva: az egyikben az ember Isten védelmező szárnyai *alatt* rejtőzködik (erről a következő alpontban lesz szó), a másikban isteni szárny*akon* emeltetik a magasba. Mindkettő női-anyai szerepben mutatja Istent.

A Jahve egész népét jelképező Jákóbbal kapcsolatosan olvassuk az 5Móz 32,11–12-ben: **„Mint a sas, mely fészkét védi**, és ott lebeg fiai fölött, kiterjeszti szárnyát, felkap egy fiókát és szárnyain hordozva viszi: Egyedül az Úr vezérelte Jákobot..." Hasonlóan beszél Izrael gyermekeihez Jahve a Mózes 2. könyve 19,4-ben: „Láttátok, mit tettem az egyiptomiakkal, hogyan **hordoztalak titeket sasszárnyakon**, és idehoztalak titeket magamhoz." E két idézet fényében egyértelmű, hogy ugyanerről van szó Izajás 40,31–32-ben is: „Még a fiatalok is elfáradhatnak, ellankadhatnak, az ifjak is összeeshetnek. De akik az Úrban bíznak, új erőt merítenek, szárnyra kelnek [szárnyakat kapnak], mint a sasok."

Bár nyelvtanilag ezeken a helyeken hím sasokról van szó, mégis helyesebb anyasasként fordítani őket, ugyanis a tojó sokkal többet ül a tojásokon, sokkal többet vadászik és sokkal többet tanítja vadászni a kicsinyeit, azonkívül nagyobb és erősebb is, mint a hím. Értelemszerűen jobban illenek rá az iménti leírások.

Fontos mozzanat itt, hogy az anyasas nemcsak védi a fészkét, nemcsak táplálja fiait, hanem repülni és vadászni is tanítja őket, mégpedig valóban oly módon, hogy a hátára-szárnyára vesz egy-egy fiókát, úgy repül vele egy darabig, majd hirtelen kirepül alóla, hogy önálló repülésre kényszerítse, ám továbbra is ott repül a közelében, hogy ha az elfárad, ismét alája száguldhasson és továbbvihesse!... Micsoda fantasztikus kép ez a szerető Istenről, aki ápol minket és gondoskodik rólunk, amíg „kezdők" és gyengék vagyunk, mégis a saját erőnket és érettségünket tartja szem előtt, és ahelyett hogy egészségtelen függőségben akarna tartani, „el akar választani", saját lábunkra akar állítani minket – aktív közreműködésével!

Érdemes még egy pillantást vetnünk a Teremtés könyve (1Móz) 1,2-re, ahol az áll, hogy **„Isten Lelke [ruah] a vizek fölött lebegett".** A „rahaf" szó, amelyet itt „valami fölött mozogni, lebegni"-vel fordítanak, rázást, rázkódást, röpködést is jelent. Az egész Ószövetség csak háromszor alkalmazza ezt a szót, s a háromból kétszer Istenre vonatkozóan, az 1Móz 1,2-n kívül éppen a fent idézett 5Móz 32,11-ben, a fiai fölött röpködő anyasast jellemezve. Noha Milton Elveszett paradicsomának rendkívüli hatására az 1Móz 1,2 többnyire a galamb képét idézi föl bennünk, a „rahaf" ige összehasonlítható használata a Teremtés könyvében és a Második Törvénykönyvben inkább azt valószínűsíti, hogy a Biblia legelső képe Istent anyasasként ábrázolja, aki a vizek fölött röpködve létrehozza az univerzumot. (Az már aztán igazán csak érdekesség, hogy az egyiptomi hieroglifákban az A betűnek a sas felel meg, minden dolgok elsejét-eredetét és az élet melegét jelképezve.)

Isten mint tyúk

A tyúk képének legvilágosabb és a keresztények számára mértékadó alkalmazása a Máté-evangélium 23,37-ben (ill. a Lk 13,34-ben) található Jézus panaszában: „Jeruzsálem, Jeruzsálem, te megölöd a prófétákat és megkövezed a hozzád küldött követeket. Hányszor akartam magam köré gyűjteni gyermekeidet, ahogyan a tyúk szárnyai *alá* veszi csibéit! De te nem akartad."

Bár Jézus itt önmagára alkalmazza a tyúk képét, az Ószövetségben minden ilyen előfordulásában Istent jelképezi. Íme néhány példa: „Őrizz meg, mint szemed világát, szárnyaid árnyékában rejts el az álnokoktól, akik erősen szorongatnak" (Zsolt 17, 8–9)! „Könyörülj rajtam, Istenem, hozzád menekülök. **Szárnyaid árnyékában találok menedéket**, míg a veszedelem elvonul" (Zsolt 57,2). „Hadd lakhassam mindig sátradban, elrejtőzve szárnyaid védelmében" (Zsolt 61,5)! Boáz áldása Rutra: „Az Úr, Izrael Istene, akihez eljöttél, hogy védőszárnyai alatt oltalmat találj, fizessen meg tettedért és jutalmazzon meg gazdagon" (Rut 2,12)! Végül az apokrif 2. Ezdrás-könyvben: „...nem rimánkodtam-e nektek...? Úgy gyűjtöttelek magam köré titeket, **mint tyúk a csibéit"** (1,27–30).

A sas-képben a hatékony megerősítés, a tyúk-képben a bensőséges együttlevés a fő motívum. Más nézőpontból: a sast a Nappal, a fénnyel, a magassággal, a mozgással és a kifelé irányulással társíthatjuk, a tyúkot az árnyékkal, a tyúkól homályával, a

mélységgel, a csenddel és a bensőségességgel – olyannyira, hogy Isten feltétlen szeretetének oltalmában akár saját „árnyékunkkal", „árnyék-személyiségünkkel" is eggyé lehetünk...

Mindkettőre szükségünk van, és Isten mindkettőt megadja nekünk: ugyanaz az Isten, aki anyasasként kitaszít minket a fészekből, megtanít repülni és önállóan táplálkozni, máskor, ha arra van szükségünk, tyúkanyó, aki utánunk néz és maga köré gyűjt, hogy szerető szárnyainak biztonságában kipihenhessük magunkat.

Isten egyéb női vonásai

Azok a képek, amelyek azt tükrözik, hogyan gondoskodik Isten a világról és a rászoruló emberiségről, szintén nőként szándékoznak leírni őt, hiszen a bennük foglalt tevékenységek a bibliai időkben kizárólag a „női munka" területére tartoztak.

Aki már próbált bepelenkázni vagy felöltöztetni egy energiától duzzadó, izgő-mozgó kisgyereket, az tudja igazán értékelni Istennek az egész világra irányuló hasonló foglalatosságát, ahogyan azt Jób könyvében olvassuk (38,8–11): „Ki zárta el kettős kapuval a tengert...? Ruhául megalkottam neki a felhőket, és bepólyáztam a párák homályába... Meghúztam a határvonalat számára, és gátat építettem neki..."

Számos kép ábrázolja Istent olyannak, aki az ő embergyerekeit **eteti, mosdatja, fölöltözteti, óvja, gyógyítgatja, hordozza, vigasztalja:** megannyi női-anyai vonás! Lássunk egy csokorra valót:

„Isten, az Úr bőrből ruhát készített az embernek és feleségének, és felöltöztette őket" (1Móz 3,21). – „Elmentem melletted, és láttam, hogy véredben vergődsz... Megmostalak vízzel, megtisztítottalak a rád tapadt vértől, és megkentelek olajjal. Díszes ruhát, finom bőrből készült sarut adtam rád..." (Ez 16,1–14). – „Gyermek volt még Izrael, amikor megszerettem. Egyiptomból hívtam az én fiamat. De minél jobban hívtam őket, annál inkább elfutottak... Pedig... tápláltam őket, és jóllaktak...; én tanítottam meg járni Efraimot, karomon hordoztam őt. Mégsem ismerték fel, hogy meg akartam őket gyógyítani. Emberi kötelékekkel vonzottam őket, a szeretet kötelékeivel" (Oz 11,1–4; 13,5–6). „Tiszta vizet öntök rátok, és megtisztultok. Megtisztítalak titeket minden tisztátalanságtól" (Ez 36,25). – „Ahogy az anya vigasztalja fiát, úgy vigasztallak meg én is titeket" (Iz 66,13). – „Nem lesz többé halál, sem gyász, sem jajgatás... Isten letöröl a szemükről minden könnyet" (Jel 21,4).

Ebben az „egyéb" kategóriában éppen csak megemlítjük még, **hogy számos nőnemű fogalom** írja körül a héber Bibliában Isten gondoskodó anyaiságát, például a „sekina", Isten velünk lakása, jelenléte, a „ruah hakódes", a Szent Lélek, a „bat kól", a Hang, a „tóra", a Tan, a „hokma", a Bölcsesség.

Isten mint segítségünk

A Teremtés könyvének 2. fejezete (18–25. v.) bemutatja Isten gondját Ádám miatt, aki egyedül van a Kertben: „Segítséget akarok alkotni neki", mondja Isten, és megteremti, majd Ádámhoz vezeti a madarakat és az állatokat. Ádám nevet ad nekik, de „nem talál a maga számára segítséget". Erre Isten álmot bocsát rá, és egyik oldalcsontját kivéve megalkotja az asszonyt. Mire Ádám: „Ez már csont a csontomból, és hús a húsomból", azaz: ő a megfelelő segítség. Ezért Isten elvárja a férfitől, hogy kilépjem minden korábbi kötődéséből, és „egy testté" legyen vele: „*Ezért* a férfi elhagyja apját és anyját..."

Az embernek társul megteremtett „segítség" héberül „ezer neged", ami **„alkalmas, megfelelő segítséget"** jelent. A hangsúly itt nem a segítségen, segítőtárson van, ami patriarchális értelmezésekre adhat alapot, másodrangú „kiegészítővé" fokozva le a nőt, hanem a megfelelés, az alkalmasság s ezzel az egyenlőség és egyenrangúság mozzanatán.

A héber Biblia 21-szer használja az „segítség" szót: kétszer Évára mint Ádám segítségére alkalmazza, háromszor emberi segítséget jelent nagy veszélyben, **16 alkalommal pedig az Isten által az embernek nyújtott közvetlen segítséget jelöli.** Ha egy szó tizenhatszor s az összes előfordulások között ekkora arányban Isten segítségét jelenti, akkor az valami magasztosat, dicsőt jelent, és semmiképpen sem hordozhat lekezelő, alacsonyabbrendűségre utaló értelmet! Hát még ha figyelembe vesszük, hogy ezt a szót a Biblia csak kétszer használja külön megnevezett személyekre, mégpedig Istenre és Évára! Nyilvánvaló ebből, hogy a nő egyedülálló módon „eszköze" Isten segítségének, és Isten maga is közvetlen segítség az emberiség számára.

Ha annak az adottságnak az értelmezésébe, hogy a nő „segítség" a férfi számára, a szolgálás mozzanatai kerülnek bele, akkor nem lealacsonyító rabszolgaságról van szó, hanem olyan szolgálatról, amely egy hiteles, belülről motivált választás „fölényén" nyugszik: a szolgálatnak az a fajtája ez, amelyet a Teremtő gyakorol teremtményei iránt, tehát a szó legteljesebb értelmében **isteni szolgálat!** Emlékezzünk csak az ilyen kijelentésekre: „Ó Izrael, magadat semmisítetted meg, de bennem van a te segítséged" (Oz 13,9). „Szegény és megalázott vagyok... Istenem, siess segítségemre! Segítségem és megmentőm vagy" (Zsolt 70,6). „Nincs hasonló Jesurun Istenéhez, aki felhág az égbe, hogy segítsen neked" (5Móz 33,26). Mózes pedig az Egyiptomból szabadulásra emlékezve „Eliézernek" nevezte el egyik fiát, ami azt jelenti: „Az én Istenem segítség" (2Móz 18,4).

Ezekben a tipikus előfordulásokban „segítség" az, aki erős és autonóm személyiség, és önként határozta el, hogy segítségére siet a gyöngének és a szenvedőnek. (Mennyire összhangban van ezzel a szolgálat jézusi felfogása: „Aki első akar lenni, legyen mindenki szolgája", Mt 20,27...) „Segítségnek" lenni tehát a legmagasabbrendű „szerep": ezt a szerepet szánta Isten a nőnek a férfi életében, és ezt a szerepet tölti be ő maga az emberiség életében.

Zárszó

Mindent összevetve a Biblia lényegesen gyakrabban beszél férfi nyelven és férfi képekben Istenről, mint nőiekben. Ebben semmi különös nincs, hiszen egy mélységesen patriarchális kultúrából származik. Sőt, valóságos csoda, hogy egyáltalán alkalmaz Istenre női képeket.

Ha azonban Istent éppoly joggal lehet a nőhöz hasonlítani, mint a férfihoz (noha Isten természetesem sem nem férfi, sem nem nő, de magában hordozza mind a férfi, mind a női tulajdonságokat), akkor ebből az (is) következik, **hogy az emberiség egyik felét sem szabad neme alapján alárendelni a másiknak.** Ellenkezőleg, a nemek alapvető egyenlősége alapul szolgálhatna ahhoz, hogy az élet más területen is érvényre juttassuk az emberi egyenlőséget.

Ehhez persze beidegződött gondolkodásunk, szemléletmódunk radikális megváltoztatására van szükségünk – s részünkről, keresztények részéről szerény kezdete lehetne ennek például az, hogy Istenről nem gondolkodunk és beszélünk többé kizárólag férfias fogalmakkal és képekkel, hanem alkalmazzuk a nőieket is. Miért ne imádkozhatnánk például így: „Mi Atyánk és Anyánk, aki a mennyekben vagy..."?

G. G. A.

*Fenti írásunk **Virginia R. Mollenkott** Gott eine Frau? Vergessene Gottesbilder der Bibel c. művének részleges ismertetése (Verlag C. H. Beck, München 1985).*

„Ő tanított meg remélni"

Meg kell vallanom, hogy a szülői házban tapasztalt polgári oltalomnak köszönhetően csak kevés érzékem volt a valóság iránt. Egész egyszerűen az igazságot akartam tudni, és azt gondoltam, hogy az ember ilyenkor egyetemre megy. Hogy a megtanultakkal pénzt is kell keresni, s valamilyen foglalkozást kell választani, teljesen távol állt tőlem. Csupán azt gondoltam, hogy az irodalommal és a teológiával egyszer talán tanárnő lehetek. Az a gondolat, hogy lelkész legyek, nem jutott eszembe. Végtelen kalandozásokkal filozófiát tanultam. Mi, lányok kisebbséget alkottunk a teológián, és tulajdonképpen valamennyien átlagon felül tehetségesek voltunk.

Már az utolsó gimnáziumi években igen elbűvölt egy nem egyházi, de radikális kereszténység. Olyan hitoktatónőm volt, aki fantasztikus, lelkesítő hittanórákat tartott, s ebben a kérdésben sokat segített nekem: *Marie Veit*. Akkori naplómban áll az a mondat, amely ma derültséget kelt bennem: „Az új hitoktatónő kiborítóan jó, de sajnos keresztény!" Ez mutatja tizennyolc éves kori pökhendiségemet, s azt az elképzelésemet, hogy a keresztények buták, visszamaradottak, gyávák és sötétek. Eltartott még egy ideig, amíg beismertem magamnak, hogy ami engem elbűvöl, sokkal erősebb, mint az én bölcsességem. Az Athénba vezető úton hirtelen észrevettem, hogy tulajdonképpen Jeruzsálembe akartam menni. Kezdettől fogva.

Marie Veit a legjobb német nyelvű teológusnők közé tartozik; az ő és az én nemzedékemben ez azt jelenti, hogy Németországban nem csinált olyan karriert, amilyen megillette volna. Jellemzően női vonás a késlekedés: Csak viszonylag későn ment át az iskolából a főiskolára, és még tartózkodóbb volt a publikálással.

Marie Veit felszabadítási teológus; az volt már e kifejezés felbukkanása előtt is. Nem a latin-amerikai import értelmében, hanem abban az értelemben, hogy a német fasizmus magtapasztalása után másfajta kereszténységre volt szükség. Ebben a helyzetben találkoztam vele, amikor nálunk csak néhány évvel idősebbként 1947-ben belépett abba a kölni leánygimnáziumba, ahol utolsó előtti évemet töltöttem. Rudolf Bultmann-nál doktorált. Teljesen megvesztegethetetlen, szabatos, gondolati erőfeszítést és becsületességet követelő, s erre életével példát adó tanárnő volt.

A kereszténységgel szembeni felháborodásomat utánozhatatlan módon tudta becserkészni azzal, hogy amikor megrohamoztam a túlvilággal kapcsolatos suttogást vagy a kutyaalázatot, udvariasan megkérdezte, vajon Pálra gondolok-e, vagy Lutherre, vagy az evangéliumokra. Csodálatos tanárnő volt, aki sosem tiltotta meg hihetetlenül pimasz locsogásomat, de arra ösztönzött, hogy magyarázzam meg a dolgot. Ma azt gondolom, tiszteletben tartotta haragomat, és megmosolyogta pökhendiségemet, próbára tette intelligenciánkat, mivel egyszerűen feltételezte az emberekről, hogy képesek a megismerésre és a szellemi tevékenységre.

Így aztán akkoriban, fagyoskodva és hálásan az iskolai étkezésért, Heideggert és Sartre-ot, Bonhoeffert és Pált olvastuk, később, tanítás után, Marcuse-t és Freudot. Évekkel később Kölnben megalapítottuk az Ökumenikus Munkakört, amelyből aztán kialakultak az Éjszakai Politikai Imák. Tanácsaival és tetteivel, szakértelmével és teológiai tudásával, szervezőkészségével és akcióival Marie Veit volt ennek a csoportnak az egyik „oszlopa". Emlékszem arra az utánozhatatlan képességére is, hogy az idősebb gyülekezeti tagokkal megsejtesse a keresztény hit és a polgári tisztesség különbségét.

Marie Veitnek a szegények és a gazdagok, a fegyvertelenek és a fegyverkezésből hasznot húzók, a bibliai hit és a hatalomban részesedő egyház közötti vitákban elfoglalt álláspontja kiállta az idők próbáját. Pártosan gondolkodik. A „polgári" benne csak a pontosságot jelenti, a szabatosságot, a tudományos megbízhatóságot és a kifejezésmód úgyszólván kora polgári szerénységét.

Öreg tanárnőm, aki nélkül sosem jutottam volna el a teológiához, a remény tanárnőjeként az utóbbi években egyre inkább példaképemmé vált.

Dorothee Sölle

(D. Sölle ez év áprilisában elhunyt.)

A bájos Isten

Interjú *Marie Veit* teológusnővel

Ön sok száz hitoktatót képezett ki élete során, Öntől tanulták a mesterséget. S Ön jóval túl van a nyolcvanon. Egy ilyen asszonytól és teológusnőtől meg szabad kérdezni: „Mit felel Ön a katekizmus régi kérdésére: »Miért vagyunk a világon?«"

Azért, hogy éljünk! Nézze meg a gyerekeket! Ők egyszerűen annak örülnek, hogy léteznek. Ugrándoznak. Az élet nem valamiért van. Az élet maga a döntő ajándék. Egészen más kérdés aztán, hogy a felnőtt embernek bizonyos célokat kell követnie, sőt már a gyereknek is, ha nagyobbacskává válik.

Veit asszony, folytassuk a célokkal. Hogyan kell alakítanunk az életünket?

Úgy, hogy megértsük: az életnek azt kell jelentenie, hogy „szolidárisak vagyunk". Szándékosan használok modern szót, mivel a „felebaráti szeretet" kissé szentimentálisan csenghetne. A szolidaritást tulajdonképpen mindenki megérti. Azokhoz tartozunk, akiknek az élete nehézzé vált, bármilyen okból is. Így kellene tájékozódnunk az életben.

Szolidaritás – mit jelent ez konkrétan az Ön életében?

Például azt jelenti, hogy ha úgy érzem, rosszul vagyok, lógatom az orromat, akkor van valaki, aki támogat, szól hozzám egy jó szót, vagy segít, hogy valamivel világosabban lássak, vagy egyszerűen csak jelen van. Azt hiszem, lényegesen kevesebb szerencsétlenség lenne társadalmunkban, ha ebből több lenne. Öreg tanárnőként sok olyan fiatal emberrel találkoztam, akik egyszerűen abba buktak bele, hogy fejlődésük nehéz éveiben nem akadtak olyan felnőttek, akik partnereik lettek volna. Tartózkodó, tiszteletteljes, de megbízható partnereik. Ezen múlik a dolog.

Mit kell tennie egy felnőttnek, vagy milyennek kell lennie egy felnőttnek ahhoz, hogy fiatalok megbízható partnere lehessen?

Mindenekelőtt tudnia kell figyelmesen hallgatni. Elragadó dolgokat éltem meg ezzel kapcsolatban, amikor – hadd nevezzem így – kelet-német szkinhedek tértek meg. A lelkésznő egy egész szkinhed-csoportot vitt el a parókiára, s azok egyáltalán nem akartak onnan elmenni, miután kiderült, hogy fi-

gyelmesen hallgatja őket. Mivel a lelkésznő meghallotta, milyen gondjaik vannak, hogyan tört szét minden távlatuk, s hogy egyáltalán nem tudják már, tulajdonképpen miért is élnek. Ez a csoport aztán jól fejlődött, mivel közösen megtalálták annak lehetőségét, hogy felépítsenek valamit. A döntő mozzanat azonban az volt, amit az első beszélgetés végén az egyik tar fejű mondott: „Különben senki sem hallgat meg minket.”

A Miatyánkban a keresztények azt imádkozzák. „Legyen meg a te akaratod!” Mit jelentsen ez?

Ezt a kérést többnyire, sajnos, sztoikusan fogják fel: A Gondviselés rendelkezik, én pedig alávetem magam. Semmi sem passzolna rosszabbul Jézushoz! Úgy vélem, a Miatyánk szavai eszkatologikus, azaz a jövőre irányuló kérést alkotnak. Bárcsak megcselekednénk az akaratodat! Ez aktivizál. Mert a Földön egészen más uralkodók akarata érvényesül, a tőke és a konszernek uraié, vagy mit tudom én. Valósuljon meg Isten akarata. Ez azt jelenti, meg kell próbálnom rájönni: Hogyan fest ma Isten akarata? Hol van szükség a szolidaritásunkra? S aztán bevetem magam érte, amennyire képes vagyok rá.

Marie Veit, Ön baloldali teológusnőnek számít. Mit jelent ez?

Mindig egészen egyszerűen fogalmazom meg ezt: Baloldalinak lenni azt jelenti, hogy a tömegek sorsát, közérzetét tartjuk a legfontosabbnak. Jobboldalinak lenni viszont azt jelenti, hogy már egyáltalán nem vesszük észre, hogy jobboldaliság, ha meglévő kiváltságaink fenntartását tartjuk a legfontosabbnak, mivel állítólag csak így lehet fenntartani a rendet. Nekem úgy tűnik, a tömegek sorsa szerinti tájékozódás komoly bibliai alapokkal bír. Ámosz próféta például azt kérdezi, hogy megy az özvegyek, az árvák és az idegenek sora. Isten ezen méri le népét. Úgy vélem, ezt jelenti baloldalinak lenni. – Ezt bizonyára nem egyszerű megtanulni, különösen az evangélikus egyházban, minthogy az egyházat régóta a klaszszikus polgári műveltség határozza meg. Németországban – ellentétben más országokkal – már régen elvesztettük a munkások és az egyszerű emberek tömegeit. Először tehát meg kell tanulnunk átalakítanunk a gondolkodásunkat, továbbá a lehető legtöbb kapcsolatot kell kiépítenünk más rétegekbe tartozó emberekkel, hogy egyáltalán valóban tudjuk – megint a figyelmes odahallgatásról van szó! –, ténylegesen hogyan megy a soruk.

Ön arról híres, hogy amikor baloldali értelmiségiek vitatkoznak, nem vesz részt az ő felhőjárásukban, hanem megmarad a realitásoknál.

Igen. Gondolom, ez attól van, hogy nő vagyok. Mi mindig is sokkal szorosabban kötődtünk a gyakorlati élethez, és erre rá is kényszerültünk, bármilyen foglalkozásunk volt is. Ez egészen kedvező hozomány, ami nőként a miénk, mivel csak így látja az ember, mi is történik valójában.

Ön sok baloldali kezdeményezés mellett köteleződött el a Német Szövetségi Köztársaság történetében. Többek között a „Keresztények a szocializmusért” mellett. És fiatalabb éveiben a Német Szocialista Párt környezetében.

De csak a környezetében. Nem voltam benne. Ez a párt túlságosan béna számomra. *(Nevet)*

Túlságosan béna? Ez arra indít, hogy megkérdezzem: A siker, a politikai siker Isten egyik neve-e?

Attól függ, milyen szemszögből nézzük. A szenvedők számára, akiknek sürgősen szükségük van a sikerre, valóban Isten egyik neve. Diadalénekbe lehet fogni, ha valami sikerült, ahogyan ez a Bibliában meg is történik. De úgy gondolom, a cselekvő embereknek meglehetősen sok türelemre van szükségük, hogy beláttassanak másokkal valami fontosat és szükségeset, és azt végül érvényre is tudják juttatni. E tekintetben mindig Gandhihoz igazodom, aki egyszer azt mondta: „Le kell mondani a sikerről.” Nem olyan emberként, aki várja a sikert, mivel sürgősen szüksége van rá, hanem olyan emberként, aki dolgozik érte. Gandhi óriási türelemről tett bizonyságot. Kereken 50 évet dolgozott, amíg megvalósult a célja.

Hogy megszabadítsa Indiát a gyarmatosítástól.

Pontosan. Természetesen nem úgy lett, ahogyan Gandhi akarta, de India gyarmati státusa megszűnt. A történelemben mindig úgy volt, hogy a diktatúrától való megszabadulásnak megvolt a maga ideje. És közben sokan meghaltak.

Térjünk vissza még egyszer Nyugat-Németországba. Az ötvenes évek eleje óta Ön kritikus kortársként tevékenykedett. Ha most visszatekint az azóta eltelt sok-sok évre, vajon a keserűség érzése kerülgeti-e arra a fejlődésre gondolva, amelyen a mi Németországunk keresztülment? Vagy humorral, netán éppenséggel bizonyos elégedettséggel tekint vissza arra, amivel próbálkozott? Arra, amit elért, vagy éppen nem ért el.

Úgy vélem, egyes dolgokban előrejutottunk. Azt hiszem, a fiatal nemzedék ma már egyáltalán nem tudja elképzelni az Adenauer-korszak áporodott levegőjét. Szemináriumi hallgatóim olykor nem hitték el nekem, hogy csak a jogi szabályozást illetően mi minden létezett egykor. A kerítőkre vonatkozó paragrafusokra és hasonlókra gondolok, amiket csak az úgynevezett szociál-liberális kormányzat idején vetettek el. Sok területen lehet haladást kimutatni. Például a nők lehetőségeit illetően, a foglalkozásokra vonatkozóan is. Persze mindezt ma veszély fenyegeti, mivel, hogy egyszerűen fogalmazzak, a munka egész világát tönkreteszik.

Fiatal tanárnőként az evangélikus hit oktatója volt egy katolikus leánygimnáziumban, Kölnben. Evangélikus teológusnőként milyen tapasztalatokat szerzett a katolicizmusról, illetve a katolikus kollégákról és kolléganőkről?

Különféléket. Kölnben tanítottam. Ami az iskolát illeti, a diáklányok körül-belül fele mindig evangélikus volt, de csak két evangélikus hitoktató volt az iskolában. Az iskola igen élénken együtt élt az egyházzal, a katolikus egyházi évvel. Ezt meglehetősen hasznosnak éreztem, mert hiszen ez minket, evangélikusokat is érintett, ha például az adventi időszakban megfelelő énekeket énekeltünk vagy hasonlók. A diáklányok így belekerültek egy csomó olyan dologba, amitől különben eléggé távol álltak volna. Másfelől protestánsként természetesen bizonyos fokig élveztem a bolondok szabadságát. Hiszen mindig mondhattam: Nálunk pedig másképp van ez! Egy példa: A karnevál után mindig óriási problémáink voltak azokkal a lányokkal, akik a karnevál során teherbe estek, és akik egyáltalán nem tudták, mi történt velük, minthogy szexuálisan nem voltak felvilágosítva. Ekkor azt mondtam: Ha ezt egyébként senki nem végzi el – a szexualitástan sehol sem került elő, a biológiában sem –, akkor a végzős osztályok számára a szabadidőben szexuális tárgyú előadásokat fogunk tartatni orvosokkal vagy orvosnőkkel. Minden szülővel alá kellett íratnom, hogy lányának részt szabad vennie egy ilyen rettenetes előadáson. Egy húszéves lány anyja, egy professzor felesége azt írta nekem, hogy lánya még túl fiatal, még semmit nem kell tudnia erről; inkább sétáljak vele az előadás idején... Ez az anya nyilván nem gondolt arra, miről beszélgetnek a lányok esténkint a hálóteremben. Azt mondtam, a lányoknak előbb tudniuk kell, mi a helyzet velük, hogy aztán helyesen viselkedhessenek. Mert megéltem, hogy egy 17 éves lánynak hozzá kellett mennie egy öreg drogériáshoz, aki a karnevál idején megrontotta őt. Az igazgatónő eleinte idegenkedett a dologtól, de én azt mondtam, hogy az evangélikus teológiában a szexualitástan hozzátartozik az etikai neveléshez. Ezért senki nem tudott semmit sem tenni. Mondom, protestánsként enyém volt a bolondok szabadsága.

Később társalapítója volt Kölnben az Éjszakai Politikai Imáknak.

Igen, ott természetesen egészen másfajta katolikusokkal találkoztam. Kritikus katolikusokkal, akik azonban szerették egyházukat. Mert hiszen létezik ilyesmi a katolikus egyházban. A kritikus protestáns viszont többnyire inkább visszahúzódik. Egy, az éjszakai imád- kozásokban részt vevő katolikus szociológusnő egyszer azt mondta nekem: „Annyit kritizálhatjuk az egyházat, amennyit csak akarjuk, mégis mindig az egyházhoz megyünk.” Katolikusnak lenni érzelmileg egészen mást jelent, mint evangélikusnak lenni. Ezek a kritikus katolikusok tehát akkoriban elkezdtek evangélikus teológusokat meghívni a beszélgetésekre, elsőként Dorothee Söllét, aki éppen akkoriban jelentette meg első könyvét.

És egykor az Ön diákja volt.

Igen, nagyon régen. Dorothee először valami egészen mást tanult, de aztán mégis kedvet kapott a teológiához.

Mások, akik annyi harcban vettek részt, mint Ön, gyakran nyúzott ember benyomását keltik, Ön viszont egyáltalán nem. Humort és életigenlést sugároz. Hogyan lehetséges ez?

Magam sem tudom. Egyszer, mintegy 25 évvel ezelőtt, meglehetősen mélyen voltam, de ez nem közvetlenül a politikai munkával függött össze. Terápiára jártam, és igen nagy szerencsém volt egy igen jó terapeutanővel. Ez rendkívüli módon segített továbblépnem. Egykor New Yorkban tanultam meg, hogy arra ügyeljek, ami sikerül, s ne mindig csak olyan dolgokra, amelyek nem sikerülnek. Olyan metodista istentiszteleten voltam New Yorkban, amely kissé úgy épült fel, mint az Éjszakai Politikai Imák. Először panaszok, vádak hangzottak el, meg bűnbánat – például Vietnam erősen jelen volt a teremben: „Amerika, merre tartasz?” De aztán arra kérték a résztvevőket, hogy olyan dolgokról emlékezzenek meg, amelyek sikerrel jártak – és nekem egyáltalán semmi nem jutott eszembe. Nem így a többieknek. Az egyik például azt kiáltotta: „A Manhattan Bankban most tízezer nő sztrájkolt jobb munkafeltételekért. Elérték céljukat, s holnap újból munkába állnak.” Mindenki felelt rá, s ezt énekelték: „Ó, dicsőség az Úrnak!” Hirtelen az egész templom táncolni kezdett. Ilyesmiről fogalmam sem volt. Aztán, mivel semmi jó ötletem nem volt, nyitottam egy füzetet, s ezt írtam rá a borítójára: „Jó hírek”. Egészen csodálatos, milyen hamar betelik egy ilyen füzet, ha az ember elkezdi gyűjteni a „jó híreket”.

Engedje meg, hogy egy pillanatra még visszatérjünk a teológiára. Ön azt a tételt képviseli, hogy Isten bájos.

Igen, bájos! Tulajdonképpen ez a helyes fordítás! Az egyházak mindig úgy olvassák, „kegyelmes”, de ez a németben kissé bájtalanul hangzik. Kegyelem – ez olyasmi, amiben azok részesednek, akiknek nincsenek jogaik. Akkor megkegyelmeznek nekik. Ez a kegyelem valamiképpen leértékeli az embert. De az Újszövetség görög szava, a „kharisz” éppenséggel nem erre irányul. A „kharisz” ugyanis, bár egyrészt valóban azt jelenti, kegyelem, másrészt azonban azt, hogy báj, kedvesség, kellem. Charme. Úgy vélem, ha így fordítjuk és értelmezzük a „kharisz”-t, akkor valami egészen más jelent. Nem értékeli le a befogadó embert, még ha százszor bűnös is. Hanem arról van szó, hogy Isten bája, kedvessége fordul feléje. Az a kedvesség, amely valamiképpen addig árasztja melegségét, amíg a begombolkozott, begyepesedett ember meg nem tud nyílni. Azt hiszem, ennek kellene egy kicsit világosabbá válnia.

Thomas Seiterich-Kreuzkamp

Forrás: Publik-Forum, 2003/11

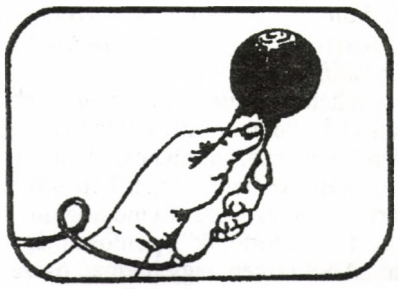

Az igazság nem hever a fiókban

Interjú *Gotthold Hasenhüttl* dogmatikussal

A saarbrückeni nyugalmazott dogmatikaprofesszor a 2003 májusában, Berlinben megtartott Ökumenikus Nagygyűlésen egy alkalommal misét mondott, s azon kifejezetten meghívta a szentáldozásra a jelen lévő evangélikusokat és másokat is. Egyes német püspökök szerint ezzel vétett az érvényes egyházjog rendelkezései ellen, ezért lakóhelye szerint elöljárója, a trieri Reinhard Marx püspök felszólította, hogy nyilvánosan bánja meg tettét. Ő elutasította ezt, mire püspöke felfüggesztette őt a papi tisztség gyakorlásából. A professzor a pápához fellebbezett, aminek halasztó hatálya van, tehát Róma döntéséig mindenképp folytathatja papi tevékenységét. ***Hartmut Meesmann*** *beszélgetett vele.*

Számolt-e Ön azzal, hogy felfüggesztik papi hivatalából?

Nem. Főképpen azért nem, mert még mindig azon a véleményen vagyok, hogy nem vétettem az egyházjog ellen. Csak azzal számoltam, hogy bosszankodni fognak, vagy legfeljebb megintenek, különösen mivel Lehmann bíboros kijelentette, hogy eljárásomat a kihágások legalacsonyabb fokára kell helyezni.

De Ön tudatában volt annak, hogy figyelmen kívül hagy egy püspöki előírást.

Nem. Csupán annak voltam tudatában, hogy nem vagyok tekintettel a püspökök kívánságára. De ez nem is kötelező.

A püspökök csak kivételes és nem nyilvános esetekben engedik meg, hogy evangélikus keresztényeket katolikus eukharisztia-ünneplésre hívjanak meg – s az Ökumenikus Nagygyűlést nem fogadták el ilyen kivételként.

Éppen ez a probléma. Hiszen az első Ökumenikus Nagygyűlés – kereken 500 éves felekezeti szakadás után – mégiscsak a szó legigazibb értelmében vett kivételes helyzet. Ecclesia de eucharistia kezdetű körlevelében II. János Pál pápa csupán a különböző felekezetű lelkészek közös misézését, a koncelebrálást, és a hívek más felekezetnél történő áldozását, úrvacsoravételét, az interkommuniót tiltja meg. Alapjában véve azonban nem tiltja, hogy bizonyos helyzetekben meghívjunk más keresztényeket az eukharisztiára. Berlinben csak az utóbbit tettem. A trieri püspök, Reinhard Marx azonban most azt veti a szememre, hogy az interkommuniót ünnepeltem. Ez egyszerűen hamis.

És mit vet Ön a püspökök szemére?

Azt vetem a szemükre, hogy visszaélnek az eukharisztiával, és arra használják, hogy kizárjanak más egyházi közösségeket, mégpedig annak érdekében, hogy biztosítsák hatalmuk megtartását.

A püspökök vitatják ezt. Azzal érvelnek, hogy meg kell védeniük a tiszta tanítást.

Mennyiben vétettem én a katolikus tanítás ellen? Ez nem világos számomra. Karl Rahner már 1959-ben kijelentette, hogy az eukharisztia értelmezésében nincs lényegi különbség a katolikusok és az evangélikusok között. A korábbi würzburgi püspök, Paul-Werner Scheele is arról beszél, hogy messzemenő egyetértés van ebben a kérdésben. A három ökumenikus központ, Tübingen, Strassburg és Bensheim nem régiben meggyőzően kimutatta, hogy az úrvacsorai közösség lehetséges.

A pápa és a püspökök tanítóhivatala azonban szemmel láthatóan nem vesz tudomást a teológusok érveiről.

Igen, a hivatalos egyházi érv mindig így hangzik: Előbb intézményi értelemben kell elérni az egyházi közösséget, s aztán ünnepelhetjük közösen az eukharisztiát. A valóságban fordított a helyzet. Hogy egy példával szemléltessem: Ha barátságosan meghívok valakit vacsorára, ez még nem jelenti azt, hogy most már mindennap jöhet, vagy hogy mostantól nálam kell laknia, csak azért, mert egyszer meghívtam. A közös eukharisztiában arról van szó, hogy gyakoroljuk a vendégbarátságot, párbeszédet kezdünk, és tudatosítjuk, hogy Krisztus összeköt minket.

Marx püspök azzal indokolta Önnel szembeni intézkedését, hogy az egyháznak hitelesnek kell lennie. Sok ember azonban most éppen e miatt az intézkedés miatt, és az eukharisztiának az evangélikusoktól való megtagadása miatt tartja hiteltelennek az egyházat. Nyelvi zűrzavarral van dolgunk?

A püspök számára az engedelmesség a központi kérdés. Ha engedelmeskednék neki, és megbánnám, hogy evangélikus kereszténeket hívtam meg Krisztus asztalához, a felfüggesztés azonnal érvényét veszítené. De nem tudom megbánni. Továbbá meg kellene ígérnem, hogy soha többé nem teszek ilyesmit. Ezt sem tudom megtenni. Az ő szemében tehát kitartok makacsságomban, s ezzel megkérdőjelezem a hierarchia hatalmi igényét. Ezért gondolja, hogy úgy kell eljárnia, ahogyan eljárt. Egyébként a püspök utasította el a párbeszédet, nem én, mert ultimátumot intézett hozzám, anélkül hogy előzőleg beszélt volna velem. Elvetette az egyeztető eljárást is, amit kívántam, s amit az egyházjog is előír.

Beletörődik a felfüggesztésbe?

Alighanem kénytelen vagyok. Nem tudom, és nem is akarom a kívánt módon alávetni magamat. A trieri püspök a lelkiismeretnek fölébe helyezett vak engedelmességet követel. Annak idején Rómában, a Germanikumban, ahol sok német teológus tanult, igen okos lelki vezetőnk, Wilhelm Klein, egy jezsuita, mindig azt mondta: Soha ne engedelmeskedjetek Eichmann-módra, azaz olyan engedelmességgel, amely eltekint az etikai felelősségtől.

Ön dogmatikus. Az Ön teológiájában központi szerepet játszik a párbeszéd. Miért?

Mivel úgy vélem, hogy a párbeszéd az egyetlen lehetőség az igazság megtalálására. Hiszen az igazságot nem őrizzük a szekrényünk fiókjában, hanem egy élet folyamán kell kivívnunk. S a vallási igazságot, amelynek meg kell határoznia az életet, éppen ezt nem lehet sosem elrendeléssel vagy engedelmességi aktussal rögzíteni, hanem csupán párbeszéd során lehet felfedezni. Ezért mondja Jézus: Nem nevezlek többé szolgáknak, hanem barátaimnak mondalak titeket.

De a hivatalos katolikus tanítás szerint az igazság szilárdan áll!

Ez téves igazságfelfogás. A dogmák és az egyházi tanítás megfogalmazásai úgy jönnek létre, hogy megegyeznek a legnagyobb közös nevezőben. Amikor ismételten azt állítják egyesek, hogy az igazságról nem lehet szavazni, akkor nem veszik tudomásul, hogy minden zsinat szavazott a hitigazságokról, és a többség döntött. A zsinatokon párbeszédet folytattak, olykor erősebben, máskor kevésbé. Egy

tételszerűen megfogalmazott igazság egyébként sosem maga az igazság. Meg kell fosztanunk mitologikus voltától a dogmatikát, mégpedig azáltal, hogy megtanuljuk megérteni, hogy a dogmák csak szimbolikus kifejezései annak, amit a hitben megtapasztalunk és megélünk.

Ezért vetik az Ön szemére, hogy protestantizmust akar belevinni a katolikus egyházba? Hiszen ott nincs tanítóhivatal, és nincs az igazságot kötelező módon képviselő hatóság.

Nem akarok a katolikus egyházból evangélikusat csinálni. Ez ostobaság. De a diktatórikus és monarchikus rendszerek nem felelnek meg sem a modern emberképnek, sem a Bibliának. Olyan struktúrákról van szó, amelyek a történelem során alakultak ki, s a maguk idejében talán hasznosak is voltak, de egyszerűen már nem felelnek meg az ember mai, demokratikus önértelmezésének. Ez a katolikus egyházra is érvényes, viszont nem jelenti azt, hogy az igazság immár tetszőleges lenne.

Mit tekinthetünk tájékozódási pontnak az igazságot kereső párbeszéd folyamatában?

Léteznek olyan hitigazságok, amelyek egy adott vallási közösségben bizonyos kötelező erővel bírnak, mivel a párbeszéd folyamatában való egyesülés útját jelölik ki. Ezt nem tagadom. De a folyamat nem zárult le.

Mit jelent ez például a közös eukharisztia ügyében?

Ha a katolikus hívők több mint 80 %-a azt mondja, hogy meg kellene hívni az evangélikus keresztényeket a katolikus eukharisztiára, akkor a püspökök mondhatják ugyan, hogy „ez a 80 % téved, csak nekünk, püspököknek van igazunk”, de ez kevéssé meggyőző. Létezik ugyanis Isten egész népének hitérzéke is, amelyet nem lehet egyszerűen lesöpörni az asztalról. A II. Vatikáni zsinat kijelentette, hogy a püspököknek kötelességük figyelembe venni a keresztényeknek a hittel és az élettel kapcsolatos megnyilvánulásait is, és nem szabad egyszerűen eltekinteniük azoktól.

Ratzinger bíboros bírálata szerint az Ön istenfelfogása – Isten mint esemény – rosszabb, mint amit Ön Berlinben tett. Mit szól ehhez a kritikához?

Számomra csak akkor lehetséges hinni Istenben, ha ebben Isten megtapasztalása is benne van. Különben egy tisztán elvont hitvallásról van szó, amelynek valójában nincs értelme. Istennek ugyanis jelentőséggel kell bírnia az életre nézve. Ezt akartam kifejezni azzal a megfogalmazással, hogy Isten közöttünk „történik”, pontosan úgy, ahogyan Jézus mondja: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok közöttük”, mégpedig valóságosan. Aminek a megvédését Ratzinger nyilvánvalóan szükségesnek véli, azt már Aquinói Tamás elvetette, nevezetesen hogy Isten „létező valóság”. Tamás számára Isten maga a Lét, őt nem lehet tárgyiasítani. Azért ne lennék már katolikus, mert Aquinói Tamás tanítását képviselem?

Nem fél attól, hogy ezen a ponton új frontot nyitnak Ön ellen?

De igen, mert ha most még a katolikus tanítástól is eltérek, akkor jó lelkiismerettel megvonhatják tőlem az egyházi tanítási engedélyt.

Sok ember keres vallási tapasztalatokat. Mivel az akadémikus teológia nemigen teszi már lehetővé ezeket a tapasztalatokat, egyesek a mai teológia nyomoráról beszélnek. Mindenesetre nincs jelentősége. Hogyan próbál Ön szembenézni ezzel?

Úgy, hogy kimutatom: minden teológiai kijelentésnek fedezete kell hogy legyen az emberek tapasztalatában. A teológia sokszorosan elzárta az Istenhez vezető utat. Ami engem illet, megpróbálom szabaddá tenni ezt az utat azzal, hogy Istent a szeretet történéseként írom le. Ha valaki azt kérdezi: „Igen, de hol is van a szeretet?”, akkor nem lehet egyszerűen azt felelni: „Valahol az égben van egy szubszisztáló, létező szeretet.” Nem; hanem azt kell mondani: A szeretet olyan valóság, amely értelmessé teszi az emberi életet. És még ha nem lehet is megfogni, mégis itt van, valóságosan. Pontosan így kellene Istent is felfogni.

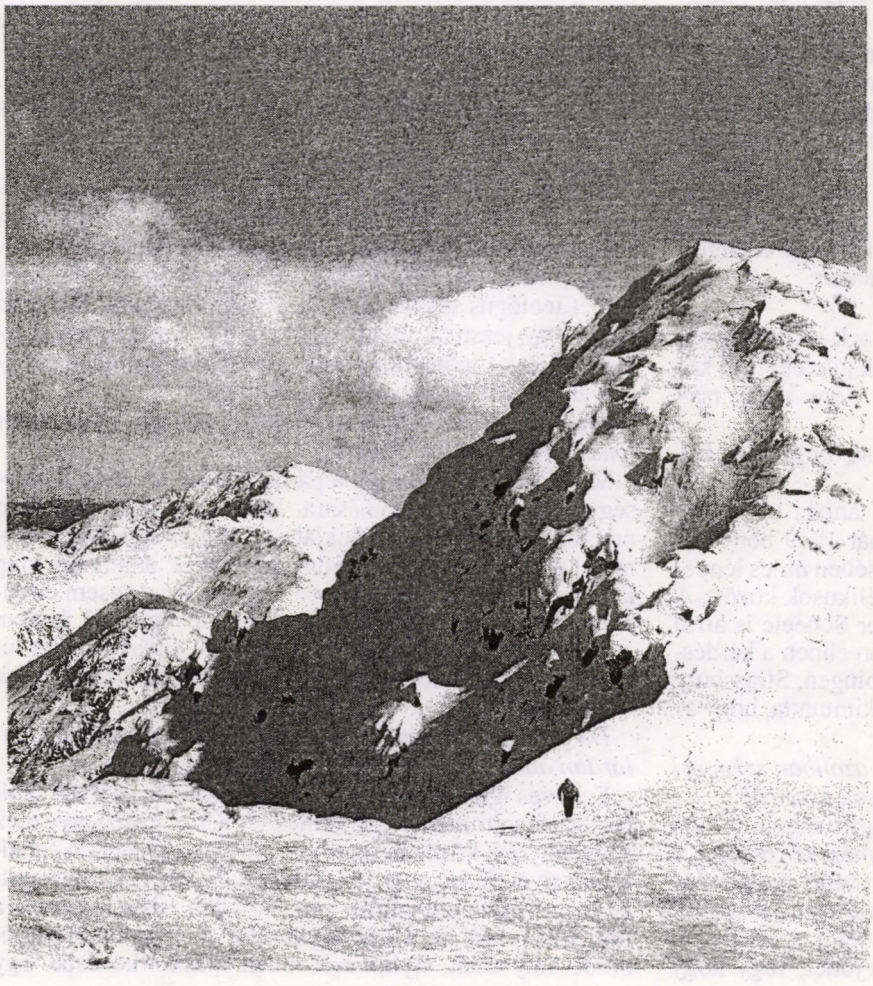

Derűlátó-e a tekintetben, hogy a teológia ismét életközelibbé válhat?

Az a probléma, hogy a hierarchia képviselői elnyomják a teológiát. Itt Saarbrückenben mostanában nem lehet betölteni két tanszéket, az etikait és a dogmatikait, mert a püspök minden indoklás nélkül elutasította az elsőként jelölt, kiemelkedő teológusokat. Ez önkényuralom, amelyben megmutatkozik az egyházi hierarchia egész kicsinyessége és félelme, amely aztán természetesen kicsinyes és félénk teológiát eredményez. Ha a teológiának nem szabad többé önálló tudományként, szabadon kibontakoznia, akkor elveszíti tudományosságát, és nem szolgálja a hitet. Azt remélem, hogy lesz még változás.

A trieri püspökkel keletkezett konfliktusában Rómához fordult. Valóban azt hiszi, hogy ott feloldják a felfüggesztést?

Remélem, hogy elismerik az ökumenéért folytatott becsületes fáradozásomat.

Forrás: Publik-Forum, 2003/15

Bisztrai László, a Bokor Bázisközösség hoszú évtizedek óta hűséges tagja ez év július 6-án ünnepelte pappá szentelésének 60. évfordulóját. Ez alkalomból köszöntjük őt sok szeretettel, részleteket közölve önéletrajzi írásából vett.

Bisztrai László gyémántmisés

1920. június 27-én, Szent László napján Madarason (Bács-Kiskun megye) születtem. Édesapám is László volt, és borbélymesterséget folytatott, édesanyám pedig otthon nevelte a gyerekeket, és a háztartás nehéz munkáját végezte. Saját házunk nem lévén, a katolikus iskola igazgatójával laktunk egy udvarban. Ő hívott el 1926-ban egy litániára, akkor álltam először az oltárhoz ministrálni. Nagyon megörültem, hogy oly közel kerültem az oltárhoz. Már akkor vágy ébredt bennem az oltár, az Úr Jézus, a Mennyei Atya iránt. Nekem ott a helyem. Én pap leszek. Mikor ezt megmondtam Édesapámnak, ő azt válaszolta: „Igen, te olyan pap leszel, aki a lovakat temeti.” Én természetesen tiltakoztam.

1927-ben felköltöztünk Kispestre. Volt itt egy derék hitoktató néni, aki a Szívgárdában lelkesített, és segített a papi hivatásérzés fejlődésében. Szorgalmasan ministráltam a kispesti templomban. Iskoláimat is itt végeztem el, és 1934-ben jelentkeztem a Váci Szemináriumba felvételre. Szeptembertől az ötödik osztályt már a váci piarista gimnáziumban kezdtem el, kisszeminarista papnövendékként. 1938-ban érettségiztem.

A szeminárium évek alatt a kispapok szalonzenekarában hegedültem, Marosi Izidor pedig gordonkán játszott. Amikor Marosi atya püspök lett, gyakran emlegette ezt. Mellesleg a hegedűmet Édesapámtól örököltem, és amikor a Hétkápolna lelkésze voltam, egy cigány kölcsönkérte, de nem tudta visszaadni, mert mérgében szétverte a feleségén…

1943. június 20-án szenteltek pappá. A püspök úr a Vác-felsővárosi plébániára helyezett káplánnak, mert az akkori káplán a frontra került honvéd lelkésznek. Egy évig szolgáltam ott, mert a kolléga akkor hazajött a frontról.

*

1944 őszétől nagykátai káplán voltam. Itt történt, hogy húsvét hétfőn bejött a templomba egy román orvos katonatiszt, aki a román hadsereggel érkezett, és mise után kihallgatást kért. Elmondta, hogy ő kolozsvári magyar, és orvostanhallgató korában ateista volt. Nagyon érdekelte őt az atomsugárzás hatása az emberi szervezetre, kutatóként elment Párizsba, az atomkutató központba, és ott tudta meg, hogy az atom legbelseje energia, tehát nem anyag, és akkor találkozott Istennel. De csak annyit tudott, hogy van Isten, kapcsolata azonban még nem volt Vele. Azután jött a háborúban a sereggel, és Szolnokon, a szőlőkben látott egy szemüveges embert, aki a szőlőt kapálta. Szóba állt vele, és elmondta neki is ezt az élményét. Az ember, aki egyébként ügyvéd volt, benyúlt a zsebébe, elővett egy zsebszentírást, és odaadta neki: – Itt van, olvassa, ebben találkozhat közelebbről Istennel. Ő elolvasta a Bibliát, és már megismerte Krisztust, és így érkezett a húsvét hétfői misére, ahol az emmauszi tanítványok élményében magára ismert, és megkért, hogy szeretne életgyónást végezni. Erre kért időpontot. A gyónás után mély hittel, alázattal járult a szentáldozáshoz, mint a kafarnaumi százados: „Uram, nem vagyok méltó…”, aztán több napon eljött átbeszélni a hitünket. Végül azt mondta: – De boldog maga, hogy pap lehet; én is szívesen lennék, de családom van. – Maga csak legyen jó családapa és keresztény, jó orvos – mondtam…

A front idején a szobámban sebesülteket fogadtunk be; többek között levágott lábú katonát fektettek a sezlonomra; elláttam a betegek kenetével, ott halt meg csendesen…

Egy orosz katona bejött a szobámba. Türelmesen fogadtam, és a hegedűmön (akkor még megvolt) eljátszottam neki a „Valahol a Volga mentén” című dalt. Könnyes szemmel hallgatta. Hívtam: Gyere át az iskola zárdájába az apácák megvédésére. Átjött velem, és így védtük a nővéreket a részeg, tolakodó oroszokkal szemben… Én beköltöztem a portásszobába, és néha életem kockáztatásával is tovább védtem a nővéreket a durva, erőszakos oroszokkal szemben. A plébánia kamráját kirabolták. A zárdában főztek a nővérek, s az esperes úr a káplánnal együtt átjárt ebédelni hozzánk, az iskolába.

Egy zsidó kommunista gyűlésre hívta össze a népet, és azt mondta, hogy az Egyház a háborút akarja. Erre vasárnap azt prédikáltam: hazudik az, aki az Egyházra azt mondja, hogy háborút akar. Ez a zsidó helyi internálótábort állított fel, és engem is be akart oda vinni. Ezt megelőzendő, felmentem Vácra, hogy helyezzen el a püspök úr. Ő azonban azt válaszolta, egy pár pofont el kellett volna viselnem a házáért, de azért csak elküldött 1945-ben Pestszenterzsébetre káplán-hitoktatónak. A sok kibombázott ház ínséget szenvedő lakóinak csomagot osztottunk lelkes, jó nagylányok segítségével, akik azóta is összetartanak egymással. Szívgárdát is vezettünk az iskolás gyerekeknek.

Egy év elteltével, 1946-ban a püspök úr visszahelyezett Vác-Felsővárosba – régi helyemre – káplánnak. Nagyon szép élményem Vácról, hogy ittlétem idején megtért egy katonatiszt, aki aztán gyakran átjött nógrádverőcei otthonából a szentgyónás elvégzésére. Eredetileg protestáns volt, de a gyónás utáni mély vágy elhozta őt a katolicizmusba… Megtért Jézushoz egy nagyon művelt, kommunista tanárnő is, aki a pesti Központi Bizottság könyvtárosa volt. Felhagyott minden funkciójával, teljesen a hitnek és kislánya nevelésének szentelte életét… Szíve tönkrement, az intenzív osztályon láttam el a szentségekkel. Tudatosan adta át magát a halálban Jézusnak… Ezekben az években néha bementem a börtönbe is misézni, a börtönlelkészt helyettesítettem. Azután persze megszüntették ezt, a lelkészt elütötte egy teherautó…

*

1951 őszén helyezett a püspök úr a Hétkápolnához lelkésznek. Itt összejövögettünk vallásos férfitestvérekkel, és fájlaltuk a terrorhelyzetet. Arról tárgyaltunk, hogy erősítenünk kell az emberekben a keresztény öntudatot.

1953-ban kaptunk egy körlevelet a Püspöki Kartól, amit a párt íratott meg: a hívek hordják ki a trágyát a földekre. Ezt nem olvastam fel. A párt megfigyelője feljelentett a „bajszos püspöknek" (a püspökségre beosztott ávós tisztnek), s az követelte Kovács Vince püspök úrtól, hogy büntessen meg: menjek el fizetés nélküli szabadságra 1952–53-ig. Fölmentem hozzá. A püspök úr azt mondta: – Mit csináljak magával? – Mondtam: Úgyis tudom, hogy ezt nem a püspök atyák írták, de hát a püspök úr tegye, amit tehet.

Úgy küldött el, hogy Vác területére nem léphetek be. Még előzőleg jártam Pétery püspök úrnál; akkor a székház előtt az odavezényelt tömeg azt kiabálta: „Munkát, kenyeret! – Péterynek kötelet!" Azután elvitték házi őrizetbe Hejcére...

Mivel engem kitiltottak Vácról, Kispestre, a szüleimhez mentem. Ott hallottam a hírt, hogy azokat a vallásos férfiakat, akikkel a megbeszéléseket tartottuk, letartóztatták. Éreztem, hogy hamarosan rám is sor kerül...

Lementem Kókára, hogy öcsémnek segítsek kukoricát törni, amikor eljött az idő, és 1953. október 13-án éjszaka értem is eljöttek, és bevittek a Fő utcába, a Katonai Ügyészségre, és jöttek az éjszakai kihallgatások. Közös zárkába kerültem egy szerb kémmel. Felajánlottam neki, hogy meggyóntatom, de a szerb ezt mindjárt elárulta a börtönparancsnokságon.

*

1954. január 8-án a Markó utcában megtartott zárt tárgyaláson 8 évi börtönre ítéltek el, „a népi demokrácia megdöntésére irányuló fegyvertelen szervezkedésben való aktív részvétel" vádjával. A bírót nem a politikai vád érdekelte (azt ők nagyították fel), hanem azt kérdezte: – Miért nem olvasta fel a körlevelet? – Mert a lelkiismeretem nem engedte. – És Czapik Gyula érsek lelkiismerete? – Az az övé, ő felel érte. Ez meg az enyém. – Nagyon egyéni a lelkiismerete! – Mindenkié egyéni! – válaszoltam. Innen a váci börtönbe vittek, ahol 3 évet töltöttem.

Elég sokféle emberrel kerültem egy zárkába. Voltak pap fogolytársaim: Hir Antal, Hölvényi Olaf, Pap Artúr, de különösen Acsai József újpesti hittanárra emlékezem szeretettel, aki a gyónási titok modern magyar áldozata, vértanúja lett. A diákok meggyónták neki az összeesküvésüket, és utána lebuktak. Kivallatták őket, hogy a papnak meggyónták. Erre őt 10 évi börtönbüntetésre ítélték, „följelentési kötelezettség elmulasztása" vádjával. Hiába mondta, hogy isteni törvény védi a gyónás titkot – nem számított. Neki letelt a 10 éve, utána meghalt. Vértanúként tisztelem. Okos, higgadt egyénisége volt.

Mikor a börtönben vitába szálltam a zsidó rabbival (mert az is velünk volt), akkor ő csitított, hogy nyugodtabban beszéljek, mert a börtönben mindenki nyíltan, kendőzetlenül megvallotta a meggyőződését.

Volt velünk egy nyilas is, az a zsidónak azt mondta: akkor lesz jó világ, ha te ott lógsz a fán.

Ott volt egy horthysta katonatiszt; ő azzal vigasztalt – mikor sóhajtoztam, hogy miért nem mentem ki Japánba, ahová paptársam hívott, hogy menjek vele –: Jó, hogy itt maradtam, mert így legalább növeltem a rendszer ellenállóinak számát. Épp ő állapította meg, hogy a börtönt kétfajta ember viseli el jobban: a papok és a katonatisztek, mert ezeknek olyan eszméik vannak, amelyek erőt adnak: Isten és a haza.

Volt ott református lelkész is, csendőr is, földműves emberek is, akik nem ajánlották föl a földjüket a TSZCS-nek. Tehát viták is voltak.

Amikor egy nagy fatálcán beadta az ebédet a folyosóról egy rabtárs, aki a veszprémi kispapok tanára és gyóntatója volt, akkor én elmondtam az Egyház evés előtti imáját, és megáldottam az ételt. A nyilas először félretolta a zsidó csajkáját, amikor azonban én kérdőleg ránéztem, a zsidó visszatolta a csajkát, és kérte, hogy legyen az ő étele is megáldva.

*

A börtönnek volt egy nagy gombüzeme, és ott dolgoztunk. Ott volt írógép is. Acsai atyának megvolt a kis misekönyve, elrejtve a szalmazsákjában, abból legépeltük a vasárnapi mise és miseénekek szövegét több példányban. Ezt kézbe kaptuk. Akkor az egyik fegyőr hozott be a rádi plébánostól misebort, a másik fegyőr (azelőtt a váci püspök úr házi inasa volt) nagy ostyákat a székesegyház sekrestyés nővérétől: egyik vasárnap mise, másik vasárnap református istentisztelet volt a zárkában, és együtt énekeltük a zsoltárokat és a miseénekeket. Voltak, akik áldoztak is, meg időnként gyóntak is.

Az egyik rabtárssal átvettem a dogmatikát is, főleg az Úr Jézus személyéről szóló részt, Vele úgy összebarátkoztam, hogy az 1956. szeptember 15-i szabadulásunk után is lelki kapcsolatban maradtunk.

Ott történt az az eset, hogy pünkösd hétfőn nem mentem le dolgozni; eljött értem a fegyőr, de azt mondtam: – Ma ünnep van, én pap vagyok, nem dolgozom. – Maga nem pap, maga rabpap. – Becsapta a páncélajtót, és otthagyott.

A gombüzemben történt a következő eset is: megkaptuk az ebédet, s a csajkát kivittük a zárt udvarba, hogy ott együk meg, mert az üzemben gáz, por és füst szállongott a levegőben. A börtönparancsnok egy Moszkvában tanult ávós volt, aki elrendelte, hogy nem ebédelhetünk az udvaron. Erre tiltakozásul elkezdtünk sztrájkolni: fennmaradtunk a zárkában. A börtönparancsnokság teljes létszámban megjelent, és egyenként kérdezték: – Felveszi a munkát, vagy nem? – Volt, aki felvette. Én megtagadtam. Erre levittek 4 hétre a föld alatti sötétzárkába, ahol nyáron is hideg volt. Kint nyár, ott hideg! Még jó, hogy téli gúnyát adtak rám!

Pár nap múlva Pestről eljött egy ávós tiszt: – Maga marhaságot csinált – mondta. Én válaszoltam valamit. Mire ő: – Nézze, lehet, hogy nemsokára szabadulnak, már Grősz érseket is szabadlábra helyezték. Maga is szabadulhat, ha megígéri, hogy nekünk dolgozik: békepap lehet. – Inkább maradok, de ezt nem vállalom – hangzott a válaszom. Erre azt kérte, hogy ne beszéljek ellenük. Ez maguktól függ! – válaszoltam. Ha megint deportálnak vagy TSZCS-be kényszerítenek embereket, vagy gulágoznak, akkor nem állok helyt magamért, nem tudok hallgatni! – Az már nem lesz többet – válaszolta.

*

Aztán olyan zárkába kerültem, ahonnan két oldalon, a börtön udvarán a zárkák ablakait lehetett látni, a benne lakók meg engem láttak. Voltak a zárkában ferences, bencés meg más szerzetesek, és ismerték a szép karácsonyi kánont: „Glória szálljon a mennybe fel..."; először egyszerre énekeltük, aztán az én vezényletemre szépen beosztottuk a belépéseket. Felhangzott az ének, zengett összhangon a börtönudvar. Az udvari börtönőr felnézett, és boldogan hallgatta...

A másik karácsonyi élményem a nemzetközi zárkában volt: egy kis kenyerünk, egy kis zsírunk és kristálycukrunk volt csak, ezt rászórtuk a zsíros kenyérre, majd szétvagdaltuk, és ez volt a karácsonyi süteményünk. Az ávós megkért, hogy mondjak karácsonyi elmélkedést, és karácsonyi énekekkel tettük meghitté, a szeretet szentestéjévé a kis Jézus születésének emlékét. Az őr észrevett, és reggel az ébresztőnél benyitott, és örömét fejezte ki, hogy szépen töltöttük a szentestét.

1956. szeptember 15-én 26 papot, közöttük engem is szabadon engedtek a börtönből...

A játék filozófiája és lélektana

Interjú *Hans Saner* bázeli filozófussal

Saner úr! Vannak olyan emberek, akik nem játszanak szívesen, sem táblán játszott játékokat, sem egyebeket. Mit szalasztanak el esetleg ezek az emberek?

Ők talán nem kedvelik különösebben a kockázatot. Egy játékba belebocsátkozni azt jelenti, hogy kiszolgáltatjuk magunkat egy másik szubjektumnak. Vagyis: Bár a játékot mi játsszuk, de azzal, hogy játszunk, a játék is részt vesz a játékban. A játéknak kettős alanya van. Az egyik alanyt a játékosok alkotják, a másik alany viszont a játék maga, amely együtt játszik velünk a játékban. A játékban tehát benne van, hogy bizonyos fokig feláldozzuk a hatalmunkat. Félénk, aggályoskodó emberek nem szívesen játszanak.

Azok az emberek, akik nem szívesen játszanak, azért félnek belebocsátkozni a játék világába, mert nem tudják, mi fog történni?

Így van. A játékban ugyanis mindig részt vesz a véletlen is. A játékok pontosan addig érdekesek, amíg bizonyos kettősséget mutatnak: Nem szabad tudni, hogyan végződnek. Ha előre tudnánk, hogyan érnek véget, elveszítenék varázsukat. Vegyük példának a dámajátékot: Aki kezd, szükségszerűen nyer, ha nem vét hibát. Ez nem különösebben érdekes dolog. Rendszerint azonban nem ismerjük egy-egy játék kimenetelét. A játék lényegéhez hozzátartozik, hogy játékosként hatalmat kell átengednünk, egyrészt a játékostársaknak, ha azok leleményesek, másrészt magának a játék eseményének.

De mit teszi a játékot olyan elbűvölővé sok ember számára?

Azáltal, hogy a játék foglyul ejt minket, amint a nyelv olyan szépen mondja, magában a játék eseményében valami olyasmit tapasztalunk meg, amit tiszta jelenlétnek, tiszta jelennek lehetne nevezni. Azaz: átéljük, mit jelent megfeledkezni az időről. Elfeledkezünk a gondjainkról. A játékban mintegy feloldódik mindaz, ami különben egzisztenciális létünket alkotja. Beáll az önmagunkról megfeledkezés állapota. És éppen ebben rejlik a játék minősége. A játék időfeledésében és a gondok elfeledésében valamiféle örökkévalóság rejlik. Azokat az embereket, akik szívesen készítenek terveket, illetve kitűzhető célokat követnek, tehát keresik az eszközöket ahhoz, hogy elérjenek bizonyos célt, alighanem zavarják a játékok. A játékok ugyanis kiszámíthatatlanok.

Lehet-e azt mondani, hogy a játékban egzisztenciánk lényege válik világossá?

Inkább azt mondanám: A játékban az élet egzisztenciális, lényegi területeibe játsszuk bele magunkat, anélkül azonban, hogy e területek komolysága agyonnyomna minket. Vegyük példaként a halált: Van egy csomó harci játék, amely azzal végződik, hogy valakik „meghalnak”; ilyen mondjuk a kidobósdi. Akit eltalál a labda, az halott, kiválik a játékból. Vagy ha a kártyázásában a végén ott marad valakinek a kezében a „Fekete Péter”, akkor az illetőnek feketére kell mázolnia az arcát, vagyis a bomlás, a feloszlás színét kell magára kennie. Úgyszólván belejátsszuk magunkat a meghalás kényszerének öntudatlan tudatába, de oly módon, hogy ez a tudat sem félelmet nem kelt bennünk, sem agyon nem nyom minket. Mindenekelőtt azonban: Ezek után a halálok után van folytatás. Miután a kidobósdiban meghaltunk, felállunk. A halál szinte egyetlen játékban sem végérvényes. A játékban megvan az ismétlés hajlama, sőt szinte kényszere. Ha egy játék véget ér, új kezdődik. És talán másképp zajlik, mint az előző. Az ember tehát megtanul nyerni és veszíteni is.

Azt jelenti ez, hogy a játékban egy halál nélküli létről szerzünk tapasztalatot?

Igen. Amikor tiszta jelenlétről, tiszta jelenről beszélek, időtlenségre gondolok. Az örökkévalóságnak ezt az egyetlen formáját ismerjük. Az örökkévalóság nem végtelen tartamot jelent, hanem az idő keresztezését. Az örökkévalóságban megszűnik az idő. Következésképpen a játék egyik formája annak a cselekvésnek, amelyben megtörténik, hogy felragyog az örökkévalóság.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a játék során ismételten bekövetkezhetnek olyan helyzetek, amikor a játék vidámsága és oldottsága komolyságba csap át. Ahogyan mondjuk is: a játék hirtelen komollyá válik, sőt halálosan komollyá, amikor drámaivá válik a helyzet. Az egyik játékos lesöpri az asztalról a társasjáték tábláját, mérges, kiszáll, és elhagyja a termet. Mi történik ilyenkor?

A játék kettősségéhez hozzátartozik, hogy a játék vidám és oldott hangulata átcsaphat az állítólagos komolyságba. Azt hiszem, ez azzal függ össze, hogy a játék csak akkor játék, ha komolyan játsszák, azaz ha az ember valóban mindenestül benne van. A játékhangulat vidámságában van egy belső komolyság. Ez a részvétel komolysága. És mivel ez így van, mindig adott az a lehetőség, hogy a vidámság átcsap az élet komolyságába. Ekkor az ember kiszáll a játékból, és játékrontóvá válik.

De hiszen az ember rendszerint nyerni akar a játékban! Ezzel is összefügg az előbbi dolog?

Nem hiszem. Ez ugyanis azt jelentené, hogy az ember bizonyos körülmények között nem játszik, ha például tudja, hogy egészen kicsi a nyerési esélye. A játékos pszichológiája azonban egészen más irányba mutat: Mégis játszik! Vegyük csak rulettet. Aki ép eszénél van, nem megy oda a játékasztalhoz, mert tudja, hogy nyerési esélyei csekélyek. A játék bankja egyenlőtlenül osztja el az esélyeket. Mégis sok ember rulettezik újból és újból.

Miért teszik ezt?

Kihívják a véletlent. A szerencsejátékos ellenfele nem a bank, hanem a véletlen. A játék kettősségéhez éppenséggel hozzátartozik az is, hogy nem tudjuk, nem nyerünk-e talán mégis – az egyenlőtlen esélyek ellenére. Ebbe belejátszik annak élvezete is, hogy az ember kihívja a sorsot.

Nem jelent-e a játék gyakran menedéket is a kemény valóság elől?

Ezt nem mondanám. A játék veszélye az ismétlés kényszerében áll, ami minden játéknak sajátja. Fennáll a szenvedély veszélye. De nem ítélnénk meg igazságosan a játék lényegét, ha csak negatívan látnánk, egy elképzelt világba menekülés helyeként.

Találtam egy megdöbbentő állítást a játékról. Állítólag egy Anarkhaszisz nevű filozófus mondta a Krisztus előtti harmadik században: „Játssz, hogy komoly lehess!” Mire gondolhatott?

Léteznek olyan elméletek, amelyek azt mondják: A játékoknak elsősorban tehermentesítő szerepük van. Kipihenjük a létezés terhét és komolyságát. De mindig is léteztek olyan hangok, mint például Platóné, amelyek azt mondják: Azért játssz, hogy képessé válj a legkomolyabb dolgokra! S ezek közé tartozik a vidámság és a művelődés. Johan Huizinga holland kultúrtörténésznek van egy hasonló kijelentése. A „homo ludens”-ről, a játékos emberről beszél.

Huizinga azt a nézetet képviseli, hogy nem a különböző kultúrák hoztak létre különböző játékokat, hanem a különböző játékok hoztak létre különböző kultúrákat. Az ember eredetileg játékkal szerezte meg magának azokat a kultúrákat, amelyekben élt. Így fogva fel a dolgot, a játék lenne az ember igazi kreatív cselekvése. Platónnál található meg az a kijelentés, hogy az emberek tulajdonképpen az istenek játékszerei, és hogy az ember voltaképpen csak azáltal válik igazán és teljesen emberré, hogy játszik. Emögött az a gondolat húzódik meg, hogy a játék során maga az ember válik játékszerré azáltal, hogy a játékban részt vesz valami olyasmi is, amit sorsnak nevezünk. Platón szerint tehát arról van szó, hogy megtaláljuk az élet komolyságát, mégpedig azáltal, hogy a játékban rátalálunk arra a szerepre, amelyet az istenek nekünk szántak.

A modern fejlődéslélektan rámutat arra, hogy a játék igen fontos a gyermek egészséges fejlődése szempontjából. A gyerekeket bátorítani kellene a játékra, ha már maguktól nem csinálják. Tehát alapjában véve ők is a játék révén tanulnak bele az élet komolyságába?

Igen, a gyerekek tulajdonképpen az élet komoly területeit játsszák el, de vidám és oldott hangulatban. A szerepjátékokban például szegényt és gazdagot játszanak, tehát a társadalmi különbségeket játsszák el, de úgy, hogy a különbségeket inkább még felnagyítják: a szegény szélsőségesen szegény, a gazdag hihetetlenül gazdag. Aztán következik a játékban a helyesbítés, a szerepcsere. Magában az életben a szegény rendszerint szegény marad, a gazdag pedig gazdag. A gyermeki játékban azonban váltakoznak a szerepek. Vagyis a tulajdonképpeni komolyság abban a tételben áll, hogy ciklikusan lehet bánni a társadalmi szerepekkel. Ebben nagy politikai tanulság fejeződik ki a felnőttek világa számára. Arról a kérdésről van szó, vajon értelmes dolog lenne-e, ha az emberek időről időre szerepet cserélnének. Ha a szegények egyszer gazdagok, s a gazdagok egyszer szegények lennének, ez mindannyiuk számára nyereséget jelentene az élettapasztalatok területén. Az, ami itt a gyermeki játékban kifejeződik, egyrészt utópikus, másrészt azonban mégiscsak bölcs dolog. Amit persze maguk a gyermekek még egyáltalán nem tudnak.

A játéknak kiegyenlítő szerepe is van. Amikor együtt játszanak az emberek, akkor mindegy, mi a foglalkozásuk, mennyi pénzük van és egyáltalán miféle emberek.

És miért van ez így? Mert a játékközösség pontosan csak az adott játékban létezik. A játékközösség időleges közösség. Ezért nem születnek a játékban ellenségességek. A játékosok tudják: a végén ismét mindenki megy a maga útjára. Az ellenfél játékostárs marad, amíg tart a játék. Így van ez a játékszabályokkal is. Csak a játékban érvényesek, az azt követő életben nem. A játék normái azonban mentesítenek minket a hétköznapi normák terhétől. Ez teszi lehetővé a játék oldottságát. A játéknak megvan a saját tere. A világ tere játéktérré változik.

Ma, különösen a fiatalok, igen kedvelik a szerepjátékokat. Belemerülnek a középkor lovagvilágába, egész forgatókönyveket hoznak létre, vagy a távoli jövő fantáziavilágban játszanak. Alkalmat adnak-e ezek a játékok önmagunk megismerésére, önmagunk megtalálására?

Ezekben olyan szerepet vesznek magukra, amelyet különben nem játszanak el az életben. Átlépik a határokat. A szerepjátékok kísérletet jelentenek arra, hogy alakítóik olyan célokra nyissák meg egzisztenciájukat, amilyeneket a való életben nem követnek. A játék egy másik élet kísérlete, olyan életé, amelyet az ember talán valóban csak játszani tud.

Az Ön szemében játékellenes vallás-e a kereszténység?

Igen. A kereszténység, a zsidóság és az iszlám egyaránt játékellenes vallás. Ez a politeizmus elvetésével függ össze. Ha sok isten létezik, akiknek meg kell osztozniuk egymást között a hatalmon, akkor ezek az istenek együtt, és igen gyakran egymás ellen is játszanak, „hatalmi játékokat” űznek. A görög mitológia tele van az istenek effajta játékaival. Ha azonban az egy és egyetlen Istenből indulunk ki, abból, aki mindent eleve megtervezett, aki tervszerűen teremtette meg a világot és az embert, és elindította az üdvösség történetét, akkor eltűnnek a játék-terek, a játék lehetőségei. És ha aztán még azt is mondják, hogy véges földi létünkkel döntünk örökkévalóságunkról, például úgy, hogy viselkedésünknek megfelelően időtlenül kárhozottak, vagy időtlenül kiválasztottak leszünk, akkor nemcsak az istenek játékos jellege tűnik el a létezésből, hanem az embereké is. Akkor az életet annak az örökkévalóságnak félelmetes komolysága határozza meg, amely utána következik. A játék azonban itt és most nyújtja az örökkévalóságot.

Szükségszerűen így kell ennek lennie? Nem alkotórésze-e a játék a teremtésnek, ha teológiailag akarunk szólni?

Ha ebből a szempontból átolvassa a monoteista teremtésmítoszokat, azt fogja látni, hogy nem fordul elő bennük a játék. Ahhoz ugyanis el kellene fogadni, hogy létezik egy ellenhatalom, egy ellenszubjektum, amely magában a történésben rejlik. El kellene fogadni a véletlent. Ha csak egyetlen hatalom létezik, akkor az nem fogadhatja el ellenhatalomként a véletlent. A monoteista vallásokban létezik játékpokol és játékkördög, de nem létezik játékisten és játékmennyország. A görög gondolkodó, Hérakleitosz például úgy látta, egy isten működik a világ történéseiben, és társasjátékot játszó gyermekként képzelte el ezt az istent. Nézze meg ellenben a kis názáreti Jézus, a későbbi Krisztus ikonográfiáját: Ez a gyerek sosem mosolyog. Nem is játszik sosem. Ez a gyerek egy félkész szerzetes, mindig teljesen komoly – és koravén. A játék, a nevetés, a zene, a művészet, az elképzelt világ vidámsága – a lét mindezen kifejezésformáival a nagy monoteista világvallások nehezen tudnak mit kezdeni.

Hartmut Meesmann

Forrás: Publik-Forum, 2002/1

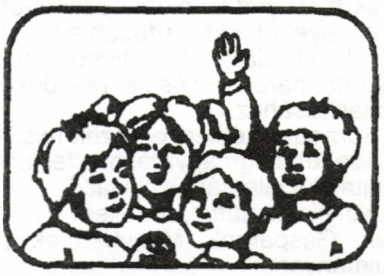

Henry van Dyke

Az ismeretlen bölcs

Ismeritek a három bölcs történetét, hogyan utaztak nagy messzeségből, hogy ajándékaikat a jászol-bölcsőnél, Betlehemben felajánlják. De hallottátok-e valaha annak a negyedik bölcsnek a történetét, aki szintén látta a csillag feltűnését, és elindult, hogy kövesse azt, de nem jutott testvéreivel a kis Jézus elé? Hogyan tagadta meg az élet e negyedik vándor vágyát, kívánságát, és hogyan valósult meg mégis; hosszú vándorlása és lelki megpróbáltatása, keresésének útja, és különös módja annak, ahogyan megtalálta, aki után vágyott – ennek a történetét mondom el, amint hallottam töredékeit az álmok előcsarnokában, az emberi szív palotájában.

Jel az égen

Azokban a napokban, amikor Augusztusz császár uralkodott a királyokon, Jeruzsálemben pedig Heródes, Ekbatana városában, Perzsia hegyei között élt a méd Artaban. Háza közel volt a hét fal külsejéhez, amely a királyi kincstárt vette körül. Háza tetejéről elnézhette az eléje táruló táj sötét, fehér, kékes-vörös, ezüst és arany színeit, s ráláthatott arra a dombra, amelyen a párthus uralkodók palotája emelkedett, és fénylett, mint az ékszer a hétszeres koronában.

Artaban háza körül kert volt, benne virágok, gyümölcsfák, melyeket az Orontesz-hegy lejtőiről lefolyó patak öntözött vizével, és megszámlálhatatlan madár dalától volt hangos. De minden szín elveszett a szeptemberi enyhe, illatos, sötét éjszakában, és minden hang beleolvadt a mély csendbe, kivéve a víz csobogását, amely hol zokogó, hol nevető hanghoz hasonlított. Az árnyékban, magasan a fák között, enyhe világosság szűrődött át a felső terem lefüggönyözött ívei közül, ahol a ház ura tanácskozott barátaival.

Artaban negyven év körüli, magas, sötét bőrű ember volt. Széles szemöldökei alatt egymáshoz közel álló, ragyogó szemekkel, határozott arcvonásokkal, vékony ajkakkal. Szemei egy álmodozóra, ajkai egy katonára jellemzőek. Érzékeny lelkületű ember, szilárd, hajlíthatatlan akarattal – egyike azoknak, akik bármely korban éljenek is, önmagukkal folytatott küzdelemre és lovagiasságra születtek.

Köntöse tiszta fehér gyapjú, a selyem tunika fölött átvetve, hullámos fekete haján a jellegzetes fehér sapka, két oldalon hosszú szalagokkal az ősi mágusok jellegzetes papi öltözéke volt. Tűzimádóknak nevezték őket.

„Légy üdvözölve” – mondta halk, kellemes hangján, amint egymás után beléptek a terembe. „Légy üdvözölve, Abdusz, béke legyen veletek, Rhodoszpesz és Tignanesz, és veled atyám, Abgarusz... Legyetek üdvözölve mind, házam vidám és örömteli lesz jelenlétetektől!”

Kilenc különböző korú férfi volt, mind egyformán gazdag, sokszínű selyembe öltözve, nyakuk körül a párthus nemeseket jellemző, súlyos aranydísszel. A mellükön levő arany szárnyas-körök pedig Zoroaszter jelvényei voltak.

Mindnyájan a szoba végében levő kis fekete oltár körül helyezkedtek el, amelyen gyenge láng világított. Artaban az oltár mellett állva, összefogott vékony tamariszkusz ágacskákat lengetett felette, és száraz fenyő- és olajfapálcikákkal táplálta a tüzet. Majd Ahura Mazda gyönyörű himnuszával elkezdte Yasuak ősi melódiáját, és társai is csatlakoztak hozzá:

„Imádunk téged, isteni szellem,
minden bölcsesség és jóság bírója,
akit szent halhatatlanok,
a bőség és áldás adományozói vesznek körül!
Örülünk kezed munkájának,
igazságodat és hatalmadat valljuk.
Dicsérünk mindent, ami tiszta,
mert ezek egyedüli alkotásaid.
Az igaz gondolatok, szavak és tettek
elismerést nyernek,
ezeket te tartod fenn, ezért imádunk.
Hallj minket, Mazda! Taníts minket!
Te igazságban és mennyei örömben élsz,
tarts távol minket a hamisságtól,
a gonoszság és a rosszaság kötelékétől!
Öntsd világosságodat és életed örömét
a mi sötétségünkbe és szomorúságunkra!
Ragyogj kertjeinkre és földjeinkre,
ragyogj munkánkra, és védelmezz!
Ragyogj felettünk most az éjszakában,
ragyogj felettünk hatalmaddal,
fogadd el szeretetünk lángját
és hódolatunk énekét!

A lángok a dallammal együtt emelkedtek lobogva, mintegy a zenei ütemre, mígnem az egész termet megvilágították, megmutatva annak egyszerűségét és pompáját.

A padozat sötétkék-fehér eres kockákkal, ezüstös oszlopokkal a kék falak mellett, tiszta, kerek ívelésű ablakok fölé azúrszín selyem függesztve, a mennyezet bemélyedései zafírral kirakva, mintha négy sarkából egy-egy arany máguskerék függne, amelyet az istenek nyelvének hívnak. A keleti sarokban az oltár mögött két sötétvörös porfíroszlop állott, fölötte az ív ugyanolyan kőből, rajta egy szárnyas íjász alakja, nyilát lövésre készen tartva.

Az oszlopok között a tetőteraszra vezető ajtónyílás érett gránátalma színű, nehéz függönnyel volt eltakarva, s a földtől fölfelé haladó számtalan aranysugárral átszőve. A szoba valójában egy csendes, csillagos éjszakához hasonlított, csupa azúr és ezüst, keletről megvilágítva az alkony rózsaszínével. A ház olyan volt, amilyennek lennie kellett, hogy kifejezze gazdája jellemét és szellemét.

Az ének befejeztével Artaban vendégeihez fordult, felszólítva őket, jöjjenek, és helyezkedjenek el a terem nyugati sarkában lévő díványokon. Végignézve a meghívottakon, ezt mondotta: „Ti Zoroaszter hű követőiként eljöttetek ma az én meghívásomra, hogy megújítsátok hódolatotokat, és ujjáélesszétek hiteteket a tisztaság istenében, éppen úgy, amint a tűz kélt új életre az oltáron. Mi nem a tüzet imádjuk, hanem azt, akinek jeléül választottuk, mert a legtisztább minden teremtett lény között. A tűz csak tanúskodik nekünk arról, aki a világosság és az igazság. Nem így van, atyám?”

„Jól mondád, fiam” – felelt a tiszteletreméltó Abgarusz. „A megvilágosultak sohasem bálványimádók. Ők felemelik a fátyolt, belépnek az anyag és valóság szentélyébe, új világosság és igazság tölti be őket a régi jelek által.”

„Halljatok tehát engem, atyám és barátaim” – mondta Artaban igen halkan, „amidőn nektek az új világosságról és igazságról beszélek, amelyek a legősibb jelek út-

ján jöttek el hozzám. Mi együtt kutattuk a természet titkait, és tanulmányoztuk a víz, a tűz és a növények gyógyító erejét. Együtt olvastuk a jövendölések könyveit is, amelyek homályosan mondják el a jövendőt, olyan szavakkal, amelyeket nehéz megérteni. De minden tudományok legnagyobbika a csillagok ismerete. Pályájuk kinyomozása nem más, mint az élet titkos fonalának kibogozása a kezdettől a végig. Ha tökéletesen követni tudnánk, semmi sem lenne elrejtve előttünk. De teljes-e a tudományunk róluk? Nincs-e még számtalan csillag látóhatárunkon kívül, olyan világítótestek, amelyek csak a távol délen lakók előtt ismertek?!"

Mormogás támadt a hallgatók között. „A csillagok" – mondta Tigranesz – „az örökkévalóság gondolatai. De az ember gondolatai megszámlálhatóak, mint az évek. A mágusok bölcsessége a legnagyobb tudomány a földön, mert tisztában vannak saját fogyatékosságaikkal, és ez a titkos erő. Mi az embereket mindig figyelmeztetjük, és váratjuk egy új nap feljövetelére, de mi magunk tudjuk, hogy a sötétség egyenlő a világossággal, és hogy a kettő közötti különbség soha nem ér véget."

„Ez nem elégít ki engem" – mondta Artaban –, „mert ha a várakozás végtelen, ha nem lehetséges beteljesülés, akkor nincs ok a figyelésre és várakozásra. Nekünk olyanokká kell lennünk, mint a görögök új tanítói, akik azt állítják, nincs igazság, és az igazi bölcsek azzal töltik életüket, hogy felkutassák és nyilvánosságra hozzák a hazugságokat, amelyekben eddig hittek a világon. De az új napkelte valószínűleg le is alkonyodik a jelzett időben. Nemde a mi könyveink is mondják, hogy ez el fog jönni, hogy azután elmúljon, és hogy az emberiség meg fogja látni a nagy világosság fényét?!"

„Ez igaz" – mondta Abgarusz. „Zoroaszter minden követője ismeri Aveszta jövendöléseit, és szívében hordozza azokat: »Ama napokban Szoszioch, a győzedelmes ki fog emelkedni kelet prófétái közül. Körülötte csodás fényesség ragyog majd, és ő örökkévalóvá, elronthatatlanná, halhatatlanná teszi az életet, és a halottak ismét feltámadnak!«"

„Ez homályos mondás" – szólt Tigranesz –, „és lehet, hogy sohasem fogjuk megérteni. Jobb azokkal a dolgokkal foglalkoznunk, amelyek közel állnak hozzánk, és növelnünk a mágusok befolyását saját tartományaikban. Inkább ezt kellene tennünk, mint ama idegen után kutatni, akinek át kellene adni a hatalmat."

A többiek, úgy látszott, jóváhagyják ezeket a szavakat. A beleegyezés csendjét lehetett érezni közöttük. Szemükben az a meghatározhatatlan tekintet volt, amely követi a beszélőt, ha olyan gondolatokat érint, amelyek hallgatói szívében szunnyadoznak. Artaban azonban ragyogó arccal fordult Abgarusz felé, mondván:

„Atyám, én ezt a jövendölést lelkem mélyén éreztem. A vallás olyan volna reménység nélkül, mint egy oltár tűz nélkül. A láng most fényesebben világított, és fényéből én más szavakat olvastam ki, amelyek szintén az Igazság forrásából jöttek, és még tisztábban beszéltek a Győzedelmes fellépéséről és fényben ragyogásáról."

Tunikája hajtásából két, írással teli finom vászontekercset vett elő, s óvatosan kibontva, térdére helyezte azokat.

„Az elmúlt években, sokkal régebben, mint atyáink Babilonba jöttek, bölcs emberek éltek Káldeában; az első mágusok tőlük tanulták meg az ég titkait. Ezek közül Bálám, Beor fia volt a leghatalmasabb. Halljátok az ő jövendölésének szavait: »Csillag jön Jákobból, és üstökös támad Izraelből.«"

Tigranusz ajkai legörbültek, amikor megszólalt:

„Júda a vizek által foglya volt Babilonnak, és Jákob fiai a királyok szolgái voltak. Izrael törzsei szétszóródtak a hegyekben, mint elveszett bárányok, és a maradványból, amely Júdeában lakozik római iga alatt, sem csillag, sem király nem fog támadni."

„És mégis" – szólt Artaban –, „a zsidó Dániel volt az álmok nagy kutatója, a királyok tanácsadója, s igen nagy tiszteletben és szeretetben állott a mi nagy királyunk, Kürosz előtt. Biztos dolgok prófétájának, Isten gondolatai olvasójának bizonyult Dániel népünk előtt. Ezek azok a szavak, amelyeket ő írt (Artaban a második tekercsből olvasott): »Tudjátok és értsétek meg, hogy a parancs kiadásától három év és két hét időköz kell Jeruzsálem visszaállításához.«"

„De fiam", mondta Abragusz kétkedve, „ezek misztikus számok. Ki tudja ezeket megmagyarázni a felkentnek, vagy ki tudja megtalálni jelentésük nyitját?"

Artaban így felelt: „Kinyilatkoztattatott nekem és három mágustársamnak, Gáspárnak, Menyhértnek és Boldizsárnak. Mi tanulmányoztuk az ősi káldeusok tábláit, és meghatároztuk az időt. Erre az évre esik. Tanulmányoztuk az eget, és az év tavaszán láttuk a két legnagyobb csillagot egymáshoz közeledni a hal képében, amely a zsidó nép jelképe. Egy új csillagot is láttunk, amely csak egyetlen éjszakán világított, azután eltűnt. Most ismét találkozik a két nagy égitest, ezen az éjszakán lesz érintkezésük. Az én három testvérem Borszippában, Babilonban, a hét szféra ősi templomában figyeli, én meg itt figyelem. Ha a csillag ismét felragyog, tíz napig várnak reám a templomban, és akkor együtt indulunk Jeruzsálembe, hogy lássuk és imádjuk Izrael megígért királyát. Én hiszem, hogy a jel feljön. Készen vagyok az útra. Eladtam házamat és minden tulajdonomat, és megvettem ezt a három drágakövet: egy zafírt, egy rubint és egy igazgyöngyöt, hogy magammal vigyem ajándékul a Királynak. Meghívlak titeket is, hogy jöjjetek velem a zarándoklatra, és együtt örvendezzünk ama király feltalálásának, aki egyes-egyedül érdemes a szolgálatra."

Míg beszélt, öve legbelső hajtásából elővette a három nagy drágakövet – egy kéket, mintegy árnyalatát az éjszakai égboltnak, egy pirosat, mint a felkelő nap sugarai, és egy fehéret, amely tisztább, mint a hó a hegycsúcsokon fényes holdvilágnál –, és rátette a kiterített tekercsekre.

Barátai idegenül néztek reá. A kétely és a bizonytalanság árnyéka felhőzte arcukat, amint a lapályról felszálló köd rejti el a tárgyakat. Csodálkozó és szánakozó tekintettel néztek egymásra, mint azok, akik hihetetlen dolgokat hallottak, egy látomás történetét, vagy egy lehetetlen vállalkozás ajánlatát.

Végül Tigranesz szólt: „Artaban, ez egy hiábavaló álom. Túl sok ez a csillagok figyeléséből és a magasra törő álmokból; okosabb lenne az időt pénzgyűjtésre fordítani a chalabani az új tűztemplomhoz. Nem fog király támadni Izrael szétszórt népéből, és sohasem lesz vége a sötétség és világosság közötti örök küzdelemnek. Aki ezt nézi, árnyékokat hajszol. Ég veled!"

A másik így beszélt: „Én beteg vagyok, és nem vagyok alkalmas a fárasztó útra, de van egy a szolgáim között, őt elküldöm veled, ha indulsz, hogy hírt hozzon, meddig jutottál."

Abgarusz, a legidősebb, aki a legjobban szerette Artabant, a távozók után nézve szomorúan mondotta: „Fiam, lehetséges, hogy az igazság világossága abban a jelben van, amely az égen megjelent; akkor valóban elvezet a Királyhoz, a hatalmas fényességhez. De lehet, hogy ez csak árnyéka a világosságnak, mint Tigranesz mondta, és akkor hosszú zarándokutat tesz meg hiábavaló kereséssel, aki követi. De jobb követni a jó árnyékát, mint megelégedni a rosszal. Azoknak, akik gyönyörűséget akarnak látni, gyakran kell egyedül utazniok. Én öreg ember vagyok az útra, de lelkem legyen éjjel és nappal kíséröd zarándokutadon, s hadd tudjam majd meg kutatásod eredményét. Menj békében!"

Így egyenként eltávoztak az ezüst csillagdíszű azúr teremből, s Artaban magára maradt. Összeszedte, és övébe rejtette a drágaköveket. Hosszú ideig figyelte a láng lobogását, majd kialvását az oltáron. Keresztülment a termen, és felemelve a nehéz függönyt, a sötétvörös porfíroszlopok között a tetőteraszra lépett.

A földet bevonó borzongás az éjszaka csendjéből való ébredésben már megkezdődött, és a hűvös szél, amely a napkeltét jelzi, már terjedt lefelé az Orontesz-hegy hóval fedett fennsíkjairól. A madarak ébredezve

röpködtek, énekeltek a rozsdásodó levelek között, és érett gyümölcs illatát hozták a gyümölcsös felől.

Messze a keleti síkság fölött fehér köd terjengett, mint a hó. De a messze távolból, ahol a Zagrosz csúcsa szegélyezte a nyugati láthatárt, az ég tiszta volt. A Jupiter és a Szaturnusz lángnyelvekként együtt halad, hogy egyesüljenek.

Amint Artaban figyelte őket, íme, egy azúr szikra pattant ki az alattuk fekvő sötétségből, a viola árnyalatai fonták körül, egészen a vörös színig, és sokfelé ívelt sáfrány- és narancsszínű sugaraival egy ragyogó fehér pontba sűrűsödött. A végtelen távolságban pici volt, de minden részletében tökéletes. Amint haladt a felmérhetetlen mélységben, a három drágakő mintha összeelegyítve a világosság élő szívévé alakult volna át a mágus keblében.

Lehajtotta fejét, szemét eltakarta kezeivel.

„A jel” – mondta. „A Király jön, és én megyek, hogy üdvözöljem őt.”

Babilon vizeinél

Vasda, Artaban legjobb lova egész éjszaka felnyergelve és felkantározva állt istállójában, türelmetlenül kaparta a földet, néha megrázva magát, mintha osztozna gazdája vágyában, izgalmában, bár nem ismerte annak jelentőségét.

Mielőtt a madarak teljes erejükkel reggeli énekükhöz kezdtek, mielőtt a fehér köd lustán felszállni készült a síkságról, a mágus nyeregben volt, s gyorsan száguldott az úton, amely az Orontesz-hegy alján vonul végig nyugat felé.

Milyen közvetlen a viszony lovas és kedves lova között egy hosszú úton. Csendes, összefogó barátság volt ez, olyan érintkezés, amelyhez nem kellenek szavak. Ugyanazon útszéli forrásból ittak, ugyanazon csillagok őrködtek álmuk felett. Egyformán ügyeltek az éjszaka sötétjére és a hajnal hasadására.

Az úr megosztja esti eledelét éhes társával, és érzi a puha, nedves pofát, amint tenyeréből elszedi a morzsákat. Hajnal hasadtakor felébreszti pihenéséből az enyhe, meleg lélegzet, amely arcát éri, és felnéz társának hűséges szemeibe: az már készen áll a nap fáradalmaira. Bárhogyan szólítja is Istenét – hacsak nem pogány és hitetlen –, bizonnyal megköszöni a szótlan együttérzést, a néma ragaszkodást, és reggeli imája kétszeres áldást esd: „Uram, áldj meg mindkettőnket, és óvd meg lépteinket a tévedéstől, lelkünket pedig a haláltól!”

Az éles reggelben a kemény paták taktusszerűen ütődnek az úthoz, két szív ütemére, amelyeket ugyanaz a vágy tölt el – legyőzni a távolságot, megtenni az utat, elérni a célt.

Artabannak okosan és meggondoltan kellett lovagolni, hogy a megjelölt időben találkozhasson a többi mágussal, mert az út 150 parasang volt, kb. 525 mérföld, és 50 mérföld volt a legtöbb, amit egy nap alatt megtehetett. De ismerte Vasda erejét, és izgalom nélkül haladt előre, megtéve naponta a meghatározott utat, bár a késő éjszakába kellett belelovagolnia, és reggel napkelte előtt kezdenie.

Elhagyta az Orontesz száz vihartól sodort, sziklatörmelékkel borított, barnás lejtőit.

Keresztülhaladt Niszeansz síkságán, ahol híres ménesek legeltek a mezőségen, felemelve fejüket Vasda közeledtére, majd megszámlálhatatlan pata dörgésével szerteszaladtak a mezőségeken. Aztán vadmadarak csoportja riadt fel a mocsaras tájról, felrepültek, fénylő szárnyakkal köröztek, éles, megzavart kiáltásokkal.

Áthaladt Konkobár termékeny földjén, ahol aranyszínű csépelt gabona pora telítette a levegőt, félig elrejtve Astarte hatalmas, négyszázoszlopos templomát.

Utazott Bagisztán gazdag kertjei között, melyeket a sziklából fakadó források öntöztek, felnézett a hatalmas, szakadozott vonalú hegygerincre, amely az út fölé emelkedett, és látta Dáriusz királyt legyőzött ellenségei fölött tapodva, büszkén viselt háborúi sorát és győzelmeit a hegy szikláiba vésve.

Hideg, elhagyatott, szélfútta hegyszorosokon haladt keresztül fáradtan, lefelé ment sötét lejtőkön, ahol patakok zúgtak és versenyt futottak előtte mint kegyetlen vezetők, keresztülvágott számos világos völgyön, sárgás, szőlővel és gyümölcsfákkal telt mészkőfennsíkon. Karinnenak tölgyerdején és Zágrosz sötét sziklákba erősített kapuin haladt át. Bement Chala ősi városába, ahol hajdan Szamaria népei voltak fogságban. Aztán ismét ki a hatalmas kapun, áthaladva a környező dombokon, ahol a mágusok főpapjának sziklába faragott szobrát látta, kitárt karokkal, mintha a századok zarándokait áldaná meg. Keskeny, termékeny, barack- és fügefákkal telt völgyeken utazott át, amelyeken áthullámzott a Chindesz folyó, és a széles rizsföldeken, melyeken az őszi esők párája terjengett. Az alacsonyabb halmokon és a síkságon a folyó irányát követte a tamariszkuszfák árnyékában, ahol az út egyenesen haladt a földeken keresztül, mint a kilőtt nyíl. Elhagyva Kleaszifon városát, ahol a pártus királyok uralkodtak, és Szeleukidát, a nagy metropoliszt, amit Alexander építtetett, áthaladt a Tigris árborította területein és az Eufrátesz csatornáin. Magába mélyedten ment keresztül a sárguló kukoricaföldeken, míg a tizedik nap alkonyán megérkezett a népes Babilon omladozó falai alá.

Vasda csaknem kimerült már, gazdája is szívesen ment volna a városba, hogy nyugalmat és frissítő élelmet keressen maguknak. De tudta, hogy még három órai út van hátra a szférák templomáig, s neki ott kell lennie éjfél előtt, ha várakozó barátait ott akarja érni. Így nem állt meg, hanem kitartóan továbbhaladt a letarolt földeken.

Datolyapálmák ligete alkotott sötét szigetet a halványsárga tengerben. Amint az árnyékba lépett, Vasda megrövidítette lépteit, és óvatosan haladt. A sötétség legtávolabbi sarkához közeledve különös óvatosság szállta meg, valami veszedelmet vagy akadályt jelzett. Nem szokott megriadni, csak felkészült, és okosan várta a fejleményeket, mint jó lóhoz illik. A liget közel volt és csendes, mint a sír, levél sem mozdult, madár sem énekelt.

Kecsesen rakta lábait, fejét lehorgasztva, itt-ott méltatlankodva nyihogott. Végül gyors lélegzetet vett, ami a félelmet és borzadást jelezte. Minden izmában remegett, majd földbevert lábakkal állt meg egy sötét tárgy előtt az utolsó pálmafa árnyékában.

Artaban leszállt a nyeregből. A halvány csillagfénynél egy emberi alakot látott kerèsztben feküdni az úton. Szerény ruhája és megviselt arcvonásai arra mutattak, hogy egyike lehet azoknak a szegény, száműzött zsidóknak, akik még mindig nagy számban laktak a környéken. Halvány, sárgás, száraz bőre, mint a pergament, annak a halálos láznak a jeleit viselte, amely őszidőben a mocsaras vidékeken pusztított. A halál hidegsége érződött kezén, s amint Artaban elengedte, a kar erőtlenül esett rá a mozdulatlan testre.

Szánalommal fordult el, hogy átadja a testet annak a különleges temetésnek, amelyet a mágusok a legillőbbnek találtak, a sivatag temetésének. (Rejtekből sötét szárnyaikra emelkedő ragadozó madarak és egyéb prédára leső vadak remegve vetették magukat az áldozatra, csupán fehér csontokat hagyva a homokban.)

De amint elfordult, gyenge sóhaj hallatszott az ember ajkáról. A barna csontos ujjak görcsösen szorították a mágus köntösének szegélyét, s nem engedték távozni.

Artaban szíve a torkában lüktetett, nem a fájdalomtól, hanem a feléje sugárzó néma kívánság miatt, amely azt okozhatná, hogy lekési a találkozót.

Hogyan maradhatna itt a sötétségben, hogy egy haldokló idegenen segítsen? Mit kívánhat ez az ismeretlen emberi alak az ő részvététől és szolgálatától? Ha egy órát is késedelmeskedik, képtelen lesz elérni Borszippát a megjelölt időben. Barátai azt fogják gondolni, feladta az utat. Nélküle fognak elindulni, ő pedig elveszti szerencséjét.

De ha továbbmegy, ez az ember biztosan elpusztul. Ha marad, talán megmentheti életét. Vére gyorsan lüktetett az elhatározás sürgősségétől. Feláldozza-e istenhite nagy jutalmát a felebaráti szeretet egy egyszerű jócselekedetéért? Elforduljon-e csak egy pillanatra is a csillag követésétől, hogy egy ital hideg vizet adjon a szegény haldokló zsidónak?

„Igazság és tisztaság Istene" – imádkozott –, „irányíts engem a bölcsesség szent útján, amelyet csak Te ismersz!" Azután visszafordult a beteg emberhez, meglazítva köntösén a kéz szorítását, a pálmafa tövében egy kis emelkedésre vitte a beteget.

Kibontotta nehéz turbánját, és beesett mellén felnyitotta a ruházatot. A közeli kis patakból vizet hozott, megnedvesítette a szenvedő halántékát és ajkait. Az egyszerű, de hatásos gyógyszernek, amelyet állandóan magánál hordott – mert a mágusok gyógyítók is voltak, nemcsak csillagászok –, pár cseppjét hozzákeverte a vízhez, és lassan a színtelen ajkak közé eresztette. Órákon át dolgozott, ahogy csak egy tanult gyógyász tehette, aki ismerte a betegséget. Az ember ereje lassan visszatért, felült, és nézte őt.

„Ki vagy te?" – kérdezte a vidék nyers tájszólásával, „és miért segítettél engem vissza az életbe?"

„Én Artaban vagyok, a mágus Ekbatanából, és Jeruzsálembe megyek a király felkeresésére, aki a zsidóknak születik. Ő a Nagy Király, és Megváltója minden embernek. Nem merek tovább késlekedni utamon, mert a karaván, amely vár reám, elindulhat nélkülem. De nézd, itt van mind, ami kenyerem és borom maradt, és itt van egy adag a gyógyító füvekből. Ha erőd visszatért, találhatsz Babilonban szállást a zsidók házában."

A zsidó az ég felé emelte remegő kezeit: „Ábrahám, Izsák és Jákob Istene áldjon meg, és tegye utadat eredményessé irgalmasságodért, és vezessen békében a vágyott cél felé! De várj! Nekem semmim sincs, amit viszonzásul adhatnék – csak az, hogy meg tudom mondani, hol kell keresni a Messiást. A mi prófétáink azt jósolták, hogy nem Jeruzsálemben, hanem Júda Betlehemében fog születni. Vezessen az Úr biztonságban a helyre, mert irgalmas voltál egy beteghez!"

Már rég elmúlt éjfél. Artaban gyorsan lovagolt, mert Vasda a rövid pihenéstől megerősödve könnyedén száguldott át a csendes sivatagon, és úszta át a folyó mellékágait, utolsó erejét vetette be, és úgy száguldott, mint egy gazella.

A nap sugarai árnyékot küldtek elébe, amikor útja végcéljához ért. Artaban szemei félelemmel kutatták Nimród magas emelkedéseit és a hét szféra templomát, de semmi nyomát nem találta barátainak.

A földrengések által létrehozott fekete, narancs-vörössárga, zöld, kék, fehér színben tündöklő teraszok, itt-ott omladozva az emberi erőszaktól, úgy ragyogtak, mint egy megtört szivárvány a reggeli fényben.

Artaban sebesen körüllovagolta a halmot, majd leszállt lováról. Felmászott a legmagasabb kiemelkedésre, és nyugat felé figyelt. A végtelen, elhagyatott, mocsaras terület egészen a láthatár és sivatag széléig ért. Gázlómadarak álltak a tavak mellett, és sakálok mozogtak félelmesen az alacsony bokrok között, de sem közel, sem távol nem volt nyoma a bölcsek karaván jának.

A kilátó sarkánál összerakott, törött kövek alatt pergamentekercset látott meg. Felvette és elolvasta: „Éjfél utánig vártunk, de nem késlekedhettünk tovább. Megyünk, hogy feltaláljuk a Királyt. Kövess bennünket a sivatagon keresztül!"

Artaban leült a földre, és kétségbeesetten fogta a fejét.

„Hogyan tudjam én átszelni a sivatagot élelem nélkül és egy fáradt lóval?" – mondta. „Vissza kell térnem Babilonba, el kell adnom a zafírt, tevéket kell vennem, és egyéb úti szükségletet. Meglehet, sohasem fogom utolérni barátaimat. Csupán az irgalmas Isten tudja, nem mulasztom-e el a Király látogatását, mert irgalmasságot cselekedve késedelmeskedtem?"

Egy kisgyermekért...

Csend volt az álmok világában, ahol az ismeretlen bölcs történetét hallgattam. Ezen a csenden keresztül homályosan láttam alakját áthaladni a sivár, hullámos homokú sivatagon; magasan, tevéje hátán himbálózva haladt előre, mint hajó a hullámokon.

A halál országa kiterjesztette körülötte kegyetlen hálóját. A köves pusztaságok nem gyümölcsöt, hanem bogáncsot és tüskét teremtek. A sziklák sötét kiugrói itt is, ott is olyanok voltak a felszínen, mint elpusztult óriások csontvázai. Csupasz és barátságtalan hegyláncok emelkedtek előtte, ősi viharok által felszántott és mélyen beléjük vájt árkokkal, fehér kísértetiességgel, mint sebhelyek a természet arcán. A csalóka homok váltakozó halmai sírhalmokként emelkedtek a láthatár alján. Nappal az égető hőség volt elviselhetetlen teher, a remegő levegőben semmi élőlény nem mozdult, csupán a pici sivatagi egér alatt rezzent meg homok a száraz bokrok között, vagy csúszó-mászók tűntek el hirtelen a sziklák hasadékába. Éjszaka üvöltözve bújtak elő a vadak, a távolból oroszlán bömbölte a visszhangot, és lankadt borzongás követte a nap hevét. A mágus kitartóan haladt előre hőségben és hidegben egyaránt.

Majd láttam Damaszkusz kertjeit és gyümölcsöseit, a füves lejtőket tele virágokkal, mirhával és rózsával. Láttam Hermon hosszú havas hegygerincét, sötét cédrusligeteket, a Jordán völgyét, a Galileai-tó kék vizét, Ezdrelon termékeny síkságát, Efraim dombjait és Júda fennsíkját. Mindezeken keresztül követtem Artaban alakját, amint folytonosan haladt, és végül megérkezett Betlehembe. Ez három nappal volt később, mint ahogyan a három bölcs érkezett oda, és talált rá Máriára, Józsefre és a kisgyermek Jézusra, akinek lábaihoz tették ajándékaikat: ARANYAT, TÖMJÉNT és MIRHÁT.

Így érkezett meg a negyedik bölcs. Fáradtan, de reménnyel telve hozta rubintját és igazgyöngyét ajándékul a Királynak. „Végre" – mondta –, „meg kell találnom, ha egyedül, ha később is, mint testvéreim. Ez az a hely, amelyet a száműzött zsidó nevezett meg, hogy a Próféták jövendölték róla, s itt kell megérnem a Világosság felkeltét. De érdeklődnöm kell testvéreim látogatása iránt, és hogy melyik házhoz irányította őket a csillag, s kinek adták ajándékaikat."

A város utcái elhagyatottnak látszottak. Artaban csodálkozott. Talán az emberek mind elmentek a hegyekbe, hogy lehozzák nyájukat a legelőről? Egy alacsony, kőbe vájt kunyhó nyitott ajtajánál női hangot hallott halkan énekelni. Belépett. Egy kicsinyét álomba ringató fiatal anyát talált ott. Az beszélt azután neki az idegenekről, akik messze keletről jöttek, és három nappal előbb jelentek meg a városban; úgy mondták, csillag vezette őket ide e helyhez, ahol a názáreti József tartózkodott feleségével és újszülött gyermekével; és arról, hogyan tisztelegtek azok a gyermek előtt, gazdag ajándékokat adva neki.

„De az utasok ismét eltűntek" – folytatta –, „oly hirtelen, mint ahogyan jöttek. Mi féltünk látogatásuk különösségétől. Nem tudtuk megérteni. A názáreti ember még azon éjszaka titokban elmenekült a gyermekkel és anyjával, és azt suttogják, hogy a messzi Egyiptomba mentek. Azóta is rossz érzés uralkodik a városon, valami gonoszság lebeg felette. Azt mondják, római katonák jönnek Jeruzsálemből új adót róni ránk. Az emberek messze a hegyek közé terelték a nyájakat és a csordát, és elrejtőztek, hogy megmeneküljenek."

Artaban hallgatta a nő csendes, félénk beszédét, amint karján a gyermek többször is az arcába nézett, és mosolygott, rózsás kezeit kinyújtva, hogy megfogja az Artaban nyakában lógó arany jelvényt. Szíve felélénkült az érintésre. Úgy érezte, mint szerető üdvözletét és bizalmát olyan valakinek, aki egyedül utazott, zavartan, kétellyel és félelemmel küzdve követte a felhővel fátyolozott Világosságot. „Nem ez a gyermek-e a megígért király?", kérdezte magában, amint megérintette puha arcocskáját. „Királyok születtek ennél alacsonyabb

házban is, a csillagok kedveltje talán barlangban született. De úgy látszik, a bölcsesség Istene nem látta jónak, hogy kutatásomat ily gyorsan és könnyedén megjutalmazza. Akit keresek, elment előttem, követnem kell a Királyt Egyiptomba.”

A fiatal anya a bölcsőbe tette gyermekét, és felemelkedett, hogy szolgáljon az idegennek, akit sorsa hozott vendégül házához. Egyszerű, paraszti ételt tett eléje, de szívesen ajánlotta, ami a léleknek és a testnek is felüdülésére szolgál. Artaban hálával fogadta el, és amíg evett, a gyermek boldog, mély álomba szenderült, édesen beszélt álmában, és mély béke töltötte be a csendes szobát.

Hirtelen hangos zűrzavar támadt a város utcáin. Női hangok sikongása és jajgatása, kardok csörgése és kétségbeesett kiáltások: „Katonák, Heródes katonái! Megölik gyermekeinket.”

A fiatal anya arca elfehéredett a félelemtől. Kebléhez szorította gyermekét, és a szoba legsötétebb sarkába húzódott, eltakarva őt ruhájával, nehogy felébredjen és sírjon.

Artaban gyorsan az ajtónyíláshoz ment, és ott maradt. Széles vállai betöltötték a nyílást, és fehér fövege a szemöldökfát érintette.

A katonák sietve haladtak lefelé az utcán, véres kezekkel és vértől csepegő kardokkal. Csodálkozással haboztak az idegen impozáns ruháinak láttán. A százados a küszöbhöz közeledett, hogy odébb tolja őt. De Artaban nem mozdult. Arca olyan nyugodt volt, mintha a csillagokat vizsgálná, és szemében az a mély tűz égett, amely előtt még a heves ugrásra kész vadászkutya is megtorpan, s a vadászó leopárd is visszahúzódik. Egy pillanatra megállította a katonát, halk hangon mondva:

„Én magam egyedül vagyok ezen a helyen, és azt várom, hogy ezt a drágakövet a bölcs századosnak adjam, hogy békén hagyjon engem.” Megmutatta a tenyerében csillogó rubintot, amely olyan volt, mint egy nagy vércsepp.

A kapitány elcsodálkozott az ékkő ragyogásán. Pupillái vágyakozóan kitágultak, s kemény vonásai is vágyakozóvá lettek ajka körül. Kinyújtotta a kezét, és elvette a rubintot.

„Menjetek”, kiáltotta katonáinak, „itt nincs gyermek, a ház csendes!”

A zaj és a fegyverek zöreje eltávozott lefelé az utcán, mint az előretörő dühös hajtó halad a rejtekben remegő szarvas felé. Artaban belépett a kunyhóba. Kelet felé fordult, és így imádkozott:

„Igazság Istene, bocsásd meg bűnömet! Valótlant mondtam, hogy megmentsem egy gyermek életét. Ajándékaimból kettő már oda van. Emberre költöttem, amit Istennek szántam. Leszek-e valaha méltó arra, hogy a Király orcáját meglássam?”

De a nő, aki az árnyékban csendesen sírt az örömtől, megszólalt mögötte:

„Mert megmentetted az én kicsinyem életét, áldjon és tartson meg az Úr! Az Úr orcája ragyogjon rád és legyen kegyes hozzád! Az Úr fordítsa orcáját feléd, és töltsön el békével!”

A fájdalom rejtett útján

Ismét csend volt az álmok országában, mélyebb és misztikusabb, mint az első időben, és én megtudtam, hogy Artaban évei nagyon gyorsan múltak a ködös homályban. Csak egy-egy tekintetet kaptam el itt-ott, amint élete folyamán átragyogtak az akadályozó, elhomályosító árnyékokon.

Láttam őt a népes Egyiptom tömegei között forgolódni, mindenütt a Betlehemből odajött család után kutatva, s megtalálván a nyomokat Héliopolisz szétágazó cédrusfái alatt, új Babilon római erődítményének falai mellett, a Nílus mentén, halvány és homályos nyomokat, amelyek állandóan megsemmisültek előtte, mint a lábnyomok a folyópart homokjában – egy pillanatig fénylenek a nedvességtől, azután eltűnnek.

Láttam ismét a piramisok lábánál, melyek éles csúcscsal merednek a sáfrány-aranyszínű naplementébe, változatlan, örök emlékeiként a letűnt dicsőségnek, és reményeiként az embereknek. Felnézett a hatalmas szfinxre, de hiába akarta leolvasni a titok jelentőségét a nyugodt szemekből és a mosolygó arcról. Talán minden csak kigúnyolása volt törekvéseinek és vágyainak, amint Tigranesz mondotta, kegyetlen tréfa, találós kérdés, amelyre nincs válasz, kutatás, amely sohasem lesz eredményes? Vagy a szánalom és bátorítás jele volt abban a kifürkészhetetlen mosolyban – ígéret, hogy a legyőzött is diadalt arathat, és a csalódott is jutalmat nyerhet? A közömbös bölccsé lehet, a vak láthat, és a vándor célba juthat egyszer?

Alexandria egyik rejtett házában láttam ismét egy zsidó rabbival tanácskozva. A tiszteletreméltó ember a tekercsek fölé hajolva – amelyeken Izrael jövendölései voltak megírva –, hangosan olvasta a megható szavakat, amelyek megjósolták az ígért Messiás, a fájdalom megvetett, megtagadott emberének szenvedéseit.

Mély fekvésű szemeivel Artaban arcába tekintve mondotta: „Emlékezzél rá, fiam, a Királyt, akit te keresel, nem lehet majd palotában megtalálni, sem a gazdagok és hatalmasok között. Ha a világ világossága és Izrael dicsősége úgy lett volna megtervezve, hogy a földi hatalom pompájával jöjjön, már rég megjelent volna; mert Ábrahám egy fia sem fog többé oly hatalommal bírni, mint amilyen Józsefnek volt Egyiptom palotáiban, vagy Salamon uralkodásának pompája, amikor oroszlánok között trónolt Jeruzsálemben. De annak a világosságnak, amely után a világ vágyódik, az új világosságnak, a győzelemnek, a dicsőségnek a szenvedés türelmes elviseléséből kell fakadnia. Az a királyság, amely örök időkre szól, új királyság, a tökéletes és legyőzhetetlen szeretet uralma. Nem tudom, hogyan fog ez megvalósulni, vagy hogyan lehet összehozni a zavargó királyokat és a föld népeit, hogy elismerjék a Messiást, és hódoljanak neki. De azt tudom, hogy azok, akik keresik őt, a szegények és alacsonyrendűek, a szenvedők és elnyomottak között keressék.”

Újból és újból láttam az ismeretlen bölcset egyik helyről a másikra utazva, kutatva a szétszórt népek között, akiknél a betlehemi kis család talán menedéket talált. Áthaladt éhség sújtotta országokon, ahol a szegények kenyérért sírtak. Megállapodott járvány sújtotta városokban, ahol a betegek a tehetetlen nyomorúság keserű társaságában sínylődtek. Meglátogatta az elnyomottakat, megbélyegzetteket, a földalatti börtönök és rabszolgapiacok nyomorgó tömegeit, a gályák kimerült evezőseit. Ebben a népes és meggyötört világban nem talált senkit, akit imádhatott volna, de sokakat talált, akiken segíthetett. Élelmezte az éhezőket, felruházta a mezítelenéket, gyógyította a betegeket és vigasztalta a foglyokat. Évei gyorsabban múltak, mint a szövő orsója halad oda-vissza a felvetett fonalban, ahogy növekszik a szövés, és beleszövődik a láthatatlan minta.

Már úgy látszott, elfeledte célját. De láttam egyszer egy pillanatra, amint napkeltekor egyedül állt a római börtön kapujánál. Keble rejtekéből elővette utolsó kincsét, a gyöngyöt. Amint nézte áttetsző fényét az enyhe hajnali derengésben, úgy látta, telítve van az azúr rózsaszínével. Úgy látszik, magába szívta az elvesztett zafír és rubin kisugárzását.

Így a nemes élet mély, titokzatos célja is magába rejti a múlt örömeinek és fájdalmainak emlékeit. Minden, ami segítette, minden, ami hátráltatta, teljesen átitatódik mágikus erővel. Annál fényesebb és értékesebb lesz, minél tovább volt egy nemesen dobogó szív közelében.

Amikor az igazgyöngyről és annak jelentőségéről gondolkoztam, akkor hallottam az ismeretlen bölcs történetének a végét.

A nagy értékű igazgyöngy

Harminchárom év telt el Artaban életében, s még mindig zarándok volt, és a világosság keresője. Haja valamikor sötét volt, mint a Zagrosz sziklacsúcsai, most fehér, mint amikor hó fedi a csúcsokat. Szemei, amelyek valaha mint a tűz lángjai, úgy ragyogtak, most sötétek voltak, mint a szunnyadó parázs a hamu alatt.

Fáradtan, megviselten, a halálra készen, de még mindig a Királyt kereste, akiért utoljára Jeruzsálembe ment. Előzőleg gyakran látogatta a szent várost, kutakodva síkjain és tömött kunyhóiban, sötét börtöneiben anélkül, hogy nyomát találta volna a názáreti családnak, amely Betlehemből menekült hosszú idő előtt. Úgy látszott, még egy utolsó kísérletet kell tennie; valami azt súgta szívében, hogy végre mégis eredményt érhet el.

A húsvét ideje volt, s a város tömve idegenekkel. Izrael fiai, akik messze vidékre szóródtak széjjel, a legnagyobb ünnepekre visszajöttek a templomba. Napokon át a különféle nyelvek zűrzavara uralta a keskeny utcákat.

De ezen a napon egyetlen nagy zavarodást lehetett látni a tömegben. Az ég fénye figyelmeztetően el volt fátyolozva. Izgalom hullámai látszottak átvonulni a tömegen, mint remegés, amely vihar előtt megrázza az erdőt. Titkos hullám sodorta őket egy irány felé. Szandálok kopogása és a sok ezer mezítlábas lépés szünet nélkül hangzott a köveken a damaszkuszi kapu felé vezető úton. Artaban a hazájából jött emberek csoportjához csatlakozott, perzsiai zsidókhoz, akik eljöttek a húsvétot megünnepelni. Tőlük érdeklődte meg a tolongás okát, és hogy hova tartanak.

„A Golgotának nevezett helyhez megyünk a falakon kívülre”, mondták, „ahol kivégzés lesz. Nem hallottad, hogy mi történt? Két híres rabló lesz keresztre feszítve, és velük egy másik, akit názáreti Jézusnak hívnak. Egy férfi, aki sok csodás dolgot tett az emberek között, amiért azok nagyon szeretik. De a papok és vének azt mondták, meg kell halnia, mert Isten Fiának nevezte magát, s Pilátus kereszthalálra ítélte, mert azt mondta, ő a zsidók királya.”

Mily idegenül hullottak ezek a szavak Artaban fáradt szívére. Ezek vezették egy életen át szárazon és tengeren keresztül, s most sötéten és misztikusan jutottak hozzá, mint a kétségbeesés üzenete. Király támadt, de megtagadták és kiközösítették. A megsemmisüléshez volt közel. Talán már haldoklik. Lehetséges-e, hogy ugyanaz legyen, aki harminchárom évvel ezelőtt Betlehemben született, akinek csillaga az égen megjelent, és akinek a jöveteléről a próféták jövendöltek?

Artaban szíve egyenetlenül vert azzal a zavart, kétkedő méltatlankodással, amely az öregkor izgalmát jellemzi. Csak magában mondta: „Isten útjai kifürkészhetetlenebbek, mint az emberek gondolatai, és lehetséges, hogy megtalálom végre a Királyt, még ha ellenségei kezében is, s talán időben érkezem, hogy váltságul felajánljam a gyöngyömet, mielőtt még meghalna.”

Így az idős ember követte a tömeget lassú, nehézkes léptekkel a város damaszkuszi kapuja felé. Épp az őrház bejáratánál egy csoport macedóniai katona jött lefelé az úton, egy fiatal, borzolt hajú, tépett ruhájú leányt vonszolva. Amint a mágus megállt és részvéttel reánézett, a leány hirtelen kiszakította magát kínzói kezéből, lábához vetette magát, átfogta térdeit. A leány felismerte fehér fövegét, és a jelvényt a mellén.

„Légy irgalmas hozzám” – kiáltotta –, „és ments meg a Tisztaság Istene kedvéért. Én a mágusok által tanított igaz vallás leánya vagyok. Atyám párthus kereskedő volt, már halott, s engem elfogtak adósságai miatt, hogy eladjanak rabszolgának. Óvj meg ettől, ami a halálnál is rosszabb lenne.”

Artaban remegett.

A régi küzdelem volt lelkében, amit Babilon pálmaligeténél s a betlehemi kunyhóban is érzett – az ellentmondás a hit várakozása és a szeretet ösztöne között. Az ajándék, amit ő vallásos hódolatra szánt, már kétszer kivétetett kezéből az emberiség szolgálatára. Ez volt a harmadik próba, az utolsó, a végső és visszavonhatatlan választás.

Nagyszerű alkalom vagy utolsó kísértés volt ez? Nem tudta eldönteni. Lelke legmélyén egy dolog volt világos. Ez az elkerülhetetlen helyzet Istentől jön! Felizgatott lelkében egy bizonyosság élt: Megmenteni ezt a tehetetlen leányt igazi felebaráti szeretet volna. S nem a szeretet-e a lélek világossága?

Kivette kebléből a gyöngyöt. Az sohasem volt ily tiszta, ily ragyogó, ennyire telve finom, élő csillogással. A rabszolga kezébe tette.

„Ez a te váltságod, leányom! Kincseim utolsó darabja, amit a Királynak szántam!”

Amíg beszélt, az égbolt mindjobban elsötétedett, s földrengés hulláma szaladt át a földön, olyan összehúzódásszerűen, mint ahogyan valakinek a melle húzódik be mélységes nagy fájdalomkor.

Közel és messze házak falai omladoztak, kövek lazultak meg, s hullottak az utcára. Porfelhő töltötte be a levegőt. A katonák félelemmel menekültek, mintha részegek lennének. De Artaban és a leány, akit megváltott, tehetetlenül húzódtak össze a Pretórium fala alatt.

Mitől kellett volna neki félnie? Miért kellene élnie?

A Királynak hódolatul szánt ajándék utolsó darabját is továbbadta. Az utolsó reményről is lemondott, hogy megtalálja Őt. A hiábavaló törekvésnek vége – hiábavaló volt minden. De ebben a gondolatban, amely eltöltötte, s amelyet elfogadott, békesség volt. Ez nem lemondás volt. Nem alárendeltség. Ez valami mélyebb és áthatóbb volt. Tudta, hogy minden jól van, mert napról-napra a legjobbat tette, amit tehetett. Hűséges volt a Világossághoz, amely neki adatott. Többet várt, s ha nem találta meg, ha tévedés volt is egész élete, kétségtelenül ez volt a legjobb lehetőség számára. Nem láthatta meg „az örök élet, a megsemmisíthetetlen és halhatatlan élet” beteljesülését. De tudta, ha egyszer újra élhetné földi életét, az nem lehetne más, mint amilyen volt.

A földrengés újabb hullámát lehetett érezni. Egy nehéz cserép rázódott le a tetőről, s az öregember halántékára zuhant. Elakadt lélegzettel, sápadtan borult őszülő fejével a fiatal leány vállára, a sebből vér szivárgott. A leány lefektette a földre, és föléje hajolt, mert félt, hogy meghalt. Ekkor az alkony szürkületén keresztül egy hang hallatszott. Igen gyengén és halkan, mint amikor zene hallatszik nagy messzeségből, s benne a hangok tiszták, de a szavak értelme elveszett. A leány megfordult, hogy lássa, nem a felettük lévő ablakból szólt-e le valaki, de nem látott senkit.

Ekkor az öreg ember ajkai mozogni kezdtek, s a lány mintegy válaszul hallotta, hogy ősi párthus nyelven ezt mondja:

„Harminchárom évig kerestelek, de soha nem láttam Orcádat, s nem szolgáltam Neked, Királyomnak. Nem, Uram. Mikor láttalak én Téged éhezni, és tápláltalak? Vagy szomjazni, és adtam italt? Mikor láttalak Téged idegennek, és fogadtalak be? Vagy mezítelenül, és ruháztalak fel? Mikor láttalak betegen és börtönben, hogy Hozzád jöttem volna? Harminchárom évig kerestelek, de soha nem láttam Orcádat, s nem szolgáltam Neked, Királyomnak.”

A mágus elhallgatott, s a kedves, gyengéd hang ismét hallatszott. A leány ismét hallotta nagyon halkan és nagyon távolról. S most úgy tűnt, mintha ő is értené a szavakat:

„Valóban mondom neked, amit egynek tettél legkisebb testvéreim közül, azt nekem tetted.”

A csodálat és öröm nyugodt ragyogása világította meg Artaban sápadt arcát, amint az alkony sugara világítja meg a havas hegycsúcsokat. A megkönnyebbülés hosszú, utolsó lehelete hagyta el ajkát.

Útja véget ért. Kincseit elfogadták. Az ismeretlen bölcs megtalálta a Királyt.

Fordította: Sister Irma S.M.

Szabadságot Vanununak!

2003. szeptember 30-án 17 órától öt, pártoktól független civil szervezet: az Alba Kör, az Amnesty International Magyarország, az Egyetemes Létezés Természetvédelmi Egyesület, a Rügyecskék és a Zöld Fiatalok, több magánszeméllyel együtt csendes tüntetést szervezett a 18 éves börtönbüntetését töltő Mordecháj Vanunu szabadlábra helyezése és az atomfegyverek betiltása érdekében. A megmozdulás helye a budapesti Izraeli Nagykövetség közelében, a Budapest II. kerületi Fullánk utca, Majális u., Törökvész lejtő és Gárdonyi Géza utca kereszteződése volt.

Vanunu egy 11 gyerekes marokkói zsidó házaspár gyereke. Szülei 1963-ban vándoroltak ki Izraelbe, Mordecháj ekkor 9 éves volt. Szolgált az izraeli hadseregben, majd a Dimona közelében fekvő Negev Nukleáris Kutatóintézetben dolgozott. Itt a legnagyobb titoktartás mellett folyt Izrael atombombagyártása. 1985-ben, mielőtt elhagyta munkahelyét, felvételeket készített, amelyekkel mindezt bizonyítani tudta. A felvételekkel Sidneybe utazott, ahol kapcsolatba került egy anglikán közösséggel. 1986 júliusában megkeresztelték. A londoni Sunday Times tudomást szerzett a dologról, Vanunut Angliába vitette, majd nukleáris szakemberekkel ellenőriztette Vanunu anyagait, s 1986. október 5-i cikkében megírta, hogy a kis Izrael nukleáris nagyhatalommá vált, 200 bombához elegendő hasadóanyaggal rendelkezik.

Az izraeli ügynökök neszét vették Vanunu terveinek, ezért 1986. szeptember 30-án Olaszországba csalták, majd elkábítva egy hajón Izraelbe vitték. Zárt tárgyaláson kémkedés miatt 18 év börtönre ítélték. 11 és fél évet magánzárkában töltött.

1998. március 12. óta együtt lehet más foglyokkal, de palasztin rabokkal nem. Nem telefonálhat, leveleit ellenőrzik. 1997 őszén egy amerikai, minnesotai házaspár (Nicholas és Mary Eoloff) örökbe fogadta, ők egyes alkalmakkor meglátogathatják.

Vanununak ma is az a meggyőződése, hogy amit cselekedett, szükségszerű és helyes volt. Feltételes szabadon bocsátási kérelmét az izraeli hatóságok ismételten elutasították, és úgy döntöttek, hogy le kell töltenie büntetésének teljes idejét. Szabadulásának hivatalosan várható időpontja 2004. április 22.

A tüntetések célja nyomást gyakorolni az izraeli kormányra Vanunu feltétel nélküli és azonnali kiengedése érdekében. Az elmúlt években ugyanezért tüntetések és virrasztások voltak a világ 18 nagyvárosában. Ezeken nyilvánosságra hozták Vanununak a börtönből küldött üzenetét: „Ne legyenek sem nukleáris, sem más tömegpusztító fegyverek se Közel-Keleten, se bárhol a világon.”

A mostani tüntetéseken Sydneyben voltak a legtöbben (150), Oslóban 100-an, Duluth-ban 75-en (ott laknak Vanunu örökbefogadói), Wellingtonban 60-an, Tel Avivban és Washingtonban 40–40-en, Vancouverben 30-an, Budapesten 24-en, Torontóban 20-an, San Franciscóban nyolcan.

Vanunu mellékelt verse megvilágítja lelkiismereti vívódását és döntését, és hasonló helytállásra buzdítja olvasóit is. **(Szerk.)**

Mordecháj Vanunu

A kémed vagyok

Én vagyok a hivatalnok, a szerelő, a sofőr.
Azt mondták, csináld ezt, csináld azt,
ne nézz jobbra vagy balra.
Ne olvasd el a feliratot! Ne nézd az egész gépet!
Te csak egy csavarért felelsz. Csak ezért a pecsétért.
Csak ez a te dolgod. Ne törődj azzal, ami fölötted áll!
Ne akarj helyettünk gondolkodni!
Tovább, vezess! Folytasd! Tovább!
Így gondolták ők, a nagyok, az okosok.
Nincs mitől félni. Nem kell aggódni.
Minden rendben működik.
A mi emberünk szorgalmas munkaerő.
Ő egy egyszerű szerelő. Egy kisember.
A kisemberek füle nem hall, szemük nem lát.
Nekünk van fejünk, nekik nincs.
Kérdezd meg őket, mondta magában a kisember,
a kisember, aki saját fejével gondolkodik.
Ki a felelős? Ki tudja, hová tart ez a szerelvény?
Hová tették a fejüket? Nekem is van fejem.
Miért látom az egész berendezést?
Miért látom a szakadékot?
Van vezető ezen a vonaton?
A tisztviselő-sofőr-szerelő felnézett.
Hátralépett, és látta, micsoda szörnyeteg.
Nem hiszem el. Megdörzsölte a szemét – igen,
tényleg. Jól látom, nem képzelődöm.
Látom a szörnyeteget. Része vagyok a rendszernek.
Aláírtam az űrlapot. Csak most olvasom a teljes szöveget.
Ez a csavar egy bomba része. E csavar én vagyok.
Hogy nem vettem eddig észre?
És hogy tudják ők folytatni a csavarok beszerelését?
Ki tud még róla? Ki látta? Ki hallott róla?
A császár tényleg meztelen. Láttam.
Miért én? Nem nekem való. Túl nagy.
Lépj elő, és kiáltsd ki!
Lépj elő, mondd el az embereknek! Képes vagy rá.
Én, a csavar, a szerelő, a műszerész?
Igen, te. Te vagy az emberek titkos ügynöke.
Te vagy az ország szeme.
Kém-ügynök, mondd el, mit láttál!
Mondd el, mit rejtettek el előlünk
a bennfentesek, az okosok!
Nélküled csak szakadék van. Csak katasztrófa.
Nincs választásom. Kisember vagyok,
egy polgár, egy az emberek közül,
de megteszem, amit tennem kell.
Hallottam lelkiismeretem hangját,
és sehova nem rejtőzhetek el.
A világ kicsi, kicsi a Nagy Testvér számára.
Elvégzem a küldetést. Teszem a kötelességem.
Vedd át tőlem! Jöjj, nézd meg magad!
Könnyítsd terhemet! Állítsd meg a vonatot!
Szállj le a vonatról!
A következő megálló – a nukleáris katasztrófa.
A következő könyv, a következő gép.
Nem. Ilyen nincs.

(Ashkelon börtön, Izrael)

Fordította: Fidusz

KARÁCSONYI BALLADA PRÓZÁBAN

I.

Ilyen a csönd a lakásban, ahol csak a bútorok laknak, meg a központi fűtés. Ilyen a csönd: száraz és kemény. A magános, főbérleti lakás a betonpalotában: komfortos kripta élőhalottak számára.

A férfi végigdőlt a megvetetlen ágyon, ruhástul, úgy, ahogy volt. Kalapja az arcára csúszott. A kalap belsejében megjelent az árvaházi igazgató sajnálkozón mosolygó arca.

– Az ajándékot köszönettel vesszük. De... Hmm... Magánosokhoz nem engedhetünk ki gyerekeket. Csak családokhoz. Vidékre egyáltalán nem. A szabályzat... De ha nagybecsű nevét emlékkönyvünkben...

Az árvaházi igazgató után az utcalányok. Egy, kettő, három, már akiket meg mert szólítani. A szemük mohón felcsillant az ajánlatra, de aztán megvetően elfordultak.

– Ma este a feléért is. Holnap? Mi nem kéne még?

A koldus a verkli mellett nem is válaszolt, csak a szemébe nevetett.

Felült, kalapját a földre dobta. Nem, holnap este mindenki foglalt.

Vacsora nélkül feküdt le, egyedül.

II.

Másnap reggel a munkahelye íróasztalán tarka papírba csomagolt palack nyakán üdvözlő kártyácska hirdette, hogy az üzem és az igazgatóság neki is boldog karácsonyt kíván. Szó nélkül tudomásul vette, mint a naptár közlését: december 24-e van. Ma...

A számok hűvösek és nyugodtak. Személytelenek, mint a hópelyhek. Soha nincsenek egyedül.

– Itt vannak az utolsó kivonatok – mondta a csinos lány a folyószámla-osztályról, persze nem magyarul. – De most már ne legyen olyan szorgalmas, Nádji úr.

– Nagy – mondta, amikor egyedül maradt. – Nagy – magyarázta a falaknak – a-val... Nem á, nem ó, hanem a. És gyé. Nem djé, nem is gi vagy dji... Gyé. Mint gyors. Vagy mint gyalog. Gyökér, gyömbér, meggy... Gyanús – folytatta, s nem is vette észre, hogy egyre emelkedik a hangja – gyönge, gyarló, kegyetlen, gyolcs, egy, egyedül... – kiabálta.

Zsebkendőt rántott és trombitálva fújta az orrát.

III.

Már az utcán állt, amikor a gyár kürtje a munkaidő hivatalos végét jelezte. A vele együtt kitóduló tömeg elsodorta a karácsonyi bazár bódéi közé. Televásárolta az aktatáskáját, de nem tudta, mivel. Valahol műanyag szatyrot nyomtak a kezébe, lassacskán az is megtelt, de nem tudta, mivel.

Meglepetés lesz. Nem tudja senki... Így igazi a meglepetés...

Közben teljesen besötétedett, s egyre sűrűbben szállingózott a hó.

IV.

A zsebei is megteltek. A kemény kartonlapra erősített lombfűrész-készletet a kis kalapáccsal, kézi satuval, ráspollyal – az utolsó vételt – már a hóna alatt szorongatta. Ez volt az egyetlen darab, amiről tudta, micsoda.

A bazár eltűnt, az utcák elnéptelenedtek. Persze: az emberek általában téglaházban laknak. Könnyű hazamenni a téglaházba, ahol a téglák piros melege átüt a vakolaton is. Az ő magános főbérlete a betonpalotában komfortos kripta a központi fűtés hidegével.

Régebben mindent téglából építettek. A lakóházakat, iskolákat, kórházakat, intézeteket... Még a börtönt is.

Hirtelen megállt. A börtön? Ismerte jól a városi börtönt, hányszor elment már előtte: hatalmas épület, meztelen, piros téglákból. Jó meleg lehet odabenn. És emberek is vannak. Ott mindig vannak emberek.

Valahol az utca túlsó oldalán ajtó csapódott. Két egyenruhás alak állt a kék lámpa fényében. Rendőrök az őrszoba előtt.

– Meglepetés – mondta elcsukló hangon. Csomagjait a hóba tette és körülnézett. Éppen a háta mögött valami apró üzlet keskeny kirakatának üvegtáblája sötétlett. Gyorsan letépte a kartonlapról a kis kalapácsot.

– Gyerekek, jön az angyal! – kiáltotta. Az első ütés keményen, szárazon csattant, a második átütötte a nem túlságosan vastag üveget, s a reccsenés már szinte pendülésnek hangzott. Aztán zengve, csilingelve hullottak az üvegcserepek.

V.

Az őrszobán először haza akarták küldeni. Amikor kijelentette, hogy beveri a város minden kirakatablakát, csodálkoztak és mérgelődtek, végül átkísérték a főkapitányságra.

– Kicsit megőrült? – érdeklődött barátságosan az ügyeletes rendőrtiszt. – Miért csinál ilyen bolondságot?

– Mert a felnőtteknek nincsen árvaházuk – válaszolta.

Elvezették. Az ajtóból visszafordult.

– Uraim, a táskában... Meg a szatyorban... Mindenféle. Nem tudom mi, mert meglepetés. Legyenek olyan jók, és osszák szét maguk között... Vagy...

Megindult a folyosón, de alig tett pár lépést, amikor a tiszt utánuk szólt. Visszahívta a kísérőjét, és mondott neki valamit. Az őrmester bólogatott, aztán intett a fejével.

– Jöjjön. Amarra megyünk.

Amikor a cellába lépett, erőszakkal az őrmester kezébe akarta nyomni a bankjegyet, amelyet golyóvá gyúrva szorongatott a kezében. Az egyenruhás mosolygott, fejét rázta és visszaadta a pénzt.

Az ajtó becsukódott mögötte.

VI.

Először is hatalmas, sárga szakállat látott, amely a sápadt fényben mintha aranyló bölcsességet árasztott volna.

A szakállason kívül keskeny rókaarc fogadta, élénken hunyorgó szemekkel, valamint egy kerek, kopasz fókafej.

Három tartózkodóan kíváncsi szempár vizsgálgatta a jövevényt.

– Boldog karácsonyi ünnepeket – mondta kissé bátortalanul.

A szakállból jóindulatú nevetés zötyögött elő, a rókaarcú hangosat füttyentett, a fókafejű háromszor jelentősen megérintette végtelen homlokát.

Az ajtó újra nyílt. Az őrmester jött vissza, a kis asztalra tette az aktatáskát meg a teli szatyrot.

– Aztán pofa súlyba – dörmögte, mielőtt újra rájuk zárta az ajtót.

VII.

– Jöjjön gyorsan, felügyelő úr, ezt látni kell!

Az ügyeletes rendőrtiszt a cellaajtóhoz lépett és benézett a lesőablakon.

Odabent sok gyertya égett, körben az asztalon, az ágyakon, az emberek kezében. A padlón felbontott üvegek álltak, az ágyakon szétszórva gyerekjátékok.

A szakállas ült az asztal mellett. Kis vaskorláton tarka ruhás bohócot tornáztatott. Négy kerekre nyílt szempár megbűvölten figyelte a boszorkányosan pergő, kis légtornász minden mozdulatát. Négy férfi nevetett az egészen kicsiny gyermekek halk, befelé csukló nevetésével.

Egy öntudatlan, elragadtatott mozdulat feldöntötte az asztal másik végén álló üveget. A szakállas felugrott, a nevetés elhalt.

Az aranysárga bor végigömlött az asztalon. A palack lassan gurulni kezdett, estében három gyertyát rántott magával.

Valaki szitkozódni akart, de rögtön abba is hagyta, mert a szétfröccsent cseppek élni kezdtek.

A széttört üveg: arany tócsában smaragdcserepek; a poros padlón guruló napocskák, az asztallapon lánghajú üstökös, az asztal széléről csillaghullás...

Sistergés hallatszott. Valaki meggyújtott egy egész köteg csillagszórót.

Aztán a négy férfi összekapaszkodott. Nagyokat csaptak egymás vállára, és érthetetlen szavakat kiabáltak, lábuk primitív ütemet dobolt hangosan a padlón...

Az ügyeletes tiszt hirtelen becsukta az ablakot, és hátralépett.

– Mi baj? – kérdezte az őrmester.

– Hogy a felnőtteknek nincs árvaházuk – morogta maga elé a tiszt –, az a baj.

Aztán megindult vissza, az irodája felé. Az őrmester fejét rázva követte.

Tunyogi Csapó Gábor

A boldog Isten

„Tudjuk, hogy a törvény nem az igaz ember ellen van, hanem a törvényszegők ellen..., és mindaz ellen, ami csak ellenkezik az egészséges tanítással: ez pedig a boldog Isten dicsőségéről szóló evangélium...” (1Tim 1,11)

Legelőször megboldogult papomtól, Farkas Józseftől hallottam arról, hogy Isten boldog. Akkor is megütköztem azon, hogy miket feltételez róla, de most, hogy újra elém került ez az isteni jelző a Timótheus-levélből, megakasztott gondolkodásomban, hitemben.

Megvallom: bajom van a boldog Istennel. Pál apostol hívja így. Nem is tudom, honnan veszi a bátorságot, hogy ráfogja a Mindenhatóra, a fő-fő Gondviselőre, hogy boldog, amikor tenger gondja-baja van ezzel a nem is csak kismértékben elrontott világgal! Aki ezek láttán boldog mer lenni, az vagy kőszívű és érzéketlen, vagy struccpolitikát folytat a „nem látok, nem hallok, tehát nem bánkódom”-elv értelmében. Ezt azért már mégse gondoljuk a Mindenhatóról! Mert az mégis „istenibb” tulajdonság, hogy haragvó, hogy keménykezű, hogy szomorú, hogy gondterhes. Persze néha örül is, meg vidám is, de csak úgy próbaképpen – mert Isten, hát mindent tud. De ilyet állítani róla, hogy egyenesen boldog, talán már-már istenkáromlás.

Meg aztán bizonyára zavarba hozná az évezredeken keresztül-kasul, hosszú tömött sorokban kígyózó, szomorú, mártírsorsú, ember formájú istenképviseleteket! Nem mondom, hogy közöttük nem voltak boldogok, de azt többnyire mások mondták ki róluk – a Szentszék nyilatkoztatta ki –, leginkább a haláluk után, amikor ők már nem tiltakozhattak ellene.

Megvallom, azért is pártolom inkább az isteni boldogtalanságot, mert azzal nincsenek azonosulási nehézségeim. Beállok én is a sorba, és vele szenvedek, vele tűrök, és amikor Ő néha-néha boldog, hát azt kihagyom. Mert nem lehet csak úgy egyik pillanatról a másikra boldogságizmokat fejleszteni, hogy az ember bírja a terhelést. Ilyenkor még megsegítem magam azzal a bibliai mondással, hogy az „Ő gondolatai, nem az én gondolataim, az Ő útjai nem az én útjaim”, és még hozzáteszem: az Ő érzései nem az én érzéseim.

Mégis, olykor éppen azok a gondolatok kezdik piszkálni az értelmemet, amelyek kívül rekednek, mint ez a mostani is. És ha mégis boldog az Isten? Ráadásul nem is csak egy-egy pillanatra, hanem tartósan? Na, ettől félek én! Van okom rá. Mert a tanítványnak nem illik erőteljesen különbözni a Mestertől. Meg aztán boldogságra szövetkezni, ez új szövetség lenne. Ahhoz pedig a réginek el kellene múlnia. Ez pedig az én mustármag hitemnek akkora hegy, de akkora... Járatlan utakon járni meg ki szeret? Ez a boldogság-ügy pedig olyan feltérképezetlen terep! Meg aztán annyiszor hittük már, hogy itt vannak már a Kánaánok, amelyek közelről egyre kénkőszagúbbaknak bizonyultak.

Akárhogy is ágaskodom gondolatban ehhez az isteni boldogsághoz, továbbra is „minden értelmet felülhaladó marad”, mint párja, a szeretet. Mivel megváltoztatni nem tudom, hát megpróbálok együtt élni vele. Hagyd rá, ne bánkódj miatta – vigasztalom magam, úgyis csak két lehetőség van: megszokni vagy megszökni. A baj csak az, hogy nem vagyok már húszéves, és elfáradtam a sok futkosásban. Lassanként rájövök: nincs más választás, ideje boldognak lenni! Meg aztán, ha itt a földön az ember nem kezdi el gyakorolni, nehéz lesz majd odafönn szünet nélkül a Boldog Istennel boldognak lenni. Ráadásul ott már a kifogások sem segítenek.

Vörös Éva

Beszámoló a Church & Peace nemzetközi konferenciáról

A Church & Peace (Egyház & Béke) egy európai hálózat, keresztény békecsoportok vesznek részt benne számos felekezetből. A II. világháború után elsősorban a német-francia kiengesztelődés segítésére alapította három ún. történelmi békeegyház (Mennoniták, Kvékerek, Brethren) és az IFOR. Később a nagy egyházakból is bekapcsolódtak békecsoportok. A hálózat jelenlegi elnöke francia katolikus. A C&P ismertetőjében az erőszakmentességre nevelő magyar katolikus Bokor közösség is szép példaként szerepel.

Az IFOR az International Fellowship of Reconciliation, a Kiengesztelődés Nemzetközi Szövetsége, amely 1919 óta fog össze békecsoportokat szerte a világon, minden vallásból. Történelmi békeegyházaknak pedig az evangéliumi erőszakmentességet valló, pl. a katonáskodást mindig visszautasító kisegyházakat nevezzük. A Mennoniták, a Brethren (azaz „testvérek"), a Hutteriek és még számos közösség a reformáció idején jött létre, de mivel valóban ősegyházi jellegük volt, nemcsak a katolikus, hanem a nagy protestáns egyházak is üldözték őket. Általában a vallásilag szabadabb Amerikába menekültek, némelykor Oroszországon keresztül. A kvéker egyház (akiket gyakran egyszerűen csak Friends, Barátok néven emlegetnek) Angliában jött létre.

A kétévenkénti nemzetközi konferencia helyszíne az idén azért lett Közép-Európa, közelebről Eszék, mert az elmúlt évtizedben a C&P jelentős béketevékenységet végzett a Balkánon, sok csoporttal alakult ki jó kapcsolata. A másfélszáz résztvevő jól tükrözte a régió összetettségét. Vallási hagyomány szerint katolikusok, görög katolikusok, ortodoxok és különféle protestánsok, sőt muzulmánok is voltak. Helyileg Szerbiából, Koszovóból, Boszniából, számos kelet-európai országból, de szerte Európából, sőt egy-két vendég Afrikából is. Érdekes volt találkozni protestáns apácákkal Svájcból, vagy holland katolikusokkal, akik megtanultak oroszul, és az oroszországi közösségek életét segítik. Magyarországról öten voltunk, egy evangélikus lelkésznő, két kvéker-szimpatizáns, egy ifjú Bokor-beli jogász hölgy, Kaci , engem pedig katolikusként kértek fel, hogy a vasárnapi ökumenikus istentiszteleten prédikáljak.

Egy vallásos béketalálkozón természetesen szokatlanul hatott az erőszak okainak ökológiai és szociológiai elemzése, de erre mégis nagy szükség van, hiszen a tudomány nélkül a vallás vak (amint a kínai bölcsesség mondja, hozzátéve: vallás nélkül a tudomány béna).

Vallásos körökben gyakran megbotránkoznak, ha valaki ki meri mondani, hogy a túlnépesedés az erőszak egyik alapvető oka, és hogy az ökológiai lábnyom-számítás a Teremtő mai kinyilatkoztatásai közé tartozhat. Itt ez nem támasztott vihart. Kaci felfedezett az egyik amerikai mennonita kiadványban egy programot a nők reprodukciós és más jogairól, egy angliai keresztény énekes füzetben pedig egy a túlnépesedésről szóló dalszöveget (olvasható: http://bocs.hu). A történelmi kisegyházak számára (noha némely csoportjuk merev hagyományőrzéséről ismert) nem idegen a tudomány, például a ma már számtalan nyugati egyetemen létező béketudomány tanszékek, vagy a katonáskodás megtagadásának emberi joggá válása nagyrészt az ő sok évtizedes munkájuknak köszönhető.

Az előadások, interjúk, munkacsoportok, ökumenikus imaalkalmak és istentisztelet mellett a változatos programban szerepelt könyv- és karikatúra-kiállítás, a csoportok kerti bemutatkozó-pultjai, éneklés és kerti labirintusjáték. Nagy jelentőséget tulajdonítottak a helyiek is és a vendégek is a háborús nyomokat ma is viselő kis falvak meglátogatásának, ahol békecsoportokkal, fiatalokkal, papokkal és lelkészekkel találkoztunk.

Az alábbiakban a május 1–4. között megtartott konferencia ökumenikus istentiszteletén elhangzott prédikációm olvasható.

Simonyi Gyula

A Teremtő az emberiség közös Istene

Textus: *Törekedjünk arra, ami a békességre és egymás épülésére való. (Róm 14,19)*

A Church & Peace fontos szerepet játszott a XX. század közepétől a német-francia kiengesztelődésben, miután az európaiak kétszer tönkreverték egymást, majd a hidegháborús helyzetben, annak végétől Európa kettéosztottságának oldódásában, utána a Balkánon, most pedig pl. a Közel-Keleten és Irakban.

Milyen feladatok várnak a keresztény békecsoportokra a XXI. században?

I. A repedések és árkok:
nem okai, csak fő helyszínei a konfliktusoknak

Amikor a tűzhányókat feltüntetjük a földgömbön, kirajzolódnak a szilárd kéreg lemezeinek szélei, ahol a folyékony földgolyó belső erői legkönnyebben feltörnek. Hasonlóan, ha feltüntetjük a fő konfliktusterületeket, kirajzolódnak azok a civilizációs törésvonalak, ahol a viszályok a legkönnyebben fellobbannak. Hangsúlyozom, nem vallási, hanem civilizációs törésvonalakról van szó, még ha vallások nevével jelezzük is őket.

1. Európán belül kisebbségek, nyelvek, vallások, menekültek, bevándoroltak, társadalmi rétegek, szegények és jómódúak, hajléktalanok és paloták közt láthatunk számos repedést. Az EU bővítése kölcsönös épüléssel járhat, de a repedések számát is növelheti. Néhol még jókora repedés van protestánsok és katolikusok közt is (Észak-Írország).

2. Európa szélein mélyebb árkok vannak:

– Az ortodoxok és a nyugati kereszténység közt: Baltikum, Lengyelország, Ukrajna, Románia, Balkán.

– A muzulmánok és ortodoxok közt: Kaukázus (Örményország, Csecsenföld), Görög- és Törökország (Ciprus), Balkán.

– A muzulmánok és a nyugati civilizáció közt: Közel-Kelet, Balkán. A Balkánon kelet, nyugat és dél összeér.

3. Szerte a világban „kontinentális lemezek" ütköznek, hiszen korunkra a technika és a népességrobbanás kis falut csinált a világból. Kína és India az emberiség egy-egy hatoda, az iszlám is egy hatod, az észak-atlanti civilizáció is. Európa egy világméretű civilizációs (vallásközi) párbeszéd résztvevője, sőt, már Európán belül is vallásközi párbeszédre van szükség.

Ezek a civilizációs törésvonalak nem okai a konfliktusoknak. Csak itt a legvékonyabb a szilárd kéreg, itt tudnak legkönnyebben feltörni a viszályok.

Melyek akkor a konfliktusok mélyebb okai?

II. Az élettér szüntelen túlterhelése mára a Föld túlterhelésévé vált

Az ökológiai lábnyom, az a teher, amit az emberiség jelent a Földnek, három tényező szorzata: a népesség száma X termelés-fogyasztás-szennyezés mennyisége X fajsúly (ökológiai hatékonyság).

Kisebb harmonikus civilizációktól eltekintve az ember mindig túlterhelte az életterét, ezért a történelem tele van környezetpusztítással és a szűkös erőforrásokért folytatott harccal. De a XX. század második felében az emberiség többet termelt és többel szaporodott, mint az ősembertől 1950-ig összesen. Az ökológiai lábnyom 1970 körül túllépte a Föld eltartó képességét. Ezért mondják, hogy az aranyért, majd az olajért folyt háborúk után most a vízért és termőföldért folynak majd a háborúk.

Például 1994-ben a hétmilliós, teljesen keresztény Ruandában negyed év alatt közel egymillió ember halt meg egy társadalmi összeomlásban, amikor mindenki mindenki ellen harcolt. A média és a világ nem tanult belőle, nem is nagyon foglalkozott vele. A fő ok: Ruanda népessége 1950-től negyven év alatt megháromszorozódott, az egy főre eső termőterület 300 négyzetméterre (a világátlag negyedére) csökkent.

III. A Teremtő Isten

A különféle vallások különféle kinyilatkoztatások, hagyományok és filozófiák isteneire figyelnek. De van az emberiségnek egy közös Istene, a Teremtő. Őt még a nem-hívők is felismerhetik, ahogy Pál írja a Római levélben (1,20): „Ami megtudható Istenről, az világos előttük, maga Isten tette számukra nyilvánvalóvá. Mert ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, arra a világ teremtése óta műveiből következtethetünk."

A Teremtő Istenre tehát minden nép és vallás és filozófia oda tud figyelni. Például Arisztotelész és Konfúciusz egyaránt felismerte, hogy a túlnépesedés és túlfogyasztás környezeti pusztuláshoz, társadalmi zavarokhoz és háborúkhoz vezet. A Teremtő Istentől megtanulhatjuk az Általa teremtett Föld működését, törvényeit, az Általa teremtett bioszféra, élővilág, az emberi természet, a hordák, törzsek, társadalmak és civilizációk működését, törvényeit.

A Teremtő Istentől tudhatjuk meg, hogyan éljünk harmóniában a Földdel, annak eltartó képességével, az élővilággal és egymással. Hogyan éljünk bölcsen az erőforrásokkal, hogy elkerüljük a létharc kényszerűségeit.

A Teremtő Istenre figyelve felismerhetjük a konfliktusok mélyebb okait, amelyek az ember élőlényi természetében és a bioszféra törvényszerűségeiben is rejlenek.

A Teremtő Istentől megtanulhatjuk, hogy a „töltsétek be és hajtsátok uralmatok alá a Földet" áldása beteljesült. Ez nem parancs, és nem jelentheti a gyengébb élőlények kihasználását. A jelen brutalitással ellentétben társteremtményeknek kell tekintenünk őket.

A Teremtő Isten megtanít bennünket felelős szülőnek lenni, az élőlények korlátlan szaporodási ösztöne helyett a társ és a jövő nemzedékek iránti felelősséggel és szeretettel élni a szexualitást, hogy csak kívánt gyermekek foganjanak, és minden fiatal elmondhassa, jobb szülőket nem is kívánhatott volna.

A Teremtő Isten „ökológussá" képez bennünket, hogy az oikosz-t, a lakhelyünket jó gazdaként kezeljük, csak annyit használjunk el, amennyire valóban szükségünk van, a körfolyamatokat ne szakítsuk meg.

A Teremtő Isten megtanít, hogy a biológiai élet vége úgyis a halál, ezért hiábavaló a küzdelem az élettérért, pénzért, hatalomért.

A Teremtő Isten a kozmosz százmilliárdnyi galaxisával megsejteti velünk, hogy az élet sokkal több, mint ez a rövid kis földi út a halálig. Még a nem-hívők is felismerhetik, hogy van meg-nem-haló élet.

Jézus a *dzóé* szót használja erre, hogy megkülönböztesse a *biosztól*, a biológiai élettől. Azt mondja, ha küzdünk a bioszért, akkor elveszítjük a dzóét. Arra tanít, hogy ne ruha, étel, a biosz múlandó dolgai miatt aggódjunk, hanem Istenben gazdagodjunk, lélekben, szellemben, szeretetkapcsolatokban, élményekben.

Ha európai keresztény béke-hálózatként válaszolni akarunk a XXI. század konfliktusaira, figyeljünk a Teremtő Istenre.

Ha békeegyházakká akarjuk kovászosítani a keresztény egyházakat, irányítsuk figyelmüket a Teremtő Istenre.

Ha békét akarunk a világvallások által befolyásolt civilizációk közt, irányítsuk figyelmüket a Teremtő Istenre.

Ha békét akarunk saját lelkünkben, amely kétségbeesés és remény közt hánykódik a háborúk, embertelenségek, ökológiai pusztulás, befolyásolhatatlannak tűnő gigafolyamatok láttán, s ugyanakkor saját gyengeségeink, butaságaink, bűneink láttán, figyeljünk a Teremtő Istenre.

Benne egyszerre megtalálhatjuk a kozmikus óriás nyugalmát, aki évezredek és évmilliárdok során vezérli az ember és a világ sorsát, s akinek művét nem lehet elrontani, és megtalálhatjuk a minket személyesen megteremtő, bennünk élő, velünk együtt szenvedő, küzdő és reménykedő, minket legjobban ismerő és szerető Istent. Tőle kaphatunk bölcsességet és erőt a globális jótettekhez és saját személyiségünk fejlesztéséhez egyaránt.

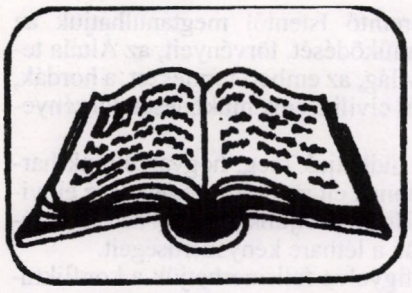

BIBLIA

Az decemberi elmélkedéseket Kovács László, a januáriakat Michl József készítette.

December 7. — Advent 2. vasárnapja — Lk 3,1–6 — A próféta

Végre előállt! A pusztában elbődült a hangja. Ő a próféta, a Keresztelő!

1. Kik a próféták?

A zsidó vallástörténet nagy alakjai. Az első próféta Mózes, a nagy törvényhozó, akinek a zsidóság életében döntő szerepe van. Az őt követők a királyság idején tűnnek fel, és a politika terén küzdenek. Sámuel ellenzi a királyságot, mégis világra segíti. Náthán a nagy király, Dávid autokrata önkényének szegül ellene. Illés a pogány Baál-papokat pártfogoló Áháb királlyal száll szembe, és segíti ledönteni őt a trónról.

A későbbi nagy próféták: Izajás, Jeremiás, Ezekiel és a többi tizenkettő a zsidó nemzeti vallás védelmezői, a megfellebbezhetetlen isteni akarat tolmácsai, Jahve szócsövei. Ők azok, akik kitűzik a nagy célokat a nép elé, akik kiadják a jelszavakat, akik megjósolják a katasztrófákat, akik Jahve büntetésével fenyegetnek, és ha bekövetkezik, vigasztalják népüket.

2. Ki volt János?

Már félezer éve nincs prófétája Izraelnek. Aki volt, Ezdrás óta egyik se mert az idő kerekébe, az élő emberek élő lelkébe belemarkolni. Elvonulva kamrájukba, az elmúlt idők gondolatait, törvényeit irogatták. A Sámuelek, Náthánok és Illések, az Izajások és Jeremiások kora letűnt, a cselekvő prófétákat az író próféták váltották fel.

És akkor, a Jeruzsálemet ért nagy katasztrófa előtt háromnegyed századdal, az ismeretlenség homályából felbukkan egyszerre két ember, akikben a régi próféták tettereje és rettenthetetlen bátorsága lobog. Az egyik egy pusztai közösségben (az esszénusok között) nő fel, és a Jordánnál új mozgalmat indít a világvég prófétájaként. Az aszkéta életű, teveszőr ruhás próféta a végítélet borzalmas képeivel remegteti meg hallgatói lelkét, és megtérésre szólítja fel őket. A megtérés jeleként a vízbe meríti a mozgalomhoz csatlakozókat. Beharangozza a nagy hírt: Eljött az idő! Tessék királyi utat építeni, mert a Messiáskirály rövidesen megérkezik. A Hírnök és Útkészítő Keresztelő János…

3. Mi közünk hozzá?

Semmi, vagy sok minden. A semmit mellőzzük, a sok mindenből említsünk egy-kettőt: róla szól az adventi evangélium, a másik nagy próféta születésnapja, karácsony előtt nekünk szólónak érezzük az ő hangos kiáltását a királyi út építéséről, tiszteljük a történelem nagy prófétáit, jó lenne, ha napjainkban is születne hozzájuk hasonló, talán imádkoznunk kellene, hogy zűrzavaros korunkban is küldjön az Isten Jánoshoz hasonló prófétákat stb.

Erre az utolsóra szeretnék lecsapni. Azt állítom, hogy ezért nem kell imádkozni, mert te is lehetsz „nabi” = próféta = az Isten szája! Nemcsak lehetsz, de ha kereszténynek mondod magad, akkor azzá is kell lenned! Erre az a másik Próféta kötelez, aki megparancsolta követőinek, hogy hirdessék az Örömhírt minden teremtménynek.

A keresztény próféta nem a politika arénájában harcol, nem is a vallás szentélyeiben, hanem az élet sűrűjében. Amint Jézus sem a parlament vezérszónoka, nem is a templomok prédikátora volt, hanem az országot bejáró vándorpróféta, aki fűnek-fának hirdette, hogy szeretni kell. Ezt a szeretetet konkretizálta: mit kell tenni, hogy az életbe, az Isten Ország életébe már itt földön bejuthassunk.

Bárki beláthatja, hogy a mi világunknak elsősorban nem politikusokra, nem szentélyszolgákra, de még csak nem is a tudomány és a technika embereire van szüksége, hanem nevelőkre, tanítókra, mert *azt* nem tudjuk, hogyan kell élnünk. Jézus nem Jahvénak, a Seregek Urának, hanem az Abbának, a szerető Atyának volt az a szája, aki forradalmasította az ember erkölcsi világát: „Szeressétek egymást, ahogy én szerettelek titeket!” (Jn 15, 12)

– Légy te az Isten, az Atya szája! Ha sok millió kis nevelő prófétája lesz a világnak, a nagyok születésére talán nem is lesz szükség!

December 14. — Advent 3. vasárnapja — Lk 3,10–18 — A szegény, a gazdag és a katona

Lelki szemeink elé ezen a vasárnapon is a Keresztelő, a próféta áll. Josephus Flavius szerint ő az igazságosság és az istenfélelem prófétája volt. Heródes azért tartotta nagyon veszélyesnek őt, mert a nép nagyon vonzódott hozzá, sőt még a vámosok, katonák is hallgatták. Pedig egyáltalán nem hízelgett nekik. Kisembereket és nagyokat egyaránt ostorozott. Heródest nyilvánosan vérfertőzőnek mondta, amiért a megsértett nő, Heródiás bosszút áll rajta. Lánya, Salóme tálcán viszi anyjának Keresztelő János fejét… Ekkor lép János helyébe Jézus, az Irgalom prófétája… Az ő helyébe pedig neked kell lépned…

1. Mit mondhatok én a szegényeknek?

A Keresztelő az egyszerű nép kérdésére, hogy „Mit tegyünk tehát?”, az igazságosság szellemében azt válaszolta, hogy felezd meg az ételed és ruhád a nálad szegényebbel. Nincs adat, hogy a tömegből hány szegény osztotta meg ételét és ruháját János dörgedelmes szavaira a szegényebbekkel. De biztosan akadtak, akik belátták a próféta igazát, hogy segíteniük kell egymáson. Te is meggyőzhetsz náladnál szegényebbet is erről. Biztosan lesz, aki otthon átnézi ruhás szekrényét, kamráját, és főleg így karácsony előtt elönti őt jótékonyság érzése, és ajándékot készít a „szegényeknek”. Kiszórja a szekrényből, kamrából, amire úgysincs szüksége. De lehet, hogy a legszebb ruhát adja, és a legfinomabb ételt.

Jézus azonban több volt, mint az igazságosság prófétája. Nem a felezést hirdette, hanem ennél többet: „Add el mindenedet, oszd szét a szegények közt, és jöjj, kövess engem” (Mt 19, 21). A felezést meghaladó adást mi magunk elfogadjuk-e? Kit tudunk meggyőzni arról, hogy ne csak a feleslegéből adjon, hanem a szükségesből is?!

2. Mit mondhatok a gazdagoknak?

A Keresztelő a vámosoknak azt felelte, hogy „Ne kérjetek több adót, mint ami jogos”. Erre egy mai bankár cinikusan azt felelné: „Csak annyi kamatot kérek, amennyi jogos!” Persze, hogy mennyi jogos, azt ő dönti el. De azért nem reménytelen meggyőznöd egy pénzes embert, hogy a „jogosnál” kicsit kevesebbet kérjen. Egy szülészorvos is elfogad kisebb hálapénzt egy szegényebb családtól, esetleg egyáltalán nem fogad el tőlük semmit.

Jézusnak azonban nem a „jogos” a mértéke. A gazdag ifjúnak ugyan először a Tízparancs igazság-erkölcsét ajánlja az életbe jutás feltételeként, de kiderül, hogy ez csak a küszöb. Ha valaki őt akarja követni, akkor a tökéletesre kell törekednie. Kérdés, hogy mi magunk szóba állunk-e ezzel a jézusi követelménnyel? És elhisszük-e, hogy „könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak Isten országába jutni” (Mt 19, 24)? Pedig ezen áll vagy bukik, hogy megszűnik-e a világbotrány, hogy az emberiség kis hányada dúskál, a többi pedig nyomorog. Vigyázat, a dúskáló töredék a keresztény világ!

3. Mit mondhatok a katonáknak?

A Keresztelő a katonáknak azt mondta: „Senkit se bántsatok, és meg ne zsaroljatok, s elégedjetek meg a zsoldotokkal”. Egy jogállamban az erőszakszervezet embereitől elvárható az a minimum, hogy nem követnek el jogtalanságot. De már az is jogtalanság volt, hogy hadkötelezettséget írt elő a törvény úgy, hogy soha senki sem szavazta meg azt. Szerencsére ennek már vége lesz, és itt is, mint a Keresztelő idejében, csak zsoldos katonák lesznek. Ez sokaknak nem tetszik. Meg tudod-e győzni azokat, akik a fiatalok katonai szolgálatát valami felnőtté avatásnak, de mindenképpen hazafias kötelességnek tartják? És meg tudod-e győzni a fegyverfogásra jelentkezőket arról, amit Jézus kíván: Ne ismerj ellenséget, sőt szeresd az ellenséget! Az emberiség életéből az erőszak soha nem fog elhalni, ha az ütésre ütéssel válaszolunk. Ha a közfelfogás jogosnak tartja az igazságos háborút, sőt a „megelőző” háborút is, biztos a végpusztulás. Tudod ezt, meg tudsz erről győzni másokat?

– Küldetésed van! Prófétának, a szerető Isten „szájának” kell lenned. Az igazságosságon túli irgalmas szeretetet kell hirdetned, hogy méltó légy keresztény nevedhez, és hogy jobb legyen általad a világ!

December 21. — Advent 4. vasárnapja — Lk 1,39–45 — A várandósok

Az adventi várakozás idején stílszerű, hogy a várandósok is elénk álljanak. Ők Erzsébet és Mária, a két nagy próféta anyja, szívük alatt a magzattal. Mindkettőjük személye elég problematikus ahhoz, hogy egy mai prófétának programot adjanak.

1. Erzsébet

A zsidóknál szégyen volt, ha egy nőnek nem született gyermeke. A zsidó asszonyok mélyen hitték, hogy a világra születik a Messiás, és vágyakozva gondoltak arra, hogy talán az ő gyermeküknek lesz az. Zakariás pap asszonya kétszeresen is megszenvedte a szégyent, hogy nem született gyermeke. Mert nem elég, hogy nő létére magtalan, de különösen gyanús, hogy egy pap asszonyát nem ajándékozza meg az Isten gyermekkel. Szívdobogtatóan örvendetes volt az „angyal” (angelosz = küldött), az Isten küldöttének a híre, hogy idős kora ellenére gyermeke születik.

Kérdés, hogy a közfelfogást alakítani hivatott mai próféta hogyan álljon a „magtalanok” vagy az idős korban fogant nők ügyéhez? Azok gyötrelmeit, akik szeretnének gyermeket, de hosszú próbálkozás ellenére sem lesz gyermekük, csak az ismeri igazán, aki ezeket a gyötrelmeket maga is átélte. Számukra igazi „angyal” az az orvos, aki az orvostudomány mai lehetőségeit felhasználva közölheti a jó hírt: Anyuka, gyermeket fogant, és nem volt hiába szívének nagy-nagy vágya. Igazi „angyal” az is, aki jó tanácsaival a terméketlenséggel küszködő házaspár mellé áll, és tartja bennük a lelket.

Ami pedig az idős korban fogant nők kérdését illeti, ha nem várt gyermekről van szó, a mai közfelfogás az, hogy a magzatot el kell vetetni. Ezt támogatja sok orvos is.

Mit tehetsz te? Aki a jézusi erőszakmentességet komolyan veszi, ki kell, hogy álljon a „ne ölj” parancs mellett, mert ez csak az emberi tisztesség alapfoka. De igazi „angyal”, Isten küldötte az, aki az önfeláldozásra is kész hősi magatartásban támogatja feleségét, testvérét, barátját. Az élet számtalan példával bizonyítja, hogy nekik van igazuk. Keresztelő János sem született volna, ha megfogant magzatát anyja elpusztíttatja a kuruzslókkal!

2. Mária

A hagyomány szerint Mária nagyon fiatal volt, amikor fogant. Az evangélium szerint neki is az „angyal”, egy isteni követ adja tudtul, hogy ha akarja, ő lesz a Messiás anyja. Határtalan boldogság tölthette el, hogy a zsidó nők közül vele történik meg az, amire oly régen és annyian vártak. Egyben szorongással gondolhatott a következményekre. Hisz fiatal még, hiszen még csak jegyes, ráadásul nem a vőlegénytől lesz a gyermek.

Ha ma egy kiskorú lány teherbe esik, alig csodálkoznak rajta. Az apa kilétét nem is fedik fel, mert legalább a másik fél maradjon ismeretlen. Ha pedig nagykorúakról van szó, és velük történik mindez az együttjárásuk alatt, és ismert az apa is, mi kivetnivaló van abban, hogy jön a gyerek? A házasság nélküli együttélés ma bevett szokás! Sőt, a házasságkötéshez sokszor a gyerek érkezése ad indítékot. Ilyen a közszellem. Ez a közfelfogás persze a legtöbb esetben a teherbe esett, tizenhárom éves lánynak csaknem kötelezően előírja az abortuszt. Az orvosok, pszichológusok közül is sokan ezt támogatják. Ekkor van szükség az Isten küldöttére, hogy védje az életet, erősítse a bajbajutottat. Hogy megértesse vele, az egyik hibát nem lehet egy másik hibával hibátlanná tenni. Van megoldás, segítünk! – így szól az angyali jóhír. Mert mi lett volna, ha a látszólagos botránytól a názáreti Mária is úgy akarta volna elkerülni, hogy megöleti megfogant gyermekét? Aki éppen Jézus lett!

– Próféták kellenek! Angyalok kellenek! Akik az Isten szája, akik az Isten küldöttei. Akik örök erkölcsi értékeket közvetítenek. Óriási szükség van rád, hogy a nemi erkölcs, az együttjárás, a jegyesség, a házasság, a gyermekvállalás kérdéseiben segítségére siess gyermekednek, rokonodnak, ismerősödnek – a régi és az új nemzedéknek!

December 25. — Karácsony — Lk 2,1–14 — Az újszülött

Karácsony üzenete a kisemberről szól. Akkor is, ha a hatalmi dagály, a mennyei fényesség eltakarja a juhok bűzös istállóját és az etetőjászol rongyba csavart Újszülöttjét. Mítoszoszlató prófétákért kiált ez a jóléti világnak kikiáltott társadalom!

1. A herold

A császári futár a Birodalom minden helységében kihirdette az isteni Augusztusz császár rendeletét. Az alattvalók jelentkezzenek születési helyükön összeírásra. Mindegy, hogy az a hely száz kilométerre van, mindegy, hogy beteg vagy terhes az alattvaló. A Hatalom él és uralkodik és parancsol! Így kerül a két kisember, József és Mária száz veszélyen keresztül a Názárettől száz kilométerre fekvő Betlehembe. Így kerül, mint két hajléktalan csavargó, egy lakott helyen kívüli barlangistállóba. Ilyen nyomorúságos körülmények között születik meg a gyermek!

Neked is heroldnak, futárnak kell lenned! Csak éppen más hírt kell vinned. Ki kell hirdetned mindenütt a világon, hogy nincs ez így jól! Hogy a Hatalom egetverő tobzódása bármilyen színben tündököl is, erkölcstelen és bűnös! Hogy a Gazdagság szívtelensége égbekiáltó bűn! Ennek a heroldságnak feltétele, hogy te ne légy a Hatalom és Gazdagság rabja és kiszolgálója…

2. Az angyal

A mennyei angyal ott terem a pusztában tanyázó, nyájukat őrző pásztorok előtt az éjszaka sötétségében. Fényességgel beragyogja és felvilágosítja őket. Nem kell félniük! Örülniük kell! Nekik és az egész szegény népnek! Mert új megváltó született, új Úr: az Istállógyerek!

Bizony, neked is angyalnak kell lenned. Küldött vagy! Az egyszerű, szegény embereknek kell elmondanod az Örömhírt: Isten a szegények oldalán áll! Isten nincs a Hatalom és Gazdagság oldalán! Az Isten nem „él és uralkodik örökkön örökké”, hanem „él és szolgálva szeret…” Mert új „Úr” született, aki azért nagy, mert kicsi, aki azért hatalmas, mert szolgál… Ennek az angyalságnak van egy feltétele, hogy annak a betlehemi Újszülöttnek felnőtt korban elmondott szavai életté váljanak benned. Ezek a szavak így szólnak: „A legnagyobb legyen olyan, mint a legkisebb, és az elöljáró olyan, mint a szolga” (Lk 22, 26)!

3. A mennyei sereg

Egyszer csak nagy mennyei hadsereg jött megerősíteni az angyalt. Felzúgtak a harsonák és dübörögtek a harci dobok, felzengett a dicséret az Istennek és a béke az embereknek. Meghirdették az emberiség új korszakát.

Egyedül kevés egy angyal. A küldöttek „serege” szükséges ahhoz, hogy kétséget kizáróan megértsék a jóakaratú kisemberek, hogy ha akarják, új világrend születik a földön. Persze a mennyei hadsereget és harci dobokat felejtsük el. Másról van szó. A kisemberek társadalmáról. A pásztorseregből születhet a kisemberek közössége, akiknek nincs másuk, csak a jóakaratuk. Akik létrehozzák a föld hátán azt a különös alakzatot, ahol a kisbárány kedves jószág, az anyabárány szelíd bárány, és a kos is megszelídült, nem öklel, csak vezet. A kis puli a kisbáránnyal játszik, a nagy puli finoman figyelmezteti a véletlenül összeöklelődző suhanc kosokat. Ilyen a nyáj. És a pásztorok? Köztük a kisbojtár a legnagyobb, a számadó juhász pedig a legkisebb, mert ő szolgálja az egész nyájat és az összes pásztorokat. A pásztorok pedig szolgálják a nyájat és szolgálják egymást. Olyan világraszóló gyülekezet lehet ez a kisemberek társadalma, hogy csodájára járhat az egész világ!…

Persze ennek hirdetésére olyan próféta, olyan angyal és olyan herold kell, aki maga már ilyen „kontraszt-társadalomban”, „mintatársadalomban”, szeretetközösségben él, és úgy világít, mint a hegyre épült város. Benne olyan emberek, akik nemcsak Istenben hisznek, hanem az emberben is, akiknek a Krédójában az is benne van: Hiszek a Jó Pásztorban…

– Barátaim! Olcsó karácsony elhinni, hogy Isten Fia született a földre karácsony éjszakáján, ha nem hiszed el, hogy az az utópikus világ a Jó Pásztorral az élen igenis megvalósítható. Higgy a Kisemberben és a kisemberekben!

December 28. — Szent Család vasárnapja — Lk 2,41–52 — A család

Mi dolga a prófétának ma a családok láttán? Átkozza az alkoholista szülőket, az elvált szülőket, a pénzért és karrierért gyermeküket elhanyagoló szülőket? Tanulmányokat írjon a család válságáról, a válság okairól és következményeiről? Összetegye a kezét, és imádkozzon a Szent Családhoz a magyar katolikus családokért?

1. Az engedelmes gyermek

A zsidóknak egyetlen templomuk volt, Jeruzsálemben. A mózesi törvény előírta, hogy a betöltött tizenkét év után minden zsidó évente háromszor: húsvétkor, pünkösdkor és a sátoros ünnepen Jeruzsálembe zarándokoljon. Ez nem zárta ki, hogy a kötelező korhatár előtt is felmenjen az egész család az ünnepekre. József családja is így tett, amint a szövegből kiderül: Jézus tizenkét éves korában „szintén” felmentek... Nagy élmény is volt ez, mert nemcsak imádság, áldozatbemutatás folyt ott nyolc napon át, hanem országos találkozó kicsiknek és nagyoknak egyaránt.

A templomba járást halálos bűn terhe alatt előírja az egyházi törvény. A vallásos családokban nincs gond ezzel addig, amíg a gyerek kicsi. Főleg ha az apa és anya is jár templomba. A kisgyerek fejében meg sem fordul, hogy a szüleitől eltérő mintát kövessen, hiszen a kisgyereknek a szülő a példa. Az más kérdés, hogy egy gyerek hogyan érzi magát egy neki idegen liturgián. De még így is, ha a templom összekapcsolódik baráti találkozásokkal és egyéb élményekkel, nem nagyon kell előírni „halálos bűn terhe mellett”.

2. A lázadó kamasz

Keleten korábban érnek a gyermekek. Egy tizenkét éves gyerek már bőven kamaszodik. Ennek az életkornak pedig sajátja a szülőkről való leválás felgyorsulása, ami végbemehet szelíden és viharosan is. Jézus elszakadása a szüleitől és a zarándokcsoporttól felfogható a kamaszodás első jeleként. Ez a konfliktus háromnapi útba és nagy szülői gyötrelmekbe került. Főleg a kamasz Jézus válasza, amely durván így hangozhatott: „Te nem vagy az apám!”, vagy: „Nem te vagy az apám!”

Egyetlen szülő sem úszhatja meg a viharzónás konfliktusokat felnövő gyermekeivel. És bármennyire is tudja minden szülő, hogy a kamaszkor mivel jár, a gyakorlatban szülő és gyerek egyaránt megszenvedi ezt az időszakot. Te, ha már túl vagy a gyereknevelésnek ezen a szakaszán, segíthetsz más szülőknek tanácsaiddal.

3. A tanuló fiatal

A történetben döntő fontosságú az a mozzanat, hogy „ott ült a tanítók közt, hallgatta és kérdezte őket”. Természetes igény az egészséges lelkű fiatalban, hogy a szülői tanítás és nevelés után másoktól is tanuljon. Elsősorban a saját korosztálya lesz fontos számára, de a hiteles tanítók, tudós és tekintélyes felnőttek is. A templomhoz kapcsolódó rabbi-iskola, a maga kérdezz-felelek módszerével, felkeltette a serdülő Jézus figyelmét. Rájött, hogy az embernek a szülői házon kívül más otthona is lehet. Isten dolgaival foglalkozni, az atyai házban lenni éppoly otthonos dolog, mint a názáreti konyha asztalánál vagy József műhelyében tevékenykedni.

Ha Isten szája akarsz lenni, te is lehetsz „rabbi” = „mester”, vagyis tanító. A templom lehetett számodra előiskola a közösségi életre, a papok és más nevelők lehettek példák a tanításra, de azt a modellt, amelyet éppen a názáreti Jézus mutatott be később, neked is ki kell próbálnod, sőt neked kell folytatnod. Tizenkét elkötelezett ember közösségében tanulva, te is gyűjthetsz tizenkét tanítványt, és ha tanítványaid is ezt teszik, akkor Isten dolgai, az Isten Ország ismerete és megvalósítása nagyon felgyorsulhat. Ennek feltétele, hogy legyen időd, nyitottságod és akaratod az „Atya dolgaiban járva” „teljesíteni mennyei Atyád akaratát”!

– A családok vasárnapjának az az üzenete, hogy a jézusi kisközösségek otthonai nélkül nehezen fognak felnőni szülőkre figyelő, korban, bölcsességben és kedvességben felnövekvő nemzedékek. De azok, akik eltanulják a kamasz Jézus érdeklődését és a felnőtt Jézus módszerét, nagy ígéretei lehetnek a jövőnek!

Január 4. — Vízkereszt, Urunk megjelenése — Mt 2,1–12 — A három királyok

A liturgia ezen a napon a karácsonyi ünnepkörben a három királyok vagy más megfogalmazásban, fordításban a napkeleti bölcsek történetét ismerteti.

Ebben a liturgikus évben a napkeleti bölcsekről szóló mátéi részt olvassuk. Máté sajátja a történet, a másik három evangélium nem szól semmiféle bölcsekről. Olyan szereplői vannak, akikről sem előtte, sem utána nem ír az evangélista. Külön történet. A nagyvilág (s benne mi?) jelenik (jelenünk) meg Betlehemben.

Királyoknak, bölcseknek nevezik a fordítások a rendkívüli látogatókat. Ellentétet is tapasztalunk, mert Lukács, aki bőven tudósít a születésről, a pásztorokról szól, akik az angyal szavára hamar megtalálják az újszülöttet. A bölcseknek, akik a világ nagy dolgaiban is el tudnak igazodni, már komolyabb „jelzés” szükséges. Ők a kozmosz jeleiből olvasva találnak rá Jézusra, hogy aztán a találkozás után már az álomban, saját világukban is észleljék és értsék az üzenetet. Nem a féltékenyek félelmével keresnek, hanem az a vágy mozgatja őket, hogy a saját szemükkel lássanak és ismerjenek meg, s akit megismertek, megszerethessék.

Bölcs az, aki itt a földön is olyan királyt keres, akit földöntúli csillag jelez, s akire nem ez a világ mutat rá. Az idősödő ember bölcsessége abban is megmutatkozik, hogy egyre nagyobb távlatokból képes szemlélni a világot és benne önmagát. A fiatal pedig azáltal növekedhet a bölcsességben, ha képes egyre többször ezekre az öregekre figyelni. Az istenkereső ember semmilyen fáradtságot és terhet, akadályt nem ismerő bátorsága és elszántsága rajzolódik ki a látogatókban.

A keresőnek sokszor olyan valaki is segíthet a megtalálásban, aki csak rövid távú, önző, hazug céllal segít. Heródes támogató segítségét nem a jó szándék, hanem a hatalomféltés motiválja, mégis segít. Ravaszul és számító módon ad információt. Félelme, hogy bárki is megtörheti egyeduralmát, már korábban is aggasztotta. Most aztán teljesen kétségbeesik. Az az ember, aki nincs a helyén a világban, képtelen a másikra figyelni, ezért aztán később képtelenné válik a jóra. Segítségadásával is saját magát akarja bebiztosítani, mégis a megtalálásban lesz részessé.

A gonosz király is tudja, hol nézhetne utána a világ igazán nagy eseményeinek, ő is tudja, hol vannak azok, akik segíthetnének neki, de megmozdulni csak a vélt helyéért folytatott küzdelemben képes. Heródes az írástudókat, rajtuk keresztül az Írásokat kérdezi, s meg is kapja a pontos választ. Minden a rendelkezésére áll. Csak azt nem tudja magától, hogy mit kell kérdeznie. Ott történik a csoda a közelében, és a világ másik feléről kell odajönnie valakinek, hogy feltegye a kérdést.

Aki a világosságot, az égi jelet követi, rátalál Isten Fiára. Aki elvakultan a maga igazát és hatalmát védi, sokat pusztít, de az igazi életet nem olthatja ki, viszont soha nem leli meg a megnyugtató igazságot.

Kijőve Heródestől, újra meglátták a csillagot. Amikor a csillagot meglátták, örvendeni kezdtek, igen nagy örömmel. Hányszor veszítjük el szemünk elől a csillagot, a már egyszer megtalált kincset, igazságot, és micsoda öröm azt újra felfedezni és megtalálni. Ezekben a pillanatokban királynak, bölcsnek érezzük magunkat. Minden korábbi nyomorúságunk, gondunk, aggodalmunk elszáll, és nagy örömmel örvendünk.

Hittek a csillag vezetésének, és megismerhették azt, akit kerestek. Semmit sem kértek, de amit vittek, mind odaadták. S a csillagot, az útmutatót kapták ajándékba, bensőjükben vitték tovább a fényt, minden megvilágosodott bennük.

És más úton tértek haza...

Január 11. — Urunk megkeresztelkedése — Mt 3,13–17 — A Keresztelő a küldött

Az evangéliumok nem történeti leírások, hanem a hit átadásának formái. Egyik evangélista sem akart konkrét és pontos időrendet adni. Olyan irodalmi alkotások, amelyeknek a műfaját nem lehet a mai keretekbe szorítani. Maga az evangélium, vagyis az örömhír továbbadása a műfaj.

A születéstörténetet nem, de a Keresztelőt mind a négy evangélista bemutatja. Nem lehet megkerülni. A négy evangéliumból együttesen ismerhető meg a Keresztelő. Lukács párhuzamot állítva Jézus születéstörténetével, János csodáktól kísért születéstörténetét is ismerteti, és fellépéséről is részletesen beszámol. Máté idézi János kemény, még minősítésektől sem mentes dörgedelmét is. Márk ugyanezt rövidebben és kicsit finomabban írja le. János evangéliumának prológusa pedig csodálatosan szép képet rajzol elénk arról a küldöttről, aki tanúságot tesz a világosságról.

De ki ez a János, a Keresztelő a mi számunkra? Ma, kétezer évvel később, a világot megrengető és nagy részét nyomorba döntő izmusok tombolása közepette vajon mennyire „aktuális figura” nekem ez az ember? Olyan-e, amilyenné válni érdemes.

Volt egy ember, akit Isten küldött. ... nem ő volt a világosság, csak tanúságot kellett tennie a világosságról. Furcsán hat a mai világnak ez a fogalom: küldött. Nem ismeri a szolgálatnak ezt a rokon értelmű szavát. Ma is kevesen vannak a küldöttek. Önjelöltek, megfizetettek, kilóra megvettek, bérrabszolgák, prolik, proletárok, bolsevikok... vannak. Wass Albert szerint ezek az örökké másokból élők, azok, akik élősködésükből és a világ maguk akarata szerinti kifosztásából tudnak csak életben maradni. Nemcsak a ranglétra tetején, az alján is.

Aki küldöttként érkezik, annak nyomában világosság terem. Nem zűrzavar, hanem harmónia. Nem szétesés, hanem egybeforrás. Nem önzés, hanem mindent odaadás. Nem összezavarodás, hanem megvilágosodás. Akinek nyomán világosság terem, az a küldött.

Küldött, akinek elvégzendő dolga van a világban. Nem célja, hanem dolga!

Dolga nem betölteni, hanem előkészíteni a terepet. Szállást, otthont készíteni a Messiás számára. Lehet valaki nagyon jó szónok, profin megszerkesztett, beszédírók által kimért pontos szöveget mondhat, ha nem jön oda a Krisztus (Világosság), akkor ott nem KÜLDÖTT beszél...

Keresztelő János élete arról tanúskodik, hogy a hazugságokkal, mellébeszélésekkel, félelmekkel és ezek nyomában járó reménytelenséggel szemben az igazi elkötelezettséget és az örök igazságok melletti döntést Isten személyes „jutalmával” minősíti. Kinyilatkoztatja magát és megmutatkozik közöttünk. Megjelenése pedig azt az erőt adja, amellyel hegyeket lehet megmozgatni. Az ember által összegyűjtött és óriási, mozdíthatatlannak tűnő szemétkupac, amely önzésből, rosszindulatból, szeretetlenségből, bántásból, tülekedésből, kegyetlenkedésből és még a mindenki maga tudja, mi mindenből tornyosul jóvá válásunk elé, mégiscsak eltakaríthatóvá válik.

Január 18. — Évközi 2. vasárnap — Jn 2,1–11 — Észrevétlenül segíteni

Pál a szentlecke mai szövegében (1Kor 12,4-11) arról elmélkedik, hogy a lelki adományok ugyan különfélék, de a Lélek ugyanaz. Ugyanaz a Lélek mindannyiunkat más módon mozdít a jóra, Isten Országának építésre. Vannak, akik a bölcsesség szavait kapják, mások pedig a tudományét, vannak, akik a hit továbbadásának képességét, megint mások a gyógyítás hatalmát...; vannak háttéremberek, akik annak képességét kapták a Lélektől, hogy észrevegyenek dolgokat, és bár ők maguk nem tudnak segíteni, de tudják, kihez lehet fordulni.

Mária, Jézus édesanyja is ilyen szent. Észrevétlen ebben az örömtől sugárzó, jókedvű lakodalomban. Mindenre kíváncsi, s mint jó háziasszony, mindent észrevesz. Figyelmessége és szerénysége nem engedi, hogy nagy hangon bejelentse: „Itt a Fiam, Ő tud nektek segíteni!” Csak halkan tesz megjegyzést Jézusnak: Nincs boruk!

(Mennyi mindent mondhat ez az egy kis mondat is, ma is nekünk: „Nem azt isszák, amit ihatnának”, „Hiányzik, elfogyott az életükből az, ami igazán megvidámíthatná a szívüket, az életüket”, „Az életük még tart, de már kifogytak az élet erejéből”...)

Mária nem menedzsere Jézusnak, nem eladni akarja őt e világ borpiacán, hanem életet akar menteni észrevétlenül. Nem Jézus menedzsere, hanem az örömszülők és az ifjú pár észrevétlen jótevője. Jézus reakciója minden vendég és felnőtt gyermek viselkedését hűen tükröző reakció. Ami az én dolgom, azt kell tennem, a máséba nem avatkozom. Mária nem szól többször, de mint aki nem is várta Jézus válaszát, a megszólalásához hasonló csendben, a háttérben előkészíti a csodát. Bekövetkezte már nem az ő dolga.

Nem hirdette, élte a szerénységet: „Ha nem magadnak akarod: megkapod! Mikor? Ha valóban szerény vagy, tudod a választ: Amikor itt az ideje” (Müller Péter)! Jézus, a csodálatos pedagógus, nemcsak saját életével tanít az evangéliumokon keresztül, hanem találkozásaival, a körülötte élőkkel folytatott – ma úgy mondanánk – kommunikációjával is. Máriával közösen azt a csodát teszi, hogy úgy segít a helyzet káoszba és botrányba fordulása ellen, hogy szinte észrevétlen marad. Tanítványai sem vesznek észre semmit, csak a végeredményt. A bizonyára nemcsak Mária által észrevett veszélyhelyzetet úgy oldja fel, hogy azok jönnek ki győztesen, akik a legnagyobb veszélyben forogtak. Még jobb született, mint amit remélni lehetett.

Ha szerény vagy, nem félsz a vesztéstől, a győzelem pedig nem részegít meg. Ha szerény vagy, tetted jutalmával nem törődsz, maga a tett az örömöd. Szolgálsz, de nem úgy, mint egy szolga, hanem úgy, mint egy király: nem gyávaságból, gyengeségből, tehetetlenségből – hanem bátorságból, erőből, tehetségből.

Szerénynek senki sem születik. Ezt csak nagy munkával tudod elérni! Legyen benne örömöd!

Január 25. — Évközi 3. vasárnap — Lk 4,14–21 — Tőled nem ezt vártuk...

A zsinagógában minden szem rászegeződött...

A zsinagógában a Szentírás magyarázatát buzgón hallgatók felháborodása legalább olyan fordulat, mint később Pál megtérése. Tőled nem ezt vártuk...

Életünk tele van meglepetésekkel. Olyan meglepetésekkel, hogy amikor készülünk valamire, várunk valamilyen eseményt, elképzeljük azt, végiggondoljuk, fejben eljátsszuk, és egyszer csak, amikor oda kerülünk, valami egészen más sül ki az igazi történetben.

Jézus első nyilvános fellépéseinek egyikén is ez történik a názáreti zsinagógában. Mindenki mindenkit ismert ebben a közösségben, hiszen nem nagyvárosról van szó. Tudták előre, kinek miről mi a véleménye, szinte biztosan tudták előre, mit fog mondani. Most sem volt ez másképpen. Nehéz elképzelni, hogy Jézus ezt ne tudta volna. Mégsem az mozgatta, hogy olyanról és úgy beszéljen, amiről és ahogyan várták azt tőle. Jézus Isten Országát hirdető pedagógiájának alapja a szeretet, nem pedig a félrevezetés, a mellébeszélés.

Minden szem rászegeződött... A szemek figyelme, a szívek kitártsága azt jelzi, hogy őszintén és kíváncsian várták, ő mit mond erről, hiszen annyi mindent hallottunk már róla. Szerették volna Jézust is a jól beszélő próféták közé sorolni, most már saját élményük alapján is. S valóban jól beszél, nem remeg a hangja, nem akad el a nyelve, mint nekik először. Olyan módon nyilvánul meg előttük, mint addig senki. Jó hallgatni, édesnek, kedvesnek tűnnek szavai, és mindnyájan igazat adnak neki.

Aztán valaki az izgalomba jött hallgatóságból felocsúdik, és megszólal: Nem József fia ez? És mindenki felébred... A történet folytatása sem mindennapos. Jézus segíteni akar nekik, hogy megértsék a helyzetet, ezért két példát mond el az általuk szinte szóról szóra ismert Szentírásból, de neki sem sikerül megfordítani annak az egy bekiabálónak a rombolását. Bármikor az életüket adták volna a Szentírásban leírtak igazságát bizonyítandó, de a megzavart ember elveszti egészséges kontrollját. Jézus próbálja őket menteni, eltűnésével talán ezért is nem a zsinagóga előtt, nem bent a házak között oldja fel a helyzetet, hanem lehetőséget ad nekik a lehiggadásra, a valamelyest megnyugvásra. Aztán kiviszik, hogy letaszítsák a szikláról, de ő áthalad közöttük, és eltávozik.

Vajon hányszor tette már valaki tönkre, egy „Nem József fia ez?” bekiabálással sokak Isten Országának útjára találását? Vajon hányszor tettem már én tönkre egy „Nem József fia ez?” bekiabálással sokak Isten Országának útjára találását?

A bekiabáló ember lehet, hogy türelmetlen, de ha tudna tízig számolni, talán ő is megértené, amit a többi már kezd kapizsgálni. A bekiabáló ember butaságát, félelmét és féltékenységét leplezendő okoskodik bele mindenbe. Előítéletét és szerepjátékát nem hagyja megmásítani. Tőled nem ezt vártam... Neked nem így kellett volna tenned... Szent Pál, akinek ma ünnepeljük a megtérését, hasonlót élhetett át korábbi barátai között. Nem véletlen, hogy neki is „át kellett haladnia köztük”.

Mindannyian elmondhatjuk a magunk módján, hogy „az Úr Lelke van rajtam”. Mindannyiunkat elküldött Isten, hogy örömhírt vigyünk a körülöttünk élőknek. Nekünk is meg kell tanulnunk a bekiabálóktól nem félni, és közöttük áthaladni.

Szentendrei Zöld Kör

Környezet és erkölcs, gondolkodás és életmód — ezekkel a tartalmakkal indítottunk útjára egy kezdeményezést egy évvel ezelőtt Szentendrén, egy beszélgetőkört, melynek kereteit a Szalamandra Egyesület és a Környezeti Nevelési Hálózat biztosította. E körbe bárki bármikor jöhet, az előadások, beszélgetések alatt gyerekek számára az Emberélet Alapítvány tart kézműves foglalkozást. A kör célja az, hogy az együttgondolkodás révén új felismerésekre jussunk, a mindennapok megoldásaihoz pedig újabb és újabb ötleteket kapjunk egymástól. Békességteremtés ember és ember, ember és természet között – ez az, amire talán a legnagyobb szüksége van mindannyiunknak, s ehhez nem kevesebbre, mint gondolkodásunk és gyakorlatunk átalakítására kell vállalkoznunk. Vajon ki van hozzánk legközelebb, akivel el tudnánk kezdeni ezt a változtatást, ha nem éppen saját magunk? Az ökológia és az etika terén elméleti és gyakorlati szakemberek segítenek nekünk a témák feldolgozásában, az együttes gondolkodásban. Mottónk az, hogy minden szép eszme annyit ér, amennyit megvalósítunk belőle. Ezért természetesen minden alkalommal sok-sok helyi, városi ügy kerül terítékre, melyekhez segítő szándékkal, tettre készen viszonyulunk; mindenki a maga területén próbálja megtenni azt, ami rajta múlik.

A következőkben az elmúlt félév előadásairól szóló összegzéseket közöljük.

Mindenkit szeretnénk bátorítani, hogy a maga lakóhelyén, esetleg ottani civil (elsősorban környezetvédelmi) szervezettel összefogva, próbáljon hasonlót szervezni. Az a tapasztalatunk, hogy az embereknek nagy igényük van ilyen összejövetelekre, hiszen itt csupa olyan dologról ejtünk szót, mely egyetemes és életbevágó. Itt senki nem érezhet egymástól elválasztó falakat, mert arról beszélünk, ami közös érték, eszme az emberiség, sőt minden létező számára.

További információ: kerym@dunakanyar.net – tel.: 26/318-797

2002 őszén a következő előadók és témák álltak a középpontban:

Szeptember: Takács-Sánta András: Miért nem hatékony a környezetvédelem?

Október: Beliczay Erzsébet: A települések terjeszkedése

November: Balogh Gábor: A fenntartható közlekedés

December: Lenkei Péter: A környezeti tanácsadó irodák működése

2003. *január* második szerdáján az előző nap lehullott hó és a nagy hideg ellenére 10-en jöttünk össze, hogy beszélgessünk közös dolgainkról, és meghallgassuk ***Lukács András***t, a Levegő Munkacsoport elnökét, mi mindent tesz szervezetük azért, hogy országunk költségvetésében érvényesülhessenek az ökológiai és a szociális szempontok. 1992 óta minden évben benyújtják javaslataikat – melyeket 100 szakértőjük segítségével készítenek el – az állami költségvetés kidolgozásához. A következőkben az ő megfogalmazásában olvashatjuk mondanivalójának írásbeli összegzését.

Szerte a világon egyre több közgazdász és egyéb szakember vonja kétségbe, hogy a jelenlegi árak helyesen tükrözik a valódi költségeket. A környezetpusztító tevékenységek és termékek áraiba ugyanis többnyire nem épülnek be mindazok a költségek, amelyek az elszennyezett levegő, víz és talaj, az élővilág károsodása, az emberek egészségének romlása következtében lépnek fel. Szakértői becslések szerint például Magyarországon a közúti közlekedés környezeti és egészségi kárai meghaladják az évi 1000 milliárd forintot. Az energiafelhasználás miatti légszennyezés környezeti kárait pedig évi 800 milliárd forintra becsülik. Az eldobható műanyagpalackok és kombidobozok általában a szemétlerakókba vagy a hulladékégetőkbe kerülnek, azonban ennek a költségeit sem az fizeti meg teljes egészében, aki a benne lévő italt elfogyasztja. Többnyire a vizet szennyező gyár sem fizeti meg annak tisztítását. Mindezek a költségek valóban léteznek, megfizetésük viszont az egész társadalomra hárul, sőt még az ükunokáink pénztárcáját (és egészségét) is terhelik majd.

A mai adó- és támogatási rendszer tehát két szempontból is mélységesen erkölcstelen. Egyrészt arra ösztönzi az embereket (egyszerű állampolgárként, vállalkozóként és politikai döntéshozóként egyaránt), hogy pusztítsák a környezetet, rongálják egymás egészségét, ahelyett hogy óvnák ezeket a pótolhatatlan értékeket. Másrészt a környezetszennyezésből és egészségkárosításból eredő károkat nem azokkal fizetteti meg, akik azokat okozzák, hanem áthárítja az azokban vétlen emberekre is, beleértve az elkövetkező nemzedékeket.

Ennek a mára tarthatatlanná vált helyzetnek a megváltoztatása érdekében a környezetvédő mozgalmak egyre határozottabban követelik ezeknek az ún. külső költségeknek a beépítését az árakba. Az Európai Unió törvényei és hivatalos állásfoglalásai is megkövetelik ezt, bár a gyakorlat egyelőre az EU országaiban is mást mutat.

Mielőtt még bárki azt gondolná, hogy a lakosságot és a vállalkozókat újabb adókkal kívánjuk sújtani, le kell szögezni, hogy a környezetvédők javaslata szerint az adóterhek összességében nem növekednének. Azt szeretnénk elérni, hogy amilyen mértékben növekszenek a környezetre ártalmas tevékenységek adói, ugyanolyan mértékben csökkenjenek az emberi munkára nehezedő terhek. Jelenleg ugyanis rendkívül magas társadalombiztosítási járulékot és személyi jövedelemadót kell fizetnünk, ami a munkanélküliség, az alacsony fizetések és a fekete gazdaság egyik fő oka.

Természet és gazdaság… – a ma uralkodó felfogás szerint két igen távolinak tűnő dolog. Mégis e kettő kapcsolatáról volt szó *februárban* a fiatal közgazdász, ***Pataki György*** előadásában. Főbb gondolatai a következők voltak:

- A közgazdaság mint olyan, szűkösség esetén merül fel. (Hogyan osszuk el a szűkös forrásokat?) A háttérben a társadalmi igazságosság kérdése van.
- Cowboy-gazdaságból (a természet ingyenes, kimeríthetetlen) az űrhajós gazdaságba hajlunk (nincs más, csak újrahasznosított dolog).
- A piacgazdaság a maga törvényeivel kiegyenlíti a hajó (= a természeti és társadalmi erőforrások) terhelését, de ha túlterhelik, az egész elmerül. (Ennek tünetei pl.: elfoglaljuk az élőhelyeket a többi faj elől, éghajlatváltozás stb.).
- A közgazdász megoldása: terjesszük ki a természeti javakra is az „ár" fogalmát. A GDP rossz mutató, a természeti és társadalmi környezet költségeit legalább közelítően bele kellene építeni a számításokba. (Példa a GDP fogyatékosságára: cianszennyezés esetén a fölszámolás költségei növekedésként jelennek meg, vagyis pozitív GDP-tételként.) – További javaslatok: ökológiai adóreform, „a szennyező fizet" elv beépítése a folyamatokba.
- Az egyén megoldásában kulcsszó az „elég". (Utalás a „pezsgőspohárra": a Föld javainak 80%-át a lakosság 20%-a használja.) Az önkorlátozáshoz és annak örömmel történő megéléséhez nagyfokú tudatosságra van szükség. Ebből következik a nevelés, a civil szféra fontos szerepe.
- A döntéshozók nem érzékelik eléggé a következményeket, túl sok szint van közöttük és a megvalósítás szintje között. A civilek feladata, hogy a korrupció helyett átláthatóság és ellenőrizhetőség uralja a döntési folyamatokat.
- Jutalmaznunk kell egymás környezetkímélő viselkedését.

Márciusban egy régi ismerős jött el hozzánk: ***Munkácsy Béla,*** aki 9 évig oktatta-nevelte városunk diákjait a természet szeretetére, környezetünk óvására. A Nap energiájának felhasználásáról beszélt.

Minden élethez, így a miénkhez is, az éltető Nap ereje szükséges, amit az ingyen és bőséggel ad, de „a szénbe, kőolajba és földgázba zárt napsugár” csak évszázmilliók alatt gyűlik össze. Nagyfokú önzésre vall, ha ezt a gazdagságot valaki ki akarja sajátítani magának, és rövid idő alatt (200 év) eldorbézolja.

A városi keretek sokszor kényszerpályára állítják az embert – mondta előadónk, aki szintén elköltözött egy kis faluba, és ott ültette át a gyakorlatba mindazt, amit a napház építéséről eddig megtudott. A bemutatott adatok, grafikonok, ábrák közül álljon itt ízelítőül és tanulságul néhány:

A magyar háztartások átlagos energiafogyasztása:

* 54% fűtés (havi fűtési költség Budapesten 52–54 m^2-es központi fűtéses lakásban 2003. januárban 16–18 ezer Ft, vagyis egy fűtési idényre vetítve kb. 100 ezer Ft)
* 26% autó
* 11% melegvíz
* 6% hűtés, sütés-főzés, mosás
* 2% háztartási kisgépek
* 1% világítás

Passzív napenergia-hasznosítással a fűtésre fordított fosszilis energia fogyasztása 30–60%-kal csökkenthető.

Feltételek:

* megfelelő építési telek választása: dél felé nyitott, sem épület (szomszéd), sem fa, sem a domborzat nem árnyékol a téli időszámítás szerinti 9 és 15 óra között (vigyázat, télen sokkal hosszabbak az árnyékok is!!)
* lehetőség szerint dél felé lejtő terep
* építési hatósággal egyeztetés a beépítés lehetőségeiről (ház elhelyezése a telken)
* az ablakok tökéletes benapozásának biztosítása a téli félévben, minimális benapozás elérése a nyári félévben – ez az épület dél felé tájolásával érhető el
* pufferzónás alaprajz: értékes, lakott helyiségek a déli fronton; a puffer-zóna szerepét tölti be a pince és padlástér is – a tetőteret ne építsük be, vagy ha mégis, csak a lehető legkisebb mértékben.
* megfelelő nyílászárók vásárlása: hőszigetelő, fényáteresztő képesség, méret, tájolás
* árnyékvetők (pl. tornác, lombhullató fák stb.) alkalmazása

A napház nem statikus rendszer, mindig alkalmazkodik a külső körülményekhez!

Áprilisban többen megdöbbenve értesültünk arról, hogy városunkban – engedéllyel vagy anélkül – sok nagy fát vágtak ki közterületen és magánkertekben egyaránt. Ennek kapcsán előadónkkal, ***Jávor Benedek*** biológussal arról beszélgettünk, mit tehetnénk a zöldfelületek védelmében mi, egyszerű polgárok.

A fák kivágásától rövid úton eljutottunk ahhoz, hogyan kezeli nemcsak az önkormányzat, de általában a társadalom is a környezeti értékeket: pusztán mint haszonnyújtó, önérték nélküli, tárgyként megjelenő, tulajdonjellegű dolgot fogja föl. Például az, hogy szeretem az erdőt, nem érdekel senkit, de ha tulajdonom, akkor rögtön érdekessé válik.

Az emberiség kezében lévő technológiai hatalom megnőtt, de nincs morális és jogi alapelv, hogyan oldjuk meg az ebből fakadó problémákat. A témánál maradva: erős gépeinkkel sok fát ki tudunk vágni, de nem gondoljuk át ennek következményeit. Az emberek nemzetközi diskurzus keretében keresik a válaszokat az alkalmazott etika talaján: most mit kellene tenni, hogy elérjük a célt. Olyan erkölcsi struktúránk van, hogy például embert ölni nem ildomos, de gyógyítani igen. Olyan azonban nincs, hogy például lehet-e génkezelni a paradicsomot, hogy Ausztráliából jövet ne romoljon el, vagy lehet-e ugyanilyen módon betegeket gyógyítani.

A nagy együttgondolkodás eddigi eredménye alapvetően az, hogy sokféle vagyunk, ugyanarra a kérdésre többféle választ adhatunk (különböző vallásos, materialista, agnosztikus megközelítések), de a közös nevezőt, melyet minden ökofilozófiai irányzat vall, saját érdekünkben is magunkévá kell tennünk: minden létezőnek önértéke van. Létüknél fogva tisztelnünk kell a genetikai sokféleséget, mert mindennek szerepe van az ökoszisztémában. Ebből következik, hogy nem cselekedhetünk csak gazdasági okokból. E gondolkodásmód erkölcsi vetületének meg kell jelennie a döntéshozatalban is: az etikai közösséget ki kell terjeszteni a természeti rendszerekre. Sőt, az utóbbi években a gondolkodók időben is tágították a társadalmi fenntarthatóság eszméjét: előtérbe került a jövő generációk jogainak és a jelenben élők ezzel kapcsolatos kötelességeinek kérdése. Vagyis a jelen generáció igényeinek kielégítése olyan módon történjen, hogy ne tegye lehetetlenné a jövő generációinak ugyanezt.

Az embernek fejlett a gondolkodása, ezért saját fajának jövendő nemzedékeiért is felelősséget tud vállalni már a jelenben; az ő érdekeiket lenne hivatott képviselni egy szószóló a parlamentben, akinek ajánlásai nagy súllyal esnének latba. Amíg ilyen hivatal nem jön létre, addig a Védegylet jár el a Jövő nemzedékek képviselete program keretében. (Bővebb információ: www.vedegylet.hu)

Májusban ***Zsombok György*** látogatott el hozzánk. Hírt hozott egy hézagpótló, érdekes kezdeményezésről, amely 1994 óta működik hazánkban. Azóta a Talentum Kör még szaporodott is, lefűződött róla a gödöllői Zöld Forint Kör, a Marcibányi téri Krajcár Kör. Ezek a társaságok azért hézagpótlóak, mert a szoros baráti kör és a rideg társadalom közötti űrt töltik be. Ez a mai szívességbank amolyan modern kaláka, hasonlóan a régi falusi kalákákhoz. Pár mondatban bemutatkoznak maguk a Talentumosok, akik jelenleg 140–150-en vannak:

Tagjaink, amikor segítenek a kör egy másik tagján, amikor szívességet tesznek vagy adnak valamit neki, akkor nem kérnek érte pénzt („forintot”), és nem is várják el, hogy a másik viszonozza. Abban bíznak, hogy amikor nekik lesz szükségük valamire vagy valakinek a segítségére, akkor ők is meg fogják kapni a körtől ezt a támogatást. A bizalmat azzal erősítjük, hogy az egymásnak nyújtott segítséget nyilvántartja egy központ. A nyilvántartásra egy belső egységet használunk, amelyet Talentumnak (rövidítve TT) nevezünk. A Talentum értékét javaslatunk szerint a munkaidő határozza meg. Az az ajánlásunk, hogy egy óra munkáért 100 TT járjon, de ettől a két fél szabadon megállapodva eltérhet, ebbe senkinek semmi beleszólása nincs. Más körökben ezt a belső egységet máshogy nevezik, és más lehet az értéke is, mindez nem befolyásolja a működés lényegét. A TT gazdasági szempontból sem pénz, mivel csak akkor „keletkezik”, ha szükség van rá, nem kamatozik, nincs elfogadási kötelezettsége, nincs vagyonképző hatása stb. („hitel-pénz” és nem „adó-pénz”) Még néhány „emberi” különbség a TT és az igazi pénz között:

– A pénz távolítja az embereket, a Talentum inkább közelíti, összehozza őket.
– A pénz bizalmatlanságot szül, a Talentum bizalmat teremt.
– A pénz szereti a nagy méreteket (hipermarket, bevásárlóközpont, óriás bank), a Talentum emberi léptékű, átlátható marad és a helyi kapcsolatokat erősíti.
– A pénz inflálódik, a Talentum nem.
– A pénz a birtoklási vágyat erősíti, a Talentum adni tanít.

A Talentum és a hasonló rendszerek kiegészítői a nemzeti pénznek. Egy-egy körnek az a fő célja, hogy erősítse a helyi közösséget, ezáltal jobban érezzék magukat az emberek, kevésbé függjenek a külvilágtól, a messziről jövő válságok ne befolyásolják annyira életüket.

Tagjainkat írásban rendszeresen értesítjük az eseményekről, az egyenlegek állásáról, taglistáról, keres-kínál listáról. A legfontosabb a személyes kapcsolat, ezért kéthavonta találkozunk is. (További információ: Zsombok@mail.bme.hu)

Kéry Magdolna

(A júniusi előadás anyagát 2004. februári számunkban közöljük. — A szerk.)

TARTALOM

Tanulmány
V R. Mollenkott: Férfi az Isten, vagy nő? 2–5
Vallomás
Dorothee Sölle: „Ő tanított meg remélni" 6
Jubileum
Bisztrai László gyémántmisés 11–12
Interjú
Marie Veit: A bájos Isten 6–8
Gitthold Hasenhüttl: Az igazság nem hever a fiókban 9–10
Hans Saner: A játék filozófiája és lélektana 13–14
Mese
Henry van Dyke: Az ismeretlen bölcs 15–20
Aktuális
Szabadságot Vanununak! 21
Vers
Mordecháj Vanunu: A kémed vagyok 21
Elbeszélés
Tunyogi Cs. Gábor: Karácsonyi ballada prózában 22–23
Meditáció
Vörös Éva: A boldog Isten 23
Simonyi Gyula: A Teremtő az emberiség közös Istene 24–25
Elmélkedések
Vasárnapi szentírási elmélkedések 26–29
Környezetvédelem
Kéry Magdolna: Szentendrei Zöld Kör 30–31

(Azokat a cikkeket, amelyeknek a fordítóját nem jeleztük, **Gergely G. András** fordította.)

ELŐFIZETÉS!

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy ***2004. január 31-ig*** újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára 170,– Ft lesz, az *éves előfizetés* **1000,– Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a *postaköltséggel együtt* **1700,– Ft.**

Többletbefizetéseket vagy adományokat szívesen elfogadunk.

Kérjük, hogy az utalvány címzésében Kovács László és az „Érted vagyok" nevét egyaránt tüntessék föl.

A kérdések kérdése

Halála előtt így szólt Zuszja rabbi:
„Az eljövendő világban nem azt fogják tőlem kérdezni, hogy
»Miért nem voltál Mózes?«,
hanem azt: »Miért nem voltál Zuszja?«"

A nagy bűn

Bunám rabbi mondotta haszidjainak:
„Az ember nagy vétke nem az, amelyet elkövet,
hiszen a kísértés nagy, az ő ereje pedig csekély!
Az ember nagy bűne az,
hogy minden pillanatban megtérhetne, mégsem tér meg."

Isten hajléka

„Hol lakik Isten?"
Ezzel a kérdéssel lepte meg a kocki rabbi
a nála vendégeskedő tudós férfiakat.
Azok kinevették:
„Miket beszél?
Hiszen a világ tele van az ő dicsőségével!"
Ő azonban így válaszolt saját kérdésére:
„Isten ott lakik, ahová beengedik."

Forrás: Martin Buber: Haszid történetek
(Fordította: Rácz Péter)

„Érted vagyok"

(Exodus 3,14)

A jézusi tájékozódás folyóirata

XIV/6. (82.) szám. Megjelenik évente hatszor
Alapította: Simonyi Gyula

Szerkesztőbizottság:
Bajnok Dániel
Deliné Szita Annamária
Demeczky Jenő
Garay András
Garay Zsófia
Gromon András főszerkesztő
(Tel.: 06-26/334-155)
Kovács László
Márczi Imre
Tarnai Imre tördelő-szerkesztő

Laptulajdonos: Család Alapítvány
Számlaszám: 10200964-20210809
Magyar Hitelbank Rt., Budapest V., Szabadság tér 5–6.
Olvasóink a Család Alapítvány fent jelzett számlájára „Érted vagyok" megjelöléssel támogatást küldhetnek lapunknak.
Az Alapítványnak adott összeg az adóalapból levonható!

Felelős kiadó: Vincze Endre
Kiadóhivatal: 1476 Budapest, Pf. 40.
Szerkesztőség: 1076 Budapest, Thököly út 11. I. 6.
Internet: http://bocs.hu
E-mail: ertedvagyok@netelek.hu

A lap az „Ingyen kaptátok, ingyen is adjátok" (Mt 10,8) szellemében szerzői honoráriumot nem váró írásokat közöl.
Minden írásért szerzője felelős, és az nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki.

Az „Érted vagyok"-ban közölt anyagok (a szerző hozzájárulásával) tartalmi torzítás nélkül szabadon közölhetők, a forrás megjelölésével. A szerkesztőség ezúton kér az újraközlés esetén tiszteletpéldányt.

Kéziratot nem őrzünk meg, s nem küldünk vissza.

Készült: AC sokszorosító, Ipolytölgyes
Felelős vezető: Halmai Zoltán
ISSN 0865-8021 (Nyomtatott)
HU ISSN 1588-0400 (Online)

Bimonthly newspaper of „Family Foundation for communities and families", about gospel, charity, third world, ecology, nonviolence, family life, education and radical renewal movement in the Hungarian Catholic Church.

The materials published by „Érted vagyok" can be republished free, without distortion of contents. The editorial board hereby asks for complimentary copies in case of republication.

Előfizetés és terjesztés:

Kovács László („Érted vagyok")
1076 Budapest, Thököly út 11. I.6.

Előfizetést *belföldi postautalványon* a fenti címre lehet küldeni. Kérjük, az utalvány értesítés részén a név és cím olvashatóan, pontosan legyen rajta, címzésében a Kovács László és az „Érted vagyok" név egyaránt szerepeljen, a hátán, a közleményben pedig világosan legyen leírva, hogy a feladó a pénzt mire küldte.

Előfizetési díj 2004-re (postaköltséggel):

Belföldre: ..... 1700 Ft
szociális előfizetés
a szerkesztőséggel történt egyeztetés szerint

Külföldre:
Itthon előfizetve:
a szomszédos országokba ..... 2500 Ft
egyéb külföldre ..... 3500 Ft
Nyugaton: ..... 20 Euro

Köszönjük a szerzők, a szerkesztők és a sokféle segítő ingyenes szolgálatát. Köszönjük a bátorító kritikákat, javaslatokat és biztatásokat.
Köszönjük az adományokat és a terjesztők munkáját.
A lap esetleges jövedelmét a Család Alapítvány szociális célokra fordítja.